HISTORIA ECCLESIASTICA, VARIIS COLLOQUIIS DIGESTA,

UBI

PRO THEOLOGIÆ CANDIDATIS

RES PRAECIPUÆ, NON SOLUM AD Historiam, ſed etiam ad Dogmata, Criticam, Chronologiam & Eccleſiæ Diſciplinam pertinentes, per breves Interrogationes, & Reſponſiones perſtringuntur, & in præclaro ordine collocantur.

TOMUS SEXTUS,

COMPLECTENS

SÆCULUM ECCLESIÆ, DECIMUM QUINTUM,

AUCTORE

FR. IGNATIO HYACINTHO AMAT DE GRAVESON,

Sacræ Facultatis Pariſienſis Doctore, & Collegii Caſanatenſis Theologo, Ord. Fratrum Præd.

EDITIO IN GERMANIA SECUNDA.

CUM PERMISSU SUPERIORUM.

Auguſtæ Vindelicorum & Græcii,

Sumptibus Fratrum VEITH, Anno MDCCXXVII.

APPROBATIO ET LICENTIA.

NOS FR. ANGELUS GULIELMUS MOLUS,

Sacræ Theologiæ Professor, ac totius Ordinis Fratrum Prædicatorum humilis Vicarius ac Procurator Generalis, salutem.

TEnore præsentium nostrique auctoritate Officii licentiam facimus Reverendo admodum Patri, Fratri *Ignatio Hyacintho Amat de Graveson*, in Sacra Facultate Parisiensi Doctori, ac in Collegio Casanatensi Conventus Sanctæ MARIÆ super Minervam de Urbe Theologo, Provinciæ nostræ Alumno, typis edendi Opus in plures Tomos distributum, cui titulus est: *Historia Ecclesiastica variis Colloquiis digesta*, *&c.* dummodò priùs approbatum fuerit à duobus Ordinis nostri in Theologia Magistris, & aliis servatis de jure servandis. In quorum fidem &c. Datum Romæ in Conventu nostro Sanctæ MARIÆ super Minervam, die 2. Aprilis Anno 1720.

Fr. Angelus Gulielmus Molus.
Vic. & Proc. Generalis Ordinis.
Loco ✠ Sigilli.

Fr. Bernardus d' Arcet, Magister & Socius.
Regist. fol. 82.

APPROBATIO.

SExtum Historiæ Ecclesiasticæ Tomum, à Spectatissimo Viro Fr. *Ignatio Hyacintho Amat de Graveson*, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctore, & Collegii Casanatensis Theologo conscriptum, jubente Reverendissimo Patre *Fr. Angelo Gulielmo Molo*, totius Ordinis FF. Prædicatorum Vicario, & Procuratore Generali, maximâ animi cum voluptate legi, pervolvique. De cujus Præstantissimo Auctore hoc candidum certè Judicium ferre nullus dubito; partes scilicet ipse omnes Præcellentissimi Historici cumulatissimè explevit. Genus scribendi ejus doctum, nitidum, tersum, pressumque. Rerum ipsarum sedulus scrutator, severus Judex, ab affectibus immunis; nihil enim temerè, sed omnia necessariis argumentis confirmat. Jam verò quid Collegæ nostri, mihique multis nominibus charissimi, summam prudentiam, quid reconditam eruditionem, quid cæteras, quibus excellit, virtutes commemorem persequarque? Uno verbo, totum ipsius elogium complectar? Decimi quinti Ecclesiæ Sæculi Historiam contexuit non minori gravitate, styloque elegantiâ, quàm integritate, & eventuum narratione fideli, quæ cultissimo cuilibet ingenio, quantum admirationis sit allatura, intelliget sanè, quisquis eam haud perfunctoriè lectitabit. Quamobrem, cùm Opus istud, nihil aliundè contineat, quod Fidei, aut bonis moribus non sit consentaneum, ut publici quantocyùs juris fiat, dignum omninò esse censeo. Datum Romæ, in Conventu S. Mariæ super Minervam, die 3. Aprilis, Anni 1720.

Fr. Patricius Plonket Ordinis Prædicatorum, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, & Collegii Casanatensis Theologus.

APPROBATIO.

BEnè habet, jam Vir Cl. *Ignatius Hyacinthus Amat de Graveson*, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, & Collegii Casanatensis Theologus, Ordinis Prædicatorum, quatuordecim emensus est Sæcula stylo eleganti, terso, polito, facili, & claro elaborata. In præsenti solitæ inhærens methodo sex Colloquiis absolvit Historiam Sæculi decimi quinti, quam commendare lubens abstineo; brevi, Deo fortunante, postrema duo Sæcula editurus, sicque coronidem impositurus Operi arduo, egregio, & perutili, cujus laudes multis jam pridem celebratas si persequi velim, actum agere videar. Quid aliud reliquum est, quàm ut Historiæ Ecclesiasticæ Studiosos, maximè verò Theologiæ Candidatos, quorum in gratiam scribere se profitetur Author, non minùs singulari modestiâ, quàm summâ eruditione conspicuus, etiam atque etiam adhortor, ut Opus hoc aureum diligenter & accuratè pervolutent, in eoque immorentur, haud immemores præclari Moniti, quod habet Seneca Epistolâ secundâ: *Illud vide, ne ista lectio multorum auctorum, & omnis generis voluminum, habeat aliquid vagum & instabile. Certis ingeniis immorari, & innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter*

fideliter fideat. Cæterum, Tomus iste sextus decimi quinti Ecclesiæ Sæculi complectens Historiam, nil habet, quod ejus editionem remorari posse videatur, immò, nullus dubito, quin hoc Volumen, sextum magnam Præstantissimo Concinnatori famam apud æquos rerum æstimatores conciliet. Datum Romæ in Conventu Sanctæ Mariæ super Minervam Calendis Aprilis anno 1720.

Fr. Antonius Bardon, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor Theologus, Cathedraticus Casanatensis, Ordinis Prædicatorum.

APPROBATIO
REVERENDI ADMODUM PATRIS
LEONIS A S. FELICE
Carmelitæ Discalceati, Sacræ Theologiæ Prælectoris, & Definitoris Provincialis.

SÆculi Decimi Quinti Historiam Ecclesiasticam novâ methodô, methodicâ claritate, clarâ eloquentiâ, eloquentiori profunditate, profundiori eruditione, eruditiori veritate, verissimâ, ingeniosissimâ, ac doctissimâ subtilitate ideatam, delineatam, adamussimque exaratam *ab Admodum Rev. P. Magisto Ignatio Hyacintho Amat de Graveson*, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctore, & Collegii Casanatensis Theologo, Ordinis Prædicatorum de Mandato Reverendissimi Patris Fratris *Gregorii Selleri* Sacr. Apostol. Palat. Magistri, maximâ animi jucunditate revolvi, atque ex Auctoris Nomine Omen, ex Omine, si (a) *Doctrina sua noscitur vir*, illicò percepi hominem; (b) Qui elevans se sopra se, *ineptas, & aniles fabulas devitando, ac Doctrinam senum auferendo, protulit de Thesauro* (c) Omnisciæ suæ mentis *nova & vetera*; (d) à Sæculo siquidem, & usque in Sæculum *considerans multitudinem librorum, & difficultatem volentibus aggredi narrationes Historiarum propter multitudinem rerum*, per (e) Sæcula aptare, disponere, ac sapientissimè redigere *curavit, volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio, Studiosis verò, ut facilius possint memoria commendare, omnibus autem legentibus utilitas conferatur.* Orbi ergo Litterario illucescat, ut etiam ab Historiæ (f) *veritate auditum avertentes, & ad fabulas convertentes* illuminet, ac *semitam Sæculorum custodire cupientibus* in Historiis (g) ostendat viam bonam, per quam ambulent, ne ad falsitatis *lapidem offendant pedem suum.* (h) Ita judicare minimè dubitavi, dum Heterodoxum omne detestatur, & impugnat acriter, Orthodoxum Dogma amplectitur, & propugnat feliciter. Datum Romæ in Collegio Sanctæ Mariæ de Victoria 12. Januarii 1720.

(a) *Proverb.* 8. (b) 1. *ad Timoth. cap.* 4. (c) *Job*, 12. (d) *Matth.* 13.
(e) 2. *Maccab. cap.* 2. (f) 2. *ad Timoth. cap.* 2. (g) *Job.* 22. (h) *Psalm.* 90.

Fr. Leo à S. Felice, Carmel. Discalceat. Sacræ Theologiæ Prælector, & Definitor Provincialis.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

T. Episcopus Heracliæ Vicesgerens.

IMPRIMATUR,

Fr. Gregorius Selleri Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apostolici Magister.

EPISTOLA AMICI
Clerici Regularis Scholarum Piarum S. Pantaleonis de Urbe
AD AUTHOREM
SACRÆ FACULTATIS PARISIENSIS DOCTOREM,
ET
COLLEGII CASANATENSIS THEOLOGUM.

IN variis homines juratos Artibus annos
Absolvunt; sunt qui lunares nocte labores
Aspiciant sævi metuentes omina Cœli,
Vanarumque Orbem quatiant terrore Minarum,
Sunt qui tes Scriptis memorent, quas turba Deorum
Gesserit in Latio; quæ Marti templa decoro,
Quæ Floræ, & Veneri surgebant marmore; quanto
Tibridis Urbs strepitu resonabat, cùm Saliorum
Stulta cohors terram pede percutiebat inani.
At nil suavius est, quàm docta volumina Sacris
Implere Historiis; quid enim sermone prophano
Indiget hæc ætas in terram curva, nimisque
Vergente in vitium Naturâ cerea flecti.
Propterea tua Scripta tubis, Vir maxime, fama
Ultima Tyrreni feret ultra littora ponti,
Dùm res divinas, & Sancta negotia Sedis
Romanæ Populis memorent celebranda futuris.
Posteritas etenim in studium propensa videbit,
Vecta triumphali quoties Capitolia curru
Religio ascendit victrix spolia inter & arma;
Res tot Sæc'lorum mirabitur ordine recto
Descriptas, quis enim tot posset tempora solus
Amplecti, & Veteris Latii sermonibus uti,
Hic, ubi barbara lingua sagaces verberat aures;
Ergò tibi meritos porrexit Gallia honores,
In prima cum te Sapientum sede locavit,
Et Sacram Capiti dedit, aptavitque coronam,
Prætereà tua laus fit major, dum studiorum
Heroi egregio rationem providus offers,
Palladis Ausoniæ qui Sacras protegit Ædes;
Ille etenim centum effigies disponit avorum
Porticibus, qui purpureo velamine fulgent,
Aut Romam, & terras divinâ lege coërcent;
Nam quæ progenies tot jactat signa, virosque
Præclaros, quot Gens Burghesia? majus in Urbe
Nil hâc gente vident Populi, Martisque Nepotes.
Ergo animum studiis agita, mentemque labore,
Gallorum decus eximium, tibi Pallas amica
Mæcenasque favet longinquis notus ab Indis.

INDEX
COLLOQUIORUM,
Quæ
IN SEXTO HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ TOMO
continentur.

HISTO-

HISTORIA
DECIMI QUINTI. ECCLESIÆ SÆCULI.
Variis Colloquiis digesta.

HISTORIA decimi quinti Sæculi varios ac memorabiles complectitur eventus, quos dum Ecclesiastici Scriptores referunt, nunc lugentem exhibent Ecclesiam lethali Hæresum, & diuturni Occidentalis Schismatis vulnere petitam, nunc eam lauro coronatam de Hæresibus triumphantem, &, extincto funesto illo Schismate, sub uno tandem Capite in terris visibili, Romano videlicèt Pontifice, feliciter adunatam depingunt, maximísque laudibus extollunt summam vigilantiam Romanorum Pontificum, & zelum Sanctissimorum Antistitum, qui bellum id ætatis enatis Hæresibus, flagitiis, improbitati, lapsis in deteriora moribus indixerunt, collapsam Ecclesiæ disciplinam severitate legum, seu Sàcrorum Canonum, sanxerunt, veterem Ecclesiæ dignitatem constituerent, & quæ temporum labe obrepserant vitia, emendârunt. Ecclesiam gravissimis malis Sæculo XV. conflictari permisit Deus, ut indè illustrior, & innumeris decorata palmis gloriosior appareret. Illam quidem exagitârunt *Wicleffistæ*, quorum hæresis sub finem præcedentis, seu Sæculi decimi quarti, jam in Anglia pullulare cœperat. In eam vexillum quoque erexerunt Hussitæ, aliiq́ue nefandi Hæretici, qui Religionem impia novitate, opinionum portentis, & flagitiorum monstris deformare tentârunt. At illa, potentissimo DEI adjuta præsidio, omnes illos hæreticos in perniciem avitæ Religionis conspirantes exarmavit, & clarissimos de illis retulit triumphos. Luctuosa itidem fuit Sæculo ineunte decimo quinto Ecclesiæ Romanæ facies, dum *Gregorius XII.* & *Benedictus XIII.* Sedem *Petri* eodem sibi tempore vindicarent. Suos uterque habebat Auctores, Patronosq́ue Maximos ac sanctissimos; hinc inde Provinciæ, Regna, Reges, Doctores, Jurisconsulti, Præsules, Concilia, jura stabant. Unum rebus desperatis, & abolendo Schismati præsentissimum remedium afferri posse videbatur, si cederet uterque contendentium, uterque Pontificatum abdicaret. Visa erat ea sententia potior inprimis Sacræ Facultati Parisiensi, cujus tum prudentia singularis, & fides maximè enituit. Sed cogi posse *Benedictus XIII.* negabat, ac se Gallorum, & Aragonum, qui eum, ceu legitimum Pontificem, agnoscebant, opibus sustentans, bellum atrox & intestinum fovebat. Instabat interim *Sigismundus* Imperator Occidentis, & Galliam, Hispaniam, Angliam, Italiam circumcursabat, ut dissidentes & convulsas Orbis partes componeret; sed nihil omnino promovebat. Episcopi, qui ad dirum istud tollendum Schisma Concilium Pisanum celebrârunt, nihil profecerunt aliud, nisi ut ad duos Pontifices Maximos tertius adderetur. Tandem, pacem ac concordiam frustrà quæsitam à Regibus, Imperatoribus, Jurisconsultis ac Doctoribus, dedit Deus Ecclesiæ magnis hactenùs jactatæ procellis, & graviora mala metuenti, effecitq́ue ut *Carolus VI.* Galliarum Rex in celeberrimo Præsulum Regni sui, & Procerum conventu juberet suis subditis, ut ab obedientia & causâ *Benedicti XIII.* qui Avenione sedebat, recederent. Sic *Benedictus XIII.* à Gallia destitutus, in ordinem redactus est, & brevi postea in Concilio Constantiensi electo in Romanum Pontificem *Martino V.* vetus ac ferale istud schisma post annos ferè quinquaginta sustulit Deus Optimus Maximus, & sævissimam tempestatem in diu optatam tranquillitatem convertit. Hanc communem Fidelium ex istius Schismatis extinctione profectam lætitiam cumulavit etiam Deus felici illa unione Ecclesiæ Græcæ cum Latina, quæ eodem Sæculo XV. in Concilio Florentino celebrato anno MCCCCXXXIX. cum ingenti plausu, & festivis omnium gratulationibus facta ac promul-

promulgata est. Sed, proh dolor! hæc unio diuturna non fuit. Captâ namque à *Mahomete II.* Turcarum Imperatore anno MCCCCLIII. Constantinopoli, Regiâ Græcorum urbe, pulsi sunt Græci, vel qui remanserunt, durum Barbarorum jugum subierunt, & à Latinis perpetuò deinceps Schismate fuerunt separati. Hæc tamen Imperii Græcorum ruina, ita disponente Deo, cessit in maximam Ecclesiæ Latinæ utilitatem. Græcorum quippè doctissimi à Barbaris patriâ pulsi, *Theodorus Gaza*, *Argyropulus*, *Georgius Trapezuntius*, *Bessario*, aliique plurimi in Italiam venêre, ut inde barbariem, ac subindè à Germania, & è Gallia expellerent. Excepti fuerunt summâ humanitate, & liberalissimè habiti à Pontificibus Romanis, & à Principibus Italiæ, maximè à *Mediceis* & à *Valesiis* Regibus Galliæ; humaniores litteras, & præcipuè Græcas, docuerunt cum summo applausu, cum incredibili frequentia & fructu auditorum, atque ex eorum Scholis prodierunt innumeri viri ingenio, eruditione & eloquentiâ præstantissimi, quorum alii ad Episcopales Infulas, alii ad Purpuram, alii ad Pontificiam dignitatem evecti, de tota Ecclesia, quà libris editis, quà confutatis Hæresibus, quà sancitâ in Conciliis Ecclesiasticâ Disciplinâ, optimè meriti sunt, nomenque suum seræ posteritati consecrârunt. De variis illis eventibus, qui Sæculo XV. contigerunt, quosque summatim hic perstrinxi, ut eos uno sub aspectu videre posses, copiosè disseremus in sex Colloquiis, quibus Historiam Sæculi XV. comprehendemus. In primo describemus Statum Ecclesiæ sub Imperatoribus tam Orientis, quàm Occidentis, & sub aliis Orbis Christiani Principibus. In altero texemus seriem Episcoporum, qui illustriores Sedes, Romanam præcipuè, Sæculo XV. tenuerunt. In tertio proferemus Hæreses & Schismata, quibus eodem Sæculo vexata est Ecclesia. In quarto agemus de Conciliis tum Oecumenicis, tum Nationalibus, seu Provincialibus, in quibus vel profligatæ fuerunt hujus Sæculi Hæreses, vel extincta Schismata, vel restaurata Ecclesiæ disciplina. In quinto producemus in medium celebriores Scriptores, qui Sæculo XV. doctrinâ & pietate tam in Oriente, quàm in Occidente floruerunt. Ultimum Colloquium erit de Doctrina Fidei, de Disciplina tum Ecclesiastica, tum Monastica, necnon de Doctrina Morali Sæculi XV.

COLLOQUIUM PRIMUM.

In quo describitur Status Ecclesiæ sub Imperatoribus Orientis & Occidentis, & sub aliis Orbis Christiani Principibus Sæculi XV.

D. QUo loco fuerunt res Ecclesiæ Sæculi decimi quinti sub Imperatoribus Orientis.

M. Pessimo loco fuerunt res Ecclesiæ Sæculi XV. sub Imperatoribus Orientis, præsertim post captam à Turcis Constantinopolim anno MCCCCLIII. quo anno *Mahometes* hujus nominis *II.* abolito penitùs Græcorum Imperio, longè latèque in Oriente Turcarum Imperium propagavit. Imperabat in Oriente Sæculo ineunte decimo quinto *Manuel Palæologus*, Græcorum Imperator, qui, ùt observavimus in Colloquio I. in Historiam Sæcul. XIII. & XIV. cùm à *Bajazethe* Turcarum Rege bello premeretur, & numeroso ipsius exercitui repellendo impar esset, totam penè Europam peragravit, ut à Principibus Christianis, potissimùm à Gallorum, & Anglorum Regibus, copias auxiliares impetraret, quas tamen ob Anglicos tumultus, Regisque Christianissimi *Caroli VI.* morbum, cùm obtinere haud potuisset, rebus infectis in Orientem rediit, & gratissimum in itinere nuntium accepit de soluta Constantinopolis obsidione à *Bajazete*, ob *Tamerlanis*, celebris Tartarorum Regis, in Syriam irruptionem, ingentesque Turcarum strages ab illo editas. Obiit *Manuel Palæologus*, Græcorum Imperator, apoplexiâ correptus anno MCCCCXXV. cùm biduo ante obitum Monasticam vestem induisset, sumpto *Matthæi* nomine. Orientis, seu Græcorum Imperii hæredem *Manuel Palæologus* filium suum reliquit *Joannem Palæologum*; qui omnem curam, operam, & industriam contulit ad promovendam Ecclesiæ Græcæ cum Latina unionem, ut indè à Principibus Christianis faciliùs eliceret auxilium ad frangendas Turcicas vires, & ad tutandos jam nutantis Imperii Græcorum fines sibi omninò necessarium. Quamobrem *Joannes Palæologus*, Græcorum Imperator, cum fratre *Demetrio*, simulque *Josephus*, Constantinopolitanæ Ecclesiæ Patriarcha, multique Græcorum Episcopi, Presbyteri, & Laici Nobiles ad littus Venetorum appulerunt; & indè solventes Ferrariam versùs ad flumen Padum sitam navigârunt, quò jam *Eugenius IV.* Concilium in Basileensi civitate cœptum transtulerat. Sed cùm in civitate Ferrariensi cœpisset paulò post grassari pestis, necessitas Patribus incubuit, indè abscedendi, eâque de causâ *Eugenius IV.* Pontifex Maximus Synodum Ferrariensem anno MCCCCXXXIX. transtulit Florentiam, primariam Tusciæ civitatem, quam Arnus præterfluit. In hac Synodo Florentina, cui interfuit *Joannes Palæologus* Græcorum Imperator, feliciter completa est, post varias hinc indè Græcos inter & Latinos altercationes, unio Ecclesiæ Græcæ cum Latina, sicut in Colloquio IV. agendo de Florentina Synodo operosiùs ostendemus. Felicem profectò *Joannem Palæologum* Græcorum Imperatorem, si initam in Concilio Florentino Ecclesiæ Græcæ cum Latina unionem, quam ipsemet summo animi studio, magnisque curis & laboribus procuraverat, à suis Græcis sollicitè conservari ac retineri curâsset. Tunc enim ab *Eugenio IV.* Summo Pontifice, qui jam profusâ liberalitate ei suppetias contra Turcas tulerat, majora subsidia accepisset, quibus ferocium Turcarum impetus nullo negotio retudisset, & eorum molitiones ac machinationes omnes inanes planè reddidisset. At *Joannes Palæologus*, officii sui immemor, non eam, uti debuerat, ad evertendum Schisma, sollicitudinem adhibuit, suâque negligentiâ occasionem dedit *Eugenio IV.* Pontifici Maximo suas itidem curas de copiis auxiliaribus destinandis remittendi, ùt videre est in Epistolis ejusdem Pontificis ad *Constantinum Palæologum*, *Joannis Palæologi* filium, datis XI. Kal. Maji anni MCCCCXLI.

Vitam

Vitam protraxit *Joannes Palæologus*, Græcorum Imperator, usque ad annum MCCCCXLIX. quo mortuus est die XXXI. Octobris, ætatis suæ LVIII. Imperii XXIV. Mortuo *Joanne Palæologo* Græcorum Imperium affectavit *Demetrius*, filius *Joannis Palæologi*, sed ætate junior, & natu minor, dictusque *Porphyrogenitus*, hoc est, Imperatore patre natus; hujus tamen *Demetrii* factio compressa est, & decretum tam à Græcis, quàm ab *Amurathe* Turcarum Principe, ut *Constantinus*, filius natu maximus Joannis Palæologi, anteponeretur *Demetrio* juniori, eique Græcorum deferretur Imperium. Fuit autem iste *Constantinus Palæologus* magni animi Imperator, & bellicâ fortitudine nulli secundus, qui sæpiùs Turcas fudit, vicit, profligavit, ob idque *Draconis* nomen consecutus. Ad eum gravissimas litteras scripsit *Nicolaus V.* successor *Eugenii IV.* ut ipsum hortaretur ad Concilii Florentini Decreta promulganda, sanctæque unionis consummandum opus, quod si exequi renueret, & Schisma penitùs non aboleret, Constantinopolis expugnationem, totiusque Imperii excidium et infra triennium à Deo est interminatus. Veritatem hujus Pontificiæ comminationis, heu nimium! comprobavit eventus. Anno siquidem millesimo quadriogentesimo quinquagesimo tertio *Mahometes* hujus nominis *II.* Turcarum Princeps, Constantinopolim validissimâ obsidione oppressam post quinquaginta quatuor dies cepit, & invasit numero potiùs militum, quàm virtute expugnatam. Captâ civitate, ipse quoque Imperator *Constantinus*, dum acriter pugnat, vulneratus, & à trepida multitudine abreptus, ad portas urbis ad fugam tractus est, ubi fugientium impetu conculcatus & obtritus fuit. Agnito per paludamentum cadavere, abscissum est ipsi caput, palóque affixum per Barbarorum castra ad errorem Christianorum circumlatum est. Dein, Barbari civitate potiti innumera impietatis, & crudelitatis ediderunt monimenta, quæ non tam verbis exprimi, quàm sanguineis lachrymis deplorari debent.

Sacrosanctum Corpus & Sanguinem Christi Domini in terram projecerunt, Crucifixi imagini impiè insultârunt, eamque sputo, luto, sordibus inquinârunt, cæteras Sanctorum Imagines aut confregerunt, aut combusserunt; Sacras Reliquias canibus ac suibus objecerunt; Templa prophanârunt, vasa diripuerunt, Altaria destruxerunt, Virgines sacras constuprârunt, adolescentibus impudicè abusi sunt, Viros Ecclesiasticos ac Monachos, cæterosque omnis generis, sexûs, ætatis homines ignominiosè traxerunt, occiderunt, aut crudelem in eos carnificinam exercuerunt; thesauros omnes abstulerunt, nec Augustalibus sepulchris parcentes, ea suffoderunt, cadavera dissipârunt, ut inde aurea ornamenta auferre possent. Hæc fuit horrenda Urbis Constantinopolitanæ calamitas, & Græcorum Imperii ruina, quæ tamen fuit justa DEI animadversio in Græcos, in sui Schismatis defensione obduratos. Inde enim totius origo mali, ad quod curandum, quantùm egerint Romani Pontifices consiliis, litteris, legationibus, hortationibus, comminationibus, precibus, expensis, auxiliis, urguentes, obsecrantes, increpantes, instantes opportunè, importunè, nihil denique omittentes, quo possent eos in viam veritatis reducere, satis in præcedentibus Colloquiis commonstravimus. Sed surdis cecinerunt Romani Pontifices, & cuncti eorum conatus apud obstinatissimam illam, & ad relapsum pronissimam geotem ad nihilum reciderunt: uno verbo, perire voluerunt Græci, & quantò plus Turcæ eos provinciis & urbibus spoliabant, tantò acriùs & animosiùs inter se digladiabantur, ita videbantur dolere de tarditate suæ ruinæ, quæ tandem contigit, Deo ita permittente, & Græcos his verbis, quæ leguntur Proverbiorum capite primo, increpante: *Vocavi, & renuistis; extendi manum meam, & non fuit, qui aspiceret. Despexistis omne Consilium meum, & increpationes meas neglexistis; Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm vobis, id quod timebatis, advenerit, cùm irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, quando venerit super vos tribulatio & angustia. Tunc invocabunt me, & non exaudiam; manè consurgent, & non invenient me.*

Sunt nonnulli Scriptores, qui testantur, Constantinopolim à Turcis captam fuisse anno MCCCCLII. die ipsâ Pentecostes Spiritui Sancto sacrâ, idque occulto DEI judicio factum esse putant, eò quòd Græci à fide Spiritûs Sancti à Patre, Filioque procedentis sæpiùs recessissent. Verùm, quamvis hæc sententia aliquos haud ignobiles nacta sit patronos, optimè tamen monet *Spondanus* ad annum MCCCCLIII. communem esse antiquorum opinionem, Constantinopolim à Turcis captam esse anno MCCCCLIII. die XXIX. mensis Maji, in quam diem prædicti anni non incidit Pentecostes, sed incidit in diem XX. mensis Maji anni MCCCCLIII. Cùm igitur die vigesimâ nonâ mensis Maji ejusdem anni MCCCCLIII. contigerit expugnatio Urbis Constantinopolitanæ, sequitur Constantinopolim captam fuisse biduo post Octavam Pentecostes, & non ipsâ die Pentecostes, sicut modernis illis Scriptoribus, qui mysteria quærunt, de quibus philosophari possunt, perperàm visum est. Et sanè, quamvis præcipua causa malorum & miseriarum, quibus tandem oppressi sunt Græci, suam ex Schismate ab Ecclesia Romana, & Hæresi de processione Spiritûs Sancti à solo Patre originem habuerit, nullis tamen diebus alligatus est Deus ad faciendam vindictam in nationibus cùm habeat ipsius providentia suos numeros, & terminos, quibus res convenientiùs peragat, quàm quod homines cogitare, aut philosophari possunt.

D. *Constantinus* ille *Palæologus*, Græcorum Imperator, qui, ùt mox observâsti, in exeidio urbis Constantinopolitanæ periit, reliquitne aliquos superstites liberos, qui postratum Græcorum Imperium erigere, armisque recuperare possent?

M. *Constantinus Palæologus*, ultimus Græcorum Imperator, duas quidem uxores habuit, sed nullos ex illis liberos procreavit, sicut ostendit *Carolus Du Fresne Dominus Du Cange* in Historia Byzantina pag. 246. ubi erroris arguit Scriptores aliquot, *Monstrelletum* scilicèt, qui *Amurathem* uxori *Constantini* in ipsâ æde Sophianæ stuprum intulisse, hancque in Serajo inclusisse Sultanum *Mahumetem* commemorat: *Crucium* etiam scribentem, uxorem *Constantini Palæologi*, ejusque liberos coram Sultano ad mensam prandente

ptandente truncatos: *Theodorum* quoque *Zygomalam* asserentem, filios *Constantini Palaeologi*, pridiè quàm Urbs Constantinopolis caperetur, divinis munitos Sacramentis, jussu *Constantini Palaeologi* morti traditos fuisse, ne in Barbarorum manus inciderent: denique *Æneam Sylvium*, qui Epistolâ CLXII. ait, *Constantini Palaeologi* filium, captâ à Turcis urbe Constantinopoli, *Peram* confugisse, ibique à Turcis obsidione einctum. Quæ quidem omnia, ut à veritate Historiæ penitùs aliena, jure merito rejiciuntur à *Carolo Du Fresne*, & tanquam futilia confutantur ab *Allatio*, viro doctissimo, libro 1. *de Ecclesf. Orient. & Occid. consensu.* Nullos itaque liberos cùm procreâsset *Constantinus Palaeologus*, ultimus Græcorum Imperator, in ipso semel mortuo defecit omninò Christianorum Orientis Imperium, &, ut omnes memorant, atque observatione dignum censent Scriptores, sicut Occidente Imperium ab *Augusto* inchoatum in *Augustulo* desierat, ita Orientale Imperium à *Constantino Magno* institutum, sub altero *Constantino* eversum est anno MCCCCLIII. Fuit autem Imperium Orientis à *Constantino Magno* institutum anno CCCXXX. ac subindè duravit mille centum & viginti tres annos. Hujus Imperii non exigua est amplitudo. Comprehendit quippè duas integras Imperii Romani Diœceses, Illyrici nempè & Orientis, quarum nomine continebantur Macedonia, Dacia, Oriens in specie sic dicta, Ægyptus, Asia, Pontus, & Thracia, quos simul cum inferioribus earum Provinciis enarratas habes apud *Pancirollum* in Noticia Imperii Orientalis. Vide etiam Anonymum *Histor. Orbis Terr. Geogr. & Civ. cap. 10. De Imperio Turcico*, ubi Catalogum exhibet omnium Historicorum, qui de utroque hoc Imperio aliquid litteris prodiderunt.

D. Cùm Turcæ, captâ urbe Constantinopoli anno MCCCCLIII. Orientis Imperium invaserint, illudque armis longè latèque propagaverint, necesse est, ut breviter hic attexas seriem Imperatorum, quos Sæculo XV. Turcæ in Oriente habuerunt.

M. Ut ea, quæ de Turcarum Imperatoribus dicturus sum, faciliùs percipere possis, in memoriam revocare debes omnia, quæ jam in Colloquio I. in Historiam Sæcul. XIII. & XIV. observavimus de Turcarum Origine, de *Bajazethis* eorum Regis victoriis, de ejus clade & calamitatibus à *Tamerlane* Tartarorum Rege ei illatis, ac postremò de illius morte, quam sibi, instar feræ, caveâ incluso, & ad ludibrium ab eodem *Tamerlane* hàc illàc circumducto conscivit anno MCCCCI. Hunc in modum è vivis sublato *Bajazethi* Turcarum Regi quinque superstites manserunt filii, qui totis duodecim annis mutuam in cædem semper armati, de Regno Patris acerrimè disceptarunt, illud fœdè dilacerantes; Asiamque & Europam cruentis prœliis infestantes. Tandem anno MCCCCXIV. unus è digladiantibus *Bajazethis* filiis, dictus *Mahometes*, Principis Tryballorum & Thraciæ, Ducumque ad ipsum deficientium auxiliis adjutus, Turcico Imperio potitus est. Hic *Mahometes* Turcarum Rex, vir bellicosus fuit, ùt videre est apud *Leunclavium* in Historia Musulmanâ, & in Annalibus Turcicis. Pacem pepigit cum Græcis, sed bello lacessivit Venetos propter regionem, quæ Jonium spectat, debellatâ tamen Turcarum Classe à Venetis, qui tredecim Barbarorum naves commisso prælio ceperant, pacem cum illis inire coactus est: Dein, cum Caramaniæ Principe pugnavit, eumque in Prusiam cum exercitu irrumpentem debellavit, suamque in potestatem redegit, quem tamen libertati restitutum ac muneribus cohonestatum in suam Provinciam remisit, postquam ab eodem Caramaniæ Principe trium Oppidorum & unius Castri deditionem accepisset. *Ismaëli*, Sinopæ Principi, bellum denuntiavit *Mahometes*, eumque ad Pacem Tributi pensitatione redimendam adegit. Walachos itidem bello aggressus, ad Danubium Castra locavit, ipsisque Tributum imperavit. Sedem Imperii sui Prusâ Bithyniæ, ubi Majores ejus habuerant, Adrianopolim, Nobilem Thraciæ civitatem, transtulit, recuperatis in Asia iis, quæ *Tamerlanes*, Tartarorum Rex, patri ejus *Bajazethi* armis ademerat. Obiit Mahometes in Regia Urbe Adrianopoli anno MCCCCXXII. sicut asserit *Leunclavius*, qui ex Turcarum Annalibus res à filiis *Bajazethis* toto Anarchiæ tempore gestas, & Historiam istius *Mahometis*, qui filiorum *Bajazethis* Turcarum Regis minimus fuit, & paterni Imperii hæres, accuratè quinque integris libris, 8. 9. 10. 11. & 12. suæ *Historiæ Musulmanæ* descripsit. Inter fratres *Mahometis* Turcarum Regis unus fuit, quem *Chalcondylas* lib. 4. de rebus Turcarum *Jesum* appellat, *Phranzes* verò lib. 1. cap. 21. *Josephum* nominat. Hic ad Græcos se recipiens, Christo nomen dedit, dictus in Baptismo *Demetrius*, cui frater *Mahometes*, Turcarum Rex, liberalissimè res vitæ necessarias providit, & aliquot post annos ad Superos migravit; Christo, cujus fidem in terris professus fuerat, æternùm in Cœlis potiturus. Quatuor superstites filios legitimos moriens reliquit *Mahometes* Turcarum Rex, sed suis injunxit, ut *Amurathem* natu maximum in Sultanum acciperent, jussitque celari mortem suam diebus quadraginta, donec *Amurathes* ex Asia rediisset, Regnumque esset adeptus. At Græci *Amurathi* opposuerunt *Mustapham*, qui filius *Bajazethis* dicebatur, quique Græcis pollicitus est Calliopolim, quam tamen Turcæ, evecto in Regnum Turcicum *Mustapha*, reddere noluerunt. Hunc *Mustapham*, qui jam Serras occupaverat, ac Romaniam totam in deditionem acceperat, armis aggressus *Amurathes*, debellavit ac strangulari jussit. Hoc victo, alium *Mustapham*, fratrem *Amurathis*, substituerunt Græci, quem similiter oppressit ac suffocavit *Amurathes*, qui hoc pacto in Imperio Turcico confirmatus, Græcorum vires debilitavit, Thessalonicam cepit, & Christianis maximas intulit clades. Post captam Thessalonicam *Amurathes* hujus nominis *II.* continuo victoriæ cursu omnem circa Peloponnesum regionem usque ad Sinum Corinthiacum incredibili celeritate perdomuit, à quo ut *Joannes Castriotus*, qui in Epiro, & eâ parte Macedoniæ, quæ ad Adriaticum vergit, Albaniæ nomine hodie celebris, regnabat, quietem & pacem impetraret, cùm se bello sustinendo imparem prospiceret, Crojâ, ditionis suæ Metropoli, urbe munitissimâ, *Amurathi* cessit, obsidesque fidei dedit filios; inter quos *Georgius* minimus, qui indole animi, & formâ corporis præstans, tantam apud *Amurathem* gratiam iniit,

ut

ut familiarissimum ipsum in suo palatio haberet, quem literis & moribus Turcicis instructum ad Mahometanæ legis disciplinam traduxit, atque ob miram proceri vim corporis, & præstantis ingenii, expeditique consilii vigorem, *Scandebergum*, hoc est, *Alexandrum Dominum*, cognominavit, ejusdemque virtute ac fortitudine multis privatis certaminibus affatim probatâ, usus etiam deinceps est ejus victrice operâ in bellu copiisque ducendis tam contra Mahometanos in Asia, quàm Christianos in Europa. At *Georgius Castriotus*, dictus *Scandebergus*, & eo nomine in Historia celebratissimus, cum videret, defuncto Patre suo Epiri Rege, ejusque ditione ab *Amurathe* occupatâ, & veneno fratribus, ejusdem *Amurathis* insidiis, de medio sublatis, oullam sibi affulgere spem ditionem paternam recuperandi, quamvis ei ab *Amurathe* promissam, Turcicum excutere jugum, & paternam occupare ditionem generosè deliberavit, & feliciter susceptum propositum perfecit anno MCCCCXLIII. post celebrem illam victoriam, quam *Vladislaus* Ungariæ Rex eodem anno ad Moravum fluvium reportavit. In hac victoria enituit maximè virtus *Huniadis Vaivoda*, fortissimi exercitus Regis Hungariæ Ducis, qui nocte coocubiâ cum decem millibus Equitum Barbaros aggressus, eorum triginta millia cæcidit, quatuor millia cum novem signis cepit, cæteris fugâ dilapsis ad centum millia. Hinc ad fines Thraciæ & Macedoniæ procedens, objectum sibi *Carambejum* Præfectum Asiæ, virum manu & ingenio promptum, cepit, ejusque copias grandi pariter cæde prostravit. Huic pugnæ ad Moravum fluvium commissæ aderat *Georgius Castriotus*, dictus *Scandebergus*, & in exercitu Turcarum militans, post cladem acceptam, occasionem ipse arripiens rebus suis consulendi, & paternam ditionem recuperandi, cessit *Huniadi*, & Secretarium Bassæ, Turcici exercitûs Ducis, captum scribere nomine *Amurathis* compulit literas ad Præfectos Crojenses, & Epirotas, ut ei urbes redderentur. Deindè, ingenti celeritate *Crojam*, urbem paternæ ditionis caput, adiens, tam maximo Crojensium, & omnium Epirotarum gaudio obtinuit; Turcis indè, aliisque plurimis munitionibus & locis, aut pulsis, aut cæsis. Post insignes illas victorias anno MCCCCXLIII. de Turcis ab *Uladislao* Poloniæ & Ungariæ Rege, auxilio & ministerio *Juliani* Cardinalis & Legati Pontificis, & *Huniadis Vaivoda*, necnon *Georgii Castrioti*, dicti *Scandebergi* partas, *Amurathes*, Turcarum Rex, militaribus Christianorum apparatibus ac victoriis territus, pacem honestis conditionibus obtulit Christianis, eamque cum illis sanxit, quam tamen, Turcis Asiatico bello distentis, cùm imprudenti consilio abrupissent Hungari, Christianus exercitus à Turcis ad Warnam profligatus est, & in eo prælio *Vladislaus* Hungariæ Rex, & *Julianus* Legatus Pontificis cæsi sunt, ac Christiani multâ clade affecti anno MCCCCXLIV. sicut eleganter in eo Commentario *De rebus gestis Uladislai Regis, & pugna Varnensi* describit *Philippus Callimachus*, natione Tuscus, sed jussu *Pauli II.* in Poloniam profugus, ex quo *Bonfinius* in Rebus Hungaricis, *Cromerus* in Polonicis, & alii Scriptores res gestas hoc funesto prælio exscripserunt, ut videre est apud *Spondanum* in Continuatione *Baronii* ad annum MCCCCXLIV. Post hanc victoriam de Christianis relatam, *Amurathes*, Turcarum Rex arma vertit in *Georgium Castriotum*, dictum *Scandebergum*, Epiri Regem, qui, ùt mox diximus, ab eo defecerat, & Christianitatem iterum professus, paternam ditionem recuperaverat. At infeliciter *Amurathi* cessit Martis alea. A *Scandeberge* siquidem, Epiri Rege, non semel repulsus, victusque *Amurathes*, dum ejus Regni caput Crojam obsideret, ac tandem coactus turpiter obsidionem Crojæ solveret, ex mœrore & apoplexia diem clausit extremum, cùm nimiâ vini copiâ se se in convivio ingurgitâsset anno MCCCCLI. Ejus corpus delatum est Prusam Bithyniæ ad sepulchra Majorum.

Amurathi II. successit in Turcico Imperio ejus filius *Mahometes* hujus nominis *II.* unius & vigioti circiter annorum adolescens, quem nonnulli Authores falsò scripserunt Christianâ matre natum, *Maria* scilicèt, sive, ùt alii vocant, *Irene*, filia *Georgii Bulcovizii* Serviorum Despotæ, quæ puerum Christianis præceptis & moribus imbuerit. Hoc siquidem falsum esse manifestò liquet ex Annalibus Turcicis, & annorum supputatione, ùt demonstrat *Leunclavius* in Pandectis Historiæ Turcarum Numero 1. & 96. idque confirmant testimonia Græcorum *Chalcondylis*, & *Spandugini*, quorum ille *Mariam*, seu *Irenem* filiam *Georgii* Serviorum Despotæ, quam *Amurathes* uxorem duxit, appellat non *Mahometis* matrem, sed novercam: hic verò disertis verbis tradit, *Amurathem* nullam sobolem ex *Maria*, seu *Irene*, Georgii Serviorum Despotæ filia, suscepisse. Non potuit ergo *Irenes*, seu *Mariæ*, esse filius *Mahometes*. Hic ille est, qui, ut antea dicebamus, Urbem Constantinopolim, devicto *Constantino Palæologo*, ultimo Græcorum Imperatore, cepit anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, & Turcarum Imperii fines latè propagavit. Duo quippè Christianorum evertit Imperia, Constantinopolitanum videlicèt & Trapezuntinum, Regna duodecim, & Urbes supra ducentas expugnavit. Venetis *Corinthum*, *Lemnon*, *Mitylenam*, *Eubœam* eripuit; Genuensibus abstulit *Theodosiam*, seu *Capham*, & in Italia *Hydruntum* occupavit; *Albam* tamen *Græcam*, nunc vulgò *Belgradam* appellatam, & *Rhodum* frustra tentavit, hanc Insulam egregiè propugnante Rhodiorum Equitum Magistro *Petro Albussonio* natione Gallo. Quatuor linguas, præter suam Arabicam, novisse *Mahometem II.* Græcam, Latinam, Chaldaicam, Persicam, testatur *Phranzes*, & Astronomiæ studio addictissimum, ex Syderum conversionibus dedicisse, Regna & Provincias posteà se subacturum, quas reverâ tum fortitudine, tùm calliditate obtinuit. Obiit *Mahometes II.* Nicomediæ anno MCCCCLXXXI. quinto Nonas Majas, ùt tradit *Bonfinius*. De hujus Turcarum Imperatoris crudelitate, perfidiâ, libidine, aliisque vitiis, necnon de quarumdam specie virtutum, victoriis, & rebus gestis plura apud *Chalcondylem* libris 8. & 10. *de rebus Turcicis*, apud etiam *Joannem Leunclavium* in Historia Musulmana, in Annalibus Turcarum, & in *Pandectis Historiæ Turcicæ* legi possunt. Hic breviter dumtaxat observabo, quosdam esse Scriptores, qui, post *Isidorum* Cardinalem Ruthenum in Epistola de expugnatione Urbis Constantinopolitanæ, asserunt, hunc

Mahometem II. Turcarum Imperatorem, tam infenso odio Christianos fuisse prosecutum, ut, Christiano sibi obviante, tanquam inde fœdaretur, oculos & os abluere solitus fuerit. Verùm, id à Græcis in Turcarum odium de industria fuisse confictum autumant periti alii Scriptores, vel saltem, ùt ait *Spondanus* ad annum MCCCCLI. Num. XI. id intelligendum est de initiis Imperii *Mahometis* II. cùm posteà sæpiùs etiam benignè cum Christianis illum egisse, saltem postquam cepit Constantinopolim, certum sit. Narrat enim *Spondanus* ad annum MCCCCLIII. *Mahometem II.* captâ Constantinopoli, tribúsque diebus peractis, quibus eam direptioni militum permisit, cùm triumphum duxisset, ultrò Christianis facultatem concessisse Constantinopolim redeundi, & secundùm Religionis suæ ritus vivendi. Quò autem Christiani libentiùs ad Urbem incolendam allicerentur, voluit *Mahometes*, ut Episcopi Patriarcham eligerent, cùmque ab ipsis *Georgius Scholarius* fuisset Patriarcha electus, & mutato, pro more, nomine *Gennadius* esset appellatus, ac pristinæ consuetudinis esset, ut electo Patriarchæ Imperator Virgam Pastoralem auream lapillis & margaritis distinctam donaret, hæc pronuntians verba: *Sancta Trinitas, quæ mihi Imperium donavit, te in Patriarcham novæ Romæ deligit*, & equum de Regio Stabulo, albo & aureo stratorio ornatum, cui Patriarcha insidens, toto Procerum comitante cœtu, cum faustis acclamationibus in Patriarchium ducebatur, præstitit *Mahometes* eadem omninò officia *Gennadio* Patriarchæ Constantinopolitano. Hæc *Spondanus* refert ex *Phranze*, qui Scriptor coævus est, & tunc Constantinopoli præsens erat. Addit etiam ibidem *Spondanus*, quòd cùm *Mahometes* in Patriarchium aliquandò introisset, colloquio blando cum *Gennadio* Patriarcha per Interpretem habito, de Religionis Christianæ dogmatibus eum interrogaret, & cum omni fiducia respondere compelleret, præstitit id graviter Patriarcha, ac præclarè de Sanctissima Trinitate, & Verbi Divini Incarnatione disseruit. Quæ adeò lubenter *Mahometes* ab eo accepit, ut non solùm ab eo tempore Patriarcham majori veneratione coluerit, & Græcis benevolentiorem se se exhibuerit; verùm etiam ipsam Patriarchæ de articulis Fidei Dissertationem sibi dari voluerit, quæ Græcè, Latinè, & Turcarabicè extat libro 2. *Turco-Græciæ*, viginti Capitulis distincta, egregium sanè Fidei Christianæ monumentum. Hæc pauca ex *Spondano* hic observanda esse duxi, ut his Scriptoribus assensum minimè præbeas, qui, re non satis perspectâ, confidenter asseverant, *Mahometem II.* Turcarum Imperatorem, toto Imperii sui tempore implacabilis in Christianos odii fuisse. Sed redeamus ad seriem Turcarum Imperatorum. Mortuus *Mahometes Secundus* anno, ùt jam diximus, millesimo quadringentesimo octogesimo primo, quo in Rhodios, in Sultanum Ægypti, & Italiam bellum parabat; duos reliquit filios, *Bajazethem* natu majorem, & *Zemem*, inter quos de paterno obtinendo Imperio haud parva suborta est contentio. Magna Procerum pars *Zemi* favebat, quòd, licèt ætate minor, ad tractanda tamen arma aptior, & moribus humanior esset, eâque de causa etiam à patre dignior Imperio judicatus esset *Bajazethe*, qui quietis amantior, & libidini deditus ab armorum strepitu abhorrebat. Prævaluit tamen *Bajazethes* hujus nominis *II.* & paterno Imperio potitus est. Id ægrè tulit *Zemes*, ejus frater, qui Prusam, antiquam Regum Bithyniæ, ipsorumque Othomanorum Regiam, actutùm occupavit, ut saltem Asiatico frueretur Imperio. Verùm, *Zemes* victus ab *Achmete Bassa* apud Neapolim Natoliæ, fugit in Ægyptum, indè Mecham, & indè expulsus, confugit Rhodum, séque Summo Rhodiorum Equitum Magistro *Petro Albussonio* tradidit. Ubi verò *Bajazethes* fratrem suum *Zemem* Rhodi esse audivit, amplissima ad Magnum Magistrum munera misit, eumque impensè rogavit, ut *Zemem* diligentissimè custodiret, ne quid turbarum inter Turcas cieret, quadraginta insuper millia ducatorum singulis annis ad ejus alimenta se nûmeraturum pollicitus est, pacemque cum Christianis perpetuò culturum. Oblatas conditiones accepit *Petrus Albussonius*, & in Arverniam, Galliæ Provinciam, *Zemem* misit, annuente Rege Christianissimo *Ludovico XI.* qui tamen Legatos à *Bajazethe*, Turcarum Imperatore, ad se missos, & in Provinciam appulsos, statim regredi, & Galliâ excedere jussit, nihil sibi cum Christiani nominis hostibus commune esse animo planè Christianissimo professus; nec ipsum *Zemem* videre voluit, quòd Mahometanæ legis cultor esset. Mansit autem *Zemes* in Gallia, detentus in quadam Equitum Arce, cui nomen *Burgonovo*, usque ad annum MCCCCLXXXIX, quo anno Romam ad *Innocentium VIII.* Pontificem Maximum ductus, sub illius, & *Alexandri VI.* Pontificatu in honesta custodia vixit, *Bajazethe* ad ejus sustentationem quadraginta ducatorum millia annoatim mittente. Tandem *Zemes* è Romana custodia dimissus, Terracinam perductus est, obi veneno ei propinato extinctus est anno MCCCCXCV. Mortuo *Zeme*, majoribus turbis agitatum est Turcarum Imperium. *Bajazethes* siquidem Turcarum Imperator, frater *Zemis*, tres filios habuit, *Achmetem*, *Corcutem*, & *Selimum*, qui impotenti regnandi ambitione abrepti, civile bellum, ac seditiones accenderunt. *Achmetem* filium natu maximum anno MDXI. sibi successorem destinârat *Bajazethes II.* At *Selimus* tertio loco genitus, cæteris audacior arripere conatus est Imperium, sed commisso prælio victus à patre, *Midgen* aufugit, Oppidum versùs Varnam situm. Non tamen despondit animum, sed anno sequenti, seu MDXII. Janizzari, qui duritiem & seritatem *Achmetis*, majoris natu filiorum *Bajazethis*, ferre haud poterant, & in *Selimum* magis propendebant, quòd fratribus suis vigilantior ad bella gerenda videretur, *Bajazethem* Imperium abdicare, & *Selimo* filio rerum administrationem tradere compulerunt. Exauctoratus *Bajazethes*, cùm Didymoticum, Thraciæ urbem, in qua natus erat, se se reciperet, jussu filii sui *Selimi*, veneno in itinere sublatus est, ùt testatur *Leunclavius in Pandectis Historiæ Turricæ*. Nec hoc parricidiali scelere contentus *Selimus*, statim in Asiam transgressus, fratres suos *Achmetem*, & *Corcutem* de medio sustulit, illorúmque, quos in sua potestate habuit, filiorum fauces elidi jussit. Sæviit quoque in amicos fratrum, & in eos, quos ipse sibi ante Imperium proximos, conjunctissimósque habuerat; veritus, ne aliquandò ab his impeteretur, quibus animi sui motus perspectos exploratósque esse probè

probè noverat. Sed de *Selimo*, Turcarum Imperatore, plura dicemus in Colloquio primo in Historiam Sæculi decimi sexti, in quo obiit, seu die XXII. mensis Septembris anni MDXX.

D. Extinctum Christianorum in Oriente Imperium, totque à ferocissima Turcarum gente illatæ Christianæ Religioni clades, apertiùs, quàm vellem, probant, deploratissimum fuisse Sæculo decimoquinto Ecclesiæ Orientalis statum, nec possum, quin vehementer doleam miseram Christianorum sortem, qui eo Sæculo Barbarorum tyrannidem subire coacti, durâ nunc servitute oppressi ingemiscunt. Ne igitur diutiùs ante oculos versetur hæc acerba, nimiumque funesta Ecclesiæ Orientalis calamitas, expone, quæso nunc, quo loco fuerint Sæculo decimo quinto res Ecclesiæ sub Imperatoribus Occidentis, eorumque seriem ac gesta describe.

M. Imperabat in Occidente sub finem Sæculi decimi quarti *Wenceslaus* filius *Caroli IV.* cujus mentionem fecimus in Colloquio I. in Historiam Sæcul. XIII. & XIV. Sed cùm hic Imperator gulæ, inertiæ, crapulæ, libidini, omnique turpitudini sese dederet, eamque ob causam variis carceribus detentus, nec mores mutaret; tandem, ne sub ipso corrueret Imperium, & labefactaretur Ecclesia, fuit ab Electoribus anno millesimo quadringentesimo exauctoratus, eique statim suffectus *Fridericus*, Dux Brunsuicensis, egregius sanè Princeps, industrius, & rei militaris peritissimus, qui eâ, quâ pollebat, fortitudine labans Imperium erigere ac firmare potuisset, nisi rediens è Comitiis à *Waldokiano* Comite fuisset propè Frizlarium occisus, jussu, ut fertur, Archiepiscopi Moguntini. Occiso *Friderico* substitutus est ab Electoribus *Robertus* sive *Rupertus* Bavariæ Dux & Comes Palatinus, cognomento *Parvus*, quòd corporis parvi esset, sed magni animi, justitiæ cultor, belli pacisque artibus clarus, & Imperialis Majestatis conservandæ studiosus. Suam depositionem flocci fecit *Wenceslaus*, ac pristinam flagitiosam vitam in suo Bohemiæ Regno, quò se recepit, agere perrexit, ingenti Principatus dedecore, atque Religionis, litterarum, & civilis status maximo detrimento. Quin, & vecors adeò fuit *Wenceslaus*, & cùm Cives Nurembergenses detrectarent obedire *Ruperto* electo Imperatori, nisi priùs annueret *Wenceslaus*, eique ad assensum hunc præbendum viginti aureorom millia offerent, ipse, repudiato auro, cesserit jure suo, & tantùm ab illis exegerit aliquot optimi vini claustra. Quo facto ignaviam suam prodidit, locuitque, se pluris convivium, quàm Imperium facere. Sed mittamus *Wenceslaum*, qui post depositionem suam reliquum vitæ in Bohemia egit, &, ùt inquit *Cuspinianus*, obiit *tanquam porcus in volutabro*. Ejus in Imperio Occidentis successor *Rupertus* totum se contulit ad reparanda damna, quæ Italiæ præsertim *Wenceslaus* intulerat. Urbem, ditionemque Mediolanensem *Joanni Galeatio*, virtutum Comiti, vendiderat *Wenceslaus*, ipsumque primi Mediolanensium Ducis titulo insignierat. Fuit autem iste *Joannes Galeatius*, teste *S. Antonino*, Autore coævo, 3. part. Chronici, tit. 22. cap. 5. *Magnus utique Dominus, seu potiùs tyrannus in Italia, sicut quicumque alius ex longis temporibus retroactis; ---- statura procerus erat, & pulcher aspectu, non mediocriter literatus, eloquentia clarus, callens ingenio, & in agendis astutus & sagax adeò ambitione devictus, ut, Dei timore postposito, proditionibus non parceret, & veneficiis, ut omnibus dominaretur per tyrannidem, & demum Rex Italiæ fieret. Duas uxores habuit successivè, quarum primam filiam Regis Franciæ veneno extinxit. Secundam uxorem suscepit consobrinam, scilicet filiam Bernabonis avunculi sui sine dispensatione, licèt posteà obtinuerit. Unum ex consobrinis suis veneno perire fecit; exindè sub prætextu devotionis voti sui implendi pergens Mediolanum, Bernabonem ipsum (avunculum & socerum suum) sibi paternaliter obviantem capi, & incarcerari mandavit, & veneno vitam finire, ejúsque duos filios interfici jussit, alios duos perpetuo exilio relegavit, ut dominio eorum, & patris usurpato liberiùs potiretur,* Sic *Joannes Galeatius* magnis in dies successionibus clarior, totius Italiæ Principatum agitabat animo, cum præter Insubres, Bononiam, Senas, Perusiam, Pisas, Umbriæ partem, Veronam insuper, & Vicentiam cum aliis civitatibus obtineret, ac Florentinorum rebus inhiaret, cum quibus continua bella gessit, quæ *S. Antoninus* tum á se visa, tum à *Leonardo Aretino*, Historico Florentino, descripta, loco mox à me laudato refert. Ad hanc coërcendam *Joannis Galeatii*, non Etruriæ solùm, sed universæ Italiæ formidabilem potentiam, in Italiam à Bonifacio IX. successore *Urbani VI.* & à Florentinis invitatus *Rupertus* Imperator, bellum indixit *Joanni Galeatio*, ni omnes civitates & loca Romano Imperio subjecta, quæ in Italia occupabat, quamprimùm restitueret. Hanc conditionem pacis repudiavit *Galeatius*, asserens, se illa omnia jure à *Wenceslao* legitimo Imperatore possidere, eademque adversùs ipsum *Rupertum* Imperii invasorem defensurum. In Italiam itaque adversùs *Joannem Galeatium*, Mediolanensium Ducem, cum exercitu properavit *Rupertus* Imperator, sed ab illo repulsus, in Germaniam, nullo operæ pretio facto, rediit. Mortuo paulò post, seu anno MCCCCII. *Joanne Galeatio*, multæ civitates se à servitute vindicàrunt, quarum aliæ ad pristinos Dominos reciderunt, & inter cæteras Bononia, Perusia, Assisium ad Ecclesiæ Romanæ subjectionem; in aliorum aliæ ditionem venerunt, putà Veronam, & Patavium occupárunt Veneti anno MCCCCV. quo Scaligerorum & Carrariensium dominatus extinctus est. Pisæ Florentinorum jugum acceperunt. Alias alii invaserunt, renovatis etiam Guelforum & Gibellinorum factionibus, atque ingentibus ubique patratis crudelitatibus, proditionibus, nequitiis, cædibus, direptionibus, cæterisque ejusmodi omnis generis malis, sceleribusque, quæ *S. Antoninus* loco citato pluribus prosequitur. Bello etiam id temporis Romam lacessivit *Ladislaus*, filius *Caroli Dyrrachini*, in quem *Urbanus VI.* Regnum Neapolitanum, abdicatâ eo Regno *Joanna* Regina transtulerat. Hic, inquam, *Ladislaus*, flagitiosi patris non minus flagitiosa proles, Romam haud semel occupare conatus est, sed à *Ludovico* Duce Andegavensi, & filio hujus *Ludovici* Andium itidem Ducis, quam *Joanna* Regina Neapolitana à *Carolo Dyrrachino* oppressa filium adoptaverat, quique contra *Carolum Dyrrachinum* indicto bello in Apulia vitâ excesserat, victus ac repressus

est

est anno MCCCCXI. Sed victoriâ suâ uti nescivit *Ludovicus*, & quietis amans, abjectâ rerum Italicarum curâ, in Gallias redit. Quò factum est, ut *Ladislaus*, qui tunc Regnum Neapolitanum tenebat, animos resumpserit, soleretque dicere, si hostes eâdem ipsâ die victoriam prosecuti fuissent, tam se, quàm Regnum in eorum potestate futurum; si altera die non se, sed Regnum; si tertiâ, nec se, nec Regnum, quoniam adversùs eorum vim opportuna remedia adhibuisset. Tandem anno MCCCCXIII. *Ladislaus* Romam per fracta mœnia armatus invasit; *Joannem* Papam *XXIII.* & Cardinales in fugam compulit, Basilicas sacras expilavit, honestas fœminas & sactas Virgines effræni suorum libidini permisit, in multos crudeliter sæviit, ac majora molitus, totius Italiæ dominatum usurpâsset, nisi impius ac perfidus ille Rex, justo DEI judicio, fœdâ, pudendâque morte anno MCCCCXIV. occubuisset. His infestis bellis exagitata ac lacerata est Italia toto tempore Imperii *Ruperti*, qui amisâ omni spe hæc bella compescendi, de Italia non ultra sollicitus Imperium per decem annos pacificè administravit, obiitque in oppido *Oppenheim* Bavariæ anno MCCCCX. & Heidelbergæ sepultus est, ubi Academiam olim excitaverat. Post mortem *Ruperti* Imperator ab Electoribus designatus est *Jodocus*, Brandeburgi & Moraviæ Marchio, *Caroli IV.* Imperatoris ex fratre *Joanne Henrico* nepos, dictus *Barbatus* à prolixa, quam gestabat, barbâ. Sunt nonnulli Scriptores, qui asserunt, *Jodocum* fuisse electum Imperatorem immediatè post depositionem *Wenceslai*, sed dubium non est, quin fallantur, cum *Theodorus Niemus* Scriptor coætaneus, & oculatus in vita *Joannis* Papæ, & *Gobelinus Persona* in *Cosmodromio Ætate* VI. cap. 90. testentur, *Jodocum* fuisse duntaxàt electum Imperatorem post obitum *Ruperti*. Id etiam constat ex ejusdem *Jodoci* Constitutione *de resistendo Regia Majestati, si contra Ordinationes Imperii fecerit;* data Francofordiæ anno M C C C C X. Regni ejus primo; hæc autem *Jodoci* Constitutio extat inter Constitutiones Imperiales à *Goldasto* collectas. Verùm, iste *Jodocus* nunquam fuit Imperator coronatus, neque quidquam egit memoriâ dignum, utpote homo ad res gerendas ineptissimus. Obiit Brunæ in Moravia sexto mense post electionem suam. In ejus locum statim ab Electoribus subrogatus est *Sigismundus*, Imperatoris *Caroli IV.* filius, & frater *Wenceslai*, quem propter inertiam exauctoratum esse diximus.

D. *Sigismundus* in regimine Imperii paremne sese exhibuit *Wenceslao* fratri suo, cui Principum consensu, ob flagitiosam ejus vitam summa Imperii dignitas abrogata est:

M. *Sigismundus*, Princeps omni virtute clarus, Imperium optimè administravit, sibique omnium subditorum animos sapientiâ, prudentiâ, munificentiâ, justitiæ, ac religionis studio devinxit, quos *Wenceslaus*, ejus frater natu major, segnitie & morum turpitudine à se penitùs alienaverat. Varia fuit *Sigismundi*, antequam ad Imperium eveheretur, fortuna. Inprimis, ex Marchione Brandeburgensi, Rex Poloniæ fuit designatus, & post mortem *Ludovici* Hungariæ Regis, qui filiam *Mariam* ipsi cum spe Regni desponderat, Rex Hungariæ salutatus est anno MCCCLXXXVI. At, post infelicem Nicopolitanam Expeditionem, quam copiis Galliarum Regis adjutus contra *Bajazethem* Turcarum Regem anno MCCCXCVI. suscepit *Sigismundus*, & à Turcis victus è prælio fugere coactus est, in Hungariam, ob rem malè gestam, redire non ausus, primò Constantinopolim, indè *Rhodum* & Ægeum Joniumque pelagus emensus, in Dalmatiam, & Croatiam venit, ac demùm post duodeviginti mensium absentiam, amicorum ope, in Hungariam reversus est, non paucis tamen Hungaris in ipsum conjurantibus, & secretò agentibus apud *Ladislaum*, qui post mortem *Caroli Dyrrachini* patris sui Regnum Neapolitanum tenebat, ut ad Regnum Hungariæ accipiendum acceleraret. Sed *Ladislaus* & patris sui miserabili fato absterritus, & varia Hungarorum ingenia suspecta habens, instantibus eorum suasionibus aures præbere cunctatus est, donec ab Hungaris, à fide *Sigismundi* apertè deficientibus, fuisset Rex proclamatus, & ipse *Sigismundus* à suis captus in custodiam anno MCCCCI. esset detrusus. Tunc *Ladislaus*, quasi de Regno Hungariæ capessendo securus, *Jaderam*, Dalmatiæ urbem Hungarici Regni, pervenit, ibique consedit, dum, quid rerum in Hungaria ageretur, intelligeret, & quò tandem res vergerent, expectaret. Quod sane prudenter fecit. Nam *Sigismundus* vinculis solutus in Bohemiam fugit, ibique contractis copiis in Hungariam redit, Regnumque Hungaricum recuperavit. *Ladislaus* autem suâ spe frustratus Neapolim regressus est, priùs tamen, ùt ajunt, in compensationem sumptuum expeditionis venditâ Venetis Jaderâ, quam illi urbem obtinere maximè cupiebant, pretio centum millium florenorum auri. Pacem etiam cum *Sigismundo* Hungariæ Rege inivit *Ladislaus*, eique commendavit perfidorum Hungarorum ultionem, quam *Sigismundus* non statim præstitit, ne extremâ inimici desperatione correpti aliquid obstinatiùs molirentur, sed eam suo tempore cumulatissimè perfecit. Electus à Septemviris anno MCCCCX. Imperator *Sigismundus* sese strenuum, & ad quælibet gerenda promptissimum exhibuit, fascìcque *Carolos*, & *Ottones*, suos in Imperio decessores æquâsset, si ad pacis artes, quibus excelluit, parem felicitatem addidisset; sed sola ei defuit in bello felicitas. Quippè qui in bello quod adversùs Hæreticos Hussitas, Bohemiam hostiliter infestantes, suscepit, à *Joanne Zisca*, illorum Duce audacissimo, manuque & consilio prompto, sæpiùs acie victus fuit, pleraque Oppida ab eodem Duce intercepta, novaque Urbs in præcelsis rupibus, situque munitissimis, *Thaboris* nomine condita, prædarum, & prædonum receptaculum, undè perdoelles Hussitæ *Thaboritarum* sibi nomen indiderunt. Verùm, *Sigismundus* quod armorum felicitati defuit, pietate ac religionis studio uberrimè compensavit. Suas siquidem omnes curas ad extinguendum funestum Schisma, quo id temporis miserum in modum Occidentalis lacerabatur Ecclesia, contulit, nec solùm, ut pacem Ecclesiæ redderet, Legatos circumquàque ad Principes Christianos misit, sed etiam Galliam, Hispaniam, Angliam, Italiam adire non dubitavit ipse, ut hocce negotium pro Ecclesiæ utilitate susceptum ad optatum

tum exitum perdocere posset, quod tandem in Concilio Constantiensi, extincto trium Pontificatuum inhiantium Schismate, feliciter perfectum est. Huic Concilio Constantiensi, necnon Concilio Basileensi interfuit *Sigismundus*, & in his duobus Conciliis egregiam Ecclesiæ navavit operam, effecitque ut Hæretici Bohemi & Hussitæ ad saniorem mentem reducti in Ecclesiæ gremium revocarentur, sicut latius ostendemus in Colloquio quarto differendo de Conciliis, quæ Sæculo XV. fuerunt celebrata. *Sigismundi* Imperatoris temporibus Neapolitanum Regnum diuturno bello laboravit, Aragoniis, & Gallis de eo obtinendo acriter inter se decertantibus. Mortuo namque *Ladislao*, Rege Neapolitano, anno ut superius diximus, millesimo quadringentesimo decimo quarto, *Joanna*, ejus soror, Regnum Neapolitanum jure hæreditario tenuit, levis, & impudica fœmina, quæ *Jacobo Borbonio* Marchiæ Comiti nupta, eumdem postea summum sibi jus in Regno Neapolitano vindicantem fugere coëgit in Galliam, ubi mundo nuncium remittens, Regulam *Sancti Francisci* professus est. Posthæc, *Martinus V.* Pontifex Maximus *Joannam* Regno Neapolitano abdicavit, omniaque illius Regni jura in *Ludovicum tertium* Andegavensem transtulit. Quod ægrè admodum ferens *Joanna* in auxilium evocavit *Alphonsum* Aragoniæ, Siciliæque Regem, quocum de adoptione, Regnique successione pacta est. Hinc atrox exarsit bellum *Alphonsum* inter & *Ludovicum*, sed secuta discordia inter *Joannam* Reginam & *Alphonsum*, occasionem dedit *Joannæ* in gratiam & adoptionem recipiendi *Ludovicum* III. Andegavensem. Tandem post obitum *Ludovici III.* qui contigit anno MCCCCXXXIV. recruduit bellum inter eumdem *Alphonsum* Aragoniæ Regem, & *Renatum* filium *Ludovici* III. Ducis Andegavensis, quem pariter *Joanna* hæredem Regni Neapolitani dixerat; superior tamen fuit *Alphonsus*, quippe qui anno MCCCCXLII. immissis per cuniculum aquæductus milite, Neapolim occupavit, & exinde in Gallias reverso *Renato* Andegavensi, summa rerum in Regno Neapolitano, absque ullo competitore, potitus est *Alphonsus*. His, & aliis bellis, quibus Italia *Sigismundi* Imperatoris temporibus conflagravit, non fuit perturbata pax Imperii Romanorum quod *Sigismundus* sapientissimè administravit usque ad annum MCCCCXXXVII. quo in urbe Znoyma in Moravia obiit. Coronam Regni Hungariæ obtinuit *Sigismundus* an. MCCCLXXXVI. Coronam Regni Bohemiæ an. MCCCCXX. & Coronam Imperii an. MCCCCXXXIII. accepit ab *Eugenio* IV. Pontifice Maximo. Duas uxores habuit *Sigismundus*, quarum prima fuit *Maria*, filia *Ludovici* Regis Hungariæ, quæ, dotis nomine, Hungariæ Regnum detulit *Sigismundo*. Altera uxor fuit *Barbara*, filia *Hermanni* Comitis Ciliæ, impudicissima fœmina, quam *Sigismundus* paulò ante mortem detrusferat in carcerem, quia de novis nuptiis agebat cum Polonorum Rege in damnum filiæ suæ *Elisabethæ*. Sed, mortuo *Sigismundo*, soluta è carcere, sese in omnem luxuriam sine ullo pudore effudit, nulla alia de causa sibi vitam expetendam dicens, nisi ut voluptati corporis sui inserviret.

Mortuo *Sigismundo* Imperatore, *Albertus* hujus nominis II. filius *Alberti* Austriæ Ducis, & *Joanna de Bavaria*, qui *Elizabetham*, filiam *Sigismundi*, uxorem duxerat, in Soceri sui *Sigismundi*, Regna & Imperium successit. Et primò Rex Hungariæ in Alba Regali coronatus est Kalendis Januarii anni MCCCCXXXVIII. deinde Bohemiæ Rex pridie Nonas Maji ejusdem anni Pragæ salutatus est, ac tertio Kalendas Junii ejusdem anni solemni pompa inauguratus: tandem decimo tertio Kalendas Aprilis à Septemviris denunciatus est Imperator. Tentarunt quidem nonnulli impedire, ne *Albertus* Regno Bohemiæ potiretur, & ea de causa *Casimirum*, fratrem Regis Poloniæ, annorum tredecim adolescentem, evocarunt, eam in spem erecti, fore, ut *Casimirus* exercitu Polonorum fretus *Albertum* superaret, ac solio deturbaret. Sed *Albertus*, debellatis Polonis, *Casimirum* in patriam inglorium redire compulit. Nec Polonos tantùm, sed & Moravos fudit *Albertus*, Sarmatas repressit, Hussitas Austriam devastantes in fugam egit, Turcas quoque ex Hungaria repellere jam inceperat; sed in medio rerum cursu morte præreptus est, quam sibi ex nimio peponum esu compararat. Obiit ex dysenteria non procul à Strigonio in pago, cui *Longo* nomen, dum Budâ Viennam reverteretur, sexto Kalendas Novembris anni MCCCCXL. Optimis artibus tum belli tum pacis enituit, religiosus, liberalitate ac justitia præstans, in bellis audax, & manu promptus, magnusque planè futurus Imperator, si longiorem vitam egisset, qui tam brevi temporis spatio tam multa & præclara gessit, de quo verè dici potest: *Consummatus in brevi explevit tempora multa*, Sap. c. 4. v. 13. *Elizabetha* filia Sigismondi Imperatoris, quam *Albertus*, ut mox diximus, matrimonio sibi sociaverat, genuit *Annam*, *Elizabetham*, & *Ladislaum*, filium posthumum, quem Regina *Elizabetha* post mortem mariti Hungariæ Regem ab Archiepiscopo Strigoniensi consueto ritu coronari curavit.

In locum demortui *Alberti* Imperatoris, Septemvirum suffragiis electus est *Fridericus* hujus nominis III. Austriæ Dux, *Ernesti* Austriaci filius, & *Alberti* Augusti patruelis, viginti sex annorum juvenis, peregrinatione in Terram Sanctam illustris, dictus *Pacificus*, quòd pacis artibus addictus, à bello abhorreret. Bis Romam profectus est *Fridericus* III. Primò, Romam venit anno MCCCCLII. quo unà cum *Eleonora* Augusta, conjuge sua, Coronam Imperii à *Nicolao* V. Pontifice Maximo suscepit. In reditu *Borsium*, Marchionem Estensem, Mutinæ Ducem creavit, sed cum munera libenter acciperet, & nec liberalitatis, nec sapientiæ, cum per alium semper loqueretur, specimen ullum daret, ab Italis ferè contemptus in suam Germaniam recessit. Romam secundò venit *Fridericus* anno MCCCCLXVIII. tum ut Votum persolveret, tum etiam, ut cum *Paulo II.* Pontifice Maximo deliberaret de Expeditione contra Turcas suscipienda. Hungariæ Regnum turbis haud parùm agitatum est imperante *Friderico*, cujus fidei ac tutelæ filium suum posthumum, dictum *Ladislaum*, commiserat *Elizabetha* Regina Hungariæ, & uxor *Alberti* II. Imperatoris, Hungariæque Regis, post cujus obitum, qui, ut superius diximus, contigit anno MCCCCXL. regnavit in Hungaria *Uladislaus*. Sed *Uladislao* Hungariæ Rege victo & occiso in pugna, quam anno MCCCCXLIV. ad Varnam ha-

habuit cum Turcis, Hungari secundùm hanc calamitatem *Ladislaum* posthumum *Alberti* Cæsaris, & *Elizabetha* filium, puerum dumtaxàt quinquennem, Hungariæ Regem an. MCCCCXLV. elegerunt, addito tamen Curatore Regni *Joanne Huniade*. Noluit *Fridericus* Imperator *Ladislaum*, quem mater Elizabetha ejus tutelæ commiserat, reddere, & eam ob causam iratus *Joannes Huniades*, Regni Hungarici Curator, Austriam, aliasque *Friderici* Imperatoris Provincias armis pervastavit. Hic est ille *Joannes Huniades* fortissimus Dux, qui, ut anteà dicebamus regnante in Hungaria *Uladislae*, insignem de Turcis victoriam anno MCCCCXLIII. reportavit, sed anno sequenti à Turcis in pugna Varnensi victus est, quam ignominiam, dum anno MCCCCXLVIII. abolere parat, majorem cladem à Turcis, quos sæpè armis debellaverat, accepit in prælio Cossoviensi, è quo ipse pernicissimo equo fugere coactus est. Mansit *Ladislaus* sub tutela *Friderici* Imperatoris usque ad annum MCCCCLII. quo anno ægrè ab Imperatore dimissus, Regna Hongariæ, Bohemiæ, & Austriæ, quæ ipsius pater *Albertus* possederat, obtinuit. Verùm *Ladislaus*, quamvis Rex appellaretur, alieno tamen arbitrio ductus, in regnis suis Triumviratum instituit. *Joannes Huniades* Hungariam rexit, *Poggiebracius* Bohemiam, *Ulricus* Austriam. Mortuo tandem *Ladislae* Hungariæ Rege an. MCCCCLVII. non absque gravissima suspicione veneni à *Georgio Poggiebracio*, & *Joanne Rokysana*, tunc Hussitarum capitibus, propinari, *Matthias*, magni illius Herois *Joannis Huniadis* filius, & paternæ fortitudinis hæres, Rex Hungariæ electus est, belloque lacessivit *Fridericum* Imperatorem, ac Viennam, Austriæ Metropolim, post aliquot mensium obsidionem, fame ad extremum redactam, deditione recepit anno MCCCCLXXXV. cum magno dedecore Imperatoris, qui, ut in Silesiæ Annalibus legitur, tum per Germaniam circumcursans, in parietibus hospitiorum hujusmodi sententiam scribere solitus erat: *Rerum irrecuperabilium summa felicitas est oblivio*. Bellum inter *Fridericum* Imperatorem & *Matthiam* Hungariæ Regem perduravit usque ad annum MCCCCLXXXIX. quo pax inter utrumque sancita est. Bellum etiam gessit *Fridericus* Imperator cum *Georgio Poggiebracio*, viro forti, sed Hussita, qui post mortem *Ladislai* Rex Bohemiæ anno MCCCCLVIII. fuit electus. Litteræ, imperante *Friderico*, per Italiam in magno splendore fuerunt, Græcorum doctissimis, qui captâ à Turcis anno MCCCCLIII. Constantinopoli, ad eam accurrebant, æmulatione suâ Latinorum acuentibus studia, sicut opportuniùs ostendemus in Colloquio quinto agendo de viris Illustribus Sæculi XV. At Italia, litteris licèt clara, cruentis tamen bellis, imperante *Friderico* fuit funestata. Mortuo siquidem an. MCCCCLVIII. *Alphonso* Aragoniæ & Siciliæ Rege, quique Regnum Neapolitanum occupaverat, confestim *Joannes*, filius *Renati* Andegavensis, quem ab isto *Alphonso*, à Regni Neapolitani possessione depulsum, in Galliam, patriam suam, rediisse supra observavi, magno exercitu collecto, in Apuliam profectus est, collatisque signis *Ferdinandum*, filium *Alphonsi*, acie victum, & Castris exutum in fugam egit, actùmque omninò de eo fuisset, nisi *Scandebergus*, Epiri Rex, abjectâ omni cunctatione ei suppetias tulisset. Eo auxilio adjutus *Ferdinandus* hostes repulit, & omnia sibi in Regno Neapolitano à *Joanne* Andegavensi erepta in potestatem recepit, uti refert *Marinus Barletius* libro decimo *de Gestis Scandebergi*. Alia bella, imperante *Friderico*, excitavit in Italia dominium Ducatus Mediolanensis. Mortuo namque sine liberis *Philippo Maria* Duce Mediolanensi, *Joannis Galeatii* Ducis Mediolanensis filio, ad Mediolanense dominium *Fridericus* Imperator, *Alphonsus* Aragonum & Siciliæ Rex, *Carolus* Dux Aurelianensis, *Ludovici* filius, *Franciscus Sfortia* aspirârunt, & pro suo in illum Ducatum jure acerrimè decertantes, nova bella in Italia moverunt, de quibus legendus est *Æneæ Piccolominei* Cardinalis Senensis liber *de Europæ Statu sub Friderico Imperatore*. Obiit *Fridericus* III. Lyntzii die VII. Septembris anni MCCCCXCIII. Imperium tenuit per quinquaginta quatuor annos, nullosque Imperatorum, *Octavianum Augustum* si excipias, tamdiu imperavit. Multa circumferuntur præclara Apophthegmata ab hoc Imperatore dicta, quæ *Æneas Sylvius*, qui fuit posteà Summus Pontifex, dictus *Pius* II. collegit, eaque Tomo II. *Rerum Germanicarum* inseruit *Marquardus Freherus*.

D. Quem in Imperio Occidentis successorem habuit *Fridericus* III.?

M. Successorem Imperii *Fridericus* III. reliquit filium, quem ex prima conjuge sua *Eleonora* genuit, *Maximilianum* hujus nominis I. quem anno MCCCCLXXXVI. jam Imperii consortem fecerat, & Regem Romanorum ab Electoribus designari curaverat. Hujus electionis & coronationis *Maximiliani* I. Historia describitur Tomo 3. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*. Gubernacula itaque Imperii Occidentis post obitum patris suscepit *Maximilianus* annum agens ætatis suæ trigesimum quintum, Imperiumque per viginti quinque annos ab obitu patris administravit, utputè mortuus anno MDXIX. De his, quæ egit *Maximilianus* Imperator ab anno MD. usque ad annum MCXIX. quo è vivis excessit, in Colloquio I. in Historiam decimi sexti Ecclesiæ Sæculi sermonem instituam, hic verò breviter referam illius gesta ab obitu patris usque ad finem Sæculi XV. In primis, *Maximilianus* multùm ab Historicis commendatur ob justitiam, clementiam, temperantiam, magnanimitatem, modestiam, liberalitatem, Christianæ pietatis cultum, & cæteras alias virtutes, quibus præditus erat. In Italiam non semel venit, sed Imperii coronam à Pontifice non accepit, bellis semper implicitus cum Gallis, Helvetiis, & Venetis. *Maximilianum* Cæsarem in Italiam anno MCCCCXCVI. advocârunt *Ludovicus Sfortia* Dux Mediolanensis, aliique Italiæ Principes, unà cum Venetis, qui *Caroli* VIII. Galliarum Regis bellicum metuebant apparatum contra Regnum Neapolitanum, quod Christianissimus ille Rex sibi vindicare in animo habebat; eorum votis annuens *Maximilianus* Expeditionem in Italiam suscepit, sed suo nomini ac dignitati valdè indecoram. Nam Ligurnum unà cum suis ac Venetorum, & Ducis Mediolanensis viribus oppugnare volens, turpiter indè à Florentinis, in Gallico fœdere constantissimis, repulsus, in Lombardiam rediit, & ibi mutatis sæpè pro levitate animi consiliis, demùm in Germaniam adeò inglorius abscessit, ut sese

Italis,

Italiæ, quod à multo tempore Cæsares armatos non viderant, virium suarum tenuitate ostensâ, deridendum deinceps præbuerit, & Cæsareum nomen Longobardicis dicteriis objecerit. Nec felicior fuit exitus belli, quod anno MCCCCXCIX. cum Helvetiis gessit *Maximilianus* Cæsar. Ab his quippè semper victus est, licèt *Cæsariani non solùm peditum numero essent superiores, sed & equitatu florentissimo instructi, ac in cunctis aliis, quæ ad bellicum pertinent apparatum, longè præstarent; animi autem virtute cederent minimè. Verùm, dum nimiam audaciam maturis præferunt consiliis, talem senfere eventum, qualem contemptus, & nimia parere solet temeritas*; ut ait *Bilibaldus Pirkeimerus*, Patritius Norimbergensis, in hujus belli, quam descripsit, Historia, quæ extat tomo 3. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*. De bello, quod cum Venetis anno MDIV. egit Imperator *Maximilianus*, & de aliis ejus gestis usque ad ipsius obitum, qui, ut mox notavimus, contigit anno millesimo quingentesimo decimo nono, opportunius dicemus in Colloquio primo in Historiam Sæculi decimi sexti.

D. Galliarum Regum pia pro Fidei Catholicæ propagatione, & extirpandis Hæresibus studia, curas, leges, necnon maximam reverentiam erga Summos Pontifices, quos interdum profugos exceperunt, foverunt, & contra eorum hostes ac Tyrannos armis potenter adjuverunt, jam satis superque expendimus in nostris præcedentibus Colloquiis. At vehementer timeo, ne istud florentissimum Regnum gravissimis Sæculo XV. fuerit calamitatibus oppressum, regnante præsertim *Carolo* VI. quem per dementiam regnandi impotem evasisse, memini te observasse in Colloquio I. in Historiam Sæculorum XIII. & XIV.

M. *Carolus* VI. Galliarum Rex, qui ab anno MCCCLXXX. regnare cœpit, adeò populis suis charus fuit ob probitatem, mansuetudinem, pietatem, liberalitatem, aliasque Regias dotes, ut *Benè Amati* cognomen apud eos consecutus sit. Sed, postquam *Carolus* Rex anno MCCCXCII. in amentiam incidisset, reliquum ejus Regni tempus domesticis turbis, civilibus, externisque Anglorum bellis, tributorum gravitate, & diuturno, quod Ecclesiæ sinum lacerabat, Schismate adeo funestum fuit, ut nisi Deus auxiliarem manum imminenti Galliarum Regni ruinæ supposuisset, in extremas clades & Anglicam servitutem corruisset illud Regnum, quod *Carolus* VI. ob continuam penè mentis & corporis infirmitatem per se regere haud poterat. Tot malorum fontem & originem hic breviter aperire necesse est. *Joannes* Dux Biturigum, & *Philippus* Burgundiæ Dux, *Caroli* VI. patrui administrationem Galliarum Regni, ob penè continuum Regis morbum susceperunt, seclusò ejusdem *Caroli* Regis fratre *Ludovico* Aurelianensium Duce. Hinc Ducem Burgundiæ inter & Ducem Aurelianensium implacabile odium erupit, quod acrius recruduit, & exarsit, postquam mortuo *Philippo* Burgundiæ Duci, qui naturâ placidior erat, successit filius *Joannes*, ingenio ferox, qui bellorum civilium fomitem in Regno Galliæ subministravit, & in illud extraneas tandem Anglorum copias induxit. Tentavit quidem, ac diu multùmque laboravit *Joannes* Biturigum Dux, ut ferales istæ inter consanguineos Principes discordiæ extinguerentur. Nihil tamen promovere potuit, eòque, exasperatis hinc inde animis, res perducta est, ut *Joannes* Dux Burgundiæ æmulum suum *Ludovicum* Ducem Aurelianensem, è Palatio Reginæ tunc ex puerperio decumbentis redeuntem, per summum nefas in media Parisiorum Civitate Sicariorum manu jugulaverit. Hoc immani perpetrato parricidio, in Flandriam, quæ ad se materno jure pertinebat, protinus aufugit Dux Burgundiæ, crimen suum armis defensurus. Hinc ad causam dicendam vocatus, multo equitatu fretus, & turba militum stipatus Parisios venit, & quamvis *Valentinus*, Ducis Aurelianensis vidua, cum liberis, quos ex eo susceperat, Regiam fidem imploraret, ne hoc parricidium inultum pateretur, Rex tamen, qui mentis compos non erat, veniam dedit atroci Burgundiæ Duci, cujus parricidii defensionem impiè suscepit *Joannes Parvus* Theologus Parisiensis, ejusdem *Joannis* Ducis Burgundiæ stipendiarius, Ducemque Aurelianensem, ceu *Tyrannum*, licitè à quovis occidi potuisse propugnavit. Hæc venia Duci Burgundiæ à Rege concessa gravius excitavit belli incendium, nedùm sopivit. Dux quippè Burgundiæ cum *Henrico V.* Anglorum Rege fœderatus, in Gallias evocavit Anglos, quorum prima irruptio contigit anno MCCCCXV. quo ad *Azincurtium* propè Caletum prælium commissum est, in quo Galli ab Anglis victi sunt, & interempti eorum Duces *Alenconius*, *Barensis*, *Brabantinus*, Comites Nivernensis, & Marli, *Alobretus* Magister Equitum, *Castilionans* Maris Præfectus, Militum Francorum decem millia occubuerunt, captique Duces Aurelianensis, & Borbonius, Comes Vindocinensis, *Richemontius*, & *Bussicaldus* Franciæ Mareschallus, ac nobilissimarum familiarum Proceres permulti. Interim, eodem anno mortuus est *Ludovicus* Galliæ Delphinus, *Caroli* VI. Galliarum Regis filius primogenitus, cui successit *Joannes* ejus frater, sed *Joanne* anno sequenti, sin MCCCCXVI. ex immodico pilæ exercitio è vivis sublato *Carolus*, ultimus filiorum *Caroli* VI. in Delphini locum ac spem Galliarum Regni successit. Contra *Carolum* Galliæ Delphinum novas turbas excivit Dux Burgundiæ, quippè qui Rothomagum, Rhemus, Catalaunum, Trecas, Antisiodorum occupavit, & *Henricus* V. Angliæ Rex, cum Duce Burgundiæ fœderatus, Cadomum, omnemque Normanniam inferiorem aut expugnavit, aut deditione recepit. Tot malis *Carolus* Delphinus, in quo solo totius Regni Galliæ spes inclinata recumbebat, pro virili occurrere satagebat, & Rothomagum quidem Duci Burgundiæ eripuit, sed *Henricus* V. Anglorum Rex longâ obsidione & fame Rothomagum domuit, Urbemque ingressus est die XIX. Januar. an. MCCCCXVIII. Accessit eodem anno civilibus externisque bellis, quibus misera discerpebatur Gallia, Ducis Burgundiæ factio ex Laniis, vilissimisque conflata hominibus, qui ferrum in Aurelianos acuentes horrendas Lutetiæ Parisiorum cædes patrârunt, unoque die Comitem *Armeniacum* Regni Connestabilem, *Henricum Marleum* Cancellarium, cum aliquot Episcopis, Abbatibus, & Parlamenti Senatoribus adversantibus, aut suspectis Duci Burgundiæ, trucidârunt, tantaque rabie in alios promiscuè sævierant, ut eorum cadavera feris & vulturibus objecta, aut in fluvium projecta, aut è furcis publicis ignominiosè

pependerint. *Carolus* autem Delphinus, qui præcipuè ad necem deposcebatur, vix nudus ex ea strage inbductus est à *Tanneguino de Castello*, forti & nobili Britone. Inter hæc deluus Rex *Carolus* VI. equo impositus, & per urbem circumductus, hæc probare coactus est. Dux verò Burgundiæ, qui tunc versabatur apud Trecas unà cum Regina *Elizabetha* Bavarâ, quæ se, amentemque Regem Duci Burgundiæ penitùs tradiderat, ejusque omnibus consiliis, quantumvis perversis; Regnoque exitialibus fortiter solita erat adhærescere, confestim Parisios accurrit, & à Parisiensibus ingenti pompâ receptus est, moxque novâ excitatâ in Aurelienos, seu Armeniacos (quo nomine *Caroli* Delphini fautores appellabantur) seditione per *Capeluchum*, publicum & infamem Urbis servum, innumera scelera, sævitiæ & sacrilegie edita sunt. Tandem, divinam ultionem Dux Burgundiæ, belli fax, totque flagitiorum author, expertus est anno MCCCCXIX. Cùm enim ed controversias dirimendas, pacemque amico fœdere stabiliendam, conventum esset, ut per Colloquii speciem *Carolus* Delphinus, & *Joannes* Dux Burgundiæ, cum denis omninò comitibus, venirent Montoriolum, quà Icauna fluvius Sequanæ immiscetur, & ad id in medio pontis ligneum tabernaculum fuisset constructum ibi inter Principum comites ortâ contentione, Dux Burgundiæ, inscio, nec istis insidiis consentienta Delphino, incertâ manu occisus est, atque ita mortem Duci Aurelianensi suo jussu perfidiosè illatam pari talione luit, & implevit Christi Domini dictum, *Matthæi* cap. 26. vers. 52. *Converte gladium in locum suum, omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

D. Ea Ducis Burgundiæ nece fuitne plenè extinctum incendium ab eo in Galliarum Regno excitatum, & tandem postliminiò revocata Christianissimi hujusce Regni diu optata tranquillitas?

M. Tantum abest, ut Ducis Burgundiæ mors vastitate Regnum Galliæ, incensione urbes, internecione cives liberârit; ut potiùs, majoribus concitatis turbis, oleum camino addiderit. At enim *Philippus* hujus nominis II. cæsi *Joannis* Ducis Burgundiæ filius, ed ulciscendam illatam patri suo necem Superos & Acheronta movit. In primis Urbem Regiam, Carnutum, Trecas, Regem, & Reginam *Henrico* V. Angliæ Regi tradidit: deindè curavit, ut *Catharina*, Galliarum Regis *Caroli* VI. filia, matrimonium iniret cum eodem *Henrico* V. Anglorum Rege, eâ lege, ut *Henricus* gener, si socero suo *Carolo* VI. superstes foret, liberique ex *Catharina* procreati in Regnum Galliarum succederent. Postremò, consentientibus *Carolo* VI. qui nec sui, nec Regni, nec mentis potens erat, & *Elizabetha* Regina, quæ plusquàm novercali odio filium prosequebatur, *Carolum* Delphinum absentem postulavit in judicium de nece Ducis Burgundiæ, fecitque, ut judicaretur indignus, qui in Regnum succederet, & omni spe regnandi dejiceretur. His ita constitutis, *Henricus* V. Angliæ Rex, quasi Orbis terrarum victor, in Angliam reversus est, fratremque suum Ducem Clarentiæ Parisiis reliquit cum titulo Gubernatoris Galliarum Regni. *Carolus* Delphinus in his rerum angustiis copias collegit, & prælium anno MCCCCXXI. cum Anglis ad Baugium in Andibus conseruit, in quo Angli magna clade effecti sunt, cæsusque Dux Clarentiæ, *Henrici* V. Angliæ Regis frater. Hanc cladem cùm accepisset *Henricus* Anglorum Rex, fraternos manes ultorus, cum ingentibus copiis venis in Gallias, sed infausto exitu; nam totum penè ipsius exercitum pestis, fames, & rusticorum exercitus dissiparunt. Minuit tamen utcumque dolorem utriusque cladis *Henrico* V. Angliæ Regi genitus ex *Catharina* filius *Henricus*, hæres Galliarum Regni injustè designatus per pacta matrimonii *Catharinæ* Franciæ, *Caroli* VI. filiæ, cum *Henrico* V. Anglorum Rege, quæ Observationibus suis in Historiam *Caroli* VI. inseruit *Godefridus* pag. 696. Verùm perbrevem ex hoc neto sibi filio lætitiam habuit *Henricus* V. Angliæ Rex. Anno siquidem sequenti, seu MCCCCXXII. *Henricus* Angliæ Rex in morbum incidit, eoque ingravescente, ad Vincennarum nemus delatus obiit, duosque sibi superstites fratres reliquit *Betfortium*, & *Glocesterium* Duces, quorum primo Regni Franciæ, alteri Angliæ Regni administrationem partitus est, eosque rogavit, ut ejus filio *Henrico*, quo unius duntaxàt anni puer erat, patrum loco essent, donec adolesceret. *Henrici* V. Angliæ Regis mortem secuta est eodem anno MCCCCXXII. *Caroli* VI. Galliarum Regis mors, atque ite demùm factum est, ut *Carolus* Delphinus, *Caroli* VI. Galliarum Regis filius, tot hactenùs sævis tempestatibus actus, defuncto patre, in jura regiæ successionis, & naturæ lege, & gentium Institutis, & Franciæ inconcusso jure vocatus sit, dictus Rex *Carolus* VII. cognomento *Victor*, eò quòd Regnum Franciæ ferè perditum, & ab Anglis occupatum recuperaverit tum bellica virtute, tum præsertim fretus auxilio Dei, qui his calamitosis temporibus *Joannam Darcam*, Aurelianensem Puellam, vulgò Gallicè dictam *La Pucelle d' Orleans*, velut alteram *Deboram*, suscitavit, quæ ultime metuentium Gallorum animos erigeret, Patriam liberaret, Anglos profligaret, Regem, remque Francicam in pristinum splendoris statum restitueret.

D. Gestio quàm maximè scire præclara facinora, quibus hæc Puella Aurelianensis, *Joanna Darcia*, Regem *Carolum* VII. à potentissimis hostibus Anglis, totumque Galliarum Regnum ab imminenti ruina vindicaverit?

M. Non omnia istius heroinæ Puellæ Aurelianensis toto Orbe celebrata facinora hic referenda suscipiam, cùm bellica facta hujus Puellæ, quæ magnum Historiæ, & Galliarum Regni decus est ac ornamentum, libri potiùs materiem, quàm Compendii Historici suppeditent argumentum; sed illustriora tantùm ejus gesta perstringam, ut indè intelligas, Deum aliquando infirma eligere, ut fortia quæque confundat. *Joanna Darcia*, rusticana, & simplicis animi Puella, nata est in agro Tullensi, *Jacobo* patre Agricola, & *Izabella* matre. A Deo, dum pascendo ovium gregi intenta esset, jussa est ad Galliarum Regem proficisci, arma induere, collapsum absque ulla spe Regnum erigere, & perduellium populorum factiones viresque infringere. Redactus erat eo tempore ad ultimas angustias Gallorum Rex *Carolus* VII. & bis ecie victus, *Rex Biturigum* ab hostibus per ludibrium dicebatur. Aureliam, nobilissimam Galliæ Celticæ urbem, obsidione cinxerant Angli, eamque mox

mox occupaturi arant, cùm ad Regem *Carolum* VII. cui ultimum imminebat pariculum, hæc Puella divinis instincta vocibus venit, asserens se à Deo missam esse, ut Aureliam ab Anglica obsidione liberaret, & statim Martio ardore suaccensa, in ferrum, ignem, gladios, & in omnia vitæ discrimina ultrò prosiliens ad solvendam Aureliæ obsidionam intrepidè perrexit, & per hostium munitiones impatu facto, obsessis auxilia, commeatumque intulit. Dein, Anglos aggressa, crebris eruptionibus eos fregit, ab urbe repulit, ad *Patajum*, Belsiæ vicum, profligavit, capto *Talloboto* Anglorum exercitus Duca. Regem *Carolum* VII. per medios hostes ad inaugurationem suscipiendam Remos perduxit, Urbes Trecas, Catalaunum, Remosque Regiæ potestati subjecit, Bellovacum, Laudunum, Suessiones, Compendium, Silvanactum, aliaque Oppida Anglis eripuit. Tandem, irrito conatu Lutetiâ ab Anglis tentatâ, Compendiansibus ab iisdem Anglis obsessis suppetias ferens hæc Puella, dicta Aurelianensis, urbam ingressa est, sed postarâ die eruptionem faciens, ab hostibus capta, in Anglorum potestatem venit, à quibus Rothomagum ducta, & magiæ, hæreseos, & luxuriæ per calumniam accusata, ac nemine in ejus defensionem hiscere auso, Sæculari tradita Magistratui, viva in foro exusta est die XXXI. mensis Maji anni MCCCCXXXI. Verùm, istius heroinæ Puellæ Aurelianensis innocentia multis momentis liquido comprobari potest. Primò, quia *Carolus* VII. Galliarum Rex, ei prædicanti, se à Deo missam fuisse, non prius fidem adhibuit, quàm variis interrogationibus à Theologis, Jurisperitis, Proceribus, & Senatu Parisiensi tunc Pictavium translato, tentata ac probata fuisset, & ipsa prudenter, constanter ac sanctè ad omnia respondisset. Secundò, hanc Puellam innocentem, ac Deo charam fuisse facilè persuadent, tum facundissimus tal facutos exitus, qualem non nisi Deo auctori adscribere fas sit: tum etiam ingentia ejusdem Puellæ, duodeviginti annos dumtaxàt tum temporis natæ, in Regem, totumque Galliarum Regnum merita, quæ Rex *Carolus* VII. commendavit Regio Diplomate, quo mirabilem illam Puellam, ejusque patrem, matrem, fratres, consanguineos, ac eorum posteros, ad Nobilium Ordinem anno MCCCCXXIX. evexit, ùt videre est apud *Dionysium Godefridum*, qui Regium istud Diploma refert in suis Observationibus ad Historiam *Caroli* VII. Tertiò, vitæ illius Puellæ Innocentiam, ac Sententiæ in eam ab hostibus latæ iniquitatem luculenter ostendunt gravissimi Scriptores, quos laudat *Joannes Hordal* in Vita ejusdem admirabilis Puellæ. Hi siquidem probatissimæ fidei Scriptores, de illius Puellæ natalibus, vita, religione, moribus, rebusque gestis sermonem habentes, testantur, Virginem illam injuria fuisse damnatam. Non inficior quidem, hanc Puellam Aurelianensem ab Universitate Parisiensi censura esse perstrictam tanquam proditricem, dolosam, crudelem, sitibundam effusionis sanguinis humani, seditiosam, & ad tyrannidem provocantem, Schismaticam, Apostatricem, divinatricem, blasphemam in Deum, contemptricem Dei in suis Sacramentis, Legis divinæ ac sacræ doctrinæ, Sanctionumque Ecclesiasticarum prævaricatricem, malè sapientem & errantem in fide, atque de Idololatria suspectam &c. Hanc Universitatis Parisiensis Censuram *Egassius Bulaeus* inseruit tomo 5. Historiæ Universitatis Parisiensis à pag. 394. usque ad pag. 409. At istius Censuræ Universitatis Parisiensis nulla ratio meritò haberi debet, tum quia extorta fuit ab *Henrico* VI. Angliæ Rege, qui tunc Parisiis dominabatur, seque Galliæ Regem appellabat, & à *Petro Cauchonio*, Vinitoris in agro Remensi filio, Episcopo Bellovacensi, insigni Anglorum fautore, patriæ, religionis & æquitatis proditore; tum quia etiam *Callistus* III. Pontifex Maximus, volens, ut causa Puellæ Aurelianensis diligentius examinaretur, dedit anno MCCCCLVI. Judices *Joannem* Archiepiscopum Remensem, *Guillelmum* Parisiensem, *Ricardum* Constantiensem Episcopos, qui, visis & accuratè expensis omnibus & singulis Processus Instrumentis, Actis, Monumentis, & Scripturis, Puellam Aurelianensem innocentem dixerunt, pronuntiârunt, declarârunt, & omnes Processus in ipsam factos, vel Sententias in eam latas, tanquam *dolum, calumniam, iniquitatem, repugnantiam, jurisque & facti errorem continentes* damnârunt, atque auctoritate Apostolica omninò rescindarunt, & in irritum misarunt, ùt constat ex Sententia ab his latâ, quam ex Regio Chartophylacio erutam, in suis ad Historiam *Caroli* VII. Observationibus adidit *Dionysius Godefridus* pag. 903. Legendus est etiam *Egassius Bulaeus* pag. 406. ejusdem Tomi Historiæ Universitatis Parisiensis, ubi apertè innuit, hanc Universitatis Parisiensis Censuram contra Puellam Aurelianensem, instigante *Henrico* Angliæ Rege, qui etiam se Galliæ Regem nuncupabat, factam fuisse, eâque de causâ eumdem *Henricum* Regem, ne quid probri in Episcopum Bellovacensem, in Doctores Parisienses, aliosque, qui in hoc negotium inquisierant, jaceretur, eos suis litteris immunes esse voluisse; Universitatem quoque Parisiensem ad Summum Pontificem, ad Collegium Cardinalium, & ad Imperatorem litteras perscripsisse, in quibus totius negotii seriam, executionemque judicii exponit. Quas Universitatis Parisiensis litteras postquàm descripsit *Egassius Bulaeus*, subdit: *Caterùm Valeranus Varanus*, Theologus Parisiensis, *sub finem libri* IV. *vitæ*, quam carmina conscripsit, Puellæ Aurelianensis, ait, *Cor Virginis Aurelianensis mediis in cineribus illæsum intactumque & sanguine plenum fuisse inventum:*

Postremò enituit pietas in morte Puellæ,
In cinerem cunctos dum flamma resolveret artus,
Illæsum cor habet venas, mirabile dictu,
Nec sinceri animi temerant incendia sedem;
Albaque tum visa est orbis prodire columba,
Et petere Æthereos, multis spectantibus, Orbes.

His & aliis momentis probatur innocentia Puellæ Aurelianensis, quam statim ac Angli iniquè damnassent, ac vivam combussissent, toto Galliarum Regno pulsi sunt magnis cladibus affecti, & omnes urbes, quas occupaverent, in *Caroli* VII. Galliarum Regis, ubique victoris, potestatem ac fidem receptæ. Sic res Anglorum post Puellæ Aurelianensis supplicium in præceps ruentes documento fuerunt, hanc *Sampsonis* æmulam morte suâ & flammis plus eis, quàm vitâ & armis nocuisse. In istius gloriæ partem cum Puella Aurelianensi optimo jure venire debet *Carolus* VII. sapientissimus & fortissimus Galliarum Rex, qui amplissimas Urbes, & integras Provincias per nefariam conjunctionem ab ejus obsequio divul-

fas pertim armis, pertim deditione recepit, ac summê voluptate perfusus omnia in suo Regno derepentè in melius mutata vidit, quæ ipse depofita propemodum, & conclamata invenerat, dum, mortuo patre suo *Carolo* VI. Regni habenas moderari cœpit. Regnavit autem in Galliis *Carolus* VII. annos triginta novem, & obiit anno MCCCCLXI. Fuit optimus Princeps, cujus pietatem, fortitudinem, justitiam, benignitatem, studium Religionis & pacis Ecclesiasticæ, cæterasque alias Regias dotes passim prædicant Scriptores. Eo regnante procusa est ab Episcopis Ecclesiæ Gallicanæ in Concilio Bituricensi anno MCCCCXXXVIII. celebrato *Pragmatica sanctio*, quæ in Galliis vigoir usque ad anoum MDXVI. quo, inito *Leone* X. Pontificem Maximum inter & *Franciscum* I. Galliarum Regem *Concordate Gallico*, ut vocant, abrogata est pragmaticæ illa sanctio, sicut fusius ostendemos in Colloquio in Historiam Sæculi decimi sexti. Quatuor filios, & septem filias *Carolus* VII. suscepit ex conjuge sua *Maria*, filiâ *Ludovici* II. Ducis Andegavensis; sed duo dumtaxat filii ei superstites vixerunt, *Ludovicus*, & *Carolus*, quorum primus *Carolo* patri successit in Galliarum Regnum, dictusque est *Ludovicus* XI.

D. Virtutum Patris sui *Caroli* VII. sicut & Galliarum Regni, hæreseos fuit ec studiosus sectator *Ludovicus* XI.?

M. Patri suo *Carolo* VII. longè dissimilem sese in Galliarum Regni administratione exhibuit *Ludovicus* XI. qui, motâ in patrem rebellione apud *Philippum* Burgundiæ Ducem exul vixit, donec fuerit post mortem patris Galliarum Rex salutatus anno, ondequadragiota natus. Eum Principem fuisse ingenio quidem perspicaci, & acuto, sed callido, versatili, suspicioso, pervicaci, vetio, & incerto, memoriæ prodiderunt Historici. Enituit in ipso præsertim haud volgaris prudentia politica, quâ se à gravissimis periculis expedire, & à negotiorum difficillimorum embagibus explicare solebat. Enim verò, sub exordium Regni sui ad Regis Aragoniæ cum *Henrico* Castellæ Rege dirimendam Controversiam electus arbiter *Ludovicus* XI. suis ipse rebus semper intentos, Comitatus Ruscinonensem, & Cerdaniæ Regno suo adjunxit. Nec iis contentus, quatuor ad Somonam orbes, *Sanquintinum*, *Peronam*, *Ambianum*, *Abbavillam*, cum Comitato Pontinensi, & alia Oppida, quæ vi pacis Arrebatensis *Carolus* VII. Galliarum Rex, pretio quadringentorum millium aureorum *Philippo* Burgundiæ Duci oppignoraverat, corrasis undequaque peconiis, redemit. Id iniquo animo tulit *Carolus* Comes Carolesii, *Philippi* Ducis Burgondiæ filius, à quo Principes, & Nobiles Galliæ sollicitati, se adversus Regem *Ludovicum* XI., quem oderant, paratos ostenderont, & in eum conjurationem fecerunt, quæ dicta est *Factio boni publici*, eò quod conjurati illi Principes, licet peculiarem odii causam, & belli gerendi occasionem heberent, causam tamen boni publici prætexeront, & necessitatem tollendi vectigalia, quibus populus opprimebatur. Pugnam cum exercitu conjuratorum ad *Montem Lehericum*, qui ab urbe Lutetia octavo circiter lapide distat, commisit die XXVII. Julii anni MCCCCLXV. *Ludovicus* XI. sed cùm neutri exercitui satis liquida victoria contigisset, & aliundè fœderati Principes, magnas undecomque copias accipientes, bellum acriùs instaurarent; consultius visum est *Ludovico* XI. sequi saluberrimum consilium sibi datum à *Francisca Sfortia* Duce Mediolanensi, ut videlicet Principibus contra ipsum fœderatis omnia, quæ peterent, in præsenti concederet, distractos deindè è ie invicem singulos datâ occasione opprimeret. Eo consilio tempestivè usus *Ludovicus* XI. pacem cum Principibus conjoratis pepigit ad *Confluentium* propè Parisios die V. mensis Octobris anni MCCCCLXV. cujus initæ pacis conditiones Observationibus suis in Historiam *Philippi Cominæi* inferuit *Dionysius Godefridus* pag.403. Editionis Regiæ. Hoc pacto dissipata est illa Principum fœderatorum in *Ludovicum* XI. Galliarum Regem Factio, excitata potissimùm à *Carolo* Comite Carolesii, *Philippi* Ducis Burgondiæ filio, qui unde sibi ditionum suarum incrementa pollicebatur, inde sibi ultimum excivit exitium. Nam cum esset naturâ ferox, amplis opibus superbiens, & novarum cupidus rerum, finitimos lacessere non destitit, præsertim *Renatum* Lotharingiæ Ducem, quem Principatu spoliatum compolit in Franciam fugere. Posteà, Helvetios aggreilus, infeliciMarte cum eis pugnavit, duobus prælils magna suorum internecione profligatus. Quo facto om est, ut *Renatus* Lotharingiæ Dux opibus *Ludovici* XI. suffultus, ademptum sibi Principatum recuperârit, quem, dum *Carolus* Comes Carolesii, *Philippi* Ducis Burgundiæ filius, iracundiæ præceps, denoò invadere molitur, & *Nanceium* obsidet, à *Renato* Lotharingiæ Duce, Germanicis, & Helveticis auxiliis instructo, victus, in prælio cecidit die v. Januarii anni MCCCCLXXVI. unicâ relictâ filiâ *Maria*, quæ *Maximiliano*, Imperatoris *Friderici* filio, nupta est. Auditâ *Caroli* Ducis Burgundiæ morte *Ludovicus* XII. Gallietum Rex, Burgondiæ Ducatum occupavit, veterem que in Belgio ditionem porestati suæ subjecit. Taodem *Ludovicus* XI. gravissimo ac diuturno morbo implicitot, mortilque horrore perculsos, omnibus Sanctis vota nuocupavit, ut valetudinem recuperaret, & loogiori vitê potiretur, cujus tanto desiderio tenebatur, ut Medico suo singulis mensibus decem millia nummûm donaret. Quin etiam ex Calabria *S. Franciscum de Paula*, Ordinis FF. Minorum Fundatorem evocavit, è quo de voluntate Dei, qui ipsum ex hoc mundo vocare decreverat, admonitos, ejusdem Sancti precibus, & adhortationibus mortem tranquillo animo expectavit, & omnibus Ecclesiæ monitus Sacramentis obiit die XXIX. Augusti anni MCCCCLXXXIII ejusque Corpus in Æde *B. Mariæ de Cleriaco* sepultum est. Filio suo *Carolo*, quem ex *Carola*, filiâ *Ludovici* Sabaudiæ Ducis, susceperat, egregia ante obitum suum documenta dedit, quæ legi possunt inter *Observationes Dionysii Godefridi* pag.488. Legendos pariter est *Philippus Cominæus*, qui *Ludovicâ* XI. & *Caroli* VIII. Galliæ Regom *Historiam* Gallicè scripsit, quam *Justus Lipsius* in Notia *ad primum librum Politicorum* judicat esse dignam, quæ ab omnibus *Alexandris* legatur, & quam sibi, veluti in Breviariom Imperatorum, assumpserat *Carolus V.* Cæsar.

D. Mortuo *Ludovico* XI. nullis ne turbis agitatum est Galliarum Regnum?

M. Moriens *Ludovicus* XI. tutelam filii sui *Caroli*, qui tertium decimum agebat annum, commisit

commiserat *Anna* sorori suæ, quam *Petrus Borbonius*, Bellijoci Dominus, uxorem duxerat. Eam sibi prælatam ægrè tulit *Ludovicus* Aurelianensis Dux, qui ad *Franciscum* Britanniæ Ducem fugiens ac belli facem præferens, plerosque Regni Proceres in societatem vocavit; sed commisso ad Fanum *Albini* in Aremoricis cum regiis Ducibus prælio, Dux Aurelianensis victoria pariter ac libertate excidit anno MCCCCLXXXVIII. & à Galliarum Rege *Carolo* hujus nominis VIII. filio *Ludovici XI.* per triennium in carcere detentus est. Supplici tamen Britanniæ Duci ea lege venia concessa est, ut quod armis Regis *Caroli VIII.* partum erat, id in illius potestate maneret. Inter hæc, *Francisco* Britanniæ Duce defuncto, *Annam*, ejus filiam, *Maximiliano* Romanorum Regi pactam, matrimonio sibi copulavit *Carolus VIII.* repudiata *Margarita*, filia *Maximiliani*, quam, Patre *Ludovico XI.* auctore, sibi desponderat. Id autem omninò necessarium esse duxit *Carolus* Rex, ut Britannia, pro qua toties cruentis admodùm præliis decertaverant Galli, redemptis, ac conciliatis eo conjugio Britonum animis, pristina quiete frueretur, & ut prædicta Provincia, quæ ad arcendas Anglorum classes maximè opportuna erat, Gallico Dominio in perpetuum amico fœdere uniretur. Hujus matrimonii Pacta *Carolum VIII.* inter & *Annam*, Britanniæ Ducis filiam, inità die XIII. mensis Decembris anni MCCCCXCI. publicavit *Dionysius Godefridus* in suis Observationibus pag. 622. eademque ex *Argentræo* Aremoricæ Historiæ Scriptore Latinè intexuit in suis Observationibus in Commentarios *Philippi Cominæi* pag. 518. Hoc *Caroli* Regis matrimonium haud parùm movit *Maximiliani* Romanorum Regis stomachum, tum ob repudii filiæ suæ *Margaritæ* opprobrium, tum maximè ob sibi abreptam Britanniæ prædam, quam ex matrimonio *Annæ*, Britanniæ hæredis, seipsum consecuturum sperabat. Sua itaque spe delusus *Maximilianus* bellum *Carolo VIII.* Galliarum Regi intulit, sed eùm ei viribus impar esset, pacem cum ipso, recepta filiæ dote, inire coactus est. Hujus sancitæ pacis Tractatum Silvanecti confectum die XXIII. mensis Maji anni MCCCCXCIII. refert sæpe laudatus *Dionysius Godefridus* in Observationibus ad Historiam *Caroli VIII.* pag. 640. & ad *Philippi Cominæi* Commentarios pag. 507. Eo Austriaco bello feliciter confecto, pacèque in Regno composita, *Carolus VIII.* Expeditionem Italicam magno animo suscepit, ad eam præcipuè instigatus à *Ludovico Sfortia* Mediolani Principe, qui exitialibus odiis à *Ferdinando* Rege Neapolitano, & ab *Alphonso* ejus filio dissidebat. Anno itaque MCCCCXCIV. *Carolus* Rex superatis Alpibus in Italiam descendit, eamque repentino terrore complevit. Pisis, Florentiæ, & Romæ magnificè exceptus, rectà Neapolim duxit exercitum, totoque Regno, nemine obsistente, potitus est. Hic rapidus victoriarum, triumphorumque cursus timorem incussit Venetis, & *Ludovico Sfortiæ* Duci Mediolanensi, qui adjunctis sibi *Maximiliano* Imperatore, & *Ferdinando* Hispaniæ Rege, clam etiam *Alexandro VI.* Pontifice Maximo favente, conjurationem fecerunt, & *Carolum VIII.* Galliæ Regem, ordinatis in Apulia rebus, in Galliam redeuntem intercludere decreverunt. Erant in Venetorum castris millia quadraginta armatorum, *Carolo* verò Regi septem haud ampliùs millia militabant. Nihilosecius, commisso, apud *Forum-Novum* non longè à Parma Civitate distans, prælio, ab exigua Gallorum manu perrupta sunt hostium castra, & Rex è tantis angustiis, Deo favente, liberatus, gloriæ ac decoris plenus rediit in Gallias anno MCCCCXCV. Hic fuit exitus illius Expeditionis Italicæ, in qua, ut candidè fateat, bellica Gallorum virtus, quam prudentia magis emicuit, tanta siquidem incuria Galli, oblectationibus ac ludis dediti, hoc administrabant Regnum, ut ad id dissipandum, non occupandum venisse viderentur. Hoc anno sequenti, seu MCCCCXCVI. Neapolitani, cæterique omnes ad *Ferdinandum* defecerunt, & paulò post, mortuo *Gilberto Mompenserio* Prorege Neapolitano, Galli ex Italia excesserunt, tam facilè perdito Neapolis Regno, quam parto. *Carolus VIII.* in Galliam reversus, obiit Ambasiæ in Turonibus die septima Aprilis anni MCCCCXCVIII. annos natus duodetriginta, repentina morte, seu Apoplexia sublatus, prævisa tamen, ac macolis conscientiæ paulò ante detersis accuratè per pœnitentiam, & Confessionem Sacramentalem. Fuit optimus Princeps, magnificus, comis, pius, ac liberalis. Waldenses Hæreticos in Vallibus, aliisque Delphinatûs locis adhuc degentes partim exterminavit, partim ad Catholicam Religionem cum summa sollicitudine revocavit. *S. Franciscum de Paula* maxima veneratione prosecutus est, & Ordinem FF. Minimorum recens ab eo institutum fovit, & Regia munificentia ipsis plura Cœnobia fundavit, *Plessiaci* nimirum, *Ambasiæ*, *& Romæ* celebre illud *Trinitatis de Monte*, in quo statuit, annuente Romano Pontifice, ut Superior, quem *Correctorem* vocant, semper Gallus esset, nullique unquam Fratres in eo recipi possent, nisi è Gallia oriundi. Quam legem etiamnùm accuratissimè observant ejusdem Cœnobii Patres, veri filii *S. Francisci de Paula*, cujus sanctitatem arctissima, sibique semper constanti vitæ regularis disciplina æmulantur, & suavissimum virtutum odorem longè latèque diffundunt. Nullum superstitem filium reliquit *Carolus VIII.* Galliarum Rex. Quapropter ei ex lege successit *Ludovicus*, Dux Aurelianensis, agnatione proximus, qui Rhemis inauguratus, dictus est *Ludovicus XII.* Rex sine controversia magnus, singulari fortitudine, prudentia, & clementia nulli secundus, tantaque erga suos subditos charitate prædirus, ut dulce, ac Principibus perhonorificum *Patris Populi* cognomen promeritus sit. Adeò à vindicta alienum gerebat animum, ut à nonnullis incitatus in eos, à quibus sub *Carolo VIII.* offensus fuerat ac vexatus, incunctanter responderit: *non esse Regis Francorum vindictam sumere de injuriis Ducis Aurelianensi illatis.* Ut primùm Galliarum Rex salutatus est *Ludovicus XII.* se utrinsque Siciliæ, ac Hierosolymorum Regem, & Mediolanensem Ducem appellari voluit, ad Expeditionem Italicam animum appulit, totusque in eam incubuit. Sed de hac Expeditione Italica, è qua magni prodierunt tumultus, qui totam Italiam, ac propè Galliam concusserunt, sient & de aliis Gestis *Ludovici XII.* Galliarum Regis, commodiùs agemus in primo Colloquio in Historiam Sæculi decimi sexti, quo ineunte abiit è vivis *Ludovicus Rex*, seu anno millesimo quingentesimo decimo quinto.

D. Galliam irruptionibus Anglorum Seculo decimo quinto fuisse infestatam, ac tandem, supremo favente Numine, excusso illorum jugo, pristinam libertatem recuperasse, satis hactenus exposuisti. Nunc verò, quo loco res Ecclesiæ in Anglia essent, breviter ostendere debes, exhibendo seriem, gestaque Regum, qui Sæculo decimo quinto summa rerum in Angliæ Regno potiti sunt.

M. Regnabat in Anglia sub finem decimi quarti Sæculi *Richardus*, hujus nominis II. sicut ostendimus in Colloquio I. in Historiam Sæcul. XIII. & XIV. At *Richardo* Rege anno millesimo trecentesimo nonagesimo nono injustè exauctorato & abdicare coacto, *Henricus*, filius *Joannis* Ducis Lancastriæ, Regnum Angliæ usurpavit, sibique parricidio firmavit, sublato è vivis *Richardo* legitimo Rege, quem detrusum in Turrim Londinensem captivum detinebat. Occiso itaque *Richardo*, Regno Angliæ potitus est *Henricus* hujus nominis IV. qui tamen eo Regno partotam grandi scelere usus non est. Atenim, præter varios motus, conjurationesque Procerum, *Henrici Percii, & Duglassii* Comitis Scoti, bellaque civilia, quæ in Wallia excitata ejus Regnum turbulentum, & inquietum reddiderunt; nihil propius fuit, quam ut acerrimo bello, eoque justissimo à Gallis impeteretur ob dotem *Isabellæ* filiæ *Caroli VI.* Galliarum Regis, quam *Richardus II.* Angliæ Rex uxorem duxerat. At *Isabella*, cum dote & supellectili in Galliam remissa, pacem cum Gallis composuit *Henricus IV.* Turbas etiam in Regno Angliæ excitarunt Hæretici Wicleffistæ, quos Rex *Henricus IV.* semper execratus & infestatus est, cumque Parlamento Conventriæ congregato, Proceres quidam Wicleffianæ hæreseos veneno infecti ei suaderent, ut, exhausto Regni ærario, in Ecclesiæ bona manum mitteret, & huic pravo consilio animosè resisteret *Thomas Arundellius* Archiepiscopus Cantuariensis, respondit Rex, sibi propositum esse Ecclesiæ Jura, libertatemque servare. Ecclesiæ leges perutiles tulit *Henricus IV.* Angliæ Rex, inter quas edixit, ne Clerici ad Sæculare Tribunal traherentur, & ne pueros infra annum ætatis decimum quartum Religiosi Mendicantes Monastico habitu induerent, absque parentum, vel tutorum consensu. Obiit *Henricus* IV. dum Expeditionem Hierosolymitanam cogitaret, die XX. mensis Martii anni MCCCCXIII. Londini in Ædibus Abbatiæ Westmonasteriensis, in Cubiculo, cui nomen *Jerusalem*, ex quo statim intellexit Rex, sibi ultimum vitæ terminum imminere, impletumque illud vaticinium, quo prænunciatum fuerat, *Jerusalem* sibi fatalem fore. Collegium Windesoriense magnificis Ædibus, possessionibus, privilegiis, & præsertim, delato illuc *S. Georgii* Martyris, Ordinis Periscelidis, & Militiæ Anglicanæ Patroni capite, ornavit, & alia præclarè gessit, quæ legi possunt apud *Polydorum Virgilium* in Historia Anglicana, & *Nicolaum Harpsfeldium* Sæculo XV. *Historiæ Ecclesiasticæ Anglorum.* Mortuo *Henrico* IV. in Angliæ Regnum successit *Henricus V.* ejus filius, annos natus XXVI. Princeps bellicosus, qui suo non contentus Regno, æstu ambitionis abreptus Galliæ Regnum invadere, armisque subigere pro viribus tentavit. Hinc, ut paulò ante diximus, captata occasione ægritudinis *Caroli Sexti* delicti Galliarum Regis, & feralium dissidiorum, quæ inter Principes fervebant, Galliæ bellum intulit, Gallisque Azincurtio prælio victis, occupata Normannia, & aliis captis Provinciis, ipsum *Carolum Sextum* Galliarum Regem in suam potestatem redegit, *Catharinam*, ejusdem *Caroli* Regis filiam, duxit uxorem, ac tandem Parisios veniens ingenti lætitia à stulto populo exceptus est, Regnique Galliarum Rector, ac Hæres fuit renuntiatus anno millesimo quadringentesimo vigesimo. Verùm, tot victoriarum *Henrici* Regis Angliæ cursum citò abrupit Deus rebus Gallicis maximè propitius. Anno siquidem millesimo quadringentesimo vigesimo secundo, die ultima Augusti obiit in castro Saltus Vincennarum propè Parisios *Henricus Quintus* Angliæ Rex, & moriens testatus est, votum se concepisse petendi Hierosolymam ad sanctam Civitatem de manibus Infidelium eruendam. Qua profectò Expeditione sacra majorem gloriam consecutus fuisset, quàm Christianos sine causa invadendo, & *Carolum* Delphinum, legitimum Galliarum Regni hæredem, proscribendo, eumque judicando indignum, qui in Regnum succederet. Unde non mirum, si *Carolus* Galliæ Delphinus, ab hac iniquissima Sententia ad Deum provocans, eum auxiliatorem fuerit expertus, ejusque potentissimo adjutus præsidio, non solum Anglis, sed & aliis hostibus in ipsum conspirantibus par, immo superior extiterit, sicut superius ostendimus. Cæterùm, piè ex hac vita migrasse *Henricum Quintum* Angliæ Regem, eumque magnanimitate, prudentia, fortitudine, scientia militari, aliisque virtutibus inter omnes sui temporis Principes eminuisse, testantur Historici *Polydorus Virgilius, Harpsfeldius, & Walsinghamus.* Inter ejus pietatis opera, hæc potissimùm à laudatis illis Scriptoribus celebrantur, quod videlicèt sub exordium Regni sui solutiorem Adolescentiæ suæ vitam, ejectis ex Aula voluptatum, lasciviæque sociis, ita emendaverit, ut cæteris virtutis, & modestiæ exemplo esset; Quod Carthusianis, & Brigitanis Virginibus duo Cœnobia extruxerit, fundarit, locupletarit; Quod denique ad Magistratus & publica munera viros integerrimos, & ab omni avaritiæ labe, aut partium studio alienos adlegerit. Filium unicum *Henricus V.* Angliæ Rex reliquit ex conjuge sua *Catharina*, Regis Galliarum *Caroli VI.* filia, dictum *Henricum VI.* paterni Regni hæredem, anniculum puerum, cujus specialem educationis curam *Thomæ* Exoniensi Duci, & *Henrico* Wintoniensi Episcopo credidit, *Joannem*, Ducem Bethfordiæ, fratrem suum, Regni Francorum; *Humfredum*, fratrem alterum, Ducem Glocestrensem, Regni Anglici Procuratorem instituit. Interea, vehementibus licet bellorum tam civilium, quam externorum, Gallia adhuc quateretur turbinibus, res tamen Christianissimi Regis *Caroli VII.* per cœleste auxilium *Joannæ*, dictæ *Puellæ Aurelianensis*, cujus jam mentionem fecimus, cùm prosperiorem fortirentur exitum, Angli ad res suas collabentes in Gallis sustinendas magis, quàm promovendas, Regem suum *Henricum VI.* annum ætatis suæ duodecimum agentem ex Anglia Parisios cum majoribus copiis evocarunt, eumdemque in Parisiensi Ecclesia Beatissimæ Virgini Mariæ sacra Regem Francorum coronarunt an. MCCCCXXXI.

Quem Regis Franciæ titulum sine re hactenùs Reges Angliæ retinuerunt. Hæc nihilosecius Regis *Henrici* VI. inauguratio Parisiis facta nullo pacto Gallos impedivit, quominùs rerum secondarum cursu uterentur, Anglorumque impetus, variis consertis prælus, ita retunderent, ut tandem eorum Rex *Henricus Sextus*, non solum (ùt est rerum humanarum vicissitodo) omnia, quæ in Gallia pater occupaverat, verùm etiam avitum Angliæ Regnum unà cum vita, tam suâ ipsius, quàm propinquorum, culpa perdiderit, sicut disertè testatur *Nicolaus Harpsfeldius* Sæculo XV. *Historia Ecclesiastica Anglorum*, his verbis: *Henricus Sextus Rex Franciæ ab Anglis proclamatus & coronatus, haud diu potitus est iis, quæ Patri ipsi in Gallia reliquerat. Hebetata sunt, pauloque post interiere omnes Anglorum vires & recens gloria; & quæ Pater in Gallia, aut re aut spe possedit universa, & suum etiam postea regnum, intestinis dissidiis, importunaque suorum ambitione, cum ipsa vita filius perdidit.* Qui autem id factum fuerit, paucis aperiam. Orta in Anglia factione Principum, & *Humfredo*, Anglici Regni Procuratore, ab æmulis trucidato, Angli intra quinquennium totius Normanniæ, & Aquitaniæ jacturam fecerunt, Galliâque demùm penitùs pulsi sunt anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio. Sed gliscente in Anglia domestica illa Principum factione, cujus author erat *Richardus* Dux Eboracensis; ei sese strenuè opposuit *Henricus* Rex, qui tamen collatis signis à *Richardo* Duce Eboracensi superatus est, atque de Concilii Decreto sancitum, ut post mortem *Henrici* VI. in Regnum Angliæ succederet *Richardus* Eboracensis, & interim Regni Rector esset. Tam insignem injuriam illatam Regi *Henrico* VI. pati minimè potuit *Margarita*, Renati Andegavensium Ducis filia, & *Henrici* VI. Conjux, virili animo prædita mulier, quæ haud exigua manu contractâ ad asserendum in libertatem maritum suum, qui Londini captivus detinebatur, commisso prælio *Richardum* Eboracensem vicit & interfecit, moxque *Richardum* alterum, Comitem Vvarvicensem, castris exutum in fugam conjecit, ac virum suum *Henricum* IV. non solum libertate donavit, sed in Regnum Angliæ restituit. Verùm, cùm copias reparâsset *Eduardus* Merchiæ Comes, *Richardi* Ducis Eboracensis filius, Comitis Vvarvicensis fretus auxilio, *Henricum* VI. vicit, eum ex Anglia cum *Margarita* conjuge in Scotiam fugere compulit, Rexque ipse Angliæ renuntiatus est tertio Kalendas Julii anni millesimi quadringentesimi sexagesimi primi. *Eduardus* itaque, quem alii hujus nominis IV. alii meliùs VII. appellant, Regnum quidem Angliæ occupavit, sed eo pacificè potitus non est. Ortâ siquidem inter illum & *Richardum* Comitem Vvarvicensem simultate, ab eodem Comite Regno ejectus est, & *Henricus* VI. pristinam ad dignitatem reductus anno MCCCCLXX. *Eduardus* tamen, opitulante *Carolo* Burgundiæ Duce, amissum Regnum eodem anno recuperavit, *Richardum* Comitem Vvarvicensem in prælio occidit, *Eduardo* Vvalliæ Principi, unico Regis *Henrici sexti* filio, necnon ipsimet *Henrico* patri vitam eripuit. Sic Regnum vitamque perdidit *Henricus VI* qui regnavit in Anglia annos triginta octo, & post receptum Regnum, sex menses. Vixit annos LII. Princeps fuit, teste *Polydoro Virgilio* Historiæ Anglicanæ libro vigesimo tertio, miti, simplicique ingenio præditus, qui pacem bello, quietem sollicitudini, honestum utili, & otium curis anteponebat. Eo nihil sanctius, nihil castius, nihil probius. In eo pudor, modestia, integritas, patientia in adversis summa. Non inhiabat ad opes, non sitiebat honores, & animæ tantùm saluti studebat, quâ solâ sapienter quidem bona, ejusque amissione, mala metiebatur & definiebat. Denique, ejus sanctitatem comprobârunt miracula ad ipsius sepulchrum edita, de quibus agit Nicolaus *Harpsfeldius* Sæculo XV. Historiæ Anglicanæ cap. 4. & 5. Quibus permotus *Henricus* VII. Angliæ Rex, apud Summos Pontifices *Alexandrum VI.* & *Julium II.* suas preces, curasque interposuit, ut *Henricus* VI. ejus in Regno Angliæ decessor, Sanctorum Fastis adscriberetur. Sed *Henricus* VII. morte interceptus, antequàm debita inquisitio perfici potuisset, negotium istud, quod maximè in votis habebat, ad optatum exitum perducere nequivit.

D. *Eduardus* hujus nominis VII. qui tam injustè vitam, Regnumque eripuit *Henrico* VI. gubernavitne diu Angliæ Regnum?

M. *Eduardus* hujus nominis VII. regnavit in Anglia viginti & tribus annis, & extinctus est anno MCCCCLXXXIII. Duos filios minorennes reliquit, scilicèt *Eduardum* Vvalliæ Principem, annos tredecim natum, & *Richardum* Ducem Eboracensem, biennio minorem, sub tutela *Richardi* fratris sui Glocestriæ Ducis, hominis scelerati, qui primò quidem *Eduardum*, natu majorem, Angliæ Regem proclamavit ejus nominis *Octavum*, sed paulò post regnandi ipse cupidus, *Eduardum* ipsum ac *Richardum* fratrem, nothos, atque *Elizabetham* Reginam matrem, adulteram impudentissimè asserens, Regnum occupavit, Rexque appellatus est, *Richardus* hujus nominis tertius. Nec tam immanem adornâsse calumniam contentus *Richardus* Regni Anglici invasor, insuper duos regios pueros *Eduardum* & *Richardum* interfecit, & multa ejusmodi tyrannica exercuit. Longa non fuit tam gravibus parta sceleribus dominatio. Suscitavit quippè Deus in ultionem hujus Tyranni *Henricum* Richemundiæ Comitem, *Joannis*, qui erat frater *Henrici Sexti*, filium, Anglici Regni legitimum hæredem, qui à Proceribus ad excutiendum tyranni jugum in Angliam invitatus, acceptis à *Carolo* VIII. Gallorum Rege auxiliis, in Vvalliam appulit, ubi justo prælio *Richardum* Angliæ tyrannum fudit, ceciditque an. MCCCCLXXXV. biennio videlicèt postquàm tyrannidem in Anglia invasisset *Richardus*. Londinum absque mora properans *Henricus*, uxorem duxit *Elizabetham* Regis Angliæ *Eduardi* VII. filiam ex Eboracensi familia oriundam, per quod matrimonium famosa illa Lancastriorum & Eboracensium odia restincta sunt, eorumque toti Angliæ perniciosissimæ factiones, post tot bella, totque Regum, ac Principum ex utraque parte neces, in unam tandem societatem coierunt. Regnum suum anno MCCCCLXXXVI. auspicatus est *Henricus* hujus nominis *Septimus*, eique Deus contra personatos *Eduardi* Regis, & *Georgii* Ducis Clarentiæ filios, aliasque obortas gravissimas conspirationes præsentissimam opem tulit, ac

summam ab omnibus tam domesticis, quàm externis bellis quietem indulsit. Obiit *Henricus* VII. Angliæ Rex, XI. Kalend. Maji anni MDIX, ætatis suæ LII. postquàm regnâsset annos XXIV. Ejus præclaras animi, corporisque dotes, insignem prudentiam, modestiam, benignitatem, animum ab omni fastu & arrogantia alienissimum, justitiæ unicuique reddendæ sollicitudinem, quâ judiciorum severitatem misericordia & lenitate, ut sese dabat occasio, prudenter temperabat; amorem erga pauperes, quorum miseriæ effusissimâ liberalitate sublevabat, Religionis cultum, optimamRegni administrationem *Polydorus Virgilius* sub finem libri XXVI. *Historia Anglicana*, valdè commendat. Moriens *Henricus* VII. Edictum toto Regno Angliæ promulgari jussit, quo omnibus pœnam remisit, qui leges generatim violâssent, exceptis tamen homicidis & furibus, quòd hæc facinora non ipsum, sed alterum læsissent. Eo regnante, linguæ Græcæ & Hebraicæ, necnon artes liberales, quarum studium diu in Anglia neglectum fuerat, & viri undecùmque doctissimi floruerunt, quos inter *Polydorus Virgilius* plurimùm laudibus effert *Joannem Celetum*, Patria Londinensem, & Ecclesiæ *S. Pauli* ejusdem Civitatis Decanum, de cujus doctrina, virtutibus, & Scriptis plura dicemus in Colloquio quinto, ubi agemus de Illustrioribus Sæculi XV. Scriptoribus. Denique, *Henricus septimus* Regni Anglici successorem reliquit filium suum *Henricum* ejus nominis *Octavum*, patri valde dissimilem, & de Ecclesia Catholica pessimè meritum. Ille quippè est *Henricus* VIII. Angliæ Rex, qui primo quidem signum adversùs enatam *Lutheri Hæresim* sustulit, & ob id præclarum à Romano Pontifice *Fidei Defensoris* nomen fuit consecutus. Sed posteà nefariæ cupiditatis æstu abreptos, Christi Ecclesiam probris omnibus, ac ludibriis affecit, Pontificem Romanum publicè in Comœdia, atque Scena traduxit; Schisma Anglicanum conflavit, & eadem regia manu, qua *Lutheri* deliramenta & aniles fabulas paulo ante confutaverat, eadem, inquam, manu scripsit librum, in quo se hostem Religionis infensissimum denunciavit, & vim omnem inauditæ cujusdam acerbitatis in Ecclesiam Romanam effudit. Sed de *Henrici* VIII. sceleribus, sacrilegiis, aperta ab Ecclesia Catholica Romana defectione, & incredibili in viros pios immanitate fusè disseremus in Colloquio I. in Historiam Sæculi XVI.

D. Non possum, quin vehementer doleam Anglorum post nefarium istud *Henrici* VIII. Schisma deplorandam sortem, ac cæcitatem, quæ tanta est, ut nesciant, quid teneant, quid credant, & in his locum hodie habeat accurata illa hæreticorum descriptio, quam facundissimus *Vincentius Lirinensis*, Scriptor mihi familiaris, tradit cap. 25. sui *Commonitorii* his verbis: *Heu, miseranda conditio! quantùm illi curarum æstibus! quantis turbinibus exagitantur! Nunc etenim, quà ventus impulerit, incitati, errere rapiuntur. Nunc in semetipsos reversi, tanquam contrarii fluctus reliduntur. Nunc temeraria præsumptione, qua incerta videntur, approbant. Nunc irrationabili metu etiam, quæ certa sunt, expavescunt. Incerti quò eant, quà redeant, quid appetant, quid fugiant, quid teneant, quid dimittant.* Ecce, quo tandem Anglos, olim Fidei Catholicæ addictissimos, nunc verò ab avita fide extorres, & in varias Sectas distractos, abripuit ferale illud ac luctuosum *Henrici* VIII. Schisma. Sed, missis Anglis, ad lætiora progrediamur, & ostende, si placet, statum Ecclesiæ sub Regibus, qui Sæculo decimo quinto in Hispania Regnum Castellæ moderati sunt.

M. Ab anno millesimo trecentesimo nonagesimo ad annum usque millesimum quadsingentesimum septimum Castellæ Regnum administravit *Henricus* hujus nominis III. dictus *Valetudinarius*, cujus gesta ab anno MCCCXC. quo regnare cœpit, usque ad annum MCCC. jam descripsimus in primo Colloquio in Historiam Sæculorum XIII. & XIV. Alis nunc paucis seferemus, quæ gessit ab anno MCCCCI. ad annum usque MCCCCVII. quo è vita migravit. Quamvis adversâ plerùmque valetudine oppressus *Henricus* III. Hispaniæ, seu Castellæ Rex, magnis rebus foris gerendis impar esset, ad dilatandam nihilòseciùs, & nominis sui & Regni famam, ad finitimos, longinquosque Principes tam Christianos, quàm barbaros, Legationes mittere solebat, sed præcipuè anno MCCCCII. ad *Tamerlanem*, magnum illum Tartarorum Regem, qui Orientis Regna ac Provincias, instar torrentis, devastabat, misit Legatos, qui prælio *Tamerlanem* inter & *Bajazethem* Turcarum Regem commisso cùm interfuissent, à victore posteà *Tamerlane* honestè habiti, in Hispaniam remissi sunt, novo ab ipso ex sua gente Oratore adjuncto, qui *Henrici* Hispaniæ Regis amicitiam expeteret, ejusque victoriarum præconia promulgaret. Nullis bellis turbatum est Castellæ Regnum sub *Henrice* III. cujus hæc egregia vox erat, *Populi se execrationes amplius quam hostium arma formidare.* Hinc ad consulendum tranquillitati & commodis subditorum, severè animadvertit in Proceres Regni administros, & pecuniarum publicarum profusores, quos corrasas pecunias, & absorpta lucra evomere compulit. Quod si & cæteri quique Reges ac Principes imitarentur, inquit *Spondanus* ad annum MCCCCVI. Num. IX. & obsequentiores ministros baud dubiè haberent, & tum populorum indemnitati, tum regiis vectigalibus longè cautiùs esset, magno Reipublicæ commodo, & ipsorum nominis gloriâ. Mortuo anno MCCCCVII. *Henrice* III. Hispaniæ Rege, qui in veste Franciscana, pietatis ergò, sepeliri voluit, successit ejus filius *Joannes* hujus nominis II. Sed cùm esset tantum bimulus, & ad peragenda Regni negotia nequaquàm idoneus, Regiam dignitatem *Ferdinando*, ejus patruo, Proceses ultrò detulerunt, quam tamen *Ferdinandus* maxima animi moderatione, fideque & amore in nepotem, recipere noluit, cùmque rursùm in consessu publico ad capellendum Regnum urgeretur, indignantis habitu, contentaque voce, non alium Regem futurum dixit, quàm fratris sui filium. Quâ magnanimâ voce sese *Ferdinandus* totius Orbis Imperio dignissimum ostendit, & coronam regiam conservavit nepoti suo, qui Rex Castellæ proclamatus est, dictusq; *Joannes* hujus nominis II. Regina verò *Catharina* ejus mater, & patruus *Ferdinandus* ex testamento patris Regni Procuratores fuerunt declarati. Hic est ille *Ferdinandus*, cui, seclusis aliis Regni Aragoniæ competitoribus, Sanctus *Vincentius Ferrerius* Ordinis Prædicatorum, unus è Judi-

è Judicibus, qui ad finiendam controversiam post mortem *Martini* Regis Aragoniæ de jure successionis in ejus Regnum tuiti amplissimae familias obortam electi fuerant, omnium nomine Regnum Aragoniæ adjudicavit, anno MCCCCX. eique Author fuit, ut ipse, ejusque subditi Aragonenses recederent ab obedientia *Petri de Luna* Pseudo Pontificis, dicti *Benedicti* XIII. in retinendis Pontificiæ Dignitatis Insignibus pertinacis. *Ferdinandi* Regis Aragoniæ, patrui *Joann.* II. Castellæ Regis, & *Catharinæ* Reginæ, ejusdem *Joannis* Regis matris præpropero obitu, graves, continuique motus in Regno Castellæ eruperunt, quibus occasionem dederunt Aulici, quorum Imperio *Joannes* Rex in umbra & mollitie educatus regebatur. Sed unus inter illos dictus *Alvarus Luna*, qui summâ apud Regem gratiâ & auctoritate pollens, intestina dissidia in Castellæ Regia fovebat, ad tyrannidem tandem Regio favore abusus, cùm ipsimet Regi metuendus evasisset, datis Judicibus capite damnatus est. Contra Mauros in Hispania grassantes bellum Granatense suscepit *Joannes* II. Castellæ Rex, ac commisso prælio, supra decem Maurorum millia cæcidit, paucis è suis amissis, facilèque Urbem Granatam cepisset, nisi impedisset auro Saraceníco corruptus *Alvarus Luna*, qui tunc temporis majori, quàm par fuisset, auctoritate apud Regem valebat. Obiit *Joannes* II. Castellæ Rex Vallisoleti XIII. Kalendas Augusti anno MCCCCLIV. Fuit optimus ac religiosissimus Princeps, litterarum cultor & amator, & Mæcenas virorum eruditorum, quos suis colloquiis sæpè dignabatur. Pacis Ecclesiæ tempore Schismatis promovendæ cupidissimus, obedientiam *Petri de Luna*, seu *Benedicti* XIII. Pontificatu cedere pervicaci animo detrectantis, abdicavit, & ad Concilium Constantiense, in quo, sublato funesto trium Pontificatui inhiantium Schismate, electus est *Martinus* V. Pontifex Maximus, Oratores misit, qui ejus nomine novo electo Pontifici, ceu vero Christi Domini in terris Vicario, obedientiam exhiberent. Quam beneficus erga suos subditos esset *Joannes* Rex, apertè probat hæc præclara ipsius vox: *Malo subditos abundare, quam Fiscum; quia potentissimi Regni Princeps pauper esse non potest.* Genuit ex *Maria*, filia *Ferdinandi* Regis Aragonum, uxore suâ, *Henricum* hujus nominis IV. qui Patri in Regnum Castellæ successit, annum agens ætatis trigesimum, cùm paulò ante Patris obitum *Blancam*, filiam Regis Navarræ, quam uxorem duxerat, post decimum quartum conjugii annum repudiasset, causatus, eam quasi maleficio Veneris usu prohibitam fuisse, ac impotentem evasisse. Hæc divortii Sententia ab administratore Segobiensis Ecclesiæ pronunciata primùm, confirmata deindè est ab Archiepiscopo Toletano auctoritate *Nicolai* V. Romani Pontificis anno MCCCCLIV. Multis vitiis obnoxius fuit *Henricus* IV. Castellæ Rex, ardenti quidem præditus animo, sed pusillo, oppletoque fœditate, moribus dissolutis, atque omnibus turpitudinum maculis vita deformi. Hinc factum est, ut ejus Regnum, quod viginti annorum fuit, turbulentum extiterit, quòd ei prudentia non minùs ad cives in pace regendos deesset, quàm ad pacandos intestinos motus in Regno excitatos. Duo ei cognomina *Impotentis*, atque etiam *Liberalis* afficta sunt, unum à naturæ vitio, quo in Venerem usque ad insaniam propensus erat; alterum ex profusa liberalitate, qua in profundendis sine judicio thesauris Majores suos superabat. Ad finiendam controversiam, quæ Catalanos cum Aragoniis dudùm commiserat, & cujus judicium arbitrio *Ludovici* XI. Galliarum Regis dissidentes partes permiserant, colloquium habuit *Henricus* IV. Castellæ Rex cum Christianissimo Rege *Ludovico* XI anno MCCCCLXIII. *Ludovicus* XI. ad insignem pagum S. *Joannis de Luzio* constitit, *Henricus* verò Castellæ Rex ad Fontarabiam, singuli ad fines suorum Regnorum. Sed istud Colloquium nullo alio operæ pretio solutum est, quàm quòd utriusque Regis aulici naturâ dicaces, sese mutuis aculeis, derisionibus, dicteriis punxerunt, & conspirationes inter Proceres Regis Castellæ seminatæ sunt, quibus tandem Regem suum ad miserrimam conditionem redegerunt. Enim verò, tota Hispania anno MCCCCLXIV. ob tumultus ex controversia Catalanus inter & Aragonios exortos, in armis existente, Proceres Regni Castellæ opportunitatem nacti, in Regem suum *Henricum* conspirârunt, *Alphonso*, ejus fratre, puero annorum duodecim, in partes factionis abrepto. Inter causas, quas suæ conjurationis obtendebant Regni Castellæ Proceres, hæ præcipuæ erant: quod videlicèt eorum Rex *Henricus* Mauros apud se versari permitteret; quòd *Bertrandum*, conjugis suæ Reginæ adulterum, dignitatibus augeret; quòd filiam *Joannam* ex adulterio natam, contra Regni leges, contra fas, jusque *Alphonsi*, fratris sui, Regni hæredem renunciasset; quòd denique, Magistratus venales exponeret. Tanta socordia Regem invaserat, ut his monitionibus nullo pacto ad vindictam, aut ad defensionem moveri potuerit, cùmque induci haud posset ad arma capienda, concordia his conditionibus pacta est, ut *Alphonsus* frater *Henrici* Regis, jure suo hæres Regni Castellæ esset, *Bertrandus*, Reginæ adulter, Magisterio *S. Jacobi* sese abdicaret, & *Joanna*, filiæ spuriæ ex Reginæ adulterio natæ, omnis ad Regnum spes adempta foret. His pacis conditionibus, quibus acquievit *Henricus* Rex, inita quidem concordia est, & utcùmque sopita, sed non dissipata conjuratio. Anno enim sequenti, seu MCCCCLXV, furore correpti Proceres, insigni dedecore, & scelestissimo ausu Regem *Henricum* exauctorârunt, & *Alphonsum*, ejus fratrem, Castellæ Regem proclamârunt, cujus execrandi sceleris *Alphonsum Carillum*, Toletanum Archiepiscopum, magno virum animo, sed turbido & inquieto, sese principem exhibere non puduit. Post tam flagitiosum editum facinus, Conjurati Summum Pontificem *Paulum* II. decipere studuerunt, quem ut faciliorem sibi redderent, insinuârunt in litteris ad ipsum datis, hæc omnia consilio ipsius Decessoris *Pii* II fuisse facta. Quam calumniam *Jacobus* Cardinalis Papiensis, honoris ac nominis *Pii II.* studiosissimus, coram Pontifice *Paulo* II. & Cardinalibus egregiè admodùm confutavit, ut videre est apud *Spondanum* ad annum MCCCCLXV. Num. X. Ea in continuatione bellorum civilium, præ cæteris variis locis factis certaminibus, inter *Henricum* Castellæ Regem & rebelles Proceres, ad Oppidum *Olmedum*, acriter quidem, sed ancipiti victoria pugnatum est XII. Kalendas Septembris anni MCCCCLXVII. Tot bellorum tumultus, quibus id temporis perstrepebat

Hispania frequenti fama Romam perlati induxerunt Summum Pontificem *Paulum* II, ut Legatum Apostolicum in Castellam mitteret *Antonium Venerium*, qui conjuratos Episcopos ac Proceres ad Regis obsequium, Censurarum Ecclesiasticarum terrore, revocaret. Ast rebelles, ab ignitam Regis ignaviam, & impudicitiam Reginæ, quæ sese aliis obscœnissimè prostituebat, arrogantiores & protervìores facti, consilia, minasque Legati Pontificii palàm contempserunt, semel & iterùm cum verborum contumelia repulerunt, & ad has angustias ipsummet Regem *Henricum* redegerunt, ut in tantis malis penè ab omnibus destitutus, mente dejectus videretur, privati propemodùm habitu, decem tantummodò Equitibus stipatus, hàc illàc oberraret, coactus tandem sese permittere Comiti Placentiæ, à quo magnificè in ejus Urbis arce exceptus est, ubique quatuor mensibus hæsit, sicut pluribus narrat *Mariana* lib. 23. *de Rebus Hispanicis.* Tandem post varias tempestates, quibus miserè jactatus est *Henricus* IV. Castellæ Rex, ad ejus obsequium redierunt rebelles, & à Rege veniam, hasque pacis conditiones acceperunt. Primò, ut *Isabella*, *Henrici* Regis soror, Regni hæres renunciaretur, priùs tamen juramento obstricta, ne cui nuberet absque Regio assensu. Præterea, ut Regina, multorum virorum scortum, & *Joanna* ejus filia notha, in Lusitaniam emandarentur. Postremò, ut Proceres bonis omnibus, pristinisque restituerentur honoribus, quibus antè dissidium fruebantur. Has sancitæ pacis conditiones non servavit *Isabella*, quippè quæ, inscio, & inconsulto Rege, nupsit *Ferdinando* Aragoniæ Principi. Clandestinum istud matrimonium ferre haud potuit *Henricus* Castellæ Rex, & ita percitus, *Joannam* filiam nothàm, quam *Carolo* Aquitaniæ Duci, Christianissimi Regis *Ludovici* XI. fratri, matrimonio collocaverat, non spuriam, sed justam prolem esse cum Regina juravit, eam Regni Castellæ hæredem, Proceribus assentientibus, declaravit, atque *Isabellam* sororem suam, publicis tabulis jure ad Castellæ Regnum abdicavit. Hæc Regis *Henrici* declaratio omni procul dubio gravissimi belli Hispanos inter & Gallos materiem subministrasset, nisi *Caroli* Aquitaniæ Ducis mors, quæ antè matrimonii consummationem contigit, imminentem tempestatem avertisset, locumque dedisset reconciliatæ gratiæ *Henrici* Regis cum *Isabella* sorore sua. Obiit *Henricus* IV. Castellæ Rex anno MCCCCLXXIV. sub cujus turbulento Regno graves in Disciplinam Ecclesiasticam irrepsisse abusus, testatur *Joannes Mariana* lib. 23. *de Rebus Hispanicis* cap. 18. his verbis: *Invaserat pudenda litterarum inscitia in Sacerdotes Hispania, usque eò ut pauci Latinè scirent, ventri, gulæque servientes. Avaritia rapaces in Ecclesiam Dei manus injecerat. Emere Sacerdotia, olim Simonia, tunc industria erat: neque intelligebant cæci Principes, cæcique Pontifices, irato Deo fieri impium commercii genus, quòd facias, an patiaris, perindè est.* His malis in perniciem Ecclesiæ latè in Hispania grassantibus remedium attulit impetratum à Romano Pontifice Diploma, cujus fragmentum describit *Mariana*, & quo statutum est, ut in singulis Ecclesiis Hispaniæ Cathedralibus binæ instituerentur Præbendæ; quarum unam Theologus, alteram Jure consultus obtineret, sicque depulsis tam densæ ignorantiæ tenebris, studium tam Sacræ Theologiæ, quàm Juris Canonici restitutum Clerici Hispaniæ ardentius colere ac frequentare possent.

D. Reliquitne *Henricus* IV. aliquem superstitem filium Regni Castellæ successorem?

M. Mortuo absque mascula prole *Henrico* IV. Regnum Castellæ ad *Isabellam* ejus sororem, *Ferdinando* Regi Aragoniæ nuptam pervenit, & hoc pacto Aragoniæ, Castellæque Regna antehàc divisa unam in Monarchiam coaluerunt. Magnum certè Hispania è sapientissimo regimine *Ferdinandi*, & *Isabella* gloriæ & potentiæ suscepit incrementum. *Ferdinandus* quippè Hispaniæ Rex (ut nihil in præsentia dicam de *Isabella* ejus uxoris honestissimis moribus, animi magnitudine, & singulari prudentia, qua inter cæteras Regiasque dotes omnibus excellebat) *Ferdinandus*, inquam, Princeps fuit justitiæ cultu, Imperii modestia, Religionis amore, bonarum artium studio, aliisque virtutibus ita clarus, ut inter omnes Hispaniæ Reges, paucos pares, nullum verò meritis superiorem habuisse videatur. Regni sui primordia pietati & Religioni consecravit, quam præsertim totis viribus promovere studuit in Regno Castellæ, in quo superiorum temporum licentia, Mauris, Judæisque cum Christianis nullo non commercii genere promiscuè versantibus, haud pauci Christiani prava illa consuetudine inficiebantur, plures verò è Mauris, & Judæis, qui Christianæ Religioni nomen dederant, fide posteà inconstanti, a..., nullo vetante, deficiebant, & ad patriam superstitionem impunè, tanquam canis ad vomitum, vel sus lota ad volutabrum, revertebantur. Ad hoc malum radicitùs extirpandum, *Ferdinandus* sacram in Regno Castellæ Inquisitionem instituendam curavit, cui Præfectus est *Thomas Turrecremata*, Ordinis FF. Prædicatorum, Segobiensis Conventus Prior, eximia pietate, & singulari doctrina præditus, de quo *Antonius Possevinus* in suo *Apparatu sacro* rem narrat scitu dignissimam, quam hic silentio prætermittere haud possum. Narrat, inquam, *Possevinus*, Reges Catholicos magnitudinis & felicitatis Hispaniæ auctores, *Ferdinandum*, & *Isabellam*, Decreto statuisse, Judæos suis ditionibus depellere, sed mandatum Regium avaritia Ministrorum, tentata vi magnæ pecuniæ à Judæis numerandæ, inhibitum fuisse. Quod ubi rescivit *Thomas Turrecremata* Regnorum Castellæ, & Aragoniæ Inquisitor, maximæ apud *Ferdinandum* Regem, & *Isabellam* Reginam authoritatis, & utrique à Confessionibus, ad Palatium accessit Crucis imagine munitus, quam pallio occultabat, tum invicta animi constantia Regem, Reginam, & Ministros compellans, Crucis imagine aperta; *Numquid*, inquit, *satis est Dominum JEsum à Judæis semel triginta argenteis emptum, ut de illo iterùm Judæis vendendo triginta millibus aureis, majore quidem pretio, sed nihilo minore injuria cogitetis?* Quibus verbis ita omnes omnium animos perculit, ut nulla interposita mora: Judæi ex Ditionibus *Ferdinandi*, & *Isabella* fuerint ejecti, & hàc illàc dissipati. Depulsis toto Regno Judæis, *Ferdinandus*, Castellæ Rex, bellum, dictum *Granatense*, contra Mauros suscepit, illudque per decem annos gestum, feliciter tandem confecit, Maurorum Imperio, quod septingentis ampliùs annis steterat in Hispania altis nixum fundamentis, penitus convulso, & capta Granata, quæ princeps illorum sedes erat, ut videre est

apud

apud *Joannem Marianam* libro XXV. *De Rebus Hispanicis*. Bellum quoque Africanum, quod *Ximenes* Hispaniæ Cardinali, Archiepiscopo Toletano, authore ac duce, aggressus fuerat *Ferdinandus* Castellæ Rex, lætum ac faustum habuit exitum. Multæ civitates, quas inter Oranum, Bugia, Algeriom, Tripolis, captæ sunt. Tunesius Rex & Tremensensius vectigal annuum victori *Ferdinando* obtulerunt, omnesque Christianos, quos captivos detinebant, libertate donarunt. Regnante in Hispania *Ferdinando*, Americam, *novum Orbem* appellant Hispani, primus felici navigatione detexit *Christophorus Columbus* Genuensis anno MCCCCXCII. cujus dominationem *Ferdinandus* Rex ab *Alexandro* VI. Pontifice Maximo impetravit. Hæc nove Orbis pars, quæ primum à *Christophoro Columbo* detecta est, paulò post nomen *America* sumpsit ab *Americo Vespucio* Florentino, qui Emmanuelis Lusitaniæ Regis auspiciis à Gadibus profectus anno MCCCCXCVII. eam Orbis partem iterum navigatione detexit, veteribus prorsus incognitam, quod fane humanæ admirationis modum excedere videtur. Considerata namque cum antiquorum in describendo Orbe terrarum diligentia, & attentis amplissimorum Imperiorum ad perquirendas regiones commoditate, opportunitate, navigatione, tum humani generis dirâ atque insatiabili auro atque argento inhiante cupiditate nihil non tentante, quibus hæ regiones incredibili copiâ abundant, tamdiu potuisse hanc Regionem Orbi nostro latere, homines docti non semel mirati sunt. Sed nunc omnibus notus est antiquorum error, qui Antipodas, seu populos adversis vestigiis nobis oppositos, quasi commentitios rejiciebant, tantumque abest, ut nostra ætate illi populi in dubium revocentur, ut potius ed eos mittantur Viri Apostolici, veritatis Christianæ præcones, à quibus æternæ salutis viam doceantur, & salutarem doctrinam accipiant. In Americam semel detectam frequenter postea navigarunt Hispani, Galli, & Angli, quorum alii aliis regionibus detectis nomina suâ quique lingua imposuerunt. Extant in Hispanica, Gallica, Italica, & Anglica linguis non pauci Scriptores, qui hujus, novi Orbis, seu Americæ, situm, solum, fertilitatem, & statum depingunt, quos inter præcipuè legenduseft *Hugo Grotius*, qui de *Gentium Americanarum Origine Disquisitionem* scripsit, ad quam Notas & Observationes edidit *Joannes de Laet* Antverpianus. Obiit *Ferdinandus* Rex Catholicus in vico Madrigalegio ad Castra Julia, dum Hispalim peteret, X. Kalend. Februarii anni MDXVI. Sacramentis Ecclesiæ munitus à *Thoma Matienso* Ordinis FF. Prædicatorum, qui et à Confessionibus erat; Testamentum ante mortem condidit, quo Cæsaraugostanum Præsulem Aragoniæ Regno præfecit, Castellæ verò Regno Cardinalem *Ximenium*, donec *Carolus*, Nepos, omnium Regnorum hæres, qui tunc in Belgio agebat, in Hispaniam veniret. *Carolus* itaque de *Ferdinandi*, Hispaniæ Regis, Avi sui, obitu certior factus, statim se Regem Hispaniarum dixit, & coronam Imperialem post mortem *Maximiliani* Imperatoris, hujus nominis I. anno millesimo quingentesimo decimo nono adeptus, dictus est *Carolus Hispaniarum Rex, & Imperator hujus nominis Quintus*, cujus rectè præclareque Gesta referemus in Colloquio primo in Historiam Sæculi decimi sexti.

D. Plenam atque ex omni parte absolutam, ut video, tradidisti notitiam Status Ecclesiæ tam sub Imperatoribus Orientis, & Occidentis, quàm sub Regibus, aliisque Principibus Sæculi decimi quinti.

M. Duas hic addam Observationes, quibus Colloquio nostro finem imponemos. Prima Observatio spectat Imperium Moscorum, seu Moscoviticum, quod Sæculo XV. seu anno MCCCCLXIX. magnum suscepit incrementum, postquam *Joannes Basilii*, eorum Princeps, quem *Magnum Ducem* vocant, magnam *Novogardiam* Russiæ Metropolim, civitatem amplissimam & opulentissimam, totiusque Septentrionis celeberrimum emporium, occupâsset. Amplum quidem hic *Joannes Basilii*, Moscoviticum Dux, Principatum a Majoribus acceperat, sed Tartaris adeò obnoxium, vectigalem ac tributarium, ut Legatis Tartaricis, atque etiam veredariis tributa petentibus, cùm equis veherentur, Dux ipse pedibus obviam prodiret, & lactis equini (qui potus est Tartaris gratissimus) poculum venerabundus porrigere, & unà cum suis Proceribus litteras Tartarorum Imperatoris auditurus, genua flectere cum summa abjectione cogeretur. Hanc duram servitutem *Joannes*, Moscoviticum Dux, cùm ferre minimè posset, Tartarorum jugum, impellente potissimum conjuge sua natione Græca, excutere sumum in animum induxit, sumptisque armis, complures arces atque Castella finitima Russiæ, quæ *Alba* dicitur, & Magno Lituanorum Duci parebat, in potestatem suam redegit, ac tandem cepit *Novogardiam*, cujus Principatus sese extendit usque ad Lituaniam, Finlandiam, Sveciam, & Norvegiam, tantumque ex Novogardiæ civium opibus, sed præcipuè ex Archiepiscopi ærario, auri, argenti, unionum, gemmarum, & omnis generis divitiarum per multos annos congestarum exportavit *Joannes* Moscoviticum Dux, ut trecentos currus iis oneraverit, præter cætera supellectilis infinita propemodùm plaustra. Hinc se formidolosum adeò præbuit, ut Poloniæ Rex, idemque Magnus Dux Lituaniæ, satius duxerit cum eo inducias pacisci, quàm cum tam potente & continuis bellis exercitato hoste, multisque victoriis insigni congredi, &, commisso prælio, ejus vires nervosque experiri. Sic crevit, & latè propagatum est Imperium Moscoviticum, qui Religionem quidem Christianam profitentur, sed Græci sunt Schismatici, Patriarchæ Constantinopolitano subditi, & à Catholica, seu Romana Ecclesia extorres. Russiam quoque, quam incolunt Moscovitæ, suis erroribus Lutherani, Zuingliani, & alii ejusdem furfuris hæretici postremis hisce temporibus infecerunt.

Altera Observatio, quam hic subjiciam, erit de Insulæ Cypri Regno, quod Sæculo XV. seu anno MCCCCLXXVI. ad Venetos transiit, etsi jus ad istud Regnum Sabaudiæ Duces sibi vindicent, ejusque titulum & Insignia hactenus conservârint. Hoc Insulæ Cypri Regnum Græcorum Imperio ademptum *Isaacius Comnenus* prò gubernatore missus tyrannicè usurpaverat, sed illud eidem *Isaacio Comneno* per vim ereptum *Richardus*, Angliæ Rex, *Guidoni de Lusignano* eâ lege tradidit, ut *Guido* ei omne jus cederet, quod

qood habebat in Regnom Hierosolymitaoum, à quo, ut observavimus in Colloquio I. in Historiam Sæculi doodecimi, prædictos *Guido de Lusiniano* à Saraeenis dejectus fuerat. Oblatam conditionem ultrò excepit *Guido de Lusiniano*, & Cypri Regoo absque sudore potitus, illud ad suos posteros transmisit. Contigit autem progressu temporis, ut apud Salaminam, illius Regni caput, Geouenses omnes, à quibus hæc Insula ob commerciom frequentabatur, orto tumultu occiderentur, eorumque merces & opes diriperentur. Hanc atrocem injoriam ot Genoensis Respublica ulcisceretur, *Trugosinum* cum valida classe misit, qui Cypri Insulam domioio Genuansium subjecit, captivosque Regem, & Reginam, Genuam abduxit, quibos apud Genuam in carcere degentibus infans natus est, qui nomine Reipublicæ in Baptismo susceptus, vocatus est *Janus* à Civitate *Janua*, quæ *Genua* itidem dicitur. Hunc Respublica postmodum in Cyprum remisit, retentâ sibi primariâ Regni civitate *Salamina*, quæ etiam *Famagusta* nuncupatur, & est emporium negotiationibus & mercimoniis frequentissimum. Huic *Jano* in Regno Cypri successit *Joannes Lusinianus*, qui *Helenam* ex Regia Palæologorum progenie uxorem duxit, ex qoa filiam suscepit nomine *Carlotam*, ex coocubioa verò filium dictum *Jacobum*. Nupsit *Carlota*, sola proles legitima, com spe dotalis Regni *Ludovico* Duci Sabaudiæ. Spurium autem *Jacobum* Pater ipsius *Joannes Lusinianus* Rex Cypri, ut spe Regni excluderet, Nicosiensem Episcopum coosecrari curavit. At hic, defuncto patre, Sultanum Ægypti adiit, à quo, post ei obstrictam clientelæ & juramenti fidem, obtinuit, ut è solio dejectis Duce Sabaudiæ, & *Carlota* ejus conjuge, depulsis quoque ex urbe Famagusta Genuensibus, Regno Cypri potiretur. Imperatorum Regnum quo magis firmaret *Jacobus*, Rempublicam Venetam adversùs Genuensem sibi conciliavit, matrimonium ineundo cum *Catharina*, filia *Marci Conarti*, quam sibi Senatus Venetus adoptavit, moxque mortuo *Jacobo*, & extincto ejus filio cognomine *Jacoba* posthumo, cui mater *Catharina* successit, istud Cypri Regnum, quasi hæreditario jure Venetorum ditionibus accessit anno MCCCCLXXVI. Jure tamen suo in Regnum Cypri noo cesserunt Sabaudiæ Duces, sed potiùs illud meliori titolo sibi vindicare asserentes, soliti erant singulis quinquenniis à Senatu Veneto Regnom repetere, à quo tandem, post multas hujusmodi postulationes, hoc Davidicum acceperunt Responsum: *Cœlum Cœli Domino, Terram autem dedit filiis hominum.* Quo responso innuere volebant Veneti, se Regno Cypri, quo fruebantur, armis strenuè defendere paratos esse. Huic Controversiæ de Regno Cypri Duces Sabaudiæ inter & Serenissimam Rempublicam Venetensem obortæ fioem tandem magno Religionis Christianæ damnu imposuit, saltem quoad possessionem, anno MDLXX. *Selimus* Turcarum Imperator, qui Cypri Regnum, octogiota circiter annis jam à Venetis possessum, invasit, ac Turcico adjunxit Imperio, sicut fusius ostendemus in primo Colloquio in Historiam Sæculi decimi sexti.

* * *

COLLOQUIUM II.

In quo texitur series Episcoporum, qui illustriores Ecclesiæ sedes, Romanam præsertim & Constantinopolitanam Sæculo XV. tenuerunt.

D. Historiam Pootificum, qui Sæculo XV. nobiliores Sedes occuparunt, cùm sis in isto Colloquio descripturus, ab his exordium ducere debes, qui Sedem Romanam, dignitate & authoritate cæteris longè præstantiorem, tenuerunt, ac universam, quà latè patet, Ecclesiam pietate, sapieotia, & doctrina illustrârunt.

M. Ut seriem, gestaque Pontificum, qui Sæculo XV. Ecclesiæ Romanæ præfuerunt, accuratiori ordine percensere valeamus, necesse est, ot rem altius reperamus, eaque paucis verbis contrahamus, quæ de Pontificia Sede per *Clementem V.* Roma Avenionem translata, & de eadem per *Gregorium* XI. Avenione Romam revocata uberiùs exposuimus in Colloquio secundo in Historiam Sæculorum XIII. & XIV. *Clemens* V. Pontifex Maximus, natione Gallus, studio & opera *Philippi* cognomento *Pulchri*, Galliarum Regis, in Romaoom Pontificem electus, cùm anteà esset dumtaxat Archiepiscopus Burdigalensis, Sedem Pontificiam Avenione collocavit, ubi annis circiter septuaginta sederont Summi Pontifices, *Clemens V. Joanees* XXI. vulgò dictus XXII. *Benedictus* XI. seu, ut alii voluot XII. *Clemens* VI. *Innocentius* VI. *Urbanus* V. & *Gregorius* XI. quorum ultimus, relicta Avenione, Romam, suadente potissimùm *S. Catharina Senensi*, Ord. Prædicatorum, remeavit, atque Sedem Pontificiam reduxit. At ì, *Gregorio* XI. Romæ anno MCCCLXXVIII. defuncto, com Cardinales, qui majori ex parta Galli erant, ad eligendum successorem Conclave, ùt moris est, ingressi fuissent, Populus Romanus veritus, ne Sedes Pontificia denuò in Gallias transferretur, concitato tumultu irrupit in Conclave, sæpè mortem, sæpè incendium Electoribus interminatus, nisi Italum Pontificem eligerent. Perterriti Cardinales elegerunt absque mora in Romanum Pontificem *Bartholomæum*, Barensem Archiepiscopum, qui in Pontificatu dictus est *Urbanus* VI. cujus morum severitate & austeriori regimine offensi Cardinales, Anagniam primum, dein Fundos secesseront, ubi electionem *Urbani* VI. irritam, ac veluti gravissimo extortam metu palàm declararunt, & *Robertum* ex illustrissima Comitum Genevæ prosapia oriundum, Cameracensem Episcopum & Cardinalem, renuntiarunt Pontificem, qui *Clemens* VII. dici voluit. Hioc originem habuit exitiale illud Schisma, quo diu afflicta est Ecclesia. Romæ *Urbanus* VI. hæsit, & *Clemens* VII. Avenione Sedem fixit, quodque gravius est, morte utriusque Pontificis enatum istud Schisma extinctum non fuit, sed decimo quinto Sæculo adhuc perduravit. *Urbano* siquidem hujus nominis VI. Romæ sedenti successit *Bonifacius* IX. Hunc excepit *Innocentius* VII. qui successorem habuit *Gregorium* XII. Cardinales verò, qui ab *Urbani* VI. obedientia recesserant, io locum defuncti *Clementis* VII. qui Avenione sedebat, suffecerunt *Petrum de Luna*,

Hispanum, dictom apud suos *Benedictum XIII.* qui usque ad mortem nomen Pontificis per triginta annos insanabili pertinacia retinuit.

D. Locumne habuit in serie, seu Catalogo Romanorom Pontificum *Clemens V.I. & Benedictus XIII.* qui tempore Schismatis suam Avenione Sedem fixerunt?

M. Nulli Romanorum Pontificum Catalogo accensentur *Clemens VII. & Benedictus XIII.* qui Avenione tempore Schismatis suam Sedem habuerunt. Quod quidem argumento est, sensum Ecclesiæ Catholicæ esse, *Urbanum VI.* ejusque successores, qui tempore Schismatis Romæ sederunt, veros ac legitimos Romanos Pontifices extitisse, cùm hi soli in Catalogo Romanorum Pontificum reponantur ab omnibus Orbis Catholici nationibus, etiam ab illis, quæ olim *Clementi VII. & Benedicto XIII.* tanqoam dubiis Pontificibus adhæserunt. Honc etiam esse Catholicæ Ecclesiæ sensum, duo apertè probant Romanorum Pontificum exampla, quorum primum est *Julii Medicei*, qui anno MDXXII. electus Romanus Pontifex, voluit appellari *Clemens VII.* nulla prorsus habita ratione hujusce *Clementis* VII. qui Avenione tempore Schismatis contra *Urbanum* VI. sederat. Alterum exemplum est *Antonii Pignatelli* Archiepiscopi Neapolitani, qui Romanus Pontifex anno MDCXCI. electus, *Innocentius* XII. ab universa Ecclesia fuit appellatus, qui *Undecimus* dicendus fuisset, nisi *Innocentius* VII. qui tempore Schismatis Romæ sedit, verus ac legitimos Pontifex censeretur. Honc denique esse Ecclesiæ Catholicæ sensum profitentur ipsimet Galli Scriptores, quos inter unum dumtaxat laudabo *Henricum Spendanum*, qui in Cnntinuatione *Barenii* ad ann. MCCCLXXVIII. Num. XVII. hæc habet: *Et quod mirabilius est, fuit jus parium adeo dubium & incerum, ut inter Principes (quod observat Sanctus Antoninus) peritissimos quosque Theologos & Jurisconsultos habuerit utraque pars sive Obedientia, nec non religiosissimos vires, &, qued majus est, etiam miraculis fulgentes, qui suam partem sanctam, adversam profanam assererent; nec potueris unquam sic illa quæstio decidi, quin semper remaneret apud plurimos dubia, qued etiam ex ipsismet Actis Conciliorum Generalium Pisani & Constantiensis aperte intelligi datur. Fuisse tamen videtur Catholica Ecclesiæ sensus, (quod cæterorum omnium rationibus & disputationibus, necnon incertis visionibus & Prophetiis atque miraculis, quæ circa hæc contigisse dicuntur, præponderare debet) Urbanum VI. ejusque successores Italiam colentes extitisse veres ac legitimos Pontifices.* Observat etiam ibidem *Spondanus*, quod *Catharina Senensis*, tertii Ordinis *Sancti Dominici* Virgo Sanctissima, quæ ad promovendam *Urbani* VI. Obedientiam suis ad Reges & Principes litteris, quidquid sibi inerat ingenii, facundiæ, zeli, & auctoritatis ob pervagatissimam Sanctimoniæ famam contulit, hoc unum præ cæteris validissimum adversus *Clementis* VII. Avenione sedentis intrusionem telum contorserit, quòd videlicèt tam ipse *Clemens*, quam cæteri Cardinales ejus fautores, suis litteris & gestis per aliquot mensium spatium universo Orbi persuasom voluissent, *Urbanum* VI. ritè electum fuisse, & ex eorum sententia omnes ubique populi sic opinati fuissent. Si plura de *Urbani* VI. in Romanum Pontificem electione scire desideres, legesis *Baldum*, doctissimum Sæculi XIV. Jurisconsultum, qui Tractatum edidit pro *Urbano VI.* ad calcem Tomi XVII. Annalium Ecclesiasticorum *Odorici Raynaldi* adjectum.

D. Haberine debent pro Schismaticis populi illi, qui, tempore Schismatis, *Clementi VII. & Benedicto XIII.* Avenione sedentibus adhæserunt, & paruerunt, adversus *Urbanum VI.* ejusque successores, qui, tempore ejusdem Schismatis, Romæ Pontificiam Sedem tenuerunt?

M. Hanc Quæstionem *S. Antoninus* Archiepiscopus Florentinus, Ordinis Prædicatorum, 3. par. Chronicorum Titul. XXII. Cap. II. diluit in hunc modum: *Inde inchoatum est Schisma pessimum; ut duo dicerentur in Ecclesia Dei, Urbanus scil. VI. & Clement, dictus VII. Urbano ut vere Pontifici adhæsit Italia, Alemannia, & Hungaria, Clementi vere Fransia, Hispania, Catalonia. Asserebant Obedientiales Clementis, suum esse verum Papam, ex electione ejus Canonica, utpotè libera, non coacta; non illam Urbani, quia metu coactam, & ejus sequaces Schismaticos & excommunicatos. E contrario Obedientes Urbano, Clementem affirmabant Apostaticum, non Apostolicum &c. Multa disputationes facta sunt circa istam materiam, multi libelli editi pro utrinsque partis defensione. Peritissimos viros in sacra Pagina & jure Canonico habuit totu illo tempore, quo duravit Schisma, utraque pars, seu Obedientia, ac etiam religiosissimos Viros, & (quod majus est) etiam miraculis fulgentes: nec nuquam sic potuit illa quæstio decidi, quin semper apud plurimos remaneret dubia. Nam, etsi necessarium sit credere, sicut unam esse Catholicam Ecclesiam, non plures; ita & unicum ejus Pastorem, Vicarium Christi, juxta id Joannis cap.* X. Fiet unom Ovile, & unus Pastoe: *tamen si contingit plures per Schisma creari seu nominari Pontifices Summos uno & eodem tempore, non videtur saluti necessarium credere istum esse vel illum, sed alterum illorum, qui scilicet fueris Canonice assumptus. Qui autem fuerit Canonice electus, non tenetur quis scire, sicut nec jus Canonicum, sed in hoc populi sequi possunt Majores suos seu Prælatus.* Et Titulo sequenti, seu XXIII. cap. VIII. sic concludit ille Archipræsul: *Unde, qui erraverunt in ee, satis excusavit eos apud Deum ignorantia facti, & quasi invincibilis. Et propterea, Spiritu Sancto operante, ad unionem faciendam sumpta fuit via cessionis, cùm non sufficeret via disceptationis.* Quibus verbis *Sanctus Antoninus* à Schismatis crimine purgat Prælatos, Clericos, Fidelesque cæteros, qui *Clementi VIII. & Benedicto XIII.* ante Pisanum Concilium adhæserunt, eò quòd illos omnes ignorantia invincibilis, bona fides, adhæsio firma Cathedræ *Sancti Petri*, quæ est unitatis Ecclesiasticæ centrum, animus ad parendum comparatus, insontes & alienos à Schismate præstiterunt; non secus ac ab hæreseos crimine vindicantur quidam antiqui Patres, qui Millenariorum errorem, vel de rebaptizandis Hæreticis, amplexi sunt, antequam hujusmodi Controversiæ eliquatæ ac finitæ fuissent solemni Ecclesiæ judicio, in quo acquiescere corde & animo parati erant. Legendus est idem *S. Antoninus* secunda parte suæ Summæ Titulo III. Cap. XI. *de Schismate*, ubi datâ operâ hanc quæstionem, quæ præsens Schisma spectat, discutiens ait: *Ideo in illo Schismate illi fuerunt vere & proprie Schismatici, qui præsentes scientes factum,*

factum, contra jura scienter, vel contra conscientiam fecerunt Schisma tale, passionibus ducti amoris, vel odii, cupiditatis, & ambitionis. Alii vero, qui uni vel alteri, Urbano scilicet aut Clementi obedientes adhaerebant, moti ad hujusmodi tenendum non temporaliter, sed ex conscientia, ex auditis consiliis peritorum, non erant verè & propriè Schismatici, etiamsi ei, qui non erat verus, adhaesissent, quia praeter intentionem erat error & divisio eorum. Quod ibidem S. ille Archiepiscopus multis argumentis probat. Idem planè cum S. *Antonino* docent duo egregii Doctores ejusdem Ordinis Praedicatorum, *Joannes à Turrecremata*, Cardinalis, in Summa *De Ecclesia* Lib. IV. Part. I. Cap. XIV. & *Henricus Institoris* in librum, quem edidit adversus Pikardos, seu Waldenses Haereticos. Facilè itaque ipse crediderim, eos, qui, tempore Schismatis, *Clementi VII. & Benedicto XIII.* Avenione sedentibus ante Concilium Pisanum adhaeserunt (quos inter numerantur *Petrus de Luxemburgo* Cardinalis à *Clemente VII.* creatus, quique sanctimonia & miraculis clarus Avenione colitur, & *S. Vincentius Ferrerius* Ord. Praed. doctrina, zelo Apostolico, aliisque Charismatibus & miraculis illustris) crediderim, inquam, ipse, eos ob bonam fidem, & ignorantiam invincibilem, qua in hac quaestione facti, quod obscurum erat, & difficultatibus penè inextricabilibus implicatum, laborabant, propriè Schismaticos censeri haud debere, quia, ut docet *Sanctus Thomas* secunda secundae Quaest. XXXIX. Art. I. illi dumtaxat *propriè Schismatici dicuntur, qui propria sponte & intentione se ab unitate Ecclesiae separant, quae est unitas Principalis.* Porro, qui, tempore Schismatis, adhaeserunt ante Concilium Pisanum *Clementi VII. & Benedicto XIII.* non propria sponte, & intentione se ab unitate Ecclesiae separarunt, nec Romano Pontifici subesse unquam detrectarunt, quem potiùs Christi Domini Vicarium, *Sancti Petri* Successorem jure Divino potestatem ac jurisdictionem habere in tota Ecclesia & super Fideles noiver sos credebant, sed parendum ipsi teneri ultro profitebantur, illi dumtaxat parere volebant; & in hoc duntaxat fallebantur, quod *Clementem VII.* ejusque Successorem *Benedictum XIII.* post diligens ac diuturnum in tanti momenti negotio examen à viris eruditis adhiberi solitum, post Principum, & integrarum Ecclesiarum judicium, canonicè electum ac verum Pontificem esse existimarent errore & ignorantia invincibili, quae eos subindè à Schismate excusare debet, non secùs ac Patriarcha *Jacob* ad *Liam* pro *Rachele* suppositam accedens, ab adulterio & incestu excusatur, quia ignorantia facti suam esse putavit, & bona fide, maritali que affectu ad eam accessit.

D. Cùm *Clemens VII. & Benedictus XIII*, qui, tempore Schismatis, Avenione sederunt, nullum in Romanorum Pontificum Catalogo locum habeant, rogo te, ut eorum dumtaxat Pontificum, qui Romae Saeculo decimo quinto Sedem tenuerunt, ac pro veris legitimisque Pontificibus agnoscuntur, seriem & gesta hic breviter describas.

M. Iniit Saeculum decimum quintum *Bonifacio Nono, Urbani VI.* successore, clavum Ecclesiae gubernante. Electus fuerat Pontifex Romanus *Bonifacius Nonus* anno MCCCLXXXIX, & annum undecimum sui Pontificatus agebat anno MCCCC, quo Romae celebratum est Jubilaeum. Praecipua Summi illius Pontificis gesta perstrinximus in Colloquio primo in Historiam Saecul. XIII. & XIV. ubi etiam observavimus, illum morum integritate ac virtutum cultu cum probis & utilibus Ecclesiae Pontificibus jure merito adnumerari debere, atque conservandae castitatis adeo tenacem, ut, cùm morbis continuis vexaretur, & à Medicis admonitus esset, sanari quidem posse, si rem cum foemina haberet, auditu bottruerit, ac mori quam foedari maluerit. Hinc audiri non debet *Theodoricus Niemus*, qui *Bonifacium IX.* avaritiae, congerendarum pecuniarum aviditatis, aliorumque criminum insimulat, Hic quippè Scriptor in Opere, quod edidit *De Schismate Universali*, Pontifices tempore Schismatis Romae vel Avenione sedentes acerrimè insectatur ac discerpit, totque injurias, calumnias & contumelias in ipsos è suo ulceroso stomacho egerit, suaeque acerbitatis virus evomit, ut ejus Opera una cum Authore inter reprobata Scripta connumerata legantur, ut videre est apud *Henricum Spondanum* ad annum MCCCCX. Num. 3. Obiit *Bonifacius IX.* anno MCCCCIV, postquam sedisset annos quindecim, minùs dies triginta quatuor. Defuncto *Bonifacio IX.* eique Justis persolutis, Cardinales illius Obedientiae Conclave ingressi, ante omnia sese juramento obstrinxerunt, ut quisquis eorum Pontifex esset electus, liberè se Pontificatu abdicaret, si necesse foret ad extinguendum Schisma, quod infestabat Ecclesiam. Praemissis Consiliis, studiisque omnibus ad tollendum Schisma necessariis, omnium suffragiis (postquam Sedes vocasset quindecim diebus) electus est Romanus Pontifex *Cosmatus de Melioratis* patria Sulmonensis (quae Provinciae Aprutii civitas est) doctrina, rerumque agendarum experientia clarissimus, qui per omnes dignitatum gradus provectus, ex Bononiensi Episcopo, Cardinalis, & Archiepiscopus Ravennas à *Bonifacio IX.* creatus, ad Sedem tandem Pontificiam sublimatus est die XVI Kalend. Novemb. anni MCCCCIV. nomenque sumpsit *Innocentii VII.* Quam praeclaris dotibus in Pontificatu praefulserit *Innocentius VII.* docet *Onuphrius* in suis Additionibus ad *Platinam*, ubi asserit, hunc Summum Pontificem cunctis maximi & optimi Pontificis dotibus fuisse ornatum, vitae integritate, egregiis moribus, humanitate, eruditione, pietate, & liberalitate praestantissimum; Ditionis Ecclesiasticae ac libertatis assertorem intrepidum, uno verbo, tam piè in Pontificatu se gessit *Innocentius VII.* ut *Theodoricus Niemus*, Clericus Lucensis, qui, ut mox observavimus, passim in suis Scriptis invehitur in Summos Pontifices, qui Romae tempore Schismatis sederunt, eum tamen, ipsa rei evidentia compulsus, hoc elogio capite trigesimo nono libri secundi *de Schismate universali* commendarit: *Iste Pontifex fuit mitis, benignus, & compatiens afflictis, nec erat aliqua superbia in eo, neque apud ipsum acceptio personarum: libens poscentibus audientiam dabat, & ferè diebus singulis certis horis supplicationes sibi porrectas sollicitè signabat. Consistoria privata & publica tenebat diebus & horis consuetis, nec alicui molestus, neque cupidus, seu avarus existebat. Simoniacos exosos habuit &c.* Sub initium Pontificatûs *Innocentii VII.* Roma haud

haud parùm turbatæ est à *Ladislao*, Rege Neapolitano, quem maximis beneficiis idem Pontifex cumulaverat, pro quibus insignes ille reposuit injurias. At enim *Ladislaus* Urbis dominationi inhians, primò, Romanos in Pontificem concitare cœpit, deindè, simulans favere Pontifici, pacis interpretem ac sequestrem se constituit, hac factâ conventione, ut gubernatio Urbis in temporalibus penès populum resideret, illa autem pars, quæ dicebatur *Leonina*, scilicèt circà *S. Petrum*, in Summi Pontificis potestate eum Castro *S. Angeli* remaneret, Senatorque Urbis de voluntate Pontificis, & consensu populi assumeretur. Sed hæc initæ concordiæ pacta, quæ legi possunt apud *Odericum Raynaldum* ad annum MCCCCIV. Numero XVI. & sequentibus, diu firma non permanserunt ob novos tumultus, quos Gibellinorum, & Guelphorum factiones Romæ excitârunt. Gibellini, quos suo patrocinio fovebat Rex *Ladislaus*, & quorum Duces erant *Columnenses*, *Sabelli*, & quidam alii Romani Proceres, populum spe recuperandæ libertatis ad rebellionem impellebant, quibus ex adverso strenuè obsistebant Guelphi, quorum Duces erant *Ursini*, authoritatem Romani Pontificis inconcussâ fide tuentes. Variæ indè inter utramque factionem mutuis odiis exacerbatam secutæ sunt pugnæ, aliaque scelera, & probra hostilia perpetrata, donec à Gibellinis evocatus *Ladislaus* Rex, turbas utcùmque composuit, electis è factione Gibellina septem Viris, qui Urbem administrarent. Non quievere tamen *Columnenses*, Gibellinæ factionis Duces, qui clandestinis sollicitationibus *Ladislaum* Regem ad capessendum Urbis dominium continuò instigabant, & iniquis petitionibus fatigabant animum Pontificis, qui, ut eorum animos emolliret, in omnibus complacere eis studebat; & unum ex familia Columnensi Cardinalem creavit, qui posteà fuit electus Papa, dictusque *Martinus V.*

Tantâ Pontificis mansuetudine flecti noluerunt rebelles, eùmque nova ac perniciosa moliri rentur consilia, contigit, ut *Ludovicus de Meliorati*s, Nepos *Innocentii VII.* juvenis quidem audax, sed temerarius, undecim seditiosos è Romanorum Proceribus, dum è Palatio Apostolico redibant, immaniter trucidari jusserit, inscio tamen *Innocentio VII.* illudque facinus detestante, sicut testantur *Leonardus Aretinus*, *Theodoricus Niemus*, & *S. Antoninus*. Interim, rebelles ad arma conveniunt, fugit Pontifex Viterbium, & statim *Joannes Columna* Palatium occupat, plebs Pontificiam supellectilem diripit, Libros, Regesta & Epistolas lacerat, *Innocentii* Papæ stemmata luto commaculat, recipiuntur à Conjuratis copiæ à Rege *Ladislao* missæ, quæ tamen, dum in urbem penetrare, ac eam *Ladislai* Imperio totis viribus subjicere conantur, à Romanis, id ægrè ferentibus, propulsantur, & à *Paulo Ursino*, Pontificii exercitus Duce, dissipantur. Tunc Romani ad officium & obedientiam *Innocentii VII.* reversi, eum multis Legationibus in Urbem revocârunt, in qua anno MCCCCVI. summa totius populi gratulatione, tanquam legitimus Dominus, exceptus est. In conjurationis reos anathema statim vibravit Pontifex, sed præcipuè in *Ladislaum* Regem, quem Campaniæ & Maritimæ Præfecturâ, Regno, tertiisque, quas in feudum ab Ecclesia tenebat, & quibus ad opprimendam Ecclesiam Romanam abutebatur, privavit. Hoc Pontificio fulmine perculsus *Ladislaus*, veniam pacemque per Oratores supplex exoravit, & arcem Sancti Angeli, quam occupabat, restituit. Supplicis *Ladislai* preces benignè audivit *Innocentius VII.* &, ut erat ad clementiam propensissimus, non solùm censuras in illum, ejusque fœderatos latas actutùm dissolvit, sed eum pristinis honoribus restituum, novâ Vexilliferi Romanæ Ecclesiæ dignitate auxit. Pactæ Conventa Diplomate Pontificio confirmata refert *Odericus Raynaldus* ad annum MCCCCVI. quo anno idem Summus Pontifex *Innocentius VII.* obiit die sextâ Novembris, & Concilium Generale, quod pro unione Ecclesiæ & extinctione Schismatis celebrare Romæ decreverat, illudque litteris publicis indixerat, propter urbicas seditiones, & proximè securam mortem cogere non potuit. Non possum hìc silentio prætermittere duas res memoriâ dignas, quas in suo Pontificatu gessit *Innocentius VII.* Regulam Fratrum & Sororum Tertii Ordinis de Pœnitentia *S. Dominici* anno primo sui Pontificatûs approbavit Constitutione, quæ incipit: *Sedis Apostolicæ*, quæ in Bullario Romano edita est; & Academiam Romæ excitavit, ad quam doctissimos omnium Facultatum Professores evocavit, qui Philosophiam, Theologiam, Jus Canonicum & Civile in Urbe docerent. Vacante post obitum *Innocentii VII.* Sede Pontificiâ, dubitaverunt Cardinales, an electioni Romani Pontificis supersederent, maximè cùm *Benedictus XIII.* juramento Gallis, qui ei parebant, pollicitus fuisset, sese abdicaturum, ut Collegio Cardinalium utriusque partis convenienti legitimum Ecclesiæ Caput eligeretur, sicque penitùs eboleretur Schisma. Vicit tandem eorum sententia, qui eligendum quidem Pontificem suadebant, sed priùs solemni juramento obstringendum, ut, adversario se abdicare volente, ipse quoque Pontificatum ultrò dimitteret. Eâ mente Cardinales Conclave ingressi elegerunt in Romanum Pontificem *Angelum Corarium*, natione Venetum, Tituli *S. Marci* Presbyterum Cardinalem, dictum in Pontificatu *Gregorium XII.* Virum doctrinâ, religione, pietate ac probitate morum, ùt tradunt *Leonardus Aretinus*, & *S. Antoninus*, omnium commendatione dignum, nisi tergiversationibus, quibus ad retinendum Pontificatum contra præstitum juramentum usus est, & collusionibus cum adversario suo *Petro de Luna*, dicto *Benedicto XIII.* harum virtutum famam commaculâsset. At enim *Gregorius XII.* qui in exordio sui Pontificatûs magnam spem omnibus fecerat restitutionis pacis Ecclesiæ, & ad eam promovendam Reges, Principes, Respublicas, Prælatos, atque Universitates per litteras fuerat adhortatus; Imperii posteà degustatâ dulcedine, promissis & juramento stare noluit, secutus prave consilia propinquorum, quos nimio affectu complectebatur, quique tergiversationis & collusionis, de qua cum suo æmulo certavit, authores fuerunt. Divisi erant in duas partes Europæ Principes, ita ut periculum esset, ne partium studiis ac novorum Pontificum subrogatione Schisma æternùm propagaretur. Opportunè tamen accidit, ut Christianissimus Rex *Carolus VI.* quo *Gregorium XII.* & *Benedictum XIII.* de Pontificatu contendentes suis collusionibus mundo illudere perspe-

perspectum habebat, omnibus suis subditis præceperit, ut ab Obedientia *Benedicti XIII.* recederent, egregiamque scripserit Epistolam Perænetticam, quæ breviter narratis, quæ hactenùs eâ in causa egisset, universos Principes & Antistites, omnemque populum Christianum bortebatur, ut obedientiam utrique contendenti subtraherent. Hæ Regis Christianissimi *Caroli VI.* Litteræ legi possunt apud *Theodoricum Niemam*, apud *Gersonium* Tomo I, pagina 515. & apud *Egassium Baleum* Tomo V. Historiæ Universitatis Parisiensis pag. 137. 138. 241. & 147. Cardinales Obedientiæ *Gregorii XII.* eum sæpiùs bortati fuerent, ut pro Ecclesiæ unitate & pace Pontificatui cederet, & Cardinalium Collegio, aut etiam Generali Concilio totum conciliandæ pacis negotium committeret. Cessionem quidem pollicebatur *Gregorius*, sed eâ oppositâ condione, ut *Benedictus*, ejus æmulus, primus cederet. Tandem Cardinalibus innotuit, tam *Gregorium*, quàm *Benedictum*, moras datâ operâ nectere, & universo Orbi Christiano fucum facere, cùmque contra pacta conventa, & juramentum in Conclavi præstitum, & post creationem suam renovatum, quatuor novos Cardinales *Gregorius XII.* creâsset, toto suæ Obedientiæ repugnante Collegio, Cardinales eb eo defecerunt, Pisas secesserunt, suæ secessionis rationem Fidelibus universis exposuerunt Encyclicis Litteris, quæ apud *Odericum Raynaldum* ad annum MCCCCVII. Num. VIII. habentur. Pisas itaque cùm utriusque partis Cardinales adventâssent, in unum Collegium convenerunt, atque Concilium celebrârunt, dictum *Pisanum*, in quo utrumque de Pontificatu contendentem citârunt ad audiendam Sententiam definitivem Concilii in causa unionis Ecclesiæ, Fidei & Schismatis. De hoc Generali Concilio Pisano plura suo loco, id est, in Colloquio quarto, dicemus. Sufficiat hìc observâsse, Patres illius Concilii Sententiem tulisse in *Petrum de Luna*, qui *Benedictus XIII.* & in *Angelum Corarium*, qui *Gregorius XII.* dicebantur, tanquàm in notorios Schismaticos, & antiqui Schismatis nutritores, defensores, approbatores, fautores, pertinaces &c. eis inhibuisse, ne aliquis eorum pro Summo Pontifice se gereret, ac sub pœna excommunicationis vetuisse Catholicis, ne eis parêrent. Post latam banc exauctorationis Sententiam in *Gregor. XII.* & *Benedictum XIII.* qui de Papatu improbè contendebant, nec voluntatem hebebant tollendi Schisme per viam cessionis ab Ecclesia electem; Cardinales numero viginti quatuor concordibus suffragiis die XV. Junii anni MCCCCIX. Summum Pontificem elegerunt *Petrum Philargum*, vulgò *de Candia* nuncupatum, Ordinis Fratrum Minorum, Cardinalem & Archiepiscopum Mediolanensem, qui *Alexandri V.* nomen sibi sumpsit.

D. Hac *Alexandri V.* Pontificis Maximi electione fuitne extinctum Schisma?

M. Qui de Papatu contendebant, *Gregorius XII.* & *Benedictum XIII.* nec Concilii Pisani Sententiæ adhærere, nec Pontificatui cedere voluerunt. *Petrus de Luna*, qui *Benedictus XIII.* dicebatur, & cujus gesta sub finem istius Colloquii describemus, Pontificatus Insignia usque ad mortem invictè pertinaciâ retinuit. *Angelus Corarius* dictus *Gregorius XII.* Concilium Austriæ in Aquilejensi Provincia anno MCCCCIX. celebravit, in quo Concilium Pisanum disturbare ac evertere conatus est, & in Cardinales, qui ab ipso defecerant, tulit exauctorationis Sententiam, cujus tamen eb Ecclesia nulla ratio habita est, ùt videre est apud *Odericum Raynaldum* ad annum MCCCCIX. Num. 1. Rebus Ecclesiæ hunc in modum perturbatis, *Ladislaus* Siciliæ Rex, qui in aquis turbidis piscari gestiebat, Romam occupavit, & alias pleraque Status Ecclesiastici civitates & castra invasit, sed confestim à *Paulo Ursino* Romanæ libertatis vindice repulsus, abscedere coactus est. Insignia Pontificatûs retinuit *Angelus Corarius*, dictus *Gregorius XII.* usque ad annum millesimum quadringentesimum decimum quintum, quo prioris collusionis maculam eluit, & per *Carolum de Malatestis* Pontificatum liberrimâ cessione deposuit in Concilio Constantiensi sessione XIV. sicut in Colloquio quarto, ubi de Conciliis Sæculo XV. celebratis agendo, fusiùs ostendemus. Eâ factâ cessione, decrevit eadem Synodus Constantiensis, *Angelum Corarium*, antehàc nuncupatum *Gregorium XII.* fore semper Cardinalem Episcopum sub titulo per eamdem Synodum, vel futurum Romanum Pontificem declarando (quem fuisse Portuensem *Theodoricus Niemus*, Tusculanum *Onuphrius* ait) ite ut secundus post Romanum Pontificem dignitate & ordine haberetur. Insuper creatus est perpetuus Legatus Piceni, seu Marchiæ Anconitanæ, & obiit Recaneti anno MCCCCXVII. sicut ex ejus Epitaphio colligitur.

D. Seditne diu *Alexander V.* qui, ùt mox ajebas, fuit in Concilio Pisano, abdicatis *Benedicto XIII.* & *Gregorio XII.* electus Pontifex Romanus?

M. Magno Ecclesiæ damno brevissimus fuit Pontificatus *Alexandri V.* de cujus patria, gestis & Infulis, quibus ante Pontificatum insignitus est, pauca hìc ex *Luca Wadingho* in Annalibus Ordinis Minorum referre haud pigebit. In primis, *Alexandri V.* qui ante Pontificatum *Petrus Philargus* appellabatur, patria omninò incerta est. Probat tamen *Lucas Wadinghus* Tomo V. Annalium Minorum ad annum Christi MCCCCV. ex Chronica MSS. eum fuisse ortu Cretensem. In hoc consentiunt omnes Scriptores, *Petrum Philargum* ex obscuris progenitoribus natum esse, atque à pueritia, studio, & favore cujusdam Minoritæ, eò religiosæ vitæ ce doctrinæ in Ordine *S. Francisci* provectum fuisse, ut Græcia & Latina lingua apprimè excultus, ac Doctoratûs laureem in Facultate Parisiensi adeptus, Mediolani posteà maximâ eum laude docuerit. In maximo honore *Petrus Philargus* fuit apud *Joannem Galeatium* Vicecomitem, qui megnâ tum temporis in Insubria euthoritata pollebat, quique illum sibi addictissimum ad plures Episcopales Infulas promoveri curavit, quas varii Authores ei adscribunt, videlicèt Novariensem, Vicentinam, Brixiensem, Placentinam, Patriarchatum Gradensem, ac posteà Mediolanensem Archiepiscopatum. De Brixiensi tamen & Gradensi Episcopatibus valdè se subdubitare innuit *Lucas Wadinghus*. Pro tot acceptis honoribus *Petrus Philargus*, ut benefactori suo *Joanni Galeatio* Vicecomiti vices rependeret, ei ab Imperatore *Wenceslao* Ducis Mediolanensis titulum impetravit. Ab *Innocentio VII.* Pontifice Maximo Romam accitus *Petrus Philargus*, Presbyter Cardinalis tituli Sanctorum XII. Apostolorum renuntiatus est anno MCCCCV. ac tandem

tandem in Concilio Pisano anno MCCCCIX. indicto electus est omnium suffragiis, nemineque reclamente, in Romanum Pontificem, dictusque *Alexander V.* qui in Solio Pontificio constitutus, magna quæque molitus est, ut Ecclesiæ unionem solidâ pace stabiliret, & corruptos hominum mores, ortósque ex nimia, tempore Schismatis, Clericorum licentia abusus stirpitus eradicaret. Eam ob rem *Alexander V.* longam scripsit Epistolam Encyclicam ad Reges, Proceres, Prælatos, Clerum, Populumque totius Reipublicæ Christianæ, quâ Schismatis ortum, progressum, damnáque indè nata, & unionem Ecclesiæ Catholicæ uno sub indubitato Pastore in Concilio Pisano feliciter procuratam explicat, cunctósque hortatur, nè subsidio, favore, obsequio, obedientia, aut aliâ re Romano Pontifici debitâ Pseudo-Pontifices *Petrum de Luna*, dictum *Benedictum XIII.* & *Angelum Corarium*, nuncupatum in sua Obedientia *Gregorium XII.* prosequantur. His peractis, *Alexander V.* Pontifex Maximus diris devovit *Ladislaum*, Siciliæ cis Pharum, seu Neapolis Regem, qui Ecclesiam Neapolitanam armata manu perturbabat, eumque privavit hoc Regno, cujus dominium transtulit in *Ludovicum* Ducem Andegavensem. Opem tulit idem Summus Pontifex *Sigismundo* Hungariæ Regi, Turcarum potentiâ victo, Principésque Christianos ad sacram militiam contra illos capitales Fidei Christianæ hostes stimulavit. Mox ad Fidei injurias vindicandas Sanctissimus ille Pontifex sese convertit, & hæreticum *Joannem Hus*, ejusque sequaces, qui Hæresiarchæ *Wicleffi* errores in Bohemia spargebent, misso ad *Sbinkonem* Archiepiscopum Pragensem Diplomate, reprimi, atque adhibitâ severitate legum coërceri præcepit. Hoc *Alexandri V.* ad *Sbinkonem* Diploma exhibet *Odoricus Raynaldus* ad ann. MCCCCIX. Num. LXXXIX. In gratiam Religiosorum Mendicantium Constitutionem, quæ incipit his verbis: *Regnans in excelsis*, edidit *Alexander V.* contra quam reclamarunt Doctores Parisienses, qui tam ampla Privilegia Religiosis Mendicantibus concessa ægris ac lividis oculis cernebant, multasque turbas & tragœdias occasione prædictæ Constitutionis Pontificiæ in Galliis contra Religiosos Mendicantes excitárunt, ùt videre est apud *Egassium Bulæum* Tomo V. *Historia Universitatis Parisiensis.* Denique, dum Sanctissimus ille Pontifex summo studio satagaret Sedis Apostolicæ dignitatem perfectâ errorũ & morum reformatione restituere, Græcos Ecclesiæ Latinæ adjungere, Beneficia Ecclesiastica dignis conferre, Simoniam procùl ab Ecclesia eliminare, Canonum observationi invigilare, superstites Schismatis fibras evellere, pacem terris restituere; serpentia vitia tollere, ac virtutes postliminio revocare, inopinatâ morte obiit Bononiæ die quartâ Maji anni MCCCCX. Pontificatus mense decimo, die octavo. Eum venenato clystere extinctum fuisse testatur *Sanctus Antoninus.* Hunc Romanum Pontificem, de Ecclesia licèt benè meritum, *Theodoricus Niemus*, maledicus Pontificum sui temporis conviciator, acriter insectatur, & calumniis incessit, à quibus *Vadinghus* in Annalibus Minorum ad annum MCCCCX. eum egregiè vindicat testimoniis gravissimorum Scriptorum, qui testantur *Alexandrum V.* fuisse Pontificem magno erectoque animo, summâ prudentiâ, tantâque erga pauperes liberalitate, ut ad eos sublevandos nihil omninò sibi reservaret. Memorat etiam *Platina* in Opere *De Vitis Pontificum*, Alexandrum V. per jocum dicere solitum esse, *se divitem Episcopum fuisse, pauperem Cardinalem, mendicum Pontificem.*

D. Quem in Sede Pontificia successorem habuit *Alexander V.*

M. In locum defuncti *Alexandri V.* Pontificis Maximi, septemdecim Cardinales, qui Bononiæ erant, in Conclave ingressi, suffecerunt *Balthasarem Cossam*, seu *Coxam*, Neapolitanum, qui die Dominicâ, seu die vigesimâ quintâ mensis Maji anno MCCCCX. coronatus est, dictusque *Joannes XXIII.* cùm tamen, juxta seriem Romanorum Pontificum, qui eo nomine donati sunt, dici deberet *Joannes XXII.* Hic dum juvenis esset, Juri Civili & Pontificio Bononiæ operam dedit, ibidemque Doctoratus gradu fuit insignitus. Dein, Romam profectus, à *Bonifacio IX.* Pontifice Maximo inter Cubicularios ascitus est; mox Archidiaconus Bononiensis, posteà Protonotarius Apostolicus, inde Cardinalis *S. Eustachii*, & Legatus Flaminiæ constitutus; quâ Legatione adeò præclare functus est, ut Bononiam, & plures alias civitates à diversis tyrannis occupatas recuperaverit, & in Ecclesiæ potestatem redegerit. Interfuit Concilio Pisano anno MCCCCIX. & tandem electus est Pontifex Maximus anno, ùt diximus, MCCCCX. Eum belli, quàm pacis artibus meliorem, & parùm aptum ad Pontificatum fuisse, testantur *Leonardus Aretinus*, *Theodoricus Niemus*, & *S. Antoninus.* Sub exordium Pontificatus, *Joannes XXIII.* anathemate perculit *Ladislaum* Neapolis Regem, Ecclesiæ hostem, & *Angeli Corarii* Pseudo-Pontificis fautorem, atque ut ejus potentiam, quâ toti jam Italiæ terribilis evaserat, armis reprimeret, in eum immisit *Ludovicum* Ducem Andegavensem, adjuncto illi *Paulo Ursino*, copiarum Pontificiarum Duce, qui *Ladislaum* aggressi, eum magnâ strage fuderunt. Sed Ducibus victoriâ suâ uti nescientibus, animos viresque resumpsit *Ladislaus*, qui tamen territus sacro bello, quod in ipsum, velut in Ecclesiæ hostem, indixit *Joannes XXIII.* pacem iniit cum Summo Pontifice, ad ejus obedientiam accessit, relicto *Angelo Corario* Pseudo-Pontifice, dicto *Gregorio XII* qui se recepit Ariminum ad *Carolum Malatestam*, amicum suum, ibique extitit, donec in Concilio Generali Constantiæ anno MCCCCXIV. celebrato Pontificatum deposuit. At perfidus *Ladislaus* fœdus ictum cum *Joanne XXIII* citò abrupit, &, adjuventibus fautoribus suis, per mœnia fracta subiit Romam, compulitque in fugam Pontificem, qui Florentiam venit, indèque duos Cardinales ad *Sigismundum* Imperatorem misit, tum ut ejus opem imploraret adversùs *Ladislaum*, impium tyrannum, qui Italiam armis & populationibus infestabat; tum etiam, ut cum ipso agerent de loco Concilii Oecumenici proximè celebrandi, quod communi consilio indictum est Constantiæ, quæ est perampla Imperii civitas, quam Rhenus interfluit. Hanc Concilii Generalis Constantiensis celebrationem præcessit mors *Ladislai* Regis propudiosæ libidinis, & Ecclesiæ infensissimi hostis, qui ex immani luxuriæ intemperantia, seu ex nimio coitu, sive, ut alii volunt, correptus igne sacro, quo ejus pudenda cum violentissima febre exarserunt, miserè

petiit anno MCCCCXIV. Hoc de morte *Ladislai* Regis accepto nuncio, quo universa Italia, ab ejus tyrannide tandem aliquandò libera, exultavit; Bononiâ digrediens Pontifex *Joannes XXIII.* per Tridentinum agrum transmissis Alpibus Constantiam accessit, ibique solemni pompâ & honoribus exceptus initium dedit Concilio Generali Constantiensi, de quo latè disseremus in quarto Colloquio. Hic obiter observabo, *Joannem XXIII.* in secunda Sessione hujusce Concilii solemne juramentum & votum edidisse, ac promisisse, se, ad tollendum Schisma, & ad reddendam absolutissimam Ecclesiæ Catholicæ pacem, Pontificatu ultrò cessurum, si huic quoque duo alii æmuli, videlicèt *Petrus de Luna*, qui *Benedictus XIII.* & *Angelus Corarius*, qui *Gregorius XII.* dicebantur, renunciarent; immò ad deponendum Pontificatum sese paratissimum exhibuit *Joannes XXIII.* quoties exoptatissima Ecclesiæ unio ejus cessione procurari possat. Verùm, paulò post *Joannem XXIII.* facti pœnituit, & ne cessionis promissum juramento ac voto confirmatum exequi cogeretur, tacitus abscessit, & dissimulato habitu, operâ *Friderici* Ducis Austriæ, fugit Scafusam, Oppidum ejusdem *Friderici*, quod quatuor milliaribus ab urbe Constantiæ distabat. Hæc inopinata Pontificis fuga terruit quidam omnes Concilii Patres, quibus animos fecit *Sigismundus* Imperator, pollicitus auxilium & operam, donec pax certa Ecclesiæ redderetur. Tandem in Sessione XII. Concilii Generalis Constantiensis lata est in *Joannem XXIII.* exauctorationis Sententia, cui ipse, ad promovendam Ecclesiæ pacem, se parère humiliter professus, Pontificiæ Dignitatis insignia deposuit. Nihilominùs, ne à proposito resiliret, Pontificatu abdicatus *Joannes XXIII.* ductus est primùm *Haldebergam*, deindè ad Castrum *Gotlevem*, & triennio diligentissimè custoditus. Indè tamen eductus, cùm ad *Martinum V.* qui in Concilio Constantiensi Romanus Pontifex fuerat electus, duceretur, fugâ evasit, sed Ecclesiæ pacis conservandæ cupidus, suâ sponte Florentiam venit, ubi tunc *Martinus V.* Pontifex Maximus agebat, eum, ut verè & legitimè electum agnovit, & omnia, quæ Concilium Constantiense adversùs illum decreverat, rursùs cum ingenti omnium voluptate approbavit IX. Kalendas Julii anni MCCCCXIX. A *Martino V.* Pontifice Maximo cum summa benignitate exceptus, statim Cardinalis Episcopus Tusculanus, & Sacri Collegii Decanus renuntiatus est, eique, ob memoriam Romani Pontificatûs, quem aliquandò justè ac legitimè gesserat, concessa fuit Sedes propè Pontificiam paulò eminentior, quàm cæterorum Cardinalium. Obiit tandem Florentiæ die XXII. mensis Decemb. ejusdem ann. MCCCCXIX. Plura de depositione *Joannis XXIII.* dicemus in Colloquio IV. ubi omnia, quæ ad abolendum Schisma, & ad unitatem, pacemque Ecclesiæ resarciendam in Concilio Generali Constantiensi gesta sunt, singillatim expendemus: breviter tamen dicam eximiâ laude dignum sese præbuisse *Joannem XXIII.* dum ad procurandam Ecclesiæ unitatem, quæ aliter consummari haud poterat, depositioni suæ in Concilio Constantiensi factæ consensit, secutus hac in re egregium documentum Sancti *Augustini* in Epistola ad *Marcellinum* Tribunum ante Collationem Carthaginensem datâ. & insertâ libro ejusdem Sancti *Augustini* De Gestis cum *Emerito* Donatistarum Episcopo, ubi hæc habet Sanctus ille Doctor: *Quid enim dubitemus Redemptori nostro Sacrificium istius humilitatis offerre? an verò ille de cœlis in humana membra descendit, ut membra ejus essemus, & nos, ne ipsa ejus membra crudeli divisione lanientur, de Cathedris descendere formidemus? Propter nos nihil sufficientius, quàm ut Christiani, Fideles, & obedientes simus. Hoc ergò semper simus. Episcopi autem propter Christianos populos ordinamur. Quod ergò Christianis Populis ad Christianam pacem prodest, hoc de nostro Episcopatu faciamus.*

D. Jam probè intelligo, ad procurandam Ecclesiæ pacem in Concilio Generali Constantiensi *Angelum Corarium*, qui dicebatur *Gregorius XII.* Pontificis Infulas spontè deposuisse, & *Petrum de Luna*, nuncupatum *Benedictum XIII.* nec non *Joannem XXIII.* fuisse exauctoratos. At nunc scire velim, an per electionem *Martini V.* eodem in Concilio factam, pax fuerit omninò redintegrata, & universa Ecclesia sub uno vero ac legitimo Romano Pontifice tandem adunata?

M. Maxima omnium fuit de electione *Martini V.* Pontificis Maximi lætitia. Imperator *Sigismundus* incredibili gaudio effusus, gratias omnibus egit, qui tantum virum, & Reipublicæ Christianæ propè extinctæ necessarium delegissent. Solus *Petrus de Luna*, dictus *Benedictus XIII.* in quem Concilium Constantiense Sessione XXXVII. peremptoriam tulerat Sententiam, velut in perjurum, Schismaticum, pertinacem, & hæreticum, communem lætitiam, ac redditam Ecclesiæ pacem magno quidem, sed inani studio perturbare molitus est. Ille quippè ab omnibus licèt desertus, spretis Conciliorum Pisani & Constantiensis Decretis, Insignia Pontificis ad extremum usque spiritum pertinax retinuit, quamvis Ecclesia tota ipsum, ceu Antipapam, execraretur: immò, paulò, antequàm moreretur, duobus Cardinalibus, qui ipsi adhuc adhærebant, sub interminatione maledictionis æternæ jussit, ut alium Pontificem post ejus obitum eligerent. Supremis hujus Pseudo-Pontificis mandatis obtemperârunt duo isti Cardinales Schismatici, & statim post ejus obitum, *Ægidium Sancii Munionis* Aragonensem, Barcinonensis Ecclesiæ Canonicum, elegerunt Antipapam, qui *Clemens VIII.* appellari voluit. At ista larvatus & umbratilis Pontifex post innumeras tergiversationes, tandem anno MCCCCXXIX. ornamenta Pontificalia deposuit, ad pedes *Martini V.* sese abjecit, eumque, ut verum & legitimum Pontificem agnovit & coluit. Tunc penitùs desiit funestum illud ac diuturnum Schisma, quod per annos quinquaginta & unum Ecclesiam exagitavit, hoc est, ab anno millesimo trecentesimo septuagesimo octavo, quo *Urbanus VI.* Romæ, & *Clemens VII.* Avenione Sedem Pontificiam tenêre cœperunt, usque ad annum millesimum quadringentesimum vigesimum nonum, quo Pseudo-Pontifex *Clemens VIII.* se *Martino V.* legitimo Pontifici subjecit.

D. Quo anno *Martinus V.* electus fuit Pontifex Romanus, & quibusnam potissimùm dotibus in Pontificatu præfulsit?

M. Concordibus suffragiis die XI. Novemb. anni MCCCCXVI. *Odo de Columna*, patriâ Romanus, ex illustrissima Columnensium prosapia ortundus, Cardinalis Tituli *S. Gregorii in Vela-*

bro seu ad Velum eureum, Pontifex Romanus alactus est, dictusque *Martinus V.* qui tamen juxta Ordinem Romanorum Pontificum, qui eo *Martini* nomine nuncupati fuerunt, dicendus esset *Martinus III.* Ad hunc honoris apicem cùm eatarae virtutes, quibus insigniter conspicuus atat, tum eximia præcipuè modaratio, humanitas, mansuetudo, justitia, morum integritas, & insignis prudentia diuturno rerum usu comparata, eum extulernot. *Tali profectò Pontifice*, inquit Platina, *indigebat Ecclesia DEI, qui naviculam Petri, Schismatis & omnium seditionum fluctibus quassam, redigere in portum salutis, gubernaculo admotus sciret ac posset.* In Sede *S. Petri* collocatus *Martinus V.* nihil antiquius babuit, quàm, ut rasarciret damna, quæ prolixissimum & adhuc fumigans Schisma intulerat Ecclesiæ, atque in Reguo Bohemiæ, & Marchionatu Moraviæ serpantes *Wickleffi*, *Joannis Hus*, & *Hieronymi de Praga* pestilentissimas bætases penitùs profligaret. Eam ob rem VIII. Kalendas Martias anoi MCCCCXVIII. Constitutionem adidit, quâ Archiepiscopis, Episcopis, & Hæreticæ pravitetis Inquisitoribus jussit, ut ejusmodi Hætaticos, eorumque fautores ac defensores, ex præscripta judiciorum formâ coërcerent. Misit etiam in Bohemiam, & Hungariam Legatum *Joannem Dominici* Cardinalem Ragusinum Ordinis FF. Prædicatorum, cui ad extirpandas Hæreses, & Hæreticos ad veritatem Catholicæ Fidei, ad gremium Ecclesiæ, & Sedis Apostolicæ obadiantiam revocandos amplissima dedit mandata, quæ *Odoricus Raynaldus* exhibet ad annum MCCCCXVIII. Num. IX. Sacram Expaditionem adversùs Hæreticos Hussitas indixit *Martinus V.* quæ tamen felici exitu caruit, ob ingentem eladem, quam Catholicus exeretus, ita DEO permittente, accepit ab Hæreticis, quorum Dux erat *Joannes Zuka*, Vir fortissimus, qui, ut in primo Colloquio observavimus, sæpius *Sigismundum* Imperatorem pro Catholicis pugnantem devicit ac superavit. Intereà, animum non despondit *Martinus V.* sad potiùs omnes suas curas ad dalendam Hussitarum Hæresim intendit. Litteras ad *Uladislaum* Poloniæ Regem scripsit, quibus ei gratulatus ast, quòd Bohemici Regni coronam ab Hussitis Hæreticis oblatam respuisset. *Conradum* Pragensem Archiepiscopum, qui ajuratâ fide Catholicâ, Hæreticis Hussitis se se adjunxerat, eorumque pestiferos errores enacto Conciliabulo confirmare ac propagare præsumpserat, anathemate perculit, eumque latâ Sentantiâ, dignitate Archiepiscopali dejecit, & omni Honore, Ordine, Statu, Beneficio, Privilegio, privatum edixit, ùt vidare est apud *Odoricum Raynaldum*, qui prædictam Summi Pontificis Seotentiam refert in suis Annalibus ad annum MCCCCXXVI. Num. XI. *Jordanum* Cardinalem *De Ursinis* Albanensem Episcopum, in Germaniam, Hungariam & Poloniam Legatum Apostolicum misit, ut Sacram Expeditionem advarsùs Bohemos hæreticos promoveret. Principes Christianos, præsertim *Witholdum*, Magnum Lituaniæ Ducem, hortatus est, ut Catholicis opem ferret contra Hussitas, quibus ut perpetuam infamiæ notam inureret Summus Pontifex, jussit, ut ossa *Joannis Wickleffi*, cujus errores mordicùs defendabant Hussitæ, exhumarentur, exurerentur, ejusque cineres in profluentem abjicarentur. Verùm, tot curas *Martini V.* in extinguenda Hussitarum Secta, totque Sacras indictas ab ipso Expeditiones inanes planè reddidit *Joannes Zuka*, Hussitarum Dux militiæ peritissimus, qui quamdiu vixit, crudelem in Catholicos exercuit carnificinam, & moriens jussit, cadaveri suo detrahi pellem, ex qua tympanum fieret, quod in Bello esset Catholicorum terriculum: *Tympanum*, inquit, *facite, atque hoc in prælio Ducem habete: nam quovis locorum Theutones sonum ejus audierint, mox terga dabunt, Zukam in tympano formidantes*, sicut refert *Æneas Sylvius* (qui fuit postaà Summus Pontifex dictus Pius II.) in *Historia Bohemica* cap. 46. & epistula 122. libri primi.

Non solùm Wikleffistarum & Hussitarum Hæreses exterminare curavit *Martinus V.* Pontifex vigilantissimus, sed etiam in excidium Hæreticorum Fratricellorum, qui vulgò *Fratres de Opinione* in Italia dicebantur, totus ardentissimo zelo incubuit. Ejus litteras ad Præsides & Inquisitores eâ de re editas axhibet *Odoricus Raynaldus* ad annum MCCCCXXVIII. Num. XI. Dedit etiam idem Summus Pontifex Albanensi, & Portuansi Episcopis Cardinalibus amplissimam ad illos hæraticos in ordinem radigandos authoritatem. *Nicolaum Serurarium* Ordinis Eremitarum *S. Augustini* damnavit, quòd Sacramanta ab impiis Sacerdotibus, & Concubinas publicè foventibus validè confici, & Sanctos religiosè coli negaret. Aliquot etiam errores, in quos lapsus est *Matthæus Grabon*, Ordinis Prædicatorum Professor, proscripsit idem Summus Pontifex, ut opportuniùs ostendamus in sequenti Colloquio, ubi errores & Hæreses, quæ Sæculo Ecclesiæ decimo quinto eruperunt, accuratè referemus. Apostolicam in Christianos Principes beneficentiam explicuit *Martinus V.* dissidentes conciliare studuit, Ecclesiæ jura ac libertates adversùs ipsos intrepido animo tuitus est. *Uladislaum* Poloniæ Regem propter bella in Barbaros præelarè gesta magnis auxit privilegiis. Regnum Siciliæ *Ludovico* Andegavensi Duci, quem *Joanna* Siciliæ Regina in filium adoptaverat, vindicavit, ejusque jura adversùs *Alphonsi* Aragonum Regis tyrannidem propugnavit. *Henricum V.* & *Henricum VI.* Angliæ Reges ad pacem cum *Carolo VII.* Galliarum Rege ineundam, missis Legationibus, vehementer est adhortatus. Græcos à Schismate revocare sategit Optimus Pontifex, datis ad *Manuelem*, & *Joannem Palæologos*, Græcorum Imperatores, Litteris, missisque Nuntiis, qui de conjunctione Ecclesiarum cum ipsis & Josepho Patriarcha Constantinopolitano, cui hæc unio maximè in votis erat, agerent, ac Latinorum auxilia contra Turcas ipsis Pontificio nomine pollicerentur, statim ac Sacrum fœdus fuisset instauratum. Sed hæc utriusque Ecclesiæ unio peracta est dumtaxàt in Concilio Oecumenico Florentino sub *Eugenio IV.* Summo Pontifice & successore *Martini V.* Concilium Generale ad reformandos mores, & sanciendam Ecclesiæ Disciplinam Ticini, seu Papiæ, indixerat *Martinus V.* sad cùm pestiferâ lue tum temporis, seu anno MCCCCXXIII. inficeretur Papiense Cœlum, placuit Pontifici Concilium transferre Senas, quod tamen ob exiguum Prælatorum numerum, & ingruentes undique bellorum procellas, sad maximè metu *Alphonsi*, Aragonum Regis, aliorumque nonnullorum, qui Schisma

renovare moliebantur, dissolvit *Martinus V.* aliudque Concilium, septennio post *Basileæ* celebrandum, decrevit. Disciplinæ Ecclesiæ instaurandæ studiosissimum fuisse *Martinum V.* probat non solùm ea Sententia, quam tulit in omnes Simoniacos tam occultos, quàm publicos, quos Censuris Ecclesiasticis percussit, sed etiam mira ille prudentia, quâ in dandis Beneficiis utebatur. *Non enim*, teste *Platina* in ejus Vita, *unicuique petenti ea conferebat, sed statim mente agitabat, quis potissimùm esset idoneus, cui talis cura demandaretur. Quod si homines Provinciarum non nosset, in quibus vacare Beneficia contigisset; statim peritos regionum consulebat, quis aut in Curia, aut Gymnasiis publicis esset doctrina, nobilitate, moribus tanta provincia dignus. Atque hac quidem ratione & Ecclesiis, & hominibus honore dignis pariter consulebat tam maxima celebritate nominis sui.* Decretum *Urbani IV.* de Festo Sanctissimi Corporis Christi celebrando confirmavit *Martinus V.* novisque propositis Indulgentiis Fidelium ergà Augustissimum Sacramentum pietatem excitavit. Tandem, post innumera præclarè gesta, quæ hic referre nimis longum esset, obiit Romæ *Martinus V.* ex Apoplexia die XX. Februarii anni MCCCCXXXI. cùm sedisset annos tredecim, menses tres, ac dies duodecim. *Huic Summo Pontifici*, loquit Spondanus, *Ecclesia unionem, Italia quietem, Roma restaurationem debuit, cæteræ nationes eximiam de omnibus benè merendi voluntatem agnoverant.* Hæretici accusant *Martinum V.* primò, quòd concessâ dispensatione cuidam permiserit, ut matrimonium cum sorore germana contraheret. Sed hoc putidum commentum esse evincitur testimonio *S. Antonini*, qui 3. Part. Summæ Tit. 1. Cap. XI. disertè ait, hanc dispensationem à *Martino V.* fuisse concessam cuidam, qui matrimonium contraxerat cum fœmina, cujus sororem occultâ fornicatione constupraverat. Super cujus affinitatis impedimento, quod nec juris naturalis est, nec divini, Summum Pontificem dispensare posse, in confesso est apud omnes Theologos, & Canonici juris Interpretes. Secundò, Hæretici accusant *Martinum V.* de nimia cumulandarum pecuniarum cupidine. Sed idem *Sanctus Antoninus* in Chronico Tit. 21. Cap 8. parag. 3. ab hac calumnia *Martinum V.* vindicat eo potissimùm nomine, quòd ejusmodi pecuniæ insumptæ sint in stipendiarios, & ad debellandos Ecclesiæ hostes; vel ad restaurationes Ecclesiarum, aliaque Urbis ornamenta fuerint expensæ. Quâ de re videsis etiam Spondanum ad annum MCCCCXXXI. Num. 3.

D. Perge, quæso, aliorum Pontificum, qui Sæculo XV. Sedem Romanam tenuerunt, seriem, gestaque describere.

M. Post justa funebria *Martino V.* Pontifici Maximo de more persoluta, Cardinales, qui tum temporis in Urbe erant, ingressi sunt Kalendis mensis Martii anni millesimi quadringentesimi trigesimi primi Conclave, quod habitum est in Conventu *S. Mariæ super Minervam* Ordinis FF. Prædicatorum, & in Summum Pontificem elegerunt, *Gabrielem Condulmerium* patriâ Venetum, illustri sanguine oriundum, *Gregorii XII.* ex sorore nepotem. Tituli *Sancti Clementis* Presbyterum Cardinalem, qui sumpto nomine *Eugenii IV.* Coronam Pontificiam in Basilica *S. Petri* accepit V. Idus Martii ejusdem anni. Fuit *Eugenius* Papa, teste *S. Antonino* III. Par. Chronicorum Tit. XXII. Cap. X. *statura procerus, gratiosus aspectu, nec animo minor, liberalissimus ad pauperes, ad reparationem Ecclesiarum munificus, Religiosos Deum timentes eximio fovebat affectu pariter & effectu, cultus divini, & Christianæ Religionis dilatandæ zelator præcipuus.* Ipso sui Pontificatus exordio civilem seditionem à Columnensibus, *Martini V.* nepotibus, passus est *Eugenius IV.* eò quòd immensum thesaurum pro necessitatibus Ecclesiæ congregatum, ab ipsis injustè illum retinentibus severè exegisset. Sed illorum audaciam repressit Pontifex, subsidiariis Florentinorum ac Venetorum copiis in ipsos immissis, & latâ in eos Sententiâ, quam refert *Odericus Raynaldus* ad annum MCCCCXXXI. De abolendâ Hæreticorum Hussitarum Sectâ per Bohemiam latè diffusâ multùm sollicitus *Eugenius IV.* Legationem, quam *Martinus V.* ad sacram Expeditionem contra hujusmodi Hæreticos promovendam, & ad Synodum Basileensem celebrandam, Cardinali *Juliano Cæsarino* crediderat, litteris ad illum datis confirmavit. At, tam sacræ adversùs Hæreticos Hussitas susceptæ Expeditionis, quàm Synodi Basileensis infelix exitus fuit. *Fridericus* quippè Marchio Brandeburgensis, quem *Sigismundus* Imperator huic Expeditioni sacræ præfecerat, in Bohemiam cum exercitu quadraginta millium Equitum Germanorum ingressus, primùm rem benè gessit, populationibus, cæde, incendiis, quibus Hæreticorum villas devastavit, oppida diripuit, nullâque sexus, ætatisve habitâ ratione, in omnes promiscuè Hæreticos Hussitas ferro flammâque sæviit. Sed, audito Bohemorum, seu Hæreticorum Hussitarum adventu, *Fridericus*, Germanici exercitus Dux, terrore panico correptus, suas passus est diffluere copias, tamque præcipitem arripere fugam, ut, teste *Michovio* cap. 52. libri quarti *De Rebus Polonicis*, castra Germanorum cum curribus omni genere divitiarum & epularum plena victrici Hæreticorum Hussitarum exercitui in prædam relicta sint, captaque etiam fuerit Crux Legationis Cardinalis *Juliani Cæsarini*, ac ejus vestes ludibrio à Bohemis habitæ. Nec feliciorem exitum nacta est Synodus Basileensis, cui tanquam Legatus Summi Pontificis *Eugenii IV.* præfuit jam laudatus *Julianus Cæsarinus*. Hanc Synodum statim Romanus Pontifex dissolvere, ac Bononiam transferre decrevit, tum quia grave tunc in omni Basileæ vicinia Burgundum inter & Austriacum Duces bellum ferveret, & in armis starent Bohemiæ Moraviæque populi Hussitarum Hæresi infecti, quorum injustis postulatis Synodus haud poterat assentiri: tum quia etiam ineundæ Græcorum cum Latinis unioni commodior videretur Bononia, quàm Basilea. Huic de Synodi Basileensis dissolutione Decreto ab *Eugenio* Pontifice lato intercesserunt cum *Juliano Cæsarino*, Cardinali Legato, Basileensis Concilii Patres, ac tandem allaborantibus per Legatos *Sigismundo* Imperatore, *Carolo VII.* Galliarum Rege, aliisque Principibus Christianis, Decretum dissolutionis rescidit Summus Pontifex, Concilii Basileensis celebrationem et continuationem approbavit, latasque in Patres Basileenses Censuras irritas declaravit Diplomate dato die XVIII. Kalendas Januarii

Januarii anni MCCCCXXXIV, quod Basileæ Nonas Februarii Sessione XVI. promulgatum est. His ità compositis, Concilium Basileense, consentiente *Eugenio* Pontifice Maximo, & præsentibus Sedis Apostolicæ Legatis, continuatum est usque ad Sessionem XXV. in quâ Summum Pontificem inter & Synodum Basileensem novum emersit dissidium circà locum, in quo futurum Concilium de unione Græcorum cum Latinis celebrari debebat. *Eugenius* Papa, Diplomate dato die XIV. Kal. Octobris anni MCCCCXXXVII. Concilium Basileense Ferrariam transtulit ob adventum Græcorum, qui jam longi itinerie laboribus fracti, nolebant asperam, difficillimamque profectionem usque Basileam per arduos & præruptos montes glacie & nivibus operatoe aggredi. Hanc Concilii translationem ægrè admodùm tulere factiosi quidam Antistites Basileenses, qui spiritu schismatico acti Sententiam exauctorationis in *Eugenium IV.* Pontificem Maximum tulerunt, *Amedeum*, Sabaudiæ Ducem, sub *Felicis V.* nomine Papam salutârunt, eo potiùe Pseudo-Pontificem obtruserunt, sicque grende vituperium ec fœdam maculam iccersiverunt, novom in Ecclesia excitando schisma. *Eugenius* Papa sibi semper constans, spretis citationibue, minis, suspensionis Sententiâ in se latâ, dictoque in illos factiosos Antistites Basileenses anathemate, Concilium Ferrariæ aperuit, quod tamen, pestilentiâ Ferrariæ grassante, Florentiam transtulit, ubi tandem utriusque Ecclesiæ, Græcæ & Latinæ, unio feliciter consummata est, & Armenorum, Jacobitarumque ad Ecclesiæ Romanæ gremium accessione cumulata totius Orbis Christiani lætitia, sicut in Colloquio quarto, agendo de Conciliis sæculo XV. celebratis, copiosiùs ostendemue. Hæc Græcorum cum Latinis unio, sicut & posteà consecutus Syrorum, ac Mesopotamenorum, Chaldæorum, & Maronitarum ad Ecclesiæ Romanæ Communionem reditus summâ quidem voluptate *Eugenium IV.* perfuderunt. At eum paulò post maximo mœrore confecit infaustus exitus Sacræ Expeditionis, quam in Hungarie contra Turcas urgendam decreverat *Julians Cæsarini* Cardinalis operâ, & *Uladislai* Poloniæ, & Hungariæ Regis virtute. Commisso namque Varnensi prælio, cujus in superiori Colloquio mentionem fecimus, cuique *Amurathes* hujus nominis *II.* Turcarum Imperator interfuit, profligatum Christianorum exercitum, cæsum *Uladislaum* Polonorum Regem, & *Julianum Cæsarinum* Cardinalem Legatum interemptum luxit Pontifex Maximus anno MCCCCXLIV. Sedit *Eugenius IV.* annos XVI. minùs diebus octo, & obiit VII. Kalend. Martii anni MCCCCXLVII. fluctuantem turbulentissimis illis temporibue Petri naviculam peritè rexit Summus ille Pontifex, quem *Platina* ait fuisse aspectu insignem, gravem in dicendo, liberalem in omnes, præsertim in litteratos, quos inter *Leonardum Aretinum*, *Carolum Poggium*, *Blondum*, viros id ætatis doctissimos, singulari benevolentiâ complexus est. Testatur etiam Author vitæ *Eugenii IV.* cujus MS. à *Ferdinando Ughello* secum communicatum laudat *Odoricus Raynaldus*, hunc summum Pontificem tarò vinum bibisse, & unico ferculo fuisse contentum; contemptorem auri eximium extitisse, io vili & espeto lecto dormivisse, in pauperes beneficentissimum, & in executione rerum, quæ bonum Ecclesiæ regimen spectabant, adeo constantem, ut nullis Principum precibue ab æqui tramite unquàm deflexerit. *Sigismundum* Romanorum Regem coronam Imperii solemni ritu anno MCCCCXXXIII. Romæ ab *Eugenio IV.* Pontifice Maximo accepisse, jam observavimus in præcedenti Colloquio. Alie præclara *Eugenii IV*, Gesta collecta in unum legesis apud *Platinam*, & *Ciacconium*, qui Vitas Romanorum Pontificum scripserunt.

D. Mortuo *Eugenio IV.* Pontifice Maximo, consensitne universa Ecclesia in electionem veri ac legitimi Romani Pontificis, sublato *Amedeo*, Duce Sabaudiæ, quem contra *Eugenium IV.* rebelles Antistites jam dissoluti Concilii Basileensis Pseudo-Pontificem intruserant?

M. Post obitum *Eugenii IV.* & exequias per novem dies de more actas, Cardinales Conclave ingressi elegerunt in Romanum Pontificem *Thomam Sarzanensem*, humili genere ortum, tituli *S. Susannæ* Presbyterum Cardinalem, & Bononiesem Episcopum, virum doctrinâ & omni fermè Scientiarum genere clarissimum, tantâque modestiâ præditum, ut Pontificatum, ad quem omnium suffragiis provectue fuerat, omni operâ à se emoliri tentaverit, hac dignitate indignum se prædicans. Coactus tandem impositum subire onue, Thronum Apostolicum conscendit, voluitque appellari *Nicolaus V.* ob memoriam *Nicolai Albergati* Cardinalis, cujus anteà in obsequiis ac familiaritate fuerat, atque ab eo prædictionem Summi Pontificatûs acceperat. Placuit omnibus Principibus Christianis hæc *Nicolai V.* Pontificis Maximi electio. *Fridericus* hujus nominis *III.* Romanorum Rex in solemni Ordinum Imperii Conventu vetitâ omni cum Antipepa *Felice V.* & Basileensibus Patribus communicatione, obedientiam ab omnibus Imperio subditis *Nicolao V.* tanquàm vero ac legitimo Pontifici Romano exhiberi jussit. *Carolus VII.* Galliarum Rex, indicto Lugduni Conventu, pacem Ecclesiæ dare statuit, & *Felici V.* Gebennæ tunc agenti persuasit, ut Pontificatum abdicaret, seque *Nicolao V.* verò Pontifici subjiceret. Hujus Christianissimi Regis precibus & adhortationibus victus *Amedeus*, dictus in sua Obedientia *Felix V.* magno Ecclesiæ bono umbratilem Pontificatum, quem iovitus susceperat, ac novem annos post injustam *Eugenii IV.* depositionem gesserat, ad pedes *Nicolai V.* ultrò abdicavit anno MCCCCXLIX. Publicas hujus cessionis tabulas exhibet *Odoricus Raynaldus* ad hunc annum Num. III. Magnos honores *Amedeo*, anteà in sua Obedientia *Felix V.* nuncupato, concessit *Nicolaus V.* videlicèt, ut in ditionibus Ducis Sabaudiæ Vicarius, & Sedis Apostolicæ perpetuus esset Legatus; ei venienti Pontifex assurgeret, ille tantùm osculum oris redderet, omnia reservaret ornamenta & Insignia Pontificalie, demptis tamen delatione Corporis Christi, annulo Piscatoris, Cruce in pedibus ac umbella. Cardinales, quos *Amedeus* dictus *Felix V.* creaverat, recepit *Nicolaus V.* eosque veris ac legitimis adnumeravit. Omnia, quæ tam in foro contentioso, quàm in foro conscientiæ in personis, & locis, quæ *Felici* antehàc obediebant, facta fuerant, pro bono pacis & unionis Ecclesiæ,

Ecclesiæ, de Apostolicæ plenitudinis potestate approbavit ac confirmavit *Nicolaus V.* Omnes itidem personas cujuscumque dignitatis, ordinis & conditionis, quæ, ob adhæsionem *Felici* & Concilio Basileensi jam dissoluto, Beneficiis aut jurisdictionibus ab *Eugenio IV.* Pontifice Maximo privatæ fuerant, in integrum itidem restituit, ac tandem omnia, quæ contra eumdem *Felicem*, vel ei adhærentes odiosè dicta vel scripta fuerant, nulla & irrita declaravit, eaque omnia ex Regestis *Eugenii IV.* & aliis quibuscumque locis aboleri & expungi jussit, datis in eam rem tribus Constitutionibus, quibus voluntatem suam universo Orbi testatam esse voluit, ùt videre est apud *Spondanum* ad annum MCCCCXLIX. Num. IV. His tribus *Nicolai V.* Constitutionibus sancitâ Ecclesiæ pace, *Amedeus*, dictus in sua Obedientia *Felix V.*, secessum suum Ripalliem repetiit, & deposito Pontificatu gloriosior, quàm recepto, sanctè obiit, multisque post obitum miraculis effulsit, sicut *Philippus Bergomensis*, & alii testantur. Quâ de re legendus est etiam *Monodus* in *Amedeo Pacifico*. Observat *Spondanus* ad annum MCCCCXLIX. Num. III. *Amedeum* dictum *Felicem V.* quò potentior apud homines videri poterat, utpotè consanguinitate vel affinitate cunctis fermè Christianis Principibus conjunctus, eò gratiorem DEO esse quæsivisse perpetuo & eximio veræ humilitatis exemplo, *quod & DEUS adeò acceptam habuit, ut ejus solo fortè merito concesserit, nunquàm hactenùs ab eo tempore ullum succrescere in Ecclesia Romana Christi Sponsa Schisma, quibus antea frequentissimè concutiebatur.* Restitutâ Ecclesiæ pace, *Nicolaus V.* Pontifex Maximus, renascentem in Bosnia Manichæorum Hæresim exscindere satagit. In Bohemiam Hussitarum hæresi infectam Nuntios misit, & inter illos *Æneam Sylvium*, & *Joannem de Capistrano*, Concionatorem Apostolicum, Ordinis Fratrum Minorum, qui multos hæreticos ad Ecclesiæ gremium reduxit. Jubilæum anno MCCCCL. Romæ incredibili ex toto Orbe Christiano concursu celebravit idem Summus Pontifex, eodemque anno *S. Bernardinum Senensem* Sanctorum Festis adscripsit. Proximam Græcorum ruinam, quam ante prædixerat, & Urbi Constantinopolitanæ expugnationem à Turcis ann. MCCCCLIII. factam eò graviùs luxit *Nicolaus Quintus*, quòd funestam illam cladem nec impedire, nec reparare potuerit, licèt nil non egerit, ut Principes Christianos ad sacrum bellum fœderaret. Sed Turcarum potentiam cùm domare non posset, libros totâ Græciâ perquisitos, tum Sanctorum Patrum, tum Philosophorum, Hæreticorum, Oratorum, Theologorum, Mathematicorum, omnium facultatum, omnium artium, ingentibus sumptibus ad se afferri, & Latinitate donari jussit, ita ut jure optimo dici possit, hujus Summi Pontificis munificentiâ non periisse in suo excidio doctam Græciam, sed in Italiam commigrâsse. *Friderico III.* Imperii coronam imposuit *Nicolaus V.* anno MCCCCLII. Urbem Romam multis ac maximis ædificiis exornavit, Summus litterarum ac Litteratorum Patronus, omnes ferè Sæculi sui viros doctrinâ insignes stipendiis ditavit, & Bibliothecam Vaticanam veteribus ac novis Codicibus ornatissimam instruxit. In patrimonio *S. Petri* plurimas ac munitissimas arces opportunis locis extxit, Pauperibus largas eleemosynas suppeditavit, & Inopes Virgines, quarum pudicitia periclitari poterat, pecuniâ inà maritis collocavit. Parùm abfuit, quin Summus ille Pontifex Romæ conjuratione *Stephani Porcarii* obrueretur, quam tamen supremo favente Numine dissipavit, ejusque Authore ad muros Arcis *Sancti Angeli* ignominiosè suspenso, se ipsum ingenti periculo liberavit, & Romanæ Sedis dignitatem, Imperiumque servavit Pontifex Maximus, sicut refert *Æneas Sylvius* in *Cosmographia de Europa* cap. 58. Sedit *Nicolaus V.* Maximus & Religiosissimus Pontifex annos octo & dies aliquot, obiitque die XXIV. Aprilis ann. MCCCCLV. Ejus Vitam scripsit *Jannottus Manettus*, patriâ Florentinus, ipsumque laudibus celebrant *S. Antoninus* part. 3. Chronicorum Tit. 22. Cap. 12. *Æneas Sylvius* de Statu Europæ, *Franciscus Philelphus* in Epistola ad *Calixtum III.*, *Poggius* in Oratione Panegyrica, *Platina*, & alii, qui Vitas Romanorum Pontificum litteris consignârunt.

Peracto demortui *Nicolai V.* Pontificis Maximi funere, plerique Cardinales decreverunt eligere in Romanum Pontificem *Bessarionem* Cardinalem, natione Græcum, quòd is omnibus aptior ad Ecclesiam gubernandam videretur. At præter illorum expectationem contigit, ut facto Scrutinio Cardinalis *Bessarion* numero exciderit, & *Alphonsus Borgia* Cardinalis SS. Quatuor Coronatorum, natione Hispanus, septuagenario major, canonicè in Romanum Pontificem die 8. Aprilis anno MCCCCLV. electus fuerit, dictusq; *Callixtus III.* cui supremam hanc Ecclesiæ dignitatem *S. Vincentius Ferrerius* Ordinis Prædicatorum spiritu prophetico afflatus, jam à Deo fuerat auguratus. Cùm primùm Pontificatum iniit *Callixtus III.* ad bellum sacrum contra Turcas promovendum voto sese obstrinxit, & ut quod voverat, reipsâ præstare posset, ad Christianos Principes misit Legatos, qui ipsos ad fœdus contra Christiani nominis hostes adhortarentur, eisque suaderent, ut facultatum aliquid opumque suarum ad eam Sacram Expeditionem conferrent. Indixit quoque Summus Pontifex per universum Orbem Christianum preces & supplicationes publicas ad implorandam opem, & amplissimas militibus indulgentias concessit. Christianorum preces de Cœlo exaudivit DEUS, eisque insignem de Turcis ad *Belgradum* seu *Albam Græcam*, Serviæ munitissimam urbem, victoriam dedit, in qua Turcæ, qui hanc Urbem anno MCCCCLVI. obsidebant, fugati, cæsi, profligatique fuerunt. In memoriam celebris hujusce victoriæ, Festum Transfigurationis Christi Domini à Papa *Callixto* institutum, & per universum Orbem die VI. Augusti celebrandum jussum esse asserunt *Platina*, *Ciacconius*, *Genebrardus*, & plerique alii. Sed his meritò non assentitur *Baronius*, qui in Notis ad Martyrologium Romanum VIII. Idus Augusti invictè probat, Festum Transfigurationis Christi Domini ante tempora *Callixti III.* Pontificis Maximi fuisse jam in Ecclesia institutum. Quapropter *Callixtus III.* hoc Festum non instituit, sed solùm instauravit, & celebrius esse voluit erogando Indulgentias Fidelibus, qui hujus solemnitatis Officio recens edito interessent. Pontificium ea de re Diploma datum Romæ VIII. Idus Augusti anni MCCCCLVII. legitur apud *Odericum Raynaldum* ad huncannum, Num. LXXXI. De antiquitate Festi Transfigurationis Christi Domini tam

am in Ecclesia Græca, quàm Latina, idem omninò cum *Baronio* sentit *Spondanus* ad annum MCCCCLVI. Num. IV. Pacem inter Principes Christianos conciliare summoperè studuit *Callixtus III.* nunquam tamen eorum precibus aut postulatis ab honesto abduci potuit. Hinc cum *Alphonso* Aragonum & Siciliæ Rege simultates exercuit, quòd is peteret Episcopatus his dari, quibus vel propter ætatem, vel ob ignorantiam committi non debebant. Restitit etiam idem Summus Pontifex *Friderico* III. Imperatori, apud quem à Germanis iniquè cùm de pecuniarum extorsione, tùm de Concordatorum violatione fuerat accusatus. Has quippè falsas criminationes diluit Pontifex datis ad *Fridericum* Imperatorem litteris, quæ apud *Odoricum Raynaldum* leguntur ad an. MCCCCLVII. Num. XL. Objectiones verò Germanorum de Concordatorum violatione injustas & futiles esse ostendit *Æneas Sylvius* Cardinalis Senensis Epistolà CCCXXXVIII. ad *Martinum Mayer* Jurisconsultum, nec non Tractatu de moribus & conditione Germaniæ scripto. In Controversia, quæ de Primatu Archiepiscopum Lugdunensem inter & Rothomagensem fervebat, Rothomagensem Archipræsulem à Lugdunensis imperio liberum pronunciavit *Callixtus Tertius* Diplomate dato VIII. Idus Julii an. MCCCCLVIII. quod refert *Odoricus Raynaldus* ad eumdem annum Numero XXXVII. Vetuit idem Summus Pontifex, ne quis, inconsulto Sacri Palatii Magistro, Orationem in Sacello Pontificio haberet, & nisi priùs ostenso ei Sermone, ab eoque diligenter examinato, & si opus fuerit, emendato. B. *Vincentium Ferrerium*, Ordinis Prædicatorum, Virum Apostolicum an. MCCCCLV. die SS. Apostolis *Petro & Paulo* Sacrâ, & Beatum *Osmundum* Satesberiensem Episcopum anno MCCCCLVI. inter Cœlites retulit *Callixtus III.* qui, postquam Ecclesiam rexisset annos tres & menses quatuor, Romæ obiit octavo Idus Aug. an. MCCCCLVIII. Fuit optimus Pontifex, in victu parcus, in sermone modestus, in pauperes liberalis, in Bellum Turcicum maximè intentus, in cujus sumptus centum & quinquaginta aureorum millia moriens reliquit, ut testatur *S. Antoninus.*

D. Vacavitne diu Sedes Pontificia post obitum *Callixti Tertii?*

M. Finitis *Callixti III.* Pontificis Maximi exequiis, decimâ die post ejus obitum Cardinales Conclave ingressi elegerunt XIV. Kalendas Septembris ejusdem an. MCCCCLVIII. in Romanum Pontificem *Æneam Sylvium*, Tituli *S. Sabinæ* Presbyterum Cardinalem, patriâ Senensem, ex illustri Piccolomineorum prosapia oriundum, litteris, eloquentia, dexteritate & prudentiâ nulli secundum, qui *Pii II.* suscepto nomine, inauguratus est Pontifex Maximos tertio Nonas Septembris ejusdem anni MCCCCLVIII. annos natus quinquaginta tres. Quæ ante Pontificatum gessit *Pius II.* & honores, quos consecutus est, accuratè ipsemet describit in Epistola CLXXXVIII. ad *Petrum de Noxata* Equitem Neapolitanum, in qua hæc habet: *Cùm darem Juri Civili operam, exorto bello, patriam & studium coactus sum relinquere; accessit tamen grande illud Basileense Concilium, inveniq; gratiam in oculis Patrum. Scriba in Synodo fui, & litterarum abbreviator, & unus de duodecim viris, qui Magistratus illic quasi Censorius videbatur; neque enim sine duodecim viris ad consultandum de rebus conciliaribus quisquam admittebatur, & admissi, qui non erant idonei, his jubentibus, amovebantur; —— inter Collatores Beneficiorum sum electus; Legatus ab ipso Concilio ad complures Principes missus. Cùm Pontificatum Amedeus Dux Sabaudiæ suscepisset, Felix nuncupatus, in Secretarium sum ab eo accitus, nec diu post vocatus ad Fridericum Imperatorem, Protonotariatûs officium ab eo sum adeptus (sic Germani Secretarium appellant) dum Legationes Cæsaris obeo, universam fermè Germaniam circuivi. Diffidebant Theutones cum Eugenio Maximo Pontifice; at neque illi, neque Felici obedientes, Neutrales vocabantur. Concordia pluribus in Conventibus agitata est, quibus, jubente Cæsare, interfui. Bis cum tractatu pacis ad Eugenium veni: tertiò nationis illius Apostolicæ Sedi obedientiam attuli. Secretariatûs, & Subdiaconatûs honorem ab Eugenio, & mox, illo defuncto, à Nicolao suscepi, cujus Conclavis, cùm eligeretur, cum cæteris Principum Legatis custodiæ præfui. Lapsum est posteà breve tempus, in quo me Nicolaus Tergestinæ Ecclesiæ nihil tale merentem præfecit Episcopum, quadrienuioq; ab inde decurso, Senensis Urbis, unde mihi origo est, Pontificatum ad me detulit &c.* Tandem anno circiter MCCCCLVI. ab Imperatore *Friderico III.* in Italiam missus *Æneas Sylvius*, ut de bello Turcis inferendo cum Pontifice, aliisque Principibus consuleret, Cardinalitiâ purpurâ à *Callixto III.* Pontifice Maximo donatus est, & post *Callixti* mortem anno MCCCCLVIII. Pontifex Romanus electus, dictusque, ut jam innuimus, *Pius II.* Multa in suo Pontificatu præclarè gessit, quæ hic breviter attingemus. In primis edidit retractationis Bullam, in qua omnia, quæ contra *Eugenium IV.* Pontificem Maximum in Concilio Basileensi egerat, revocavit. Legem quoque tulit, ne à Censuris, Sententiis, aut Mandatis Apostolicis ad futurum Concilium quis appellaret, & sic appellantes Excommunicationem ipso facto incurrere declaravit, à qua non nisi per Romanum Pontificem, extra mortis articulum, absolvi possint. Præterea, solemnem Mantuæ indixit Conventum, in quo de bello contra Turcas gerendo deliberatum est, & ut Principes Christiani adversùs illum communem hostem arma converterent, variis Legationibus pacem inter illos procurare summoperè studuit. Trium Patriarcharum Orientalium, Alexandrini, Antiocheni, & Hierosolymitani, qui sese Romanæ Ecclesiæ subjiciebant, & Latinos obnixè rogabant, ut ab eorum cervicibus Turcicæ tyrannidis jugum excuterent, Legationem suscepit, ac benignè audivit Oratores, quos Monobassienses, olim Spartani dicti, ad ipsum miserunt, ut se, suamque civitatem Romano Pontifici darent, quorum votis annuens *Pius II.* Præfectum misit, qui huic populo, nomine Ecclesiæ Romanæ, cui per suos Oratores fidei Sacramentum præstiterat, jus diceret, & annonam, quâ egebat, ministraret. Dum ad Christianos Orientis à Turcarum Tyrannide liberandos, eosque Græcorum Schismate implicitos ad Ecclesiæ Romanæ gremium revocandos strenuè allaboraret *Pius II.* suas itidem curas in Occidente ad vindicandam ab Hæreticorum erroribus Catholicam fidem sollicitè impendebat. In *Georgium Pogebrachium*, Bohemiæ Regem, qui ab Hæreticorum Hussitarum partibus stabat, Excommunicationis

Sententiam tulit, quam refert *Joannes Cochlaus* lib. XII. *Historiæ Hussitarum*. Quæstionem de Sanguine Christi in triduo mortis, magnâ animorum contentione FF. Minores inter & Prædicatores agitatam, voluit *Pius II.* coram se anno MCCCCLXIII. disceptari. Propugnabant FF. Minores, Sanguinem pretiosum Christi Domini in triduo Passionis effusum & in terra jacentem ab unione Hypostatica Verbi Divini planè excidisse, adeòque cultu Latriæ non fuisse adorandum. Contrariam Sententiam pro aris ac focis tuebantur FF. Prædicatores, *quam major pars approbavit, pauci cum Minoribus sensere. Pius quoque* (Pontifex Maximus) *ex majore parte fuit: sed non est visum eo tempore fieri Decretum declarationis, ne multitudo Minorum, cujus erat contra Turcas Prædicatio necessaria, offenderetur, in aliud tempus decisionem referre placuit*, verba sunt *Joannis Gobelini* libro XI. *Rerum sui temporis in Italia gestarum*. Sed de hac Controversia plura in sequenti Colloquio dicemus, ubi de Hæresibus, Schismatibus, & Controversiis, quæ Sæculo XV. emerserunt, datâ operâ disseremus. A *Ludovico XI.* Galliarum Rege Pragmaticæ Sanctionis abrogationem obtinuit *Pius II.* Pontifex Maximus, qui tamen Gallos haud parum offendit, dum *Ferdinando*, filio notho *Alphonsi*, Aragonum Regis, Regnum Siciliæ adjudicavit ac confirmavit, spreto depulsoque *Renato* Duce Andegavensi, quem illius Regni legitimum esse hæredem Galli pertendebant. Tentavit quidem *Joannes*, filius *Renati* Ducis Andegavensis, Regnum Siciliæ, à cujus possessione ipsius pater depulsus fuerat, magno exercitu collecto recuperare, & in Apuliam profectus, collatisque signis, *Ferdinandum* acie victum, & castris exutum egit in fugam, actumque omninò de eo fuisset, ni *Scanderbergus* Epiri Rex, illius, & *Pii II.* precibus adductus præsentissimum ei attulisset auxilium, quo *Ferdinandus*, pulsis hostibus, brevi omnia sibi à *Joanne* Duce Andegavensi armis ablata in potestatem accepit. Rationes, ob quas *Pius II.* Pontifex Maximus fuerit affectus erga *Ferdinandum*, filium spurium, & non semel per Sedem Apostolicam injustum Regni Siciliæ invasorem declaratum, quàm erga *Joannem* filium *Renati* Ducis Andegavensis, qui per eamdem Sedem verus ac legitimus Apuliæ sive Siciliæ Rex fuerat denunciatus, legesis apud *Spondanum* ad annum MCCCCLIX. Extrema Pontificatus sui tempora bello contra Turcas parando impendit *Pius II.* dumque ingentem Cruciatorum militumque subsidiariorum exercitum conflasset, & Anconam profectus fuisset, quò innumerabilis Christianorum multitudo armata confluxit, morbo ibi correptus, omnibusque Ecclesiæ Sacramentis munitus è vivis excessit XIX. Kalendas Septembris anni MCCCCLXIV. Pontificatus sexto minùs quinque diebus. Vir fuit sine dubio magnus, & ob plura ingenii sui monumenta, quæ posteris reliquit, quæque nos in Colloquio quinto commodiùs referemus, multùm ab eruditis laudatus. *S. Catharinam* Senensem Virginem Ord. Prædicatorum sacris Fastis inscripsit III. Kalendas Julii anni MCCCCLXI. ac Officium in ejus Festo celebrandum composuit, sacrisque stigmatibus, dum viveret, velut divini amoris characteribus eam fuisse insignitam apertè innuit in Hymno ad Vesperas, in quo sic Sanctam illam Virginem compellat:

Vulnerum formam miserata Christi
exprimis ipsa.

D. Quisnam post obitum *Pii II.* Pontificis Maximi Ecclesiam Romanam rexit?

M. Sacris Novemdialibus *Pio II.* ut moris est, peractis, summo Cardinalium consensu electus est Pontifex Romanus *Petrus Balbus*, Patriâ Venetus, *Nicolai*, & *Philoxena*, Sororis *Eugenii IV.* filius, Tituli *S. Marci* Presbyter Cardinalis, qui in Pontificatu cùm se primò *Formosum* appellari vellet, deinde *Marcum*, tandem se *Paulum II.* nuncupari maluit. Leges ad optimam Pontificiæ administrationis rationem à Cardinalibus in Conclavi conditas *Paulus II.* Jurejurando, votoque promiserat se religiosè observaturum, quas tamen, tanquam Summi Pontificis auctoritatem plus æquò restringere sibi visas, abrogavit, easque ut rescinderent, compulit Cardinales, præter *Joannem Carvajalem* Cardinalem Hispanum, Virum septuagenarium, & morum Sanctimoniâ illustrem, qui quod nunquam se juvenem fecisse meminerat, ut aliquando mutaret sententiam, id jam ætatis non commissurum summâ constantiâ respondit, ut testatur *Jacobus Papiensis* Cardinalis libro 2. Commentariorum. Ad Solium Pontificale sublimatus *Paulus II.* de conficiendo Bello contra Turcas ad Christianæ Religionis defensionem, à suo Decessore *Pio II.* suscepto, maximè sollicitus fuit, sed præcipuè ad exterminandam Hussitarum Hæresim, per Bohemiæ Regnum latè diffusam, suas curas intendit. Hinc *Georgium Pogebrachium* Bohemiæ Regem, Hussitis addictum & Catholicorum persecutorem, Sententiâ in Consistorio anno MCCCCLXVI. latâ, hæreseos damnavit, anathemate perculit, Regno exuit, omnesque ac singulos ei adhærentes, assistentes, obsequentes, faventes, aut consilium, auxilium, vel favorem clam vel palàm, directè vel indirectè præbentes, cujuscumque dignitatis, gradus, ordinis, præeminentiæ, vel nobilitatis essent, Ecclesiæ communione privavit. Curiam Romanam à Simoniaca labe purgavit. Gubernatoribus locorum Ditionis Ecclesiasticæ, ne munera acciperent, districtè prohibuit, Constitutione, quæ incipit: *Munera*, quæque data est XV. Kalendas Aprilis anni MCCCCLXVI. Jubilæi celebritatem ad annum XXV. revocavit Diplomate, quod incipit: *Ineffabilis Providentia*, dato XIII. Kalendas Maji anni MCCCCLXX. Bona Ecclesiastica alienari, aut ultra triennium locari vetuit Diplomate dato Kalendis Martii anni MCCCCLXVII. Gratias Expectativas inhibuit. Suas Opes in Virginum Pauperum dotem, Viduarum solatium, Pauperum levamen, Templorum ornamenta, Venetorum contra Turcas subsidia liberaliter profudit. Hæc sunt, quæ in Pontificatu præclarè gessit *Paulus II.* quæ tamen nonnullis nævis infuscavit, de quibus jam laudatus *Jacobus Papiensis* Cardinalis Epistolâ CCLXXI. eum liberè monuit, quòd videlicèt nimiùm gloriæ avidus, nominis immortalitatem hisce rebus quæreret, quibus prisci Cæsares, non Sancti Pontifices gloriabantur; quòd pretiosis gemmis impensiùs delectaretur: quòd Bacchanalium pompam, ludosque publicos Romæ in Carnisprivio auxisset. De his, inquam, *Paulum II.* liberè monuit *Jacobus Papiensis* Cardinalis, magnus Vir, testis oculatus, & rigidus morum Censor. Cæterùm, quamvis

Pau-

Paulus II. nec valdè laudandus, nec vituperandus dici possit, ut ait *Spondanus* ad an. MCCCCLXXI. Nulla tamen his, quæ de isto Pontifice scripsit *Platina*, fides adhibenda est, cùm hic Scriptor ab hoc Pontifice longô carcere subactus, immò ob conspirationem, & impietatem tormentis subjectus, multa in eum temerè effutierit, ultione nec Erudito, nec Historico, nec homine Christiano digná. Sed ferendum non est putidum commentum, quod sparserunt Hæretici, illudque in suo *Mysterio Iniquitatis* recoxit procacissimus *Plessæus Mornæus*, asserendo *Paulum II.* Pontificem Maximum in ipso actu Venereo à diabolo fuisse strangulatum, cùm tamen *Platina*, hoic licèt Pontifici iniquior, cæterique alii, qui Vitas Pontificum scripserunt, disertè testentur, hunc Summum Pontificem obiisse ex apoplexia, cujus causa fuisse credita est frequens peponum, pisciumque cum aquæ frigidæ potu comestio: *Ex hujusmodi esculentorum ac potûs mala & turbulenta concoctione, variis surgentibus flatibus, tum ii meatus, per quos fit respiratio, illicò sunt obstructi, tum mors continuò, nervorumq́ omnium contractio consecuta. Sed ii, qui aut hujusmodi causas naturæ ignorant, aut sunt animi livore, atque odio in Sanctissimum Patrem illum exulcerati, alii inscitia, alii malevolentia, novas fabulas per Italiam dispergunt*, ita de causa mortis hujus Summi Pontificis scribit *Franciscus Philelphus* in Epistola, quam direxit ad *Sixtum IV.* Successorem *Pauli II.* quæque inter ejus Epistolas est I. lib. XXXV. Obiit *Paulus II.* Pontifex Maximus XVII. Kalendas Augusti anni Æris Christianæ MCCCCLXXI. Pontificatûs VII. Primus omnium fuit, qui Cardinales rubris Caputiis ornavit, qoibus soli Pontifices antehàc utebantur, pannoque ejusdem coloris equos ipsorum stratos esse jussit, dum equitarent, sicut *Jacobus* Cardinalis Papiensis, & *Platina* testantur.

D. *Sixtum IV.* in Sede Pontificia Successorem fuisse *Pauli II.* mox insinuâsti, sed quæ memoriâ laudeque digna in Pontificatu gesserit, & quot annos clavem universæ Ecclesiæ gubernaverit, strictim nunc attingere debes.

M. Mortuo *Paulo II.* Pontifici Maximo suffectus est unanimi omnium Cardinalium suffragio *Sixtus IV.* anteà *Franciscus à Ruvere* appellatus, natione Italus, patriâ Ligur, è civitate Savonensi oriundus, quem ex nobilissima Prosapia *Ruverea* suum genus duxisse, alii patrem naviculariúm, piscatorem habuisse volunt. Qua in re nihil certi pronunciare audemus. Illud omnioò constat, eum Ordini *S. Francisci* nomen dedisse, Philosophum & Theologum doctissimum, atque egregiis Scriptis illustrem extitisse, & ex Ministro Generalis sui Ordinis à *Paulo II.* Pontifice Maximo factum esse Cardinalem, adnitente potissimùm Cardinali *Bessarione*, cui ob singularem virtutem & doctrinam acceptissimus erat. In Solio Pontificio collocatus *Sixtus IV.* duo summi momenti pro Christianæ Religionis, & fidei Catholicæ propagatione negotia suscepit, Bellum videlicèt contra Turcas, & Hussitarum Hæresis in Regno Bohemiæ longè lateque diffusæ ultimum exterminium. Ab Expeditione Sacra adversùs *Mahometem* hojus nominis II. Turcarum Tyrannum, qui Christianos armis infestabat, variasque eorum regiones jam invaserat, suum Pontificatum auspicatus est, & in eam omnes suas curas ingenti animo convertit. Eam ob rem misit Legatos ad Principes, ut eos à mutuis dissidiis, & infestis armis revocare, pacem inter illos componere, eosque ad communem Religionis hostem junctis umbonibos expugnandum hortati satagerent. Per totam Italiam Prædicatores distribuit, qui Crucesignatorum exercitum convocarent, & fidelium subsidia colligerent. Classis maritimæ Legationem & Præfecturam *Oliverio Carafa* Cardinali Neapolitano demandavit Pontifex. Nihil præclari tamen hæc Classis tantá sollicitudine parata & instructa gerere potuit, quia nusquam comparuêre Turcæ, sed Bosphoro se atque Hellesponto continuerunt. Eâ Expeditione *Attalia*, Urbs Pamphiliæ, hodie *Satalia* dicta, irrito conatu impugnata est, sed Smyrna, Joniæ civitas opulenta, à Classe Pontificia expugnata est. Quibus peractis *Oliverius* Cardinalis, & Classis Maritimæ Præfectus, Romam ovans reversus, duodecim Camelos prædâ onustos, & viginti quinque Turcas nobiles captivos totidem generosis equis insidentes in triumpho duxit, & vexilla non pauca de Barbaris capta ante fores Basilicæ Vaticanæ suspendit. Hic fuit exitus Sacræ illius Expeditionis, quam anno MCCCCLXXII. suscepit *Sixtus IV.* Aliam Expeditionem in Turcas an. MCCCCLXXX. paravit idem Summus Pontifex. Cùm enim *Mahometes II.* Turcarum Tyrannus cum ingenti Classe in Calabriam appulisset, *Hydrantem*, vulgò *Otrante*, expugnasset, ac per Italiam Barbari fœdè grassarentur, in tanto rei Christianæ discrimine *Sixtus IV.* curas omnes ad eos propulsandos adhibuit, Principum opem imploravit, ac tandem Hydruntem vindicavit à Tyrannide Turcarum, qui eodem anno MCCCCLXXXI. nuncio de morte *Mahometis II.* accepto, ex Italia secesserunt. Ad profligandam Hussitarum Hæresim, Regnum Bohemiæ *Matthiæ* Hungariæ Regi, qui Sedis Apostolicæ consilio restituendam Religionem eo in Regno collapsam susceperat, adjudicavit *Sixtus IV.* Pontifex Maximus, & fidei Sacramentum, quod Bohemi præstiterant *Vladislao*, Poloniæ Regis filio, auctoritate Apostolicâ rescidit, ut videre est in Diplomatibus, quæ eâ de re edidit, & quæ exhibentur ab *Oderico Raynaldo* ad annum MCCCCLXXII. Num. XXXII. & XXXIII. Religiosis Ordinum Mendicantium multa Privilegia concessit idem Pontifex, sed præcipuè Ordini FF. Minorum, ut legere est in eorum Annalibus apud *Lucam Wadinghum*, ejusque Abbreviatorem *Franciscum Hareldum* ejusdem Ordinis. Fidei puritati sedulò invigilans, *Petri Oxomensis*, Theologi Salmanticensis, Hæreticas propositiones confixit, de quibus in sequenti Colloquio commodiùs agemus, sicut & de quibusdam Controversiis, quæ sub ejus Pontificatu fuerunt excitatæ. Hujus Summi Pontificis magnificentiam prædicant etiamnùm ædificia, cùm sacra, tum profana, quæ Romæ vel à fundamentis excitavit, vel instauravit; inter quæ præcipuum locum habent Pons ab ejus nomine nuncupatus, supra Tyberim erectus; & Bibliotheca Vaticana, quam libris ex omni Europa advectis instruxit, ornavit, locupletavit, eique præfecit *Platinam*, qui in ejus administratione egregiam navavit operam. Multa doctrinæ suæ monumenta, quæ ante Pontificatum ediderat, reliquit *Sixtus IV.* quæ suo loco refe-

referemus, seu in Colloquio quinto, ubi Illustrium Sæculi decimi quinti Scriptorum Opera percensebimus. Obiit *Sixtus IV.* Idibus Augusti anni MCCCCLXXXIV. Pontificatus XIII. Hunc Summum Pontificem Scriptores Ecclesiastici, quos sequitur *Odoricus Raynaldus*, duplici in capite culpandum esse censent. Primò, quòd cum Ecclesiæ dispendio in suos nepotes nimio affectu propenderit. Sic enim refert *Odoricus Raynaldus*, ad an. MCCCCLXXII. Num. LIX. *Ductus præterea humanis affectionibus Sixtus, Hieronymum Riarium* (nepotem suum) *cui Ecclesiastici Exercitûs supremum contulerat imperium, Imola, & Forolivii toparchia donavit; sed male collecta Ecclesiæ opes illi ac filiis exitium postea attulere.* Bartholomæum Platinam in Vita MS. *Sixti IV.* quæ in Vaticanis Archivis asservetur, & *Jacobum* Cardinalem Papiensem Epistolâ 439. ad *Angelum* Episcopum Tudertinum testes appellat idem *Odoricus Raynaldus*, & ad an. MCCCCLXXXIV. Num. XXIV. hæc habet: *Scripsit reliquas ejusdem Pontificis* (Sixti IV.) *res gestas Raphael Volaterranus in Anthropologia, qui simulandi nescius nonnullos ejusdem Pontificis navos perstringit, tum ejusdem virtutes in luce collocat. Suorum in primis ipsum fuisse amantissimum, nimisq; in eos indulgentem, quorum causa magnam sibi conflavit invidiam. Petrum Riarium* (nepotem suum) *Franciscani Ordinis, Cardinalitia dignitate donavit, juvenem luxui deditissimum, ubi ex mendicitate emersit, quiq; tabidus voluptate decessit, Hieronymum* (alterum nepotem suum) *Forolivii Foricorneliiq; Principem creavit, virum saviorem ingenio, non sine rei Ecclesiasticæ damno*, hactenùs *Odoricus Raynaldus*. Secundò, multi Scriptores accusant *Sixtum* Pontificem Maximum, quòd particeps fuerit tetræ conjurationis, in Principes Medicæos Florentiæ factæ sexto Kalendas Majas an. MCCCCLXXVIII. in Ecclesia *S. Reparata*, in qua à conjuratis, quorum præcipui erant ex *Pazzorum* Florentina familia, Mediceorum æmulâ, cæsus est *Julianus Mediceus*, minor natu, *Laurentius* verò, natu major, leviter in jugulo vulneratus, fugit in Sacrarium, portisque æneis, quas pater ejus *Petrus Mediceus* posuerat, defensus est. Verùm, ipse cum *Odorico Raynaldo* lubentiùs crediderim, *Sixtum IV.* optâsse quidem ut Medicei, quos sæpiùs hostes expertus fuerat, à Reipublicæ Florentinæ gubernaculis depellerentur, eum tamen in nefandum istud flagitium à conjuratis inter Missarum solemnia in ipsos patratum nunquam consensisse. Sic enim ad annum MCCCCLXXVIII. Num. 3. scribit Odoricus Raynaldus: *Passim ab Historicis, etiam Pontificio nomini addictis, carpitur Sixtus, ut coitionis in Medicæos particeps, quamquàm illum patrandi flagitii ratio ultimè à conjuratis concepta latuit, sed quòd Medicæos, quos sæpiùs hostes senserat, à Republica Florentina gubernaculis depelli percuperet.*

D. In locum *Sixti IV.* qui jam senescente Sæculo XV. obiit, substituerúntne Cardinales alium Pontificem, qui ad finem usque ejusdem Sæculi Ecclesiam Romanam gubernârit?

M. Post obitum *Sixti V.* duo adhuc fuerunt Pontifices, qui continuâ serie sibi succedentes, Ecclesiam Romanam Sæculo decimo quinto texuerunt, *Innocentius* videlicèt *VIII.* & *Alexander VI.* quorum gesta hic breviter, quoad ejus fieri poterit, ettexem, quo plenam Romanorum Pontificum, qui Sæculo XV. Sedem Romanam tenuerunt, Historiam habere possis. In primis, post obitum *Sixti IV.* Cardinales in Conclavi congregati consentientibus suffragiis elegerunt in Romanum Pontificem *Joannem Baptistam Cibo*, Tituli Sanctæ *Ceciliæ* Presbyterum Cardinalem, patriè Genuensem, origine tamen Græcum, qui in Pontificatu dictus est *Innocentius VIII.* Sub ejus Pontificatu multa feliciter contigerunt, quæ tam ipsum, quàm universam Ecclesiam summâ lætitiâ cumulârunt, videlicèt Granatensis Regni expugnatio à *Ferdinando*, & *Isabella* in Hispania regnantibus, & gloriosæ ab ipsis de Mauris reportatæ victoriæ; nec non ex tota ditione Hispanica expulsio Judæorum, ex quibus ejectæ sunt centum septuaginta familiæ, & ad octoginta ferè capitum millia; propagata insuper in Regno Congitano & apud Jolophos Æthiopiæ Occidentalis populos, atque in Benin Regno Catholica Religio, curis & auctoritate *Joannis* Regis Lusitaniæ; *Zemis*, fratris *Bajazetis II.* Turcarum Imperatoris, è custodia Gallica, in qua detinebatur, in Romanam translatio; Divinus Cultus in Regno Granatensi restitutus; Tituli Crucis Christi Domini inventio Romæ facta in Basilica Sanctæ Crucis in Hierusalem; oblatum & receptum à Legatis ejusdem *Bajazethis*, Turcarum Imperatoris, ferrum Lanceæ, quo Christi latus perfossum est, sed sine cuspide, quem *S. Ludovicus* Galliarum Rex è Turcis redemptum in Sacro Sacello Parisiis reposuit. Hæc, inquam, omnia, quæ in Christianæ Religionis decus, & fidelium pietatis incrementum cedebant, magnam *Innocentio VIII.* totique Ecclesiæ lætitiam attulerunt. Prædecessorum suorum vestigiis insistens idem Pontifex Legatos ad Principes Christianos misit, ut eos ad mutuam pacem, armaque in Turcas convertenda excitaret. *Ferdinandum*, Neepolitanum Regem, Ecclesiæ jura violantem, & tyrannidem in Sedis Apostolicæ clientes exercentem armis fregit, & ad rogandam pacem compulit. Constitutionem contra Maleficos, quæ incipit his verbis: *Summis desiderantes affectibus*, edidit Nonis Decembris anni MCCCCLXXXIV. quæ extat in Bullario. Ad extinguendam Hussitarum Hæresim, quæ in Regno Bohemiæ altas radices egerat, suas curas, pari cum antecessoribus suis ardore, parique fructu intendit *Innocentius VIII.* eoque sedente extinctam penitùs fuisse Hussitarum Hæresim testatur *Odoricus Raynaldus* ad annum MCCCCLXXXVIII. Num. LVIII. *extincta sensim est*, inquit, *Hussitarum Hæresis, donec Lutherus eam Hydram pluribus horrentem capitibus, in Christianorum exitium suscitavit.* Libellum nongentarum Conclusionum, quas *Joannes Picus* Mirandulæ & Concordiæ Comes, juvenis annos dumtaxat viginti quatuor natus, ex Logica, Physica, Metaphysica, Morali, Theologia ac Cabala, Romæ publicè propugnaverat, damnavit Summus Pontifex an. MCCCCLXXXVII. & sub pœna Excommunicationis, ne legeretur, prohibuit, quòd in his Conclusionibus nonnullæ essent, quæ Episcopis, & aliis Sacræ Theologiæ, & Juris utriusque Professoribus, quos ad earum examen Pontifex ipse nominaverat, *suspecta & hæresim sapientes* visæ essent. Sed de hoc *Joannis Pici* Mirandulæ Comitis libro plura dicemus in

n Colloquio quinto. Denique, Ordinem Monialium sub Titulo Conceptionis Beatæ Virginis, à *Beatrice à Sylva*, nobili Virgine Lusitana, sub Regula Cisterciensis Ordinis institutum confirmavit *Innocentius VIII.* an. MCCCCLXXXIV. & *Leopoldum*, Austriæ Principem, Sacris Fastis adscripsit VIII. Idus Januarii an. MCCCCLXXXV. Sedit Summus ille Pontifex annos septem, menses decem, & dies viginti septem, excessitque Romæ è vivis an. MCCCCXCII. *Raphaël Volaterranus* libro 7. *Geographia* asserit, *Innocentium VIII.* permisisse Norvegis, ut sine vino calicem consecrârent, quòd in ea regione ob immensa frigora vinum importatum acesceret. Verùm, hujusmodi dispensationem ab *Innocentio VIII.* nunqoam fuisse concessam, ex eo potissimùm probant viri eruditi, quòd nulla illius apud alios Authores memoria, vel minimum extet vestigium, & falsa sit ratio, ob quam hujusmodi dispensationem concessam *Volaterranus* scripsit, quòd scilicet vinum in eam regionem importatum statim acescat, cùm tamen ibi vina generosissima conservari experientiâ compertum sit. Si quod tamen Pontificium hujus dispensationis Diploma alicubi publicatum est, dicendum est cum nostro *Bzovio* in Annalibus Ecclesiasticis ad annum MCCCCXC. extitisse circa illud tempus nonnullos malè feriatos Sacerdotes, qoi posteà combusti suot propter adulterata Pontificia Diplomata, à quibus falsam illam dispensationem publicari potoisse verosimile est. Sed etiam supposita veritate illius Dispensationis Pontificii Diplomatis, respondet *Bellarminus* lib. IV. *de Romano Pontifice* cap. 14. quòd *Innocentius VIII. non edidit Decretum, quo universa Ecclesia declararet, licere sine vino Sacrificium offerre. Itaque si erravit, erravit facto, non dogmate. Deindè non permisit, loco vini liquorem alium consecrari, quod fuisset materiam Sacramenti pervertere; sed id solùm permisit, ut in altera tantùm specie Eucharistiam consecrarent, idq; ob extremam necessitatem, cùm in ea regione conservari non possit, quin statim acescat. Quod quidem aut nullus error est, aut certè explŭratus error non est. Accedit, mirum videri posse, si eo tempore vini usum non habuerint, cum hoc tempore adeò sit frequens, ut sine illo ne communicare quidem velint.* Hactenùs *Bellarminus.*

D. Nullus dubito, quin falsa ac planè commentitia sit ea, quæ ab *Innocentio VIII.* Pontifice Maximo concessa Norvegis dicitur dispensatio Calicem sine vino consecrandi. Sed veniamus ad *Innocentii VII.* Successorem, seu *Alexandrum VI*, de cujus vita & moribus cùm Scriptores, ut nopertimè audivi à Viris eruditis, varient linguis & sententiis, res tantùm, quas in Pontificatu suo ad puritatem fidei conservandam, fideliumque salutem promovendam præclare feliciterque gessit, à te in præsentia audire percupio, omissis penitùs aliis ejus Actis, quæ hic propalare nec decet, nec expedit; sed apposito silentii sipario prudenter obtegere debemus.

M. *Certum est*, inquit doctissimus *Melchior Canus* lib. XI. *De locis* cap. VI. *qui fictè & fallaciter Historiam Ecclesiasticam scribunt, eos viros bonos atque sinceros esse non posse, totamq; eorum narrationem inventam esse aut ad quæstum, aut ad errorem, quorum alterum fœdum est, alterum perniciosum.* Io istud vitii genus referendo præcipua *Alexandri VI.* Pontificis Maximi gesta, Deo dante, non impingam, neque enim aliquid fictè fallaciterque dicam, sed solùm habitá ratione loci & temporis, attentisque prudentiæ Christianæ legibus, ejus mores silentio omninò prætermittam. Sic enim S. Augustinus in libro *contra Mendacium* excusat *Abrahamum* à fictione & mendacio dicens: *Non dixit aliquid falsi, sed tacuit aliquid veri.* De moribus itaque *Alexandri VI.* Pontificis Maximi penitùs silebo, secutus consilium Apostoli dicentis: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*, Epistol. 1. ad Corinth. cap. V. v. 12. *Alexander VI.* dictus ante Pontificatum *Rodericus Borgia*, natione Hispanus, Cardinalis Portuensis, nepos *Callixti III.* creatus est Pontifex Maximus die XI. Augusti anno MCCCCXCII. Ad puritatem fidei conservandam tria potissimùm summâ laude digná præstitit *Alexander IV.* Pontifex Maximus. Primò Typographis, quibus odor lucri bonus est ex quacumque re, sub pœna Excommunicationis districtè prohibuit, ne Libros, Tractatus, aut Scripta quævis typis mandarent sine Episcoporum licentia, prævio hujusmodi Operum examine concedendâ. Secundò, ad Fossariorum seu Waldensium Hæresim, quæ in Bohemia, & Moravia pullulabat, exscindendam; Præpositum Nuremburgensem, & *Henricum Institoris*, Ordinis Prædicatorum, doctrinâ & pietate insignem Theologum, fidei Censores cum amplissima auctoritate instituit, sicut copiosiùs ostendemus in sequenti Colloquio, ubi agemus de Hæresibus, quæ Sæculo XV. Ecclesiam exagitârunt. Tertiò, ad *Constantinum*, Georgianorum Regem, auxilia contra Turcas rogantem, & unionis cum Romana Ecclesia percupidum, Decretum uoionis Ecclesiæ Græcæ cum Latina in Concilio Florentino editum misit, ut illud in Regni sui Ecclesiis promulgaret; cùmque de validitate Ruthenorum Baptismatis orta esset controversia, sanxit *Alexander VI.* prædictum Baptisma iis non esse repetendum, qui, ejurato Schismate, ad Romanæ Ecclesiæ gremium revertebantur. Pontificiam eá de re Constitutionem suis Annalibus Ecclesiasticis inseruit *Odoricus Raynaldus* ad annum MDI. Num. XXXVII. Ad promovendam fidelium pietatem tria itidem gessit Summus ille Pontifex, quæ à Scriptoribus Ecclesiasticis celebrantur. Pium siquidem morem, à *Callixto III.* institutum instauravit, ut videlicèt Campanæ meridie pulsarentur, quò Fideles ad Orationem Dominicam & Salutationem Angelicam recitandas excitarentur. Præterea Sacra stigmata, quæ *B. Luciæ*, patriâ Narniensis, & Ordinis *S. Dominici* Monialis, corpori suo divinitùs impressa gestabat, propriis oculis inspicere ac venerari voluit, ut videre est apud *Odoricum Raynaldum* ad annum MD. Postremò, Ordinem Monialium *Annuntiationis B. Mariæ Virginis* auctoritate Apostolicâ approbavit pridiè Idus Februarii anni MDI. Præter hæc, pro Ecclesiæ utilitate, & adaugendâ fidelium pietate, præclarè gesta *Alexander VI.* Pontifex Maximus, habito cum Principum Oratoribus consilio, Bellum in Turcas, Ecclesiæ nomine, decrevit, & in eum finem redituum Ecclesiasticorum decimas imperavit. Venetorum, Gallorum, Rhodiorum fœderatorum Classem in Barbaros instrui procuravit, & *Vladislaum* Hungariæ, & *Joannem Albertum* Poloniæ Reges in Belli Sacri societatem adscivit,

vit, decretis subsidiis, ac propositis Indulgentiis his, qui huic Bello nomen darent, & Christianorum Principum vexilla sequerentur. Disciplinam Ecclesiasticam illis temporibus valdè in Italia collapsam restaurandi, & depravatus Clericorum mores emendandi consilium iniit *Alexander* VI. idque munus sex Cardinalibus demandavit, ut *Petrus Delphinus* Epistolâ XXXVII. libri I. ad *Franciscum* Cardinalem Senensem datâ, & *Guicciardinus* libro 3. testantur. Hoc tamen arduum resarciendæ Disciplinæ, proscribendi in Ministris Ecclesiæ Sæcularem fastum & luxum, damnandi Sacrorum prophanam nundinationem, revocandæque morum integritatis & sanctitatis consilium promovere haud potuit *Alexander* VI. Eo sedente Pontifice Maximo, *Carolus* VIII. Galliarum Rex Expeditionem Italicam suscepit ad recuperandum Regnum Neapolitanum, sibi hæreditario Principum Andegavensium jure debitum, cujus tamen Investituram *Alexander* VI. mortuo *Ferdinando* Neapolitano Rege concesserat *Alphonso* filio *Ferdinandi*. Ad arma Christianissimi Regis tota tremuit Italia, ac Regno Neapolitano potitus est *Carolus* VIII. Sed, eo in Galliam reduce, *Alexander* VI, qui Gallis haud favebat, fœdus cum *Maximiliano* Imperatore, *Ferdinando* Hispaniarum Rege, & Venetiarum, ac Mediolanensium Ducibus contra Gallos iniit, atque Neapolitanos ad excutiendum Gallicæ dominationis jugum concitavit, sicut jam observavimus in superiori Colloquio. Sub Pontificatu ejusdem *Alexandri* VI, novi Orbis Insulas detexit *Christophorus Columbus*, patria Genuensis, nauticæ rei scientissimus, quas idem Pontifex imperio *Ferdinandi* Hispaniæ Regis asseruit. Eodem navigationis socensi studio Lusitani alias terras invenerunt, Calecutum, Goam, Brasiliam, quas amplissimas regiones Regni Lusitanici appendices fecerunt. His navigationibus Sæc. XV. feliciter susceptis factum est, ut barbaris gentibus, ab æterna salute deviis, Christi fides illucesceret, & iter ad vitam æternam aperiretur, juxta *Isaiæ* vaticinium capite nono: *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis.* Obiit *Alexander* VI. Pontifex Maximus die XV. Septem. an. MDIII. quem febre sublatum dicunt *Bzovius*, & *Odoricus Raynaldus* in Annalibus Ecclesiæ ad an. MDIII. idque probat *Odoricus Raynaldus* ex fide dignissimo manuscripto Diario, quod ex Archivo Vaticano descriptum & signatum litterâ *L.* ibidem exhibet. Complures tamen Scriptores *Alexandrum* VI. alio mortis genere extinctum esse produnt. Sed hactenùs de Summis Pontificibus, qui Sæc. XV. Romæ sederunt, & universam Christi Ecclesiam gubernârunt, sat superque diximus.

D. Etsi, ut jam observavimus, *Clemens* VII, & *Benedictus* XIII. qui, tempore Schismatis, Avenione sederunt, locum non habeant inter veros ac legitimos Romanos Pontifices, quos nunc agnoscit Ecclesia, à proposito tamen, quod in præsenti Colloquio suscepisti, Historiam Pontificiam Sæculo XV. describendi, non erit alienum, pauca quædam hìc attexere de vita tam *Clementis* VII. quàm *Benedicti* XIII. ut singula, quæ spectant funestum illud Schisma, quod Sæculo XV. protogatum est, omnibus vestigiis indagata, faciliùs percipiam, meæque memoriæ tenaciùs hærere possint.

M. Vitam *Clementis* VII. qui Avenione tempore Schismatis sedit, ex MSS. Codicibus edidit, Notisque illustravit *Franciscus Bosquetus*, primùm Lodovensis, postea Monspeliensis Episcopus, in ea, quam Parisiis anno MDCXXXII. publicavit, *Historia Pontificum Romanorum, qui è Gallia oriundi in ea sederunt* ab anno MCCCV. quo *Clemens* V. Sedem Româ Avenionem transtulit, usque ad annum MCCCXCIV. quo obiit *Clemens* VII. Verùm, cùm Vitæ illorum Pontificum ab illustrissimo *Francisco Bosqueto* editæ multis in locis mendosæ ac corruptæ essent, illas ad fidem veterum Exemplarium Biblioth. Regiæ, Colbertinæ, S. Victoris, & Fuxensis, emendavit, ac denuò Parisiis an. MDCXCII. cum amplissimis ac doctissimis Notis publicâ luce donavit Vir eruditus *Stephanus Baluzius*, qui etiam, præter Vitas Romanorum Pontificum à laudato Cl. *Francisco Bosqueto* vulgatas, plures alias eorumdem Pontificum invenit in antiquis Codicibus MSS. Biblioth. Regiæ, Colbertinæ, & Sorbonicæ, quas inter, duæ extant Vitæ *Clementis* VII. qui tempore Schismatis Avenione sedit, & de quo hìc pauca dicemus. Post *Gregorii* XI. obitum, qui contigit anno millesimo trecentesimo septuagesimo octavo, *Bartholomæus Prignanus*, Archiepiscopus Barensis, Romanus Pontifex die vigesima septima Martii ejusdem anni electus est à Cardinalibus perterritis à Populo Romano seditiosis vocibus inclamante, *Romanum, vel Italum volumus*; ignemque intentante Conclavi, nisi Romanus, Italúsve Pontifex crearetur. Peractâ electione *Bartholomæi*, Barensis Archiepiscopi, qui *Urbanus* VI, appellatus est, Cardinales ipsum ut verum Pontificem coluerunt, sed deinde, partim asperis, intempestivisque ejus increpationibus offensi, partim violentiam in ejus electione causati ab eo defecerunt, illum, sententiâ latâ, intrusum denuntiârunt, ac Fundos secesserunt, ubi novum Pontificem elegerunt *Robertum*, Gebennensis Comitis fratrem, Sanctorum XII. Apostolorum Cardinalem Presbyterum, annos natum duntaxat triginta sex, qui *Clemens* VII. appellari voluit, Sedemque suam Avenione fixit, dum Romæ sederet *Urbanus* VI. Quantùm ad istud in Ecclesia exortum Schisma extinguendum allaboraverit Academia Parisiensis, patet tum ex frequentibus deliberationibus, quas in Comitiis Generalibus super hac re habuit; tum ex litteris, quas ad *Clementem* VII. (quem Gallia ceu legitimum Pontificem agnoscebat) scripsit, quibus eum rogat & obtestatur, ut exoptatissimam Ecclesiæ concordiam, quæ in ejus manu sita erat, absque mora intendat; tum etiam ex litteris, quas direxit ad Cardinales Clementinos, quibus eos adhortatur, ut hunc laborem suum pro unione Ecclesiæ sincerâ mente susceptum fovere, adjuvare, urgere, & ad prosperum exitum perducere dignentur; Tum denique ex Epistola, quam eadem Academia Parisiensis anno MCCCXCIV. scripsit ad *Carolum* VI. Galliarum Regem, in qua ei proponit tres commodiores vias, quæ ad Schismatis extinctionem eligi atque adhiberi poterant, videlicèt Cessionem & renuntiationem plenariam utriusque de Summo Pontificatu contendentis; vel mutuam Compromissionem amborum in aliquos eligendos, qui istud negotium summâ auctoritate decernerent, ac finirent;

rent; vel Concilii Generalis celebrationem. Has tres vias extinguendi Schismatis eâ in Epistolâ latè exponit Academia Parisiensis, alias tamen, *si qua sint commodiores seu faciliores*, minimè se excludere profitetur. Legesis *Egassium Bulaeum* Tomo IV. Historiæ Universitatis Parisiensis, ubi inseruit omnes deliberationes, quas habuit Academia Parisiensis, Litteras, quas ad *Clementem VII.* & ad Galliarum Regem scripsit, cæteraque id genus monumenta, ex quibus facilè colligitur, Academiam Parisiensem ad abolendum dirum istud Schisma suas omnes adhibuisse curas. Verùm, spem omnem concordiæ evertit pertinacia *Clementis VII.* qui, acceptâ Academiæ Parisiensis Epistolâ, furore ardens, eam nullo responso dignatus est, propositis ab ipsa Schismatis extinguendi viis nunquam acquiescere voluit, ac tandem XVI. Kalendas Octobris anni millesimi trecentesimi nonagesimi quarti interiit Avenione ex apoplexia. Audito *Clementis VII.* obitu, Academia Parisiensis *Carolum VI.* Galliarum Regem obnixè rogavit; ut Cardinales Clementinos moneret, quatenùs electione novi Pontificis supersederent, donec de unionis negotio fuisset pleniùs deliberatum, ac omnes ultrò citròque convenissent de modo ac viâ promovendi sanctissimum illud opus. Academiæ Parisiensis postulatis lubens annuit Galliarum Rex, habitoque cum suis consilio litteras scripsit ad Cardinales, rogans, ut electionem differrent, donec Oratores de unione Ecclesiæ cum ipsis acturos misisset. Has *Caroli VI.* litteras exhibent Sandionysianus Monachus in Historia *Caroli VI.* Lucas Dacherius Tomo VI. *Spicilegii*, & *Egassius Bulaeus* Tomo IV. Historiæ Universitatis pag. 710. Scripsit itidem ad eosdem Cardinales Clementinos Academia Parisiensis, illos obsecrans ne electionem maturarent, donec *Bonifacii IX.* qui Romæ sedebat, ad concordiam Ecclesiæ voluntas explorata esset, ac undique tentatæ omnes ineundæ pacis viæ, quam, defuncto *Clemente VII.* Avenione sedente, faciliùs obtineri posse credebat. Has Academiæ Parisiensis Litteras ex MS. Codice Victorinæ Bibliothecæ editas inseruit *Egassius Bulaeus* Tomo IV. Historiæ Universitatis Parisiensis pag. 711. Hæc tam Galliarum Regis, quàm Academiæ Parisiensis monita insuper habuerunt Cardinales Clementini, & die XXVIII. mensis Septembris anni MCCCXCIV. in Pontificem elegerunt *Petrum de Luna*, S. Mariæ in Cosmedin Cardinalem, nobilissimo genere in Aragonia natum, qui in sua Obedientia dictus est *Benedictus XIII.* & juramentum, quo statim post electionem suam ad cedendum Pontificatu se obstrinxerat, si Cardinalibus Obedientiæ suæ pro bono pacis & Ecclesiæ expedire videretur, violavit; atque, usque ad mortem, retentis Pontificiæ dignitatis Insignibus, Pontificum *Bonifacii IX. Innocentii VII. Gregorii XII. Alexandri V. Joannis XXIII. & Martini V.* Romæ sedentium se invictâ pertinaciâ æmulum præbuit. Quid *Carolus* VI. Galliarum Rex, Ecclesia Gallicana, & Academia Parisiensis egerint, ut abolerent Schisma, & *Benedictum* XIII. ad viam cessionis amplectendam inducerent, latè ostendit *Egassius Bulaeus* Tom. IV. & V. *Historiæ Universitatis Parisiensis*, ubi omnia monumenta ad hocce negotium spectantia inseruit. At *Benedictus XIII.* Regis, Cleri Gallicani, & Academiæ Parisiensis vota multiplici tergiversatione semper elusit. Quin, postquàm in Concilio Pisano fuisset tanquam pertinax, & Schismatis fautor sententiâ latâ damnatus, celebravit Perpiniani Conciliabulum, quo se adversùs Pisanam Synodum muniret; nec parêre voluit Decretis Concilii Constantiensis, in quo Sessione XXXVII. lata est in ipsum peremptoria sententia velut in perjurum, Schismaticum, & Hæreticum, sed in Schismate obfirmatus secessit Paniscolam, quæ Arx erat munitissima in Aragonia, ad mare sita, ditionis Lunensium Procerum, ubi se legitimum esse Pontificem adeò persuasum habebat, quamvis universa Ecclesia ipsum, ceu Antipapam, execraretur, ut propedièm moriturus duobus Cardinalibus, qui adhùc ipsi adhærebant, sub interminatione maledictionis æternæ præceperit, ut alium Pontificem post obitum suum eligerent. (Mortuus est autem *Petrus de Luna*, dictus in Obedientia sua *Benedictus XIII.* anno MCCCCXXIV.) Hujus Antipapæ jussioni paruerunt post illius obitum duo isti Cardinales, & *Ægidium Sancii Munionis*, Barcinonensis Ecclesiæ Canonicum elegerunt, qui ab *Alphonso* Aragoniæ Rege, suis rationibus Ecclesiæ unitatem ac pacem postponente, ad umbratilem suscipiendam dignitatem compulsus est, & *Clemens VIII.* nomen usurpavit. Sed pace Regnum inter & Sacerdotium sancitâ, *Ægidius* Antipapa, dictus *Clemens VIII.* sponte se abdicavit, suisque Cardinalibus author fuit, ut *Martinum V.* in Concilio Constantiensi electum, tanquam verum & legitimum Pontificem, agnoscerent, suaque ei obsequia exhiberent. Sic teterrimo Schismati, ut jam observavimus, finis tandem aliquando impositus est, & sub uno visibili capite, Christi in terris Vicario, *Martino V.* Pontifice Maximo, congregata fuit Ecclesia.

D. Continuam seriem Pontificum, qui Sæculo XV. Ecclesiam Romanam gubernârunt, non minùs copiosè, quàm accuratè texuisti. An verò Catalogum Patriarcharum Græcorum, qui Sæculo XV. Sedem Constantinopolitanam tenuerunt, exhibere possis, valdè addubito, cùm *Mahometes II.* Turcarum Imperator, sicut in superiori Colloquio jam observâsti, Urbem Constantinopolim anno MCCCCLIII. ceperit, Græcorum Imperium extinxerit, & latè etiamnùm Barbara illa gens, profligatâ Christianâ Religione, in toto Orientis Imperio dominetur. Ex hac Imperii Græcorum ruina, quæ Sæculo XV. contigit, facilè conjecturam facio, seriem Patriarcharum Græcorum Sedis Constantinopolitanæ fuisse eodem Sæculo interruptam.

M. Memini, in præcedentibus Colloquiis jam fuisse à me observatum, in numerandis Patriarchis Græcis Constantinopolitanis tantam esse apud Scriptores discrepantiam, ut non modò in eorum temporibus, sed etiam in ordine, immò & in nominibus plerumque dissentiant, aliique alios prætermittant, aut adjiciant. Seriem illorum Patriarcharum, qui sub finem usque decimi quarti Sæculi Ecclesiam Constantinopolitanam rexerunt, in meliorem ordinem digestam, ex variis Scriptoribus, præsertim ex Chronico *Onuphrii* excerptam dedimus. Nunc verò cæteros Patriarchas, qui Sæculo XV. Sedem Constantinopolitanam tenuerunt,

runt, breviter referemus, & in annis cuique assignandis ea sequemur, quæ nobis probabiliora videntur. Sub finem Sæculi XIV. hoc est, circà annum MCCCXCVIII. præerat Ecclesiæ Constantinopolitanæ *Antonius* hujus nominis *IV*. Monachus Græcus, qui sedit annos quinque, id est, ad annum usque MCCCCIII. *Antonio* successit *Callixtus* hujus nominis *II*. qui sedit annos tredecim, seu ad an. MCCCCXVI. Ei in Sede Patriarchali Constantinopolitana suffectus est *Josephus* hujus nominis *II*. antehàc Metropolita Ephesinus, cujus Patriarchatûs exordia refert *Onuphrius* ad annum MCCCCXXIV. Sed errâsse *Onuphrium* probat *Spondanus* ad annum MCCCCXIX. Num. XIII. ex relatione Nuncii à *Martino V*. Pontifice Maximo an. MCCCCXXII. missi, ex qua facilè colligitur, *Josephum* etiam ad an. MCCCCXX. Sedem Patriarchalem Constantinopolitanam tenuisse. Hic est ille *Josephus* Patriarcha Constantinopolitanus, qui Concilio Oecumenico, Florentino anno MCCCCXXXIX. ad redintegrandam unionem Ecclesiæ Græcæ cum Latina interfuit, ibidemque, conclusâ jam quoad præcipua Capita unione, Sessione ultimâ è vita migravit, antequam Definitio Fidei conderetur, sed sententiam suam circa Dogmata Græcos inter & Latinos controversa Scripto paulò antè mortem consignavit, ac suis Græcis reliquit his verbis: *Joseph miseratione divinâ Archiepiscopus Constantinopolitanus Novæ Romæ & Oecumenicus Patriarcha. Quoniam ad finem vitæ meæ perveni, soluturus jam commune debitum, Dei gratia scribo & subscribo Sententiam meam apertè universitati filiorum meorum. Omnia igitur, quæ sentit & dogmatizat Catholica & Apostolica Ecclesia Domini nostri JEsu Christi Senioris Romæ, ipse quoque sentio, & iis me acquiescentem do & dico. Profiteor quoque, Beatissimum Patrem, & Maximum Pontificem, & Vicarium Domini nostri JEsu Christi antiquæ Romæ Papam, ad certam omnium fidem: nec non Purgatorium animarum. In horum quippè fidem subscriptum est die mensis Junii nono, anni millesimo quadringentesimo trigesimo nono, indictione secundâ.* Demortuo *Josepho* Patriarchæ Constantinopolitano an. MCCCCXXXIX. substitutus est ab Imperatore *Joanne Palæologo* Constantinopolim reverso *Metrophanes Cyzicenus*, qui Concilio Florentino interfuerat, & post ipsius obitum idem Imperator Patriarcham Constantinopolitanum instituit *Gregorium* hujus nominis *III*. Hieromonachum, qui Sanctimoniâ & Prophetiæ dono clarus, prænuntiato Imperii Græcorum interitu, qui contigit an. MCCCCLIII. quo à Turcis capta est Urbs Constantinopolis, sese Patriarchali dignitate abdicavit. Post captam à Turcis Urbem Constantinopolim, Græci pro sua congenita levitate ad vomitum redierunt, à Latinorum unione distracti Schisma renovârunt, elegeruntque in Patriarcham Constantinopolitanum *Georgium Scholarium*, dictum etiam *Gennadium*, acerrimum assertorem Schismatis, in quo ejus Successores ad hæc usque tempora perseverârunt. Circà hunc *Georgium Scholarium*, Patriarcham Constantinopolitanum, non levis apud Viros eruditos suboritur disceptatio, utrùm videlicèt diversus sit ab illo *Georgio Scholario* Græco, qui Concilio Florentino interfuit. Nonnulli existimant, hunc *Georgium Scholarium*, Patriarcham Constantinopolitanum, esse plane diversum ab illo *Georgio Scholario*, qui ad Concilium Florentinum accessit. Quod ut conficiant, primò negant, *Georgium Scholarium*, qui fuit Patriarcha Constantinopolitanus, in Italiam ad Synodum Florentinam convenisse. Secundò asserunt, *Georgium Scholarium*, Patriarcham Constantinopolitanum, fuisse Græcorum Schismati addictissimum, cùm tamen certissimè constet, *Georgium Scholarium*, Græcum, qui interfuit Concilio Florentino, pacis ineundæ Græcos inter & Latinos sequestrum se præbuisse, & egregiam huic unioni promovendæ operam navasse. Verùm, ipse iis assentior viris eruditis, qui affirmant, *Georgium Scholarium*, quem, post captam à Turcis an. MCCCCLIII. Urbem Constantinopolitanam, electum esse diximus Patriarcham Constantinopolitanum, non esse diversum ab illo *Georgio Scholario*, qui adfuit Concilio Florentino. At enim, quod alii dicunt *Georgium Scholarium*, qui fuit posteà Patriarcha Constantinopolitanus, nunquam in Italiam ad Synodum Florentinam accessisse, apertè falsi convincitur ab ipsomet Patriarcha *Georgio Scholario*, qui multis in locis Operum suorum, quæ manuscripta in Bibliothecis adhuc asservantur, disertè testatur, se Florentiam ad Synodum cum aliis Græcis perrexisse, ut videre est apud eruditum nostrum *Michaëlem Le Quien* sub finem Dissertationis *De Processione Spiritûs Sancti*, quæ est ordine prima inter Dissertationes Damascenicas, quas fronti recentis à se adornatæ Operum *S. Damasceni* Editioni præfixit. Nihilo præcedenti efficacior est altera ratio, quâ probant, *Georgium Scholarium*, Patriarcham Constantinopolitanum, diversum esse à *Georgio Scholario*, qui interfuit Concilio Florentino, eò quòd *Georgius Scholarius*, Patriarcha Constantinopolitanus, Græcorum Schisma renovaverit, foverit, illudque promovere totis viribus satagerit; cùm è contra *Georgius Scholarius*, qui Concilio Florentino adfuit, omnem curam, industriam, ac laborem ad procurandam unionem Ecclesiæ Græcæ cum Latina contulerit; hæc, inquam, ratio non evincit, *Georgium Scholarium*, qui interfuit Concilio Florentino, diversum fuisse à *Georgio Scholario* Patriarcha Constantinopolitano, sed dumtaxat persuadet, *Georgium Scholarium*, dum esset in Concilio Florentino, negotium unionis Ecclesiæ Græcæ cum Latina perficere in votis habuisse, sed eum posteà in patrium solum reversum, & Patriarcham Constantinopolitanum creatum, à priori proposito resiliisse, & ad renovandum Græcorum Schisma animum adjecisse, sicut ex triplici momento facilè persuaderi potest. Primò, ex testimonio *Syropuli*, Scriptoris Græci, *in Historia Concilii Florentini* Sect. 9. ubi ait *Georgium Scholarium* Venetias cum *Demetrio Despota*, & *Gemisto Plethone*, Græcis, ante profugisse, quàm Pacis Decretum in Synodo Florentina conderetur. Verba *Syropuli*, ut videre est in Dissertatione laudatâ nostri *Michaëlis Le Quien*, hæc sunt: *Demetrius Despota post quatriduanum à morte* (Josephi, Græcorum Patriarchæ) *Venetias abscessit annona stipendio posthabito, ne subscriptioni, aut unioni interesse cogeretur, eumq; comitati sunt Doctorum sapientissimi Gemistus & Scholarius, nec ipsi tunc adesse cupientes;* ex quibus verbis patet, *Georgium Scholarium* à Synodo Florentina animo Schismatico recessisse.

Præ-

Præterea, extat Epistola *Marci* Ephesini ad *Georgium Scholarium*, quæ multis in Bibliothecis visitur, editaque est à *Leone Allatio* in Exercitatione septima adversus *Creygthonum*, in qua Epistola *Marcus Ephesius* adhortatur *Georgium Scholarium*, ut ab unione utriusque Ecclesiæ factâ in Concilio Florentino discedat, & patriam Græcorum doctrinam amplectatur. Cujus Metropolitani votis obsecutum fuisse *Georgium Scholarium*, scripta ipsius, quæ adversus Latinos edidit, satis superque ostendunt. Postremò, *Leonardus Chiensis*, Archiepiscopus Mitylenæus, in Epistola ad *Nicolaum* V. Pontificem Maximum, causam aperit, cur *Georgius Scholarius* unionem utriusque Ecclesiæ in Concilio Florentino firmatam, cui ipse met in eodem Concilio multum faverat, posteà, non sibi constans, ex transverso petere, seu palàm impugnare aggressus sit. In ea siquidem Epistola prædictus Archiepiscopus deplorans Urbis Constantinopolitanæ jacturam & expugnationem an. MCCCCLIII. à Turcis factam hæc scribit; *Ajebant Magnates, quorum cruor hostili gladio jam irrigat terram: detur Summo Pontifici commemorationis honos; sed Decretum Florentinæ Synodi non legatur. Cur hoc, hypocritæ? ut deleatur*; inquit, *ex Decreto, quod Spiritus Sanctus æque ex Filio, quemadmodum ex patre procedit. Cur item, hypocritæ, ne errasse videantur Græci, si dicant* (id est, objiciant Latinis) *duos Spiritus Sancti productores? sed cur hoc item oro, hypocritæ? ne detur ei, qui totam sibi ex officio captare cupit gloriam.* (Isidoro videlicet Rutheno, Cardinali Legato, natione Græco, qui in Concilio Florentino unionem Ecclesiæ Græcæ cum Latina plurimùm promoverat) *intendebat ex una parte Georgius Scholarius, ex altera Chirluca, quandoque ad præsentiam sedis Apostolicam* (seu Pontificis Romani) *transferre, ut hi efficerent, qui soli rem intellexisse viderentur, quippe nimis laudati sunt tanta unionis auctores. Adversùs enim Legatum* (Isidorum scilicet Ruthenum) *multi invidia clanculum torquebantur.* Ex quibus verbis apparet, *Georgium Scholarium*, qui in Concilio Florentino sese ad fanciendam utriusque Ecclesiæ Græcæ & Latinæ concurdiam promptissimum ostenderat, posteà tamen, propter simultates quasdam, nec non propter latentem animi superbiam, qua primas partes in unione procurandâ sibi minimè concessi iniquo animo sustineret, Græcorum Schismatis causam tutatum fuisse. Qua in re *Georgium Scholarium* mutasse sententiam, mirum sanè non videbitur his, qui versatile Græcorum ingenium norunt. *Georgius* itaque *Scholarius*, qui, post captam à Turcis anno MCCCCLIII. Urbem Constantinopolim, creatus est Patriarcha Constantinopolitanus, & Græcorum Schismati addictissimus fuit, diversus non est ab illo *Georgio Scholario*, qui in Concilio Florentino unionis Græcos inter & Latinos procurandæ aliquamdiu operam navavit, ac subinde admitti haud debet sententia quorumdam virorum eruditorum, qui post *Leonem Allatium* in Diatriba *De Georgiis*, & in Exercitatione VII. adversus *Creygthonum*, autumant, *Georgium Scholarium*, Patriarcham Constantinopolitanum, esse planè diversum à *Georgio Scholario*, qui interfuit Concilio Florentino. Sed hactenus satis de *Georgio Scholario*, qui, post captam à Turcis Urbem Constantinopolitanam, Patriarcha Constantinopolitanus electus Schisma Græcorum renovavit, in quo ejus successores ad hæc nostra tempora perseverârunt, quorum res nobis parùm notæ, nomina ipsa non satis certò cognita sunt, certè non magno usui ad Historiam Ecclesiasticam illustrandam esse possunt; illorum tamen Catalogum, si velis, legere poteris apud *Philippum Cyprium*, qui in Chronicon Ecclesiæ Græcæ illum utcùmque continuavit usque ad *Parthenium*, qui anno millesimo sexcentesimo vigesimo primo Sedem Constantinopolitanam tenuit. Nec magis comperta habemus nomina, resque Patriarcharum Græcorum Schismaticorum qui, Sæculo XV. & aliis sequentibus Sedes Antiochenam, & Hierosolymitanam occuparunt, quorum proinde Catalogum prætermittemus, cùm res, quæ ad ipsos spectant, crassis occultaræ ac circumfusæ tenebris lateant. De serie verò Patriarcharum Alexandrinorum, præter illorum Catalogum, quem à doctissimo *Eusebio Renaudotio*, & à Bollandiani Operis Continuatoribus concinnatam inseruimus in Colloquio II. in Historiam Sæculorum VII. & VIII. nihil aliud, quod præcipuam aliquam observationem mereatur, in præsentia dicendum occurrit. Denique, de Latinis, qui Sæculo XV. & aliis deinceps fuerunt à Romanis Pontificibus donati Titulo Patriarchali vel Ecclesiæ Constantinopolitanæ, vel Alexandrinæ, vel Antiochenæ, vel Hierosolymitanæ, nihil itidem dicemus, ne nudam nominum sylvam, quæ nullam Historiæ Ecclesiæ lucem afferre potest, tradere videamur. His itaque missis, præsenti Colloquio finem imponamus, & ut valetudinem nostram, æstivis istis mensibus ægram ac infirmam, confirmare possimus, aliud Colloquium, in quo de Hæresibus & Controversiis, quæ sæculo XV. enatæ sunt, sermonem habituri sumus, per aliquot dies, si placet, differamus. In studio quippè, sicut aliis in rebus, servari debet istud *Terentii* in *Andria* Adagium: *Ne quid nimis*, quia, ut optimè ait *Horatius*:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultrà, citraque nequit consistere rectum.

COLLOQUIUM III.

De Hæresibus & Controversiis, quæ Sæculo XV. Ecclesiam exagitarunt.

D. Historiam Hæresum, quæ Sæculum XV. infestârunt, auspicari debes ab Hæresi Wicleffiana, quæ licèt sub finem Sæculi XIV. in Anglia pullulare cœperit, cùm tamen Sæculo decimo sexto latissimè propagata, ut jam observâsti, insolentiùs sese extulerit, de illius origine, progressu, atque interitu opportuniùs continuâ serie hic disseremus. Ostende itaque in primis quo pacto hæc Wicleffiana Hæresis suam in Anglia originem habuerit?

M. Wicleffiana Hæresis Authorem ac parentem habuit *Joannem Wicleffum*, Natione Anglum, Docturem & Professorem Theologiæ in Academia Oxoniensi, Ecclesiæ de *Lutterworth*, Lincolniensis Diœcesis, Rectorem, qui ea potissimùm de causa, quam hic breviter exponemus, ad virulenta sua.

sua contra Ecclesiam, & Romanum Pontificem spargenda dogmata adductus est. Præfecturam Collegii Cantuariensis apud Oxonienses præter jus fasque invaserat *Joannes Vvicleffus*, cùm, juxta Statuta *Simonis Islepi*, Cantuariensis Archiepiscopi, & illius Collegii Fundatoris, hæc Præfectura Monacho tantùm deberetur. Ortâ igitur Monachos inter & *Joannem Vvicleffum* de ea Præfectura gravi contentione, *Simon Langhamus*, Archiepiscopus Cantuariensis, causâ cognitâ, *Vvicleffum* Præfecturâ abdicavit, ejusque in locum substituit *Henricum Vvodehull* Monachum, ut videre est apud *Nicolaum Harpsfeldium*, Cantuariensem Archidiaconum, *in Historia Wicleff.* cap. 1. ubi omnia hujus Litis Instrumenta se legisse testatur. Huic Sententiæ parere nolente *Vvicleffo*, Collegii redditus sequestravit *Simon Langhamus*, Archiepiscopus Cantuariensis & Cardinalis. *VVicleffus*, ejusque socii ad *Urbanum* V. Pontificem Maximum provocarunt. Rem judicandam Summus Pontifex commisit *Andrungo* Cardinali, qui Sententiam tulit, solos Monachos, sæcularibus exclusis, Collegium possidere debere, *Vvicleffum* verò, ejusque socios expellendos esse, factâ priùs Monachis injuriarum debitâ compensatione. Latam anno MCCCLXX. à Cardinali sententiam ratam habuit *Urbanus Quintus*. Quò factum est, ut *Joannes Vvicleffus* volens nolens, eâ Præfectura cedere coactus fuerit, cùmque esset vehementis ingenii homo, superbus, ambitiosus, vindictæque cupidus, Superos & Acheronta movent ad excitandum in Ecclesia incendium, suosque serendos errores, quorum propagationi non solùm miser Regni Angliæ Status sub Regibus *Eduardo* hujus nominis VI. & *Richardo* hujus nominis II. favit etiam; quo *Vvicleffum* dignabatur *Joannes* Lancastriæ Dux, qui omnia unà cum *Alicia Peresia*, Regia pellice, in Regno Angliæ sua auctoritate administrabat, sed insuper teterrimum Schisma, quod post mortem *Gregorii* XI. Ecclesiam deturbavit, viam facillimam straverunt. Nascentem Vvicleffianam Hæresim comprimere, eamque, ne latius serperet, auctoritate Apostolicâ statim confodere satagit *Gregorius* XI. Pontifex Maximus. Admonitus quippè, quid rerum in Anglia moliretur *Vvicleffus*, quàmque perniciosa profeminaret Dogmata, Bullam dedit XI. Kalend. Junias anni MCCCLXXVII. quâ Cancellarium, & Universitatem Oxoniensem graviter increpuit, quòd pestiferos hujus Hæresiarchæ errores in Regno Angliæ paterentur agere radices in scandalum Religionis, exitum fidei, & damnationem animarum, præcepitque, ut sine mora hic Hæresiarcha caperetur, & captos traderetur in manus Archiepiscopi Cantuariensis, aut Episcopi Londinensis, uti refert *Vvalsinghamus in Richardo II.* Angliæ Rege. Hanc Bullam *Gregorii* XI. Pontificis Maximi inseruit *Egasius Bulæus* Tomo IV. *Historia Universitatis Parisiensis* ad annum MCCCLXXVII. Universitas Oxoniensis, sive metu Regis Angliæ *Vvicleffo* faventis, seu muneribus & gratia Fautorum retardata, diu multumque dubia hæsit, susciperetne prædictam Pontificis Bullam cum honore, an cum dedecore repudiaret? quam in re tanti momenti negligentiam jure merito deplorat jam laudatus *Vvalsinghamus*. Alias Bullas scripsit idem Pontifex *Gregorius* XI. ad Archiepiscopum Cantuariensem, & ad Episcopum Londinensem, ut Regem Angliæ, & Magnates monerent, ne Hæresiarchæ *Joanni Vvicleffo* faverent, aut quovis modo adhærerent, quas hujus Pontificii Bullas ad eumdem an. MCCCLXXVII. refert *Egasius Bulæus* Tom. IV. *Historia Universitatis Parisiensis*. Hujusmodi summi Pontificis Bullas postquàm Archiepiscopus Cantuariensis, & Episcopus Londinensis accepissent, initio quidem professi sunt, se nullis minis, aut blanditiis adductum iri, quin *Joannem Vvicleffum* damnarent, si errores suos obstinato animo prædicare aut asserere pergeret. Sed promissis non steterunt. Nam cùm huic Hæresiarchæ diem dixissent, adeò minis cujusdam *Cliffordo* territi sunt, ut arma constantiæ abjecerint, cùmque Lambetham convenissent, & *Vvicleffum* adesse jussissent, vilissimis quibusdam hominibus irrumpentibus, & ne quid adversùs Wicleffum statuerent, deterrentibus, re infectâ abierunt. Ne tamen nihil egisse arguerentur, ipsius *Wicleffi* explicationes acceperunt, quibus versipellis ille Hæresiarcha fucum illis fecit, & objectos sibi articulos ita interpretatus est, ut nihil ab Ecclesiæ doctrina alienum sensisse, sed obscurè tantùm, novè, & imprudenter locutus videretur. Sic suos Judicea delusit & irrisit *VVicleffus*, tum quòd præ se ferre videretur humilem animum & Ecclesiæ obedientem; tum quòd adjutus esset ope Londinensium Civium, indèque magnos animos sumpsit præsertim post *Gregorii* XI. Pontificis Maximi obitum, qui, antequàm in eum fulmina vibrare posset, migravit è vita. Hæc de Hæresiarcha *Vvicleffo* refert *Thomas Valsinghamus* in Historia Anglicana ad annum MCCCLXXVI.

D. Quinam sunt errores, quos docuit *Joannes Vvicleffus*?

M. Ducentos sexaginta sex errores ex *Vvicleffi* Operibus collegit *Joannes Luke* Oxoniensis Theologus. Alii tres supra trecentos enumerant; *Thomas Vvaldensis* octingentos in libris *Vvicleffi* errores repertos tradit. Constantiensis verò Synodus quadraginta quinque præcipuos recenset & damnat, quos, votis tuis ut faciam satis, hic eodem ordine, quo in Concilio Constantiensi referuntur, subjiciam.

Primus *Vvicleffi* error: *Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis, remanent in Sacramento Altaris.* II. *Accidentia panis non manent sine subjecto in eodem Sacramento.* III. *Christus non est in eodem Sacramento identicè & realiter in propria præsentia corporali.* IV. *Si Episcopus, vel Sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non conficit, non baptizat.* V. *Non est fundatum in Evangelio, quòd Christus Missam ordinaverit.* VI. *Deus debet obedire Diabolo.* VII. *Si homo debitè contritus fuerit, omnis confessio exterior est superflua & inutilis.* VIII. *Si Papa sit præscitus & malus, & per consequens membrum Diaboli, non habet potestatem super Fideles sibi ab aliquo datam, nisi fortè à Cæsare.* XI. *Post Urbanum VI. non aliquis recipiendus in Papam, sed vivendum est more Græcorum sub Legibus propriis.* X. *Contra Scripturam Sacram est, quòd Viri Ecclesiastici habeant possessiones.* XI. *Nullus Prælatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat eum excommunicatum à Deo: & qui sic excommunicat, fit ex hoc hæreticus, vel excommunicatus.* XII. *Prælatus excommunicans Clericum, qui appellavit ad*

?egem, vel ad Cancilium Regis, eo ipso traditor est Regis & Regni. XIII. Illi qui dimittunt prædicare, sive audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, & in Dei judicio traditores Christi habentur. XIV. Licèt alicui Diacono Presbytero prædicare Verbum Dei, absque authoritate Sedis Apostolicæ, sive Episcopi Catholici. XV. Nullus est Dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali. XVI. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesia, Possessionatis habitualiter delinquentibus, i est, ex habitu, non solùm actu delinquentibus. XVII. Populares possunt ad arbitrium Dominos delinquentes corrigere. XVIII. Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & possunt Parochiani, propter peccata suorum Prælatorum, ad libitum suum eas auferre. XIX. Speciales Orationes applicatæ uni personæ per Prælatos vel Religiosos, non plus prosunt eidem, quàm generales, cæteris paribus. XX. Conferens eleemosynam Fratribus, est excommunicatus eo facto. XXI. Si aliquis ingreditur Religionem privatam qualemcumque, tam Possessionatorum, quàm Mendicantium, redditur ineptior & inhabilior ad observationem mandatorum Dei. XXII. Sancti instituendo Religiones privatas, sic instituendo peccaverunt. XXIII. Religiosi viventes in Religionibus privatis, non sunt de Religione Christiana. XXIV. Fratres tenentur per labores manuum victum acquirere, & non per mendicitatem. XXV. Omnes sunt Simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus. XXVI. Oratio præsciti nulli valet. XXVII. Omnia de necessitate absoluta eveniunt. XXVIII. Confirmatio juvenum, Clericorum Ordinatio, laicorum Consecratio, reservantur Papæ & Episcopis propter cupiditatem lucri temporalis & honoris. XXIX. Universitates, Studia, Collegia, graduationes, & Magisteria in eisdem, sunt vana gentilitate introducta, & tantum prosunt Ecclesiæ, sicut Diabolus. XXX. Excommunicatio Papæ, vel cujuscumque Prælati, non est timenda, quia est censura Antichristi. XXXI. Peccant fundantes claustra, & ingredientes sunt Viri Diabolici. XXXII. Ditare Clerum est contra Regulam Christi. XXXIII. Silvester Papa, & Constantinus Imperator erraverunt Ecclesiam dotando. XXXIV. Omnes de Ordine Mendicantium sunt hæretici, & dantes eis eleemosynam sunt excommunicati. XXXV. Ingredientes Religionem, aut aliquem Ordinem, ea ipso inhabiles sunt ad observanda divina præcepta: & per consequens ad perveniendum ad Regna Cœlorum, nisi apostataverint ab iisdem. XXXVI. Papa cum omnibus Clericis suis possessionem habentibus sunt hæretici, eò quod possessiones habent, & consentientes eis, omnes videlicèt Domini sæculares, & cæteri laici. XXXVII. Ecclesia Romana est Synagoga Satanæ: nec Papa est proximus & immediatus Vicarius Christi & Apostolorum. XXXVIII. Decretales Epistolæ sunt Apocryphæ, & seducunt à fide Christi, & Clerici sunt stulti, qui student eis. XXXIX. Imperator, & Domini Sæculares sunt seducti à Diabolo, ut Ecclesiam dotarent bonis temporalibus. XL. Electio Papæ à Cardinalibus, à Diabolo est introducta. XLI. Non est de necessitate salutis; credere Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias Ecclesias. XLII. Fatuum est credere Indulgentiis Papæ, & Episcoporum. XLIII. Juramenta illicita sunt, quæ fiunt ad corroborandos humanos contractus, & commercia civilia. XLIV. Augustinus, Benedictus, & Bernardus damnati sunt, nisi pœnituerint de hoc, quod habuerunt possessiones, & instituerunt, & intraverunt Religiones, & sic à Papa usque ad ultimum Religiosum omnes sunt hæretici. XLV. Omnes Religiones indifferenter introductæ sunt à Diabolo. Ad istos præcipuos errores in his quadraginta quinque articulis contentos & in Concilio Constantiensi confixos facilè revocari potest tota Joannis Wicleffi pestifera doctrina.

D. Certè, Joannes Wicleffus; ut video, prolusit Calvino & Luthero, qui eosdem errores ex illo virulento fonte hauserunt, & in hujus Hæresiarchæ Schola educti, Wicleffistarum doctrinæ societate gloriantur, ut aliquam antiquitatem novis suis erroribus accersere possint. Sed quid præsidii Calvinistæ, & Lutherani ad sua impie tuenda dogmata colligere possint ex illa doctrinæ societate cum Joanne Wicleffo, Hæresiarcha XV. Sæculi, & ob Ecclesia proscripto, fateor me prorsùs ignorare.

M. Nihil profectò præsidii & antiquitatis novis suis erroribus Calvinistæ & Lutherani ex ea doctrinæ cum Hæresiarcha Joanne Wicleffo societate conciliare possunt ad impugnandam doctrinam Ecclesiæ Romanæ, quæ sola, ut in præcedentibus Colloquiis ostendimus, veræ pietatis est Magistra, Catholicæ doctrinæ vindex, pulcherrimus primævæ antiquitatis archetypus; quæ sola avitam fidem à Sanctis olim semel traditam, illibata Patrum Dogmata, Conciliorum Decreta, omnia veteris Ecclesiæ Symbola, Christianæ Religionis Mysteria, & publicum cultum, Deoque dignum, ab ipsis Apostolorum temporibus ad hanc usque ætatem nostram jugiter retinuit. Quid autem, amabo, insanius esse potest, quàm Hæresiarchas à Romana, seu Catholica Ecclesia proscriptos sibi majores ac patronos adsciscere, indèque doctrinæ suæ antiquitatem jactare? ut factitare solent Calvinistæ & Lutherani, qui tamen non vident (adeò deploranda est eorum cæcitas) Joannem Wicleffum, cujus doctrinæ societate plenis buccis gloriantur, multa propugnâsse Ecclesiæ Romanæ Fidei Dogmata, quæ ipsi cæco furore abrepti diris devovent, & omni execratione prosequuntur. At enim, ut obiter dicam, Lutherani, & Calvinistæ, solam Scripturam Sacram recipiunt. Contra verò Wicleffus Lib. De Potestate scribit: Credendum esse, quòd Spiritus Sanctus necessariora Ecclesiæ expressit, & leviora sub quodam confusa involucro texit, ut patet prima ad Corinth. cap. 14. ubi dicit Spiritus Sanctus per suum Apostolum: Omnia honestè & secundum ordinem fiant: in quo includuntur omnes usus Ecclesiæ, indicenda servitium, omnes ritus Ordinum privatorum, & breviter omnis consuetudo Clericalis, vel Laicalis laudabilis. Prætereà, Lutherani, & Calvinistæ Baptismum dumtaxar & Eucharistiam Sacramentorum albo accensent. At Wicleffus in Postilla super Novum Testamentum ad Cap. XV. S. Marci, & in Caput I. Epistolæ primæ S. Pauli ad Corinth. disertè testatur, se admittere septenarium Sacramentorum numerum. Tertiò, Confessionem Auricularem Lutherani & Calvinistæ rejiciunt. At Wicleffus in Caput V. Epistolæ S. Jacobi ait, mortalia peccata confitenda esse non soli Deo, sed Christi Vicario: Oportet, inquit, recipere Sacramentum Pœnitentiæ præmortali-

talibus abluendis, confitendo non solùm Deo, sed & homini in casu. Et cùm specialiter confitendum sit Vicario Christi, qui mediat inter Deum & hominem, ordinârunt posteri Confessionem Auricularem. Quartò, Ritus Ecclesiæ, nec non Jejunia ab ea instituta improbant Lutherani, & Calvinistæ. Contra *Wicleffus* in Tractatu *De Graduationibus Scholasticis* Cap. 3. hæc approbat, quibusdam sui temporis Sophistis sic respondens: *Non, inquiunt, legitur, quod Apostoli habuerint caput, & barbas rasas, sicut nos utimur; nec dixerunt Horas Canonicas, ut nos facimus; nec servârunt jejunium, vestimenta, vel ritus in celebrando, sicut nos facimus. Ergo omnia talia illicita sunt. Quis stultus nescit, quoniam istud non sequitur?* —— *Nam si principium fuit Paulo, quod* Omnia secundùm Ordinem fiant; *dum tales ritus fuerunt ordinati, docentur in isto principio.* Quintò, Invocationem Deiparæ Virginis & Sanctorum explodunt Lutherani & Calvinistæ; Sed *Wicleffus* in quodam Sermone de Assumptione Beatæ Mariæ Virginis, ait: *Videtur mihi, quòd impossibile est nos præmiari sine Maria suffragio.* —— *Ipsa enim fuit quodammodo causa Incarnationis & Passionis Christi, & per consequens totius salvationis Mundi.* - - - - *Maria semper prævenit merita peccatorum, quia meretur existentibus in crimine ut resurgant, & sic non est sexus, ætas, vel status, vel conditio humani generis, quin necesse habeat auxilium Virginis implorare.* Denique, Lutherani & Calvinistæ Reliquiis & Imaginibus Sanctorum cultum religiosum esse defendendum negant. Ex adverso *Wicleffus* hunc cultum pium & laudabilem esse profitetur. Sic enim in Tractatu magno de Eucharistia Cap. 9. ait: *Sed ideò adoramus Imagines nudè ut signa, Deum autem debemus, quantùm sufficimus, adorare.* Et infra: *Conceditur ergò, quòd Imagines, Reliquiæ, & Sacramenta sunt cum prudentia adoranda.* Idemque docet in Decalogum Cap. XV. Hanc *Joannis Wicleffi* in quibusdam Articulis Fidei cum Ecclesia Romana consensionem candidè fatetur *Guillelmus Cave*) juratus licèt Ecclesiæ Romanæ hostis) in *Appendice ad Historiam Litterariam Sæculo Wicleffiano* pag. 34. ubi, postquàm longum *Joannis Wicleffi* texuit elogium, hæc subdit: *Ut alios enim articulos taceam, Joannes Wicleffus in Expositionibus Orationis Dominicæ, Symboli Apostolici, & Decalogi, quas perlegi MSS. Purgatorium sæpenumero admittit; (in Tractatu autem de Spirituali Prælio MS. dilucidè ac prolixè docet) preces Sanctis offerri, ut ipsi pro nobis interpellent, monet; Septem Sacramenta enumerat, animasque in Purgatorio positas Ecclesiæ militantis precibus juvari prædicat.* Quæ cùm ita sint, mirari profectò subit, quâ fronte hæretici Lutherani & Calvinistæ glorientur patrocinio *Joannis Wicleffi*, quem certissimè constat in multis Fidei Articulis (quos ipsimet improbent ac detestantur) cum Ecclesiæ Romanæ consensisse. Sed mittamus illos Hæreticos, qui suam quidem habent, quam jactitent, antiquitatem, sed antiqui illius serpentis progeniem. Suos habent Patres, sed quos? Flagitiosissimos Hæresiarchas, Ecclesiæ Catholicæ judicio constanter prædemnetos, quorum Hæreses ab orco revocant. Hos vendicant prodromos ac præcursores suos, his Fidei perentibus glorientur, horum se gregales & asseclas profiteotur; Orthodoxos autem Patres, venerandos primævæ Fidei testes, cauino dente lacerant, conculcant, exsecrantur, cane pejus & angue odio treduuunt, aut eorum testimonia sophisticis argutiis eludunt, vel quod satis lepidum est, in suas partes, obtorto collo, pertrahere moliuntur, & ex illis ad suos stabiliendos errores consecutiones deducunt, quas, mehercle, admota centum juge boum trahere nunquam possent.

D. Fuitne Wicleffiana Hæresis ab Ecclesia sæpiùs profligata, & à multis Catholicis Doctoribus impugnata?

M. De Conciliis, in quibus confixa est Wicleffiana Hæresis, commodiùs agemus in proximo Colloquio. Hic de Academiis, quæ *Joannis Wicleffi* errores proscripserunt, pauca dicemus. In primis, Universitas Oxoniensis, quæ principio haud parùm *Wicleffo* favebat, posteà publicis suis Litteris declaravit, propositiones illius Hæresiarchæ communi suffragio Doctorum in Theologia & Jure Canonico fuisse damnatas. Hanc damnationis doctrinæ *Wicleffi* sententiam ab Universitate Oxoniensi latam refert *Egassius Bulæus* Tomo VI. *Historiæ Universitatis Parisiensis* pag. 459. 460. & 615. Sacra etiam Facultas Parisiensis errores *Joannis Wicleffi* Censorio stigmate inussit, sicut *Windefordus* in libro contra Wicleffistas edito, & *Joannes Cochlæus* libro I. *Historiæ Hussitarum* testantur. Denique, Academia Pragensis errores *Wicleffi* atro carbone notavit, cùm primùm illius Hæresiarchæ libri in Bohemiam *à Petro Payne* Anglo, Wicleffista, allati essent, jamque in illa regione serperet hæc Hæresis. Sed (quod singulari observatione dignum est) huic errorum *Joannis Wicleffi* damnationi, quæ ab Academia Pragensi facta est anno MCCCCVIII interfuit *Joannes Hus*, eamque suo calculo approbavit, quamvis posteà Wicleffianam doctrinam hauserit, palàmque in Regno Bohemiæ effuderit, ac latè propagârit, ut mox ostendemus. Eâ de re egregium testimonium profert *Joannes Przibram* Bohemus, quondam Hussitarum Hæresi infectus, in libro, quem anno MCCCCXXVIII. edidit, *De Professione Fidei Catholicæ & errorum revocatione*, ubi hæc habet: *Item profiteor veraciter, quia ante annos viginti Magister Joannes Hus cum Magistris & Doctoribus Nationis Bohemicæ, ex pleno consilio suo & consensu unanimi, nullo, (ut dicebant) contradicente, reprobârunt, refutârunt, & publicè prohibuerunt certam omnibus & manifestè istos Articulos Joannis Wicleffi &c.* Sic *Wicleffum*, ejusque errores damnârunt celebres Academiæ, quarum tamen Censuras ac doctrinalia suffragia hæresiarcha ille, quamdiu vixit, summâ arrogantiâ contempsit. Cùm enim quidam ei objicerent, quòd neque Universitatum Decretis, neque Collegiorum, seu Ecclesiarum Cathedralium Sanctionibus parêret, contractâ fronte, adductisque labiis respondit: *Universitates, Studia Generalia, Graduationes, Collegia, & Magisteria in eisdem esse vana gentilitate introducta, & tantùm prodesse Ecclesiæ, quantùm Diabolus prodesse solet.* Collegia quoque Cathedralium Ecclesiarum, atque Academiarum appellitare solebat: *Castra Cainitica.* Obiit *Joannes Wicleffus* pridiè

pridiè Kalendas Januarias, seu die xxxı. mensis Decembris anni MCCCLXXXIV. eùm ante biduum, seu die *S. Thomæ* Cantuariensis Archiepiscopi & Martyris memoriæ consecratâ, paralysi percussus fuisset, & in sua Parochia Lutterwortii in Diœcesi Lincolniensi sepultus est, donec jussu Concilii Generalis Constantiensis exhumatus & exustus est, ejusque cineres in profluentem abjecti. Innumera penè Opera à se Latino, aut vulgari idiomate conscripta reliquit *Joannes Wicleffus*, quæ adhuc in Bibliothecis Angliæ delitescunt, & quorum partem longè maximam recenset *Baleus* Centuriâ VI. *de Scriptoribus Britanniæ* Cap. I. Testatur etiam *Guillelmus Cave* Sæculo Wicleffiano suæ *Historiæ Litterariæ*, plurima *Joannis Wicleffi* Opera partim in lucem edita, partim manuscripta suis oculis usurpâsse, quorum Indiculum ibidem subnectit. Verùm, quod maximè observare debes, libros & Scripta omnia *Joannis Wicleffi* solemni Edicto *Richardus II.* Angliæ Rex die xxııı. mensis Maji anni Regni sui XI. seu anno MCCCLXXXVIII. ubicumque in Regno & ditionibus suis inveniri possent, ad Consilium suum deferri jussit, quibus tradenda, & illa à quovis subditorum suorum servari, legi, describi, vendi aut emi prohibuit, vel damnatos *Wicleffi* errores propugnari sub pœna carceris. Hoc solemne *Richardi* Regis Edictum refert *Henricus de Knyghton*, Canonicus Leicestrensis, libro V. *De Eventibus Angliæ*, Scriptor coævus, quo nemo meliùs Historiam Wicleffianam descripsit, quique Historiam suam ad annum usque MCCCXCV. deduxit. Nec solùm *Richardus II.* sed etiam *Henricus IV.* & *Henricus V.* Angliæ Reges, grassantem Wicleffianum Hæresim suis Edictis acriter insectati sunt, omnemque adhibuerunt operam, ut hæc pestilentissima Hæresis toto Regno exterminaretur, sicut testatur *Nicolaus Harpsfeldius* in Historia Wicleffiana Cap. XVII. Quæ cùm ita sint, satis, ut ingenuè fatear, mirari haud possum, quâ fronte nunc Scriptores Angli *Joannes Baleus*, *Guillelmus Cave*, & *Thomas Jamesius*, Wicleffum, ejusque doctrinam, tot es à Regibus Angliæ, ab Episcopis, & Conciliis in Regno Angliæ celebratis profligatam, laudare, approbare, ac publicis editis Scriptis vindicare audeant, quos inter *Thomam Jamesium* non puduit prolixam Apologiam Anglico sermone in gratiam *Wicleffi* adornare, ac publicâ luce Oxonii anno MDCVIII. donare, in qua totus in id incumbit, ut ostendat, summam esse dogmatum Wicleffianorum cum hodierna Ecclesiæ Anglicanæ doctrina Concordiam. Quasi verò magnum sit Ecclesiæ Anglicanæ decus, si post Schisma, quo sub *Henrico VIII.* Angliæ Rege ab Ecclesia Romana, cui hactenùs indivulsè adhæserat, fuit separata, turpiter fœdâsse infestis *Joannis Wicleffi* Dogmatibus, quæ anteà Angliæ Reges, & Anglicanæ Ecclesiæ Præsules in Conciliis congregati tanquam hæretica fuerant execrati. Ecquid, amabo, ex ea apud hodiernos Anglos Fidei immutationa colligi potest, nisi eos ab avita Majorum suorum fide desciviffe, & nunc omni vento doctrinæ agitatos, non Evangeliorum, sed fidem temporum sectari? Sed si hodierni Angli scire aveant, quid de *Wicleffo*, ejusque doctrina sentire debeant, legant, non recentiores Scriptores Anglos, qui rerum novandarum cupidi, & Sectæ suæ præjudiciis malè affecti, antiquos Hæresiarchas ab Ecclesia Catholica damnatos suas in partes trahere adnituntur; sed legant coævos suos Scriptores Angloe, qui de *Wicleffo*, ejusque doctrina scripserunt: legant suorum Regum Edicta, & Decreta Conciliorum, quæ contra *Wicleffum*, ejusque doctrinam in Anglia fuerunt convocata: legant denique Illustrissimum Dominum *Bossuet*, Episcopum Meldensem, in *Historia Variationum Hæreticorum*, & Dominum *De Varillas*, Historiographum Gallum, qui Hæresiarcham *Joannem Vvicleffum* nativis coloribus depinxerunt, ejusque Hæreseos Historiam ex genuinis Actis, & supparibus Scriptoribus collectam accuratissimè descripserunt. Hos Scriptores si hodierni Angli legere non gravent ur, omni procul dubio *Joannis Vvicleffi* memoriam, ac pestiferam ejus doctrinam publicè execrabuntur. Sed utinam id optare, & non frustra sperare liceret.

D. Fuitne extra Regnum Angliæ propagata hæc pestilentissima Wicleffitarum Hæresis?

M. *Joannis Vvicleffi* Hæresim ex pestilentissimis illius libris hausit *Joannes Hus* Presbyter, & in Academia Pragensi Magister Artium, deindè Rector, eamque in totum Bohemiæ Regnum invexit. Plura *Joannis Vvicleffi* venenata Scripta secum in Bohemiam, velut pretiosum thesaurum, attulerat *Petrus Payne* Wicleffita, ex Anglia profugus, quæ cùm legisset Magister *Hus*, natione Bohemus, Vir, peracri ingenio, linguâ disertâ, Dialecticas subtilitates in deliciis habens, & peregrinatum opinionum studiosus investigator, confestim Wicleffianum ebibit venenum, eoque plurimos in privatis congressibus infecit, quamvis hujus Hæreseos virus palàm effundere non auderet, eò quòd ipsemet intersuisset & subscripsisset deliberationi, & solemni sententiæ, quâ Pragensis Academia quadraginta quinque *Joannis Vvicleffi* Articulos tam in Comitiis Generalibus Universitatis, quàm in Comitiis Facultatis Theologicæ, & in Congregationa totius nationis Bohemicæ in Domo ad Nigram Rosam celebratâ proscripserat, eisque hæreseos notam inusserat. Verùm, posteà *Joannes Hus*, ut est Hæreticorum ingenium, insolentior factus, Wicleffiacum venenum, quod animo hauserat, excusso omni rubore, propalare cœpit, cùmque esset sermone potens, multa in suis Concionibus ex libris *Vvicleffi* in medium protulit, asserens in eis omnem veritatem contineri, seque vehementer optare in ea loca, postquàm ex hac vita migrâsset, proficisci, ad quæ *Vvicleffi* anima pervenisset, quem virum fuisse bonum, sanctum, Cœloque dignum non dubitarat. Quin, impia illius Hæresiarchæ dogmata Calamo propugnavit *Joannes Hus*, aliquot ejus perniciosis libris in linguam Bohemicam translatis, quos ad potentiores Laicos, instar magni cujusdam muneris, mittebat. Errorum suorum *Joannes Hus* nactus est socium sibi similem *Hieronymum Pragensem*, gente itidem Bohemum, Artium Magistrum acutissimum, & in concionibus, quas ad populum magno eum plausu habebat, eloquentissimum. Utriusque pestilentem doctrinam arrectis auribus exceperunt incauti Bohemi, eorum conciones turmatim frequentantes.

 Hie

His Clerici plerique ære alieno gravati, sceleribus ac seditionibus insignes, nec non odio & livore perciti, quòd pinguia Sacerdotia consequi haud possent, se se adjunxerunt, & in Ecclesiam Romanam latratu cœperunt. Hìc non abs re erit observare, hunc *Hieronymum Pragensem*, qui se sa in disseminanda in Regno Bohemiæ Wicleffiana Hæresi *Joanni Hus* socium præbuit, anteà unà cum eodem *Joanne Hus* subscripsisse Sententiæ, quam Pragensis Academia tulerat contra XLV. Articulos *Joannis Vvicleffi*, ut ipsi jure merito exprobrat Scriptor coævus *Joannes Cochlaus* Libro I. *Historia Hussitarum*, his verbis: *Si diligentiùs quis discutiat hanc rem, inveniet Hieronymum istum circa Vvicleffi doctrinam terq; quaterq; ut ait Poeta, perfidum. Primo quidem Praga, quando ipse anno 1408. quadraginta quinque articulos Vvicleffi simul cum cateris publicè damnavit, tum ut Magister Universitatis, tum ut membrum Bohemica nationis. Bis igitur aut ter eam doctrinam sub initium damnavit Praga, scilicet in Collegio Caroli, in Nigra rosa, & in Pratario. Taceo de ea damnatione, que à Professoribus Theologica Facultatis facta fuit, quia non reperio eum illius Facultatis membrum fuisse. At paulò post, maximè asseruit, & prædicavit seditiosissimè eamdem doctrinam, nec puduit eum cum sociis suis contra Doctorum Consilium in articulis objectionis sua dicere, iniquam, injustam, ac temerariam esse & fuisse quadraginta quinque Articulorum condemnationem & prohibitionem.* Hujus itaque *Hieronymi Pragensis*, & aliorum ejusdem farinæ hominum nequissimorum, *Jacobelli Misnensis*, & *Petri Dresdensis* societate devinctus *Joannes Hus*, latè per totum Regnum Bohemicum diffudit Hæresim, quæ ab ipso dicta est *Hæresis Hussitarum*.

D. Quî potuit tam facilè hæc Hussitarum Hæresis per totum Regnum Bohemicum propagari?

M. Hæresis Hussitarum per totum Regnum Bohemicum fuit facilè propagata, tum quia id temporis acerbissimi Schismatis incendio Romana conflagrabat Ecclesia; tum quia etiam in Bohemia regnabat *Vvenceslaus*, qui fuit etiam Occidentis Imperator pessimus, utpote cui, sicut in primo Colloquio diximus, vinum, cæteræque obscœnæ voluptates dominabantur magis, quàm ipse subditis. Turpissima *Vvenceslai* Gesta, ob quæ Imperio fuit abdicatus, Tomo 2. *Rerum Germanicarum* Part. 3. pag. 180. describuntur his verbis: *Controversias porrò, bellaque, qua proh dolor! Germaniam, aliasque Sacri Imperii terras miserè afflixerunt, & pessumdederunt, atque etiamnum pessumdant, nihil unquam cura habuit. Hinc prædationes, incendia, & latrocinia orta adeò funestis usque hodie incrementis, ut nulli Clerici, neque Laici, neque Agricola, neque Mercatores, neque Viri, neque mulieres, sive Terra, sive Mari tuti versentur. Templa, Cœnobia, & Domus Sacra, quas Sacrum Imperium manu asserere, atque tueri decebat, rapinis & incendiis patent, & ad interitum rediguntur. Eò res abiit, ut quivis, contra juris & æqui rationem, alium pro arbitrio tractârit, ac etiam eractet, absque ulla Sacra, spretaque diu Imperialis auctoritatis reformidatione, sic ut & locus conveniendi quempiam, ubi nomine juris defensio & patrocinium suscipiatur, planè ignoretur. Denique (quod horrendum & immane dictu) cùm propria, tum aliorum facinorosorum, quos secum habet, manu, reverendos Sacrorum Antistites, Sacerdotes, & Spirituales personas, & alios itidem plures honesta nota homines contra juris normam, secus quam Romanorum Regem decebat, neci dedit, aquis submersit, igne cremavit miserabiliter, atque truculenter peremit. Qua quidem memorata, aliaque multa gravia facinora, atque damna adeò divulgata sunt & palam nota, ut excusari, vel celari nullatenus queant.* Tot pravis moribus imbutus *Vvenceslaus*, propagationi Hæreseos *Joannis Hus* in Regno Bohemiæ occasionem dedit. Concessit quippe ad petitionem *Joannis Hus*, ut in Pragensi Academia, quæ ab initio in quatuor Nationes erat divisa, Bohemicam videlicèt, Saxonicam, Bavaricam, & Polonicam, præemineret, & cæteris anteferretur Natio Bohemica, ipsaque una tantùm in Academia Juris haberet, quantùm reliquæ aliæ tres simul junctæ. Eâ novitate offensi Professores trium illarum Nationum, Pragam reliquerunt, & unà cum quinque suorum discipulorum millibus Lipsiam trium dierum itinere à Praga distantem, adiere, ubi novam Academiam, faventibus Landgravio Thuringiæ, & Marchione Misniæ, religiosissimis Principibus, erexerunt. Tunc *Joannes Hus* votorum suorum compos, facilè totam Academiam Pragensem, indèque Bohemici Regni populum suis erroribus, quà libris editis, quà disputationibus, quà concionibus infecit.

D. Numquid ad compescendam illam grassantem in Regno Bohemiæ Hussitarum Hæresim, omnem suam curam ac Pastoralem vigilantiam adhibuerunt hujus Nationis Episcopi?

M. *Joannem Hus* frustrà, & absque ullo correctionis fructu, piâ admonitione increpitum, *Sbinko*, cognomento *Lepus*, Pragensis Archiepiscopus, Censuris Ecclesiasticis constringendum esse duxit. Eam ob rem Synodum coëgit, libros *Joannis Vvicleffi* publicè concremari jussit, *Joanni Hus* concionandi munus interdixit, & de his omnibus, quæ in hac Synodo gesserat, certiorem fecit *Gregorium XII.* ac deinde *Alexandrum V.* Pontificem Maximum, qui ad eumdem Archiepiscopum Pragensem rescripsit, ut Auctoritate Apostolicâ prohiberet, ne quis *Joannis Vvicleffi* Articulos publicè vel occultè doceret. Adversùs istud *Alexandri V.* Diploma insolenter expostulavit *Joannes Hus*, & ad ipsum Romanum Pontificem meliùs consultum appellavit. Interim, convocare plebem ac docere non destitit, vilibusque homuncionibus permisit, ut concionandi munus usurparent, Sacras Litteras in Linguam vernaculam translatas legerent, cum Sacerdotibus coram plebe temerario ausu disputarent, & contumeliosas in Pragensem Archiepiscopum Cantiunculas componerent & cantarent. Sic *Joannes Hus*, ob desidiam & inertiam *Vvenceslai*, Bohemiæ Regis, amplissimam unà cum suis impunè debacchandi licentiam nactus, Sectam suam longè latèque diffundebat, quod ægrè admodùm ferens *Sbinko*, Pragensis Archiepiscopus, & nullum adversùs tantum emergens malum in *Vvenceslao* præsidium inveniens, ad *Sigismundum* Hungariæ Regem confugit, eum obsecrans, etiam atque etiam obtestans, ut negligentiam fratris sui *Vvenceslai*

tula emendaret, & periclitanti in Regno Bohemiæ Catholicæ Fidei abjecta omni cunctatione succurreret. Annuit *Sigismundus*, fidemque dedit, se propediem Bohemiem petiturum, ut Ecclesiæ Catholicæ rebus consuleret, & Hæreticos in ordinem redigeret. Sed cùm in dies ejus profectio procrastinaretur, re infecta obiit *Sbinko*, Archiepiscopus Pragensis, in Bohemia, & in ejus locum suffectus est *Albicus*, natione Bohemus, arte Medicus, & *fœdissimum*, ut testatur *Æneas Sylvius* in *Historia Bohemorum*, *avaritiæ monstrum*. Instar siquidem Draconis, adeo suis pecuniis, ac thesauris incubabat, ut cellæ vinariæ claves nemini crederet, animalia viventia dono accepta venderet, nullos, præter abjectam anum, domesticos ac ministros haberet, & aliquando interrogatus, *sonorum omnium quem molestius audiret?* responderit, *sonum esse mexillarum ossa frangentium.* Profecto (subdit jam citatus *Æneas Sylvius*) *idoneus Pontifex, qui nascenti fomentum hæresi præberet.* Sub hoc nequissimo Pragensi Archiepiscopo cùm suos errores latius spargeret *Joannes Hus*, Romam à *Joanne vigesimo tertio* Pontifice Maximo venire jussus est, ut se judicandum sisteret. Renuit illo ire *Joannes Hus*, sibi malè conscius, suos tamen Procuratores misit; & in illius gratiam *Wenceslaus*, Bohemique Nobiles scripserunt, ut Romani itineris peragendi necessitate ipsum Pontifex liberaret. At ejusmodi literas commendatitias nihil moratus *Joannes vigesimus tertius* cognitionem causæ *Joannis Hus* commisit primum Cardinali *Columna*, & deinde selectis aliis Cardinalibus, qui, auditis illius Procuratoribus, ipsum contumaciæ reum pronuntiaverunt, dirisque omnibus devoverunt. Ea sententia exasperatus *Joannes Hus*, adversus *Joannem XXIII.* furere cœpit, cumque hic Pontifex contra *Ladislaum*, Apuliæ Regem, Ecclesiasticæ Ditionis Urbes, oppida, castra, & territoria infestantem, bellum decrevisset, plenaria Indulgentia proposita his, qui ad vindicanda Ecclesiæ jura sumerent arma, *Joannes Hus*, ejusque Sectarii Sacerdoti Indulgentias in Regno Bohemiæ promulganti publicè obstrepere ausi sunt, & Pontificem Maximum appellare *Antichristum*, eo quod contra Christianos Crucem decerneret. Aliquos ex his tumultuantibus Hussitis è vestigio Senatus in carcerem rapi jussit. Populus vero Classicum cecinit, captosque omnes eruis dimitti petiit, sed Oratione Senatus tandem placatus, quievit. De seditiosis clam supplicium sumptum, quod tamen cùm ex eorum sanguine extra Prætorii januam defluente Hussitis innotuisset, iterùm occurrens populus, gravinsque tumultuarus interemptorum corpora rapuit, & detulit, clamitans per civitatem: *Isti sunt Sancti, qui pro Testamento Dei corpora sua tradiderunt*, occisosque Martyrum loco habuerunt, ut referunt *Æneas Sylvius* cap. XXVI. *Historiæ Bohemorum*, Dubravius lib. XXIII. *Historiæ Bohemicæ*, & *Cochlæus* lib. I. *Historiæ Hussitarum.* Quin, *Joannes Hus* suos illos, Diabolique Martyres maximis celebrat encomiis in libro *De Ecclesia* cap. XXI. Hæc cùm accepisset *Joannes XXIII.* Pontifex Maximus, contra Wicleffistas, & Hussitas, quorum correctionis nulla spes affulgebat, Concilium Generale Constantiense indixit, in quo errores tam *Wicleffi*, quam *Joannis Hus* fuerunt proscripti, sicut operosiùs ostendemus in proximo Colloquio, ubi agemus de Conciliis, quæ Sæculo XV. ad profligandas Hæreses fuerunt celebrata. Hic dumtaxat obiter observabo, *Joannem Hus* Constantiensi Concilio interfuisse, eumque non solùm ut pertinacem & incorrigibilem Hæreticum fuisse damnatum, sed etiam Ordine Sacerdotali, cæterisque Ordinibus solemniter exauctoratum, & chartacea mitra redimitum, in qua Dæmones depicti erant, cum hac inscriptione: *Hæresiarcha*, Curiæ Sæculari relictum esse, ut flammis addiceretur. Sententiam mortis in se à Civili Potestate latam læto hilarique vultu excepit, dumque ad locum supplicii, seu ad bustum à lictoribus duceretur, ut se insontem persuadere, sectatores suos in Hæresi confirmere, & Martyris nomen apud ipsos consequi posset, nonnulla adulterinæ constantiæ, & ementitæ pietatis signa exhibuit. Quin, & prophetavit, nesciens quid diceret, asserens, Cygnum pro Ansere nasciturum (*Hus* enim Bohemus Anser est) *Lutherum* Cygni nomine significans, qui ex ejus Cineribus nasciturus erat. Vivus exustus est *Joannes Hus*, brevique resolutus in cineres, qui statim in Rhenum fuere conjecti, ne eb ejus Sectatoribus in Bohemiam delati, superstitiose colerentur. Ea *Joannis Hus* morte, & incendiit metu deterrimus *Hieronymus Pragensis*, ejus socius, excusso veterno, errores *Wicleffi*, & *Joannis Hus* palam ejuravit, sed paulò post in Hæresim relapsus, ad rogum damnatus est, non minoribus simulatæ pietatis signis datis, quam dederat *Joannes Hus*. De utriusque Hæretici supplicio hæc scribit *Æneas Sylvius* cap. XXVI. Historiæ Bohemicæ: *Pertulerunt ambo constanti animo necem, & quasi ad epulas invitati, ad incendium properarunt, nullam emittentes vocem, qua miseri animi posset facere indicium. Ubi ardere cœperunt, Hymnum cecinere, quem vix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo Philosophorum tam forti animo mortem pertulisse traditur, quam isti incendium.* Culti sunt duo illi Hæretici à suis sequacibus ut Martyres, & peculiari festo honorati in terris, dum ipsi in Inferis flammis torti æternis, suorum & alienorum scelerum pœnas luent sempiternas.

D. Certè, non miror, quod Hæretici Hussitæ peculiari festo coluerint tanquam Martyres *Joannem Hus, & Hieronymum Pragensem*, duos insignes Sectæ suæ Coryphæos, cùm ipsimet hæretici Calvinistæ, & Lutherani eosdem Hæresiarchas inter suos Patriarchas etiamnum recensere, illos ceu veritatis testes venerari soleant, atque ab illis suarum falsi nominis Ecclesiarum originem aut successiones deducant. Qua in re ridendi potiùs, quàm confutandi sunt Hæretici Lutherani, & Calvinistæ, alique furfuris, qui Ecclesiarum suarum, & falsæ doctrinæ non alios Patriarchas invenire possunt, quàm pestilentes quosdam Hæresiarchas solemni judicio ab universali Ecclesia proscriptos, & cum Fidelium omnium execratione ultricibus flammis addictos.

M. Non solùm ridendi, sed jure merito confutandi sunt hæretici Lutherani, & Calvinistæ, dum in tutandis suis erroribus sibi patronum adsciscunt *Joannem Hus*, quem tamen certissimè constat ab impia eorum doctrina longè latèque discre-

crepasse, & cum Ecclesia Romana circa dogmata Transubstantiationis in Eucharistia, numerum & efficaciam Sacramentorum, Confessionem Sacramentalem, Purgatorium & Orationes pro defunctis, intercessionem & invocationem Sanctorum, & Sacrarum Imaginum venerationem, perfecte consensisse. Quod quidem, ne id à me gratis dictum esse putes, evidenter demonstro. Primò, *Joannes Hus*, in Tractatu, quem Constantiæ in carcere edidit, *De Sacramento Corporis & Sanguinis Domini*, diserte profitetur Catholicum Transubstantiationis dogma his verbis, quæ Capite 3 leguntur: *Dixi ulterius supra, quod Christus virtute propria & verbis propriis transubstantiat panem in Corpus suum, juxta Canticum Ecclesiæ istud*: Verbum Caro panem verum Verbo carnem efficit &c. Idem confirmat in libro *de Sanguine Christi*, & in Epistola quam scripsit *Joannes Hus* ad *Joannem XXIII.* quamque refert *Joannes Przibram*, magnæ quondam inter Hæreticos Hussitas auctoritatis, sed postea ad Catholicam fidem feliciter conversus, in libro *De non remanentia panis in Sacramento Altaris*, contra Wiclefistas edito. Præterea, *Joannes Hus* Confessionis Sacramentalis necessitatem non negavit, immo eam Sacramenti Pœnitentiæ partem esse docuit in libro *De Cœna Domini* cap. V. in Epistola ad Magistrum *Martinum*, in Responsione ad Scriptum Octo doctorum cap. VIII. in Commentario in Epistolam *Sancti Jacobi*, explicans illa verba Capitis V. *Confitemini alterutrum peccata vestra*, sed præcipue in Tractatu, quem edidit *De Pœnitentia*, ubi hæc habet: *Sunt autem Pœnitentiæ perfectæ, ut dicunt Doctores, tres partes; scilicet Contritio, Confessio, & Satisfactio.* Et paucis interjectis, subdit: *Secunda pars Pœnitentiæ est Confessio, quæ est coram Deo & coram Sacerdote peccatorum recognitio; quæ debet esse plana & integra; plana, ut Sacerdos intelligat; integra, ne confitens aliquod peccatum scienter abscondat. Qui enim abscondit scelera sua, non dirigetur.* Ibidem ait: *Confitero peccata tua Sacerdoti non tardans.* Tertio, *Joannes Hus* in Commentario in Epistolam *S. Jacobi* plura ex Ecclesiæ Catholicæ sensu docet, videlicet septem esse novæ Legis Sacramenta, quæ sua virtute efficiunt quod figurant: Tria Sacramenta, seu Baptismum, Confirmationem & Ordinem, imprimere Characterem, adeoque iterari haud posse; & extremam Unctionem unum esse ex septem novæ Legis Sacramentis. Quarto, *Joannes Hus* in Sermone *De exequiis* habito Pragæ in Synodo ad Clerum admittit post hanc vitam Purgatorium, in quo *Animæ habentes amorem dispersum ad temporalia, licet amor Christi in eis præponderet, habent venialia expurganda*, ibidemque docet, Animas defunctorum in Purgatorio existentium juvari posse, *quantum ad pœnæ mitigationem & accelerationem gloriæ, oblationibus Sacerdotum, aut eleemosynis charorum, aut precibus Sanctorum, jejunio cognatorum.* Postremo, *Joannes Hus* Sanctorum in Cœlo regnantium invocationem nobis salutarem esse, eosque pro nobis apud Deum intercedere, aperte profitetur in *Elucidatione Fidei suæ*, ubi B. Virginem *Mariam*, tanquam *Advocatam, Mediatricem, & humani generis Reparatricem* invocat, multisque præconiis extollit, & in libro *De Imaginum Adoratione*, venerationem imaginibus Sanctorum debitam ultro agnoscit his verbis: *Ex quo patet, quod quamvis coram Imagine Christi, vel alia cujuscumque Sancti, licitè possunt homines genu flectere, orare, offerre, candelas ponere, & sic faciunt: non tamen in nomine Imaginis, sed in nomine illius, cujus imago est, illa debent facere, sicut & imago, non propter se, sed propter imaginatum est coram hominibus sculpta, posita, vel depicta.* Hæc *Joannis Hus* Dogmata, quæ cum doctrina Ecclesiæ Romanæ consentiunt, se firmiter tenere expresse declarant Pragenses Hussitæ in XXIII. Articulis contra Thaboritas editis, quos *Joannes Cochleus* lib. V. *Historiæ Hussitarum* refert. In primo siquidem horumce Articulorum protestantur Pragenses Hussitæ, se credere & tenere, *quod Christus verus Deus & verus homo est in Sacramento visibili Eucharistiæ secundum suam propriam naturam & substantiam corpoream, & secundum ejus naturalem essentiam, eamdem penitus in numero, quam sumpsit de Virgine Maria, & secundum quam residet in cœlo ad dexteram Patris, cui in eodem Sacramento honor, cultu, genuflexione, adoratione, luminum accensione, & aliarum venerationum exhibitione debet deferri.* In aliis vero sequentibus Articulis Pragenses Hussitæ constanter profitentur, se admittere septem novæ legis Sacramenta, Purgatorium, Orationem pro Defunctis, Ritum, & Ordinem, qui observatur in Missæ Sacrificio, in Vesperis, & aliis Officiis Divinis; Jejunia Ecclesiæ, Festivitates Sanctorum, Horas Canonicas à Clericis persolvendas, & obedientiam, quæ Episcopis præstari debet. Quæ cum ita sint, facilè concludere potes, quam perperam Lutherani & Calvinistæ asserant, se cum *Joanne Hus*, quem ceu veritatis testem venerantur, & cum ejus Discipulis convenire; quam falso suarum Pseudo-Ecclesiarum à *Joanne Hus*, ejusque Discipulis origines aut successiones deducant, quibuscum in præcipuis Fidei suæ Dogmatibus nullatenus consentiunt: quam denique ab Ecclesiæ Romanæ communione injuste recesserint propter hæc ipsa doctrinæ Capita, quæ *Joannes Hus*, quem Christi Martyrem, & donis Spiritus Sancti plenum appellare non verentur, ejusque Discipuli, dicti Hussitæ, constanter ac perseveranter propugnarunt. Plura in hanc rem leges apud illustrissimum Dominum *Jacobum Benignum Bossuet*, Episcopum Meldensem, Lib. XI. Tomi 2. *Historiæ Variationum Ecclesiarum Protestantium* à pag. 163. usque ad pag. 193. Editionis Leodiensis an. MDCCX.

D. Quinam sunt isti *Thaboritæ*, contra quos Pragenses Hussitæ Articulos viginti tres condiderunt?

M. Postquam *Joannes Hus*, in suis erroribus pertinax, vivus fuisset exustus, ejus Discipuli in duas præcipuè Sectas divisi sunt, quarum prima fuit *Thaboritarum*, qui ita dicti sunt à loco quodam natura munitissimo, quem ad Lusnitium amnem *Joannes Ziska*, Hussitarum Dux, armis occupavit, mœnibus cinxit, eique *Thabor* nomen indidit. Hi post *Hussi* mortem cruentum Catholicis bellum indixerunt, Templa & Monasteria diripuerunt, incenderunt, solo æquarunt, Viros Ecclesiasticos, & Monachos summa crudelitate contrucidarunt, frustra sese eorum insultibus opponente *Sigismundo*, Imperatore & Bohemiæ Rege, quem pro Catholicis strenue pugnantem *Joannes Ziska*, Hussitarum Dux, multis præliis lacessivit, & ad pacem com-

compulit indecoram. Hæc Thaboritarum Secta, mortuo *Ziska*, eorum Duce, in duas factiones divisa est. Alii vetus Thaboritarum nomen retinentes, *Procapium Magnum* sibi Ducem præfecerunt. Alii nullum inveniri posse dictitantes *Ziskæ* parem, sese *Orphanos* appellavere. Altera præcipua Hussitarum Secta fuit *Callixtinorum*, qui ita sunt appellati, quòd, missis aliis *Vvicleffi & Hussi* erroribus, quos acriter Thaboritæ propugnabant, assererent, Communionem sub utraque specie esse populo fideli omninò necessariam, ac pro solo Calice obtinendo solliciti essent, illum passim in parietibus, in vexillis, in templis depingentes, unde orta occasio Poëtarum uni de illis dicendi:

Tot pingit Calices Bohemorum terra per Urbes,
Ut credas Bacchi numina sola coli.

Hi Hussitæ, dicti *Callixtini*, damnabant errores, quos alii Hussitæ, dicti *Thaboritæ*, tuebantur, ut videre est in viginti tribus illis Articulis, quos ad explicandam fidem suam contra Thaboritas ediderunt, & solùm ab Ecclesia Romana dissentiebant in quatuor Articulis, quorum primus erat de Communione divinæ Eucharistiæ, quam sub utraque specie, panis videlicèt, & vini his omnibus, qui salvi esse velint, necessariò sumendam affirmabant. Alter erat de Civili Dominio, quod Clericis Divina Lege interdictum dicebant. Tertius erat de Prædicatione Verbi Dei quam liberam, omnibusque indiscriminatim permissam arbitrabantur. Postremus erat de publicis delictis, quæ nullâ ratione toleranda putabant, etiam majoris mali vitandi gratiâ. Hos quatuor articulos *Callixtini*, ad Ecclesiæ unitatem redire volentes, proposuerunt Episcopis in Concilio Basileensi congregatis, qui eis potestatem fecerunt sub utraque specie communicandi, eâ tamen lege, ut aliter agentes non damnarent, & Communionem sub utraque specie omnibus promiscuè fidelibus à Christo Domino præceptam esse non assererent. Sic pax confecta est, editumque publicum Instrumentum, dictum *Compactata*. Hoc tamen fœdus recusârunt alii Hussitæ, dicti *Thaboritæ*, & *Orphani*. Immò Hussitæ, dicti *Callixtini*, fœdus, quod in Concilio Basileensi inierant, citò abruperunt, quippè qui ad suum ingenium redeuntes, Communionem sub utraque specie omnibus adeò necessariam esse contenderunt, ut pueris recens baptizatis Calicem porrigerent, invitos quoque & non postulantes ad Calicem adigerent, & his, qui illum suscipere renuebant, Sacramenta Ecclesiæ, Sepulturam, publicosque honores per injuriam adimerent. Illustrissimus D. *Bossuet*, Episcopus Meldensis, ostendit loco superiùs à me laudato, Hussitas, dictos *Callixtinos*, excepto Articulo de necessitate Communionis sub utraque specie, in aliis Fidei doctrinæ Capitibus cum Ecclesia Romana consensisse. Quam consensionem cùm nonnulli ex illis ægerrimè ferrent, contra Ecclesiam Romanam, sub specioso novæ reformationis obtentu, latrare cœperunt, Summi Pontificis authoritatem ac Primatum negârunt, Missæ Sacrificium, tanquam sacrilegum ritum, repudiârunt, Transubstantiationem, Purgatorium, preces pro Defunctis, cultum & invocationem Sanctorum exploserunt, Baptismum extra suam Sectam collatum nullum & irritum esse dixerunt, unde eos, qui suæ Sectæ nomen dare volebant, denuo baptizabant. Hi à Callixtinorum societate sese omnino separantes, novam an. MCCCCLXVII. Sectam conflârunt, dictique sunt *Fratres Bohemi*, qui *Joannis Hus* discipulos se esse gloriabantur, quique posteà amplexi sunt errores Lutheranorum, & Zuinglianorum, quibuscum an. MDLXX. in Concilio Sandomirensi in Polonia fœdus ad societatem inierunt.

D. Necdum, ut candidè fatear, capio, cur *Joannes Hus*, qui, ut mox observâsti, Transubstantiationem, ut fidei dogma, admittebat, *Joannem Wicleffum*, qui Transubstantiationem apertè inficiatus est, plenis buccis laudaverit, & habuerit tanquam Martyrem, & veritatis Magistrum? Cur etiam *Callixtini*, Discipuli *Joannis Hus*, qui, sicut itidem observâsti, excepto Articulo de necessitate Communionis sub utraque specie, in aliis fidei dogmatibus cum Ecclesia Romana consentiebant, eumdem *VVicleffum*, cujus impiam doctrinam improbabant, velut Martyrem & eximium Evangelii præconem, summa veneratione prosequerentur? Cur denique Fratres Bohemi, qui Missam, ut sacrilegum ritum, rejiciebant, & Transubstantiationem negabant, gloriarentur, se Ducem ac Magistrum habere *Joannem Hus*, eumque ceu Martyrem, & Bohemiæ Apostolum venerarentur; quem tamen certissimè constat Transubstantiationis dogmatis assertorem fuisse, eumque Missam ad extremam usque vitæ suæ periodum, ut fit in Ecclesia Romana, celebrâsse, sicut ex coævis Scriptoribus, ex luculentis testimoniis primorum discipulorum *Joannis Hus*, & ex libris ipsius, qui adhuc extant, manifesto probat ipsemet *La Roque*, Pseudo-Minister Calvinianus, in sua *Historia Eucharistia*, quam nuperrimè legebam, Part. 2. Cap. 19. Pag. 484. Hunc, si placet, nodum dissolve.

M. Antilogias, quibus *Joannes Hus*, ejusque Sectarii sese implicabant morari haud debes, cùm sit proprius Hæreticorum character, ac genius; sibi nunquam constare, & una manu destruere quod altera adstruunt. Putat tamen illustrissimus Dominus *Bossuet*, *Joannem Hussum*, ejusque discipulos, dictos *Callixtinos*, quamvis à *Joanne VVicleffo* in dogmate de Transubstantiatione recederent, eum nihilosecius ut Martyrem coluisse, eo quod ad illum excusandum dictitarent, omnia, quæ *Joannes VVicleffus* contra hoc dogma de Transubstantiatione dixerat, aut scripserat, non assertivè, sed disputationis ergo Scholasticorum more, ab eo dicta scriptave fuisse. Similiter Fratres Bohemi, qui Missam, Transubstantiationem, aliaque Fidei dogmata, quæ constanter *Joannes Hus* professus fuerat, apertè negabant; eum tamen ceu Magistrum & Martyrem venerabantur, quia dicebant, *Joannem Hussum* cœpisse dumtaxat Ecclesiæ reformationem, nec ullum esse dubium, quin ea Fidei dogmata, quæ ipsi negabant, improbaturus fuisset, nisi ad rogum, antequam susceptam Ecclesiæ reformationem perficere potuisset, damnatus fuisset. Sic Fratres Bohemi, Sacrificii Missæ, & Transubstantiationis dogmatis osores, colebant tanquam Magistrum & Martyrem *Joannem Hussum*, quem tamen ultro fatebantur Sacrificii Missæ & Transubstantiationis toto vitæ suæ tempore defensorem fuisse. Verùm, mittamus illos Hæreticos, qui per summam insaniam *Joannem Hussum*, propugnatorem

torem dogmatum, quæ ipsimet detestabantur, Sanctorum Martyrum Fastis adscribebant.

D. De Wicleffitarum, & Hussitarum Hæresibus satis hactenùs dixisti. Alias nunc percurramus Hæreses, quæ Sæculum Ecclesiæ decimum quintum infestârunt.

M. Inter Hæreses, quæ Sæculo XV. emerserunt, duæ spurcissimæ fuerunt, quas hic indicâsse abundè sufficiet. Primam Hæresim, dictam *Adamitarum*, de qua egimus in Colloquio quarto in Historiam trium priorum Ecclesiæ Sæculorum exsuscitavit circà annum MCCCCXX. quidam *Pikardus* nomine, qui ex Gallia Belgica transmisso Rheno, per Germaniam in Bohemiam cùm penetrâsset, non parvam mulierum virorumque plebem præstigiis delusit, suosque sectarios, quos nudos incedere jussit, *Adamitas* vocavit, & occupata Insula quadam amne Lusinico cincta, Filium Dei se dixit, & *Adam* nuncupavit. Connubia his sectariis promiscua erant, deniquealiquis inter illos libidine incensus in mulierem exardescebat, eam manu prehendebat, & Sectæ Principem adiens: *in hanc*, inquiebat, *Spiritus meus concaluit*. Cui respondebat ille: *Ite, crescite & multiplicamini, & replete terram.* Flagitiosam ac propudiosam illorum Sectariorum vitam exhorruit *Ziska*, Dux quamvis sceleratus Hussitarum, qui Thaboritæ dicebantur, ductoque in eos exercitu, & expugnata Insula, quam occupaverant, Adamitas omnes gladio delevit, duobus tantùm reservatis, ex quibus illius Sectæ superstitionem cognosceret. Multas ejusdem impuræ Sectæ mulieres ultricibus flammis addixit *Ziska*, quæ, ut refert *Æneas Sylvius* cap. 41. *Historia Bohemica*, in sua malitia & obstinatione perseverantes, metu supplicii deterritæ haud fuerunt, sed potiùs *ridentes, cantantesque flammarum incendia pertulere.*

Alteram Sectam non minùs turpem & obscænam Sæculo XV. conflarunt *Guillelmus de Hildernissen* Sacerdos Monachus, & *Ægidius Cantor*, Laicus, ambo ex Belgio oriundi. Asserebat primò *Ægidius*, se esse Salvatorem hominum qui per ipsum visuri Christum essent, sicut per Christum Patrem. Secundò, Diabolum, omnesque homines salutem æternam tandem consecuturos. Tertio, Actus carnalis copulæ delectationes Paradisi vocabant ambo illi spurcissimi Hæretici; & sine peccato exerceri docebant. Quartò, Omnes actus nefarios ad divinam referebant voluntatem. Quem errorum nostris temporibus renovarunt Quietistæ. Quinto, Tempus Veteris Legis, tempus fuisse Patris ajebant, Tempus Novæ Legis Filio; Tempus proximum, quod *Elia* tempus appellabant, Spiritui Sancto attribuebant. Sextò, Orationes, Jejunia, Ecclesiæ præcepta, Castitatem, & Continentiam aversabantur, nullamque in mundo Virginem esse effutiebant, præter unam, cui *Sapientia* nomen. Circà Purgatorium quoque & Infernum contraria Ecclesiæ dogmata propugnabant. Præter illos certissimos errores, alios sequentes docuit *Guillelmus de Hildernissen.* Affirmabat siquidem primo, quidquid agit homo, illi non cedere ad salutem vel damnationem: quod Passio Christi satisfaceret pro omnibus. Secundo, asserebat, hominem exteriorem non maculare interiorem. Quem errorem Quietistæ nostri temporis adoptârunt. Tertiò ajebat, Deum esse ubique in lapide, in membris humanis, in Inferno, sicut in Sacramento Altaris. Quartò, Negabat Resurrectionem mortuorum, eò quòd diceret, eam in Christo factam esse, cujus membra sumus, cùm Caput sine membris non surrexerit. Hos, aliosque non minus absurdos errores *Guillelmus de Hildernissen* ejuravit coram *Petro de Alliaca* Episcopo Cameracensi, & Priore FF. Prædicatorum Conventûs *S. Quintini* in Picardia, Hæreticæ pravitatis Inquisitore, die XII. mensis Junii anni MCCCCXII. illasque deinde Cameraci, & Bruxellis publicè revocavit. Infeliciorem sortem nactus est *Hermanus Ruiffvich*, alter Sæculi XV. hæreticus, natione Bavarus, qui in multos errores olim lapsus, palinodiâ cantatâ, perpetuo carcere damnatus fuerat anno MCCCCXCIX. sed indè evadens, & in priorem vesaniam relapsus, pejores quàm antehac blasphemias evomuit, ob quas Hagæ tandem captus ab Hæreticæ pravitatis Inquisitoribus, traditus est sæculari Magistratui, ac vivus exustus anno MDXII. Hic autem execrandos istos sparsit errores. Primò, asserebat, *Angelos à Deo creatos non esse.* Secundò, *Animam simul cum corpore interire.* Tertiò, *nullum esse Infernum.* Quartò, *materiam, ex qua elementa facta sunt, non esse à Deo factam, sed ipsi coæternam.* Quintò, *Christum fuisse stultum, & simplicem, phantasticum, ac seductorem hominum; damnasse universum mundum, & neminem salvâsse.* Sextò, *quæcumque Christus gessit, humano generi, & rectæ rationi esse contraria, proindéque ipsum Omnipotentis Dei Filium non esse.* Septimò, *Mosem à Deo modo visibili legem non accepisse, nec facie ad faciem cum eo locutum.* Octavò, *Fidem nostram fabulosam esse, fatuam Scripturam, ficta biblia, delirum Evangelium.* Nonò, *Evangelium falsum esse, quod qui potuit creare mundum sine Incarnatione, eumdem quoque salvare sine Incarnatione potuerit.* Has detestabiles blasphemias protulisse non contentus scelestus ille hæreticus, voluit etiam moriens certum insaniæ suæ præbere argumentum. Ad rogum quippè damnatus, & ad palum jam alligatus, læto hilarique vultu ad populum conversus, ait, *se Christianum natum esse, sed jam à Christianismo descivisse, quod Christianos amentissimos judicaret.*

D. Hujus delirantis Hæretici, suoque pede alios terentis blasphemiæ non alio quàm ignis supplicio expiari debebant. Sed istos infames, & & omnium scelerum, libidinumque maculis notatos hæreticos relinquamus, & errores aliorum Hæreticorum, qui Sæculo XV. prodierunt, percurramus.

M. Silentio hic prætermittere non possum aliam turpissimam, quæ Sæculum XV. infestavit Hæresim *Fossariorum*, qui ita fuerunt nuncupati, quòd in fossis & speluncis nocte convenirent, & promiscuâ libidine, more brutorum, se commiscerent. Hujus propudiosæ Hæresis, quæ in Bohemia præsertim grassata est, meminit *Trithemius* in Chronico-Spanheimensi his verbis: *His temporibus multiplicati fuerunt Hæretici in Bohemia, qui vulgò Fossarii nominantur, propterea quod in fossis & occultis speluncis nocte conveniunt, turpitudinem sine differentia personarum, more bestiarum, exercentes:*

qui

ã EcclesiamDei & Ministros ejus contemnunt, Sacramenta irrident, infinitos scaturientes errores, refert hoc nefandissimum hominum genus, & mirum in modum quotidie augetur, in tantum, quòd numerus eorum major novemdecim millibus fuit inventus. Sed & Nobiles, atque Potentes quamplures in Regno Bohemiæ ad eos turpissimos Hæreticos eclinarunt, è quibus unus, Christopherus nomine, nobilis & dives, quadraginta florenorum millia inter eosdem Hæreticos pro eleemosyna distribuens, unus ex eis factus est. Posteà, describit idem Autor superstitiones & execrationes, quibus illi hæretici eos initiabant, qui nefariæ illorum Sectæ nomen debant: *Quicumque, inquit, in illam secretam intromitti facietatem exoptat, primùm signo celebrante Catholico Sacerdote Ecclesiam ingreditur, & stans in angulo, vel secreto aliquo loco certam Missam verba quadam contumeliosa quæ nos propter infirmos exprimere non decet) contra Sacra Sacramenta loquitur sub silentio, cum intentione sibi à docente proposita, quæ post finem Missæ completæ, Musca magni corporis advolat, & pennarum strepitu significans, se desse præsentem, oris introitum petit, at vero mox t ille os suum aperuit, ingreditur illa, & homo spiritu diabolico impletur, efficiturque in ea Secta doctus mirabiliter astutus. Verum, ipsi Muscam illam, non Dæmonem, sed Spiritum Sanctum esse affirmant, qui in eos, ut veros Apostolorum imitatores, sicut in die Pentecostes, in illos quondam descendens, eruditos faciat & constantes; & revera non constantes, sed pertinaces fiunt, nec ullis tormentorum generibus à suis erroribus ad rectam fidem reduci unquam potuerunt &c.* Sic Diabolus, infensissimus generis humani hostis, miseram illam gentem deludebat, decipiebat, & in turpissima Hæresi adeò confirmabat, ut nec disputationibus nec suppliciis ad Catholicam fidem revocari posset. Sed, missis illis impuris & obstinatis Hæreticis, breviter nunc expendamus errores quos nonnulli in Galliis Sæculo Ecclesiæ decimo quinto procuderunt, quosque Sacra Facultas Parisiensis Censuris confixit.

D. Percense, quæso, juxta ordinem Chronologicum, illos errores in Galliis Sæculo Ecclesiæ decimo quinto sparsos, unà cum Censuris, quibus à Sacra Facultate Parisiensi fuerunt proscripti.

M. Pluribus erroneis propositionibus, quas Sæculo XV. confixit Sacra Facultas Parisiensis, occasionem dedit acerrima illa æmulatio, quæ exstitit Parochos, seu Presbyteros Sæculares inter, & Religiosos Mendicantes. Parochi siquidem, suæ jurisdictionis retinendæ tenacissimi, Religiosis Mendicantibus negotium facessebant, & ne juribus ac privilegiis, quæ ipsis Romani Pontifices concesserant, fruerentur, omnem conatum & industriam adhibebant. Versà vice, Religiosi Mendicantes pro defensione jurium Privilegiorum suorum strenuè decertantes, Parochorum jura impetebant, eorumque jurisdictionem pro viribus elevabant. Inter illos, *F. Joannes de Gorello*, Ordinis FF. Minorum, anno MCCCCVIII. in Actu, ut vocant, Vesperiarum, quem in Academia Parisiensi propugnavit, has quinque propositiones tuendas suscepit. Primò, *quòd Sacramentum Pœnitentiæ nihil agit in habente gratiam virtute Sacramenti, quia Sacramentum Pœnitentiæ non respicit principaliter, nisi expulsionem culpæ.* 2. *Quòd debitè confessus non potest obligari, ut iterùm confiteatur eadem peccata.* 3. *Quod Curatis non competit, ut tales sunt, prædicare, confessare, extremam Unctionem dare, Sepulturæ dare, Decimam recipere.* 4. *Fratribus, seu Religiosis Mendicantibus competit principaliùs, vel essentialiùs prædicare, Confessiones audire, quam Curatis.* 5. *Quod Curatis habentibus sufficienter aliunde, non licet recipere Decimas ad usum proprium, immò sacrilegium committerent.* Has quinque propositiones damnavit Sacra Facultas Parisiensis die 2. mensis Januarii anno MCCCCVIII, coëgitque prædictum F. *Joannem de Gorello* ad Palinodiam decantandam, ut videre est apud *Egasium Bulæum* Tom. V. *Historiæ Universitatis Parisiensis* ad annum MCCCCVIII. pag. 189. 190. & 191. Nonnulli alii Religiosi Mendicantes *Joannis de Gorello* vestigiis insistentes, atque Parochorum Jura & Hierarchiam Ecclesiasticam labefactare molientes, ab eadem Sacra Facultate Parisiensi fuerunt damnati; videlicet *Joannes Sarrazin*, Ord. FF. Prædicatorum, an. MCCCCXXX. *Nicolaus Quadrigarius*, Ordinis Eremitarum *Sancti Augustini*, anno MCCCCXLII. *Joannes Bartholomæus*, Ordinis FF. Minorum, an. MCCCCLI. *Joannes Meunier*, Ordinis FF. Prædicatorum anno MCCCCLXX. *Joannes Angeli*, Ordinis FF. Minorum, an. MCCCCLXXXII. Concilium etiam Basileense damnavit septem propositiones, quas quidam ex Ordinibus Mendicantium Religiosi homines in Taurinensi præsertim & Astensi Diœcesibus anno MCCCCXLIII, docuerant ac prædicàrant, quarum prima his verbis concepta erat: *Parochiani non tenentur de jure Dominicis diebus & solemnibus Missas in propriis Ecclesiis Parochialibus audire, sed ubi pro sua devotione maluerint, prætermissis suis Parochiis, neque hæc libertas ipsis adimi potest à Synodalibus Constitutionibus.* Secunda: *Parochiani suis Curatis illis diebus non tenentur ad oblationem faciendam, sed in voluntate dantis est, cui velit, oblationem facere.* Tertia: *Obnoxius quavis causa, ut Missas celebrari curet pro vivis, & defunctis, non satisfacit debito suo, si per Curatum Sacerdotem id fieri curet, quoniam ratione Beneficii ad id est obligatus.* Quarta: *Decimarum solutio, etsi de præcepto sit, non tamen de præcepto est, cui sit solvenda; Liberum igitur est omnibus, cui velint, eas solvere, vel in opera pietatis pro arbitrio impendere.* Quinta: *Morientes in habitu & Professione Ordinis Minorum, ultrà annum pœnas Purgatorii non patiuntur; quoniam B. Franciscus ex divino privilegio quotannis ad Purgatorium descendit, Professoresque omnes sui Ordinis ad Cœlum secum deducit.* Sexta: *Fratres Mendicantes, etiam non præsentati Ordinariis, omnium Confessiones audire possunt, & qui apud eos sunt confessi, non tenentur etiam semel in anno confiteri proprio Sacerdoti, nec petere confitendi veniam.* Postrema: *Episcopi Diœcesani, etiam in suis Synodis, non possunt sibi reservare absolutiones aliquorum criminum, præter casus in Jure expressos.* Has Propositiones ut falsas, erroneas, scandalosas, & Sacræ Hierarchiæ perturbatrices proscripsit Synodus Basileensis Decreto edito pridie Idus Februarii anno MCCCCXLIV. sicut refert *Augustinus Patricius* in Historia Conciliorum Basileensis & Florentini Cap. CXXXVII. His erroribus occasionem, ut mox diximus, dedit ea, quæ Sæculo XV.

R.P. Hyacinthi Hist. Eccl. Tom. VI.

 inter

inter Presbyteros Sæculares, seu Parochos, & Religiosos Mendicantes, fervuit æmulatio, quam ut omninò tolleret *Sixtus* IV. Pontifex Maximus & concordiam Religiosorum cum Clero stabiliret, Diploma Pontificum an. MCCCCLXXVIII. ut videre est apud *Odoricum Raynaldum* ad hunc annum, dedit, cujus hic tenor est: *Parochiani Sacerdotes de cætero non dicant, à Mendicantibus hæreses processisse, cùm in veritate fides nostra sit illuminata, & Ecclesia exaltata per eosdem, & præsertim per Ordines Prædicatorum, & minorum, ut jura testantur. Fratres Mendicantes non prædicent, populos Parochianos non teneri audire Missam in eorum Parochiis diebus festivis, & Dominicis, cum jure sit cautum, illis diebus Parochianos teneri audire Missam in eorum Parochiali Ecclesia, nisi forsan ex honesta causa ab ipsa Ecclesia se absentarent, quodque etiam nec Fratres, nec curati inducant aliquo modo Laicos ad eligendam sepulturam apud eos, & benè caveant propter pœnas, quas imponunt Canones, cum sit liberum. Etiam ipsi Mendicantes desistant prædicare, quod Parochiani non sint obligati, saltem in Paschate, proprio confiteri Sacerdoti, quia de jure tenetur Parochianus. Per hoc tamen ipsi Fratres Mendicantes non censeantur exclusi, quominùs secundùm juris communis, & privilegiorum eisdem concessorum dispositionem, Confessiones audire, & pœnitentias injungere valeant. Etiam de cætero inter ipsos Fratres Mendicantes, & Curatos, quoad effectum prædicandi, Horas cantandi, & campanas pulsandi, servetur consuetudo antiqua. - - - - - - - Etiam ipsi Fratres in sermonibus non detrahant Prælatis, & Rectoribus Parochialium Ecclesiarum, nec populos à suarum Ecclesiarum Parochialium, frequentia & accessu abstrahant, sive retrahant quoquo modo.* Utinam! huic Pontificio Diplomati, quod ad tollendum rixarum inter Ministros Altaris fomentum sapientissimè editum est, parêrent omnes tam Religiosi, quàm Presbyteri Parochiales, & punirentur illi, qui etiamnùm rixas fovent, eis fovendis calamum acuunt, veteres Ordinum Religiosorum discordias novis quotidiè libellis, & historiis refricant & exasperant, Regularium Privilegia à Sancta Sede concessa, & non revocata, tanquam contraria Ecclesiasticæ Hierarchiæ impugnant, quodque gravius est, in volgus spargunt propositiones ab Alexandro VIII. proscriptas, & his verbis conceptas: *Confessiones apud Religiosos factæ pleraque vel sacrilega sunt, vel invalida. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi & incongrua Pœnitentia, seu satisfactione, ob quæstum, seu lucrum subsidii temporalis.* Sed, missâ illâ Parochos inter & Religiosos Mendicantes invidiosâ lite, quæ enatis hinc inde erroribus occasionem dedit, alios percurramus errores, quos Sæculo XV. damnavit Parisiensis Facultas. Anno MCCCCLXXXVI. damnavit Facultas Parisiensis die X. Aprilis duodecim propositiones *Joannis Marchand*, Minoritæ Byxuntini, qui inter cæteras alias ineptias asserebat, locum, è quo *Lucifer*, ob superbiam, dejectus est, Sancto *Francisco* fuisse præparatum, & ab illo in præmium ejus humilitatis, qua omnes alios Sanctos superavit, esse occupatum: Sanctum *Franciscum* esse alterum CHRISTUM, alterum Filium DEI, ejus conceptionem per Angelum matri ipsius fuisse prædictam, non secùs ac Christi Domini conceptio fuit *B. Mariæ* Virgini per Angelum nunciata: Sanctum *Franciscum* quotannis in Purgatorium descendere, indèque omnes sui Ordinis Professores eruere & in Cœlum deducere, non secùs ac Christus Dominus ascendens in Cœlum Patriarcharum animas è Limbo ereptas secum perduxit. Has, & similes ineptias, duodecim propositionibus contentas, damnavit Parisiensis Facultas, quæ etiam eodem anno, seu die sextâ Junii anni MCCCCLXXXVI. proscripsit novem propositiones *Joannis Lallier*, ejusdem Facultatis Parisiensis Theologi Licentiati, qui negabat Romani Pontificis Primatum, potestatem & jurisdictionem Episcoporum, quibus simplices Presbyteros æquabat, cœlibatum Sacerdotum, Canonizationem Sanctorum, præceptum jejunii tempore Quadragesimali observandi, & perpetuitatem Ecclesiæ Romanæ, quam, à tempore *Silvestri* Romani Pontificis, non Ecclesiam *Jesu Christi*, sed *Cæsaris*, appellari debere, impiè effutiebat. His erroribus addebat *Joannes Lallier*, plus fidei tribuendum non esse Vitis Sanctorum, quàm Chronicis Regum Franciæ; & potiùs credendum esse, Sanctum *Franciscum* nunc cum *Lucifero* pœnis Inferni esse addictum, quàm eum nunc in Cœlis occupare locum, à quo *Lucifer* post suum lapsum ad Inferos fuit præcipitatus. Alias Censuras, quas Sæculo XX. tulit Sacra Facultas Parisiensis contra Astrologiam judiciariam, contra Orationem superstitiosam adversùs Pestem, & contra quasdam propositiones de Incarnatione, refert *Egassius Bulæus* Tomo V. *Historiæ Universitatis Parisiensis*, ubi eas, si tibi per otium liceat, legere poteris. Hic dumtaxat velim observes, Sacram Facultatem Parisiensem sub finem Sæculi XV. seu anno MCCCCXCVII. Statutum edidisse, quo vetuit, ne quis deinceps publicè sustineret, *Mariam* Virginem fuisse conceptam in peccato Originali, sancivitque, neminem in posterum in sinum Academiæ, & præcipuè in Ordinem Theologorum assumptum iri, qui non jurâsset, se immaculatam B. *Mariæ* Virginis Conceptionem propugnaturum, sicut, post *Trithemium* in Chronico Spanheimensi, refert *Egassius Bulæus* Tom. V. Historiæ Universitatis Parisiensis ad hunc annum MCCCCXCVII. Pag. 815. Ex quo, ut obiter dicam, facilè refellitur *Lucas Vvadinghus*, qui in Annalibus FF. Minorum asserit, *Joannem Scotum* Minoritam, qui Sæculo XIV. floruit, suis disputationibus pellexisse Universitatem Parisiensem ad condendum illud Decretum, quo cavit, ne ad ullos Gradus Scholasticos admitterentur, qui priùs non jurâsset, se defensurum Beatam Virginem Mariam à primigenia Protoparentis labe fuisse prorsùs immunem. In hac, inquam, narratione *Lucam Vvadinghum* rem acu non tetigisse, & conditi illius decreti tempus non rectè indicâsse, facilè evincitur. Primò, quia mox laudati *Trithemius* & *Egassius Bulæus* hoc Sacræ Facultatis Parisiensis Decretum de propugnanda opinione Conceptionis immaculatæ *Mariæ* Virginis referunt ad annum MCCCCXCVII. ac subindè apertè innuunt, illud longè post *Joannem Scotum* fuisse publicatum, cum *Joannes Scotus* ex hac vita migrârit anno MCCCVIII. Præterea, hoc Decretum Facultatis Parisiensis

de

de tenenda sententia Conceptionis Immaculatæ *Mariæ* Virginis editum dumtaxat fuit post Concilium Basileense, quod celebratum fuit anno millesimo quadringentesimo trigesimo primo. In eo siquidem Decreto, ut videre est apud *Egassium Bulæum* lucu jam citatu, Doctores Facultatis Parisiensis hæc habent: *Quæ sententia* (scil. de Conceptione *Mariæ* Virginis) *paucos post annos in Sacro Basileensi plenario Concilio post longam ejus quæstionis disputationem, gravissimamque deliberationem, Spiritu Sancto inspirante placuit, ut eam tandem doctrinam, quæ Beatissimam Dei Genitricem Mariam, cùm conciperetur, ab omni prorsus peccatò originalis labe speciali singularique Dei gratia fuisse liberam asseruerit & docuerit, tanquam piam, Ecclesiastico cultui, Fidei Catholicæ, rectæ rationi, & Scripturæ Sacræ consonam, ab omnibus Catholicis approbandam, amplectendam, & tuendam definierit &c.* Ex quibus verbis Sole clariùs patet, hoc Sacræ Facultatis Parisiensis Decretum de tenenda opinione immaculatæ Conceptionis *Mariæ* Virginis fuisse editum post celebrationem Concilii Basileensis, adeoque post obitum *Joannis Scoti*, cùm Basileense Concilium, ut mox observavimus, indictum sit anno millesimo quadringentesimo trigesimo primo, & *Joannes Scotus* vitâ functus sit anno millesimo trecentesimo octavo. Tertiò, si Facultas Parisiensis jam Sæculo XIV. alumnos suus ad Beatissimæ Virginis Immaculatam Conceptionem propugnandam obstrinxisset, omni procul dubio *Petrus de Alliaco* in Tractatu edito contra *Joannem Montesonum*, Dominicanum, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctorem Theologum, cujus quatuordecim propositiones contra opinionem de Immaculata Conceptione Virginis *Mariæ* damnavit Sacra Facultas Parisiensis, absque dubio, inquam, *Petrus de Alliaco* in hoc Tractatu objecisset *Montesono* solemnis violationem Juramenti, quo Academia Parisiensis suus alumnos ad piam opinionem de Immaculata Dei-paræ Virginis Conceptione propugnandam adstrinxisset. At ne semel quidem innuit *Petrus de Alliaco*, aliquod Sacræ Facultatis Parisiensis Decretum, aut Juramentum editum, aut præstitum fuisse, immò quæstionem hanc in utramque partem eâ tempestate in Academia Parisiensi probabiliter ventilatam fuisse apertè significat. Id etiam evidenter supponit Facultas Parisiensis in sua Censura, qua *Joannis Montsoni* decimam propositionem damnat *tanquàm falsam, scandalosam piarum aurium offensivam, & præsumptuosè assertam: non obstante probabilitate quæstionis, utrum Beata Virgo fuerit concepta in peccato originali?* Quæ verba planè indicant, tunc liberum fuisse Sacræ Facultatis Parisiensis alumnis de ista quæstione probabiliter in utramque partem disputare, ac proinde nullam adhuc Sæculo XIV. Juramenti formulam de pia opinione Immaculatæ Conceptionis Virginis tenenda Baccalaureis, & Doctoribus Theologis fuisse à Sacrâ Facultate Parisiensi præscriptam. Quæ cùm ita sint, nemo non videt, hallucinatum fuisse *Lucam Wadinghum*, dum in Annalibus FF. Minorum scripsit, *Joannem Scotum* sua disputatione impulisse Sacram Facultatem Parisiensem, ut religionem Juramenti de propugnanda pia opinione Immaculatæ Conceptionis *Mariæ* Virginis, suis alumnis imponeret, cùm tamen id solùm contigerit longè post obitum *Scoti*, hoc est, anno millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo.

D. Hunc Anachronismum, quamvis haud levem, *Wadingho*, gloriæ sui Doctoris subtilis extollendæ percupido, ultro condonemus; & seriem resumamus errorum, qui Sæculo XV. fuerunt ab Ecclesia profligati.

M. Multi errores in Concilio Constantiensi, præter Wicleffistarum, & Hussitarum Hæreses, fuerunt damnati, inter quos primùm illos referam, in quos *Matthæus Grabon*, Ordinis Prædicatorum Professor, Conventus Wismariensis, Merseburgensis Diœcesis, Provinciæ Saxoniæ, lapsus est, dum *Fratres vitæ communis*, seu eorum Institutum, qui nullam Regulam, nullumque Ordinem ex approbatis ab Ecclesia professi vivebant, nimio æstu impugnavit. Erant autem errores ex *Grabonis* libro excerpti viginti quinque, quos hic singillatim recensebo: I. *Proprietas temporalium rerum statui sæculari essentialiter est annexa.* II. *Nullus sine peccato potest illud abjicere, quo retento potest convenienter vivere secundum statum suum.* III. *Omnes peccant, qui bona sua simpliciter in eleemosynam largiuntur propter Christum.* IV. *Abdicationem omnium propter Christum nullus facere potest extra veras Religiones manendo sine peccato mortali; & dico veras Religiones per Sedem Apostolicam approbatas.* V. *Papa non potest dispensare cum Sæcularibus, ut omnibus in singulari careant.* VI. *Si Papa posset alicui concedere hoc, tunc posset ei concedere propriæ vitæ subtractionem, quod est contra Præceptum Decalogi:* Non occides. VII. *Religiosus non potest sine peccato mortali abdicare voluntatem habendi communia, quando actu talia non habet.* VIII. *Quod aliquis sit voluntariè pauper propter Christum, in Sæculo manens, omnino nihil habendo in singulari, nec etiam ipsam voluntatem habendi propria, includit omni tempore contradictionem.* IX. *Nullus potest paupertatis consilium meritoriè observare, nisi fuerit in statu Spiritualis perfectionis, sive veræ Religionis. Dico autem veram Religionem, secundo modo dictam Religionem.* X. *Reputantes se bene facere assumendo paupertatem, quæ est Salvatoris consilium, remanendo in statu sæculari, peccant mortaliter.* XI. *Abdicare omnia, etiam propter Christum, nisi veram & approbatam Religionem ingrediatur, est sibi & suis, quorum cura sibi incumbit, vitam subtrahere; quod est homicidium committere tot hominum, quot ejus curæ subduntur.* XII. *Credentes se mereri vitam æternam tali abdicatione, credunt se posse mereri vitam æternam mortaliter peccando.* XIII. *Effundi omnes opes simul ab his, qui volunt in sæculo manere, reducitur quasi immediate ad illud præceptum:* Non occides. XIV. *Dicens omnia meritoriè esse abjicienda propter Christum, remanenti in sæculo, est hæreticus judicandus.* XV. *Nullus potest meritoriè & secundum Deum obedientiæ, paupertatis, & castitatis consilia, extra veras & approbatas Religiones manendo, adimplere.* XVI. *Tria Salvatoris consilia sic sunt concatenata, ut ubi paupertas meritoria, in quantum est Salvatoris consilium, invenitur, oportet ut necessario alia duo, scilicet Castitas & Obedientia inveniantur, quæ à paupertate separari non possunt.* XVII. *Matronæ, seu mulieres communem vitam ducentes, insimul commorantes, Begutte vulgariter nuncupatæ,*

quoscumque errores non tenentes aut prædicantes, seu aliàs de erroribus vel hæretica pravitate non suspecta, æternæ damnationis sunt filia, & earum status est prohibitus & damnatus. XVIII. *Peccant, qui propria sua resignant, non intrantes Religionem approbatam.* XIX. *Non licet Presbyteris, & Clericis communem vitam ducere, nisi in Religione approbata, sub pœna peccati mortalis.* XX. *Peccant omnes, qui fovent consilio & auxilio communem vitam ducentes extra Religionem approbatam.* XXI. *Excommunicati sunt omnes communem vitam ducentes extra Religionem approbatam.* XXII. *Similiter excommunicati sunt illi, qui vitam communem extra Religionem approbatam ducentibus præbent eleemosynas. Et qui tales fovent consilio & auxilio, vel defensione, similiter stant & sunt in statu perpetuæ damnationis; & nisi de ejusmodi excessibus eorum magna contritione pœnituerint, ad vitam æternam non possunt pervenire, neque salvi permanere.* XXIII. *Omnes vitam communem ducentes extra Religionem approbatam. sunt illi, à quibus Salvator noster præcipit esse abstinendum, & tanquam à falsis Prophetis attendendum.* XXIV. *Quilibet faciens contra jura Canonica, peccat mortaliter.* XXV. *Nullus corpore validus, absque communi utilitate & necessitate potest extra veras Religiones sine peccato eleemosynas Christi Fidelium tollere.* Hæ viginti quinque *Matthæi Grabonis* propositiones ad Concilium Constantiense delatæ, agentibus præcipuè *Petro de Alliaco*, Cardinali Cameracensi, & *Joanne Gersonio*, Academiæ Parisiensis Cancellario, damnatæ fuerunt, quædam ut hæreticæ, aliæ ut erroneæ, nonnullæ ut scandalosæ, & piarum aurium offensivæ. Cui Sententiæ *Matthæus Grabon* summa reverentia se ultro subjecit, suosque errores revocavit, asserendo se eamdem fidem & doctrinam tenere in omnibus, quam Sancta Mater Ecclesia tradidit & firmavit. Ejus revocatio, & Censuræ his viginti quinque propositionibus à *Petro de Alliaco, & Joanne Gersonio* inustæ, habentur inter ipsius *Joannis Gersonii* Opera Tomo I. Editionis Parisiensis anno MDCVI. pag. 624. & Editionis Antverpiensis anno MDCCVI. pag. 467. & 470.

Eamdem ac *Matthæus Grabon* sortem in Concilio Constantiensi nactus est *Nicolaus Serurarius*, Ordinis Eremitarum *Sancti Augustini*, cujus errores circa administrationem Sacramentorum factam à Presbyteris Concubinariis, circa cultum Sanctorum, contra pœnitentiam, & adversus Parochos, atque Canonicos Regulares Ordinis Sancti *Antonii* Abbatis, fuerunt in prædicto Concilio damnati, & postea à *Martino Quinto* Pontifice Maximo, qui Censuram, quam in errores *Nicolai Serurarii* tulerant Patres Concilii Constantiensis, Pontificia auctoritate confirmavit, eumque ad palinodiam, & errorum abjurationem compulit. Hi autem errores, quos in Belgio disseminavit *Nicolaus Serurarius*, quosque *Martinus Quintus* refert in suo Diplomate, ad istos potissimùm reduci possunt. In primis, docebat *Nicolaus Serurarius*, quod *Charitas est ad Deum & proximum, & non ad se ipsum.* Secundò, *quòd Deus non remisit, neque remittere potest culpam peccatori absque prævia contritione.* Tertiò, *quod Presbyteri publici concubinarii non habent auctoritatem, seu potestatem absolvendi peccatorem, & peccator confessus Sacerdoti publico concubinario recedit absque absolutione.* Quartò, *quòd Orationes & preces Missales talium Sacerdotum publicorum concubinariorum, sint nullius valoris, & Missæ per tales concubinarios celebratæ pro defunctis, aut vivis, sint nullius valoris, & peccent mortaliter illi, qui per Sacerdotes concubinarios Missas celebrari faciunt, vel illis intersunt.* Quintò, *quòd Fideles non teneantur semel in anno, confiteri suo proprio Curato, quia Religiosi præsentati sunt proprii Sacerdotes & veri Curati.* Sextò, *quod mulieri non est opus purificari, quinimmò, hoc, scilicet purificari, est judaizare.* Septimò, *quòd Oratio non debet dirigi, nisi ad Deum solummodò, & non ad Sanctos.* Octavò, *quod deferre honorem feretro Beati Antonii Abbatis erat crimen idololatriæ*, & quòd *illi, qui dant ad comedendum porcis bajulantibus campanulam Beati Antonii Abbatis, peccant mortaliter.* His duobus Viris Religiosis, *Matthæo Graboni, & Nicolao Serurario*, quorum errores in Concilio Constantiensi fuerunt damnati, adjungi meritò debet *Joannes Parvus*, cujus itidem errores in eodem Concilio Constantiensi confixi sunt.

D. Quis est iste *Joannes Parvus*, cujus errores damnavit Concilium Constantiense?

M. *Joannes Parvus* fuit natione Normannus, Theologus Parisiensis, venalis homò, & ingenii ad assentationem fœdè projecti. Ille quippè horribile parricidium, quod, ut in Colloquio primo observavimus, commisit *Joannes*, Burgundiæ Dux, qui *Ludovicum*, Ducem Aurelianensem, *Caroli Sexti* Galliarum Regis fratrem, ac Patruelem suum immani proditione occidi curavit, hoc, inquam, detestandum parricidium summa impudentia defendendum suscepit, & quod gravius est, ut illud patricidium vindicaret, ausus est occisi *Ludovici*, Aurelianensis Ducis, famam canino dente proscindere, ejusque manes crudeliùs insectari, quàm fuerat illius corpus à sicariis confossum. Inter cætera crimina, quæ impegit occiso *Ludovico*, Aurelianensi Duci, & quibus eum infamare studuit, hoc unum instar omnium fuit, quod diceret, *Ludovicum*, Ducem Aurelianensem, Galliarum Regnum, dum viveret, affectâsse, eum adhibuisse Magos, variasque incantationes ac sacrilegia, ut *Carolum Sextum* Galliarum Regem de medio tolleret, & ad id exequendum fœdus cum Angliæ Rege pepigisse, graviaque exegisse vectigalia, ut è solio deturbato *Carolo Sexto* summâ ipse rerum solus in Regno Galliæ potiretur. Ex hoc crimine (falsò tamen, & perperam occiso *Ludovico* Duci Aurelianensi impacto) tanquam ex pacto Apologiæ pro *Joanne* Duce Burgundiæ adornatæ unico fundamento inferebat *Joannes Parvus*, non solùm pœnâ dignum non esse Burgundiæ Ducem, quod *Ludovicum*, Ducem Aurelianensem, occidisset, sed potiùs gratiâ, honore, divitiis, aliisque præmiis cumulandum, tanquam tyrannidis depulsorem, & tyranni peremptorem. Eam in rem famosum libellum, cui titulus: *Justificatio Ducis Burgundiæ* composuit, in quo octo momentis, quæ ipse *Veritates* vocabat, probandum suscipit, fas esse ac meritorium cuilibet homini privata propria auctoritate tyrannum occidere; ac subinde laude, non vituperio dignum esse Ducem Borgundiæ, qui id facinoris in persona Ducis Aurelianensis perpetraverat. Mansit ali-

quan-

quamdiù absque Censura, ob summam Burgundiæ Ducis potentiam, detestandus libellus *Joannis Parvi*, sed tandem à Sacra Facultate Parisiensi damnatus est Sententiâ in ipsum latâ die XXIII. Februar. an. MCCCCXIV. & publicè promulgata die XXV. ejusdem mensis & anni. Hujus à Sacra Facultate Parisiensi ferendæ Sententiæ, quæ ab *Egassio Bulæo* edita est in *Historia Universitatis Parisiensis*, ad annum MCCCCXV. Promotor fuit *Joannes Gersonius*, ejusdem Academiæ dignissimus Cancellarius, qui ex libro *Joannis Parvi* novem Assertiones excerpsit, quas cum Censura Facultatis Parisiensis legere est Tomo I. Operum ejusdem *Gersonii*. Hunc librum etiam *Joannis Parvi* damnârunt eodem an. MCCCCXIV. *Geraldus de Monte acuto*, Episcopus Parisiensis, *& F. Joannes Poleti* Hæreticæ pravitatis Inquisitor, Ordinis FF. Prædicatorum, quorum Censuræ cùm Burgundiæ Dux acquiescere nollet, res ad Synodum Constantiensem delata est, agente *Joanne Gersonio*, Parisiensis Academiæ Cancellario, & Galliarum Regis Oratore. Nihil intentatum reliquit Burgundiæ Dux, ut damnationis Sententia à Facultate Parisiensi in librum *Joannis Parvi* lata, quæ in hujus Ducis opprobrium & dedecus vergebat, nulla & irrita declararetur in Concilio Constantiensi. Res in ea Synodo diu magna partium contentione hinc indè agitata est, tandem Sessione XV. quæ celebrata est die VI. Julii an. MCCCCXV. Patres absque ulla mentione Auctoris, aut libri, ne quæstio facti intempestivè agitata novas turbas excitaret, utque Ducis Burgundiæ honori consuleretur, damnarunt ut hæreticam illam propositionem, qua *Joannes Parvus* asserebat, *quemlibet tyrannum posse & debere licitè & meritoriè occidi per quemcumque Vasallum suum, vel Subditum.* His porrò verbis Concilii Constantiensis Decretum conceptum est: *Præcipua sollicitudine volens hac Sacrosancta Synodus ad extirpationem errorum & hæresum in diversis mundi partibus invalescentium providere, sicut tenetur, & ad hoc collecta est; nuper accepit, quod nonnullæ Assertiones erroneæ in fide & bonis moribus, ac multipliciter scandalosæ, totiusque Reipublicæ statum & ordinem subvertere molientes, dogmatizatæ sunt, inter quas hæc Assertio delata est: Quilibet tyrannus potest & debet licitè & meritoriè occidi per quemcumque Vasallum suum, vel Subditum, etiam per clanculares insidias, & subtiles blanditias, vel adulationes, non obstante quocumque præstito juramento, seu confœderatione factis cum eo, non expectata sententia, vel mandato judicis cujuscumque. Adversus hunc errorem satagens hæc Sancta Synodus insurgere, & ipsum funditùs tollere, præhabita deliberatione matura, declarat, decernit, & diffinit, hujusmodi doctrinam erroneam esse in fide & in moribus, ipsamque tanquam hæreticam, scandalosam, & ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, perjuria, vias dantem reprobat & condemnat. Declarat insuper, decernit & definit, quod pertinaciter doctrinam hanc perniciosissimam asserentes, sunt hæretici, & tanquam tales juxta Canonicas sanctiones puniendi.* Hanc damnationis sententiam, absque tamen nomine Authoris, in Concilio Constantiensi latam, statim ac Senatus Parisiensis accepisset, litteras Regias triennio ante datas, die scilicet XVI. Martii an. MCCCCXIII. quibus executionem Sententiæ ab Episcopo Parisiensi, & à *F. Joanne Poleti* Fidei Inquisitore datæ Galliarum Rex imperabat, in Commentarios, seu Regesta Curiæ retulit die IV. mensis Julii an. MCCCCXVI. Hic fuit exitus, quem tandem habuit infaustus libellus pro vindiciis Burgundiæ Ducis à *Joanne Parvi* malè consarcinatus, de quo si plura scire desideres, legesis Tomum V. *Historiæ Universitatis Parisiensis*, ubi *Egassius Bulæus* omnia Documenta, seu Censuras, Acta, & Monumenta, quæ hujus libelli à *Joanne Parvi* lucubrati damnationem attinet, integra exhibet à pag. 257. usque ad pag. 264. & à pag. 269. usque ad pag. 304.

D. Fueruntne alii errores damnati in Conciliis, Sæculo decimo quinto in Ecclesia celebratis?

M. Concilium Basileense, quod habitum est anno MCCCCXXXI. confirmavit in prima Sessione Wicleffistarum, & Hussitarum Hæresum damnationem factam in Concilio Constantiensi, & Sessione XXII. proscripsit quasdam propositiones excerptas ex libro *De Christo & Ecclesia* edito ab *Augustino de Roma*, Nazareno Archiepiscopo assumpto ex Ordine FF. Eremitarum *S. Augustini*. Inter has erroneas propositiones, quibus liber ille scatebat. Hæ præcipuè habentur: I. *Christus quotidiè peccat, & ex quo fuit Christus, quotidiè peccavit.* Quam tamen assertionem *Augustinus de Roma* non de Christi persona, sed de membris ejus sa intelligere fatebatur, quæ cum Capite unum Christum esse asserebat. Meritò tamen hæc propositio in sensu, ut ajunt, obvio accepta, fuit damnata. II. *Non omnes Fideles justificati, sunt membra Christi, sed soli electi, finaliter in perpetuum regnaturi cum Christo.* III. *Secundùm ineffabilem præscientiam Dei sumuntur membra Christi, ex quibus constat Ecclesia, quæ tamen non constat nisi ex eis, qui secundùm propositum electionis vocati sunt.* IV. *Non sufficit Christo uniri vinculo Charitatis, ut aliqui efficiantur membra Christi, sed requiritur alia unio.* V. *Humana Natura in Christo verè est Christus: Humana Natura in Christo est Persona Christi: Ratio suppositalis determinans Humanam Naturam in Christo, non realiter distinguitur ab ipsa natura determinata.* VI. *Natura humana assumpta à Verbo ex unione personali, est veraciter Deus naturalis & proprius.* VII. *Christus secundùm voluntatem creatam tantùm diligit Naturam Humanam unitam personæ Verbi, quantùm diligit Naturam Divinam.* VIII. *Sicut duæ personæ in Divinis sunt æqualiter diligibiles, ita duæ Naturæ in Christo, Divina & Humana, sunt æqualiter diligibiles propter personam communem.* IX. *Anima Christi videt Deum tam clarè & intensè, quantum clarè & intensè Deus videt se ipsum.* Has propositiones, & alias ex eadem radice pullulantes, in prædicto libro contentas, *tanquam erroneas in fide* confixit Synodus Basileensis, Auctoris verò personæ pepercit ac præjudicare noluit, eo potissimùm nomine, quòd licèt illius Libri Author, seu *Augustinus de Roma*, ad se sistendum coram Patribus Concilii juridicè vocatus fuisset, causas tamen absentiæ suæ allegaverat, & in aliquibus suis Operibus doctrinam suam Ecclesiæ irrefragabili judicio subjecerat.

D. Hi sunt igitur omnes errores, quos Sæculo decimo quinto sparserunt Hæretici & Novatores?

M. Pro-

M. Prodierunt adhuc Sæculo XV. duo alii Novatores, quorum errores hic prætermittere non debemus. Primus, quem jure meritò Hæresiarchæ *Lutheri* Prodromum appellare possum, fuit *Joannes Ruchardus* è Westphalia superiore in Germania oriundus, Sacræ Theologiæ Doctor, qui, sicut post *Trithemium* in Chronico narrat *Spondanus* ad annum millesimum quadringentesimum septuagesimum nonum ad revocationem quorundam articulorum, quos in Ecclesia Wormatiensi prædicasse ferebatur, per Fidei Inquisitorem coactus est, ejus Volumina, ipso inspectante, igne combusta sunt, ipse verò ad pœnitentiam peragendam in Conventum Fratrum Eremitarum Sancti *Augustini* relegatus, mœrore brevi consumptus obiit. Errores istius Novatoris eo ordine recenset *Trithemius* in Chronico: *Primus Articulus, quem prædicasse ferebatur, fuit, quod Prælati Ecclesiæ non haberent auctoritatem condendi, vel aliquid addendi ad ea, quæ Christus & Apostoli dixere, nec Summi Pontifices talem potestatem à Christo acceperunt. Secundus Articulus: Nulli hominum, quantumcunque sancto, docto, vel erudito, licèt verba Christi, & Evangelium exponere, & quod Sacra Scriptura non sit per Sanctos Patres eo Spiritu interpretata, quo primitus tradita, & instituta. Tertius Articulus fuit contra Papam, & auctoritatem Clavium Sanctæ Matris Ecclesiæ, quia dixit, Indulgentias nihil aliud esse, quam pias fraudes & deceptiones Christianorum, eosque stultos esse & fatuos, qui pro Indulgentiis Romam pergerent, quas domi, modò si essent verè contriti de peccatis suis cum emendandi proposito invenire potuissent. Quartus Articulus ex primo, quod mandata Ecclesiæ, Papæ, & aliorum Prælatorum non obligant ad mortale peccatum, pro eo quod non habeant auctoritatem legis condendæ. Quintus Articulus, quod non sit, nec unquam fuerit originale peccatum, nec parvulos in originali concipi, neque propterea damnari, se quoque unquam originali subjacuisse peccato. Sextus Articulus fuit, quod omnes Presbyteri realiter sint Episcopi, & Papa, soloque nomine & hominum institutione differant, quodque Papa, Episcopi, Sacerdotes nihil conferant ad salutem, & fide, concordia & pace salvari posse sine Sacerdotibus. Septimus Articulus: Jejunium, cum non sit à Christo institutum, non obligat nos ad jejunandum: Ecclesia enim obligare non potest nolentem in eo, quod Christus non præcepit, cùm non habeat auctoritatem Canones, & Leges condendi, ut in primo Articulo. Octavus Articulus, quod extrema Unctio non sit Sacramentum, quia non per Christum, sed per homines sit instituta, sed sit oleum, & maneat oleum, sicut antea fuit. Nonus Articulus fuit: Cum nusquam legatur, quod Spiritus Sanctus procedat à Filio in Sacra Scriptura, sed potius contrarium, potius est credere cum Græcis sapientibus, Spiritum Sanctum à Patre tantum, & non à Filio procedere, quia Filius hoc dixit. Alios quoque plures Articulos erroneos prædicasse perhibetur, sicut de horis Canonicis non dicendis, de non servandis festis, de continentia Clericorum non servanda, de benedictionibus rerum inanimatarum in Ecclesia, herbarum, luminum, aquæ, vasorum, vestium, & similium non curandis, & alios multos, quos tamen omnes anno præscripto,* seu millesimo quadringentesimo septuagesimo nono, *in Dominica Esto mihi,* hoc est, in Dominica Quinquagesimæ, *revocavit.* Sic *Trithemius* refert errores *Joannis Ruchardi*, qui in Germania Sæculo decimo quinto erroribus Hæresiarchæ *Martini Lutheri* prælusit.

Alterum habuit nefariæ suæ Sectæ Præcursorem Sæculo decimo quinto in Hispania *Lutherus*, videlicet *Petrum de Osma*, seu Oxomensis Theologiæ in Urbe Salmanticensi Professorem, qui an. MCCCCLXXIX. virulentum librum vulgavit, in quo inter alios errores asserebat, non à Christo institutam, sed ab hominibus invectam fuisse Confessionem Sacramentalem, peccataque mortalia una cordis contritione, & pravas cogitationes sola displicentia deleri. Hos, & alios *Petrus de Osma* errores *Alphonsus Carillus*, Toletanus Archiepiscopus, post accuratum examen damnavit latâ in ipsum Authorem Sententia, quam paulò post *Sixtus Quartus* Pontifex Maximus confirmavit editâ Romæ Constitutione V. Idus Augusti ejusdem anni MCCCCLXXIX. in qua declaravit, *illas propositiones, per quas Petrus de Osma, & ejus sequaces prædicti pertinaciter, affirmare non verebantur, confessionem peccatorum in specie ex universalis Ecclesiæ Statuto, non Divino jure compertam fore, & peccata mortalia, quoad culpam & pœnam alterius Sæculi, absque confessione, sola cordis contritione, pravas vero cogitationes sola displicentia deleri; & quòd confessio secreta sit, necessario non exigi, & non peracta pœnitentia confitentes, absolvi non debere; & Romanum Pontificem Purgatorii pœnam remittere, & super his, quæ universalis Ecclesia statuit, dispensare non posse. Sacramentum quoque Pœnitentiæ, quantum ad collationem gratiæ, naturæ, non autem institutionis novi, aut veteris testamenti existere, & alias, quas propter earum enormitatem (ut illi, qui de eis notitiam habent, obliviscantur earum; & qui de iis notitiam non habent, ex præsentibus non instruantur in eis) silentio prætereundas ducimus, falsas, Sanctæ Catholicæ Fidei contrarias, erroneas, & scandalosas, ac à Fidei veritate alienas, ac Sanctorum Patrum Decretis & Apostolicis Constitutionibus contrarias fore, manifestam hæresim continere dictâ auctoritate declaramus &c.* Testatur noster *Dominicus Bannes* Commen. in 2. 2. *S. Thomæ* Qu. 1. Art. 10. *Disputatione de Ecclesia*, libros *Petri de Osma*, simul cum Cathedra, in qua docebat, in media Schola igni traditos comburendos; ipsum verò *Petrum de Osma* coactum fuisse palinodiam decantare sub tali verborum forma: *Consentio Sanctæ Matri Ecclesiæ Romanæ, & Sedi Apostolicæ, & ore & corde confiteor, me tenere illam fidem, quam Dominus Sixtus Papa modernus authoritate Evangelica & Apostolica tenet, & omnes, qui contra hanc fidem venerint, dignos æterna damnatione pronuntio.* Eminentissimus Cardinalis de *Aguirre* Tomo 3. *Conciliorum Hispaniæ* pag. 682. & sequentibus refert quædam fragmenta Conventus Theologorum apud Complutum anno MCCCCLXXIX. tempore *Xysti* IV. Papæ habiti, Præside *Alphonso Carillo*, Archiepiscopo Toletano, contra *Petrum de Osma*. Ibidem etiam inseruit Diploma *Xysti* IV. quo damnantur errores *Petri de Osma*, ac tandem observat, *Petrum de Osma* humiliter atque ex animo errores suos ejurâsse anno MCCCCLXXIX. statim ac damnati fuerunt in Conventu illo Theologorum, eumque anno immediatè sequenti MCCCCLXXX. piè intra sinum Ecclesiæ Catholicæ clausisse vitæ periodum, omni

nistra fidei suæ suspicione, si qua olim fuerat, torius delerê. Undè, inquit Cardinalis de A-uirre, nunquam *Petrum de Osma* eccensuit Ec-esie Catalogo Hæreticorum, sed dumtaxet illo-um, qui citra pertinaciam errârunt in rebus Fi-ei ac dogmatum. Sed satis bactanus de Hære-bus & erroribus, quibus Sæculo XV. fuit infeste Ecclasia, diximus. Nunc breviter attingere ebemus calabram Controvarsiem, quæ eodam eculo FF. Prædicatores inter & Franciscanos agnis animis hinc inde agitete est anno videlicèt ICCCCLXIII.

D. In quonam potissimum Capite site erat labris ea Controvarsia, quæ Sæculo decimo uinto Dominicanos inter & Franciscanos ve-ementer exarsit?

M. In eo præcipuè cardine vertebatur tota lebris illa Controvarsia, quòd FF. Minores acri-s contenderant, pretiosum Sanguinem Christi omini in triduo passionis effusum, & in terra ja-ntem eb unione hypostatica excidisse, & pro-araà cultu latriæ indignum fuissa. Ex edvarto F. Prædicatores contrariam sententiam pro eris focis propugnabant, eamqua probabant aucto-ata *Clementis* VI. Pont. Max., qui, ut testetur *mericus* io Directorio Inquisitorum Part. 2. uæstione decimê, certior factus à *Nicolao Roselli*, Aragoniæ & Cataloniæ partibus Fidei Inquisi-re, Ord. Prædicatorum, & ad Cardinalitiam gnitatem posteà provecto, fuissa quosdam in Ci-tate Barcinonensi, qui palàm prædicaverant, iòd *in sanguine Christi sparse in Parasceve non re-mserit Divinitas, nec Sanguis ille erat deificatus. abite solemni Concilio Magistrorum, & aliorum storum virorum, mandavit per suas Patentes Lit-eas dicto Inquisitori, quatenus dictum Articulum hereticalem & erroneum faceret publicè revoca-ac solemniter condemnaret. Et sic ipse Inquisi-fecit, in Ecclesia Cathedrali publicè Barcinone di-um Articulum verè hereticalem publicè conde-nande.* Hunc locum interpretando *Franciscus gna* Commentario 35. in *Directorium Eymeri-* hæc habet: *Verè velut Hereticus, vel jam olim Sanctis Patribus explosus videtur talis Articu-.*

Illi enim juxta Catholicam veritatem aliud per docuerunt: Augustinus super Joannem Cap. . Tract. 47. Ambrosius, & alii, quos refert Ma-ter Sententiarum Lib. 3. Distinct. 21. paragr. at Augustinus, *& tradit luculenter Sanct. Tho-s 3. Part. Quæst. 50. Art. 2. & 3. Unde com-ne est certissimum Catholicorum dogma, videli-, quòd filius Dei JEsus Christus nunquam dimi-quod semel assumpsit, ac sibi univit.* Huic con-versiæ Dominicanos inter & Franciscanos ini-m dedit *Jacobus Marchianus* Minorita, Vir e-qui pietate eximius, & concionator farvantis-s. Ille quippè, ut testatur *Dominicus Thad-is*, Minorita, in sua *Nitela Franciscana*, Brixiæ, XVIII. Aprilis, quæ incidit in Dominicam chæ anno MCCCCLXII. apud populum cionem habens, assaruit, *in morte Domini tri JEsu Christi quatuor factas fuisse separatio-, scilicèt Animæ à Corpore, Sanguinis à Cor-e, Divinitatis ab Humanitate, & Divinita-à Sanguine*, ac subindè *Sanguinem pretiosum triduo Passionis effusum, & in terra jacentem, ab one hypostatica excidisse, & propterea cultu la-e indignum fuisse.* Quam sententiam Testimo-*Francisci Mayronis, S. Bonaventura, Richardi de Media Villa, Alexandri Halensis*, eliorum Do-ctorum Ordinis Minorum, munivit *Jacobus Mar-chianus.* Peracta concione, alter *Jacobus à Bri-xia*, Ordinis Prædicatorum, in Lombardia Inquisi-tor, prædictum *Jacobum Marchianum* in jus voca-vit, citevitque de fide responsurum. Hujus cita-tionis formam *Lucas Wadinghus* in Annalibus Minorum describit eo tenore conceptam: *Nos Frater Jacobus de Brixia sacræ paginæ Professor, Ordinis Prædicatorum, ac hereticæ pravitatis In-quisitor in Lombardia & Ripelia Januensi à Sancta Sede Apostolica constitutus, Fratri Jacobo de Mar-chia Ordinis Minorum, Prudentiam sectari. Quia nobis relatu fide dignorum innotuit, quòd post moni-tionem, qua tibi insinuavimus cum omni reveren-tia, minùs Catholicè dictum, Divinitatem à San-guine Christi in Cruce pendentis fuso fu-isse separatam, hodie verè protervius id in popu-lum spargere voluisti, id etiam, quod per Ecclesiam determinatum est, contradictione dictis tuis, hereti-cum appellant. Ideò tenore præsentium te requiri-mus, & monemus primò, secundò, tertiò, & per-emptorio. Nihilominus tibi in virtute Obedien-tiæ, & sub excommunicationis pœna mandamus, quatenus ànt dictam sententiam revoces, ut erro-neam & hereticam, antequam de hac civitate rece-das, aut coram nobis de fide responsurus compa-reas cras in manè ante horam Tertiarum in Con-ventu Sancti Dominici de Brixia residentiæ nostræ: assignantes tibi dictum terminum pro primo, secun-do, tertio, & peremptorio termino, ac Canonica monitione: alioquin, si hac mandata nostra, quod non credimus, contempseris, ex nunc, prout ex tunc, prædicta trina Canonica monitione præmissa in, & contra te, prædictam excommunicationis sen-tentiam, auctoritate Apostolica, qua fungimur, fe-rimus in scriptis, & etiam promulgamus. In quo-rum fidem &c.* Gliscentem illam inter utrum-que Ordinem Controversiem cùm dirimere haud possat *Bartholomæus Maupertus*, Brixian-sis Episcopus, consultius esse duxit utramque li-tigantem partem remittere ad Sedis Apostolicæ judicium. Anno itaque MCCCCLXIII. jussu *Pii* II. Pontificis Maximi, hec de re habita est celebris Disputatio in Palatio Apostolico & in Consessu Cardinalium. Aderant ex Francisca-nis sex, totidem ex Dominicanis, qui efficacissi-mis argumentis evicerunt, verum Christi Sangui-nem triduo mortis fusum Divinitati unitum fuisse ac proindè cultu latriæ colendum: Id per-negabant Franciscani. Disputatum est acerri-mè toto triduo. Tendem, soluto auditorio, Pontifex cum Cardinalibus plurisque diebus rem maturo examine discussit: *Major pars sen-tentiam Prædicatorum approbavit, pauci cum Mi-noribus senserc. Pius quoque* (Pontifex Maximus) *ex majori parte fuit: Sed non est visum eo tempore fieri Decretum declarationis, ne multitudo Mino-rum, cujus erat contrà Turcas prædicatio necessaria, offenderetur: in aliud tempus decisionem referre placuit.* Ita refert *Joannes Gobelinus* Libro XI. *Commentariorum de rebus sub Pio* II. *Pontificatu tota Europa gestis*, cui consentiunt in Annalibus Ecclasiæ *Odericus Raynaldus* & *Henricus Sponda-nus* ad annum MCCCCLXIII. Interea, ne ex Re-ligiosorum utriusque Ordinis Virorum conten-tione scandalum deinceps oriretur, prohibuit idem Summus Pontifex Diplomate Anconæ dato Kal. Augusti anni MCCCCLXIV, ne ulli ex Minorum

ens Prædicatorum Ordinibus liceret de ista Controversia disceptare, prædicare, publicè vel privatim verbom fecere, seu aliis soadere, *quòd videlicèt hæreticum, vel peccatum sit, tenere vel credere Sanguinem ipsius Sacratissimum triduo Passionis ejusdem Domini nostri Jesu Christi ab ipsa divinitate quomodolibet fuisse, vel non fuisse divisum vel separatum*, donec quid ea de re teneodum esset, à Sede Apostolica fuisset definitum.

D. Cùm super hac controversia decretorium judicium *Pius* II. Pontifex Maximus non pronunciaverit, sed in aliud tempus remiserit, nullus dubito, quin possit etiamnom salvê & inculpatâ fide, seu absque ulla erroris nota propognari Sententia Franciscanorum, asserentium, sanguinem Christi Domini in triduo mortis fusum Divinitati non fuisse unitum, adeoque cultu latriæ non adorandom.

M. Quid super hac re sentiant gravissimi Theologi, inquirere longom esset, & singillatim expendere omninò supervacaneum. Sufficiet hic verba referre doctissimi Theologi Societatis JEsu, seu Cardinalis *de Lugo*, qui disputatione XIV. de Incarnatione, ubi hanc quæstionem, quam in præsentia versamus, profundissimè tractens hæc habet: *Cæterum, ex his licèt fundamentis non possit nota inuri illi Sententiæ* (Franciscanorum scilicèt) *adhuc crediderim, hodie absque aliqua nota defendi non posse propter verba Tridentini Sessione* 14. *cap.* 3. *in quibus definitur, in Eucharistia esse Corpus sub specie panis, & sanguinem sub specie vini, animamque sub utraque, vi naturalis connexionis, & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit, nec amplius moritur, inter se copulantur. In quibus verbis, ut vidimus, sanguis dicitur esse pars Christi Domini; ex quo per bonam consequentiam, infertur, vel sanguinem debuisse subsistere in Christo, eadem Verbi subsistentia, vel si habuisset aliquam subsistentiam propriam creatam in Christo, non fuisse solam subsistentiam Verbi sed etiam creatam saltem partialem: Nam Christus adequatè acceptus continet omnes suas partes, quarum una est sanguis, ut constat ex Tridentino, ergò si sanguis habeat subsistentiam creatam propriam, Christus non solum includit subsistentiam increatam Verbi, sed aliam etiam creatam partialem, quod dici non potest. Hinc eadem ferè certitudine sequitur, sanguinem effusum, in triduo mansisse hypostaticè unitum Verbo; sicut enim corpus mansit unitum Verbo; eò quod erat pars ejus humanitatis, ita sanguis, qui non minus erat pars, ut vidimus, nec minus reassumendus iterum in resurrectione, debebat propter eamdem rationem manere unitus, quia non potest afferri ratio discriminis sufficiens inter carnem & sanguinem, cùm utraque sit vera pars naturæ humanæ &c.* Sic doctissimus ille Cardinalis sententiam Dominicanorum strenuè tuetur, & contrariam absque aliqua erroris notâ post Concilium Tridentinum defendi haud posse, solidâ ratione evincit.

D. Si Sanguis Christi, ut post Dominicanos censet Cardinalis *de Lugo*, in triduo mortis mansit verbo divino unitus, illeque totus Corpori Christi in Resurrectione fuerit restitutus, sequitur planè, nihil Sanguinis Christi, post ejus Resurrectionem, superesse in terris; & tamen constat, esse aliquas Ecclesias, quæ guttas, & reliquias Sanguinis Christi Domini gloriantur se habere. Nutat igitur præcipuum hujus Dominicanorum sententiæ fundamentum.

M. Huic difficultati bifariam respondent Dominicani. In primis, dicunt cum Doctore Angelico 3. part. quæst. 54. art. 2. ad 3. eum Sanguinem, qui etiamnum in quibusdam Ecclesiis asservatur, non fluxisse à latere Christi, sed ex quadam Imagine miraculosa, vel esse vestigium Sanguinis Christi servatum ad solatium fidelium. Præterea, ultro fatentur Dominicani; Christum post Resurrectionem suam aliquas ad pietatem & solatium fidelium sanguinis sui reliquisse guttas, quæ partem integralem corporis humani non constituunt; immò ipsimet gloriantur, apud se habere in Cœnobio San-Maximino Gallo-Provinciæ pretiosissimum illud depositum *Beatæ Mariæ Magdalenæ*, nempe terram, inspersam, seu irrigatam & coloratam Sanguine Christi phiolâ inclusam, quam vidit noster *Sylvester* anno MCCCCXLVII. dum inviseret antrum illud, in quo *Maria Magdalena* Pœnitentiam egit, sicut ipsemet scribit in *Rosa Aurea* Fer. V. additque, omnes sibi sine hæsitatione affirmâsse, singulis annis die Parasceves perlectâ passione, evidenter & clarè ebullire. Status itaque controversiæ Dominicanos inter & Minoritas, Sæculo XV. magna animorum contentione disputatæ, non erat, utrum adhuc in terris superssint guttæ Sanguinis Christi? Sed utrum Sanguis, qui est vera humanitatis pars, remanserit in triduo mortis hypostaticè unitus, vel non unitus Verbo Divino? in hoc uno stebat totius difficultatis cardo. Sed hactenus satis de hac celebri Controversia dictum sit. Prætermitto alias duas Controversias, quæ eodem Sæculo XV. Dominicanos inter & Franciscanos fuerunt agitatæ, quarum prima, quæ spectat Conceptionem *B. Mariæ Virginis*, composita fuit à *Sixto IV.* Pontifice Maximo, ex Ordine FF. Minorum assumpto, qui Diplomate Nonis Septembris anni MCCCCLXXIX. promulgato districtè vetuit, ne utraque sententia, id est, tam eorum, *qui Dei Genitricem ab originalis peccati macula in sua Conceptione præservatam fuisse* dicunt, quàm illorum, qui tenent, *Gloriosam Virginem Mariam cum Originali peccato fuisse conceptam*, Hæreseos, aut erroris damnaretur; *cùm nondum sit à Romana Ecclesia, & Apostolica Sede decisum*, inquit ille Pontifex Maximus. Hæc *Sixti* IV. Constitutio ab ejus successoribus Romanis Pontificibus, & ab Oecumenico Concilio Tridentino fuit confirmata, nec hactenus ab ullo revocata. Alteram Controversiam Dominicanos inter & Franciscanos de Sacris Stigmatibus Sanctæ *Catharinæ Senensis* excitatam sopire conatus est idem Summus Pontifex *Sixtus* IV. Negabant Franciscani, *Catharinam* Senensem bis Divini amoris characteribus fuisse insignitam, idque Privilegii soli *Sancto Francisco* concessum propugnabant. Dominicani verò hoc decus *Sancto Francisco* non præripiebant, sed illud itidem *S. Catharinæ* Senensi asserebant, nixi potissimum *Raymundi Capuani*, hujus Sanctæ Virginis Confessarii, testimonio, nec non *Sancti Antonini* III. Part. Chronicorum Titulo XXIII. Cap. XIV. Paragr. X. ac tandem authoritate *Pii* II. Pontificis Maximi, qui in Hymno Vesperarum Officii, quod in Festo *Sanctæ Catharinæ* Senen-

Senensis celebrandum composuit, disertè asserit, vulnerum Christi formam in Virgine Catharina Senensi fuisse expressam. His rationibus adductus *Sixtus IV.* Pontifex Maximus, sublatis anno MCCCCLXXXIII. Censuris Ecclesiasticis, quibus antehàc prohibuerat, ne Sanctæ Catharinæ Senensis imagines cum Sacris Stigmatibus pingerentur, Franciscanos cohibuit. Eadem tamen Controversia sub Pontificatu *Clementis VIII.* recruduit, quam ut componeret Summus ille Pontifex, post maturum rei examen coram Sacra rituum Congregatione institutum anno MDXCIX. utrique parti silentium indixit. Tandem litem finivit *Urbanus VIII.* Pontifex Maximus, qui tertiam Lectionem Officii ejusdem Sanctæ Virginis Romano Breviario suis curis & auctoritate emendato inserendam propriâ manu conscripsit, & auctoritate Apostolica ex consilio Sacræ Rituum Congregationis approbavit, in qua hæc leguntur: *Hanc gratiam amantissimus Dominus novâ gratiâ cumulavit, ut sentiret dolorem illapsa vi vulnerum, & tamen cruenta signa non apparerent. Quod ita contigisse cùm DEI Famula*, seu Catharina Senensis, *Confessario suo Raymundo retulisset, ut oculis etiam repræsentaretur, radios in imaginibus Beatæ Catharinæ ad dicta quinque loca pertingentes pia Fidelium cura pictis coloribus expressit.* Totam hanc disceptationem de Sacris Stigmatibus *Sanctæ Catharinæ Senensis*, quam Dominicani Sæculo Ecclesiæ decimo quinto habuerunt cum Franciscanis, claudam verbis *Henrici Spondani* in Annalibus Ecclesiæ ad annum MCCCCLXXXIII. Num. VIII. ubi hæc habet: *Satiùs longè foret Franciscanis, humilitatem ac paupertatem sui conditoris imitari, quàm hujusmodi disputationibus gratiam DEI restringere velle ad suas æmulationes. Non tamen ut omninò asserere velimus, apparuisse ita in Corpore Catharinæ Stigmata, ut in Francisci membris. Sed profectò non minor fuisse videtur ejus humilitas & abjectio sui; cùm cernens Christum Cruci affixum magno super se cum lumine descendentem, radiosque sanguineos ex suis quinque sacratissimis Cicatricibus emittentem, vellet sua Stigmata ipsi affigere, sicut fecerat speciali suo servo Francisco, rogavit, ut cicatrices in corpore apparerent exteriùs: quandò ex radiis sanguineis in sorores immùtatis à Cicatricibus Crucifixi procedentibus, & ad manus, pedesque, & cor ejus pervenientibus, valdè sensibilis dolor in dictis corporis sui partibus est relictus.* Hactenus illustris ac pius ille Analium Ecclesiasticorum Continuator, cujus sapientissimo Consilio assentiri nunc Franciscanos facilè mihi persuadeo.

D. Cùm de Hæresibus, erroribus & controversiis Sæculo Ecclesiæ XV. enatis nihil aliud tibi dicendum occurrat, patere, quæso, ut à te, sub finem hujusce nostri Colloquii, postulem, an verum sit, quod nuperrimè legebam in *Historia Litteraria Guilielmi Cave* ad Sæculum, quod vocat *Synodale*, quod est Sæculum Ecclesiæ decimum quintum. Ibi quippè, seu pag. 53. loquens de *Joanne Husso*, cujus Hæresim superiùs retulisti, hæc scribit: *Anno 1414. inchoato Constantiensi Concilio, Hussus, Sigismundi Imperatoris literis, quibus saluti sua publicâ Imperii fide cautum est, Germanicè simul ac Latinè scriptis munitus, Nobilibus aliquot Bohemis die 3. Novembris Constantiam deducitur, acceptis priùs initinere Pontificis, & Concilii litteris, quas Salvi Conductûs vocant. Nihil tamen fidei tam solemni Religione data authoritas & reverentia potuit, quò minùs Hussus, reclamantibus Sigismundo & Germanis, vigesimo sexto post ingressum die in fœdissimam carcerum daretur.* Et post pauca interjecta idem subdit de *Hieronymo Pragensi*, Discipulo *Joannis Hussi*, his verbis: *Mense Aprili ejusdem anni*, seu MCCCCXIV. *Hieronymus Pragensis Constantiam venerat, acceptâ priùs a Concilio tutò veniendi, non tamen redeundi (id enim boni Patres scelestissima perfidia prætexebant) potestate, & in carcerem datus, dirisque tormentis excruciatus fuerat.* Quibus verbis Hæreticus ille Anglus apertè Summum Pontificem, & Patres Concilii Constantiensis, accusat, quòd fidem publicam, & Salvum Conductum, quem *Joanni Husso*, & *Hieronymo Pragensi* dederant, violaverint, injustè in eos animadvertendo, illósque sæculari Curiæ tradendo, ut pœnas luerent, & ad rogum damnarentur. Ab hac itaque calumnia Summum Pontificem, nec non Patres Concilii Constantiensis vindicare debes, quam Hæretici perperàm ipsis impingunt.

M. Hæc putida calumnia multis momentis difflari, falsique convinci potest. In primis, falsò asserunt Heterodoxi, Summum Pontificem, qui cum temporis erat *Joannes XXIII.* ac Patres Concilii Constantiensis *Joanni Husso* publicam fidem, seu Salvum Conductum concessisse, cùm tamen contrarium evidenter pateat ex Epistolis ipsiusmet *Joannis Hus*, cujus testimonio Hæretici refragari haud possunt. At enim *Joannes Hus* in suis Epistolis non semel profitetur, se absque Salvo Conductu Papæ Constantiam venisse. Sic enim scribit Epistola V. *Venimus*, inquit, *in Constantiam post Festum omnium Sanctorum sine omni nocumento, pertranseundo civitates, applicando Intimationes Latinas & Teutonicas. Et stamus in Constantia in Platea propè Papæ hospitium. Et venimus sine Salvo Conductu.* Ubi Hussitæ admarginem addiderunt: *Intellige, Papæ.* Epistolâ VI. *Scitote, ait, quod benè sto per omnia: Veni sine Salvo Conductu Papæ ad Constantiam*; & Epistola XLIX. *Reliqui*, inquit, *post me literam, quæ lecta est in Bethleem, in qua posui, quod exeo sine Salvo Conductu.* Et infra: *Ad hoc vos dicentis, quia non habui, cùm exivi, Salvum Conductum Papæ.* Falsum itaque est, quod *Guilielmus Cave*, aliique Hæretici dictitant, *Joannem Hussum*, Constantiam venisse cum Salvo Conductu Papæ. Nec minus abhorret à vero, quòd scriptitant Hæretici, videlicet Synodum Constantiensem *Joanni Husso* publicam fidem, sive Salvum Conductum dedisse, ut tutò ac liberè Constantiam venire posset. Nullum quippe hujus Salvi Conductûs *Joanni Husso* concessi in Actis Concilii Constantiensis, sicut nec apud ullos, etiam adversæ communionis, Hæreticos apparet vestigium. Nunquàm etiam *Joannes Hus* de violata fide publica sibi à Concilio Constantiensi datâ conquestus est. Scripsit *Joannes Hus*, dum in carcere detineretur, Epistolas ad Amicos, in quibus, præsertim Epistolis XVIII. & XIX. queritur de multis capitibus, in quibus sibi à Concilio Constantiensi & Deputatis injuriam fieri causabatur, at de violata sibi ab hoc Concilio datâ Salvi Conductûs fide ne verbulum quidem habet. Multa quoque *Joannes*

Hus, cùm duceretur ad supplicium, cùm palo alligaretur comburendus, de doctrina sua ac innocentia dixit, à sententia contra se in Concilio Constantiensi latâ ad Christum provocavit, at de publica fide sibi datâ & à Synodo Constantiensi violatâ nullam omninò querimoniam emisit. Ex eo itaque silentio, quod ad mortem usque servavit *Joannes Hus*, facilè colligitur, nec ipsum à Synodo Constantiensi publicam fidem accepisse, nec eam ab eadem Synodo fuisse violatam. Cùm igitur ex multis Actis, & sinceris monumentis certò certiùs constet, *Joanni Husso* nec Summum Pontificem, nec Sacram Synodum Constantiensem dedisse unquam publicam Salvi Conductûs fidem, mirari vehementer subit, quâ fronte *Guillelmus Cave*, aliique Hæretici audeant asserere, eam à summo Pontifice, & Patribus Concilii Constantiensis fuisse violatam, dum *Joannem Hussum* in sua Hæresi pertinacem sæculari Potestati tradiderunt, ut pœnas debitas lueret, & ultricibus flammis addicerentur.

Non inficior quidem, Imperatorem *Sigismundum* publicam Salvi Conductûs fidem *Joanni Husso* dedisse, ut ad Concilium Constantiense veniret. Sed hunc Salvum Conductum *Sigismundus* Imperator *Joanni Husso* dumtaxat concessit in his, quæ ad securitatem & celeritatem itineris ipsius pertinerent tam per terram, quàm per aquam, hoc est, ut *per quoscumque passus, portus, pontes, terras, dominia, jurisdictiones, civitates, oppida, castra, villas, & qualibet alia loca, sine ulla solutione tributi, telonii, aut alio quovis solutionis onere, omnique prorsus impedimento remoto, transire, stare, morari, & redire liberè posset*, sed non ut eum à Concilii Constantiensis Jurisdictione eximeret, & à Canonum, legumque districtione liberum contra justitiam & evidens Religionis Catholicæ bonum præstaret, sicut patet ex tenore litterarum ejusdem Imperatoris datarum Spiræ die 18. Octobris ann. MCCCCXIV. quæ extant apud *Goldastum* in Appendice Documentorum ad Commentarios de Regni Bohemiæ Juribus & Privilegiis pag 89. Porrò, hunc Salvum Conductum in eum finem *Joanni Husso* indultum strictissimè servavit Imperator *Sigismundus*. Nemo siquidem *Joanni Husso* in itinere vim intulit, nullus ipsi molestiam facessiit, immò, ut ipsemet Epistolis III. & V. testatur, ubique humanissimè susceptus est, & Constantiæ etiam benignissimè habitus, antequam in fugam sese dedisset. At ubi *Joannes Hus* fugam arripuit, ut contra jus omne, contra Imperatoris jussionem, contra propria pacta, sese Concilii examini ac judicio subduceret, & ut in Bohemiam redux hæresim impunè prædicare ac disseminare pergeret, tunc deprehensus in curru stramine pleno, quo ex urbe deportandus erat, captus est, in carcerem compactus, & deinde hæreseos convictus ac juridicè damnatus, cùm prava dogmata nullo pacto ejurare vellet, Curiæ Sæculari traditus est flammisque consumptus juxta Leges Cæsareas, quæ pœnam capitis in contumaces Hæreticos decernunt. Qua in re malitiam suam apertè prodit *Guillelmus Cave*, dum ait, *Joannem Hussum*, reclamante Imperatore *Sigismundo*, in fœdissimum carcerem fuisse conjectum; cùm tamen Historicorum Hussitarum testimoniis certissimè constet, Imperatorem *Sigismundum* non solùm carcerem, sed ignem *Joanni Husso* minatum fuisse, nisi palinodiam decantaret, seque Concilii Constantiensis auctoritati ac definitioni eâ, quâ par erat, animi demissione submitteret. Sic enim Historicus Hussita, qui se omnibus interfuisse ait, in Actis, quæ scripsit, Hæresiarchæ *Joannis Hus*, inducit pag. 15. Imperatorem *Sigismundum Joanni Husso* ignem comminantem, ni abjectâ omni cunctatione errores ejuraret: *Nos quidem tuis erroribus & pertinaciæ nunquam patrocinabimur. Immò, nos hisce manibus ignem tibi parabimus potiùs, quàm ut ea, quæ hactenùs, pertinacia te diutiùs uti patiamur. Nostrum itaque est consilium, ut ipsius Concilii Judicio stare velis.* Alter Scriptor Hussita, qui Relationi, quam descripsit, Gestorum Hæresiarchæ *Joannis Hus*, hunc titulum præfigere non dubitavit: *Historia Sanctissimi Martyris Joannis Hus*, refert Folio 24. verba Imperatoris *Sigismundi*, sic *Joannem Hussum* alloquentis: *Sin pergis defendere tuas opiniones, Concilium facilè habebis, quod secundùm Leges suas de te decernat. —— Ætatem habes, inquit Imperator, facilè potuisti intelligere, quæ & heri, & hodie ad te dixi. Nos testimoniis, quæ fide dignissima sunt, credere cogemur. Tu igitur, si sapis, accipies à Concilio pœnitentiam corde contrito, & manifestis erroribus renunciabis, & juramento promittes, te contra eos deinceps perpetuò & sentire & docere velle. Sin minus, sunt leges, secundum quas à Concilio judicaberis. —— Posteaquam Joannes Hus abductus esset, cœpit Imperator in hanc sententiam Præfectos Concilio adhortari: Multa, eaque gravissima in Joannem Hus crimina audivistis, non solum firmis testimoniis probata, verum ab ipso confessa, ex quibus singula, meo judicio, Mortis supplicio digna essent. Nisi igitur recantet illa omnia, Ego censeo, ut ignis supplicio afficiatur &c.* Ex his ergo duorum Scriptorum Hussitarum testimoniis, quæ *Guillelmo Cave*, aliisque Hæreticis suspecta esse non possunt, cùm sint ab hostibus Ecclesiæ Catholicæ, & sectæ *Joannis Hus* addictissimis desumpta, apertè evincitur, primo, *Joannem Hussum* non fuisse, reclamante Sigismundo Imperatore, in Carcerem detrusum: secundò, Sigismundum Imperatorem Salvum Conductum non dedisse *Joanni Hus*, nisi ut ab omni violentia factu tutus esset, non ut à justitia, legumque severitate immunis, si præscriptas sibi in Salvo Conductu conditiones violaret, si pactis ipse non staret, si nova crimina perpetraret, si Hæresi obstinato animo adhæreret, si Ecclesiæ, & Concilii Constantiensis judicio parere nollet, si pacem publicam perturbaret. Porrò *Joannes Hus* has conditiones non servavit, sed potius novis criminibus se obstrinxit, *sæpe in Hospitio suo*, ut narrat *Ulricus Reinchetal*, Civis Constantiensis, in Historia Concilii Constantiensis, quam Teutonico idiomate scripsit, *celebrando Missam, accurrente ad eam populo. Quod ubi per Episcopum Constantiensem, velut Ordinarium loci, ut tanquam excommunicato inhiberetur, ipse verò nihilominus celebraret, Episcopus verò populum Missæ ejus interesse prohiberet, Hus cœpit de fuga circumspectare.* Sed repertus in curru latitans, reductus, & in carcerem conjectus est, quòd propter fugam, & nova, quæ Constantiæ commiserat crimina, Salvi Conductûs privilegio jure meritò excidisset. Hæc nova crimina, quæ Constantiæ *Joannes Hus* patraverat, præsertim ejus fugam ac mentis obstinationem, omni proculdubio ignorabant Nobiles illi Bohemi, qui Epistolas inter Hussiticas LIX. & LX.

è Bohemia

è Bohemia ed Imperatorem *Sigismundum* scripserunt, expostulantes de publica fide *Joannis Hus* Constantiæ violatâ. Si enim hæc nova crimina, quibus *Joannes Hus* pacta & conditiones Salvi Conductus sibi ab Imperatore dati Constantiæ non servavit, nota habuissent Nobiles illi Bohemi, nunquàm illius Hæresiarchæ patrocinium suscepissent, nec de violatâ Constantiæ *Joanni Husso* publicâ fide conquesti fuissent. Quapropter, Nobiles illos Bohemos utcumque excusabilea reddidit ignorantia facti. At somma vesania est, & stupenda cœcitas Hæreticorum hujus temporis, qui, licèt Missam ceu Ritum superstitiosum & idololatricum aversentur, execrentur, ac summopere detestentur, nihilosecius summis laudibus celebrant, & tanquàm Martyrem venerantur *Joannem Hussum*, qui tamen ad extremam usque vitæ periodum Sacris operatus est, seu Missam celebravit, ut constat non solùm ex his, quæ mox diximus, sed etiam ex testimonio *Plebani de Junnewuk*, Hæresiarchæ *Joannis Hus* contubernalis, qui Epistolâ IV. inter Hussiticas, datâ Constantiæ, Sabbato ante *Sanct. Martini* Festum, hæc habet: *Liberi sumus omninò in Constantia. Et Magister*, seu Joan. Hus, *quotidiè Divina peragit, & in tota via peregit huc usque.*

Quod verò spectat *Hieronymum Pragensem*, Discipulum *Joannis Hus*, negari haud potest, ei datum fuisse, non ab Imperatore *Sigismundo*, sed à Concilio Constantiensi Salvum Conductum, hac tamen clausulâ limitatum, *Justitiâ semper salvâ*, quâ positâ conditione, conqueri non potuit *Hieronymus Pragensis* de violatâ publicâ fide sibi à Concilio Constantiensi datâ, cùm in ipsum PatresConcilii nihil egerint contra justitiam, sed potiùs debitis pœnis secundùm formam juris animadverterint. At enim, *Hieronymus Pragensis*, postquam coram Concilio comparuisset, & hæreseos convictus illam abjurâsset sessione XIX. ut probât ejus Abjurationis Formula Actia inserta, & à *Joanne Cochlæo* relata lib. 3. *Historiæ Hussitarum*, in Hæresim deinde relapsus coram Synodo publicè congregatâ asseruit & professus est, *quòd Sententiæ damnationis Joannis Wicleff & Joannes Hus iniquè consenserat, & illam sententiam approbando mentitus fuerat: Et Confessionem, approbationem, & Professionem suas super illorum damnatione revocabat nunc & in æternum: asserens, in libris Joannis Wicleff & Joannis Hus nullum unquam hæresim vel errorem legisse.* Quamobrem, ipse sacra Synodus *eumdem Hieronymum hæreticum, & in hæresim relapsum, excommunicatum, anathematizatum pronunciavit, declaravit, atque damnavit*; & sæculari tradidit Potestati debitis pœnis plectendum. (Sessione XXI.) Addo etiam, *Hieronymum Pragensem* Salvi Conductûs Privilegio fugâ suâ excidisse, ac proindè dignum fuisse, qui perfidiam, & in hæresim relapsum estremo supplicio, seu vivicomburio, expiaret. Sic puniri & in ordinem redigi debent Hæresiarchæ & Sectarum Principes, quos mutari aliquandò, ac positis erroribus ad mentis sanitatem serio converti, optandum quidem vehementer esset, sed ac ne vix quidem sperandum arbitror. Multi enim legimus in omnibus Sæculis surrexisse Sectes impietatis, & à avita Religione populorum mos abalienâsse; at, qui ad Ecclesiæ gremium reverterentur, vix unum aut alterum legimus. Adeò illos occæcavit impietas cum singulari superbia conjuncta. Quòd ergo Patres Concilii Constantiensis duos illos obstinatos Hæreticos, *Joannem Hussum*, & *Hieronymum Pragensem* flammis addici jusserint, laudabit, quicumque noverit, quantùm Novatores improbi, & iniquissimæ causæ defensores audeant, quantave mala in Ecclesiam & in Regna invehant; nec dubitabit, quin & justissima ardor ille sit, qui horum se furoribus ac flagitibus opponit, & meritò ad rogum damnentur infensissimi illi pietatis hostes, quos in perniciem animarum grassari tam hostiliter aspexerit. Sed de Hæresibus, erroribus, & Controversiis, quæ Sæculo Ecclesiæ decimo quinto obortæ sunt, hæc dicta sufficiant.

COLLOQUIUM IV.

De Conciliis tum Oecumenicis, tùm Nationalibus, in quibus Sæculi XV. profligatæ sunt Hæreses, extincta schismata, & restaurata Ecclesiæ Disciplina.

M. Nihil Clerico, atque Reipublicæ Christianæ conducibilius esse potest notitiâ Conciliorum, quæ mysteria DEI magis abscondita explicant, ejus cultum summoperè commendant ac provehunt, damnant Hæreses, Disciplinam Ecclesiasticam instaurant, mores improbos eliminant, Clericos perficiunt, Officiique Ecclesiastici ac politici partes omnes indicant ac decernunt. Hinc Concilia jure ac merito dicuntur validissima Ecclesiæ præsidia, quibus hi, qui sensu hærent proprio, & veritatem opprimere moliuntur, morum integritatem labefactare, jura pervertere, & perfidorum quorundam hominum damnatas revocare opiniones, coërcentur, iisdémque atteruntur armis, quibus olim Hæretici cum suis erroribus prostrati, jugulati, confossique fuerunt. Tuæ igitur utilitati ut consulam, omnia Concilia, quæ Sæculo XV. habita sunt, & res præcipuas in his gestas, accuratè in hocce Colloquio percensebo, incipiendo à Conciliis Generalibus, deìn, progrediendo ad Concilia Nationalia, seu Provincialia, in quibus sancita est Ecclesiæ Disciplina.

D. Fueruntne Sæculo Ecclesiæ XV. celebrata multa Concilia Generalia?

M. Quinque Concilia Oecumenica, seu Generalia, Sæculo Ecclesiæ decimo quinto fuêre indicta, videlicet Pisanum, Constantiense, Senense, Basileense, & Florentinum, quorum convocationis tempus, locum, Præsidem, Episcoporum numerum ac res præcipuas in his gestas, nunc inquirere, ac sedulò expendere debemus. In primis, ut à Generalis Concilii Pisani Historia initium sumam, certum est, istud Concilium ex toto Orbe Christiano congregatum universalem Ecclesiam repræsentâsse, illudque anno millesimo quadringentesimo nono fuisse celebratum ad Ecclesiæ unionem procurandam, compulsis *Gregorio XII* & *Benedicto XIII.* in suis Obedientiis Summis Pontificibus Maximis appellatis, ad cessionem Pontificatus, quam juraverant, aut Canonico judicio exauctoratis, novoque, unico, & le-

& legitimo Pontifice electo ; cujus supremæ authoritati universa pareret Ecclesia. Perstente in Ecclesia funesto schismate, non à Pepa, sed ab utriusque obedientiæ Cardinalibus in unum Collegium unitis convocatum est Concilium Pisanum. Cùm enim *Petrus de Luna*, dictus *Benedictus XIII*, & *Angelus Corarius*, nuncupatus *Gregorius XII*, diù de supremo contenderent Pontificatu, neuterque pro pacis Ecclesiæ bono cedere vellet, quemvis uterque sue in electione promittendo, sese ad cessionem juramento obstrinxisset, nec alia superesset dini illius schismatis extinguendi vis, Cardinales utriusque Obedientiæ, rem diuturnæ moræ impatientes, à suo quique recedentes schismatico Papa, Pisas venêre, ibique tanto ut mederentur Ecclesiæ malo, atque de vero, ac indubitato providerent Capite, Generale hoc Pisanum indixerunt Concilium, & ambos de Pontificatu contendentes vocârunt, ejusdem Concilii Decretis parituros, Litteras, quas Cardinales Obedientiæ *Petri de Luna*, dicti *Benedicti XIII*, ad ipsum dederunt die XIV. Julii anni MCCCCVIII. & quibus ipsum ad Concilium Pisanum vocant, edidit *Lucas Dacherius*, doctissimus Benedictinus Congregationis *S. Mauri*, Tomo VI. *Spicilegii* pag. 200. Eas etiam describit Cardinalis *de Aguirre* Tomo III. Concil. Hispaniæ pag. 631. Extant sunt etiam in eodem *Spicilegii* Tomo pag. 205. Litteræ, quibus iidem Cardinales Obedientiæ *Benedicti XIII*, convocant omnes Prælatos, & alios de sua Obedientia ad idem Concilium Pisanum. In eodem denique Spicilegii Tomo pag. 215. editæ sunt Litteræ Cardinalium *Angeli Corarii*, nuncupati *Gregorii XII*. quibus Obedientiæ suæ Prælatos, aliósque ad idem Concilium vocant, & in his rationes, ob quas Concilium Oecumenicum celebrare necessarium visum est, luculenter ac perspicuè exponunt, & gravissimis, invictissimisque momentis probant, illud à Cardinalibus, utroque æmulo de Papatu contendente invito, convocari ac celebrari posse in tam deplorando Ecclesiæ statu, cui non aliter, quàm per celebrationem Concilii Generalis, præsentissimum remedium afferri poterat. *Odoricus Raynaldus* ad annum MCCCCVIII Num. XXXIII. exhibet Litteras, quas Cardinales Obedientiæ *Gregorii XII*, ad ipsum dederunt, eum adhortantes, ut ad Concilium Pisis celebrandum accederet, pacem Ecclesiæ redditurus, cessione, quam juraverat & voverat. Verùm, hisce litteris *Angelus Corarius*, dictus *Gregorius XII*. nec ad cedendum Pontificatu, nec ad Concilium Pisanum Præsentiâ suâ cohonestandum ullo pacto adduci potuit. *Petrus* verò *de Luna*, nuncupatus *Benedictus* XIII. Litteris, quas ejus Cardinales ad eum die XXIV. Septembris ann. MCCCCVIII dederunt, Tomo VI. Spicilegii pag. 225. editas, quibus eum obsecrebent atque obtestabantur, ut ad Pisanum Concilium accederet, subdolè respondit per Litteras, à Card. *de Aguirre* Tom. III. Conc. Hispan. pag. 604. descriptas, se Concilium Generale Perpinianum convocâsse, ibi de mediis ad unionem Ecclesiæ promovendam utilibus deliberaturum: ad illud itaque accederent suas rationes declaraturi. Hæc *Petri de Luna*, dicti *Benedicti XIII* Responsio data die XVII. Novembris inserta est in sæpè laudato Tomo VI. Spicilegii pag. 232. Post has ab utroque Cardinalium Collegio scriptas Epistolas, & missos ad Principes Christianos in Gallias, Angliam, & Germaniam Legatos, qui eos ad favendum Concilio Pisis indicto hortarentur, utque Ditionum suarum Præsules ad illud accedere permitterent, Oratoresque destinarent; inchoatum est Concilium Pisanum die XXV. Martii anni MCCCCIX. cui præfuit Cardinalis Pictaviensis, utriusque Collegii Decanus. Adfuerunt XXII. Cardinales, quatuor Patriarchæ, scilicet Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, & Gradensis; Archiepiscopi duodecim per se ipsos, & totidem per Procuratores; Octoginta Episcopi; & duo supra centum aliorum Procuratores, cum innumeris aliis Monasteriorum Præpositis, Abbatibus, trecentis & ampliùs in Theologia & Jure Canonicô Doctoribus, nec non Academiarum Parisiensis, Tolosanæ, Andegavensis, Aurelianensis, Andegavensis, Monspeliensis, Bononiensis, Florentinæ, Cracoviensis, Viennensis, Pragensis, Coloniensis, & Cantabrigensis Deputatis, variisque Regum, Principumque Legatis. Præmissis omnibus initio Conciliorum servandis, habitum est Concilium Pisanum, quod XXIII. Sessionibus fuit absolutum. Non permittit nostrorum Colloquiorum brevitas, ut omnia, quæ in singulis Sessionibus gesta sunt, minutatim prosequemur, quapropter potiora seligere sufficiet, reliqua verò in ipsis Actis, si tibi aliquandò per otium liceat, legere poteris. Sessione primâ electi sunt Concilii Officiarii & Procuratores, qui universalis Ecclesiæ nomine contra duos de Pontificatu contendentes *Benedictum XIII*. & *Gregorium XII*, agerent, hisque postulantibus, post triplicem citationem *Benedicti* & *Gregorii* de Summo Pontificatu contendentium, primâ, secundâ, & tertiâ Sessione ad Valvas Ecclesiæ factam, tertiâ tandem Sessione contumaces, quòd non comparerent, declarati sunt his verbis: *Sancta Synodus Dominum de Luna, Benedictum XIII. nominatum, Dominum Angelum Corario, Gregorium XII. nuncupatum, de Papatu contendentes, & quantum in eis est, Ecclesiam DEI notoriè in schismate tenentes, legitimè requisitos, vocatos, & provocatos in causa schismatis & Fidei ad hoc præsens Sanctum & Generale Concilium, & omnia in eo agenda non venientes, seu legitimè non comparentes per se vel per alios, nec termino statuto satisfacientes, licèt expectatos post terminum per duas Sessiones, reputat, decernit, & declarat in causa schismatis & Fidei contumaces; & ordinat in eorum contumaciam ad ulteriora debere procedi & procedendum fore.* In quarta Sessione Regentis Archiepiscopus, Wormatiensis Episcopus, & Electus Verdensis, à *Roberto* Bavariæ Duce in Romanorum Regem electo missi, ad *Gregorii XII.* partes propugnandas, viginti quatuor proposuerunt difficultates adversùs ea, quæ contra *Gregorium* XII. à Cardinalibus gesta erant. Quæ difficultates, seu quæstiones leguntur in Actis hujus Concilii Pisani ex Codice Gemmeticensi primùm editis Tomo VI. *Spicilegii*, & deinde in Labbeana Conciliorum Editione, cum Responsionibus à *Petro de Anchorano* Doctore Bononiensi editis, ab eóque in eadem Synodo Pisana lectis Sessione Septimâ. In sequentibus Sessionibus sextâ, septimâ & octavâ deputati sunt à singulis Nationibus Commissarii, qui testes audirent, & in-

& Instrumenta examinarent utriusque de Pontificatu contendentis causem ipectantie, quamvis èd necesse non esset oh factorum evidentiam, Sessione IX. pronunciavit & decrevit Synodus, ex justie & retionelibus causis à *Petro de Luna*, dicto *Benedicto XIII.* & *Angelo Corario*, nuncupato *Gregorio XII.* obstinatis enimis de Papatu contendentibus, & eb ipsorum obedientia licitum fuisse desciscere libere & impunè, ex quo omnibus innotuit, eos non habere, vel non habuisse unquam verem ec sinceram voluntatem tollendi schisma, & uniendi Ecclesiem per viam juretam & eb Ecclesie electam. Sessionibus X. XI. & XII. publicè lecti sunt contra duos æmuloe de Pontificatu contendentes triginta septem Articuli, & per testes idoneos probati, atque à Synodo notorii & manifestò Schismatici declarati. In Sessione XIII. Magister *Petrus Plaoule*, Sacræ Feculatis Parisiensis Doctor, postea Silvanectensis Episcopus & Sorbonæ Provisor, declaravit ex ejusdem Acedemiæ Parisiensis sententie, ambos de Pontificatu contendentes censendos esse schismeticos, & Hæreticos pertinaces, & eb Ecclesia præcisoe & abjectos, & quantùm opus esset, præcidendos & abjiciendos. Sessione XV. lete ee promulgata est definitiva Sententia, quê *Petrus de Luna*, seu *Benedictus XIII.* & *Angelus de Corario*, seu *Gregorius XII.* fuerunt declarati notorii schismatici, seu diuturni Schismatis nutritores, defensores, epprobetores, fautores, pertinaces, necnon Hæretici & à fide devii, atque secundùm Sanctos Cenonee à Papeli dignitete amoti, & omnes fideles ab Obedientis eorum absoluti, ac tandem omnes Processus, Sententiæ ee Censuræ ab alterutro prolatæ, tanquam irritæ, invalidæ & planè nullæ & inanes rejectæ sunt. Vide tenorem illius sententiæ definitivæ à Concilio Generali Pisano prolatæ contra *Petrum de Luna* & *Angelum Corarium*, contendentes de Papatu, apud Cerd. *de Aguirre* Tomo III. Conc. Hispaniæ pag. 645. Sessione XVI. Cardineles in verbo veritatis promiserunt, quòd si quis ipsorum in Summum Pontificem eligeretur, præsens Concilium Generale Pisanum continuaret, nec illud dissolveret, aut dissolvi permitteret. Si verò contingeret, ut aliquis Cerdinalium absentium ad Summum Pontificatum essumeretur, procurarent ut eâdem promissione sese obstringeret, antequàm ejus electio publicaretur. Sessione XVII. Synodus, ad promovendam electionem Summi Pontificis, concessit Cardinalibus utriusque Obedientiæ jus suffragii, etsi dubium moveri posset, quinem essent legitimi Cardinales. Sessione XVIII. Cardineles numero XXIV. Concleve sunt ingressi, & unenimi consensu in Summum Pontificem elegerunt *Petrum Philargi*, seu *de Candia* nuncupatum, Tituli SS. duodecim Apostolorum Presbyterum Cardinalem, Ordinis FF. Minorum, qui in Pontificatu dictus est *Alexander* V. Decreto electionis promulgato, Pontifex concionem habuit, hoc sumptò Themate: *Erit unum Ovile, & unus Pastor*, Dominicâ verò sequente, quæ incidit in diem VII. Julii, solemni ritu Pontifex Romanus inauguratus est. Sequentibus Sessionibus præfuit *Alexander* V. Pontifex Meximus, qui, ut conscientiarum saluti consuleret, omnes Censuras & Sententias tempore schismatis hinc indè latas, irritas declaravit, omnesque his Censuris ac Sententiis irretitos ad cautelam absolvit. Omnes etiam & singulas dispensationes factas per duos æmulos de Summo Pontificatu contendentes, vel eorum alterum, seu eorum Prædecessores super Metrimoniis, & eliis casibus, forum conscientiæ spectentibus, eorum durante Obedientiâ, ratas hebuit & confirmavit. Sessione XX. *Alexander* V. Pontifex Meximus, omnes Cardinelium Processus & Sententias à die tertia mensis Maji anni MCCCCVIII. confirmavit, duas Cardinalium factiones in unum Collegium restituit, Privilegia quædem iis, qui Synodo intererant, concessit, & opus reformationis morum in se suscepit. Denique Sessionibus XXI. XXII. & XXIII. omnes Electiones, Collationes, Institutiones, Promotiones, Consecrationes, & Ordinationes, durante schismete factas, modò eiis Canonicæ essent, ratas habuit *Alexander* V. Legibus etiam agendum decrevit contra obedientes & pertinaciter edhærentes *Petro de Luna*, dicto *Benedicto* XIII. & *Angelo Corario*, nuncupato *Gregorio* XII, seu contre fautores Hæreticæ pravitatis. Synodum alteram Oecumenicam intra triennium celebrendem indixit, Provincialie tamen Concilie super negotio morum reformationis velut in antecessum ubique congregari debere ordinevit. Omnibus, qui Concilio interfuerant, ejusque Decretie adhærebant, Indulgentiem plenariam concessit, infrà duos menses, & in erticulo mortis applicandam. Postremò, statuit idem Summus Pontifex mittendos esse Nuntios ad Reges & Principes ad promulgationem hujus Concilii Piseni, & executionem Decretorum ipsius ubique terrarum promovendem. Hæ sunt in summa, quæ sancita sunt in Concilii Pisani Sessionibus, de quarum tamen numero non certò constat. In Actis siquidem illius Concilii Piseni, quæ habentur in Biniana Collectione, quem nos secuti sumus, viginti tres referuntur Concilii Piseni Sessiones. Sed in Actis ejusdem Concilii editis à *D. Luca Dacherio* Tomo VI. *Spicilegii* numerentur dumtexat Sessiones XXI. Nonnulli Scriptores, quos inter censentur *S. Antoninus* III. Part. Chronicorum Tit. XXII. cap. V. §. II. & Cerdinalis *Cajetanus* Tractetu II. *de Auctoritate Papa & Concilii*, Pisenam Synodum ut legitimam, & Oecumenicam non egnoverunt. Verùm, adversùs pencos illos Scriptores triplici momento invictè probari potest, Concilium Pisanum, ceù legitimum, & Oecumenicum, à Romana & universali Ecclesie hebitum, receptum & epprobatum fuisse. Primò, certissimè constet, Romanam & Universelem Ecclesiam in Concilio Constantiensi congregatam *Alexandrum* V. & *Joannem XXIII*, tanquam veros ec legitimos Pontificee egnovisse, cùm illud Concilium fuerit auctoritete *Joannis* XXIII. convocatum. Porrò, *Alexander* V. & *Joannes XXIII.* veri Pontifices non fuissent, nisi *Gregorius XII.* & *Benedictus XIII.* adhuc tum temporis superstites, legitimè depositi fuissent; nec profectò legitimè essent depositi, nisi Pisanum Concilium legitimum & Generele fuisset. Secundò, in dubium revocari non potest, quin Romene & universelis Ecclesie *Alexandrum V.* in Concilio Pisano electum, tenquàm verum & legitimum Pontificem Romenum agnoverit, & venerata sit. Hic autem Summus Pontifex Concilium Pisanum tanquàm legitimum & Oecumenicum

menicum bis epprobavit & confirmavit, primò in fine ipsius Concilii Pisani, ut in Actis hujus Concilii à *Luca Dacherio* Tom. VI. *Spicilegii*, deinde in Labbeana Conciliorum Collectione legitur. Decuò idem Concilium Pisanum confirmavit Summus ille Pontifex post ejus celebrationem singulari Diplomate dato Bononiæ II. Kalendas Februarii anni MCCCCIX. quod legere est apud *Odoricum Raynaldum* ad hunc annum Num. VII. Fuit ergò legitimum & Oecumenicum Concilium Pisanum. Postremò, si Concilium Pisanum, in quo *Alexander quintus* Pontifex Maximus electus est, non fuisset legitimum & Generale, sed ab Ecclesia esset reprobatum, omni procul dubio *Rodericus Borgia*, natione Hispanus, qui die undecimo Augusti anni MCCCCXCII. ad Summum Pontificatum provectus est, non se *Alexandrum Sextum*, sed *Quintum* appellasset, cùm electio *Alexandri* V. non potuisset esse legitima, si semel Concilium Pisanum non fuisset Oecumenicum, sed potius ab Ecclesia reprobatum. Cùm igitur *Rodericus Borgia*, Pontifex factus, se *Alexandrum sextum* appellaverit, eumque ut verum Pontificem Romanum coluerit universalis Ecclesia, argumento est, tam *Alexandrum* VI, quàm Romanam & universalem Ecclesiam agnovisse, recepisse & approbasse Concilium Pisanum, in quo facta fuerat *Alexandri* V. Electio, tanquàm verum, legitimum, & Oecumenicum Concilium, cujus auctoritati refragari nulli fideli licitum est.

D. Concilium Pisanum fuisse legitimum & Oecumenicum Concilium invictis quidem rationibus probasti: Optarem tamen, ut adduceres & eadem operâ confutares momenta, quibus permoti *S. Antoninus*, & Cardinalis *Cajetanus* in contrariam abierunt sententiam.

M. Duplici potissimùm de causa *Sanctus Antoninus*, & Cardinalis *Cajetanus* Pisanam Synodum ut legitimam & Oecumenicam non agnoverunt. Prima est, quòd Pisanum Concilium à nullo Summo Pontifice fuerit convocatum. Altera, quòd per Pisanum Concilium non fuerit extinctum schisma, sed potiùs novum susceperit incrementum, cùm ab electione *Alexandri* V. facta in Concilio Pisano usque ad Constantiense Concilium tres fuerint Pontifices, sc. *Alexander V. Benedictus XIII.* & *Gregorius* XII Concilium etiam Constantiense admisit Pontificatus cessionem, quam fecit *Gregorius duodecimus*, quem proindè Patres Concilii Constantiensis judicarunt, non fuisse in Concilio Pisano legitimâ auctoritate depositum. His duobus momentis addunt nonnulli, Synodum Pisanam ab universa Ecclesia susceptam, ac probatam non fuisse, quia Regna & Provinciæ, quæ *Benedictum* XIII. & *Gregorium* XII. tanquàm veros ac legitimos Pontifices agnoscebant, ei non adhæserunt. Verùm, hæc momenta nullius ponderis sunt, ac nullo negotio dilui possunt. Nam primò, licèt in confesso apud omnes esse debeat, Concilia Generalia Summi Pontificis auctoritate convocari debere, cùm verus est, legitimus ac certus Pontifex; negari tamen haud potest, quin in casu schismatis, quando videlicèt duo de Pontificatu contendunt, & nulla alia via ad extinguendum schisma suppetit, possit Ecclesia in Concilio Generali adunata cogere Pontifices tunc contendentes, & pervicacià sua schisma foventes, ad renunciandum Pontificatui, & si recusent, sicuti recusârunt *Benedictus decimus tertius* & *Gregorius duodecimus*, tempore Concilii Pisani pacem & unitatem Ecclesiæ dare per viam mutuæ cessionis ab ipsis aliàs approbatæ, & juramento inviolabiliter firmatæ, jus tum temporis habeat Ecclesia in Concilio Generali congregata illos, ut Schismatis fautores, exauctorandi, sicut posteà factum est in Concilio Constantiensi, in quo *Joannes* XXIII. *Benedictus* XIII. & *Gregorius* XII. de Summo Pontificatu contendentes depositi fuerunt, & electus *Martinus quintus*, quem ut verum ac legitimum Pontificem universa agnovit & coluit Ecclesia. Sanè si Ecclesia in casu Schismatis jus non haberet agendi in Conciliis Generalibus contra eos, qui pro Pontificibus se gerunt, seu de Pontificatu contendunt, & juratam cessionem exequi nolunt, sicut reverà tempore Concilii Pisani noluerunt *Benedictus* XIII. & *Gregorius* XII. qui suâ collusione, ambitione & pertinaciâ Schisma fovebant; si, inquam, Ecclesia in casu Schismatis id juris non haberet, Christus Ecclesiæ suæ non satis prospexisse videratur, cùm nullum in hoc casu adversùs Schisma ei remedium reliquisset. Cùm igitur duo æmuli de Pontificatu contendentes *Benedictus* XIII. & *Gregorius* XII. sæpius rogati & interpellati fuerint, ut Ecclesiæ necessitati, quæ extrema id temporis erat, consulerent, Schisma per viam cessionis, quam promiserant & juraverant, penitus abolerent, nec tamen ipsi, ambitione abrepti, Pontificatui renunciare, nec convocationi Synodi Oecumenicæ ullo pacto acquiescere vellent, jure merito Ecclesia se ipsam in Concilio Generali Pisano congregavit, ut sibi de certo & Indubitato Capite provideret, & *Petrum de Luna*, dictum *Benedictum* XIII. & *Angelum Corarium*, nuncupatum *Gregorium* XII. qui Schisma pervicaciâ suâ fovebant, exauctoraret. Verum quidem est, *Angeli Corarii*, dicti *Gregorii* XII. Pontificatus cessionem fuisse in Concilio Constantiensi admissam, non quòd Patres illius Concilii existimarent, ejus exauctorationem in Concilio Pisano non esse legitime factam, sed quia, ad majus unionis, & pacis Ecclesiasticæ robur ac firmamentum, consultius esse duxerunt, id rantilli solatii *Angelo Corario*, dicto *Gregorio* XII. dandum esse, ne intempestivâ juris discossione iterùm perturbaretur Ecclesiæ pax, aut ejus retardaretur unio. Sic Patres ejusdem Concilii Constantiensis eâdem œconomia permiserunt, ut idem *Angelus Corarius*, dictus *Gregorius* XII. per suum Legatum *Joannem Dominicum Ragusinum* Cardinalem Session. 14. convocaret auctoritate suâ Concilium Constantiense, non quòd ea convocatione opus haberet ea Synodus Constantiensis, ut legitima & verè Oecumenica esset (cùm jam prædicta Synodus fuisset à *Joanne* XXIII. Pontifice Maximo convocata, jamque quatuordecim Sessiones fuissent celebratæ) sed quod ad promptiùs & faciliùs procurandam Ecclesiæ pacem, id necessarium esse putarint Patres Concilii Constantiensis. Eadem œconomia usi sunt Patres Concilii Constantiensis erga *Ægidium Sancti Muñonis*, quem, post mortem *Petri de Luna* Pseudo-Pontificis, dicti *Benedicti* XIII. duo reliqui Schismaticæ illius partis Cardinales in Antipapam elegerant, nuncupatum *Clemen-*

Clementem VIII. Nam quamvis hunc Antipapam esse certissimè constaret, ejus tamen cessionem & spontaneam abdicationem admiserunt Patres Concilii Constantiensis, permiseruntque, ut ejus umbratici Cardinales *Martinum V.* ab Ecclesia universa legitimum Pontificem agnitum, eligerent, in hoc pacto omnes Schismatis reliquiæ penitùs abolerentur. Alterum momentum, quo probatur Concilium Pisanum legitimum & Oecumenicum non fuisse, eò quòd Schisma non sustulerit, sed potiùs auxerit; nullius planè momenti ac roboris esse debet, quia Concilium Pisanum Schisma sustulit, quantùm in se erat, exauctoratis videlicèt Schismaticis Pseudo-Pontificibus, & legitimo Pontifice electo, quamvis utriusque de Papatu contendentis, & Ecclesiæ judicio acquiescere nolentis pertinaciâ Schisma continuatum sit, usque ad Concilium Constantiense. Quapropter, sicut alia Concilia ad profligandas Hæreses, vel ad extinguendum Schisma Græcorum congregata, tanquàm legitima & verè Oecumenica recipiuntur in Ecclesia Catholica, licèt post eorum celebrationem grassatæ sint adhuc Hæreses, nec sublatum Schisma Græcorum: ita pari utrobique ratione Pisanam Synodum, ceu legitimam & Oecumenicam recipere, venerari ac prædicare debemus, etsi Schisma non extinxerit, cùm ad illud extinguendum fecerit, quidquid jure poterat & debebat. Ultimum momentum, quo negatur, Synodum Pisanam esse legitimam & Oecumenicam, quia Regna & Provinciæ, quæ *Benedictum* XIII. & *Gregorium* XII. ceu veros Pontifices agnoscebant, Synodo Pisanæ non adhæserunt, sed potiùs eam reprobârunt, hoc, inquam, momentum infirmum omninò ac invalidum est, quia Patres *Petri de Luna*, seu *Benedicti* XIII. & *Angeli Corarii*, sive *Gregorii* XII. minimam nominis Christiani portionem ab Ecclesiæ universæ corpore divisam, & ab unico vero & legitimo Pontifice Romano, nimirum *Alexandro V.* & ab ejus Successore *Joanne vigesimo tertio* distractam, atque Schismaticis & Pseudo-Pontificibus adhærentem constituebant. Pisana verò Synodus universam repræsentabat Ecclesiam, & vero ac legitimo Pontifici, seu *Alexandro quinto* adhærebat. Quò fit, ut sicut in aliis Schismatibus, *Novatiani*, exempli gratiâ, contra *Sanctum Cornelium* Papam, *Ursicini* contra *Sanctum Damasum*, *Laurentii* contra *Symmachum*, *Petri Leonis* contra *Innocentium II*, *Octaviani* adversùs *Alexandrum III. &c.* hi, qui stabant à partibus Antipapæ, non impediebant, quominùs universa Ecclesia verum & legitimum Pontificem agnoscere & colere censeretur; ita similiter illi, qui post Pisanam Synodum Schismaticis & Pseudo-Pontificibus *Benedicto* XIII. & *Gregorio* XII. adhæserunt, impedire non potuerunt, quin Ecclesia Concilium Pisanum, tanquam Oecumenicum, suscepisse, & *Alexandrum V.* in eo electum, ceu verum Pontificem Romanum, colere diceretur. Ex dictis itaque patet, negare haud posse legitimam & Oecumenicam esse Synodum Pisanam, in qua duo Cardinalium utriusque Obedientiæ, videlicèt *Benedicti* XIII. & *Gregorii* XII. Collegia, post juramenta in Conclavi facta de omni operâ ac diligentiâ ad exstirpationem Schismatis conferendâ, in unum Collegium ad unionem Ecclesiæ promovendam convenerunt, jureque suffragii in electione *Alexandri V.* veri ac legitimi Romani Pontificis in eadem Synodo factâ potiti sunt.

D. Cùm funestum istud Ecclesiæ Occidentalis Schisma in Concilio Generali Pisano non fuerit extinctum, sed potiùs, ut mox insinuâsti, post illius celebrationem adauctum, & usque ad Concilium Constantiense prorogatum sit; expedit modò, ut de Concilio Constantiensi, in quo hoc Schisma tandem abolitum est, disseramus, & inquiramus in primis, à quo, & quandonam fuerit convocatum? Secundò, quid in eo pro extinctione Schismatis actum sit? Tertiò, quid pro asserenda contra Hæreses Catholicâ Fide definitum? Postremò, quid pro restauranda Ecclesiæ Disciplina decretum ac statutum sit?

M. Depositi in Concilio Generali Pisano de Papatu contendentes *Petrus de Luna*, dictus *Benedictus XIII.* & *Angelus Corarius*, nuncupatus *Gregorius XII.* auctoritati Concilii non paruerunt, sed adhuc pro Summis Pontificibus se gesserunt. Magna Hispaniæ pars *Petrum de Luna*, seu *Benedictum XIII.* tanquàm verum & legitimum Pontificem colebat; aliquæ verò Italiæ civitates *Angelo Corario*, seu *Gregorio XII.* ceu vero & legitimo Pontifici adhærebant errore facti, quòd putarent, Synodum Pisanam Oecumenicam non esse, ac subindè *Petrum de Luna*, seu *Benedictum XIII.* & *Angelum Corarium*, sive *Gregorium XII.* jure in ea non fuisse depositos, nec in eorum locum legitimè in Summum Pontificem electum fuisse *Alexandrum V.* Gliscente itaque magis quàm antehàc Schismate, & intra annum è vivis erepto *Alexandro quinto*, unico ac vero Pontifice, suffectus est in ejus locum *Joannes XXIII.* qui ubi primùm Pontificiam Cathedram conscendit, de restituenda Ecclesiæ unitate, & de extinguendo Schismate, quod jam pridem inconsutilem Christi tunicam, id est, Ecclesiam, dilacerabat, sollicitus; Concilium Gen. anno MCCCCXIV. Constantiæ celebrandum indixit. Est autem Constantia perampla civitas Imperii, quam Rhenus interfluit, quamque amœnus Constantiæ Lacus, dictus olim *Acronius*, alluit. Huic Concilio Generali Constantiensi interfuere Patres ferè mille, quos inter fuerunt trecenti Episcopi, Patriarchæ quatuor, cum ipso Imperatore *Sigismundo*, qui ad comprimendum Schisma maximo pietatis & Religionis studio incensus, non solùm Legatos circumquaque ad Principes & Respublicas misit, sed ipsemet Galliam, Hispaniam, Angliam, Germaniam, & Italiam longis & molestis itineribus peragravit, neque priùs acquievit, quàm suis consiliis, & continuis adhortationibus *Joannem* XXIII. ad indicendum apud Constantiam Concilium Generale adduxisset.

D. Præfuit itaque *Joannes* XXIII. huic Concilio Generali Constantiensi, quod fuerat ab ipso convocatum?

M. Initio Concilii Generalis Constantiensis, seu duabus prioribus Sessionibus præfuit, ut legitimus Pontifex *Joannes* XXIII. Sed post ejus è Concilio recessum, tertiæ præfuit Sessioni *Petrus de Alliaco* Cardinalis Cameracensis, quartæ verò Sessioni præfuit *Jordanus* Episcopus Albanensis, Cardinalis *de Ursinis*; Cæteris Sessionibus usque ad

ad *Martini V.* electionem eodem in Concilio Constantiensi factam, præfuit *Joannes* Episcopus Ostiensis, Cardinalis Vivariensis, denique, quatuor ultimis Sessionibus præfuit recens electus Pontifex Maximus *Martinus V.* Sed ut magis perspectam habere possis causam, ob quam *Joannes XXIII.* duabus tantùm prioribus Concilii Constantiensis Sessionibus præfuerit, necesse est, ut hic breviter exponam ea, quæ gessit *Joannes XXIII.* in his duabus prioribus, quibus præfuit, Concilii Constantiensis Sessionibus, dein, describam omnia, quæ spectant ejusdem *Joannis XXIII.* à Concilio Constantiensi fugam, illius depositionem in eodem Concilio factam, ac tandem electionem *Martini V.* quem, ut verum, unicum ac legitimum Pontificem universa agnovit, suscepitque Ecclesia Catholica. Et primò quidem, *Joannes XXIII.* præfuit Sessioni primæ Concilii Constantiensis, quæ die XVI. mensis Novembris anni MCCCCXIV. habita est, & in ea Sermonem ad Patres habuit, quo illos adhortatus est, ut ad procurandam Ecclesiæ pacem omnem darent operam, suasque omnes curas ac cogitationes conferrent. Posteà, in eadem Sessione lectum est à *Francisco* Cardinali Florentino Diploma convocationis Concilii Constantiensis, ac tandem ejusdem Concilii Ministri & Officiales, præsertim Notarii ex qualibet Natione sunt electi, Italicâ, nimirum, Gallicâ, Germanicâ & Anglicanâ, ad quas posteà Hispanica Natio quinta, relicto *Petro de Luna*, dicto *Benedicto XIII.* accessit. In secunda Concilii Constantiensis Sessione, cui præfuit etiam *Joannes XXIII.* habitâ primâ mensis Martii anni MCCCCXV. Antiochenus Patriarcha rogavit totius Concilii nomine *Joannem* XXIII. ut pro Ecclesiæ pacis bono Pontificatui cederet, si alii ejus æmuli, videlicet *Benedictus* XIII. & *Gregorius* XII. Pontificatum similiter abdicarent, vel quoties ejus cessione Ecclesiæ unio procurari posset; quod non solùm se præstiturum ultrò promisit *Joannes* XXIII. sed etiam solenne juramentum, ad votum eâ de re die 2. mensis Martii ejusdem anni MCCCCXV. edidit coram Synodo, dumque legeret hæc verba in Schedula, *Spondeo, promitto, voveo, & juro Deo*, flexit genua versùs Altare, ponendo manus ad pectus, & addidit hæc verba: *Et ita promitto observare.* Quæ cùm audisset *Sigismundus* Imperator, qui præsens Concilio aderat, confestim *Joanni* XXIII. gratias egit, & depositâ coronâ, flexisque genibus, pedes ejus osculatus est. Idem post *Sigismundum* Imperatorem nomine Concilii præstitit Antiochenus Patriarcha, ac demum confectum est ea de re Diploma Pontificium, quod exhibent Acta Concilii Constantiensis in MS. Codice Regalis Abbatiæ *Sancti Victoris* Parisiensis, & Monachus San-Dionysianus in Historia *Caroli Sexti*, Galliarum Regis. Promissis haud stetit *Joannes vigesimus tertius*; quippe qui, cùm à Concilio, & à *Sigismundo* Imperatore urgeretur ad constituendum pro cessionis executione Procuratorem, videretque evanuisse omninò illam spem, quâ sibi blandiebatur, fore, ut, duobus ejus æmulis *Benedicto* XIII. & *Gregorio* XII. in Concilio dejectis, solus ipse Summus ac legitimus Pontifex declararetur, ut rebus suis consuleret, & ab omni vi securus esse posset, è Concilio furtim se subripuit, abiit, excessit, evasit, erupit, & dissimulato habitu, operâ *Friderici* Ducis, Austriæ, quicum rem occultè communicaverat, Scaffusam, Oppidum ejusdem *Friderici* ab Urbe Constantiensi quatuor milliaribus disjunctum, aufugit, ne Pontificatu, juxta promissa, se abdicare cogeretur, ibique Litteras ad Principes dedit, quibus suum à Concilio recessum excusavit, moxque in Castrum *Louffemberg* Diœcesis Basileensis, ac paucis post diebus *Friburgum*, ditionis *Friderici* Ducis Austriæ, sese recepit, ut inde evolaret ad *Joannem* Ducem Burgundiæ, hominem, ut in superioribus Colloquiis observavimus, natum non solùm in Galliarum Regni, sed etiam in universæ Ecclesiæ perniciem. Huic conspirationi adversùs Concilium Constantiense, initæ inter *Joannem vigesimum tertium*, *Fridericum* Ducem Austriæ & *Joannem* Burgundiæ Ducem, se constanti animo opposuit *Sigismundus* Imperator, quem Deus Optimus Maximus in his angustiis, quibus undique premebatur Ecclesia, suscitâsse videtur, & cujus si defuisset indefessus labor, omnia procul dubio in irritum corruissent, ipsumque Concilium Constantiense in ventos abiisset. *Sigismundus* itaque Imperator *Fridericum* Austriæ Ducem, *Joannis vigesimi tertii* recuperatorem, armis aggressus est, eumque subactis illius oppidis ac deletis copiis, tam strenuè oppugnavit, ut tandem eum adegerit sub literis commeatûs, & securitatis ad proficiscendum Constantiam, ibique suppliciter veniam petendam. Venit ergò *Fridericus* Dux Austriæ cum Duce Bavariæ, & Burgravio Nurembergensi, seque & omnia sua *Sigismundi* Imperatoris potestati permisit, & ab eo veniam obtinuit, pollicitus cum jurejurando *Joannem vigesimum tertium* reducere, dummodò utrique de vita, bonis & libertate post adimpletas pacis conditiones cautum esset. Intereà temporis *Fridericus* obses Constantiæ remansit, *Joannes* verò *XXIII.* Friburgi Oppido Austriaco custodiebatur, ne fugâ elaberetur, & postea ad oppidum Cellæ duobus dumtaxat milliaribus à Civitate Constantiensi distans ductus est, ibique diligentissimè custoditus. Inquisitores in *Joannem XXIII.* Sessione IX. Concilii Constantiensis fuerunt nominati, & quinquaginta quatuor Articuli adversùs ipsum Sessione X. objecti ac probati, qui in Sessione XI. cùm lecti fuissent, ipsique *Joanni XXIII.* ut ad illos responderet, communicati essent, hoc Responsum *Joannes XXIII.* pacis Ecclesiæ promovendæ studiosissimus, dedit: *Volo, quòd Concilium sit defensio mea, quod scio errare non posse, nec alia defensione quacumque uti volo.* Cùmque ad audiendam Sententiam dies ipsi crastina diceretur, respondit: *Summè mihi placet Sententia ipsa, quam cum omni reverentia, etiam cum bireti mei depositione recipiam, eamque, (quantùm in me fuerit) confirmabo.* Tandem Sessione XII. ejusdem Concilii Constantiensis lata est in *Joannem vigesimum tertium* depositionis Sententia, propter ipsius clandestinum, & scandalosum, noctu, habituque indecenti è Concilio recessum, pacis & unionis Ecclesiæ turbativum, Schismatis inveterati nutritivum, à voto, promissione & juramento per ipsum *Joannem XXIII.* Deo & Ecclesiæ præstito deviativum; decretumque est insuper, ne *Balthasar Cossa*, nuper *Joannes Papa XXIII.* vel *Angelus de Corario*, seu *Gregorius XII.* vel

Petrus

Petrus de Luna, sive *Benedictus XIII. in suis Obedientiis, sic nominati*, in Pontifices iterum eligerentur, quod si fieret, totum irritum esset & inane. *Hac depositionis sententia uno omnium Concilii Patrum consensu approbata*, inquit *Spondanus* ad annum MCCCCXV. Num. XXXVII. *cum fuisset ad Ioannem XXIII. perlata, eamdem ipse quoque Cella ultima Majis instrumento publico ratam habuit se nunquam contra eam quidquam acturum; pureq., simpliciter ac liberè Papatui cessit ac renunciavit, depositis omnibus ornamentis Papalibus. Quæ omnia Actis editis continentur.* Exemplum *Balthassaris Cossa*, dicti *Ioannis XXIII.* paulò post secutus est *Angelus de Corario*, nuncupatus *Gregorius XII.* quippe qui Sessione XIV. Concilii Constantiensis renunciavit, cessitque Pontificatui per Procuratorem suum *Carolum de Malatestis*, Arimini Principem, quam cessionem ratam habuit Concilium, & cantato hymno *Te Deum laudamus &c.* gratiarum actionem Deo solemniter rependit. Suæ abdicationi bieonio supervixit *Angelus de Corario*, dictus antea *Gregorius XII.* & paulò post ante *Martini V.* Pontificis Max. electionem è vivis excessit, non quidem Arimini, ut ait *Sanctus Antoninus*, sed Recaneti anno MCCCCXVII. ut videre est in ejus Epitaphio apud *Onuphrium* in Additionibus ad *Platinam*. In eadem Sessione XIV. ediderunt Patres Constantienses Decretum de requirendo *Petro de Luna*, dicto *Benedicto XIII.* qui solus contendentium Pontificum post *Ioannis XXIII.* & *Gregorii XII.* abdicationem supererat, ut eamdem cessionem à se toties juramento promissam intra decem dies exequeretur: quod ni præstaret, eum ex tunc declararunt Patres Constantienses, fuisse & esse Schismaticum incorrigibilem, & pertinacem, Hæreticum omnique honore & dignitate abjectum & privatum. Ad hanc cessionem à *Petro de Luna*, seu *Benedicto XIII.* faciliùs obtinendam (sine qua *Ioannes Gersonius*, Academiæ Parisiensis Cancellarius, ex Psalmo LXXI. lepidè in Concilio dicere consueverat, non futuram Ecclesiæ pacem, *donec auferretur Luna*) Imperator *Sigismundus*, post acceptam à Concilio Constantiensi benedictionem, profectus est *Nicæam*, Urbem Gallo-Provinciæ colloquio destinatam, ad quod *Ferdinandus* Rex Aragoniæ unà cum *Petro de Luna* eâdem causâ convenire debebant. Sed cùm *Ferdinandus* ob ægritudinem, quâ conflictabatur, huic se profectioni accingere haud posset, ad amoliendum id obstaculum *Sigismundus* Imperator Perpinianum se contulit, ibique cum *Ferdinando* Aragoniæ Rege, & cum *Petro de Luna* de perficiendo Sanctissimo Ecclesiæ unionis suscepto negotio longos sermones habuit. Principio quidem *Petrus de Luna* protestatus est, nihil sibi æquè in votis esse, & unquam fuisse, ac illam desideratissimam Ecclesiæ unionem. Sed aliud in fronte, aliud in corde gerebat vaferrimus ille Sycophanta. Tot enim conditiones omni rationi oppositas, immò impossibiles ad rem exequendam exegit *Petrus de Luna*, tot Privilegia singularia, immanem ambitionem fœtentia, quæ antehàc nec proposita, nec audita fuerant, depoposcit, tot denique subterfugiis, tergiversationibus, delusionibus, atque ambiguitatibus, cessioni Pontificatûs, cui duo jam æmuli in Concilio Constantiensi suo exemplo præiverant, refragatus est, ut *Sigismundus* Imperator dirempto Colloquio, reque infectâ recedere coactus sit; *Petrus* verò *de Luna*, qui non nisi litteris commeatûs præmunitus ad hunc congressum accesserat, Paniscolam suam, sive Oppidum Regni Valentini, ad maris oram rupi impositum, & præsidio munitum, cum suis in Schismate obduratis ac juramento sibi adactis sese receperit. Tunc *Ferdinandus* Rex Aragoniæ ab obedientia *Petri de Luna*, pervicacissimi, atque intolerabilis arrogantiæ hominis sese subtraxit, consilio præsertim motus *Sancti Vincentii Ferrerii*, Ordinis Prædicatorum, qui anteà *Petri de Luna*, dicti *Benedicti decimi tertii*, partes secutus, author fuerat Regibus Aragoniæ ei adhærendi, quamdiù verbis elusoriis jactaret, se nihil tam cordi ac curæ habere, quàm ut promoveret, propriâ sui abdicatione, Ecclesiæ unionem. At, statim ac *Vincentius Ferrerius*, obstinationem ac malas *Petri de Luna* artes perspectas habere cœpit, *Ferdinando* Regi Aragoniæ persuasit, ut ab obedientia *Petri de Luna*, dicti *Benedicti decimi tertii* se subduceret. Edictumque publicaret, quo suis subditis districtè inhiberet, ne ullam cum *Petro de Luna*, quasi Pontifice, adhæsionem quocumque prætextu haberent. Hanc Regis *Ferdinandi* ab Obedientia *Petri de Luna* subtractionem ipsemet *Vincentius Ferrerius* Perpiniani coram Rege infirmo, ejusque filio primogenito, multa nobilitate, & ingenti populi multitudine, sermone habito, legit ac promulgavit. Tanta porrò erat id temporis *Vincentii Ferrerii* sanctitatis ac eruditionis fama, ut Patres in Concilio Generali Constantiensi ad tollendum Schisma trium de Pontificatu contendentium congregati, singulari honore ac cultu, quem nemini hactenus ex ullo Ordine Viro religioso exhibitum legimus, illum prosecuti fuerint, missis Legatis, qui eum rogarent, ut ad Concilium veniret, si liceret; idque *Joannes Gersonius*, Academiæ Parisiensis Cancellarius, qui Concilio Constantiensi præsens aderat, scriptâ ad eum Epistolâ, quæ adhùc inter ejus Opera exstat, persuaserit; aut si per salutem animarum, cui vocatione insolitâ jam à multis annis incumbebat, non esset illi integrum ad Concilium accedere, saltem iis, quæ missi Consultores quærerent, respondere, suumque sensum aperire non gravaretur. Hæc Epistola *Joannis Gersonii* Facultatis Parisiensis Cancellarii, missa è Concilio Constantiensi ad *Vincentium Ferrerium*, de data die IX. mensis Junii anni MCCCCXVII. legitur pag. 658. Tom. 2. Operum *Ioannis Gersonis* postremæ Antverpiensis Editionis anni MDCCVI. eamque ex MS. Codice Cœlestinorum Metensium descriptam eruditus *P. Edmundus Martene*, Congregationis *Sancti Mauri* Monachus, inseruit Tomo 1. *Thesauri novi Anecdotorum*, quem nuperrimè publica luce donavit, paginâ 1749. ipse verò partem hujus Epistolæ hìc describam, ut indè magis tibi innotescere possit sanctitatis & eruditionis fama, quam *Vincentius Ferrerius*, etiam dum viveret, sibi in universa Ecclesia comparaverat:

Nominatissimo Doctori & Prædicatori zelanti salutem animarum, Magistro Vincentio de Ordine Prædicatorum, Patri meo in Christi Charitate dilectissimo.

Tanta de Virtutibus tuis, Doctor egregie, fama

referente, *crebrius accepi*, *tanta specialiter in collocutione familiari tum Reverendo Patre Domino Generali tui Ordinis Prædicatorum agnovi*, *ut mihi videaris rectè figuratus secundùm nomen tuum per illud Apocalypsis*, *quo speculator totius Ecclesiastici decursus Joannes* (*Apocalypsi*. *Cap*. 2. *vers*. 2.) *ait*: Vidi, & ecce equus albus, & qui sedebat super illum habebat arcum, & data est ei corona, & exiit vincens, ut vinceret. *Exiisti quidem*, *ut vinceres*, *O Vincenti gloriose*, *sed quales tu vinceres*, *qua ratione*, *quibus armis*, *apparatu bellico*? *quali arcu tu tandem ipse coronatus triumphares*? *Respondet ille*, *cujus imitator es*, *Paulus*, *dicens*: *Arma militiæ nostræ non esse carnalia cum reliquis similibus*, *qualia melius esse nosti*. *Suppetunt hoc loco plurima cordi meo*, *quæ libentiùs & forsan utiliùs verbo ore ad os*, *quàm calamo muto referarem tua sapientia*, *nisi quod aliorsum me trahunt occupationes altæ*. *Et quia te gravibus assiduè laboribus intentum protrahere longa Scriptorum serie non visum est satis æquum vel modestum*; *hoc unum*, *quod in votis nedum meis*, *sed quàm plurimorum versatur*, *aperiam*. *Reddunt tua charitati*, *tuoque zelo pacis Ecclesiasticæ testimonium hoc insigne*, *hoc celeberrimum præconium tùm multi*, *tùm nominatim præfatus Magister ac Dominus Generalis*, *quòd in inclyto Aragonum Regno nunquam fuissent concordata pacis capitula*, *nunquam substractio*, *quæ tam utiliter & legitimè facta est ab illo nimis*, *proh dolor*! *erga Matrem Ecclesiam obdurato Petro de Luna*, *fuisset attentata*, *si non auctoritatis tuæ pondus & consilii robur addidisses*, *cujus facinoris tam egregii nos ipsi Sacro Generali Concilio præsentes*, *desideratissima pacis annis jam fermè quadraginta miserabiliter exulantis fructum*, *& reditum proximum expectamus*. *Et o te felicem*! *ter quaterque beatum*, *si præsentialiter adesse*, *si non creditu solo*, *sed propriis oculis coràm cernere volueris propinquam velut in januis Summi Pontificis electionem*; *Si videlicet efficaci celeritate*, *sepositis interim turbis*, *jucundam tua præsentia faciem huic eidem Sacro conspiciendam Concilio accelereris*. *Fructum*, *ni fallor*, *ampliorem ex te tuis monitionibus digniorem afferres*, *quam si hoc neglecto permanseris in inceptis*. *Memineris Beati Pauli ad Galatas* (*cap*. 2. *vers*. 2.) *scribentis*: deinde, ait: *post annos XIV*. *ascendi Jerosolymam cum Barnaba & Tito*, *& contuli cum illis Evangelium meum*, *quod prædico in gentibus*, *seorsum autem his*, *qui videbantur aliquid esse*, *ne fortè in vacuum currerem*, *aut cucurrissem*. *Hoc satis pro tua re dictum puto*. *Est siquidem apud nos altera velut Jerosolyma*, *scilicet Apostolorum successores Reverendissimi & Deo amabiles Prælati*, *scilicet Legis Doctores*, *cum quibus tuam ipse prædicationem conferre tam salubriter*, *quam humiliter poteris*, *ut interim sileam de alio profectu multiplici spero*, *si veneris &c*. Sed revertamur ad *Petrum de Luna*, qui licèt à *Ferdinando* Rege Aragoniæ destitutus, animo tamen non concidit, sed potiùs audacior factus, suis familiaribus convocatis graviter protestatus est, se unum esse in universa Ecclesia legitimum Pontificem, & ut suæ dignitatis jura tueretur, non solùm *Ferdinandum* Aragoniæ Regem, qui ab ejus Obedientia se subtraxerat, excommunicatione perculit, sed etiam Regni Aragoniæ, omnique aliâ ditione illum abdicavit, ac cunctis prohibuit ei, quasi Regi, subesse ac obtemperare, sub pœna, quâ in illum animadverterat, anathematis pœna. Hæc *Petri de Luna* in retinendo Pontificatu contumacia publicis instrumentis eâ de re confectis liquidò probata cùm ad Patrum Concilii Constantiensis notitiam pervenisset, ejus causam agitare cœperunt à Sessione vigesima prima usque ad Sessionem trigesimam octavam, ac tandem Sessione XXXVII. quæ habita est die XXVI. mensis Julii anni MCCCCXVII. & cui de more præfuit *Joannes* Cardinalis Ostiensis, interfuitque *Sigismundus* Imperator, post multiplices citationum Libellos, testium auditiones, aliaque ritè & juridicè acta, lata est in *Petrum de Luna*, dictum in sua Obedientia *Benedictum* XIII. definitiva depositionis sententia, eumque tanquam perjurum, fautorem & nutritorem inveterati Schismatis, pacis & unionis Ecclesiæ impeditorem, & perturbativum, Schismaticum & Hæreticum; Articuli Fidei, *Unam Sanctam Ecclesiam Catholicam*, violatorem pertinacem, cum scandalo Ecclesiæ Dei, incorrigibilem, notorium & manifestum, ac omni titulo, gradu, honore indignum, à Deo ejectum ac præcisum, omni jure in Pontificatu quomodolibet illi competente privatum, & ab Ecclesia Catholica tanquam membrum aridum præcisum, Sacra Constantiensis Synodus pronunciavit, omnesque Christianos ab ejus Obedientia, juramentis, obligationibus ei quomodolibet præstitis absolvit ac liberos esse declaravit. His peractis, Patres Concilii Constantiensis Sessione quadragesimâ, quæ die XXX. mensis Octobris anni MCCCCXVII. Præside *Joanne* Ostienti Episcopo Cardinali, habita est, decreverunt, ut, nihil obstante Cardinalium *Petri de Luna* absentiâ, ad novi Pontificis electionem procederetur, eâque forma pro hac vice tantùm servaretur, ut unà cum Cardinalibus sex Prælati de singulis quinque Nationibus, Italica, Gallica, Anglica, Germanica, & Hispanica, in eadem Synodo tunc existentes ad electionem Pontificis admitterentur, & ut quicumque à duabus partibus Cardinalium, simulque à duabus aliis partibus Nationum delegatorum foret in Summum Pontificem electus, is verus esset atque indubitatus Pontifex, cui omnes Nationes tenerentur obedire. Ad habendam itaque novi Pontificis electionem celebrata est die octavâ Novembris Sessio quadragesima prima, Præside (ut in cæteris) *Joanne* Cardinali Ostiensi, in qua post solemne Sacrum, aliasque præmissas supplicationes, lectâmque Constitutionem *Clementis Sexti*, quæ incipit, *Licet*, de modo & forma Conclavis, emissaque juramenta in ea præscripta, nominati sunt ex quinque Nationibus Electores, Cardinalibus ista duntaxat vice ad eligendum Romanum Pontificem adjungendi, qui omnes, seu Cardinales numero viginti, & triginta Electores à quinque Nationibus designati, Conclave in Domo Communitatis Urbis Constantiensis paratum sunt ingressi, ac tertiâ post die, seu undecimâ mensis Novembris an. MCCCCXVII. concordibus suffragiis in Romanum Pontificem elegerunt *Odonem*, seu *Othonem Columna* ex nobilissima apud Romanos prosapia oriundum, & *S. Georgii* ad Velum aureum Diaconum Cardinalem, qui in honorem *Sancti Martini*, cujus eâ die Festum occurrebat, *Martinus* appellari voluit, hujus quidem nominis

Ter-

Tertius, vulgò tamen *Quintus* appellatus. Solemni ritu in Ecclesia Constantiensi die XXI. mensis Novembris ejusdem anni Pontifex Romanus inauguratus *Martinus Quintus* sequentibus Concilii Constantiensis Sessionibus, scil. XLII. XLIII. XLIV. & XLV: præfuit, & in ea postrema Sessione quadragesima quinta, quæ celebrata est die XXII. Aprilis anni MCCCCXVIII. absolutum est Concilium Constantiense, quod annis quatuor & sex mensibus duraverat. Indulgentiam Plenariam semel in Vita, & semel in morte his omnibus, qui Concilio interfuerant, concessit *Martinus V.* Pontifex Maximus, rogatusque ut Concilii Constantiensis decreta confirmaret, respondit ore proprio, posteà per Concilii Advocatum iterari jussit: *Quod omnia & singula determinata, conclusa, & decreta in materiis fidei per præsens Sacrum Generale Concilium Constantiense conciliariter teneri, & inviolabiliter observari volebat, & nunquam contravenire quoquo modo, ipsaque sic conciliariter facta approbat & ratificat.* Quam in rem observat *Spondanus* in Annalibus Ecclesiasticis ad annum MCCCCXVIII. Num. V. *Martinum quintum* per hæc verba, *Decreta in materiis Fidei conciliariter in Concilio facta*, innuere voluisse, se auctoritate Apostolica non approbare ea, quæ in ejusdem Concilii Decretis Sessionum IV. & V. de auctoritate Concilii supra Pontificem, & de potestate reformandi Ecclesiam tam in Capite, quàm in Membris fuerant statuta. *Quamquam tamen*, inquit, *hæc possent ita intelligi, ut duobus casibus, de quibus tunc agebatur, emineret absque ulla dubitatione Concilium super tres illos, qui de Pontificatu contendebant: nimirum, quod incertum esset, quis eorum verus existeret Pontifex, & quod singuli eorum sese abdicationi Pontificatûs subjecissent, quotiescumque ritè deliberatum esset, quis verus existeret, ita ut Sedes Apostolica vacare censeretur, ac proinde ritè Concilium vel unum contendentium confirmandi, vel alium eligendi auctoritatem haberet.* *Robertus* Cardinalis *Bellarminus* Libro 2. *De Conciliorum* auctoritate Cap. 19. docet Concilium Constantiense Sessionibus IV. & V. *non absolutè definiisse Concilia Generalia habere à Christo potestatem supra Pontifices, sed tantùm in casu, id est, tempore Schismatis, quando nescitur, quis sit verus Papa, nam dubius Papa habetur pro non Papa, & proinde habere super illum potestatem, non est habere potestatem in Papam.* Et infra subdit: *Etsi Concilium sine Papa non potest definire nova Dogmata Fidei, potest tamen indicare tempore Schismatis, quis sit verus Papa, & providere Ecclesiæ de vero Pastore, quando is nullus aut dubius est, & hoc est, quòd rectè fecit Concilium Constantiense.* Idem cum *Bellarmino* asserunt Cardinalis *Turrecremata*, *Sanderus* & *Campegius*, ut videre est apud *Odoricum Raynaldum* in Annalibus Ecclesiasticis ad annum MCCCCXV. Specialem etiam Dissertationem de Decretis Sessionum IV. & V. Concilii Constantiensis edidit *Emmanuel Schelstratius*, in qua quatuor potissimum argumentis probat, Decreta harum Sessionum dubiæ esse auctoritatis, primò, quia Decretum Sessionis IV. Concilii Constantiensis, prout ad nos pervenit, genuinum non est. Secundò quia Decreta Sessionum IV. & V. sine debita & communi deliberatione ab una tantùm Obedientia, videlicet *Joannis XXIII.* eâque non integrâ, edita sunt, protestantibus etiam contra illa Cardinalibus, & Galliæ Regis Oratoribus. Tertiò, quia Concilium Constantiense Sessionibus IV. & V: non sufficienter universam repræsentabat Ecclesiam. Postremò, quia nec Patres Constantienses, post trium Obedientiarum unionem, nec *Martinus V.* Pontifex Maximus, hæc Sessionum IV. & V. Decreta unquàm confirmârunt. Hæc sunt *Emmanuelis Schelstratii* argumenta, quæ, ne longior sim, aliis Viris eruditis tractanda ac discutienda relinquo, nec plura addam his, quæ de Sessionibus IV. & V. Concilii Constantiensis obiter duntaxat & historicè retuli.

D. Magnam profectò laudem promerentur Patres Concilii Constantiensis, qui infestum illud ac diuturnum Schisma, quo discindebatur Ecclesia, tandem aliquandò extinxerunt, nec dubito, quin pari zelo accensi ad vindicandam Catholicam Fidem, profligandosque id temporis Hæreticos suam omnem impenderint operam.

M. In asserenda Fide Catholica, & in exterminandis Hæreticis, qui perniciosos errores temerario ausu spargebant, emicuit quam maximè Patrum Concilii Constantiensis zelus. Inprimis, Sessione octava, Patres Concilii Constantiensis damnarunt doctrinam ac memoriam impii Hæresiarchæ *Joannis Wiklessi*, ac præsertim ipsius Articulos quadraginta quinque, quorum alios ut notoriè Hæreticos, alios ut erroneos, quosdam ut scandalosos & blasphemos, quosdam ut piarum aurium offensivos, nonnullos, ut temerarios & seditiosos proscripserunt. Ejusdem Hæresiarchæ Libros omnes, Tractatus & Scriptiones igne damnârunt. Damnationem insuper ducentorum & sexaginta Articulorum ejusdem *Wiklessi* ab Universitate Oxoniensi factam approbârunt Patres Concilii Constantiensis, & illius Hæresiarchæ ossa exhumari, & procul ab Ecclesiæ sepultura secundùm Canonicas & legitimas sanctiones projici debere jusserunt. Confixis erroribus *Joannis Wiklessi*, Patres Concilii Constantiensis Decretum ediderunt Sessione XIII. de Communione sub unica specie à Laicis, iisque jejunis sumenda, adversus Bohemos Hussitas, declararuntque hanc Consuetudinem sumendi Communionem sub unica specie ad evitandum pericula & scandala legitimè in Ecclesiam fuisse introductam, licèt in primitiva Ecclesia Sacramentum Eucharistiæ sub utraque specie Fidelibus porrigeretur, cùm firmissimè credendum sit, *integrum Christi Corpus & Sanguinem, tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri: Unde cùm ejusmodi consuetudo ab Ecclesia & Sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè observata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc consuetudinem aut Legem observare, sit Sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum, & pertinaciter asserentes oppositum, tanquàm Hæretici arcendi sunt, & graviter puniendi.* Præsulibus, etiam sub pœna Excommunicationis, jusserunt Patres Concilii Constantiensis, ut Presbyteros Communionem sub utraque specie ministrantes, tanquàm Hæreticos punirent, invocato etiam, si opus esset, brachii Sæcularis auxilio. Ventum est postea Sessione XV. ad

Joannem Hussum, Hæresiarchæ *Joannis Wiklefsi* discipulum, cujus errores triginta, ac Libros damnârunt Patres Concilii Constantiensis, ipséque tanquam Hæreticus declaratus, & oti talis ab ordine Sacerdotali dejectus, & Curiæ Sæcularis judicio relictus, cùmque resipiscere nollet, ac suos ejorare errores, justo judicio per ignem è vivis sublatus est, sicut in superiori Colloquio ostendimus. Triginta *Joannis Hussi* errores à Patribus Concilii Constantiensis damnati, ad istos sequentes revocari possunt. Primò, docebat, Ecclesiam constare solùm Prædestinatis, ac subinde præscitos, seu reprobos, non esse partes, seu membra Ecclesiæ. Secundò, negabat, Summom Pontificem esse Caput visibile Ecclesiæ Romanæ. Tertiò, asserebat, nullum esse Dominum Civilem, nullum esse Prælatum, nullom este Episcopum, dum est in peccato mortali. Quartò, dictitabat, Hæreticos, si corrigi noluerint, Sæculari judicio non esse tradendos, & Obedientiam Ecclesiasticam esse Obedientiam secundùm adinventionem Sacerdotum Ecclesiæ. Quintò, effutiebat, singulos Sacerdotes jus & authoritatem prædicandi habere, illosque & prædicationis officio, non obstante excommonicatione, vel contrario mandato Papæ, abstinere non debere. Propter hos & similes alios errores, Hæresiarcha *Lutherus* in Scripto, quod in fine Epistolarum *Ioannis Hussi* legitur, ait, *Ioannem Hussum magnis & excellentibus Spiritûs Sancti donis ornatum, magnanimum fuisse, & fortem Christi Martyrem*, eumque *Scriptis, doctrinaque suis doctrina Christiana consensisse, & Mortem pro assertione veritatis tolerasse.* Postea subjungit: *Si pro Hæretico habendus est Ioannes Hus, haud facilè quisquiam omnium, quot unquam Sol vidit, verè Christianus haberi poterit.* Sed non advertit nefarius Hæresiarcha *Lutherus*, quod, dum magnis præconiis *Ioannem Hussum* celebrat, sese proprio gladio confodit ac jugulat. Constat siquidem ex his, quæ in superiori Colloquio diximus, *Ioannem Hussum* propugnâsse usque ad extremum vitæ spiritum multa dogmata, quæ etiamnum tenet ac docet Ecclesia Romana, videlicet de Septem novæ legis Sacramentis, de Purgatorio, de invocatione Sanctorum, de incruento Missæ Sacrificio &c. Quæ tamen dogmata se execrari palàm profitetur *Lutherus.* Quorsùm ergò ille Hæresiarcha laudat *Ioanem Hussum*, assertorem multorum dogmatum, quæ ipsemet *Lutherus* tanquam nefanda, impia, falsa & sacrilega improbat, damnat, & detestatur in Ecclesia Romana? Certè *mensura & mensura, pondus & pondus, utrumque abominabile Domino.* Sed misso Hæresiarcha *Luthero*, qui nullibi sibi constat, & calidum ac frigidum simul ex eodem ore perflat; alia percenseamus, quæ Patres Concilii Constantiensis ad vindicandam contra Hæreticos Catholicam fidem decreverunt. Sessione decimâ nonâ Concilii Constantiensis in Consessum Patrum introductus *Hieronymus de Praga*, errores *Wiklefsi* & *Ioannis Hus* ejuravit, & quidquid hactenus dixisset, eorum judicio subjecit, seque, tuendæ Ecclesiæ Catholicæ veritati semper daturum operam professus est, & Canonum severitati obnoxium fore, si contra sentiret aut prædicaret. Verùm, in Hæresim, quam ejuraverat, tanquam ad volutabrum sus lota, cùm relapsus fuisset *Hieronymus de Praga*, damnatus est à Patribus Concilii Constantiensis Sessione vigesimâ primâ, & sæculari potestati traditus, per ignem & rogum perire jussus est. Mitto alios errores, videlicèt *Matthæi Grabonis*, *Nicolai Serurarii*, & *Joannis Parvi*, quos proscripserunt Patres Concilii Constantiensis, de his quippe erroribus sat superque egimus in superiori Colloquio.

D. Ediderunt ne Patres Concilii Constantiensis aliquas Leges, seu Decreta pro reformatione morum, & instauratione Ecclesiasticæ Disciplinæ?

M. Quod morum reformationis negotium attinet, maxima fuit in Concilio Constantiensi circà illud Cardinaliom & Nationum dissensio. Nationes quippè Germanica & Anglica, urgente *Sigismundo* Imperatore, morum reformationem electioni Pontificis Maximi præmitti volebant; Cardinales verò cum Nationibus Italica, Hispanica, & Gallicana, priùs Romani Pontificis electionem fieri debere, quàm morum reformationem contendebant, quia *si Reformatio facienda est de deformatis, quæ major est*; inquiebant, *aut esse potest in corpore deformitas, quàm carere Capite, & acephalum esse? illa igitur prior tanquam magis necessaria debet esse Reformatio, quæ corpus ipsum ad Caput reformet, & informet.* Id legitur in Protestatione ab ipsis factâ post Sessionem XXXVIII. quam ex quatuor Codicibus MSS. edidit *Emmanuel Schelstratius* Vaticanæ Bibliothecæ Præfectus. Ob illam Cardinalium ac Nationum circà Reformationem morum dissensionem, de qua legi potest *Gobelinus Persona* in fine sui *Cosmodromii*, dilatum est illud negotium usque ad electionem *Martini V.* qui tandem Sessione quadragesimá tertiá ut Patrum Concilii Constantiensis Decreto de submovendis multiplicibus abusibus & reformandis moribus faceret satis, publicari jussit aliqua Statuta de exemptionibus, unionibus & fructibus Beneficiorum; de Simonia, dispensationibus, decimis, & aliis oneribus Ecclesiasticis; de Vita & honestate Clericorum, illorumque habitu & tonsurâ; de numero & qualitate Cardinalium; de scientia eorum, qui ad Episcopalem dignitatem provehuntur; de Reservationibus Sedis Apostolicæ, de Annatis, & de aliis id genus. Cæterum, scribit *Platina* in Vitis Romanorum Pontificum, sau in Vita *Martini quinti* de componendis moribus nimiâ licentiâ jam labefactatis tam Laicorum, quàm Clericorum mentionem in Concilio Constantiensi factam quidem fuisse, sed, cùm jam quartus ageretur Concilii annus, magno omnium Patrum, qui ei intererant, incommodo, placuisse *Martino quinto* Pontifici Maximo rem tantam in aliud tempus magis idoneum transferre, eò maximè, quòd unaquæque Provincia suos haberet sensus suasque consuetudines, quæ tolli sine perturbatione rerum subito non possent. Ut autem de nimia procrastinatione conquerendi locus esse non posset, *Martinus quintus* Sessione Concilii Constantiensis quadragesimâ quartâ locum futuri Concilii Generalis, de omnium consensu, designavit Civitatem Papiensem, ad quam cuncti tempore indicto convenire deberent.

D. Fuitne reverà celebratum Concilium istud, quod ad Reformationem morum *Martinus V.*

Sessio-

Sessione quadragesimâ quartâ Concilii Constantiensis indixerat Papiæ congregandum?

M. Elapso post finem Concilii Generalis Constantiensis quinquennio, *Martinus V.* anno millesimo quadringentesimo vigesimo tertio misit Papiam seu Ticinum Prælatos, qui Concilium inchoarent, videlicet *Petrum Donatum*, Archiepiscopum Cretensem, *Iacobum*, Episcopum Spoletanum, *Petrum*, Abbatem *de Rosario* Aquilejensis Diœcesis, Ordinis *S. Benedictini*, & *Leonardum de Florentia*, Magistrum Ordinis FF. Prædicatorum; Sedis Apostolicæ Nuncios, quos alii secuti sunt Italiæ Præsules. Huic Concilio Papiensi datum est initium mense Majo anni MCCCCXXIII. Sed, cùm nolli adhuc Episcopi Transalpini advenissent, & præterea pestiferâ lue Papiense Cœlum esset infectum, consultiùs visum est *Martino V.* Pontifici Maximo motare locum Concilii, illudque in Urbem Senensem transferre, unde dictum est Concilium Senense.

D. Concilium istud Senense debetne inter Concilia Oecumenica, seu Generalia, annumerari?

M. Synodum Senensem Conciliorum Generalium nomero jure merito accenseri debere, quatuor, quæ hic subjicio, momenta invictè probare videntur. Primum est, quòd *Martinus V.* Pontifex Maximus, in Epistola, quam anno MCCCCXXIII. scripsit ad *Alphonsum* Aragoniæ Regem, Concilium istud Senas translatum appellet *Generale* his verbis: *Quia*, inquit in prædicta Epistola, *ex justa causa translatio Concilii Generalis de Civitate Papiensi ad Civitatem Senensem, per ipsum Concilium est decreta, & approbata per Nos, Excellentiam tuam rogamus, ut operam facias, quòd Prælati de Regnis tuis veniant ad reformandum cum cæteris Statum Ecclesiasticum & libertatem Ecclesiæ conservandam.* Alterum momentum est, quòd ipsamet Synodus Senensis se Oecumenicam iuscripserit in concessione indulgentiarum iis, qui Hæreticos ceperint, eosque in potestatem Inquisitorum aut Ordinariorum tradiderint. Sic enim habet: *Sacrosancta Synodus Senensis, in Spiritu Sancto legitimè congregata, universam Ecclesiam repræsentans statuit &c.* Tertium momentum petitur ex declaratione Concilii Basileensis, quod Sessione II. apertè innuit, se *Sacris Constantiensi & Senensi Generalibus Conciliis decernentibus atque ordinantibus, & auctoritate Apostolica interveniente, fuisse, & esse debitè legitimeq; ac ritè congregatum & initiatum.* Quartum momentum suppeditat *Eugenius IV.* Pontifex Maximus, *Martini V.* successor, qui in Constitutione *Dudum*, promulgatâ Sessione decimâ sextâ Concilii Basileensis, Concilium Senense, non minus quàm Constantiense, Oecumenicum appellat: *Dudum*, inquit, *Sacrum Generale Basileense Concilium, per Generalium Constantiensis, & Senensis Conciliorum Statuta, Ordinationesq; felicis recordationis Martini Papa V. ac nostras legitimè inchoatum, &c.* Addo etiam, Concilium Senense inter Concilia Oecumenica annumerari debere, cum pro fide Catholica & unitate Christiana, pro facienda reformatione morum, ac sancienda Ecclesiæ Disciplina fuerit à Summo Pontifice *Martino V.* convocatum, quamvis ob temporis brevitatem & exiguum Prælatorum numerum pauca decreverit.

D. Cùm Generale Concilium universam repræsentet Ecclesiam, certè non video, quâ ratione inter Concilia Oecumenica annumerari possit Concilium Senense, cui pauci, ut mox insinuâsti, interfuerunt Episcopi.

M. Ex illo exiguo numero Episcoporum, qui Concilio Senensi interfuerunt, atqui minimè potest, illud non fuisse Oecumenicum. Nam ad primam Synodum Constantinopolitanam, quæ celebrata est anno CCCLXXXI. non omnes ex toto Orbe convenerunt Episcopi, sed solùm Orientales, & tamen universalis Ecclesiæ accedente consensu & approbatione, Oecumenica habita est, eamque ut talem suscepit ac veneratur Ecclesia Catholica. Ita pari quoque ratione, licèt ad Concilium Senense frequentes ex tota Ecclesia non confluxerint Episcopi, quia tamen à *Martino V.* fuit convocatum, & *Eugenii IV.* auctoritate approbatum, atque totius Ecclesiæ consensu tanquam Oecumenicum susceptum, jure merito Conciliis Oecumenicis accenseri debet.

D. Quid in Concilio Senensi gestum, quidve definitum fuit?

M. In Concilio Senensi, cui præfuerunt iidem jam laudati Sedis Apostolicæ Nuntii, quos primùm *Martinus V.* ad inchoandum Concilium Papiense miserat, damnatio Hæresum Wicleffistarum & Hussitarum in Concilio Constantiensi facta confirmata est. Deinde, exauctoratonis sententia in *Petrum de Luna*, olim *Benedictum XIII.* in sua Obedientia nuncupatum ab eodem Concilio Constantiensi lata, denuò fuit approbata, pœnisque ac censuris subjecti sunt hi, qui post illius Antipapæ obitum in eodem Schismate adhùc perseverabant. Postremo, de Græcorum ad unitatem Ecclesiæ Latinæ reductione actum est. Rebus quippe Græcorum in dies, ob crudelissimum Turcarum bellum, in deterius vergentibus, miserat *Manuel Palæologus*, Græcorum Imperator, Legatos *Theodorum*, Episcopum Rhodium, & *Nicolaum Eudemonem Joannem* ad *Martinum V.* Pontificem Maximum ad procurandam Ecclesiæ Græcæ cum Latina unionem. Hos Legatos perbenignè ac splendidè excepit Pontifex, misitque Constantinopolim Legatum *Antonium Massanum*, Ordinis FF. Minorum Generalem Ministrum, qui *Manueli*, Græcorum Imperatori, & *Josepho* Patriarchæ Constantinopolitano, exposuit vehementissimum desiderium *Martini quinti* & omnium Cardinalium de unione Ecclesiarum Græcæ & Latinæ. Respondit Imperator, se ardentibus quidem votis exoptare unionem Ecclesiæ Græcæ cum Latina, ad eam tamen feliciter promovendam necessarium omninò esse, ut universale cogeretur Concilium secundùm ordinem & consuetudinem Sanctorum septem Conciliorum Generalium, & quod in eo suaderet Spiritus Sanctus, id omnes unanimi consensu tenerent. De loco verò & modo, ac tempore celebrandi Concilii nullum locum aptiorem videri ipsa civitate Constantinopoli, quandoquidem, ob ingruentia bella, & Imperii Græcorum penuriam, non possent Græci aliò ire. Quod spectat modum celebrandi Concilium, minimè necesse fore, ut omnes Patriarchæ & Episcopi interessent, eorum verò, qui accessuri erant, & Concilii expensis à Pontifice Romano provideri debere.

De

De tempore autem habendi Concilium, cùm essent modò res Græcorum adeò turbatæ, & à Turcis attritæ, ut impossibile videretur Patres congregari, si quàmprimùm tranquillitas aliqua eluceret, certiorem se facturum Pontificem. Ultimò, promisit Imperator, se daturum operam, ut intra annum Constantinopoli celebraretur Concilium; dummodò Pontifex sumptus ad ejus celebrationem necessarios suppeditare vellet, & apud Latinos Christianos Censuris acerrimis ageret, ut Græcis ad extremas redacti angustias, quamprimùm suppetias ferrent. Hanc Imperatoris Græcorum Responsionem cùm *Antonius Massanus* (cujus Legationis apud Græcos susceptæ Relatio habetur in Actis Concilii Senensis) ad *Martinum quintum* & ad Synodum Senensem detulisset, decrevit nihilominùs Synodus Senensis, hoc unionis Ecclesiæ Græcæ cum Latina ineundæ negotium non esse deferendum, sed in illud, dum opportunior sese daret occasio, pro viribus incumbendum; interim verò, necessariam Cathol. Ecclesiæ reformationem esse promovendam. At ne fieret hæc morum reformatio, impedimento fuerunt fœdi conatus *Alphonsi* Aragonum Regis, Schisma in Concilio Constantiensi extinctum, renovare molientis. *Alphonsus* siquidem, Aragoniæ Rex, iratus *Martino V.* quòd ei negatum Regis Siciliæ titulum *Ludovico III.* Andegavensi concessisset, causam Antipapæ *Petri de Luna*, dicti *Benedicti* XIII. defendendam suscepit, & ut in Concilio Senensi denuo discuteretur, urgebat. Eam ob rem *Martinus V.* Concilium Senense die XIX. mensis Februarii anni millesimi quadringentesimi vigesimi quarti abrupit, & ad prosequendam commodiori loco & tempore reformationem in eo inchoatam, civitatem Basileensem ad Concilium Oecumenicum septennio post celebrandum designavit, & re ipsâ post expletum à Senensis Concilii fine septennium *Martinus V.* misit anno MCCCCXXXI. *Julianum* Cardinalem Diaconum S. Angeli, Legatum à latere, eumque Basileensis Concilii Præsidem instituit. Sed mortuo *Martino V.* eodem anno MCCCCXXXI. *Eugenius IV.* ei in Sede Apostolica suffectus, Concilii Basileensis indictionem Litteris pridie Kalendas Junii ejusdem anni datis ratam habuit, & *Juliani* Cardinalis Legationem, ipsique à *Martino V.* commissam Præsidendi Concilio Basileensi potestatem confirmavit.

D. Audivi nupertimè à viris eruditis, Synodum Basileensem fuisse reprobatam ab *Eugenio* IV. Pontifice Maximo, quorsùm ergò asseris, *Eugenium* IV. ratam habuisse indictionem Concilii Basileensis, & *Juliani* Cardinalis Legationem, eique à *Martino V.* commissam præsidendi Concilio Basileensi potestatem auctoritate Apostolicâ confirmâsse?

M. Constans est omnium Sententia, *Eugenium* IV. ratam habuisse indictionem Concilii Basileensis, & *Juliani* Cardinalis Legationem, sicut & potestatem ei à *Martino quinto* datam huic Concilio præsidendi confirmâsse, ac proinde Concilium Basileense in suis primordiis, hoc est, in aliquot Sessionibus (de earum quippe numero non omnium est sententia) veri ac legitimi Concilii formam habuisse, quamdiu videlicet annuente *Eugenio* IV. & sub præsidio *Juliani* Cardinalis, & Sedis Apostolicæ Legati continuatum fuit. At, postquàm *Eugenius IV.* Concilium Basileense dissolvit, illudque Ferrariam transtulit, post discessum Legati Pontificis, Synodus Basileensis sub præsidio *Ludovici* Cardinalis Arelatensis continuata, invitoque Pontifice prorogata, desiit esse vera ac legitima Synodus, quamvis negari haud possit, eam convocationem fuisse legitimam ac Oecumenicam Synodum, utpotè à *Martino V.* & *Eugenio IV.* Summis Pontificibus indictam, & aliquandiù sub præsidio *Juliani* Cardinalis, & Sedis Apostolicæ Legati continuatam. Quòd verò Synodus Basileensis, postquam ab *Eugenio IV.* Pontifice Maximo dissoluta fuit, & Ferrariam translata, desierit esse vera ac legitima Synodus, immò & Conciliabulum Schismaticum evaserit, multis momentis demonstrari potest, primò, quia *Eugenius IV.* ob publicam necessitatem & evidentem Ecclesiæ utilitatem Concilium Basileense dissolvit, & Ferrariam transtulit. Procuranda quippe erat tum temporis Ecclesiæ Græcæ cum Latina unio, quæ consummari haud poterat absque celebratione alicujus Concilii Oecumenici, cui præsideret Summus Pontifex. Basilea autem Græcis commoda non erat, nec ipsi ad hanc Urbem utpote nimiùm dissitam accedere volebant, sed ad Urbem aliquam Calabriæ maritimam, Anconam, aut alteram Italiæ civitatem. Summus etiam Pontifex *Eugenius IV. propter adversam valetudinem Italiâ excedere non poterat*, inquit, *Augustinus Patritius* in Historia Conciliorum Basileensis & Florentini cap. 42. Meritò itaque *Eugenius IV.* ob tantum bonum, quod ex ea Ecclesiæ Græcæ cum Latina unione oriri poterat, & cujus certa spes affulgebat, Concilium Basileæ inchoatum Ferrariam, & posteà Florentiam transtulit, civitatem sibi, Græcisque commodam. Eâ autem Concilii translatione semel ab *Eugenio IV.* Pontifice Maximo factâ, omni auctoritate excidit Concilium Basileense. Tunc enim Concilium Basileense mansit acephalum, id est, sine capite, cùm Summus Pontifex, sine quo vera & legitima Concilia Generalia juxta Regulam Ecclesiasticam celebrari non possunt, neque per se, neque per Legatos ei præfuerit. Præterea, post Legatorum Pontificis, & multorum Episcoporum discessum, adeò pauci in Concilio Basileensi remanserunt Episcopi, ut loco Episcoporum simplices Presbyteri ad vocem etiam decisivam fuerint admissi, sicut testatur *Æneas Sylvius* lib. 1. de Concilio Basileensi. Id autem contra formam & morem omnium legitimorum Conciliorum fuisse actum, nemo est, qui non videat. Tertiò, dissoluto Concilio ab *Eugenio IV.* Pontifice Maximo, Concilium Generale celebrabatur Ferrariæ, ac paulò post Florentiæ, cui præerat Summus Pontifex *Eugenius IV.* eique aderant Episcopi Græci & Latini in magno numero. Cùm igitur unum tantum Generale Concilium uno tempore haberi possit, & abunde constet, Concilium Florentinum inter Concilia Generalia numerari, planè consequitur, Concilium à Patribus Basileensibus post ejus dissolutionem continuatum veri ac legitimi Concilii rationem & formam non retinuisse, sed potiùs fuisse vanum & inane Conciliabulum. Quartò, Concilium Basileense, post ejus dissolutionem factam ab *Eugenio*

Quarto Pontifice Maximo, induxit Schisma in Ecclesiam, & *Eugenio* IV. Summo Pontifici legitimè creato, quemque fideles omnes ut verum Pontificem, & Christi Domini in terris Vicarium agnoscebant & colebant, opposuit *Felicem* V. Antipapam, qui tamen, veritate tandem aliquandò agnitâ, Pontificatu se abdicavit, seque *Nicolao* V. successori *Eugenii* IV. subjecit. Hanc injustam *Eugenii* IV. legitimi Pontificis depositionem factam in Conciliabulo Basileensi, sicut & *Felicis* V. Antipapæ intrusionem publicâ calamitate actutum castigavit Deus. Eo quippè tempore tam sæva pestis, teste *Ænea Sylvio* lib. 2. *de Concilio Basileensi*, grassata est Basileæ, & tam multi Patres vel extincti sunt, vel indè abire coacti, ut Christus ipse pro *Eugenio* IV. legitimo in terris Vicario suo pugnare videretur. Ex his itaque momentis hactenùs à me adductis liquidò patet, Concilium Basileense, quod convocatione, & antequàm à Summo Pontifice *Eugenio* IV. dissolveretur, erat Oecumenicum, desiisse in Conciliabulum, & infaustum planè habuisse exitum. Sic *turpem desiit in piscem, mulier formosa supernè.*

D. Ediditne Synodus Basileensis, antequàm ab *Eugenio* IV. Pontifice Maximo Ferrariam transferretur, aliqua Decreta Ecclesiæ salubria, sive ad stabiliendam adversus Hæreticos Catholicam fidem, sive ad restaurandam Disciplinam, & sanciendam reformationem morum.

M. Synodus Basileensis, priusquam ab *Eugenio* IV. Ferrariam transferretur, confirmavit Sessione primâ, sicut jam observavimus in superiore Colloquio, damnationem Hæresum *Joannis Vvicleffi*, & *Joannis Hus*, factam in Concilio Constantiensi. Proscripsit etiam Sessione vigesima secunda quasdam erroneas propositiones excerptas ex libro *Augustini de Roma*, & ad Sanctæ Ecclesiæ Romanæ gremium reduxit Hæreticos Bohemos, qui ad hanc Synodum Basileensem Oratores miserunt, ut quatuor de Religione proponerent capita, in quibus à Romana dissentiebant Ecclesia. Primum erat de Communione Divinæ Eucharistiæ, quam sub utraque specie, panis videlicet & vini, his, qui salvi esse velint, necessario sumendam affirmabant. Alterum de Civili Dominio, quod Clericis Divina lege omninò interdictum dicebant. Tertium, de Prædicatione Verbi DEI, quam liberam, passimque permissam omnibus autumabant. Postremum, de publicis delictis, quæ nulla ratione toleranda arbitrabantur, etiam majoris mali vitandi gratia. Ad hæc quatuor potissimum de Religione Capita, seu Articulos, Bohemi hæresi *Joannis Hus* infecti suæ ab Ecclesia Romana dissensionis causam revocabant. Quamvis enim plurima essent, quæ adversùs Catholicam fidei veritatem prædicare non dubitarent, hæc tamen coram Concilio quasi totius Regni Bohemiæ nomine dicta tueri tantummodò se posse affirmarunt, ut testatur *Æneas Sylvius*. Circa quatuor illos propositos Articulos, quos Bohemi *Compactata* appellarunt, quique primum Pragæ die ultima Novemb. an. millesimo quadringentesimo trigesimo tertio concepti, postmodùm Iglaviæ, quod Moraviæ oppidum est, anno MCCCCXXXVI. consummati ac firmati fuerant, hæc, teste *Joanne Cochleo* libro octavo *Historiæ Hussitarum*, pronuntiavit Synodus Basileensis. Ad primum Articulum, qui est de Communione sumenda sub utraque specie, *Concilium*, inquit laudatus *Cochleus*, *Sacerdotibus* Regni Bohemiæ & Marchionatus Moraviæ, *communicandi sub utraque specie populum, eas videlicèt personas, quæ in annis discretionis reverenter, & devote postulaverint, facultatem pro earum utilitate & salute in Domino largitur, hoc semper observato, quod Sacerdotes sic communicantibus semper dicant, quod ipsi debent firmiter credere, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integer, & totus Christus.* Ad secundum Articulum, in quo Civile Dominium, Clericis Divinâ Lege omninò interdictum ajebant Bohemi, duo statuit Concilium Basileense, primò, *quòd Clerici non Religiosi, seu qui voto se ad hoc non obligarunt, licite possunt habere & possidere quæcumque bona temporalia, hæreditates paternas, aut aliorum, si eis relinquantur, & alia bona juste acquisita, ex causa donationis, vel alterius liciti contractus, vel arte licita.* Secundò, *quòd Ecclesia potest licitè habere & possidere bona temporalia, mobilia & immobilia, domos, prædia, villas, oppida, castra, civitates, & in eis habere privatum & civile dominium.* Ad tertium Articulum, qui est de libera Verbi Dei prædicatione, sic decreverunt Patres Concilii Basileensis: *Dicimus, quod secundum Scripturæ Sacræ sententiam, Sanctorumque documenta Doctorum, sic Catholicè est tenendum; Quòd Verbum DEI à Sacerdotibus Domini, & Leviticis, & per Superiores, ad quos pertinet, approbatis & missis, liberè, non tamen passim, sed ordinatè & fideliter prædicetur; salva auctoritate Pontificis, qui est præordinator in cunctis, juxta SS. PP. instituta.* Ad quartum denique Articulum, qui est de corrigendis peccatis publicis, ita definierunt Patres Concilii Basileensis: *Dicimus, quòd secundùm Scripturæ Sacræ sententiam, Sanctorumque documenta Doctorum, sic Catholicè est tenendum: Quod omnia peccata mortalia, præsertim publica, quantum rationabiliter fieri potest, secundum Legem Dei, & Sanctorum Patrum instituta, sunt cohibenda, corripienda, & eliminanda. Potestas autem puniendi criminosos, non ad privatas personas, sed ad eos tantummodò pertinet, qui jurisdictionem habent in eos, fori distinctione, juris & justitiæ ordine observatis.* Hos quatuor Articulos à Patribus Concilii hunc in modum explicatos approbârunt tandem Bohemi. & ad fœdus, quod cum Catholicis pepigerunt, confirmandum, Instrumentum publicum ediderunt, quod *Compactata* appellarunt. At, istud fœdus alii Hussitæ in Bohemia, dicti *Taboritæ*, & *Orphani*, inire detrectârunt, & Duce *Procopio Raso*, perditæ audaciæ homine, *Pilsnam* oppidum obsederunt, sed eorum exercitus, cum scelerato Duce ferro exterminati ac deleti sunt à *Mainardo* & Catholico exercitu. Post tam celebrem reportatam victoriam, Imperator *Sigismundus* à Bohemis in Regem susceptus est, & Pragam magno cum apparatu v. Kalend. Septemb. anno MCCCCXXXVI. ingressus, ad restituendam in hac civitate profligatam penè Catholicam Religionem, jussit *Philiberto* Episcopo Constantiensi in Normannia, ejusque Collegis à Synodo Basileensi missis, ut absque cunctatione Ecclesiasticos introducerent ritus, Sacer-

dotes instituerent, ex Missarum Solemnibus vulgaria verba, cantilenasque expungerent, Sanctorum Imagines revocarent, Aquam benedictam in Sacris Ædibus reponerent, Baptismatis fontes sacrarent, Altaria ornarent, & spurcitias omnes procul eliminarent. Omnium Ordinum Viros Religiosos, & Canonicos, qui ab Hussitis expulsi fuerant, Pragam revocavit *Sigismundus*, & ut Hussitas, dictos *Taboritas* superioribus cladibus superstites, facilius in gremium Catholicæ Ecclesiæ reduceret, eis concessit, ut quinquennio toto suis moribus viverent, jura civitatis haberent, Religionis cultum mutare non cogerentur. Sed, cum nefandos eorum ritus *Sigismundus* accepisset, noluit quinquennium expectare, sed eos absque mora in ordinem redegit, & *Rokisanam*, præcipuum Hussitarum Pragensium Doctorem, verbis tumultuantem, & in Monachos è suggestu debacchantem, è Praga fugere compulit. Hoc pacto *Sigismundus*, votis *Eugenii quarti* Pontificis Maximi, & Decretis Concilii Constantiensis obsecundans, Pragæ, & in toto Bohemiæ Regno Catholicam Religionem feliciter restituit. Præter hæc Decreta, quæ Concilium Basileense, antequàm ab *Eugenio quarto* dissolveretur, edidit, ad fidem adversùs Hæreticos Hussitas vindicandam, vel eosad Ecclesiæ Catholicæ gremium reducendos: alia constituit pro reformatione morum utilia Decreta, præsertim contra Clericos Simoniacos, concubinarios, & Ecclesiæ bona dilapidantes &c. quæ hic referre nimis longum esset. Obiter dumtaxat observabo, nonnullos esse Scriptores, qui inter Decreta Concilii Basileensis hoc præsertim probandum maximè censent, quo prædicta Synodus doctrinam de Immaculata Conceptione Deiparæ Virginis *ab omnibus approbandam fore, tenendam & amplectendam*, definivit ac declaravit. Verùm non advertunt illi, hocce Decretum fuisse conditum à Concilio Basileensi Sessione XXXVI. quando videlicèt jam erat acephalum, utpotè dissolutum ab *Eugenio quarto*, ac proinde istud Decretum non fuisse ab illo Summo Pontifice confirmatum, nec approbatum unquam à Sede Apostolica, quæ semper ad suam dignitatem & curam jure merito pertinere putavit, Decreta sua maturare magis quam festinare, & illis, quantum fieri potest, pondus addere, non solùm ab authoritate, quæ certè summa est, sed etiam à Scriptura & Traditione, ad quam veluti ad Regulam suas semper definitiones exegit, contundendæ hæreticorum audaciæ, & piorum Fidei promovendæ causâ. Sed hactenùs satis dictum sit de Concilio Basileensi, quod licèt recipiendum sit tanquam verum & legitimum Concilium Generale in his Sessionibus, quæ ab *Eugenio quarto* Summo Pontifice approbatæ, atque confirmatæ fuerunt, tejiciendum tamen est, ut inane & nullius authoritatis Conciliabulum, in his Sessionibus, quæ ab eodem Summo Pontifice sunt rejectæ, & reprobatæ. *Concilium Basileense*, inquit optimè *Bellarminus*, *legitimè fuit inchoatum, sed illegitimè terminatum.*

D. Cùm *Eugenius* Papa IV. post dissolutionem Concilii Basileensis, aliam Oecumenicam Synodum Ferrariæ an. MCCCCXXXVIII. habendam indixerit, necesse est, ut de ea Synodo Generali Ferrariæ celebratâ, & de his, quæ in ea gesta sunt, recto ordine disseramus.

M. Concilium istud Generale Ferrariæ habitum est, ad promovendam unionem Græcorum cum Latinis, & ad illud *Joannes Palæologus*, Græcorum Imperator, *Josephus*, Patriarcha Constantinopolitanus, cæterorum Orientis Patriarcharum Vicarii, variique Præsules cùm Græci tum Latini accesserunt. Interim, priusquam inchoaretur Concilium, nonnullæ velitationes de Purgatorio, & de Sanctorum beatitudine Græcos inter & Latinos habitæ sunt, ex quibus compertum fuit, levi discrimine utramque Ecclesiam circa ea dogmata dissidere. Græci quippè ultrò admittebant Purgatorium, seu locum tenebrosum & mœroris, in quo Animæ levibus peccatis obnoxiæ ad tempus in mœrore, pœnisque versentur, divino lumine privatæ, easque purgari, sed à loco illo obscuro, & afflictione liberari precibus ac Sacrificiis Sacerdotum, ac Eleemosynis. At pœnas illas Purgatorii ignis cruciatu non definiebant Græci, quemadmodum Latini. Similiter, Græci Animas Sanctorum jam frui imperfectâ quidem beatitudine, & post Resurrectionem corporum perfectâ potituros felicitate fatebantur. Erant tamen inter eos nonnulli, qui asserebant, Sanctorum Animas ante Resurrectionem corporum in loco versari separato, ibique lætari de perfecta, quæ ipsos post corporum Resurrectionem manet, laureolâ, absolutaque beatitudine, & adoptione Regni Dei. Sed, post frequentes de beatitudine Sanctorum habitas Collationes, in eam tandem Sententiam iverunt cùm Græci, tum Latini, atque declararunt, *Sanctos consecutos, & non consecutos esse beatitudinem, hoc est, Animas quidem, ut Animas, ad perfectam pervenisse beatitudinem; in Resurrectione tamen perfectiorem esse consecuturas cum propriis corporibus.* Post præmissas illas de Purgatorio, & beatitudine Sanctorum Græcos inter & Latinos velitationes, solemnes habitæ sunt Ferrariæ sexdecim Sessiones, in quarum prima *Bessario* Nicænus Archiepiscopus, Græcorum tum doctrina, tùm facundia facilè Princeps, elegantem ad Patres Orationem habuit. In altera Sessione *Andreas* Colossensis, seu Rhodius Archiepiscopus, ex Ordine Prædicatorum, non minùs eleganter peroravit, & Summi Pontificis, Imperatoris, Patriarchæ, & Synodi laudes celebravit. In tertia, & in aliis sequentibus Sessionibus usque ad decimam quintam inclusivè, variæ disputationes Græcos inter & Latinos more dialectico habitæ sunt de quinque potissimum Capitibus inter utramque Ecclesiam controversis, videlicèt de Processione Spiritus Sancti à Patre, & Filio; de additione ad Symbolum particulæ, *Filioque*; de panis azymi vel fermentati usu pro materia Sacrificii: de Purgatorio; & de Primatu Romani Pontificis. Pro Græcis disputârunt in Concilio *Marcus*, Metropolita Ephesiorum, *Isidorus* Russiæ, *Bessario* Nicææ, Archipræsules; *Xantophulus Siderophas*, Magnum Vasorum Custos, *Michaël Balsamon* magnus Bibliothecarius, & *Georgius Gemistus*. Pro Latinis verò disputationem susceperunt *Julianus Cæsarinus* Sancti Angeli, & *Nicolaus Albergatus* Sanctæ Crucis in Hierusalem

rusalem, Cardinales; *Andreas* Rhodius Archiepiscopus, ex Ordine Prædicatorum, *Joannes* Episcopus Forolivienfis, *Joannes de Monte-Nigro*, Ordinis FF. Prædicatorum, & Provincialis Lombardiæ; *Petrus Perquerii*, Ordinis Minorum, & *Joannes de Sancto Thoma*, Ordinis Eremitarum Sancti *Augustini*, in Sacra Theologia Doctores. Diu, multumque Græcos inter & Latinos magnis animis disputatum est, præsertim de adjecta Symbolo voce *Filioque*, affirmantibus scilicet Græcis, hanc vel unicam vocem fuisse Schismatis causam. Concilii Oecumenici Ephesini, & aliarum subsequentium Synodorum Generalium Decreta, quibus *alteram fidem* componi aut proferri, præter eam, quæ Symbolo Nicæno contenta est, districtè prohibetur, recitarunt Græci, ex quibus colligebant, Additionem particulæ *Filioque* ad Symbolum fieri non potuisse. At Latini hæc Conciliorum Generalium Decreta sic interpretati sunt, ut iis solummodò vetitum fuerit, alteram fidem, seu Formulam conscribi, quæ contraria, aut minùs consona foret Christianæ doctrinæ Symbolo contentæ, non quæ eam explicatiùs enuntiaret. Porrò, subjungebant Latini, hæc particula, *Filioque*, non propriè additamentum est, sed uberior explicatio horum verborum, *qui à Patre procedit*, quod multis exemplis confirmarunt *Andreas* Colossensis, seu Rhodius Archiepiscopus, ex Ordine Prædicatorum, *Joannes* Episcopus Foroliviensis, & *Julianus Cæsarinus* Cardinalis. Hanc autem particulæ, *Filioque*, ad Symbolum adjectionem, non fuisse Schismatis causam, quemadmodum falsò pertendebant Græci, ex eo invictè probarunt Latini, quod antequam Romanus Pontifex permitteret, ut hæc vox, *Filioque*, Symbolo insereretur, jam Symbolum cum particula, *Filioque*, in Hispaniis, & Galliis publicè caneretur, nec tamen propter illam additionem Græci tum temporis ab Ecclesia Romana secesserunt, sed potiùs cum illa fuerunt amico fœdere juncti. Quin, nono Ecclesiæ Sæculo *Photius*, Patriarcha Constantinopolitanus, Ecclesiæ Romanæ hostis infensissimus, qui adversùs *Nicolaum primum* & *Hadrianum secundum* acriter invectus est, nunquàm tamen illos accusavit ob hanc additionem particulæ, *Filioque*, Symbolo factam. Hæc & aliud genus argentissima eruditè & copiosè ad explicandum Decretorum Synodorum Generalium genuinum sensum disserunt Latini, nihil tamen confectum est, sed ambæ partes victoriam sibi arrogarunt. Tandem post tredecim Collationes, Latini obtinuerunt, ut dimissis his de additamento vocis, *Filioque*, concertationibus, de significatione vocis, seu de ipsomet Dogmate de Processione Spiritus Sancti à Patre Filioque disceptaretur, ita tamen ut, si opus foret, hoc caput ad novam Crisim, & accuratiùs examen revocaretur. His peractis, cùm Ferrariæ pestilentia grassaretur, de transferenda Florentiam Synodo Sessiona decima quinta actum est, renitentibus quidem Græcis, qui tædio affecti, & de fausto Concilii exitu tantum non desperantes, de reditu in patriam cogitabant, quos tamen *Joannes Palæologus*, Imperator, ad prosequendum & feliciter absolvendum diu omnium votis exoptatæ Ecclesiarum unionis negotium confirmavit. Consentientibus itaque Græcis, De-

cretum de Synodi translatione Sessione XIV. promulgatum est Latinè ab Archiepiscopo Gradensi; Græcè verò ab Episcopo Mitylenensi, xv. Idus mensis Januarii anni millesimi quadringentesimi trigesimi noni. Hinc factum est, ut istud Concilium Florentiam translatum, vulgò dicatur *Florentinum*, quod viginti quinque complectitur Sessiones, videlicet sexdecim, quæ Ferrariæ habitæ sunt, & novem, quæ Florentiæ fuerunt celebratæ.

D. Quæ gesta sunt in sexdecim prioribus Sessionibus, quas licèt Ferreriæ habitas, complectitur Oecumenicum Concilium Florentinum, satis hactenus exposuisse superest nunc, ut ea, quæ in aliis novem sequentibus Sessionibus Florentiæ celebratis acta ac definita sunt, breviter expendamus.

M. Translato Florentiam Concilio, *Joannes de Monte-Nigro* Provincialis Provinciæ Lombardiæ Ordinis Prædicatorum, summi vir ingenii, de processione Spiritus S. à Patre & Filio Sessionibus XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. & XXIV. disputationem instituit cum *Marco* Metropolita Ephesino, tamque diserta ad probandam Spiritus Sancti à Patre Filioque processionem adduxit testimonia tum Patrum Ecclesiæ Orientalis, *Basilii*, *Epiphanii*, *Cyrilli Alexandrini*, & aliorum, tùm Patrum Ecclesiæ Occidentalis, scilicet SS. *Leonis*, *Gregorii Magni*, *Ambrosii*, *Hieronymi*, *Augustini* &c. ut *Marcus* Ephesius ed incitas redactus, hoc unum responderit, hæc Patrum testimonia non genuina, ac sincera esse, sed corrupta ac interpolata; Quam inanem ac contumeliosam Responsionem adeo nervosè retudit *Joannes de Monte Nigro*, ut nihil planè *Marcus* Ephesius hiscere ac mussitare potuerit. Post multas hinc inde concertationes, eo tandem ventum est, ut *Joannes de Monte-Nigro* ejusmodi declarationem pronuntiaret: *Nos sequimur Apostolicam sedem, unam novimus causam Filii, & Spiritus Sancti, Patrem.* —— *Idcirco Romana Ecclesia non credit duo principia, vel duas causas, sed unum principium, & unam causam. Eos verò, qui asserunt duo principia & duas causas, anathematizamus.* Placuit admodum Græcis hoc *Joannis de Monte-Nigro* dictum, atque eorum Imperatore *Joanne Palæologo* ita postulante, Scripto affirmavit, hanc esse suam fidem, *unam esse Filii & Spiritus Sancti causam, Patrem.* Græci itaque ad ineundam concordiam cum Latinis Schedulam exhibuerunt, in qua dicebant, *Filium emittere Spiritum Sanctum, & ex se scaturientem effundere; Spiritum Sanctum à Filio emitti, profluere, effundi.* Sed hæc Græcorum Schedula à Latinis admissa non fuit, quoniam ipsis minimè compertum erat, quo sensu Spiritus Sanctus *effundi*, *scaturire*, *emitti*, *& profluere* à Græcis affirmaretur. Clariùs itaque Græci Doctrinam suam exposuerunt in Formula, quam scripserunt, in qua suam, & Latinorum fidem circa Processionem Spiritus Sancti expresserunt, quamque *Sylvester Siropulus* Scriptor Græcus, qui interfuit Concilio Florentino, ejusque Historiam descripsit, refert Sectione octavâ his verbis: *Quoniam nos Græci antehac arbitrabamur, Latinos affirmare, Spiritum Sanctum à Patre & à Filio procedere tanquam à duobus principiis, aut spiramentis duobus, & præterea non affirmare, Patrem esse principium & fon-*

tem totius Deitatis, Filii nempè & Spiritus Sancti; propterea nos & ab Additamento, seu à vocula, quam Symbolo explicationis causa adjiciunt, pariter & ab eorum communione cavimus. Nunc autem in hanc Sacram & Oecumenicam Synodum congregati, singulari Dei gratia, ut Sancta inter nos unio procuretur, post multas hac illac ventilatas quæstiones & disputationes, productaque in medium quamplurima testimonia è Sacris Litteris simul & è Sanctis Ecclesiæ Doctoribus: Nos quidem Latini, profitemur, id quod nos dicimus, Spiritum Sanctum à Patre & Filio procedere, non eo sensu dicere, quasi aut Patrem excludamus, quominus sit principium & fons totius Deitatis Filii & Spiritus Sancti, aut quasi credamus illud, Spiritum Sanctum ex Filio procedere, non accepisse Filium à Patre; aut quasi duo principia, aut duas productiones Spiritus Sancti exhibeamus; Sed confitemur Sanctum Spiritum à Patre & Filio tanquam ab uno principio, & una singulari productione, ab æterno profluxisse. Similiter & Nos Græci asserimus, Spiritum Sanctum à Patre procedere, proprium autem esse Filii & ab illo promanere, & ab utroque, scilicet à Patre per Filium, secundum substantiam profundi profitebamur, & credebamus. Et nunc in mutuam unionem coalescimus, & charitate Divina conjungimur. Quin & hoc ut specimen damus invicem propria Fidei & Confessionis, & ut nemo ab alterius communione abstinere in posterum debeat, dijudicamus, sed rursum mutuo paciscimur, & unum sensum amplectimur, atque in unam Ecclesiam, Deo favente gratia, redintegramur. Hæc formula, cujus Author fuit *Georgius Scholarius*, Græcus, & unionis utriusque Ecclesiæ conciliandæ tum temporis studiosissimus, multùm arrisit Patriarchæ, & majori Græcorum parti, atque in primis *Bessarioni*, & *Isidoro* Ruthenorum Metropolitæ; displicuit tamen nonnullis Græcis, eamque non plenè sufficere putarunt Latini, qui proinde sequentia dubia, teste jam citatu *Syropulo*, Græcis proposuerunt. Primò, ab ipsis quærerent, an ab Additamento hujus vocis, *Filioque*, seu potiùs ab hac explicatione refugere deberent, cum jam prò comperto haberent, Latinos principia duo non profiteri? Secundò, An veram esse crederent fidem Latinorum, & in eam desideratent fœdus pangere? Tertiò, An Spiritum Sanctum à Patre solo procedere profiterentur, & non pàrinde à Filio? Quartò, An dicendo Spiritum Sanctum esse proprium Filii, nudam consubstantialitatem amborum intelligerent, an eum à Filio æquè ac Patre æternum esse trahere? Quintò, An dicendo, Spiritum Sanctum *ab eo scaturire*, illud *ab eo*, ad Patrem, an ad Filium referretur? Sextò, Si illud *ab eo* ad Filium referrent, utrum scaturire ab æterno secundùm substantiam & personam intelligerent, nec ne? Septimò, Quid verbum *scaturire* significaret, an substantiam divinam, & subsistentiam personalem à Filio trahere? an idem quod *procedere*? vel in in aliquo sensu differat, & in quonam sensu? Octavò, An dicendo Spiritum Sanctum ab utroque procedere, nempè à Patre per Filium, substantialiter etiam & æternè hoc intelligerent? Nonò, Quid sibi vellet illud, substantialiter ab utroque profundi? an habere, & sumere substantialiter ab otroque? an differat, & in quo sensu differant *profundere* & *procedere*, Decimò, An absolutè & sine commentario vera sit hæc propositio, Spiritus Sanctus procedit ac profunditur æternùm à Patre & Filio, sine hac declaratione *à Patre per Filium*? Undecimò, An particula illa, *Per*, significaret Filium esse Spiritus Sancti causam & principium. Duodecimò, An dicendo, *unimur*, Latinorum doctrinam & confessionem amplecterentur. Isthæc à Latinis proposita dubia Græcis admodùm displicuerunt, atque in causa fuerunt, cur *Georgius Scholarius*, Græcus, qui hactenus promovendæ in Concilio Florentino unioni gnaviter operam posuerat, pedem retulerit, & antequàm utriusque Ecclesiæ concordia sanciretur, Venetias cum *Demetrio Despota*, Imperatoris *Joannis Palæologi* fratre, & *Gemisto Phletone* secesserit, uti narrat jam laudatos *Syropulus* in Historia, quam edidit, Concilii Florentini, Sectione IX. cap. XI. Ad placandos animos Græcorum, quibus Latinorum dubiis Patrum voces reprobari causabantur, obtinuerunt Latini, ut Occidentalium Doctorum sententiæ & dicta maturiùs expenderentur, quod ubi præstitum est, Patriarcha, coacto Græcorum cœtu, Latinorum Dogmati de Processione Spiritus Sancti à Patre & Filio hoc suffragium in scriptis dedit, quod *Syropulus* refert Sectione nona cap. 9. *Historia Concilii Florentini* his verbis: *Quandoquidem dicta audivimus SS. Patrum Ecclesiæ tam Orientalis, quàm Occidentalis, Quorum hi Spiritum Sanctum à Patre & Filio procedere asseverant, illi à Patre per Filium; quanquam idem est, à Filio, quod per Filium, & per Filium, quod ex Filio: Nos tamen dimissa voce hac, ex Filio, profitemur Spiritum Sanctum procedere à Patre per Filium ab æternitate & secundùm substantiam tanquam ab uno principio & causa*, per, illic *causam significante in processione Spiritus Sancti*. Huic suffragio Græcorum Patriarchæ Constantinopolitani, qui appellabatur *Josephus*, assensi sunt alii Præsules Græci, præter quinque, in quibos erat *Marcus* Metropolita Ephesinus. Tum *Joannes Palæologus*, Græcorum Imperator, Sermonem ad omnes habuit de unione, eâ tamen lege, ut à Latinis Græci non cogerentur particulæ, *Filioque*, additamentum Symbolo apponere. Cùm hæc ad perficiendam utriusque Ecclesiæ concordiam feliciter in Concilio peragerentur, *Josephus*, Patriarcha Constantinopolitanus, senio confectus Florentiæ mortuus & in Ecclesia FF. Prædicatorum sepultus est, relictâ schedula, qua significabat, & *dejerabat, se omnia sentire, quæ sentit & docet Catholica & Apostolica Ecclesia Domini nostri Jesu Christi, Senioris Romæ*. Post illius Patriarchæ obitum, omnes Græci, excepto *Marco* Metropolita Ephesino, unioni consenserunt, & Ecclesiæ Latinæ dogmatibus, in quibus antehâc diffidebant, subscripserunt. Finitis ergo omnibus controversiis, unio utriusque Ecclesiæ Latinæ videlicèt & Græcæ, benè fortunante Deo, die VI. mensis Julii anno MCCCCXXXIX. facta est. & post solemne Sacrum ab *Eugenio* IV. Pontifice Maximo, præsentibus Græcis, celebratum, lectum est Græcè ac Latinè in publica Sessione Unionis Decretum, in quo sequentia Fidei dogmata ab universis Christianis credenda ac suscipienda proponuntur. Primò, *quod Spiritus Sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam, suumque esse* sub-

subsistens habet ex Patre simul & Filio, & ex utroque aeternaliter, tanquam ab uno principio, & unica spiratione procedit. Secundò, *quod explicatio verborum illorum, Filioque, veritatis declaranda gratia, & imminente tunc necessitate, licitè ac rationabiliter Symbolo fuerit apposita.* Tertiò, *quod in azymo sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter conficitur, & quod Sacerdotes in altero ipsum Domini Corpus conficere debent, unusquisque scilicet juxta Ecclesiæ suæ, sive Orientalis, sive Occidentalis, consuetudinem.* Quartò, *quod si vere Pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum Animæ pœnis Purgatorii post mortem purgentur, & ut à pœnis hujusmodi releventur, eis prosint Fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet Sacrificia, orationes, & eleemosynæ, & alia pietatis officia, quæ à Fidelibus pro aliis Fidelibus fieri consueverunt, secundùm Ecclesiæ instituta; illorumque Animæ, qui post Baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam contraxerunt, illæ etiam Animæ, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in Cœlum mox recipiuntur, & clarè ipsum Deum trinum & unum sicuti est, pro meritorum tamen diversitate, intuentur.* Quintò, *quod illorum Animæ, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendunt, pœnis tamen disparibus puniendæ.* Sextò, *quod Sancta Apostolica Sedes, & Romanus Pontifex in universum Orbem teneat Primatum, & ipse Successor sit Beati Petri Principis Apostolorum, & verus Christi Vicarius, totiusque Ecclesiæ Caput, & omnium Christianorum Pater ac Doctor existat, & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, ac gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostro Jesu Christo plena potestas tradita sit.* Tandem, in Decreto unionis renovatur Patriarcharum Orientis ordo in Canonibus traditus, *ut* videlicèt *Patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post Romanum Pontificem, tertius Alexandrinus, quartus Antiochenus, quintus Hierosolymitanus, salvis videlicet Privilegiis omnibus & juribus eorum.* Lecto & omnium subscriptionibus munito unionis Decreto, Latini, post finitam jam Florentinam Synodum, Græcis varias proposuere quæstiones, inter quas istæ præcipuum tenent locum. Primò, *quare Episcopi non inungunt Sacro chrismate, sed Sacerdotes, cum hoc Pontificibus sit datum?* Secundò, *quare non contenti estis Domini verbis, accipite & comedite, sed postea dicitis: & fac quidem panem hunc pretiosum Corpus Christi tui, & transmutans ea spiritu tuo, Amen, Amen, Amen.* Tertiò, *quare conjugia dirimitis, dicente Domino: Quod Deus conjunxit, homo non separet?* Quartò, *qua de causa non eligitis hic Patriarcham?* Ad has, & alias hujusmodi Latinorum quæstiones Græci responsa dederunt, quæ quidem in Actis Concilii non referuntur, ea tamen Latinis probata fuisse fidem faciunt hæc ejusdem Concilii Florentini Actorum verba: *Hæc à Latinis objecta Mitylenensis* Archipræsul, *canonicè omnia, legitimeque dissolvit, præterquam duo, de quibus Papa significavit Imperatori; cur scilicet Matrimonia dirimantur, & Patriarcha non eligatur?*

D. Decretum unionis, quod, ut mox observasti, promulgatum est in Concilio Florentino, estne idem ac illud Decretum, quod sæpiùs citare solent Theologi Scholastici, & ab *Eugenio IV.* Pontifice Maximo, qui præerat Concilio Florentino, editum est *pro Instructione Armenorum?*

M. Decretum unionis promolgatum in Concilio Florentino, est planè diversum à Decreto, quod *Eugenius* Papa *Quartus* condidit pro instructione Armenorum. Decretum quippè unionis fuit publicatum in Concilio Florentino pro utriusque Ecclesiæ concordia, dum adhuc Imperator Græcorum, & Patriarchæ omnes Orientis, eorumve Legati huic Concilio intererant, ut liquet ex illius Decreti inscriptione: *Definitio Sanctæ Oecumenicæ Florentinæ Synodi*, illudque sic incipit: *Eugenius Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, consentiente ad infra scripta carissimo in Christo filio nostro Joanne Palæologo Romanorum Imperatore Illustri, & locatenentibus Venerabilium Fratrum nostrorum Patriarcharum, & cæteris Orientalem Ecclesiam repræsentantibus &c.* At verò, Decretum pro instructione Armenorum dumtaxat ab *Eugenio Quarto* editum est post Græcorum à Synodo Florentina discessum, quando videlicèt Apocrisarii Patriarchæ Armeni Florentiam accesserunt, unionem cum Ecclesia Romana, fideique rectitudinem quærentes, quos ut instrueret *Eugenius* Summus Pontifex, & unio cum ipsis ineunda stabilis ac perpetua perseveraret, Orthodoxæ Fidei veritatem, quam Romana profitetur Ecclesia, compendio tradere voluit hocce Decretum, quod incipit: *Exultate Deo Adjutori nostro*, & datum est decimo Kalendas Decembris an. MCCCCXXXIX. quatuor post Græcorum discessum mensibus.

D. Quænam potissimùm Capita complectebatur istud Fidei Orthodoxæ Compendium, quod in hocce Decreto pro instructione Armenorum tradidit *Eugenius IV.* Pontifex Maximus?

M. In hoc Decreto *Eugenius Quartus* Armenis pro Regula tradit primo Symbolum Constantinopolitanum cum additione particulæ, *Filioque*, & cum obligatione illud canendi inter Missarum solemnia. Secundò, ipsis proponit Concilii Chalcedonensis definitionem in Synodis Generalibus sexta & septima renovatam, de duabus in una Christi persona naturis. Tertiò, eis præcipit, ut teneant definitionem de duabus voluntatibus, duabusque Christi Domini operationibus in Concilio sexto Generali contra Hæreticos Monothelitas promulgatam. Quartò, eis declarat, Synodum Chalcedonensem, & *Sanctum Leonem*, Summum Pontificem, sanctè & rectè veritatem de duabus in Christo naturis definisse contra *Nestorii & Eutychetis* Hæreses, cæterasque universales Synodos, authoritate Romani Pontificis legitimè celebratas, ab eis suscipi mandat. Armeni siquidem errorem *Eutychetis*, duas in Christo naturas in unam confundendis, sectabantur, unde *Eugenius Quartus* merito eis injunxit, ut præter Synodos Nicænam I., Constantinopolitanam I. Ephesinam, reciperent quoque Chalcedonensem, & Scripta Sancti *Leonis Magni*, qui *Nestorii & Eutychetis* Hæreses è diametro oppositas in Synodica ad *Flavianum* Patriarcham Constantinopolitanum Epistola confixerat. Quintò, eis exponit praxim Ecclesiæ Romanæ circa

 septem

septem novæ legis Sacramenta & ad Latinorum usum eos reducit. Sexto, eis præbet compendiosam Fidei Regulam, seu Symbolum, quod vulgo tribuitur *Sancto Athanasio*, & his verbis incipit: *Quicumque vult salvus esse &c.* Septimo, eis præscribit librorum Sacrorum catalogum, seu notat & enumerat libros, qui tanquam Canonici sunt in Ecclesia recepti. Octavo, eis injungit, ut formam Consecrationis Corporis & Sanguinis Christi teneant & inviolabiliter observent. Nono, eis tradit Decretum unionis cum Græcis consummatæ in Concilio Florentino pridie nonas Julii an. MCCCCXXXIX. quodque incipit: *Lætentur Cœli & Terra &c.* Decimo, eos revocat ad usum Ecclesiæ Romanæ circa dies, quibus festivitates Annunciationis Beatæ *Mariæ* Virginis, Nativitatis *Beati Joannis Baptistæ*, & consequenter Nativitatis & Circumcisionis Domini nostri *Jesu Christi*, ac Præsentationis ejusdem in Templo, seu Purificationis Beatæ Virginis, celebrari debeant. Postremo, contra quorumdam quartas nuptias damnantium errorem, declarat Summus Pontifex, quartas nuptias, & ulteriores valere, modo aliquod non obstet impedimentum. Hæc & cætera Romanæ Ecclesiæ dogmata pronis ac demissis animis amplexi sunt Armeni, sicque feliciter, & cum summo totius Ecclesiæ jubilo confecta fuit illorum cum Latinis unio, quam deinde subsecuta est reconciliatio Jacobitarum, qui post Armenorum digressum Florentiam accesserunt, anno MCCCCXLI. & ejurata Monothelitarum Hæresi, quâ ab *Heraclii* Imperatoris temporibus erant infecti, in gremium Ecclesiæ Romanæ fuerunt recepti. Tandem anno MCCCCXLII. quo *Eugenius Quartus* Concilium ex Florentia Romam in Basilicam Lateranensem transtulit, adventarunt Romam Legati Æthiopum, seu Abyssinorum Regis, deferentes, illius nomine, *Eugenio* Summo Pontifici promptam obedientiam, & cum Ecclesia Romana, cujus in omnibus fidem lubentissimè amplectebatur una cum subditis sibi populis, unionem supplicitèr rogantes, quos plenius instructos ad Romanæ Fidei unionem adscivit idem Summus Pontifex: *Unde actum est*, verba sunt ejusdem Pontificis *Eugenii Quarti* in suo Decreto pro reconciliatione Jacobitarum dato pridie Nonas Februarii anni millesimi quadringentesimi quadragesimi primi, *ut totus fere Oriens, qui gloriosum Christi nomen adorat, ac non parva Septentrionis portio, post longa dissidia cum Sancta Romana Ecclesia in eodem fidei & charitatis vinculo convenerint, primum Græci, & hi, qui subsunt quatuor Patriarchalibus sedibus, multas gentes, nationesque, & idiomata continentibus; deinde Armeni multorum populorum gens, hodie vero Jacobini*, seu Jacobitæ, *magni etiam per Ægyptum populi, Sanctæ Sedi Apostolicæ uniti sunt, &c.* De Æthiopum, Syrorum, Chaldæorum, & Maronitarum unione nullam in hocce Decreto mentionem facit Summus Pontifex, quia Æthiopes anno duntaxat MCCCCXLII. in Ecclesiæ concordiam redierunt. Syri vero, inter Tygrim & Euphratem habitantes populi, fidem Romanæ Ecclesiæ amplexi sunt, & in ejus unionem consenserunt an. MCCCCXLIV. Chaldæi, *Nestorii* erroribus impliciti, & Maronitæ Monothelitarum hæresi imbuti, post abjuratos errores, speciali unionis Decreto, cum magna *Eugenii IV.* Summi Pontificis voluptate recepti sunt anno MCCCCXLV.

D. Hæc optatissima Græcorum, aliorumque Orientis populorum cum Romana Ecclesia unio me summa quidem lætitia perfundit, sed valdè addubito, an fuerit diuturna? Novi quippe Græcorum fidem.

M. Hæc unio Græcorum cum Latinis facta in Concilio Florentino citò abrupta est. Artibus siquidem ac suasionibus *Marci*, Metropolitæ Ephesini, qui Schismati semper obstinato animo adhæsit, factum est, ut non modo Byzantinum vulgus, sed & tres Orientalium Sedium Patriarchæ sancitæ unioni repugnaverint, dato Synodali Decreto, quo *Metrophanem*, Patriarchæ Constantinopolitani *Josephi*, qui Florentiæ mortem obierat, successorem, pacis & icti fœderis observantissimum, & Florentinos Patres diris devoverunt, atque Imperatorem *Joannem Palæologum* acerbe perstrinxerunt. Præclara quoque illa ac decora aliorum populorum Orientalium conversionis exordia parem nacta non sunt felicitatis progressum, sive id contigerit nostrorum neglectu, sive immensa locorum & regionum distantia, sive linguarum imperitia, sive illius gentis levitate ac inconstantia, aut ex alio quocumque defectu. Ut ut sit, omnes illi Orientales populi, rupto cum Ecclesia Romana inito fœdere, ad pristinas superstitiones, hæresesque redierunt, contigitque ipsis hæc Evangelii *Matthæi* capite decimo tertio, parabola de seminibus jactis in petrosa loca, quæ, quia non habebant radicem, aruerunt. De hoc tam cito disrupto fœdere pacis vehementer indoluit *Eugenius Quartus* Pontifex Maximus, & ut illud redintegraret, *viros quosdam Byzantium ad Græcos misit*, inquit *Laonicus Chalcondylas* lib. 6. *ut cum his in colloquium venirent, qui Synodum* Florentinam, *& concordiam in Italia factam non admittebant. Nam Marcus Ephesi Episcopus, & Scholarius, Græcorum doctissimus, ne quidem ab initio Latinorum dogmati consentire voluerunt. Ubi ad colloquium ventum est, Romani nihil efficere potuerunt, ac re infecta domum reversi sunt.* Quin, & ille *Marcus Ephesius*, ubi vidit plebem Constantinopolitanam sibi plaudentem, quod non subscripserat, inveniretque quod desiderabat, ut magis ipse, quam Synodus à plebecula commendaretur, non solum in proposito constitit, verum etiam Synodum Florentinam multis, putidisque calumniis proscindere ausus est. In primis effutiit, Græcos unioni consensisse multis pollicitationibus illectos, & muneribus à Romano Pontifice & Latinis corruptos. Secundo, asserebat, Græcos ad subscribendum unioni coactos fuisse ob inopiam prementem, urgentemque famem, quia eis quidquam sumptuum condictorum non suppeditabatur. Denique objiciebat, testimonia Sanctorum Patrum, quibus fulcitur Synodi Florentinæ Decretum pro unione Græcorum, à Latinis de industria fuisse corrupta atque interpolata. At, hujusmodi calumnias in Synodum Florentinam, à *Marco Ephesio* temere jactatas, egregiè confutarunt Græci Scriptores, qui Concilio Florentino interfuerunt, videlicèt *Josephus Methonensis* in Responsione ad *Marci Ephesii* Libellum, *Joannes Plusiadenus*, in Dialogo de

Synodo

Synodo Florentina, & *Bessario* in Epistola generali, & io Epistola ad *Alexium Lascarim.* Præter futiles illas *Marci Ephesii* adversus Synodum Florentinam objectiones, à laudatis Scriptoribus Græcis solidè confutatas, duo alia ficulnea argumenta proponunt Græculi Schismatici, quibus ejusdem Synodi Florentinæ authoritatem deprimere, eamque Oecumenicam non fuisse probare se posse arbitrantur. Primò quidem dicunt, *Marcum Ephesium* non subscripsisse Florentinæ Syoodo, & Græcos Antistites, qui ei subscripserunt, statim atque in Græciam reversi sunt, facti pœnitentes, palinodiam palam cecinisse, quod argumento est, illos liberè non subscripsisse. Sed Græculi illi Schismatici, cœco furore in Ecclesiam Romanam abrepti non animadvertunt, quod si ejusmodi argumentum ad elevandam aothoritatem Oecumenicam Concilii Florentioi aliquid roboris haberet, probaret etiam Synodos Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam, Chalcedonensem, & alias, vere non fuisse Oecumenicas, quia earum Definitionibus *Arius*, *Macedonius*, *Nestorius*, *Eutyches*, aliique Hæretici in illis damnati subscribere minimè voluerunt. Plures etiam Antistites, qui Concilio Nicæno interfuerunt, & Definitioni Fidei, atque *Arii* damnationi in eo subscripserunt, post tamen dissolutionem Concilii Arianam Hæresim professi sunt, ac in pluribus Synodis confirmarunt. Necesse itaque est, ut Græculi Schismatici aut Synodum Nicænam, & alias, quas mox retuli, Oecumenicas esse inficientur, aut si illas ut verè Oecumenicas admittant (sicut illas ut tales se agnoscere ultro profitentur) oportet, velint nolint, si sibi constent, ut fateantor, Synodum Florentinam Concilii Oecumenici auctoritate non excidisse, quamvis *Marcus Ephesius* ei subscribere noluerit, & nonnulli Græcorum, qui Definitioni Fidei, seu unionis Decreto subscripserant, ad natale solum postea reversi, ejurata subscriptione, ab unione defecerint, & in Schisma sint relapsi, quod sanè non vis ipsis in Concilio illatæ, sed eorum levitatis & perfidiæ fuit argumentum. In fumum igitur evanescit hæc prima contra Synodi Florentinæ auctoritatem Græculorum Schismaticorum objectio. Ejusdem furfuris est alterum argumentum, quod Græculi Schismatici ad labefactandam Synodi Florentinæ authoritatem proponunt. Ajunt quippè, Græcam Ecclesiam in Synodo Constantinopoli in Templo *S. Sophia* post mortem Imperatoris *Joannis Paleologi* an. MCCCCL. congregatam reprobasse ac damnasse Synodum Florentinam, *Gregorium* Patriarcham Constantinopolitanum ei adhærentem exauctorasse, atque in ejus locum *Athanasium* suffecisse. Verùm, frustra Græculi Schismatici obtrudunt hanc Sophianam Synodum, quam planè commentitiam, & à nebulone quodam recentiore malè consarcinatam fuisse, *Leo Allatius* in Addendis ad Caput quartum libri III. *De perpetua Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis Consensione* invictis momentis probat, quorum præcipua hic breviter referemus. Primo, in ista Sophiana Synodo (uti modo habetur) nulla extat notio temporis, quo fuit celebrata, nulla mensis memoria, nulla indictionis designatio, & si quæ occurrunt temporis notæ, adeo sunt obscuræ, ut nihil certi ex his Cimmeriis tenebris erui possit. Secundò, in hujus Sophianæ Synodi Actis dicitur, Græcorum Imperatorem *Joannem Paleologum* ante obitum ab unione Ecclesiæ defecisse; quod certe putidum mendacium est, cùm *Joannes Paleologus* ad mortem usque in ea unione perseveraverit, institueritque Patriarcham Constantinopolitanum *Metrophanem Cyzicenum*, unioni addictissimum, & post ipsum, *Georgium Protosyncellum*, virum verè Catbolicum, & egregium vindicem Synodi Floreotinæ, quo adhuc superstite, Ecclesiam Constantinopolitanam gubernante, & unionem pro virili promovente, è vita excessit *Joannes Paleologus* Imperator, quem proinde à Fide Synodi Florentinæ, & ab unione ante suum obitum defecisse, falso asseritur in hujus commentitiæ Sophianæ Synodi Actis. Tertio, in ejusdem Sophianæ Synodi Actis dicitur, *Gregorium*, Patriarcham Constantinopolitanum, qui Synodo Florentinæ adhærebat, fuisse depositum, & in ejus locum subrogatum *Athanasium* anno millesimo qoadringentesimo quadragesimo, qoo tamen tempore nondùm *Gregorius* præerat Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quippè qui dumtaxat post *Metrophanem* renunciatus est Patriarcha Constantinopolitanus anno millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto Hujus aotem *Athanasii*, quem in locum depositi *Gregorii* suffectum fuisse mentiuntur illius Synodi Acta, nulla planè apud illius temporis Scriptores habetur memoria. Denique, in Actis hujus Sophianæ Synodi sæpiùs citantur Scripta Patrum, Doctorumque Latinorum *Tertulliani*, *Cypriani*, *Hilarii*, *Ambrosii*, *Hieronymi*, *Augustini*, *Leonis Papæ*, *Bedæ*, *Anselmi*, *Bernardi*, *Petri Lombardi*, *Gratiani*, *Thomæ Aquinatis*, *& Scoti*, quos tamen Patres & Doctores Latinos non esse Græcis ita familiares nemo nescit, maximè cùm multa horùmce Scriptorom Latinorum Opera necdum in Linguam Græcam versa sint. His, & aliis id genus momentis *Leo Allatius*, loco mox à me laudato, probat, hanc Sophianam Synodum, in qua Græculi Schismatici dictitant, damnatam ac rejectam fuisse Florentinam Synodum, esse planè supposititiam, & à recentiori quodam nebulone ex variis Græcorum Schismaticorum, præsertim *Amirutzi*, *Gemisti*, *& Gennadii* contra Florentinam Synodum Scriptis concinnatam. Sed demus Græcis hanc Sophianam Synodum fuisse revera celebratam, & in ea damnatam esse Synodum Florentinam, quid tum postea? Potuitne, quæso, hæc Synodus Sophiana ex Græcis Schismaticis conflata rejicere & damnare Synodum Florentinam, quæ convocatione, congregatione, auctoritate, & universalis Ecclesiæ repræsentatione, Generalis & Oecumenica fuit? Potuitne privata hæc Græcorum Synodus Sophiana reprobare Synodum Florentinam ex Episcopis Orientis & Occidentis congregatam, cui præfuit Romanus Pontifex *Eugenius IV.* eique adfuerunt Patriarcha Constantinopolitanus, & Alexandrini, Antiocheni, Hierosolymitani Patriarcharum Vicarii, nec non Græci, Latinique Antistites magno numero; ad quam omnes Orbis Christiani Provinciarum Præsoles, & quotquot de jure, vel consuetudine ad Concilium Generale venire tenebantur, per Litteras Encyclicas Summi Pontificis fuerunt convocati? Sanè

Con-

Concilium Florentinum, cui omnes characteres ac notiones Concilii Generalis ad amussim conveniunt, à privata Græcorum Schismaticorum Synodo Sophiana reprobari potuisse, nemo unquam dicet. Nec causari etiam possunt Græculi Schismatici, Synodum Florentinam à numero Conciliorum Generalium esse expongendam, eo quod Gallicani Præsules, prohibente Rege Christianissimo *Carolo Septimo* ad eam non accesserint. Id, inquam, causari non possunt Græculi Schismatici, quia nec ad septimam Synodum Generalem, quæ est Nicæna secunda, contra Iconoclastas celebrata, Gallicanis Præsulibus proficisci permisit *Carolus Magnus*, & tamen Græci hanc Synodum Nicænam secundam, non obstante illa Præsulum Gallicanorum absentia, in Conciliorum Oecumenicorum numerum etiamnum adscribere non dubitant, non alia, ut opinor, permoti ratione, nisi quia Synodus, ad quam Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ Episcopi concurrunt, Romano Pontifice per se, vel per Legatos præsidente, semper Oecumenica habita est, neque ut omnes adsint Episcopi necesse est, sed sufficit, ut vocati fuerint, & eo sint numero, qui universam repræsentet Ecclesiam. In hanc Concilii Generalis notionem consentiunt omnes Theologi, quos inter unum exquisiti judicii & eximiæ eruditionis laudabo nostrum *Melchiorem Canum*, qui libro quinto de locis Theologicis capite tertio hæc habet: *Concilia Generalia voco, quæ omnium Christianorum Pontificum convocatione celebrantur. Inter multos autem disceptatum est, an Generalis convocatio satis sit, an etiam necessaria sit Congregatio Generalis? Si enim Summus Pontifex Concilium Generale indiceret, non congregarentur tamen, nisi soli decem ex Italia Pontifices, hujusmodi profecto Synodus non est, cur Generalis videatur. At contra, si necesse est, Episcopos omnes congregari; Primum, nullum forte in Ecclesia tale adhuc Concilium fuit, in quod Episcopi universi convenerint. Deinde pessimus quisque Episcopus, dum non solum per negligentiam, sed per malitiam Synodo adesse contempserit, Generalem non esse calumniabitur, & Princeps in Republica quilibet, si illi Synodus displicuerit, interturbare eam minimo negotio poterit, causarique Episcopos suos, vel morborum, vel tumultuum causa Concilio interesse non posse. Verum, quoniam omnes hujusmodi controversias persequi non est operis instituti, huic quæstioni breviter respondemus. Non satis est quidem ad Concilium Generale, si evocatio Generalis est, quando adeo pauci congregantur, ut major meliorque Provinciarum pars relicta esse videatur; præsertim si causa legitima sit, cur Episcopi Synodo non adfuerint. At si per malitiam hominum pessimorum una & item altera Provincia desit, non propterea Concilii Generalis nomen amittit, sed nec si per negligentiam quidem, aut aliam occasionem quamlibet Episcopi aliquot desint, nominis sui jacturam Generale Concilium faciet, nisi in dubium vertimus, an Concilia illa quatuor, Nicænum, Ephesinum, Constantinopolitanum, Chalcedonense Generalia fuit? Quamobrem, ut fideles, ita nos hoc loco loquimur, ut Synodum Generalem omnium Episcoporum convocatione legitima finiamus, licet non fit omnium congregatio. Communi enim fidelium sensu agendum est, cum de rebus vocibusque Ecclesia loquimur, idque eodem modo fecerunt sapientes. Nec satis est tamen ad Generale Concilium evocatio Generalis, nisi fit etiam Generalis congregatio, sed ad Generalem congregationem omnium Episcoporum congregatio non requiritur.* Episcoporum itaque Ecclesiæ Gallicanæ absentia non magis obesse potuit anctoritati Oecumenicæ Concilii Florentini, quam Synodi Nicænæ secundæ, quam tamen non solùm omnes Latini, sed etiam Græci cum Orthodoxi, tum Schismatici, Synodorum Generalium numero accensent. Negare igitur non possunt Græci Schismatici, Synodum Florentinam verè fuisse Oecumenicam, ac subinde fateri debent, eam damnari minimè potuisse à privata illa Synodo Sophiana, quam dicunt habitam fuisse à Græcis, qui post Synodum Florentinam ad ingenium & Schisma redierunt. Sed satis hactenus dictum fit de Generali Synodo Florentina, in qua Græcorum cum Latinis facta est unio, quam tamen citò abruperunt Græci Schismatici, quorum in Ecclesiam Romanam pertinax contentio, & æternum odium est. Sed non est, cur perfidam illam Gentem & Protheo mutabiliorem moremur.

D. Huic accuratæ notitiæ, quam huc usque tradidisti, Conciliorum Generalium, quæ Sæculo XV. fuerunt celebrata, debes in præsentia adnectere brevem descriptionem rerum, quæ in Conciliis Nationalibus, seu Provincialibus eodem Sæculo habitis gestæ sunt, & ab his præsertim Conciliis Nationalibus initium sumere, quæ ad exterminandam grassantem Wicleffistarum Hæresim fuerunt coacta.

M. Ad Hæresiarchæ *Joannis Wicleffi* confligendam exitialem doctrinam *Guillelmus Courtenejus*, Cantuariensis in Anglia Archiepiscopus, Synodum Londini in Conventu FF. Prædicatorum anno millesimo trecentesimo octuagesimo secundo convocavit, cui decem Episcopi, & omnium Ordinum Theologi, ac Juris Canonici Doctores adfuerunt, & post maturum ac diuturnum Wicleffianarum viginti quatuor propositionum examen, declararunt, earum aliquas esse *hereticas*, aliquas *erroneas*, & *determinationi Ecclesiæ contrarias*. In eadem Synodo habita quæstio est in *Nicolaum Hereford*, *Philippum Rapingdon*, & *Joannem Asthon*, Wicleffi discipulos, quorum duo priores vocibus ambiguis præcipua Hæreseos Capita damnarunt, quibus propterea concessæ sunt induciæ, ut fidem proscriptis articulis oppositam clarius profiterentur, alioquì damnationis Sententiam excepturi. Tertius vero, excusso omni religionis jugo, petulantius respondit, ac statim hæreseos convictus, atque damnatus est. *Wicleffus* coram eadem Synodo sese sistere compulsus est à Lancastriæ Duce, & errores suos Scripto ejurare sub præscripta Formula, quam Anglicanorum Conciliorum Compilator *Spelmannus* consulto suppressit. Fatetur tamen *Guillelmus Cave* in Appendice *Historia Litteraria* pag. 35. *Joannem Wicleffum*, ut saluti suæ consuleret, errorum suorum palinodiam in hac Synodo Londinensi decantasse, eumque mortis terrore adactum, brevem de Sacramento Altaris Synodo obtulisse declarationem vernaculo sermone exaratam, quam ait extare apud *Henricum Knightonem*, natione Anglum, & Monasterii Leicestrensis Canonicum Regularem, in suo *Chronico de Eventibus Angliæ* libro

libro V. pag. 1647. Hujus Synodi Londinensis contra *Vvicleffum* coactæ Historiam describunt jam citatus *Henricus Kinghton, Vvindefordus,* & *Vvalsinghamus.* Ejusdem Synodi Londinensis Acta, Conclusiones, Interrogationes, & Responsiones, & alia hùc pertinentia extant apud *Henricum Spelmannum* in Collectione Conciliorum Britanniæ pag 629, & seq. quibus subjunguntur Litteræ *Richardi* Regis Angliæ, Cantuariensi Archiepiscopo cæterisque Episcopis permittentis, ut eos, qui vel hæresim prædicarent, vel de illa essent suspecti, in carcerem detruderent. Ad extirpandam eamdem *Joannis Vvicleffi* Hæresim *Thomas Arundellius,* Archiepiscopus Cantuariensis, Synodum Londinensem anno MCCCXCVI. congregavit, in quo octodecim Articuli ex *Joannis Vvicleffi* Trialogo excerpti, confixi sunt, quos recensent *Guillelmus Vvindefordus* in Tractatu, quem edidit contra *Vvicleffi* errores. Extant etiam hi octodecim *Vvicleffi* Articuli in hac Synodo damnati Tom XI. Conciliorum par. 2. pag. 2080. cum prolixo Tractatu, quem jussu *Thomæ Arundellii,* Cantuariensis Archiepiscopi, contra prædictos *Vvicleffi* Articulos lucubravit *Guillelmus Vvoodfordus* Ordinis Minorum. Non multo post idem Archiepiscopus Cantuariensis *Thomas Arundellius* alterum Concilium Oxonii ann. MCCCCVIII. celebravit, in quo Decr. Synodale Articulus 13. complectens adversùs Hæresis Wicleffianæ seminatores editum est. Et primò quidem, lib. *Joannis Vvicleffi,* aliosque legi vetuit istud Oxoniense Concilium, nisi ab Oxoniensi, vel Cantabrigensi Academiis, aut à duodecim Theologis ab iisdem designatis, prævio & accurato examine, deinde ab Archiepiscopo Cantuariensi fuissent approbati. Secundò, neminem ad prædicandum Verbum Dei admitti statuit, nisi priùs facultatem ab Episcopo impetrarit, suæque missionis fidem fecerit legitimis ac indubitatis documentis. Tertio, quia multi Oxoniensis Academiæ Scholastici Wicleffianæ Hæreseos peste erant afflati, injunxit Concilium omnibus Collegiorum Custodibus, ut singulis mensibus in doctrinam ac mores suorum Schulasticorum inquirerent, & in eos, qui suspicione vel infamia hæreseos laborarent, Censuris Ecclesiasticis, si opus esset, animadverterent. Deinque, cùm Hæretici Wicleffistæ novas Scripturæ Sacræ in linguam vernaculam Versiones cuderent, sub majoris excommunicationis pœna prohibuit Concilium, ne aliqua Scripturæ Sacræ vulgaris fieret, aut legeretur Versio, *quousque per loci Diœcesanum,* id est Episcopum, *seu si res exegerit, per Concilium Provinciale, ipsa translatio fuerit approbata. Qui contra fecerit, ut fautor hæresis & erroris puniatur.* Ita decernitur Canone 7. hujus Oxoniensis Concilii. Unde obiter observare debes, quod licèt Scripturæ Sacræ Lectio etiam in lingua vulgari secundum se bona sit, prudenter tamen Ecclesia, quæ pia Mater est, non omnibus promiscuè potestatem permittit legendi Scripturam Sacram in linguam vernaculam translatam, tum quia sæpiùs experientia compertum est, Hæreticos, præsertim Waldenses, & VVicleffistas, Scripturæ Sacræ versiones in lingua vernacula in vulgus sparsisse, quò faciliùs rudibus & imperitis errores suos instillare possent; tum quia etiam propter hominum infirmitatem, temeritatem, ignorantiam, & malitiam contingeret, multos hisce vulgaribus Scripturæ Sacræ versionibus abuti, & grave inde nocumentum accipere, unde utilitatem haurire deberent, cujus gravissimi mali exemplum cernere est in Hæreticis nostri temporis, apud quos mulieres, quas lanam texere, vel apprehendere fusum magis expediret, & quidem zonarias, bovillas, pistrices, sutrices, & alias è fæce vulgi, Scripturam Sacram, quam ob Sacri Textus profunditatem intelligere haud possunt, impunè lectitant, & de libris Sacris opportunè, importunè, & semper ineptè garriunt. De ea temeritate & audacia jure optimo conqueritur *S. Hieronymus* in Epistola ad *Paulinum* Sacris Bibliis præfixa, ubi hæc habet: *Tractant fabrilia Fabri, sola Scripturarum Ars est, quam sibi passim omnes vendicant. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumant, lacerant, docent, antequam discant.* Sapientissimè itaque Ecclesia pro ratione circumstantiarum loci, temporis, personarum, non omnibus indiscriminatim permittit Vernacularum Scripturæ Sacræ Versionum, etiam Catholicarum, lectionem, seque in hoc capite habet, sicut sollicita quæpiam mater, quæ infantulos adhuc teneros & imbelles non sinit desecare panem, ne se lædant inter desecandum, sed ipsamet concidit, immò sæpè mandit, & ita manum inserit in os pusillorum, qui, ob gingivam adhuc inermem, ipsum frangere nequeunt. Sed redeamus ad Concilia Nationalia, in quibus damnata est Wicleffistarum Hæresis. Præter hæc Concilia, quæ hactenus adduximus, in Anglia contra Hæresiarcham *VVicleffum* celebrata, aliam Synodum anno MCCCCXIII. jam laudatus *Thomas Arundellius* Archiepiscopus Cantuariensis, habuit Londini contra *Joannem Oldcastell,* Virum nobilem & potentem, Wicleffianæ Sectæ Professorem, ac fautorem pertinacissimum, qui è Turri Londinensi, in qua Regia jussione conclusus fuerat, ad hanc Synodum adductus, hæreseos palàm convicta est, cumque eam nullo pacto ejurare vellet, ceu contumax puniendus sæculari judicio relictus est. Hujus Synodi Acta refert *Vvalsinghamus* in Historia Anglicana in *Henrico* V. ad hunc annum MCCCCXIII. Deinque, *Joannes* XXIII. Romæ eodem anno MCCCCXIII. Synodum babuit, in qua *Vvicleffi* doctrinam confixit, & ab Ordinariis locorum, adhibitis Censuris Ecclesiasticis, conquisitos hujus Hæresiarchæ libros igne concremari jussit, eos verò, qui ejusmodi libros retinerent, legerent, exponerent, docerent, laudarent, tanquàm suspectos de fide puniendos esse statuit. Hæc fuit Concilia Nationalia, quæ Sæculo XV. ad exscindendam pestiferam Hæresim Wicleffianam fuerunt convocata, quibus authoritatem adjecit Synodus Generalis Constantiensis anno MCCCCXV. indicta, quæ sicut in superiori Colloquio observavimus, quadraginta quinque propositiones *Joannis Vvicleffi* damnavit, omnes illius libros ac Tractatus ignibus publicè tradi jussit, sicut in Concilio Romano statutum fuerat, ipsumque *Vvicleffum,* in hæresi pertinacem demortuum, diris Christiano ritu devovit, illius damnavit memoriam, & ejus corpus exhumari, proculque ab Ecclesiastica sepultura projici mandavit. Cum Ecclesiastica authoritate in exterminium Wicleffianæ

ſianæ Hæreſeos concurrit Regia poteſtas. *Richardus* ſiqnidem hujus nominis II. Angliæ Rex, an. MCCCXXXVII. ſolemni Edicto libros & Scripta omnia *Joannis VVicleffi*, *Nicolai Herfardii*, & *Joannis Aiſtan*, ubicumque in Regno & ditionibus ſuis inveniri poſſent, diligenter conquiri, & ad Coofilium ſoum deferri juſſit, ignibus tradenda, & illa à qnovis ſubditorum ſuorum ſervari, legi, deſcribi, vendi, aut emi, diſtrictè prohibuit, vel proſcriptos *Vvicleffi* errores propugnari ſub pœna carceris. Eatat hoc Regium Edictum apud *Hanricum de Knighton* lib. 5. *de Eventibus Angliæ.* Wicleffiſtas Edictis ſuis pariter inſectati ſunt, & in ordinem redegerunt *Henricus* IV. & *Henricus* V. Angliæ Reges, ſicut teſtator *Nicolaus Harpsfeldius* in Hiſtoria Wicleffiana cap. XVII.

D. Fueroutne aliqua Concilia Sæculo Ecelaſiæ decimoquinto celebrata ab abolendum funeſtum illod Schiſma, quo ad electionem uſque *Martini* V. Pontificis Max. ſciſſa fuit Eccleſia?

M. Præter Concilia Generalia Piſanum, & Conſtantienſe, quæ Sæcolo XV. ad eatinguendum dirum iſtud Schiſma babita ſont, & de quibus in præſenti noſtro Colloquio ſat copioſè diximus, tria alia celebrata ſunt Concilia, ſi tamen Concilia appellari debeant, & non potiùs Conciliabula, cùm ex his duo fuerint convocata à *Patra de Luna*, qui in ſua Obedientia dicebatuc *Benedictus* III. tertinm vero indictum ſit ab *Angelo Coraria*, qui in ſua Obedientia *Gregorius* XII. appellabatur. Primum Concilium, ſeu Conciliabulum Perpinianum, *Petrus de Luna*, dictus *Benedictus* XIII. Kalend. manſis Novembris anni MCCCCVIII. enngregavit eo potiſſimom fine, nt Cardinalibus, qui, ad tollendum Schiſma, Concilium Generale Piſanum mox celebraturi erant, fraudem faceret, & in ſui gratiam tanquam Legitimi Pontificis & Chriſti in terris Vicarii Synodicam declarationem obtineret. Hoc Conciliabulnm in Aragonia *Alphonſus* Patriarcha Conſtantinopolitanus, & Hiſpalenſis Eccleſiæ adminiſtrator, aperuit eleganti gratiſſimaque concione. Dein, *Petrus de Luna*, dictus *Benedictus* XIII. Sanctioris Ærarii Magalonenſis Præfectum, Eccleſiæ Aſtenſis Adminiſtratorem, Patriarcham Antiochenum, & *Franciſcum Ximenium*, Ordinis Minorum, Virum magna & multipliei doctrina, ac diffuſa Scriptorum copia clariſſimum, Hieroſolymitanum Patriarcham creavit, qui ab Auxitano Epiſcopo Cardinali die XX. menſis Novembris fuerunt conſectati. In ſeptem prinribus hujus Conciliabuli Perpiniani Seſſionibus nibil actum eſt obſervatione dignum. Sed in octave Seſſione cum *Benedictus* XIII. Patres conſuluiſſet, quid è Republica Chriſtiana eſſe cenſerent, & quam viam ad procorandam Eccleſiaſticam concordiam, abolendumque Schiſma, expeditiorem eſſe judicarent? in contrarias partes Patrum opiniones in deliberando diſtractæ ſunt; quibuſdam aſſerentibus à *Benedicto* XIII. Legatis mandata danda eſſe, nt ejus nomine Pontificiam dignitatem nulla interpoſita mora, abrogarent. Aliis verò tempus ducentibus, & maximè disjuncta atque contraria opinantibus. Ea npinionum & ſententiarum, in quas abierunt Patres, diſcrepantia eo rem deduxit, ut è Concilio penè omnes diſceſſerint, & in eo octodecim dumtaxat permanſarint Prælati, qui declararunt, *Petrum de Luna*, dictum *Benedictum* XIII. nec Schiſmaticum, nec Hæreticum eſſe, ſed verum Chriſti Vicarium, ipſum tamen monuerunt primò, ut non obſtantibus quibuſcumque tribulationibus, perſecutionibus & impedimentis, dignaretur proſequi efficaciter negotium unionis Sanctæ Matris Eccleſiæ per viam renunciationis, quàm omnibus aliis viis præferre debebat, nulla tamen alia via excluſa. Secundò, ut oblationem, qnam fecerat intruſo de renunciatione, in caſu renuntiationis, vel mortis dicti intruſi, dignaretur eatendere ad caſum dejectionis ejuſdem intruſi, ſi fieret ſecundùm fidem & obedientiam partis ſuæ. Tertiò, ut mitteret certos nuncios, probos Viros, Deum timentes, ad hoc idoneos, nomine & pro parte Sanctitatis ſuæ ed intruſum, & ſuos Anti-Cardinales cum ipſo Piſis & alibi degentes, nec non ad illos Dominos Cardinales Piſis exiſtentes, & ad alios, qui in ſancto unionis negotio proficere poſſent, cum plena ac libera & ſufficienti poteſtate tractandi, concordandi omnia, & locum idoneum ac ſecurum aſſignandi, in quo *Petrus de Luna*, ſeu *Benedictus* XIII. omnia, quæ concordata & firmata eſſent per illos, efficaciter exequeretuc perſonaliter, vel ſi perſonaliter ire nollet, vel infirmitate corporis impeditus non poſſet, per alium, ſeu alios habentes plenariam & liberam poteſtatem ad omnia, quæ ipſe *Benedictus* XIII. facere poſſet, uſque ad renunciationem incluſivè. Quartò, nt mandaret fieri formam renuntiationis in prædictis caſibus executioni committendæ, pleniori & meliori modo, quo fieri & ordinari poterat. Quinto, ut, ſi ante obtentam unionem contingeret eum mori, poſſet ad unionem debitè & Canonicè procedi taliter, quod poſt ejus obitum propter defectum proviſionis non differretur, ſeu non impediretuc unio, ne ſcandala, aut nova Schiſmata orirentur in Eccleſia. Denique, ut in caſu, quo aliqui ſcandala, ſeu Schiſmata ſuſcitare vellent, per debitas Conſtitutiones, ſeu remedia prohiberet ipſe & provideret, ne ad ſimilia perpetranda procederetur, ſub pœnis, & Decretis & prohibitionibus ad hoc neceſſariis & opportunis. Hæc omnia Monita ſcripto mandata *Petro de Luna*, ſeu *Benedicto* XIII. fuerunt exhibita, qui bis lubenti animo ſe acquieſcere innuit, & omnes propoſitas conditiones impleturum ſe fideliter promiſit, ſed verba dedit, nec adduci unquàm potuit, ut Pontificatui renunciaret. Acta hujus Conciliabuli Perpiniani deſcribit *Theodaricus à Niema* libro tertio *Schiſmatis* capite trigeſimo ſexto & trigeſimo ſeptimo. Extant etiam Tom. XI. Conciliorum P. *Labbe* part. 2. pag. 2108. & Tom. III. Cardinalis *de Aguirre* De Conciliis Hiſpaniæ pag. 637. & ſequentibus. Aliud Conciliabulum, ſeu Salmanticenſe, anno MCCCCX. celebravit idem *Petrus de Luna*, dictus *Benedictus* XIII. in quo concordibus votis tanquam verus totius Eccleſiæ Pontifex fuit acclamatus. Titulus Synodi in membranis Salmanticenſibus hic eſt: *Liber Synodalis aditus per Dominum Fr. Gundiſalvum, Dei gratia Epiſcopum Salmanticenſem, Magiſtrum in Theologia, Ordin. Prædicatorum, ſub A. D.* MCCCCX. *Pontificatus D. Benedicti Papæ XIII. an. II. Fuit publicatus eodem anno in Eccleſia Cathedrali Salmantina in Synodo.* In hoc tamen titulo corrigendum eſt, ut erudità

diè obſervat Card. *de Aguirre* Tom. III. Conc. Hiſpaniæ pag. 645. mendum, quod reperitur circa *Petri de Luna*, dicti *Benedicti XIII.* prætenſi Pontificatûs annum. Non enim *Petrus de Luna* anno MCCCCX. quo habitum eſt Salmanticenſe Conciliabulum, decurrebat prætenſi ſui Pontificatûs annum ſecundum, ſicut legitur in hujus Synodi Titulo, ſed decurrebat annum decimum ſextum. Electio quippè *Petri de Luna*, ſeu *Benedicti XIII.* facta fuit an. MCCCXCIV. ſicut oſtendimus in Colloquio ſecundo. Dum rebus ſuis ſic conſuleret *Petrus de Luna*, dictus *Benedictus XIII.* ſibi etiam non defuit *Angelus Corarius*, dictus *Gregorius duodecimus*. Hic quippè Concilium, ſeu potiùs Conciliabulum ad Unnum, Urbem Diœceſis Aquilejenſis, in Feſto Pentecoſtes anni MCCCCX. congregavit, in quo verus Eccleſiæ Paſtor, & unicus Chriſti in terris Vicarius fuit declaratus. Verùm, his Conciliabulis nec *Petrus de Luna*, ſeu *Benedictus XIII.* nec *Angelus Corarius* dictus *Gregorius XII.* res ſuas promovere potuerunt, ſed poſt electionem *Alexandri V.* Pontificis Maximi factam in Generali Concilio Piſano anno MCCCCIX. habiti ſunt ab Eccleſia tanquam Pſeudo-Pontifices, eorumque depoſitio confirmata fuit in Concilio Generali Conſtantienſi coacto anno MCCCCXV. in quo, ut ſuperiùs diximus, trium Summo Pontificatui inhiantium *Benedicti XIII. Gregorii XII.* & *Joannis XXIII.* Schiſma extinctum fuit, & electus *Martinus V.* quem, ceu legitimum Pontificem Romanum, & verum & unicum in terris Chriſti Vicarium, univerſa agnovit, coluitque Eccleſia.

D. Supereſt, ut ſub finem hujuſce noſtri Colloquii in medium producas leges, ſeu præcipuas Conciliorum Nationalium Sanctiones, quibus Sæculo decimo quinto firmata eſt Eccleſiæ Diſciplina.

M. Aliquot Concilia Nationalia variis in locis pro reformatione morum, & reſtauranda Eccleſiæ Diſcipline Sæculo decimo quinto habita ſunt, quæ juxta ordinem Chronologicum hic indicare abundè ſufficiet. In primis, anno circiter milleſimo quadringenteſimo vigeſimo *Eberhardus*, Archiepiſcopus Salizburgenſis, Sedis Apoſtolicæ Legatus, Provinciale Concilium in ſua Metropoli celebravit, in quo XXXIV. condita ſunt Decreta, Eccleſiaſticæ Diſciplinæ apprimè utilia, quorum ultimum prohibet inhoneſtum habitum mulierum, caudas, monſtroſa capitis ornamenta, mandatque ſub Excommunicationis Sententia univerſis & ſingulis Laicis, ut uxores ſuas, & filias veſtium, ac mundi muliebris luxum, immodeſtiam, ſuperfluitatem reſecare, aut moderari cogant, ipſiſque mulieribus, ſub eadem pœna præcipit, ut in hoc maritis ſuis morem gerant; Epiſcopis verò & Parochis, ut rebelles ac pervicaces hac in re mulieres arceant à Communione: Sæcularibus tandem Poteſtatibus, ut ad executionem hujus ſaluberrimi Statuti pœnales etiam Leges ferant, alioquin eâdem Cenſurâ percellantur. Paulò poſt celebrationem hujuſce Saltzburgenſis Concilii, *Theodoricus* Colonienſis Archiepiſcopus Synodum Provincialem anno milleſimo quadringenteſimo vigeſimo tertio convocavit, in qua undecim publicata ſunt Decreta contra Clericos Concubinarios, contra Eccleſiaſticæ libertatis hoſtes, eorumque fautores, contra Canonicos, reliquoſque Clericos in Eccleſia vel Cœmeterio deambulantes, quibus præcipitur ſub pœna privationis fructuum ad octo dies, ne ſtando vel ſedendo confabulentur, dum divina peraguntur Officia. Decernit etiam eadem Synodus Colonienſis, ut pulſentur campanæ omnibus ſextis feriis circa meridiem, quo Fideles memoriam Paſſionis Chriſti majori cum devotione recolant, ſingulis verò diebus circà Solis ortum, in memoriam Compaſſionis glorioſæ Virginis *Mariæ*, & certas preces ad hujuſmodi campanæ pulſum recitantibus Indulgentias XL. dierum concedit. Demum, Feſtum *Compaſſionis* Beatæ Virginis *Mariæ* celebrari ſtatuit. Ad ſanciendam itidem Eccleſiæ Diſciplinam *Joannes de Nanton*, Archiepiſcopus Senonenſis, Provinciæ ſuæ Concilium Pariſiis celebravit anno milleſimo quadringenteſimo vigeſimo nono, in quo quadraginta conſtitute ſunt Decreta, quorum alia reformationem divini Officii ſpectant, alia mores Prælatorum, Abbatum, Abbatiſſarum, Monachorum Ordinis Sancti *Benedicti*, & Canonicorum Regularium Sancti *Auguſtini*, alia ad Clericorum vitæ honeſtatem, & Sæcularium correctionem ordinantur. Eodem anno milleſimo quadringenteſimo vigeſimo nono habitum eſt in Catalonia Concilium Dertuſanum apud Urbem, quæ nunc *Tortoſa* dicitur, Præſide *Petro de Fuxo*, Cardinali, & *Martini V.* Pontificis Maximi Legato, in quo primùm extinctæ ſunt infauſti Schiſmatis reliquiæ per abdicationem *Ægidii de Munione*, qui *Clementis VIII.* nomine, poſt *Petrum de Luna*, dictum *Benedictum XIII.* Pontificatum invadere præſumpſerat. *Alphonſus* Aragonum Rex in gratiam *Martini V.* admiſſus eſt, ejuſdemque Pontificis obedientiam profeſſi ſunt Epiſcopi Hiſpani, qui ab anno MCCCLXXVIII. hoc eſt, ab electione *Clementis VII.* tempore Schiſmatis Avenione ſedentis, uſque ad annum MCCCCXXIX. pernicioſo Schiſmate fuerant ab Eccleſia diviſi. Sublato illo Schiſmate, Epiſcopi Hiſpani in hoc Concilio Dertuſano congregati, Eccleſiaſticam Diſciplinam, Schiſmatis tempore fœdè prolapſam, viginti Decretis inſtaurârunt. Primum eſt de Vita & honeſtate Clericorum, eiſque modeſtiam in veſtibus ſervandam imperat. Secundum & tertium coërcent Clericos, & Religioſos Militarium Ordinum Equites concubinarios. Quartum ſtatuit, ut Clerici Beneficiati, vel in Sacris Ordinibus conſtituti propria habeant Breviaria. Quintum prohibet, ne indigni & illiterati ad Sacros Ordines promoveantur. Sextum, ſtatuit modum inſtruendi populum circa fidem neceſſaria. Septimum vetat, ne in domibus privatis, vel capellis adminiſtrentur Sacramenta, aut Miſſæ pro nuptiis vel ſepulturis adminiſtrentur. Octavum cavet, ne ſine auctoritate Ordinarii, & abſque dote ſufficienti Beneficium Eccleſiaſticum inſtituatur. Nonum præcipit, ut Neophyti per Cenſuram Eccleſiaſticam diſtrictè compellantur infantes ſuos infrà octo dies à nativitate deferre ad Baptiſmum. Decimum ſancit, ut Vicarii, & Principales Officiales Epiſcoporum Sacris Ordinibus ſint initiati. Undecimum eſt contra illos, qui litteras Regiæ familiaritatis, id eſt, ut in Regis familiam admit-

tantur, per subreptionem impetrent. Duodecimum est adversùs illos, qui Clericos ad Sæculare judicium trahere moliuntur oppressionis prætextu. Decimum tertium excommunicatione illos ferit, qui animos Principum, aut Dominorum temporalium accendunt contra Ecclesiam & Ecclesiasticam libertatem. Decimum quartum Prælatos Regulares admonet, ut subditorum vitia atque excessus diligenter corrigant. Decimum quintum denuntiat excommunicatos judices delegatos metas sui Officii excedentes. Decimum sextum excommunicat Quæstores, qui absque litteris Diœcesani Episcopi quæstutam; aut prædicationis officium exercent. Decimum septimum providet adversùs excessus Clericorum, aut Religiosorum, ut sine litteris Ordinariorum ad excipiendas Confessiones non admittentur. Decimum octavum prohibet, ne Ecclesiarum Prælati bona *decedentium Religiosorum*, quibus *secundùm statuta, vel laudabiles consuetudines* permissum est *de bonis sibi à Deo collatis disponere*; ullatenùs occupent. Decimum nonum innovat Decretum Lateranensis Concilii IV. circa Medicos, quibus præcipitur; ut non visitent infirmum ultra tertiam vicem, qui in illa infirmitate non fuerit confessus. Vigesimum denique, Clementinam *De Judæis, & Saracenis*, jubet inviolabiliter observari. Hæc viginti istius Concilii Dertusensi Decreta, seu Capitula, nec non illius Acta; quibus *Ægidii de Munione* Antipapæ, dicti *Clementis VIII.* Bulla cessionis, & octo Litteræ *Alphonsi* Aragonum Regis, datæ pro asserendis immunitatibus, privilegiis & libertatibus Ecclesiæ subnectuntur, inseruit, ac perdoctis Notis illustravit Cardinalis *de Aguirre* Tom. 3. *de Conciliis Hispaniæ* à pag. 648. usque ad pag. 670.

D. Hæc sunt igitur omnia Concilia Nationalia, quæ ad reformandos mores, & resarciendam Ecclesiasticam Disciplinam Sæculo decimo quinto fuerunt celebrata?

M. Præter hæc Concilia Nationalia, quæ hactenùs percensui, quædam alia in rem Ecclesiasticæ Disciplinæ habita sunt, à quibus impræsentiarum me breviter expediam. *Rodolphus Rousselius* Rothomagensis Archiepiscopus, Concilium anno MCCCCXLV. in sua Metropoli indixit, in quo ad rectæ fidei propugnaculum, & Ecclesiasticæ Disciplinæ munimen, Canones XL. editi sunt contra Magicos Libellos, Dæmonum invocatores, Ariolos, incantatores, & eos, qui cum ipsis consuetudinem habent, aut ad illos recurrunt; contra superstitiones recens invectas aut usurpatas; contra Clericos concubinarios, contra Sacerdotes, qui pro Missis celebrandis turpes aliquas pactiones faciunt. Præcipit etiam idem Concilium Rothomagense, ut Beneficia Ecclesiastica personis idoneis & benemeritis tam ex parte patronorum Ecclesiasticorum, & Laicorum, quàm Collatorum, & Ordinatorum, liberaliter & absque ulla illicite pactione conferantur, & ad illa præsententur. Item jubet, ut hi, qui ad Sacros Ordines sunt promovendi, Episcopo Diœcesano, aut ab eo deputandis examinatoribus se præsentent, & ab illis benè & maturè examinentur, nec ad Sacros Ordines recipiantur, nisi reperiantur ætatis & qualitatum aliarum, quas Sacri definiunt Canones. Denique, præcipit istud Concilium Rothomagense omnibus Clericis, ut in suis Beneficiis, juxta eorum fundationes, habitibus decentibus resideant, ut nullas mulieres, nisi de illis sint, in quibus naturæ fœdus nihil permittit sævi criminis suspicari, secum retineant; & ut Ecclesiarum Parochialium Rectores Dominicis saltem diebus & aliis solemnibus Parochianos suos in fide & moribus instruant. Turonensis Provinciæ Concilium *Joannes* Archiepiscopus Turonensis unà cum suis Suffraganeis habuit Andegavi anno millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo, & in eo ad reformandos Cleri populique mores septemdecim editi sunt Canones; de temporibus Ordinationum; De Vita; & honestate Clericorum; De Clericis non residentibus; De silentio in Choro; De Ludis illicitis & prohibitis; De Concubinariis, qui post Canonicam monitionem à Communione arceri debent; De Matrimoniis clandestinis; De secundis nuptiis; De Reliquiis Sanctorum, quas causâ quæstus circumferri non debere decernitur &c. Compendium septemdecim Concilii Andegavensis Canonum protulit *Possevinus* Tomo II. *Apparatus Sacri*, sed integri, ex doctissimi *Jacobi Sirmondi* apographo descripti, habentur Tom. XII. Conciliorum Editionis Labbeanæ pag. 1352. Provinciæ Remensis Concilium *Joannes Juvenalis De Ursinis* Metropolita Remensis anno MCCCCLV. in Urbe Suessionensi convocavit, in quo abusus, qui, bellis id temporis flagrantibus, in Ecclesiam irrepserant, sublati sunt; Cultui divino suus restitutus decor; aliaque salubriter constituta circà Ecclesiasticam immunitatem, Clericorum vitæ honestatem, & reformationem Monasteriorum tam Religiosorum, quàm Monialium. Aliud Concilium in Galliis eodem Sæculo decimo quinto in causa Disciplinæ Ecclesiasticæ reformandæ celebratum est, Senonense videlicèt, quod à *Tristando de Salazar* Archiepiscopo, ejusque suffraganeis an. MCCCCLXXXV. habitum est, & in eo Constitutiones alterius, quod præcesserat, Concilii Senonensis coacti anno MCCCCLXII. cui præfuerat *Ludovicus de Melidano* Archiepiscopus Senonensis, fuerunt renovatæ, hisque accessere nova hujus posterioris Synodi Senonensis quatuor Decretorum capita, quibus reformata est Ecclesiæ Disciplina. Primum spectat devotam Officii divini celebrationem. Alterum, multa circa Virorum Ecclesiasticorum reformationem statuit de Episcoporum conversatione & moribus; de Ordinum celebratione; de Visitationibus, & Collationibus Beneficiorum; de Concubinariis; de vestium honestate & modestia; de Clericorum honesta conversatione & prohibitione à tabernis, ab ebrietate, negotiationibus, mercimoniis, à secularium negotiis & procurationibus, ab aleis, taxillis, & aliis ludis cum violentis corporis exercitiis conjunctis; de jurisdictionis Ecclesiasticæ Administris reformandis, & de emendatione Quæstorum, qui per diversas plagas & regiones, quas peragrabant, non solùm prædicationis officium sine ulla Canonica approbatione quandoque usurpabant; sed etiam sæpènumero falsas litteras & Bullas circumferebant, ut credulorum & simplicium emungerent marsupia, & ab illis titulo eleemosynarum pecunias extorquerent. Tertium Decre-

torum

torum caput spectat Virorum Religiosorum reformationem, & inter alia probibet, ne eliquid ex pacto recipiatur pro ingressu Religionis. Quartum caput versatur circà Laicorum, & omnium Fidelium reformationem, multaqua decernit de Festis piè celabrandis, de puniendis blasphemis, da solvendis Decimis, de Matrimoniis palàm in Ecclesia contrahendis, de libertate, & immunitate Ecclesiæ adversùs Laicos propugnandâ, & de promulgatione etque observantia Decretalium ad Sanctimonialium statum pertinentium. His quattor Conciliis Provincialibus, quæ pro Ecclasiasticæ Disciplinæ reformatione Sæculo XV. in Galliis habita sunt, duo alia Concilia edjungare placet, quæ eodem Sæaulo ad testanrandam pariter collapsam Ecclesiæ Disciplinam in Hispania fuerunt celebrata. Primum, est Concilium Matritensa, quod à *Roderico de Borgia* Cardinali & Sedis Apostolicæ Legato anno MCCCCLXXIII. convocatum ast, occasiona pudendæ inscitiæ, quæ sub *Henrico IV.* Hispaniarum Rege, sicut jam ex *Mariana* observavimus in primo Colloquio, Sacerdotes Hispaniæ adeò invaserat, ut peuci Latinè scirent, & omnes ventri, gulæ, suisqua propriis commodis inservirent. Ad tollendum prædictum illud inscitiæ malum, Episcopi in boc Concilio Metritensi congregati impetrêrunt à Pontifice Romano, ut in singulis Ecclesiis Catbedralibus bini Canonicatûs instituerentur, suffregiis Episcopi, & Collegii, quorum elter Theologo, alter Jureconsulto obveniret. Hujus impetrati Pontificii diplomatis præcipuam partem inseruit *Mariana* Cap. XVIII. Libri XXIII. *de Rebus Hispan.* Meminit istius Concilii Matritensis Cardinalis *de Aguirre* Tomo III. *Conc. Hispaniæ* pag. 671. Alterum Concilium ed corrigendos Cleri populique mores in Hispania eodem anno MCCCCLXXIII. in Oppido *Aranda*, Diœcesis Toletanæ, indèque dictum Concilium Arandense, Præside *Alphonso Carrillo* Archipræsula Toletano, calebratum est, & in eo pro rasarcienda Ecclesiæ Disciplina viginti novem publicata sunt Decreta, quorum primum statuit, ut Archiepiscopi Synodos Provinciales in biennio, & Episcopi Synodalie singulis annis Concilia celebrent. Secundum, decernit, ut Rectores Ecclesiarum præcipua Christianæ Doctrinæ Capita babeant in scriptis, eaque populo tradent. Tertium, prohibet, ne ad Sacros Ordines promoveantur hi, qui Latine loqui nesciunt. Quartum, præcipit Episcopis, ut non edmittant Clericos aliarum Diœcasum absque litteris commendatitiis. Quintum, sancit, ut Archiepiscopi, & Episcopi vaste lineâ superiori, vulgariter *Roquete* nuncupatâ, in publico semper utantur, ipsisqua prohibet vastes sericas qualescumqua, nec non sotulares, sau calceos albos. Sextum, vetat Clericis, ne induantur vestibus sericis, rubeis, vel viridibus, nec sotulares, seu calceos albos, defarant. Septimum, jubet, ut observentur dies Dominici & Festivi. Octavum, Clericis lugubres vestes probibet. Nonum, Clericos Concubinarios pœnis Canonicis coërcendos ac plectandos decernit. Decimum, Parocbialium Ecclesiarum regimini eos præfici vetat, qui Latinè loqui nesciunt, idemque de Canonicatibus & Dignitatibus Metropolitanarum & Cathadralium Ecclesiarum decernit. Undecimum, ludum taxillorum Clericis inhibet sub gtevi mulcta pecuniaria piis usibus applicanda. Duodecimum præcipit Episcopis, ut ter; & Presbyteris, ut quater saltem in anno Missam celebrent. Decimum tertium, statuit, ut nulli prædicent sine licentia Prælatorum, & ut Quæstores legant dumtaxat litteras, quas ipsis concasserint Episcopi Diœcesani, nihilque aliud proponant. Decimum quartum, pœnas decernit in Clericos minores, qui Clericalem habitum, & tonsuram non deferunt. Decimum quintum, districtè præcipit Clericis in Sacris Ordinibus constitutis, aut beneficiatis, ne cum Dominis Sæcularibus, cujuscumque gradûs, statûs, Ordinis, sau conditionis existant, exceptis Rege, & Regiis personis, vitam militarem, ad auxilia armorum præstanda, ducere studeant dissolutam, sau ab eis accipiant terras, stipendia & salaria, vel pecunias quascumque, ut eis per se, val per alios deserviant. Decimum sextum, vetat nuptias, choreas, & convivia bis temporibus fieri, quæ à jure prohibentur, sub pœna Excommunicationis. Decimum septimum, Sponsalia clandestina, & sine quinque testium præsentia contrahentes excommunicatione ferit, & Clericos, qui clandestinis hujusmodi desponsationibus interfuerint, aut sic desponsatos Benedictione nuptiali donaverint, ad tres menses ab Officio, & Benaficio suspendit. Dacimum octavum, declarat eos essa ipso facto excommunicatos, qui possessiones Beneficiorum vacantium occupant, vendunt, vel emunt, aut de ipsis illicitè paciscuntur. Decimum nonum, ludos theatrales, larvas, spectacula, carmina turpia, sermones illicitos, & quascumque repræsentationes inhonestas fieri in Ecclesiis prohibet. Vigesimum mandat, ut hi, qui moriuntur in singulari certaminè, sive, ut ajunt, in duello, etiamsi ante obitum receperint Pœnitentiæ Sacramentum, priventur Ecclesiasticâ sepulturâ, & divina Officia pro eis non dicantur, nec recipiantur oblationes. Vigesimum primum, à Primitiarum, Decimarum, & aliorum Ecclesiasticorum redditnum fruitione impedientes, aut in his negotium Viris Ecclesiasticis facessentes, excommunicatione plectit. Vigesimum secundum, Raptores Ecclasiasticâ sepulturâ privandos esse statuit, nec pro eis divina Officia essa recitanda, aut oblationas admittendas. Vigesimum tertium jubet, ut hi, qui in una Diœcesi excommunicatione sunt perculsi, evitantur in aliis. Vigasimum quartum, Ecclesiasticæ libertati consulit, & civitatem, aut villam, ex qua Clerici per vim fuerint expulsi, subjicit Interdicto. Vigesimum quintum, in Ordinationibus aliquid ante vel post exigi vel recipi vetat, etiam pro sigillo aut cera. Vigesimum sextum, pœnas contra Beneficiatos decretas, ad Parochos, & Dignitates quascumque, etiam post Episcopalem majores extendi declarat. Vigesimum septimum, Episcopis universis Toletenæ Provinciæ facultatam concedit absolvandi in suis Diœcesibus à Censuris in bac Arandensi Synodo latis. Vigesimum octavum, bæc Decreta infra duos menses in Synodis Diœcesanis, aut certè in Ecclesiis Cathedralibus promulgari præcipit. Vigesimum nonum, testes Synodales in qualibet Diœcesi per Prælatos institui decernit, quorum esset officium

inquirere diligenter, quæ corrigenda & reformanda viderent, eaque posteà in sequenti Concilio nuntiarent. Hæc viginti novem Concilii Arandensis saluberrima Decreta, seu Capitula, summatim perstrinxisse sufficiat, quæ si integra lectitare aveas, legesis Cardinalem *de Aguirre* Tomo III. *Conciliorum Hispaniæ*, ubi à pag. 673. usque ad pag. 682. prædicta Decreta, seu Capitula, moribus reformandis aptissima, accuratè descripsit. Nonnulla Concilia Nationalia Sæculo Ecclesiæ decimo quinto in negotio reformationis Disciplinæ Ecclesiasticæ in Anglia celebrata memorat *Henricus Spelmannus* Tomo II. *Conciliorum Britanniæ*. Verùm, cùm ejusmodi Concilia in iisdem penè argumentis versentur, eadem que decernant Ecclesiasticæ Disciplinæ capita, quæ in aliis jam à me laudatis Conciliis Nationalibus sancita sunt, consultiùs esse duxi, ne te intempestivâ prolixitate, & frequenti repetitione defatigarem, ea silentio prætermittere, & præsenti Colloquio nostro de Conciliis tam Oecumenicis, quàm Nationalibus Sæculo Ecclesiæ decimo quinto habitis finam imponere. Tu interim ea para, meditare, & quotidianâ ruminatione cogita, quæ hactenùs diximus de Historia Ecclesiastica Sæculi decimi quinti, ne te imparatum offendam in proximo Colloquio, quod postridiè habituri sumus de Viris illustribus, qui eodem Sæculo in Ecclesia floruerunt.

D. Laudabilem sanè, & universæ rei Litterariæ utilissimam operam illos impendere semper arbitratus sum, qui inter varia illa, quæ hodie habentur, litterarum adjumenta, doctrinæque elegantioris subsidia, Virorum Illustrium libros recensere, & genuinos à spuriis, juxta accuratioris Criterii regulas, secernere aggrediuntur. In tanta quippè multitudine librorum, quos singulis Ecclesiæ sæculis lucubrârunt viri illustres, nisi juvenes, Historiæ Ecclesiasticæ studiosi, Ducem aliquem habuerint, qui in quavis lingua, arte seu scientiâ illustres Scriptores singulis ætatibus floruere, eorum scribendi rationem, tum & genuinos illorum libros ipsis indicaverit, ad solidam perfectamque eruditionem aditum nancisci nunquàm poterunt, hærebuntque ad aquas, nescii qua ex parte vadum tentare possint. Ut igitur ipse ex omnibus scopulis, seu difficultatibus, quæ passim in studio Historiæ Ecclesiasticæ occurrunt, feliciter emergere valeam, te ducem lubentissimè sequar, & ad ea, quæ in proximo Colloquio de Viris Illustribus, qui Sæculum decimum quintum doctrina & pietate illustrarunt, deque eruditis eorum Operibus dicturus es, aures erigam, & animum, quàm diligentissimè potero, intendam.

† † †
† †
†

COLLOQVIVM V.

De Viris illustribus, qui Sæculo XV. tam in Oriente, quam in Occidente doctrina, vitæque Sanctimonia floruerunt.

M. PRæter veteres benè multos Scriptores, qui virorum Illustrium, & librorum, quos ediderunt, distinctam accuratamque notitiam tradiderunt, complures moderni viri eruditi, majori apparatu, doctrinæque subsidiis instructi, præsertim *Sixtus Senensis*, *Possevinus*, *Bellarminus*, *Miræus*, *Labbeus*, *Gesnerus*, *Simlerus*, *Perkinsius*, *Scultetus*, *Teisserus*, *Vossius*, *Oudinus*, *Dupinus*, *Guillelmus Cave*, & *Thomas Pope Blount*, idem institutum susceperunt, ac istum latissimè patentem Scriptorum Ecclesiasticorum, in quo sese exercere possent, studiis ac industriæ suæ campum elegerunt. De illustribus etiam Scriptoribus, qui regularem vitam professi sunt, pleniùs disserunt *Joannes Mabillonius* de Scriptoribus Ordinis *S. Benedicti* in Sæculis Benedictinis, *Wadinghus* in libro *de Scriptoribus Ordinis Minorum*. *Antonius Senensis*, & *Altamura in Bibliotheca* Scriptorum Ordinis FF. Prædicatorum, & *Jacobus Echardus* ejusdem Ordinis, qui novam Bibliothecam illustrium Virorum Ordinis Prædicatorum multò auctiorem confecit, & tum antiquis, tum recentioribus Scriptoribus instructam, ac duobus voluminibus comprehensam nunc prælo Parisiis mandat. Hoc præclarum Opus necdum ad manus meas pervenit, sed ut accepi à Viris eruditis, eâ solertiâ, tamque diligenti Criterio concinnatum est, ut iniquissimus harum rerum existimator fuerit, qui illud non omni plausu prosequendum putet, optetque, ut eo quamprimùm ditetur Respublica Litteraria. Tot itaque Scriptorum, qui in percensendis ac secernendis Virorum illustrium Operibus laudabilem operam posuerunt, vestigiis ipse insistens, de Viris illustribus, qui Sæculo XV. floruerunt, in hocce Colloquio sermonem instituam, de omnibus tamen universim non disseram, hoc quippè nimia prolixum foret, sed de iis tantùm, qui apud eruditos maximi æstimantur, & in summo honore habentur.

D. Sæpiùs experientiâ comprobavi, ea, quæ studiosè perlegeram, oblivione deleri, aut invicem confundi, tum quia memoria mea, rerum, quas recondidit, multitudine onerata, facilè patitur, ut multa in dies per oblivionem dilabantur & evanescant; tum quia etiam, res, quæ prolixiori stylo pertractantur, & in perspicuum Ordinem non sunt distributæ, diu citra confusionem aliquam labili memoriæ inhærere non possunt, nisi brevioris ac clarioris methodi beneficio altiùs infigantur, vel quæ dudum memoriâ exciderunt, reparentur, atque in reminiscentiam facilè revocentur. Hoc commodissimum memoriæ subsidium omni procul dubio assequar, si in præsenti nostro Colloquio perspicuitatem cum brevitate conjungas, omnesque illustres Scriptores, qui Sæculum Ecclesiæ decimum quintum eruditione suâ nobilitârunt, in decem Classes distribuas, ita ut in pri-

in prima reponas celebriores Orientis Scriptores; in altera Gallos; in tertia Italos; in quarto Hispanos; in quinta Anglos; in sexta Germanos; in septima Monachos; in octava Scriptores ex Ord. FF. Præd. in nona insignes Theologos, qui alios Mendicantium Religiosorum Ordines illustrarunt; in postrema peritiores Jurisconsultos. In hunc ordinem dispositi Ecclesiastici Sæculi XV. Scriptores memoriam meam nec multitudine librorum, quos ediderunt, onerare, nec aliqua confusione poterunt perturbare.

M. Tuæ utilitati, ut consulam, hunc in disponendis illustribus Sæculi decimi quinti Scriptoribus præscriptum ordinem sequar, & incipiam à Scriptoribus Græcis, quorum agmen ducet *Simeon*, qui ex Monacho Archiepiscopus Thessalonicensis factus, claruit ineunte Sæculo decimo quinto, & Ecclesiæ Latinæ fuit acerrimus insectator. Inter multa Opera, quæ edidit hic *Simeon*, eminet *Commentarius*, quem lucubravit, *de Divinitatis Templo, de ejus Ministris, de Sacris eorum vestibus, de Sacro-Sancta Mystagogia, sive Missa, ad pios quosdam Cretenses*. Hunc *Simeonis* Commentarium Latinè vertit, & una cum textu Græco Parisiis anno MDCXLVII. vulgavit in suo Rituali Græcorum doctissimus noster *Jacobus Goar*. Scripsit etiam idem *Simeon* alterum Opus, seu *Dialogum Ecclesiasticum adversus omnes Hæreses, de sola Domini nostri Jesu Christi fide, Sacris Sacrificiis, & Mysteriis omnibus Ecclesiæ, ex Sacris Scripturis & Patribus collectum*, qui Græce MS. habetur in Bibliothecis Vaticana & Cæsarea, eumque *Leo Allatius* in *Diatriba de Simeonibus* appellat *pium & doctum, dignumque qui aliquando lucem videat*. Insigne hujus Dialogi fragmentum *de pœnitentia* excerpsit, & Græco-Latinum edidit eruditus *P. Joannes Morinus* in Appendice adjecta ad calcem libri sui *de Pœnitentia*. Extant adhuc ejusdem *Simeonis* alia Opera MSS. in Bibliotheca Vaticana, quorum sequentes Titulos exhibet *Leo Allatius*, videlicet *Responsiones* LXXXV. *ad interrogata Gabrielis Metropolica Pentapolitani. Liber de Sacerdotio ad Monachum quemdam. Expositio compendiosa Symboli orthodoxæ & inculpatæ nostræ fidei Christianorum. Expositio necessaria sententiarum Sacri Symboli, unde collecta sunt, & adversus quos dictata. Capita* XII. *quæ solam Christianorum fidem seu Articulos omnes Fidei continent, & quod Symbolum Apostolicum eos contineat, deque Virtutibus comprehensivis. Libellus de iis, circa quæ Latini innovant.* Floruerunt in Ecclesia Orientali eodem circiter tempore, hoc est, sub initium Sæculi decimi quinti Scriptores Græci, *Josephus Bryennius, Demetrius Chrysoloras, Macarius, & Esaias*, quorum primus, seu *Josephus Bryennius*, patria Constantinopolitanus, & vitæ instituto Monachus, multa adversus Latinos scripsit Opera, præsertim adversus eorum dogma de Processione Spiritus Sancti octodecim Orationes composuit, quæ manoscriptæ in Bibliotheca Vaticana asservantur, quarumve titulos, argumenta, initia & loca, in quibus habitæ sunt, ordine recenset *Leo Allatius* lib. 2. *de Consensu Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis* parag. 14. Duas ejusdem *Josephi Bryennii* Orationes *de futuro judicio, & de sempiterna Beatitudine* citat idem *Leo Allatius*. Eidem *Josepho Bryennio* tribuuntur *Dialogi de Processione Spiritus Sancti*; *Disputatio de Orthodoxa Ecclesia*; atque alia *Disputatio de Fide*, quæ, ut testatur *Guillelmus de Cave*, habetur MS. in Bibliotheca Ambrosiana. Alter Scriptor Græcus, quem mox laudavi, *Demetrius Chrysoloras*, summus fuit Philosophus & Astronomus, atque *Manueli Paleologo*, Græcorum Imperatori, apprimè charus. Scripsit adversus Latinos *Orationem Synopticam*, excerptam ex Operibus *Nili Thessalonicensis*: *Dialogum, quod fas non sit Orthodoxis alios Orthodoxos de re aliqua accusare*; *Dialogum contra Orationem, quam scripsit Demetrius Cydonius adversus Nilum Cabasilam Thessalonicensem*. Latinos acerrimo odio prosecutus est *Macarius*, cujus extat Opus ineditum *contra pravas Latinorum Opiniones*, & ad ejusdem Operis calcem impugnat ille Scriptor Græcus *Barlaamum, Acindynum*, eorumque Asseclas. Hoc *Macarii* Opus, quod centum viginti capitibus constat, memorat atque perstringit *Leo Allatius* lib. 2. *de Consensu Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis* cap. 18. parag. 15. In Latinos propensissimus, eorumque amicus fuit *Esaias*, patria Cyprius, qui librum, quem *Nicolaus Sclengia*, Scriptor Græcus, de Processione Spiritus Sancti adversus Latinos ediderat, datis ad illum Litteris, strenuè oppugnavit, inepriarum, & impietatis ipsum redarguit, atque *Spiritum Sanctum* à Patre, Filioque procedere multis solidissimis evincit argumentis. His eruditis Scriptoribus Græcis jure merito addi debent *Georgius Phranza, & Macarius Macres*. Primus, patria fuit Byzantinus, ex illustri prosapia ortundus, bello, variis ad Principes Legationibus, atque Litteris clarus, Monasticam tandem vitam amplexus; scripsit *Historiam Rerum Byzantinarum* ab anno MCCLX. usque ad annum MCCCCLXXV. libris quatuor comprehensam, quam Latinè vertit, & amputatis crebris digressionibus in tres libros contraxit, ac publicavit *Jacobus Pontanus* Ingolstadii an. MDCIV. Alter Scriptor Græcus, seu *Macarius Macres*, fuit Montis Atho Hieromonachus, *Georgii Phranzæ* amicus, & Latinorum hostis infensissimus; à *Joanne Paleologo*, Græcorum Imperatore, una cum *Marco Jagro*, ad *Martinum Quintum* Pontificem Maximum Legatus missus est, in qua Legatione è vivis excessit. Scripsit contra Latinos Opus de Processione Spiritus Sancti.

D. Inter peritos Græcos, qui pro unione Ecclesiæ Græcæ cum Latina ad Concilium Generale Florentinum accesserunt, alii fuerunt, qui, uti in superiori Colloquio observasti, Latinorum Dogmata approbarunt, ac perdoctis suis scriptis egregiè vindicarunt; alii vero, qui in Schismate pertinaces, Latinorum Dogmata semper oppugnarunt, & contra unionem Ecclesiæ Græcæ cum Latina in hoc Concilio Oecumenico factam calamom acuerunt. Optarem igitur, ut primum eos hic percenseres eruditos Græcos, qui in Concilio Florentino Ecclesiæ Latinæ Dogmata ultro amplexi sunt, eaque suis Scriptis propugnarunt; deinde illos proferres Græcos, qui obstinatis animis Schismati adhærentes, Concilii Florentini Decreta, & Ecclesiæ Latinæ Dogmata suis Scriptis exagitarunt.

M. Inter Græcos, qui unionem Ecclesiæ Græcæ cum Latina in Concilio Florentino maximè promoverunt, præter *Josephum*, Patriarcham Con-

Constantinopolitanom, qui, sicut in superioribus Colloquiis ostendimus, Latinis impense favit, & paulo antequam Florentiæ migraret è vita, omnes Concilii Florentini definitiones confirmavit; quioque alii peritissimi celebrantur Scriptores Græci, qui pro Ecclesiæ Græcæ cum Latina unione, & Latinorum dogmatum defensione eruditas lucubrariuues ediderunt, videlicet *Bessarion*, *Isidorus Ruthenus*, *Gregorius Mammas*, *Andreas Rhodius*, & *Josephus Methonensis*, de quibus hic pauca dicemus: In primis, *Bessarion*, patria Trapezuntinus, ex Monacho *S. Basilii* Nicænus Archiepiscopus, ad perficiendam unionem Ecclesiæ Græcæ cum Latina omnes suas curas in Concilio Florentino contulit, quo absoluto, Cardinalitiam dignitatem, & Episcopatum Sabinensem, & postea Tusculanum adeptus, multis Legationibus, Germanica, Veneta, & Gallicana præclare functus est. Sed dum è Gallicana Legatione reverteretur, obiit Ravennæ die XVIII. Novembris anni MCCCCLXXII. Scripsit quædam Opera Philosophica, sed potissimùm in defensionem Dogmatum Ecclesiæ Latinæ edidit Tractatum *De Sacramento Eucharistia, & de verbis, quibus Christi Corpus efficitur*; librum *de Spiritu Sancto* adversus *Marcum Ephesium*; quasdam *Epistolas, & Orationes*. Concilio Florentino interfuit etiam *Isidorus*, patria Thessalonicensis, dictus *Ruthenus*, eò quòd Ruthenorum Archiepiscopus esset. In Latinorum partes manibus pedibusque transivit, ut liquet ex ejus Disputationibus de Processione Spiritûs Sancti, quæ in Actis Concilii Florentini leguntur. Scripsit *Epistolam lugubrem de capta à Turcis Constantinopoli, & Orationes in Nativitatem, Præsentationem, Annunciationem, & Assumptionem Dei para Virginis*, quas *Matthæus Caryophilus* Latinitate donavit. In præmium virtutis, doctrinæ, ac operæ, quam pro utriusque Ecclesiæ unione in Concilio Florentino navaverat, Cardinalis primùm, deinde Episcopus Sabinensis creatus est, atque in Fide Latinæ Ecclesiæ jugiter perseverans, obiit Romæ die XXVII. Aprilis an. MCCCCLXIII. *Gregorius Mammas*, Imperatori *Joanni Palæologo* à Confessionibus, & Protosyncellus, ac postea Patriarcha Constantinopolitanus, Patres Latinorum, quibus in Concilio Florentino apertè patrocinatus fuerat, strenuè tuitus est in *Apologia*, quam adornavit *pro Synodo Florentina* adversùs *Marci Ephesii* Epistolam Encyclicam, & in *Oratione, seu Epistola ad Alexium Comnenum Imperatorem Trapezuntinum de Processione Spiritus Sancti*, in qua commonstrat, hac ad Symbolum additione, *Filioque*, nihil planè fuisse innovatum. Extat hæc Oratio seu Epistola *Gregorii* ad *Alexium Comnenum* Imperatorem apud *Leonem Allatium* Tumo primo *Græcia Orthodoxa*. Latinorum Dogmata pari animi fortitudine & eruditione propugnavit *Andreas*, natione Græcus, & Rhodi Archiepiscopus, qui ab *Eugenio Quarto* Pontifice Maximo ad Concilium Basileense Legatus, Episcopos, ut *Eugenio* Papæ morem gererent, ac nullum in Ecclesia Schisma excitarent, prolixa oratione habita, inducere conatus est, ac deinde contra *Marcum Ephesium* de Processione Spiritûs Sancti tam in Concilio Ferrariensi, quam in Florentino disputavit. Extat illius Oratio in Synodo Basileensi habita apud nostrum *Bzovium* in Annal. Eccles. ad an. MCCCCXXXII. ejusque *Assertiones in Concilio Ferrariensi adversus Græcos propositæ* ibidem ad annum MCCCCXXXVIII. Sed de hoc Scriptore Græco, Ordinis Prædicatorum, iterum redibit sermo, dum Scriptores hujus Ordinis referemus. Postremus Scriptor Græcus, qui Concilio Florentino interfuit, & Latinorum Dogmata constanter defendit, est *Josephus* Methonensis Episcopus, qui librum edidit, in quo diluit omnes calumnias *Marci Ephesii* contra Synodum Florentinam, & Catholicum dogma de Processione Spiritûs Sancti à Patre, Filioque, omni argumentorum genere tutatur. Extat hic liber Græcè & Latinè post Acta Concilii Florentini. Lubenter assentior *Leoni Allatio*, qui in libro 3. *de Consensu Eccles. Occid. & Orient.* cap. 3. probat, hunc *Josephum*, Methonensem Episcopum, eumdem esse cum *Joanne* cognomento *Plusiadeno*, eo quod liber Apologeticus *Josephi*, Methonensis Episcopi, pro Synodo Florentina adversùs *Marcum Ephesium* in Codice MS. Bibliothecæ Ambrosianæ *Joannis Plusiadeni* nomen in fronte gerat. At mihi non probantur ejusdem *Leonis Allatii* conjecturæ, quibus persuadere conatur, *Georgium Scholarium*, Græcum, qui interfuit Concilio Florentino, & ad promovendam unionem Ecclesiæ Græcæ cum Latina totus incubuit, esse omnino diversum à *Georgio Scholario* Patriarcha Constantinopolitano, qui Romanæ Ecclesiæ perduellis Sacram utriusque Ecclesiæ unionem multis editis libris acerrime & pertinacissime post Concilium Florentinum oppugnavit. In hanc, inquam, *Leonis Allatii* sententiam descendere non possum, quia, ut ostendi sub finem nostri secundi Colloquii, *Georgius Scholarius*, Patriarcha Constantinopolitanus, idem est cum *Georgio Scholario*, qui interfuit Concilio Florentino, & ad perficiendum utriusque Ecclesiæ unionis negotium curam omnem aliquandiù adhibuit, sed à priori proposito Græca levitate postea resiliens, ab eodem Concilio animo Schismatico recessit, & ad natale Solum reversus, atque, post captam à Turcis Constantinopolim, Patriarcha ejusdem urbis creatus, in Synodum Florentinam aperto Marte vexillum erexit, Latinorum Dogmata Scriptis impugnavit, & Schisma postliminio revocare, lateque propagare totis viribus studuit.

D. Quinam sunt illi Scriptores Græci, qui in Concilio Florentino unionem utriusque Ecclesiæ approbare detrectarunt, & Latinorum Dogmata Scriptis impugnarunt?

M. Græcorum, qui unioni utriusque Ecclesiæ in Concilio Florentino factæ assentiri renuerunt, facile omnium Princeps & Antesignanus fuit *Marcus Eugenicus*, Metropolita Ephesius, qui hostis Latinorum jurassimus immenso fervore, & immoderato animi ardore in Concilio Florentino disputans, in Latinos acerrime invectus est, nec unquam hujus Concilii Decretis subscribere voluit, sed in Schismate pertinax, Constantinopolim post Concilium solutum reversus, Epistolas, Tractatus, & varia Opuscula contra Latinorum Dogmata scripsit, quorum quædam edita sunt, quædam verò adhuc manuscripta asservantur in Bibliotheca Vaticana, & in Bibliotheca Regis Christianissimi. Huic *Marco Eugenico* in Latinis oppugnandis opem subsidiariam in Concilio Florentino

gentino tulit *Joannes Eugenicus*, ejus frater Germanus, qui scripsit *Antirrheticum adversus Synodum Florentinam*, cujus Fragmenta quædam Græco-Latina exhibet *Leo Allatius* in libro *de Purgatorio*. His duobus Scriptoribus Græcis, capitalibus Ecclesiæ Latinæ hostibus, duos alios ejusdem farinæ & nationis homines adjungam, *Sylvestrum Syropulum*, & *Georgium Gemistum Plethonem*, quorum primus ad Concilia Ferrariense & Florentinum cum *Josepho* Patriarcha Constantinopolitano profectus, unioni utriusque Ecclesiæ pro viribus intercessit, et tamen posteà subscripsit, sed fictè & simulatè. Domum quippè reversus, scripsit *Historiam Concilii Florentini*, mendaciis & injuriis contra Latinos scatentem, quam hæreticus Anglus, *Robertus Creygthonus*, pessima Fide à se Latinè translatam protraxit in lucem, & cum Notis edidit Græc. Lat. *Hagæ Comitis* an. MDCLX. Alter Scriptor Græcus, seu *Georgius Gemistus Pletho*, nobilissimus quidem Philosophus fuit, sed in Concilio Florentino acerrimum sese prodidit Latinorum adversarium, & in Græciam redux multa contra illos scripsit Opuscula, in quibus Græcorum dogmata Philosophicis rationibus probare satagit. Extant adhuc multa inedita ejusdem *Georgii Gemisti Plethonis* Opera, quæ præcipuè sunt Historica, Rhetorica, & Philosophica, de quibus legesis *Leonem Allatium* in *Diatriba de Georgiis, & eorum Scriptis*.

D. Hi sunt igitur omnes Scriptores Græci, qui Sæculo XV. in Ecclesia Orientali floruerunt?

M. Præter illos Scriptores Græcos, quos hactenùs laudavi, alii nonnulli aliqua eruditionis laude eodem Sæculo XV. claruerunt, quos hic indigitare abundè sufficiet. *Georgius Trapezuntinus* in Italiam ab *Eugenio* IV. Pontifice Maximo accitus, Græcæ Linguæ, Artiumque liberalium scientiam summa cum laude docuit, & pro defensione Ecclesiæ Latinæ Dogmatum scripsit librum *de Processione Spiritus Sancti contra Græcos*; alterum etiam *de Processione Spiritus Sancti, de una Sancta & Catholica Ecclesia, & de Primatu Ecclesiæ Romanæ*, quos *Leo Allatius* publicavit Tomo I. *Græciæ Orthodoxæ* pag. 469. Scripsit etiam idem *Georgius Trapezuntinus* Epistolam ad *Joannem Palæologum* Græcorum Imperatorem, quâ eum adhortatur, ut spretis Patrum Concilii Basileensis promissis, ad Concilium Florentinum ab *Eugenio* IV. indictum accedat. Alia denique edidit Opera, præsertim *Expositionem* in illud *S. Joannis* Evangelistæ: *Si eum volo manere &c.* ubi probat, *S. Joannem* necdum obiisse; *Martyrium S. Andreæ Chiensis*, qui anno MCCCCLXV. à Turcis ob constantem Christianæ Fidei confessionem trucidatus est; & varias Græcorum Patrum Operum è Græco in Latinum sermonem Translationes, de quibus legi potest sæpè citatus *Leo Allatius* in *Diatriba de Georgiis, & eorum Scriptis* pagina 395. *Joannes Argyropulus*, patria Byzantinus, post captam à Turcis anno MCCCCLIII. Constantinupolim, in Italiam venit, & apud *Cosmum Medicæum*, Florentiæ Principem, ob raram, qua præditus erat, eruditionem, maximo in honore fuit. Romam posteà concessit, ubi Aristotelis Philosophiam, & Græcas Litteras docuit, plures edidit Versiones Latinas, & alia Opera, inter quæ potissimum commendatur liber, quem composuit contra Græcos, *De Processione Spiritus Sancti, & de Concilii Florentini Decreto*, quem vulgavit *Leo Allatius* Tomo I. *Græciæ Orthodoxæ* pag. 400. *Matthæus Camariotha*, Philosophus & Rhetor eximius, edidit *Commentarios in Epistolas Synesii*; *Tractatum de Lumine Thabor*, in quo Barlaamitas impugnat, & *Epistolam de capta à Turcis Constantinopoli*. Alii Sæculi XV. Scriptores Græci de Historia scripserunt, inter quos eminent *Ducas*, *Georgius Codinus Curopalates*, *Laonicus Chalcondylas*, & *Nicolaus Secundinus*. Primus, scilicet *Ducas*, ex Imperatorum Græcorum *Ducarum* prosapia oriundus, scripsit *Historiam Byzantinam* de Rebus in Imperio Constantinopolitano gestis ab *Andronici Palæologi junioris Imperatoris morte usque ad captam à Turcis Lesbum insulam*, hoc est, ab an. MCCCXLI. úsque ad annum millesimum quadringentesimum sexagesimum secundum. Prodiit hæc Historia Græco-Latina Parisiis an. MDCXLIX. *Gregorius Codinus Curopalates* multa, quæ ad Historiam Byzantinam, seu Imperatorum Græcorum, & Urbis Constantinopolitanæ formam, signa, statuas, ædificis, & alia spectatu digna attinent, elucubravit Opera, quæ Parisiis excusa sunt an. MDCLV. *Laonicus Chalcondylas*, patriâ Atheniensis, scripsit *Historiam de origine & Rebus gestis Turcarum* libris decem comprehensam, ab *Ottomano*, filio *Orthogulis*, usque ad adultum *Mahometis* II. Regnum, seu ab anno Christi MCCC. usque ad annum millesimum quadringentesimum sexagesimomtertium. Hæc Historia fuit variis in locis typis mandata, sed præcipuè Parisiis an. MDL. & MDCL. Postremò, *Nicolaus Secundinus* compendiosam Turcarum concinnavit Historiam, quæ Lovanii prodiit in lucem an. MDLV. Hi sunt omnes Scriptores Græci, qui in Ecclesia Orientali Sæculo XV. usque ad captam à Turcis Constantinopolim, id est, usque ad annum MCCCCLIII. floruerunt. Græci siquidem, post captam à Turcis Constantinopolim, in summa rerum omnium ignoratione versari cœperunt, eòquod hi, qui inter illos erant doctiores, à Turcis patria pulsi in Europam venerunt, ubi à Romanis Pontificibus, & Italiæ Principibus liberalissimè & summa humanitate excepti litteras humaniores & Græcas cum summo omnium applausu docuerunt, atque ex eorum Scholis prodierunt Viri ingenio, eruditione & eloquentia præstantissimi, qui quidquid scientiæ, doctrinæ, aut facundiæ habebant, his Græcis ultro acceptum referebant, qui primi Constantinopolitanam captivitatem evaserant, sicque, ita vel permittente, vel volente Deo, factum est, ut, capta à Turcis Constantinopoli, Græci hàc illàc dispersi totam Europam tot viris eruditis repleverint, ut jure optimo de illo primo in Europa literarum progressu dicere possim: *O quàm pulchra est casta generatio cum claritate &c.* Sap. cap. 4. v. 1.

D. Ex nostris in Ecclesiam Ecclesiasticam Colloquiis probè novi, Galliam Viris doctissimis semper abundasse, & ad eam, velut ad amplissimam Scholam, & apertum eruditionis tum sacræ, tum prophanæ Lyceum, homines ex Orbe toto confluxisse, unde in omnes terrarum tractus, quasi plenis portis, Christianorum heroum agmina funderentur. Præstat igitur, ut, postquam de Scriptoribus Græcis satis hactenùs disseruimus,

nunc de Latinis dictori, ab illis Viris illustribus exordium ducamus, qui in Gallia Sæc. XV. eruditionis & pietatis fama præclarum sibi nomen compararunt.

M. De Galliæ Scriptoribus, qui Sæculo XV. Monasticam, aut Regularem Vitam professi sunt, vel periti Jurisconsulti fuerunt, nullam hic mentionem faciam, quia de illis commodius differam in aliis classibus, in quas hujus Sæculi Viros illustres majoris claritatis ergo, distribuimus. Eos itaque nunc laudabo dumtaxat celebriores Scriptores Gallos, qui nec ad Monachorum, nec Regularium ex Ordinibus Mendicantium, nec Jurisconsultorum Classes revocari possunt. Et primo quidem loco inter egregios Galliæ Scriptores reponam *Petrum de Alliaco*, Virum fide, prudentia, probitate, vigilantia, doctrina & moribus spectatissimum. Hic ex parentibus ignobilibus quidem, sed probis & liberalibus, Compendii ad Isaram natus, magnum sibi, suæque familiæ decus conciliavit. Doctor fuit Sacræ Facultatis Parisiensis, ac Collegii Navarrici supremus Moderator, tum postea Ecclesiæ & Academiæ Parisiensis Cancellarius, Sanctæ Cappellæ Parisiensis Thesaurarius, *Carolo Sexto* ab Eleemosynis Minister Ordinarius, ac demque Episcopus Aniciensis primum; dein, Cameracensis Archiepiscopus, & Cardinalis Tituli *Chrysogoni* creatus à *Joanne XXIII*, Pontifice Maximo anno MCCCCXI. Concilio Generali Pisano interfuit, & extinguendo Schismati egregiam navavit operam. Concilii Constantiensis magna pars fuit, & in eo damnationem hæresum, Schismatis extirpationem, *Martini Quinti* Pontificis Maximi electionem pro viribus promovit. Præter Commentarios in IV. libros Sententiarum, præclara alia edidit Opera, quorum quædam typis edita sunt, quædam vero adhuc inedita asservantur MSS. Parisiis in Bibliotheca Collegii Navarrici, ut videre est apud *Joannem Launojum*, Fac. Parisiensis Doctorem, in *Historia Collegii Navarrici*, ubi omnia *Petri de Alliaco* Opera tam edita, quam inedita accurate recenset. Obiit *Petrus de Alliaco* anno MCCCCXXV. & in Ecclesia Cameracensi sepultus est. Duos prælertim insignes reliquit superstites Discipulos, *Joannem* videlicet *Gersonium*, *& Nicolaum Clemangium*, quorum primus (dictus etiam *Joannes Charlierus*) natus est Gersonii, qui agri Remensis pagus est, ex quo *Gersonius* fuit cognominatus. Lauream Doctoralem in Academia Parisiensi summo cum honore adeptus, postea ejusdem Academiæ & Ecclesiæ Parisiensis celeberrimus Cancellarius fuit. In Conciliis Pisano & Constantiensi ad extinguendum diuturnum Schisma, quo dilacerabatur Ecclesia, omnem curam, industriam & laborem contulit, tandem è Concilio Constantiensi reversus, & fugiens persecutionem *Joannis*, Ducis Burgundiæ, cujus nefandum parricidium *Ludovico* Duci Aurelianensi illatum in Concilio Constantiensi damnari curaverat, sponte in exilium secessit, & Lugdunum sese contulit, ubi reliquum vitæ tempus libris conscribendis, orationi, concionibus & catechizandis parvulis in Ecclesia *Sancti Pauli* consecravit, cumque mortem sibi immiorem persentisceret, adductis parvulis suis discipulis in Ecclesiam jussit, ut pro se quotidie orarent, & orando exclamarent: *Deus meus, Creator meus, miserere pauperrimi famuli tui Joannis Gersonii*, Obiit *Gersonius* Lugduni die XII. mensis Julii an. MCCCCXXIX. Ejus Opera, quæ variis in locis sæpius edita sunt, singularem ipsius pietatem & eximiam eruditionem commendant. *Nicolaus Clemangius*, alter *Petri de Alliaco* Discipulus, in vico Clemange Provinciæ Catalaunensis natus est, & duodecimo ætatis anno Parisios missus, præclaros in Theologia progressus fecit, & in Academia Parisiensi Laurea Doctorali donatus fuit. Nec solum Theologiæ, sed elegantiæ & Poëseos studio maximè incubuit. Hinc comparata sibi per Epistolas elegantissimo stylo exaratas fama, à *Petro de Luna*, dicto *Benedicto decimo tertio*, cujus Obedientiæ Gallia, tempore Schismatis, adhærebat, in Curiam Avenionensem evocatus est, & à Secretis sibi adesse jussus, Paulo post, Ecclesiæ Lingonensis Thesaurarius factus, ab aula recessit, & otium ac tugurriolum suum Curiæ *Benedicti decimi tertii* bonoribus præposuit. Rigidus fuit Principum malorum censor & objurgator, omniumque hominum mores suluros passim in suis libris acri calamo flagellat. Excessit è vivis Parisiis in Collegio Navarrico. Ejus Opera omnia in unum collecta *Joannes Martinus Lydius* edi curavit Lugduni Batavorum anno MDCXIII. Utilissimum, quem edidit *Nicolaus Clemangius*, librum *De Studio Theologiæ*, *Lucas Dacherius* publicavit Tomo VII. *Spicilegii*. Extant adhuc in privatis Galliæ Bibliothecis quædam *Clemangii* Opuscula manuscripta, sicut testatur *Joannes Launojus*, Doctor Parisiensis in *Historia Collegii Navarrici* part. 2. pag. 578.

D. Siste tantisper, precor, & antequam ulterius progrediamur, scire à te velim, nom verum sit, quod nupertime audivi à Viris eroditis, videlicet *Joannem Gersonium*, Academiæ Parisiensis Cancellariom, esse Authorem Opusculi *De Imitatione Christi* quatoor in libros distincti, cujus dignitatem, Sententiarum pondus, & igneas, quibus totum, quantum est, emicat, pietatis scintillas nullus est, qui non admiretur, vel inter legendum non experiatur.

M. Fuerunt, fateor, nonnulli Viri eruditi, qui ex quibusdam MSS. Codicibus Opusculi *De Imitatione Christi*, quibus præfigitur nomen *Joannis Gersonii* Facultatis Parisiensis Cancellarii, sibi, aliisque persuaserunt, hoc utilissimum Opusculum *Joanni Gersonio* esse tribuendum. Verum, ne his Viris eruditis assentiar, hæc obstant momenta: Primo, quia Author hujus Opusculi *De Imitatione Christi* aperte innuit libro 3. cap. 10. num. 2. & cap. 58. num. 4. se fuisse Monachum. Certissime autem constat, *Joannem Gersonium* nunquam Vitam Monasticam fuisse professum. Secundo, nullibi inter Opera *Joannis Gersonii*, nec in Catalogo, quem ipsius frater texuit, recensetur istud Opusculum *De Imitatione Christi*. Tertio, stylus Operum *Joannis Gersonii*, est planè diversus à stylo Opusculi *De Imitatione Christi*. Denique, nunquam *Gersonius* ullibi citat hunc librum *De Imitatione Christi*, quamvis Religiosos Cœlestinos in Epistola, quam ad eorum Provincialem scripsit, ad legenda *Sancti Bernardi*, & aliorum Opera Ascetica vehementer adhortetur, & in Epistola ad Anachoretam Montis Valeriani multos pios libros ei proponat legendos, sed de libro Imitationis Christi,

ne

te ullum quidem verbum. Quod quidem argumento est, *Gersonium* ne minimam quidem hujus libri notitiam habuisse; ac subinde ejus Auctorem censeri haud posse. Quod verò spectat quosdam MSS. Codices libri de *Imitatione Christi*, quibus adscribitur *Joannis Gersonii* nomen, non immeritò suspicantur Viri eruditi, nomen *Joannis Gersonii* in his MSS. Codicibus fuisse à quibusdam appositum loco *Joannis Gersen*, Benedictini, quem, utpote obscurum Scriptorem, cùm passùm nollent, nominis affinitate decepti, pro *Joanne Gersen* reposuerunt *Joannem Gersonium* sibi notiorem, eique istud Opusculum *De Imitatione Christi* adjudicarunt. Quis autem sit verus Author hujusce libri *De Imitatione Christi*? lis adhuc sub judice est, ut ostendemus in proximo Colloquio.

D. Redeamus, si placet, ad Scriptores Gallos, qui doctrina sua Sæculum XV. illustrarunt?

M. Inter Gallos Sæculi decimi quinti haud immeritò annumerari debent *Robertus Gaguinus*, & *Philippus Cominaus*, qui etsi natione Belgæ fuerint, in Gallia tamen floruerunt, & Rerum Gallicarum Annales scripserunt. Primus, seu *Robertus Gaguinus*, Juris Canonici Doctor, Ordinis Sanctissimæ Trinitatis de Redemptione Captivorum Generalis Minister; Vir fuit eruditus & eloquens, nec modo in probatis Autoribus versatus, sed etiam Disciplinarum scitu maximè dignarum absolutissima notitia exornatus. Hujus testes sunt tres illius libri *de Arte Poëtica*, Liber *de Immaculata Conceptione Deiparæ Virginis contra F. Vicentium de Castro Novo*; Liber *de misera hominis conditione*, *Multa Orationes* & *Epigrammata*, quæ præstantis ipsius ingenii argumenta produnt, sed præcipuè *Rerum Gallicarum Annales*, quos libris XI. ab anno Christi 300. usque ad annum 1500. conscripsit, & in bis de palma cum celeberrimis Veterum Scriptis certat. Multas in Italia, Germania, ac Britannia pro *Carolo* VIII. & *Ludovico* XII. Galliæ Regibus Legationes obiit *Robertus Gaguinus*, fuitque in primis charus *Ludovico* XII. à quo ingenti pecunia vi ad emendos veterum Scriptorum libros donatus est, & Regiæ Bibliothecæ præfectus. Obiit Lutetiæ die 22. mensis Julii anno MD. I. Ejus *Historiam*, seu *Rerum Gallicarum Annales* octodecim annis supplevit *Hubertus Vellejus* Jurisconsultus Aquensis. *Roberto Gagino* coævus fuit *Philippus Cominæus*, ex illustri apud Belgas familia natus, Vir lectionis variæ, studii indefessi, observatione acutus, judicio solers, prudentia copiosus, qui *Ludovici* XI. Galliarum Regis, & *Caroli* VIII. ejus filii res bello gestas describere aggressus, Historiam quatuor & triginta annorum Gallicè scripsit, magna quidem styli simplicitate, sed quod in rerum Scriptore summum est, singulari apud omnes fidei ac veritatis opinione insignem, quam adeo accuratè pertexuit, tam perspicuum ordinem, tantamque concinnitatem in ea observavit, & tam ingeniosè pluribus Politicæ Sententiis illam respersit, ut ab omnibus eruditis cum admiratione fuerit excepta, & communibus suffragiis ejus Authori tributum sit elogium *Principis Historicorum coætaneorum*. Præclaris laudibus *Philippum Cominæum* jure meritò celebrant Scriptores, quos inter *Justus Lipsius* in Notis ad primum librum Politicorum, illum cum *Polybio*, & cum quovis veterum Historicorum conferre non dubitat *Ronsardus* verò, insignis Poëta, eum *Tito Livio* æquiparet in *Poëmate*, quod in ejus laudem scripsit. Hæc *Philippi Cominæi* Historiæ sæpiùs Lingua Gallicæ, quâ ab Authore scripta fuit, edita est in Galliis, Latinè autem primùm à *Joanne Sleidano*, insigni Historico Belge, sed fideliùs posteà à *Gaspare Barthio*, Nobili Saxone, Latinitate donata est, & excusa *Francofurti* anno MDCXXIX. quæ Editio cæteris aliis præponi debet, præterquàm Gallicis, quæ longè utilius leguntur. Migravit è vita *Philippus Cominæus* Argentoni, Pictonum Oppido, quod uxoræ dotis nomine possidebat, anno Christi MDIX. & Parisiis apud Augustinenos ad Sequanam sepultus est. His Scriptoribus, qui Sæculo XV. in Galliis floruerunt, aliös benè multos illustres Academicos, & præstantissimos Sacræ Facultatis Parisiensis Theologos addere possem, quorum prolixum satis Catalogum texit *Egasius Bulæus* ad calcem Tomi V. *Historiæ Universitatis Parisiensis*, sed, ne longior sim, tres duntaxat hic proferam Theologos, qui cæteris eliis Scriptoribus eruditionis palmam præripuisse videntur. Primus est *Joannes Brevis Coxa*, Gallicè *Courte-Cuisse*, qui in agro Cenomanorum natus, posteà in Regio Navarræ Collegio Parisiis Theologiam didicit, & lauream Doctoralem in Facultate Parisiensi consecutus, magno auditorum applausu in eodem Collegio docuit, atque pro abolendo Schismate, quod tum temporis Ecclesiam miserum in modum vexabat, multùm elaboravit, teste *Monstrelleto* in *Historia Caroli IV.* Galliarum Regis, capite 133. ubi hæc habet: *Circà hoc ipsum tempus, Parisiensis Academia, cum pertinaci duorum Pontificum dissidio dilacerari doleret Romanam Ecclesiam, neutrum agnoscendum esse Regi persuasit. Pro hac sententia, cùm alii, tum Brevis Coxa in primis acerrimè pugnavit. Destitutus à Francis Benedictus* (seu Petrus de Luna) *Regnum Ecclesiastico Interdicto supposuit.* Episcopus Parisiensis omnium suffragiis electus *Joannes Brevis Coxa*, munia tamen Episcopalia Parisiis exercere haud potuit, eò quòd *Henrico* IV. Angliæ Regi, qui sicut in primo Colloquio ostendimus, tunc Lutetiæ dominabatur, gratus non esset. Quapropter ad Episcopatum Gebennensem translatus est, ac paulò post obiit. Multa scripsit Opera, quæ adhuc Parisiis extant MSS. partim in Bibliotheca Cœnobii *Sancti Victoris*, partim in Bibliotheca Regia, partim denique in Bibliotheca Majoris Ecclesiæ Parisiensis, quorum Catalogum legesis apud *Joannem Launojum* Facultatis Parisiensis Theologum in *Historia Regii Navarræ Gymnasii* part. 3. lib. 1. cap. 2. pag. 462. & sequentibus, & apud *Casimirum Oudinum* in *Supplemento Scriptorum Ecclesiasticorum* pag. 681. & seq. Alter insignis Theologus Facultatis Parisiensis, fuit *Gerardus Machetus*, qui in Collegio itidem Parisiensi Navarrico Theologiæ operam dedit, & anno MCCCCXII. inter Doctores Theologos Fac. Parisiensis adscriptus est. *Carolo* IV. Galliarum Regi certissimus fuit, & ab ejus Aula vix unquam recessit. Factus tandem Episcopus Castrensis anno MCCCCXLIV. Obiit die XVII. Julii anni MCCCCXLVIII. Eum præditum fuisse moribus modestis, gravibus, & à Sæculi vitiis abhærentibus, testatur vir antiquæ probitatis *Nicolaus Clemangius* in Epistolis 116. &

116. & 119. Eum etiam valuisse facilitate conscribendarum Epistolarum probat Codex MS. *complurium illius Epistolarum*, immò plusquàm *quadringentarum*, quas ad diversos scripsit, qui Codex asservatur in Bibliotheca *S. Martini* Turonensis. Consule *Joannem Launojum*, qui harum plurimarum Epistolarum Synopsim exhibet in *Historia Regii Navarræ Gymnasii* part. 3. pag. 534. & sequentibus. De eodem *Gerardo Macheto* agunt FF. Sammarthani in *Gallia Christiana* Tomo 2. pag. 500. in *Episcopis Castrensibus*, *Casimirus Oudinus* in *Supplemento Scriptorum Ecclesiasticorum*. Denique à *Gerardo Macheto* sejungi non debet *Ægidius Carlerius* Cameraco oriundus, qui etiam in Regio Navarræ Collegio magna cum laude Theologiam docuit, & Magisterium in Facultate Parisiensi adeptus Cameracensis Ecclesiæ Decanus creatus est. Ad eum extant plures *Gerardi Macheti* Castrensis Episcopi Litteræ, in quibus nunc *vir abundantis sapientiæ, & exemplaris virtutis, Sacræ Theologiæ Professor*, nunc *profundæ Sapientiæ & canonicæ virtutis vir*, *sanctissimorum eloquiorum Professor clarissimus* vocatur. Interfuit *Ægidius Carlerius* Concilio Basileensi, in quo, suscepta Legatione Pragam ad revocandos in communionem Ecclesiæ Hæreticos Hussitas, laudabiliter se gessit. Multa lucubravit Opera, sed pauca in lucem prodierunt. Ejus MSS. Operum, quæ habentur in Manuscripto Codice papyraceo Bibliothecæ Collegii Navarrici, Catalogum exhibet *Joannes Launojus* in Historia Regii Navarræ Gymnasii part. 3. lib. 2. cap. 4. pag. 580. & sequentibus, quæ typis fuit excusa Parisiis anno MDCLXXVII. apud Viduam *Edmundi Martini*, Via Jacobea sub Sole aureo.

D. Protulitne Italia Sæculo XV. complures eruditos Scriptores, qui Ecclesiam atque Rempublicam Litterariam suis lucubrationibus illustrarint?

M. Italia Sæc. XV. clarissimorum Scriptorum feracissima fuit, deditque insignes Grammaticos, Oratores, Historicos, Philosophos, Theologos, & Jurisconsultos. Hic tamen de Jurisconsultis, nec non de Monachis & Regularibus, qui eodem Sæculo in Italia claruerunt, nihil inseram, utpote de illis commodius in sequentibus classibus, in quas illos ordinavimus, dicturus. Inter celebres Italiæ Sæculi XV. Grammaticos locum tenent *Laurentius Valla*, *Franciscus Philelphus*, *Nicolaus Perotus*, *Nicolaus Leonicenus*, *Hermolaus Barbarus*, *Julius Pomponius Lætus*, *Joannes Jovianus Pontanus*, *Marcus Antonius Sabellicus*, & *Angelus Politianus*, de quibus hic pauca dicemus. *Laurentius Valla*, Patricius Romanus, & Canonicus *S. Joannis Laterani*, fuit Grammaticus & Orator facundissimus, Græcæ & Latinæ Linguæ peritissimus, sed acris ac supra modum mordacis ingenii, qui nec Grammaticis, nec Theologis sui Sæculi pepercit, eosque acuto calamo & acerbiore stylo perstringere non dubitavit. Ea Censoria libertate innumeros sibi conciliavit inimicos, à quibus ad Inquisitionis Tribunal delatus, in carcerem trusus est, ac pro hæretico damnatus, *Alphonsi* Aragoniæ Regis precibus ignis pœnam quidem evasit, erroribus tamen publicè ejuratis, in claustro FF. Prædicatorum virgis privatim Neapoli cæsus est. Præter sex libros, quos edidit *Elegantiarum Linguæ Latinæ*, alia scripsit non spernendæ Lectionis Opuscula; quibus nomen suum ad notitiam posteritatis cum laude transmisit. Obiit Romæ Kalendis Augusti anni MCCCCLV. & in Basilica Lateranensi sepultus. *Franciscus Philelphus*, patriâ Anconitanus, Latinas Græcasque Litteras docuit Bononiæ, Romæ, Florentiæ, Patavii, & Mantuæ. Plurima scripsit & stricta & soluta oratione, multa etiam transtulit è Græco in Latinum sermonem. Obiit Bononiæ anno MCCCCLXXXI. *Nicolaus Perotus*, natus Saxoferrati in Umbria, Græcas Latinasque litteras, quas perdiù docuit, apprimè callebat. *Polybium* gravissimum Historiarum Scriptorem Latinitate donavit, ediditque etiam *Commentarios Linguæ Latinæ*, qui excusi sunt Basileæ annò MDLI. Ad Archiepiscopatum Sipuntinum provectus è vivis excessit senescente Sæculo XV. *Nicolaus Leonicenus* natus Vicentiæ in Italia annò MCCCCXXVIII. Vir fuit Græcè & Latinè doctissimus, & eximius Medicus, qui primus Græca *Galeni* Volumina Latinè interpretatus est, & commentariis illustravit. Scripsit etiam Notas in *Dioscoridem*, & Opusculum, in quo omnibus ægris salutem & vitam restitui posse docet. Varias insuper Epistulas, & librum *De Plinii & aliorum Medicorum erroribus*. Pervenit ad annum ætatis suæ nonagesimum sextum, & omnibus membrorum ac sensuum officiis integer obiit Ferrariæ an. MDXXIV. *Hermolaus Barbarus* ex illestri *Barbarorum* apud Venetos ortus familiâ, bonis Disciplinis & Artibus ingenuis perpolitus, ac præter ingenii amœnitatem, quæ plurima in eo erat, Litteris Latinis Græcisque doctissimus fuit. Romam ab *Alexandro* VI. Pontifice Maximo Litteris invitatus venit, & ab illo Patriarcha Aquilejensis creatus est, sed non multò post contagio pestis Romæ sæviente, è vita sublatus est, sepultusque ad portam *Flaminiam*, quæ vulgò dicitur *Porta Populi*, anno MCCCCXCIV. Variæ ejus Epistolæ, Orationes, Prælectiones, Præfationes, aliaque Opuscula variis temporibus atque locis in lucem prodierunt. *Julius Pomponius Lætus*, aliàs *Petrus Calaber* dictus, vir fuit antiquitatis & Linguæ Latinæ puritatis studiosissimus, sed Linguæ Græcæ planè ignarus. Romæ maximo auditorum concursu docuit, & septuagenarius obiit sub *Alexandro* VI. Pontifice Maximo. Inter Opera, quæ edidit, præcipuè recensentur *Compendium Historiæ Romanæ*: libellus *de Antiquitatibus Urbis Romæ*: liber *de Magistratibus Romanis*: liber *de Arte Grammatica*, & *Epistolæ variæ*. Inter Primores Sæculi XV. Italiæ Historicos, Poëtas & Oratores habitus quoque est *Joannes Jovianus Pontanus*, Ceretu, Umbriæ oppido, oriundus, & ad omne eloquentiæ genus natus. Erat quidem austero supercilio, & toto oris habitu subagrestis, sed stylo & sermone perpolitus Lectorem rapit placido quodam orationis lapsu, atque verborum dulce quiddam resonantium amœno tinnitu demulcet aures, & in rebus etiam seriis multo cum sale jocatur. Obiit Neapoli sub initium decimi sexti Sæculi, ejusque Poëmata, & varia Opuscula prodierunt Venetiis ex *Aldi* officina an. MDXIX. & Basileæ anno MDLV. *Marcus Antonius Coccius Sabellicus*, Fabri Ferrarii filius, Romæ, Venetiisque humaniores literas professus, inter Litteratos inclytum nomen est adeptus. A Senatu Veneto

neto jussos, ut Reipublicæ res gestas litteris mandaret, viginti tres libros *De Rebus Gestis Venetorum* ab Urbe condita ad annum circiter MCCCCLXXXVII. edidit, obiitque septuagenarius turpi morbo confectus an. MDXI. Ejus *Orationes XII. Epistolarum Libri XII Varia Poëmata*, aliaque Opera Historiam, aut Grammaticam spectantia excusa sunt tum Parisiis, tum Venetiis. *Angelus* dictus *Politianus, à Monte Politiano*, Hetruriæ oppido, loco natali suo, fuit Canonicus Florentinus, Græcæ Latinæque Linguæ peritissimus. Grammaticus, Orator, & Poëta insignis, Græcas Litteras docuit Florentiæ magno Auditorum confluxu. Festinante Fato, & cum maximo Musarum dolore ereptus est, cum vix quadragesimum quartum ætatis suæ annum attigisset, an. MCCCCXCIV. Ejus Opera, elegantissimo stylo scripta, variis in locis & temporibus publica luce fuerunt donata. Hi sunt celebriores Grammatici, Poëtæ, & Oratores, qui Sæc. XV. nomen sibi in Italia fecerunt. Inter Historicos Scriptores, qui eodem Sæculo Italiam illustrarunt, primus ordine censetur *Theodoricus Niemus*, Clericus Lucensis, & Litterarum Apostolicarum Abbreviator, qui Historiam annorum XXXVII. descripsit libris quatuor, quorum tres priores sunt *De Schismate Universali*, quartus vero inscribitur: *Nemus Unionis.* Cautè tamen legendus est ille Historicus, eo potissimum nomine quod Pontifices tempore Schismatis Romæ, vel Avenione sedentes passim discerpit, atque acerrime insectatur, quamvis tamen sese hæreseon ac Schismatis hostem infensissimum prodat. Obiit Constantiæ tempore Concilii an. MCCCCXVI. *Joannes Franciscus Poggius, Brandolinus*, vel *Bracciolinus* cognominatus, Florentinus, Historiam Florentinam scripsit, & Litterarum Apostolicarum sub *Eugenio IV. & Nicolao V.* Scriptor disertissimus fuit. Obiit anno MCCCCLIX. ætatis suæ LXXX. In eodem Historiæ Florentinæ argumento versatus est *Leonardus Brunus*, Aretinus, ab *Aretio* Tusciæ Oppido, ubi natus est, cognominatus. Scripsit quippè libros XII. *Historia Florentinorum*, & alia Opera ad Historiam, & Grammaticam spectantia, & varias Epistolas; cumque esset Græcæ & Latinæ linguæ peritissimus, multa ex Græcis in Latinum sermonem transtulit. Historiam itidem Florentinam eodem Sæculo XV. concinnavit *Bartholomeus Scala*, Florentinus, eamque libris viginti complexus est ab origine Urbis usque ad an. MCCCCL. Sed morte præventus, quinque tantum libris extremam manum imposuit, obiitque anno MCCCCXCVIII. In describenda Mediolanensi Historia excelluerunt Sæc. XV. duo Itali Scriptores, *Bernardinus Corius*, Mediolanensis, & *Joannes Simoneta*, Calaber. Primus scripsit *Chronica Rerum Mediolanensium*. Alter composuit libros XXXI *de Rebus Gestis Francisci Sfortiæ Mediolanensium Ducis*. Denique, quatuor egregii Scriptores Itali de Historia Sæc. XV. optimè meriti sunt, videlicet *Blondus Flavius*, *Æneas Sylvius*, *Platina*, & *Jacobus Mensbona*, de quibus pauca hic attingere ac delibare sufficiet. *Blondus Flavius*, Foroliviensis, *Eugenio IV.* aliisque Pontificibus Romanis à Secretis & Epistolis, scripsit *Roma Triomphalis* libros X. *Pio II.* Pontifici Maximo dicatos: *Roma instaurata* libros tres *Eugenio IV.* inscriptos: *Italia illustrata* libros octo: *Historiarum Decades tres* ab anno Christi CCCC. ad an. MCCCCXL. Obiit Romæ pridie Non. Jun. an. MCCCCLVIII. & in *Ara Cœli*, ante introitum Templi sepultus cum Epitaphio, quod ei quinque ipsius filii posuerunt. *Æneas Sylvius*, postea ad Summum Pontificatum provectus, *Pius II.* dictus, natione Thuscus fuit, Patria Senensis; Vir undecumque doctissimus, Orator, Poëta, Historicus, Philosophus, & Theologus insignis, litteris, eloquentia, ingenii dexteritate & prudentia nulli secundus. Multa scripsit Opera, quæ variis temporibus atque locis excusa sunt, ipsius tamen *Historia Austriaca*, quæ ad annum usque MCCCCLVIII. pertingit, hactenus inedita servatur in Bibliotheca Vindobonensi, unde ejus editionem pollicetur *Petrus Lambecius* in Catalogo propriorum Operum pagin. 58. *Platina*, quem alii *Bartholomæum*, alii *Baptistam appellant*, patria Cremonensis, vel, ut alii volunt, Veronensis, humili loco, & obscuris natus est parentibus, sed cum ingenio subtilis esset & vehemens, eloquio disertus & nolens, animo constans & validus (sicut testatur *Trithemius* in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum) à viris doctis sui Sæculi summo in honore habitus est. Variam fortunam, dum viveret, expertus est. Nam à *Paulo Secundo* Pontifice Maximo bonis omnibus spoliatus in carcerem trusus est, inde postea à *Sixto Quarto* liberatus, Vaticanæ Bibliothecæ præfectus fuit, obiitque Romæ peste sublatus anno MCCCCLXXXI. Inter multa, quæ edidit, *Opera*, præcipuè commendatur Opus, quod scripsit *De Vitis Romanorum Pontificum* usque ad *Paulum Secundum*, & *Sixto Quarto* nuncupavit. Quod Opus *Onuphrius Panvinus*, Ordinis Eremitarum *Sancti Augustini*, postea recensuit, doctissimis Notis illustravit, eique adjecit Vitas *Sixti Quarti* & sequentium Pontificum usque ad Sanctum *Pium Quintum*, cui suam Platinæ Operis Continuationem obtulit ac consecravit. Consulto inter Historicos Italiæ Scriptores non percensui *Matthæum Palmerium*, Florentinum, qui præter libros IV. *De Vita Civili*, & alterum *De Bello Pisano*, *Chronicon Prosperi*, quod desinit in anno CCCCXLIV. mille additis annis perduxit usque ad annum millesimum quadringentesimum quadragesimum nonum. Hic enim Scriptor cum in Arianæ Hæresis suspicionem incidisset, & palinodiam decantare nollet, temeritatem capite luit, & flammis exustus est, teste *Trithemio* in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum, & ex eo *Genebrardus*. Quapropter, inter illustres Sæcul. XV. Italiæ Scriptores locum occupare haud debet. Nonnulli peritorum Sæc. XV. Italiæ Grammaticorum classi accensent *Theodorum Gazam*, sed hic Scriptor potiori jure in Græcorum Auctorum classe reponendus est, quia patria Thessalonicensis fuit, & solum in Italiam venit, quando *Amurathes* Turcarum Imperator omnem victricibus armis Græciam devastaret. Latinas Litteras in Italia didicit, in quarum cognitione tantum profecit, ut summa felicitate & omnium admiratione Latina Græcè, & Græca Latine verteret, nec planè dignosci posset, an exactius & certius ab eo Latina Græcè, an ipsa Græca Latine verterentur. Opera plurima eruditione plena reliquit, obiitque Romæ, quo ex Græcia venerat, anno Christi MCCCCLXXVIII. *Friderico III.* Romanorum Im-

perium gubernante, & *Sixto IV.* Summum Pontificatum tenente. Classem eruditorum Sæc. XV. Italiæ Scriptorum claudent tres eximii Viri, *Marsilius Ficinus*, *Joannes Picus Mirandulanus*, & *Franciscus à Ruvere*, quorum primus Vir fuit, teste *Bellarmino* in libro De Scriptoribus Ecclesiasticis, *peritus non vulgariter tum Sacra Theologia, tum etiam Platonica Philosophia*. Græcæ, & Latinæ Linguæ cultor studiosissimus fuit. Multos Scriptores Græcos, ipsumque *Platonem* Latinos fecit, & complura scripsit Opuscula, quæ à viris doctis cum singulari oblectatione leguntur, & quibus ipse excellentis ingenii sui venam posteris ostendit. Obiit in patria anno MCCCCXCIX. quo tempore *Ludovicus duodecimus* Galliarum Rex, Alpes cum potenti exercitu supergressus, bellum atque terrorem in Italiam inferebat. Alter Scriptor, seu *Joannes Picus* dictus *Mirandulanus*, eo quod Mirandulæ Dominus, & *Concordia* Comes esset, ac Princeps, in omnium artium, scientiarum, & linguarum varietate fuit usque ad miraculum excultus. Exactè tenebat Linguas Græcam, Latinam, Hebræam, Chaldaicam, & Arabicam, suique sæculi ingeniorum *Phœnix* à viris eruditis nuncupatur. Juvenili ardore impulsus Romam venit, ubi Conclusiones nongentas in omni scientiarum genere disputandas annos natus dumtaxat XXIV. proposuit. Verùm *Innocentius Octavus* Libellum complectentem hujusmodi nongentas Conclusiones *Joannis Pici Mirandulani* damnavit anno MCCCCLXXXVII. & sub pœna Excommunicationis legere prohibuit, eo quod in his Propositionibus Dialecticis, Physicis, Metaphysicis, Moralibus, Theologicis, Magicis, Cabalisticis, nonnullæ *suspecta & hæresim sapientes* visæ essent Episcopis, & aliis Sacræ Theologiæ, & Juris utriusque Professoribus, quibus illarum examen demandaverat Pontifex. Nullam indè tamen labem contraxit *Joannes Picus Mirandulanus*, quia prædictas Conclusiones gratia tantùm Scholasticæ Disputationis, sc sub Apostolicæ Sedis correctione disputandas publicaverat, & tales demùm se eas habiturum professus fuerat, quales per Summum Pontificem judicarentur; jurejurando promittens, se cuicumque Declarationi, quam ipsum *Innocentium VIII.* Pontificem Maximum super hoc facere contingeret, lubentissimè assensurum. Hinc *Joannes Picus Mirandulanus*, misso Philosophiæ studio, castiori Theologiæ totus incubuit, Christianæ Religionis veritatem adversùs Judæos & Mahumetanos tutandam suscepit, præsertim vero impiam ac ineptam Astrologorum gentem aggressus funditùs debellavit. Deo, & Sacris Literis jugiter vacans *Joannes Picus Mirandulanus*, decreverat, relicto sæculo, in Ordine FF. Prædicatorum totum se Deo consecrare, sicut testatur ejus ex fratre Nepos, *Joannes Franciscus Picus Mirandulanus*, qui illius Vitam edidit, Patruo suo doctrina non impar, & ipse egregiis lucubrationibus non minùs, quàm Nobilitate illustris. Obiit *Joannes Picus Mirandulanus* annos natus XXXII. Florentiæ, XV. Kalendas Decembris an. MCCCCXCIV. quo die *Carolus Octavus* Galliarum Rex, eamdem urbem ingressus est. In habitu FF. Prædicatorum, quem suscepturum pridem voverat vir ille, non minùs pietate, quàm doctrina conspicuus, sepultus est in Ecclesia Sancti *Marci*. De *Francisco à Ruvere*, natione Italo, Patria Savonensi, Ordinis FF. Minorum, qui postea ad Summum Pontificatum provectus, *Sixtus IV.* fuit appellatus, plura jam diximus in Colloquio II. agendo de Romanis Pontificibus. Quapropter, hic referre sufficiet Opera ab eo edita, dum adhùc Cardinalis esset. Scripsit Tractatum *De Sanguine Christi*; alium Tractatum *De potentia Dei* contra errorem cujusdam Carmelitæ Bononiensis, affirmantis, Deum sua omnipotentia damnatum hominem salvare non posse. Uterque Tractatus prodiit Romæ an. MCCCCLXXI. Alios insuper duos Tractatus, quorum unus est *De futuris Contingentibus*, alter *De Conceptione Beatissima Virginis*, memorat *Lucas Vvadinghus* in libro *de Scriptoribus Ordinis Minorum*, eosque in Bibliothecis Italiæ adhùc MSS. asservari ait. *Aggressus est* etiam idem *Sixtus Quartus* dum adhùc Cardinalis esset, *Opus admodum necessarium; ostendere enim annisus est rationibus, quidem & non vulgaribus, Thomam Aquinatem, & Scotum in Sententiis convenire, licet verbis differre viderentur, ad tollendas discordias, & altercationes, quæ ob hanc rem inter utrumque Ordinem quotidie nascebantur; tanta enim integritatis habebatur & doctrinæ, ut huic uni ex cœtu Cardinalium ad fidem pertinentia potissimum committerentur.* Verba sunt *Platinæ* in Vita manuscripta ejusdem Summi Pontificis *Sixti IV.* Sed de celebrioribus Italiæ Sæculi XV. Scriptoribus satis hactenùs dictum sit.

D. Clarissimos Scriptores, qui ob singularem eruditionem Sæculo XV. nomen suum in Hispania posteris commendarunt, in quarta Classe collocasti, de illis itaque juxta præscriptum ordinem hic breviter disserendum nobis est.

M. De Scriptoribus, qui Monasticæ, aut Regulari vitæ addicti Sæculo decimo quinto Hispaniam doctrina illustrarunt, in sequentibus Classibus, in quas illos distribuimus, opportuniùs dicturi, quatuor dumtaxat celebres hic proferam Hispaniæ Scriptores, qui in Classibus proximè sequentibus locum habere haud possunt. Hi porro sunt *Paulus à Sancta Maria*, *Hieronymus à Sancta Fide*, *Alphonsus Tostatus*, & *Jacobus Perezius*, quorum Opera toti Orbi notissima paucis verbis indicabo. Et primo quidem, *Paulus à Sancta Maria*, natione Hispanus, Secta Judæus, nobilitate, opibus & doctrinæ laude, in ea Gente facilè Princeps, ad Christianam Fidem lectione Operum Sancti *Thomæ Aquinatis* conversus est. Carthaginensis primùm Episcopus creatus, deinde ad Burgensem translatus fuit, unde illi *Burgensis* cognomen adhæsit. Hispaniæ Regibus charissimus fuit, & scrinio Regio præfectus, multa prudentiæ, industriæ, fideique suæ in hoc obeundo munere egregia specimina dedit. Sacras Literas, in quibus versatissimus erat, illustravit tum *Additionibus notabilibus ad Postillas Nicolai de Lyra*, tum *Scrutinio Scripturarum* duos in Libros diviso. Obiit die XXIX. Augusti anni MCCCCXXXV. ac tres reliquit filios, quos in Judaismo procreaverat, videlicèt *Alphonsum*, qui patri in Episcopatu Burgensi successit, & Author est *Anacephalæosis Rerum Hispaniæ*; *Gonsalvum*, qui fuit Episcopus Placentinus, & *Alvarum Garsiam*, qui familiam propagavit, & de rebus à *Joanne II.* Castellæ Rege gestis Commentarios scripsit. *Hieronymus à Sancta Fide*,

natione

natione itidem Hispanus, & ex Judæn Christianus, nec non *Petri de Luca*, seu *Benedicti XIII.* Medicus, edidit librum *de refellendis Judæorum erroribus*, in quo eorum perfidiam non modo ex Propheticis Oraculis, sed ex Rabbinorum sententiis refellit. Alium etiam composuit librum ad profligandos *Talmedis* Judaici errores. Uterque liber habetur in Bibliotheca Patrum Coloniensi Tomo XIV. & Lugdunensi Tomo XXVI. *Alphonsus Tostatus*, Doctor Salmanticensis, & Abulensis Episcopus, Vir fuit stupendæ memoriæ, incredibilis diligentiæ, inexhausti laboris, ac rari planè judicii, qui non modo intima Theologiæ adita penetrarat, sed in omni genere Disciplinarum, Philosophiæ, Mathematicæ, Geographiæ, Historiæ, ac Juris utriusque notitia erat exercitatissimus, præcipuè vero in Sacris Scripturis tam Veteris, quam Novi Testamenti, ad quas dilucidandas grandia viginti quatuor Volumina edidit, præter varia Opuscula, quæ Tomo XXV. sunt comprehensa. Fertur etiam, plusquam quadringentos illius libros, dum ex Hispaniis in Italiam prælo destinati adveherentur, naufragio interiisse. Aliquas *Alphonsi Tostati* propositiones *Eugenius Quartus* damnavit, easque noster *Joannes* Cardinalis *de Turrecremata* edito libro impugnavit, quas tamen idem *Tostatus* Commentario, cui *Defensorie* nomen fecit, vindicavit, & *Eugenio Quarto* Pontifici Maximo porrexit Schedulam, quâ se Ecclesiæ & Sanctitatis ipsius judicio lubenti, demissoque animo subjiciebat. Obiit, non minùs pietate, ac Religionis zelo, quam doctrina insignis, anno ætatis suæ quadragesimo, Christi vero millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, & sepultus est in Ecclesia Abulensi, isto Elogio ab Hispanis donatus:

Hic stupor est Mundi, qui scibile discutit omne.

Denique, *Jacobus Perezius*, Valentia oriundus, ex Ordine Eremitarum Sancti *Augustini*, ad Christopolitanom, seu Chrysopolitanum Episcopatum assumptus, & *Roderici Borgia* Cardinalis Valentini suffraganeus, edidit Commentarios in Psalmos & Cantica Salomonis, nec non Libellum contra Judæos de Christo generis humani Redemptore. Migravit è Vita an. MCCCCXCI.

D. Cùm retinuerit adhùc Sæculo XV. Ecclesia Anglicana antiquam fidem, verum Dei cultum, Patrum Dogmata, Summorum Pontificum & Conciliorum Decreta, facilè adducor, ut credam, complures eo Sæculo floruisse in Anglia Scriptores, qui moribus inculpati, & doctrina existimati magnam laudem & nominis gloriam bonis artibus compararunt.

M. *Joannes Pitseus* in Libro *de illustribus Angliæ Scriptoribus, Ætate decima quinta, & Joannes Baleus* in Libro *illustrium Scriptorum Majoris Britanniæ* Centuriis octava & nona bene multos recensent Scriptores Anglos, qui Sæculo decimo quinto litteris & pietate floruerunt, quique ferme omnes Vitam Monasticam aut Regularem Disciplinam in Ordinibus Religiosorum Mendicantium, potissimùm in Ordine Carmelitarum, professi sunt. Nos vero de Scriptoribus Anglis, qui Sæculo XV. vitæ Monasticæ, aut Regulari Disciplinæ fuerunt addicti, in sequentibus Colloquiis dicturi, illos dumtaxat Scriptores Anglos hic referemus, qui ad sequentes classes ablegari haud possunt, quos inter primo loco hi reponi debent, qui grassantem in Anglia Wicleffianam Hæresim eruditis libris confutarunt. *Thomas Arundellius*, ex illustrissima Comitum Prosapia apud Anglos oriundus, ad natalitium familiæ splendorem virtutes eximias & singularem adjunxit doctrinam. Factus est primùm Episcopus Eliensis, deinde Archiepiscopus Eboracensis, tum Angliæ Cancellarius, & tandem Archiepiscopus Cantuariensis. In fide Catholica propugnanda, & in Wicleffiana profliganda hæresi multùm laboravit. *Commentaries* edidit in librum Sapientiæ, & *Explicationum Passionis Domini nostri Jesu Christi*, obiitque an. MCCCCXV. *Richardus Grasdales*, natione Anglus, & Doctor Academiæ Oxoniensis Wicleffianam Hæresim acriter etiam oppugnavit, quippè qui, teste *Thoma Waldensi* in suo zizaniorum fasciculo, unus fuit ex duodecim Doctoribus, qui sub *Thoma Arendellio*, Cantuariensi Archiepiscopo, *Joannis Wicleffi errores* condemnarunt. Multa de Historia, & de aliis argumentis partim versu, partim soluta oratione scripsit, ut videre est apud laudatos *Pitseum, & Baleum*, qui etiam testantur, eum fuisse virum pietate & doctrina celebrem, Poëtam non spernendum, elegantem Oratorem, Philosophum acutum, Historicum insignem, & Theologum solidè doctum. *Richardus Snettishamus*, natione Anglus, Sacræ Theologiæ Doctor, & Professor Oxoniensis, ejusdemque Academiæ Cancellarius, electus pariter fuit cum aliis undecim Doctoribus ad examinandam Hæresiarchæ *Joannis Wicleffi* doctrinam, & ad suam Censuram de ea ferendam, librumque scripsit contra quosdam *Wicleffi* articulos, & diversa alia Opera, quorum Catalogum texunt *Baleus & Pitseus*, asseruntque, eum fuisse Virum pietate, vitæ integritate, morum candore, castitate, temperantia, modestia præditum, & charitate in proximos, magnoque divinæ gloriæ zelo ferventissimum. His Scriptoribus Anglis, qui Sæculo XV. in *Wicleffi errores* calamum acuerunt, accenseri itidem debent *Guillelmus Berton*, Oxoniensis Cancellarius, *Rodulphus Strode* ex Martonensi Oxonii Collegio, *Joannes Scaffanius, & Stephanus Patringtonius*, Menevenses Episcopi, *Robertus Waldebie* Eboracensis Archiepiscopus, *Robertus Alingtonies*, Oxoniensis Academiæ Cancellarius, *Joannes Luccus*, Doctor Oxoniensis, qui sub *Thoma Arundellio* Archiepiscopo Cantuariensi Censor designatus est Operum *Joannis Wicleffi*, & ex his erroneos articulos collegit ducentos sexaginta, quos Concilio Londinensi damnandos proposuit; pluresque alii Angli Scriptores, quos longum esset hic percensere, & de quorum Operibus, doctrina & pietate latè disserunt *Balees, & Pitseus*. Regnante in Anglia Sæculo XV. *Henrico VII.* floruisse litteras in Anglia, & à diversis multa Collegia iis addiscendis erecta esse in Civitatibus & Academiis Oxonii & Cantabrigiæ, scribit *Polydorus* ad finem libri XXVI. *Historia Anglicana*, & inter illos qui eo Sæculo magnum in Anglia litteris incrementum dederunt, maximè commendat *Joannem Coletum*, patria Londinensem, & Decanum Ecclesiæ *S. Pauli* ejusdem Civitatis, qui, ut ait, mentis virtute & vitæ integritate ornatus, apud suos Anglos alter penè Apostolus *Paulus* habitus est.

Ma-

Magnificam Londini ad Cœmeterium Paulinum Scholam erexit, in qua Civitatis instruerentur pueri, & ex suis facultatibus in annos singulos honorarium, seu stipendium constituit, quo Ludimagistri bonis litteris juventutem erudientes omni deinceps tempore gratuito docerent. Vixit *Joannes Coletus* usque ad annum MDXIX. quo multis virtutibus Christianis clarus obiit, ac non pauca à se scripta reliquit Opera, quæ recensent *Baleus*, natione Anglus, qui librum edidit *de Scriptoribus Britannicis* in novem Centurias digestum, & *Joannes Pitseus*, natione itidem Anglus, qui *illustrium Angliæ Scriptorum* Catalogum per singulas ætates distributum contexuit. Hos itaque duos Authores Anglos, qui eo de argumento date opera & copiosissimè differunt, potissimùm consulere debes, si pluta scire aveas de Viris illustribus, qui Sæculo XV. doctrina & pietate Angliam nobilitarunt, variisque editis Operibus eruditionis laude claruerunt.

D. Juxta Ordinem, quem, in referendis Sæculi XV. Scriptoribus Ecclesiasticis, in limine hujus Colloq ii præfixisti, ad illos Scriptores nunc recto tramite pergere debemus, qui eodem Sæculo in Germania celebriores fuerunt, quorum res gestas maximè memorabiles, præsertim ad Ecclesiæ, & Reipublicæ litterariæ statum pertinentes, nec non Opera ab ipsis edita notare, & historica narratione perstringere juvat.

M. Præter bene multos celebres Scriptores Germanos, qui Sæculo XV. Monasticam vitam vel Regularem Disciplinam in Ordinibus Religiosorum Mendicantium professi, Ecclesiam doctrina & Sanctimonia illustrarunt, e quosque in sequentibus Classibus, in quas illos ordinavimus, mox laudaturi sumus; suppetunt alii Germaniæ Scriptores, qui eodem Sæculo nec vitæ Monasticæ, nec Disciplinæ Regulari addicti, litteras impensè coluerunt, & perdoctis suis lucubrationibus præclarum apud Viros eruditos nomen sibi compararunt, de quibus breviter in præsentia, juxta ordinem Chronologicum, disseremus. Circa annum MCCCCXX. *Theodoricus Engelhusius*, natione Germanus, Ecclesiæ Hildeshemensis Canonicus, claruit, & scripsit *Chronicon Chronicorum*, seu Chronicon Universale rerum in Ecclesia & Repoblica gestarum ab Orbe condito ad annum MCCCCXX. Primus hoc Chronicon è tenebris eruit ac publici juris fecit *Joachimus Joannes Maderus* Helmstedii anno MDCLXXI. Alter Scriptor, dictus *Meffretus*, Ecclesiæ Misnensis Presbyter, floruit in Germania circa annum MCCCCXLIII. & scripsit *Hortulum Reginæ*, seu Sermones de Sanctis, & Dominicales per totum annum in partes Æstivalem & Hiemalem distributos, qui prodieruntNorimbergæ an.MCCCCLXXXVIII. & Basileæ anno MCCCCLXXXVIII. Huic Scriptori coævus fuit *Petrus de Pilichdor*, natione itidem Germanus, qui librum scripsit contra *Sectam Waldensium*, quem cum *Reinerii* Ordinis Prædicatorum Opere ejusdem argumenti *Gretserus* edidit Ingolstadii an. MDCXIII. Verùm, illos Germaniæ Scriptores doctrina longè superavit *Nicolaus de Cusa*, in vico Cusæ ad Mosellam in Diœcesi Trevirensi natus. Hicquippe in Concilio Basileensi eximiæ doctrinæ specimen dedit, à quo postea secedens, & *Eugenio Quarto* Pontifici Maximo adhærens, ejus auctoritatem contra Antistites Basileenses, qui ei parere detrectabant, acerrimè tuitus est. Inter Ecclesiæ Romanæ Cardinales à *Nicolao V.* successore *Eugenii Quarti* anno MCCCCXLVIII. adscriptus, deinde Brixiensis Episcopus creatus, maximis Sedis Apostolicæ Legationibus in Germania, Gallia, & Anglia præclarè defunctus est. Vir fuit ob summam eruditionem ferè pro miraculo habitus, in divinis Scripturis, in sæcularibus litteris, & in omni disciplinarum genere diligentissimè versatus, Theologorum suo tempore facilè Princeps, Philosophus, Rhetor, & Mathematicus celebertimus, ingenio subtilis, & eloquio disertus, trium linguarum, Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ egregiè peritus, vita & conversatione integerrimus, pietatem cum omnigena eruditione conjunxit, multaque præclara scripsit Opera, quæ sæpiùs typis excusa tribus Tomis sunt comprehensa, in Editione Basileensi anni MDLXV. Obiit Tuderti in Umbriæ, an. MCCCCLXIV. ejusque corpus Romam translatum sepulturæ mandatum est in Ecclesia ejus titulari *Sancti Petri in Vinculis*, ut ipse Testamento caverat, pro sua singulari erga gloriosum illum Apostolum religione. Hunc *NicolaumCusanum* inter Scriptores Dominicanos recenset noster *Ambrosius de Altamura* in *Bibliotheca Dominicana* Centuriæ tertia ad an. MCCCCLXIV. Verùm, ut candidè fatear, nulla suppetunt probatæ fidei monumenta, ex quibus evinci possit, hunc *Nicolaum de Cusa* Familiæ Dominicanæ fuisse alumnum. Ne quis autem existimet, me quidquam gloriæ Familiæ Dominicanæ inde decerpere voluisse, libenter hic usurpabo verba doctissimi Patris *Mabillonii*, Congregationis *Sancti Mauri* Benedictini, qui in Præfatione ad Seculum secundum Benedictinum respondens iis, qui contra eum querebantur, quod plures Scriptores Monachos, quos illi Ordini Benedictino vindicandos esse censebant, ad extraneorum Classem ablegasset, hæc numero VII. habet: *Quid attinet ementitos & ascititios Ordini Benedictino* (dicam ipse. Dominicano) *affingere honores? Na illi ignavam & otiosam familia sua expendunt operam, qui ejus decora immodicis efferunt elogiis; nec tantum perficere inceptus injuriam possent injusti contemptores, aut vituperatores, quantùm laudatores nimii, & præcipites, qui dum laudibus sine delectu studens, & vera falsis immiscent, etiam veritatem in discrimen adducunt, contingitque illis, ut nec vera dicentibus credatur.* Haud vulgarem laudem apud Viros eruditos Sæculi decimi quinti sibi conciliavit *Joannes Naucleras*, natione Germanus, Professor & Rector Academiæ Tubingensis, qui scripsit *Universale Chronicon* comprehendens res memorabiles Sæculorum omnium ac gentium, ab Orbe condito usque ad annum MD. Prodiit primùm Tubingæ anno MDXV. deinde Coloniæ cum *Surii* Appendice ad anno MDI. usque ad annum MDLXIV. sæpiùs fuit excusum. Inter celebres Sæculi XV. Germaniæ Scriptores *Joannem Reuchlinum*, dictum *Capnionem*, natione Germanum, reponunt nonnulli, quos inter *Desiderius Erasmus* pluribus eum commendat in ea, quam suis Colloquiis inseruit, *Apotheosi Joannis Reuchlini Capnionis*; Verùm ipse, licèt ultro fateor, *Joannem Reuchlinum* accuratissima linguarum La-

Latinæ, Græcæ, Hebraicæ, & Chaldaicæ scientiâ fuisse apprimè excultum, eumque in Germania Hebraicarum & Græcarum Litterarum, Latinarumque elegantiarum studium maximè promovisse; illum tamen inter illustres Germaniæ Scriptores non recenseo, tum quia omnes promiscuè Monachos, & Religiosos Ordinum Mendicantium, edito *Obscurorum Virorum Epistolarum* volumine, deridendos propinavit, indeque eorum animos graviter pupugit; tum quia etiam Hebraicæ Cabalæ Mysteriis initiatus, totum sese his nugis & insomniis devovit. Quo factum est, ut *Jacobus Hogostratus*, Dominicanos eum apertè Cabalam profitentem acerrimè impugnaverit. Quod ægrè ferens *Joannes Reuchlinus*, Dominicanos acriter insectatus est, & ut illis infamiæ notam inurere posset, fabulam finxit de quatuor Dominicanis ob ficta miracula apud Bernatea ad ignem damnatis, quam *Desiderius Erasmus*, ei amicissimus, & statûs Religiosi osor, propalare ausus est in suis Colloquiis Familiaribus, videlicèt in *Colloquio de Exequiis Seraphicis*. Sed hanc malè consarcinatam fabulam, quam nonnulli Historici ex *Joanne Reuchlino*, & *Desiderio Erasmo* exscripserunt, invictis momentis confutavit *Joannes Casalas*, Scriptor elegans, Ordinis Prædicatorum, in libro Apologeticn, cui Titulus est: *Candor Lilii*, pag. 420. & seq. Sed misso *Joanne Reuchlino*, quem *Theodorus Beza* in libro suarum Iconum Calvinistis Principibus accensuit, veniamus nunc ad illustres Viros, quos in septima Classe reposuimus, seu ad Clarissimos illos Scriptores, qui Sæculo decimo quinto Monasticam Vitam professi, doctrina & pietate in Ecclesia præfulserunt.

D. Obsecro te, ut in ista Classe delectum aliquem habeas, ac illos dumtaxàt percenseas Monachos, qui Sæculo decimo quinto celebriores & Sæculorum memoriâ digni habentur, prætermissis aliis, qui vel minus noti sunt, vel nullius nominis. Hos quippè omnes si hic in medium proferre velles, longiùs, quàm par sit, nostrum protraheretur Colloquium.

M. Primùm in hac Classe, juxtà Ordinem Chronologicum, constituam *Gobelinum Personam* natione Germanum, io antiqua Saxonia, quæ nunc *VVestphalia* dicitur, natum. Floruit circa annum MCCCCXVIII. Paderbornensis Ecclesiæ primùm Decanus, posteà mundo nuncium remittens, cucullam induit; & sexagenario major abiit è vivis. Scripsit *Chronicon* ab Orbe condito usque ad annum Christi MCCCCXVIII, quod vulgò *Cosmodromium* appellatur, prodiitque cum Notis & Appendice *Henrici Meibomii* Francofurti anno 1599. Edidit etiam vitam *S. Meinulphi* Paderbornensis Diaconi & Confessoris, quem ex fonte sacro suscepit *Carolus Magnus* Imperator. Confundi autem non debet hic *Gobelinus Persona* cum *Joanne Gobelino* Vicario Bonnensi, qui *Pio secundo* Pontifici Maximo ab Epistolis fuit, & cujus sub nomine prodierunt *Commentarii Rerum Memorabilium, quæ ejusdem Pii temporibus contigerunt*. In conscribendis Chronicis & Historiis, *Gobelino Persona* haud inferiores fuerunt quatuor Sæculi decimi quinti Monachi, videlicèt *Thomas Valsinghamus*, *Joannes Trithemius*, *Ambrosius Camaldulensis*, & *Vvernerus Relevvink de Laer*, quorum primus, seu *Thomas Valsinghamus*, natione fuit Anglus, patriâ Norfolciensis, Ordinis Benedictini Monachus in Cœnobio *S. Albani*. Duas de Rebus Anglicis scripsit Historias, breviorem unam, quæ initium sumit ab anno MCCLXXIII. in quo *Matthæi Parisii* Historia Anglicana desinit, usque ad annum MCCCCXXII. Altera Historia, quæ prolixior est, cui titulus est: *Hypodigma Neustriæ*, incipit ab irruptione Normannorum in Angliam, seu ab anno MLXVI. & producitur usque ad annum MCCCCXVII. Præter isthæc scripsit *Valsinghamus Auctarium Polychronici Ranulphi Higdeni*, quod, teste *Baleo* Centuriâ VII. cap. 88. *De Illustribus Britanniæ Scriptoribus*, habet rarissimas Historias, & à nullo alio scriptas. Denique, *Walsinghamus* Historiam *Henrici* V. Angliæ Regis, cujus temporibus vixit, litteris consignasse dicitur. *Joannes Trithemius*, priùs Abbas Spanheimensis, post Abbas VVirciborgensis, natione Germanus, natus est anno MCCCCLXII. in pago Trittenheim ad Mosellam. In Academiis Trevirensi, & Heidelbergensi humanioribus Litteris excultus, Ordini *S. Benedicti* annos natus viginti duos in Cœnobio *S. Martini* Spanheimensi nomen dedit, tantamque sibi apud sodales rarâ eruditione, & pietate eximia auctoritatem conciliavit, ut juvenis adhuc communi Monachorum suffragio Abbas fuerit electus. Totum deinceps animum ad litteras prosequendas cùm appulisset, intima recondítioris eruditionis penetralia reseravit, evasitque eruditus Philosophus, Mathematicus, Poëta, Historicus, & Theologus adeò insignis, ut inter sui Sæculi Scriptores doctrina claros, paucos habuerit æquales, incertum, an ullum superiorem. Scripsit *Chronicon Monasterii Hirsaugiensis* in Diœcesi Spirensi: *Chronicon Monasterii Spanheimensis* in Diœcesi Moguntina: *Chronicon Monasterii S. Jacobi Majoris* in suburbio Herbipolitano: Librum *De Illustribus Germaniæ Viris*: Librum *De Illustribus Viris Ordinis Sancti Benedicti*: Librum *De laudibus Ordinis Fratrum Carmelitarum*: Catalogum *Scriptorum Ecclesiasticorum*, in quo Scriptorum DCCCCXXX. circiter vitas accuratè descripsit, elogia contexuit, & Opera ab eis edita enumeravit. *Trithemii* Opera Historica Francofurti anno MDCI. edi curavit *Marquardus Freherus*, ejus verò Opera ascetica *Joannes Busæus* Societatis JEsu Theologus edidit Moguntiæ anno MDCIV. De *Joannis Trithemii* Operibus plura legesis apud *Vossium* lib. 3. *De Historicis Latinis* cap. 10. & apud *Labbeum* in Dissertatione Historica *De Scriptoribus Ecclesiasticis*. Hoc unum dumtaxàt hic breviter observabo, Opus quod *Joannes Trithemius* edidit de *Steganographia*, seu de Arte occultis characteribus scribendi, à pluribus fuisse Magiæ insimulatum, sed perperàm; ut videre est apud *Spondanum* ad annum MCCCCXIX. Num. IX. & X. ubi *Joannem Trithemium*, de Ecclesia, de Ordine suo, ac re Litteraria optimè meritum ab omni adeò nefandi criminis culpâ immunem fuisse ostendit, nihilque toto eo Opere esse, quod magicam artem oleat. Obiit *Joannes Trithemius* anno MDXVI. Italiam Sæculo XV. plurimùm illustravit *Ambrosius Camaldulensis*, Portucu Flaminiæ Oppido, non procul Florentiâ oriundus, Ordinis Camaldulensium Abbas Generalis. Linguam Græcam apprimè callebat, ejusque opera *Eugenius* IV. Pontifex Maximus ad promovendam unionem

unionem Græcorum cum Latinis in Conciliis Ferrariensi & Florentino feliciter usus est, præter varia Opuscula Scriptorum Græcorum, quæ Latio donavit *Ambrosius Camaldulensis*, alia non contemnenda ingenii sui monumenta proprio Marte composuit, inter quæ numerantur *Chronicon Montis Casini*, & duo libri Rerum à se gestarum cùm Generalem Ordinis sui Præfecturam obiret. Extant etiam libri ejus Epistolarum XVI. MSS. in Bibliotheca S. *Marci* Florentina. Obiit Constantiæ anno MCCCCXC. & à *Poggio*, *Paulo Jovio*, *Raphaele Volaterrano*, & *Jacobo Philippo Bergomate* celebratur. Circa finem Sæculi XV. claruit *Wernerus Relevvink de Laer*, natione VVestphalus, Ordinis Carthusianorum Monachus in Cœnobio Sanctæ *Barbaræ* Coloniensi, qui præter varia Opera, edidit *Fasciculum Temporum*, omnium Antiquorum Chronica complectentem, & per sex Ætates digestum, ab Orbe condito ad sua usque tempora, hoc est, usque ad annum MCCCCLXXX. Huic *VVerneri* Fasciculo temporum, seu Chronico Appendicem adjecit *Joannes Linturius* Hoffiensis in Voitlandia Pastor; & continuavit ad annum usque MDXIV. De hoc Carthusiano Scriptore plura legesis apud *Arnoldum Bostium* librum *De Viris illustribus Carthusianis* cap. ultimo, & *Joannem Tritheminm* tam in *Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum*, quàm in libro *De Viris Illustribus Germaniæ*. Clarissimis hisce Monachis, quos hactenùs laudavimus, quique Sæculo decimo quinto de Historia scripserunt, haud immeritò addi debent duo alii Ordinis Cistercienfis Monachi, *Joannes Brando*, & *Bonifacius Simoneta*; qui eodem Sæculo magnum sibi nomen fecerunt. Primus, natione Belga, & in Cœnobio Dunensi Monachus, scripsit Historiarum Volumen triplex, quod *Chronodomon* appellavit, ab Orbe condito ad annum millesimum quadringentesimum decimum quartum, quodque *Ægidius à Roya* in compendium redegit, & ad annos octodecim continuavit. Alter, seu *Bonifacius Simoneta*, gente Italus, patriâ Mediolanensis, & Abbas Monasterii S. *Stephani de Corna* in regione Placentina, scripsit ad *Carolum* VIII. Galliæ Regem *Commentarios de persecutionibus Christianis, & Pontificum Historiam à S. Petro usque ad Innocentium* VIII. Prodiit Opus istud Mediolani anno MCCCCXCII. & Basileæ anno MDIX. Alios Monachos, qui Sæculo decimo quinto pietate insignes, libros asceticos, seu morales, vel Commentaria in Scripturam sacram, vel Sermones de Sanctis ediderunt, si hìc inserere vellem, vix in tanta rerum dicendarum copia finem posset invenire oratio. Sufficiet itaque duos eo in genere scribendi peritos proferre Monachos, qui agmen claudent nobilium Scriptorum, quos eodem Sæculo protulit Monasticus Ordo. Primus est, *Henricus de Hassia*, natione Germanus, Ordinis Carthusiani Professor, qui *Regulas ad discernendum peccatum mortale à veniali*, & librum *De Contractibus & Ordine Censuum* composuit. Inter Asceticos Scriptores locum etiam idem Author habere debet, ob *Speculum animæ*, & librum *De Discretione spirituum* inter Scripturæ sac. Interpretes pariter commendandus ob Commentaria in Genesim, & Exodum in Proverbia, in Apocalypsim: inter Scholasticos similiter annumerandus ob Magistri Sententiarum libros egregiis Commentariis illustratos. Obiit anno MCCCCXXVII. eumque celebrant *Trithemius*, *Petrus Sutor*, *Sixtus Senensis*, *Possevinus*, & alii. Alter Scriptor Monachus est *Joannes Raulinus*, patria Tullensis, sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, Ordinis Cluniacensis eximius Concionator, qui *Sermones Quadragesimales: De Festivitatibus Sanctorum totius anni: De Eucharistia: Itinerarium Paradisi*, seu *Sermones de Pœnitentia*, & alia id genus concinnavit Opuscula. In vivis esse desiit Lutetiæ, in Cluniacensi Collegio anno MDXIV. ætatis suæ LXXI. Sed de illustrioribus Monachis Scriptoribus hactenùs satis. Nunc amplissimam Ordo FF. Prædicatorum dicendi suppeditat materiem cui, ut *S. Hieronymi* verbis utar, *Homerus*, *Demosthenes*, *Tullius* succumberent, aut inviderent. Ex eo quippè facto Ordine prodierunt Sæculo decimo quinto doctissimi Scriptores, Fidei pugiles fortissimi, Ecclesiæ Athletæ invictissimi, sanæ doctrinæ vindices, quorum libri splendent eloquentiâ, ardent pietate, & zelo; reconditamque in omni scientiarum genere continent doctrinam, adeò ut possint gloriari cum Apostolo *Paulo*, se plus omnibus laborâsse, sed etiam profecisse, seu Infidelium ad fidem conversione, seu victoriis de hæresi antiquâ & recenti reportatis, seu fidelium ad pietatem progressu, sive denique singularibus in Summos Pontifices, in Ecclesiam Catholicam, & in omnes Christianos promeritis, quibus totum, quà latè patet, Orbem impleverunt. De celeberrimis itaque Ordinis FF. Prædicatorum Scriptoribus in præsentia dicturus, eos in primis laudabo, qui Sæculo XV. insignes Theologi fuerunt. Dein, illustriores Concionatores, vel qui de Rebus Asceticis scripserunt; tertio loco, clariores Scripturæ Sacræ Interpretes postremo, Historicos, & Theologiæ Moralis Doctores, seu Casuistas. Breviter autem de illis Scriptoribus differam, tum quia in tam latè patenti campo longiùs excurrere non patiuntur temporis angustiæ; tum quia, ùt jam te alibi præmonni, doctissimus noster *Jacobus Echardus* hanc provinciam in se recepit, & Bibliothecam Scriptorum Ordinis FF. Prædicatorum improbo labore aggressus, eam tum Notis Criticis & Historicis, tum præclaris undeumque adjumentis, quæ locupletissimæ Parisiorum Urbis Bibliothecæ, & privata Muséa ei suppeditârunt, sic omnibus numeris perfectam & absolutam Parisiis nuperrimè in lucem emisit, ut nulli dubium sit, quin virorum eruditorum voto atque expectationi abundè sit factura satis.

D. Agedùm, incipiamus à doctissimis illis Theologis, quos Sæculo XV. dedit Ecclesiæ Ordo Fratrum Prædicatorum.

M. Ordo FF. Prædicatorum innumeros penè Sæculo XV. protulit Theologos, quos inter, ut brevitati consulam, sex potissimùm seligam omni exceptione majores, videlicèt *Joannem De Turrecremata*, *Joannem De Monte-Nigro*, *Joannem De Ragusio*, *Andream Rhodium*, *Henricum Kalteisen*, *Joannem Nider*, quorum patriam, præclarè gesta, ac doctissima ab illis edita Opera paucis hic referemus. In primis, *Joannes de Turrecremata*, natione Hispanus, Theologiæ, & Pontificii juris peritissimus, tantâ constantiâ Sedis Apostolicæ auctoritatem in Concilio Basileensi propugnavit, ut à *Pio secundo* Pontifice Maximo *Defensoris Fidei* gloriosissimum nomen promeritus

meritus sit, & ob egregiam, quam in prædicto Concilio errores Hussitarum confutando, Ecclesiæ navavit operam, ab *Eugenio* IV. Pontifice Maximo Cardinalis Tituli *S. Sixti* creatus, postea Sabinensis Episcopus fuerit renunciatus. Eâ Cardinalitia dignitate auctos *Joannes de Turrecremata*, nihil omninò immutavit de pristino, quem antehàc in Ordine Prædicatorum tenuerat, vitæ Religiosæ cursu. Suspiciebant omnes hujus Cardinalis virtutes non honore immilutas, sed purpurâ ornatas magis & auctas, modestiam singularem, parcimoniam, frugalitatem, Regularem disciplinam, nobilem rerum caducarum contemptum, summam in pauperes charitatem, quibus erogabat quidquid sibi eripiebat, & eam ob rem instituit in Ecclesiâ *S. Mariæ* super *Minervam* Sodalitatem *B. Mariæ* Virginis Annunciatæ, ut puellarum Romanarum inopiæ simul & castitati consuleret, sicut in proximo Colloquio ostendemus. Verùm, tot virtutibus palmam præripuit ardentissimus Ecclesiæ amor, quo sic flagrabat doctissimus ille Cardinalis, ut nihil magis diligeret, quàm ejus splendorem; nihil majori æstu defenderet, quàm ejus auctoritatem; nihil magis in votis haberet, quàm ejus membrorum sanctitatem; nihil acriùs insectaretur, quam Hæreticorum errores. In omnibus de Fide negotiis, quæ in Concilio Basileensi habita sunt, seu de Bohemia ad gremium Ecclesiæ revocandis, seu etiam de reformatione, quæ in ea Synodo potissimum agebantur Capita, maximè claruit, & pro Sedis Apostolicæ dignitate strenuè laboravit. *Eugenium* IV. Pontificem Maximum constanter adversus quorumdam impetus propugnavit, interfuit Concilio Generali Florentino, ubi fidem Ecclesiæ Romanæ de materia formaque Sacramenti Eucharistiæ Græcis luculenter exposuit, quam & hi se amplecti professi sunt. *Alphonsum Tostatum*, qui dicebatur *stupor mundi*, impugnavit coram *Eugenio* IV. qui anno MCCCCXLIII. Senis aderat, eumque, ut quasdam à se propugnatas propositiones explicaret, coëgit. A plurimis egregiis Scriptoribus laudatur *Joannes Turrecremata*, præsertim ab *Onuphrio Panvino, Ciaconio, Oldoino, Ughello* Tomo I. *Italiæ Sacræ*, ut interim omittam *Trithemium, Possevinum, Miræum, Bellarminum*, & alios Auctores Familiæ Dominicanæ alumnos, qui Scriptorum Ordinis Prædicatorum Bibliothecas, aut Catalogos adornârunt. Scripsit *Joannes Turrecremata* Volumina IV. in *Gratiani* Decretum: *Summam de Ecclesia* in IV. libros tributam: *Apparatum* in Definitionem Fidei à Concilio Florentino editam, aliaque perdocta Opera, quorum Catalogum texunt *Antonius* & *Sixtus* Senenses, cæterique alii, qui de Scriptoribus Ecclesiasticis disseruerunt. Obiit Romæ præstantissimus ille Cardinalis octogenarius eximiâ vitæ sanctitate conspicuus die XXVI. mensis Septembris anni MCCCCLXVIII. atque in Cœnobio *S. Mariæ* super *Minervam*, Ordinis Prædicatorum sepultus est. Alter Dominicanus, seu *Joannes de Monte-Nigro*, natione fuit Italus, Provincialis Lombardiæ, Theologus nulli secundus, & Linguarum Orientalium adeò peritus, ut à Patribus Concilii Generalis Florentini unà cum *Juliano* Cardinali delectus sit ad disputandum nomine Ecclesiæ Latinæ contra Græcos Schismaticos, præsertim contra *Marcum* Metropolitam Ephesinum, qui in prædicto Concilio Græcorum errores magno animi æstu propugnavit. In hac porrò Disputatione *Joannes de Monte-Nigro* de Processionibus divinarum Personarum, maximè de Processionibus Spiritus Sancti à Patre & Filio per communem & unicam simul Patris & Filii spirationem, & de significatione vocum *Natura, Essentia, Substantia, Subsistentia*, & *Hypostasis*, summâ ingenii & doctrinæ vi disseruit. Pari etiam eruditionis fulgore & animi vehementiâ apertè demonstravit, Patres Græcos, præcipuè *Basilium*, & *Epiphanium*, disertè asserere, Spiritum Sanctum ex Patre Filioque prodire, & veterum Græcorum Codicum corruptionem ipsis Græcis post conflatum Schisma acceptam referri debere, non verò Latinis, sicut injustè calomniabantur Græci Uno verbo, tam solidè juxtà ac dilucidè *Joannes de Monte-Nigro* confutavit, quæcumque *Marcus* vel opposuerat, vel responderat, ut ille Metropolita Ephesinus, quamvis Linguo promptus & procax, ad incitas tandem redactus nihil planè hiscere aut mussitare potuerit. Hujus *Joannis de Monte-Nigro* cum laude meminere cùm domestici Ordinis Prædicatorum Scriptores, tum extranei, præsertim *Leo Allatius* Exercitatione VI. contra *Chreygtonii* Præfationem ad *Syropuli*, Scriptoris Græci, Historiam Concilii Ferrariensis, ubi dum de *Joanne Ragusino* Ordinis Prædicatorum Procuratore Generali, de quo mox dicturi sumus, delusum *Chreygtonium* optimè arguit, quem ibi cum *Joanne Dominici* Cardinali Ragusino, *Gregorii XII.* in Concilio Constantiensi Legato, & cum *Joanne Turrecremata* tres distinctos omninò homines, in unum conflans, imperitè confundit, ipse tamen *Allatius*, vir cæteroqui doctissimus in similem impingit scopulum, & *Joannem de Monte-Nigro*, qui erat Provincialis Lombardiæ cum *Joanne Ragusino*, Ordinis Prædicatorum Procuratore Generali, conjungit & unicum facit, qui tamen & variis muneribus functi sunt, & ex dissitis regionibus orti, *Joannes* quippè *De Monte-Nigro*, Provincialis Lombardiæ, Italus & Etruscus erat; *Joannes* verò *Ragusinus*, Ordinis Prædicatorum Procurator Generalis, natione Dalmata erat. Undè facilè intelligitur, eos fuisse Scriptores penitùs diversos. Non minùs in confutandis Hussitarum erroribus emicuit in Concilio Basileensi zelos *Joannis de Ragusio*, natione Dalmatæ, in Sacra Facultate Parisiensi Doctoris Theologi & Ordinis FF. Prædicatorum Procuratoris Generalis. Hic quippè totis octo diebus unus cum Hussitis, spectante Concilio Basileensi, & sedentibus Patribus, manus conseruit, & in eodem Concilio Orationem habuit contra Bohemorum errorem *De Communione sub utraque specie*, apud *Henricum Canisium* Tomo III. *Lectionis Antiquæ*, & in Appendice Concilii Basileensis editam. Hunc *Joannem Ragusinum* perperam nonnulli confundunt cum *Joanne Dominici*, S. R. E. Cardinali, Archiepiscopo Ragusino, Ordinis Prædicatorum, qui tempore Schismatis *Angelo à Corario* nomine *Gregorii* XII, Schismatico Pontifici, à quo fuerat Cardinalis creatus, persuasit, ut ad Ecclesiæ pacem cederet Pontificatui, & novi Pontificis assentiretur electioni, quique ad Con-

R. P. Hyacinthi Hist. Eccl. Tom. VI.

 cilium

cilium Constantiense profectus, nomine ipsius *Gregorii* XII cessit Pontificatui, & ipse Cat dinalitiæ dignitati, cùmque assurgens ibat sessum inter Archiepiscopos, Imperator, omnesque Concilii Constantienses Patres obstitere, & ob sua præclara in Ecclesiam merita jusserunt, ut honore suo frueretur, collaturi hanc dignitatem, nisi priùs obtinuisset. Ab hoc, inquam, *Joanne Dominici* Cardinali Archiepiscopo Ragusino planè diversus est mox laudatus *Joannes Ragusinus*, quamvis uterque fuerit Familiæ Dominicanæ alumnus. In Concilio Generali Florentino ad promovendam Ecclesiæ Græcæ cum Latina unionem plurimùm allaboravit *Andreas Rhodius*, Ordinis Prædicatorum, ob eximias animi dotes ad Archiepiscopatum Rhodium, dictum etiam Colossensem, in Phrygia provectus. Ille siquidem Græcæ Linguæ, Græcorumque Dogmatum peritissimus, inter Patres Concilii primùm Ferrariæ coacti, post Florentiam translati, singulariter enituit, & cum nostro jam citato *Joanne De Monte-Nigro* Latinæ Fidei sinceram puritatem contra Græcorum, illam oppugnantium, conatus strenuè defendit effecitque, ut magnus *Bessario*, Græcus, qui posteà inter Cardinales S. E. R. relatus, eximium extitit Ecclesiæ Latinæ ornamentum, ejurato Schismate, in Latinorum partes transierit, hisque indivulsè semper adhæserit. Perstitit Florentiæ *Andreas*, Rhodius Archiepiscopus, usquequò Armeni, Jacobitæ, subjectæque ipsis Orientis Ecclesiæ ad concordiam cum Ecclesia Romana redierunt, fidemque Catholicam integram amplexæ sunt. Tum verò à Summo Pontifice in Cyprum Insulam missus est, qui rem omninò perficeret, & devios adhuc ac dissidentes Græcos ad communionem Ecclesiæ Romanæ reduceret, quod strenuè & egregiè confecit. Sed præclarè ab eo gesta fusiùs narrat ipsemet *Eugenius* IV. Pontifex Maximus in Diplomate dato Romæ anno MCCCCXLV. VII. Nonas Augusti Pontificatus sui XV. ubi sic habet: *Sanè post celebratam in Oecumenico Concilio Florentino Orientalis Ecclesiæ cum Occidentali unionem; post Armenorum, Jacobitarum, & Mesopotamia populorum reductionem, Venerabilem Fratrem nostrum Andream Archiepiscopum Colossensem* (qui idem est ac Archiepiscopus Rhodius, cùm Urbs ipsa *Rhodus* etiam appelletur Colossus ex illo celebri Colosso aliàs ibidem erecto, indèque Rhodii nominentur itidem Colossenses) *ad partes Orientis & Cypri insulam destinavimus, ut & Græcos & Armenos & Jacobitas ibidem degentes prædicationibus suis, & Decretorum pro eorum unione ac reductione editorum expositionibus & declarationibus in suscepta fide confirmaret, & quos ex aliis sectis à vera doctrina alienos tam Nestorii, quàm Macarii sectatores inveniret, monitionibus & exhortationibus nostris ad fidem reducere conaretur. Quod pro sua sapientia aliisque virtutibus, quibus eum largitor gratiarum dominus insignivit, diligentissimè prosecutus, post diversas multiplicesque disputationes, post varios tractatus, eliminata tandem ex eorum cordibus primum omnium Nestorii impietate &c. deinde Macarii Antiocheni impiissimi &c. Timotheum Metropolitam Chaldæorum, quos ad hæc usque tempora Nestorianos in Cypro vocaverunt, & Eliam Episcopum Maronitarum cum sua Natione Macarii Dogmatibus in eodem Regno infectum cum omnium multitudine populorum & Clericorum in insula Cypri ei subjecta, ad veritatem fidei Orthodoxæ, divino sibi assistente Numine convertit, &c.* Cætera legesis apud *Odoricum Raynaldum*, qui istud Diploma *Eugenii* IV. Pontificis Maximi integrum exhibet ad annum MCCCCXLV. Num. XXI. In Concilio Basileensi maximam laudem promeriti sunt *Henricus Kalteisen*, & *Joannes Niger*, quorum primus natione Germanus, Ordinis Prædicatorum Theologus eximius, Fidei apud Colonienses Quæsitor & Nidrosiensis & Cæsariensis Archiepiscopus, triduanam disputationem contra Hæreticos Hussitas in Concilio Basileensi habuit, obiitque Kalendis Octobr. an. MCCCCLXV. Alter verò, seu *Joannes Nider*, FF. Prædicatorum Conventus Basileensis tum temporis Prior, à Concilio Basileensi Legatus missus est, ut declinaret Bohemorum animos, qui *Joannis Hus*, & *Hieronymi à Praga* damnatione ac vivicomburio exasperati, ad prædictum Concilium accedere detrectabant; quos ferocientes tantâ eloquentiæ ac prudentiæ vi compescuit, ut honorificentissimam quingentorum hominum ad Concilium Legationem eis persuaserit. Regularis Disciplinæ in Germania conservandæ ac propagandæ perquàm studiosus fuit, & animarum saluti ingenti cum fructu prospexit. Theologiam Viennæ in Austria, & in aliis Germaniæ Urbibus magno cum auditorum concursu docuit, ac tandem multis virtutibus clarus excessit è vivis Norimbergæ anno MCCCCXXXVIII. Sex illis primi subsellii Ordinis Prædicatorum Theologis, duos dumtaxat adjiciam ejusdem Ordinis celeberrimos Theologos, quorum primus est *Joannes Capreolus*, natione Gallus, & Oppido Ratinensi Tolosanæ Diœceseos oriundus, interfuit Concilio Basileensi, & in eo Summi Pontificis *Eugenii* IV. partes adversus turbulentas pacem Ecclesiæ perturbantium molitiones impavido animo defendit. In Academia Tolosana Theologiam maximâ cum sui nominis famâ, & Auditorum applausu professus est, edidìtque doctissimos Commentarios in IV. libros Sententiarum, in quibus, cùm S. *Thomæ Aquinatis* doctrinæ, quàm apprimè callebat, acerrimum se vindicem præbeat, gloriosum *Principis Thomistarum* nomen jure optimo adeptus est. Alter Theologus insignis Ordinis Prædicatorum fuit *Bartholomæus Lapacius*, natione Italus, & Florentiæ nobili loco natus anno Christi MCCCXCIX. Adolescens litteris humanioribus Græcis & Latinis instructus in Cœnobio S. Mariæ Novellæ Florentiæ Ordinis Prædicatorum religiosum habitum induit, sicque studiis Philosophicis & Theologicis operam navavit, & Sanctorum Patrum cùm Græcorum, tum Latinorum lectioni incubuit, ut posteà Ecclesiæ non parùm laboranti, ob exortum *Eugenium* IV. Pontificem Maximum inter & Basileenses dissidium plurimùm profuerit. Interfuit Concilio Florentino, in quo contra Græcos Schismaticos strenuè disputavit, & ab *Eugenio* IV. creatus est Episcopus Coronensis, quo titulo S. *Antoninus* æqualis illum ornat ad annum MCCCCXLV. in Chronico part. III. Titul. XXII. cap. XI. sub initium: ubi hæc habet: *Ille tamen* (Marcus) *Ephesinus acerrimus disputator permanens in perfidia sua, cum aliis ad veritatem fidei reverti noluit. Verùm, ad patriam rediens, cùm Cardinalis Venetus, destinatus Legatus in regionem illam, Constantinopoli moram traheret,*

traheret, & in ejus societate esset Venerabilis Episcopus Coronensis D. Bartholomaus de Florentia, Sacra Theologia Professor egregius, & Graci idiomatis non ignarus, placuit eidem Imperatori Gracorum (videlicet Joanni Palaeologo) & Proceribus ejus, ut fieret publica concertatio inter Episcopum Ephesinum prafatum & Coronensem Episcopum jam fama ibi celebrem. Quo facto Ephesinus prafatus iterum ab eo superatus & confusus est, & tanta ab eo absorptus est tristitia, ut intra paucos dies expiraverit cum sua perfidia. Quamdiù autem *Bartholomaus Lapacius* administraverit Ecclesiam Coronensem, ad quam scilicèt ab *Eugenio IV.* promotus fuerat, ut in Peloponeso commoratus Græcos in unione à Concilio Florentino pacta retineret, vel etiam adhuc renitentes ad eam sua eruditione ac facundia adduceret, non omninò liquet. Probabilius est, capta semel à *Mahomete II.* Constantinopoli anno MCCCCLIII. & Corone cum aliis Peloponesi Urbibus sub Turcarum Imperio redacta, *Bartholomaum Lapacium* in Italiam fuisse reversum, maximè cùm certum sit, eum Vitæ suæ ultimos annos Florentiæ apud suos Fratres Dominicanos in Conventu S. Mariæ Novellæ egisse, Ecclesiæ *S. Romuli* in eadem Civitate sibi commendatæ suscepto censu & titulo: quo etiam tempore *Pio II.* Pontifici Maximo anno MCCCCLVIII. electo fuit acceptissimus, ab eoque aliquandiu Florentiæ commorante sæpiùs & cum singulari voluptate pro concione audituś est. Obiit Florentiæ *Bartholomaus Lapacius* anno MCCCCLXVI. & sepultus est in Ecclesia S. Mariæ Novellæ, Ord. FF. Prædicatorum.

D. Cùm Familiæ Dominicanæ Alumni, jussu Pontificio, *FF. Pradicatores* eo potissimùm nomine appellentur, quod frequentes ad populum conciones habere, & promovendæ Fidelium saluti toti incumbere debeant, nullus dubito, quin Sæculo XV. beoè multi ex sacro illo Ordine prodierint ferventissimi Concionatores, qui pietatem Christianam, frequentiam Sacramentorum, cultum divinum in populo auxerunt, librosque spirituales ad animarum conversionem, ac progressum in omni genere virtutum scripserunt. De his itaque, qui in Arte concionandi ea ætate celebriores fuerunt, pauca hic inserere necesse est.

M. Id honoris Dominicanis tribuunt multi Scriptores, quòd primi fuerint, qui, Auctore suo Patriarcha *S. Dominico*, Religiosos ac Cœnobitas è claustris & solitudinibus evocarunt ad celebritatem urbium, ut proximorum saluti vacarent, & contemplationi actionem adjungerent, unde meritò illis Prædicatorum nomen adhæsit, & ne cuipiam operam suam negarent, quos non poterant verbo instruere, libris Asceticis, seu spiritualibus docuerunt. Inter illos unus instar omnium Sæculo XV. effulsit *S. Vincentius Ferrerius*, suæ ætatis Apostolus ac Thaumaturgus insignis, natione Hispanus, patria Valentinus. Concionatoris munus, vocante Christo, aggressus, conciones suas non humanæ flosculis eloquentiæ, non subtilibus quibusdam cogitatis aspergebat, sed ex unico Scripturæ divinæ libro, quem assiduè pervolvebat, & ex piis meditationibus salutaria hauriebat documenta, quibus divinam planè Sermonibus suis eloquentiam conciliabat, eosque non minùs stupendis, quàm innumeris prodigiis confirmabat. Extremi judicii terrorem frequentissimè denuncians, peccatores ad pœnitentiam provocabat, ardentissimo in Deum amore flagrans, eodem inflammabat hominum corda, & Prophetiæ dono illustratus futura multa prædixit, cordiumque abditissima arcana introspiciens, quæ quisque tacitus in pectore gerebat, actutùm ipse penetrabat. His divinis præsidiis adjutus, Doctrinæ suæ, & prædicationis, & miraculorum theatrum habuit amplissimum Hispanias, Gallias, Italiam, & Britannicarum Insularum partem. Centum millia Christianorum ad meliorem frugem, octo millia Saracenorum à Mahometana superstitione, & viginti quinque millia Judæorum à pertinacia ad Christianam fidem traxit. Quanta porrò authoritate in Ecclesia, & apud Reges polleret *Vincentius Ferrerius*, ex tribus potissimùm capitibus facilè dignosci potest. Primò, quia de Regno Castellæ dissidentium Principum consensu sequester ipse constitutus, uni contendentium Regnum Aragoniæ adjudicavit, ejusque sententiæ cæteri assenserunt. Secundò, quia *Vincentius Ferrerius*, perspecta semel *Benedicti XIII.* Pseudo-Pontificis pertinacia, rejectisque Episcopalibus & Cardinalitiis infulis sibi ab eo oblatis, Author fuit *Ferdinando* Aragoniæ Regi, & *Alphonso*, ejus filio, ut *Benedicti XIII.* obedientiam ejurarent, atque ab eodem secessionem suis subditis impetrarent; quod, nulla interposita mora, piissimi Principes executioni mandarunt. Tertiò, quia singulari honore, cultuque *Vincentium Ferrerium* prosecuta est Synodus Constantiensis, missis Legatis, qui ejus nomine rogarent, ut ad hanc Synodum veniret. Obiit *Vincentius Ferrerius* Veneti in Britannia minori anno MCCCCXIX. & à *Callisto III.* quem futurum Pontificem prænunciaverat, Sanctorum Fastis adscriptus est die XXIX. Junii anni MCCCCLV. Scripsit Sanctus *Vincentius Ferrerius* Tractatum *de Vita Spirituali*, Tractatum *consolatorium in Fidei tentationibus*: Tractatum *de Fine Mundi*: varias ad diversos Epistolas, & alia Opera, quæ partim edita sunt, partim adhuc MSS. in Bibliothecis adservantur. Circumferuntur Sancti *Vincentii Ferrerii Conciones de Tempore, & de Sanctis* tribus Voluminibus comprehensæ, quas tamen, ut editæ sunt, ipsius esse, ægrè adducor, ut credam, maximè cùm in his concionibus citetur interdùm, non sine aliqua honoris præfatione *S. Vincentius Ferrerius*, quod certè non sapit summam illius Sancti modestiam. Addo etiam multas in his Concionibus offendi minutias, quæ ob levitatem sublimi Sancti *Vincentii Ferrerii* ingenio parùm digna dignoscuntur. Verùm, cùm noster *Sixtus Senensis* in sua Scriptorum Ordinis Prædicatorum Bibliotheca tres Tomos Sermonum Sancto *Vincentio Ferrerio* attribuat his verbis: *Vincentius Valentinus ex Ordine Pradicatorum declamator suo tempore omnium celeberrimus, scripsit in Lectiones Evangelicas, qua per singulos anni dies in Ecclesia leguntur, Sermonum Tomos tres, qui inter Sermonarios Scholasticos primas habent*, non in eam velim descendere Sententiam quorumdam Criticorum, qui omnes illos Sermones Sancto *Vincentio Ferrerio* abjudicant, sed potiùs standum esse censeo judicio nostri *Seraphini Thoma Miguel*, Valentini, qui in Vita Sancti *Vincentii Ferrerii* novissimè à se edita asserit, hos omnes Sermones

non manu Sancti *Vincentii Ferrerii*, sed Auditorum, qui ex ore dicentis reportârunt, fuisse scriptus, adeoque mirum non esse, quod in his interdùm non sine aliqua honoris præfatione laudetur *Vincentius Ferrerius*, & nonnulla minùs limatè & accuratè scripta inveniantur. Vitam Sancti Vincentii scripsit *Petrus Ranzanus*, Panormitanus, Ordinis Prædicatorum, postea Lucerinus Episcopos, quam *Henschenius*, *& Papebrochius* ex MS. Codice ediderunt in Actis Sanctorum ad diem quintum Aprilis. *Gabrielem Barletam*, Natione Apulum, Ordinis Prædicatorum insignem Theologum, & alios nonnullos ejusdem Ordinis, inter eximios Sæculi decimi quinti Concionatores refert & laudat noster *Ambrosius Altamura* in sua *Bibliotheca Dominicana*, quos tamen ipse silentio hic omnino prætermittam, quia, ut candidè fatear, in his, quæ nunc extant *Gabrielis Barleta*, & aliorum hujusmodi Concionibus passim inveniuntur nugæ, ineptiæ, facetiæ, inconditi sales, novi conceptus ex Scriptura, ac SS. Patribus contra apertam illorum mentem, summa vi & obtorto collo tracti, qui tamen concionandi modus condonari debet illius Sæculi ruditati, qood his similia admittebat in Concionatoribus, etiam tunc temporis clarissimis. Verùm hanc, quæ in concionibus Sæculi XV. invaluerat, barbariem & insantiam, feliciter Sæculo sequenti, seu XVI. ab Ecclesia depulerunt viri Ordinis FF. Prædicatorum gravissimi & eloquentissimi, *Ludovicus Granatensis*, *Franciscus Forerius*, *& Joannes Baptista Lanaza*, qui Artis rectè concionandi Regulas præscripserunt, & Sanctorum Patrum gravitatem & eloquentiam revocaront, quos nunc hi, qui in Ecclesia celebriores Concionatores audiunt, sequi & imitari gloriantur. Addo etiam, ejusmodi conciones, quæ nunc sub nomine *Gabrielis Barleta* editæ circumferuntur, vel fuisse interpolatas, vitiatas & adulteratas, vel ab eo nunquam fuisse lucubratas. Sic enim de *Gabriele Barleta*, concionibusque sob ejus nomine editis æqualis ei, aut saltem suppar *Leander* asserit in Descriptione Italiæ Regum, Editionis Italæ pag. 200. Latinæ vero *Kiliandri* pag. 370. ubi loquens de Barulo oppido, vernaculè *Barleta*, in quo putat ortum habuisse, indeque cognomen traxisse *Gabrielem Barletam*, hæc habet: *Nomen hujus oppidi per universam Italiam Gabriel Ordinis Prædicatorum eruditus atque disertus homo valdè illustravit, qui nostris temporibus diu cum immenso animarum fructu Sacra docuit. Edita sunt typis conciones aliquot illi inscripta, quibus eo viro certè nihil potest esse indignius: nam ab imperito quodam mihi tum juveni noto fabricata sunt, qui ut decorem Operi ineptissimo quæreret, falsum Gabrielis nomen prætexuit. Sunt in iis multa, qua longè honestiùs omitti, quam scribi debebant, ut, qui leget, optimè cognoscere poterit. Hæc recentiorum Concionatorum gratia commemorare volui, quò non sine judicio versandum in iis intelligant, ne quas continet ineptias, & offendicula, ipsi præferentes indocti ac rudes habeantur.* Hæc *Leander*, Ordinis Prædicatorum accuratissimus Historicus, comperta sibique certa refert, quæ si Theophilus *Raynaudus* sub Petri à Valleclausa nomine latens, eique similes tantisper attendere voluissent, *Gabrielem Barletam* non ita fortè dehonestâssent. His Concionatoribus Ordinis Prædicatorum quatuor adjungam ejusdem Ordinis Authores, qui de rebus Asceticis, seu de Vita Spirituali scripserunt, & tuta, vera ac viciniora saluti docuerunt. Primus est *Petrus Auratus*, natione Gallus, qui Author est Libri Gallicè scripti, cui titulus est: *Scintillæ Divini Amoris*, à quo, si semoveas verba jam temporis diuturnitate antiquata, nihil ardentiùs ad inflammandos igne divini amoris animos legi potest. Alter Scriptor est *Alanus de Rupe*, qui edidit *Psalterii Mariani compendium*, librum *de Miraculis Sancti Rosarii* &c. tertius est *Michaël Franciscus*, natione Gallo-Flander, patria Insulensis, Rosarii Beatissimæ Virginis cultor ac propagator, cui hæc tribuuntur Opera: *Quodlibeticæ Decisiones de septem Doloribus Beatæ MARIÆ Matris DEI: quodlibetica Decisiones De Confraternitate Sanctissimi Rosarii Beatæ MARIÆ: Confraternitas Dolorum Beatæ MARIÆ: Clavis Cellarii divinæ & humanæ Sapientiæ: De Abusibus Aulicorum, seu de vanitate sequentium Curiam*, qui liber, teste *Miræo* cap. 8. *De Scriptoribus Ecclesiasticis Seculi decimi sexti* extat MS. apud FF. Prædicatores Insulenses, Commentarium etiam in Antiphonam *Salve Regina* composuit idem Author. Postremus est *Leonardus Matthæi*, volgò *de Utino* cognominatus, eò quòd Utini, quæ Civitas est perantiqua ditionis Venetæ, in Ducatu Foroliviensi, & ab anno millesimo ducentesimo vigesimo secundo Patriarchæ Aquilejensis Sedes, natus sit, & ibidem Ordini Prædicatorum nomen dederit. Insignis fuit Concionator totaque celebris Italia, qui & Florentiæ coram *Eugenio Quarto* plurimas habuit anno millesimo quadringentesimo trigesimo quinto & coram Aula Romana conciones; Venetiis quoque & Utini pluribus annis magno populorum plausu & fructu prædicavit, erga doctrinam Sancti Thomæ maximè affectus, cujus scita Sermonibus suis ut fundamenta ponit, iis superstruens, & æquè intellectum docens ac movens affectum. Ejus cum laude meminerunt hi, qui de viris illustribus Ord. Prædicatorum scripserunt, quos inter *Leander* eum appellat Virum excellentissimæ doctrinæ & ornatissimæ vitæ, ac circa annum millesimum quadringentesimum quinquagesimum octavum florentem. Hic de *Hieronymi Savanarola* Ordinis Prædicatorum Patria, vita, moribus, gestis, obitu, & operibus latè disserere animus erat, sed habitâ deinceps, ut prudentiæ lex exigit, præsentis temporis ratione, consultiùs duxi omnino tacere, donec opportuniori loco & tempore quid de *Hieronymo Savanarola*, ejusque Operibus sentiam, ore & calamo candidè profiteri valeam. De illo itaque Ordinis Prædicatorum Scriptore nunc tempori serviens penitùs silebo, quia ejusdem artis est aptè tacere & aptè dicere, sive, ut ait sapientissimus post homines natos *Salomon* cap. III. Libri Ecclesiastis: *Omnia tempus habent*, & est *tempus tacendi & tempus loquendi*. Sed de Concionatoribus Ordinis Prædicatorum, sicut & de aliis Vitæ Asceticæ Scriptoribus, plura legesis apud nostrum *Ambrosium de Altamura* in *Bibliotheca Dominicana*, & apud illos, qui data opera disserunt *de Viris Illustribus Ordinis Prædicatorum*.

D. Alios Sæculi decimi quinti celebriores Ordinis FF. Prædicatorum Scriptores tum Historicos, tum Scripturæ Sacræ, vel Theologiæ Moralis Interpretes breviter percurrere debe-

debemus, ne in his plus justo immorando, nobis fat temporis non suppetat ad disserendum de cæteris Viris Illustribus, qui eodem Sæculo in aliis Religiosis Ordinibus summa cum laude floruerunt.

M. Inter Dominicanos Sæculi XV. Historicos Scriptores locum habere debent *Petrus Ranzanus*, *Joannes Annius Viterbiensis*, & *S. Antoninus*, Archiepiscopus Florentinus. Primus, seu *Petrus Ranzanus*, Panormitanus, præter *Vitam Sancti Vincentii Ferrerii*, edidit *Annalium Libros* LXI. de omnium ferè Gentium Rebus, ex quibus nunc superest dumtaxat ultimus, qui extat inter Hungaticarum Rerum Scriptores, & dividitur in Indiculos XXXVI. Quæ enim sequuntur, non *Petri Ranzani* sunt, sed *Sambuci*. Desinit quippè *Ranzanus*, in bello inter *Matthæum Corvinum* Hongariæ Regem, & *Fridericum III.* Imperatorem. Liberalibus propè omnibus disciplinis claruit *Petrus Ranzanus*. Erat quippè Orator & Rhetor eximius atque Poëta, Historiæ peritia & Sacræ doctrina Theologiæ præstantissimus. A *Sixto IV.* Pontifice Maximo anno MCCCCLXXVIII. Lucerinus Episcopus promotus Ecclesiam suam eximiè ornavit, multis affecit, ditavitque pretiosis ornamentis, Sacrisque vestibus, organis atque donariis. Cleri sui, gregisque mores ad Sacrorum Canonum regulam induxit, egenorum sublevavit inopiam, omnibusque eorum fuæ subjectis Pastor & Pater amantissimus carissimusque ad obitum fuit, ac meritis & ætate gravis ex hac mortali luce ad æternam piissimè convolavit an. MCCCCXCII. Multa posteris Scriptorum monumenta reliquit, quæ à Viris eruditis impensè laudantur. Alterum, quem laudavi, Historicum Scriptorem, *Joannem Annium*, natione Italum, patria Viterbiensem, & sacri Palatii Apostolici Magistrum, nonnulli impensè laudant, tanquam acerrimi judicii Censorem, Historiarum omnium, quotquot sint, vel fuerint, exactissima cognitione celeberrimum, Antiquarium præstantissimum, vetustissimarum omnium rerum sagacissimum indagatorem, & inventorem admirabilem, ejusque in *Berosum* Babylonium, *Metasthenem*, seu potiùs *Megasthenem* Persam, *Manethonem* Ægyptium, *Philonem* Judæum, aliosque multos antiquissimæ vetustatis Historicos Commentaria magnis præconiis efferunt. Verùm, ipse candidè fatebor, nostrum *Joannem Annium* fuisse quidem eximium Theologum, peritum Historicum, Latinè, Græcè, Hebraicè, Chaldaicè, & Arabicè eruditum, in Scriptura sacra versatissimum, ut probant Commentaria, quæ scripsit in Psalterium & in Apocalypsim, eum tamen deceptum fuisse, ac plures in errorem abduxisse, dum commentitia antiquorum, quos mox laudavi, Scriptorum, aliorumque ejusdem farinæ Authorum Opera, quæ bona fide, sed inaccurato examine, autumavit, vera ac sincera esse, Commentariis illustravit, prælo commisit, publicaque luce donavit. De his fictitiis à *Joanne Annio* editis antiquis Authoribus legesis accuratam Censuram *Volaterrani* libro XIV. Anthropologiæ, *Ludovici Vives*, lib. V. De tradendis Disciplinis, *Melchioris Cani* lib. XI. De locis Theologicis cap. VI. *Antonii Augusti* Antiquitatum Dialogo XI. *Benedicti Pererii* in Danielem, *Antonii Possevini* libro XVI. selectæ Bibliothecæ Sectione IV. Id autem sedulò observate debes, quia multi posteriores Scriptores, *Joannes Driedo*, *Nauclerus*, *Valerius*, *Joannes Lucidus*, *Michael Medina*, *Sixtus Senensis*, & alii ignorantes *Joannem Annium* fuisse deceptum, & ipsi decepti sunt, imposueruntque illis, oculatis licet, Authores illi ficti Anniani ementito nomine prodeuntes. Cæterùm, sese parùm veritatis studiosum Censorem præbet *Theophilus Raynaldus*, Scriptorum Dominicanorum acerrimus insectator, dum in eo, quem scripturivit, libro *De Immunitatibus Cyriacorum* perfricta fronte asserere audet, *Joannem Annium* non modò deceptum, sed deceptorem, falsarium, & impostorem fuisse, eumque de industria hæc supposititia antiquorum Scriptorum Opera in lucem emisisse, ut & alios ipse deciperet, quod unum scelus falsariorum est & interpolatorum. Certè, *Joannem Annium* nullus, quod sciam, ante *Theophylum Raynaldum*, falsarii nomine suspectum habuit, quamvis non negent viri eruditi, eum deceptum fuisse, quod nemini mirum videri debet, cùm necdùm ea ætate vigeret Critices Disciplinæ studium ad genuina Scriptorum Opera à spuriis & adulterinis secernenda omninò necessarium. Obiit *Joannes Annius* sub Pontificatu *Alexandri Sexti* & in Ecclesia *Sanctæ Mariæ* super *Minervam* sepultus est. Inter Scriptores Historicos sibi nomen peperit *Sanctus Antoninus*, Archiepiscopus Florentinus, quippè qui *Summam Historialem*, seu *Chronicon Tripartitum* edidit, cujus Archetypon Florentiæ in Conventu Sancti *Marci*, Ordinis Fratrum Prædicatorum, asservatur. Prima Pars hujus Chronici res gestas ab Orbe condito usque ad *Silvestrum Primum* Pontificem Maximum, & *Constantinum Magnum* Imperatorem; Altera indè usque ad *Innocentium III.* Summum Pontificem, id est, ad annum usque MCXCIX; Tertia exin usque ad *Pium II.* Romanum Pontificem, & *Fridericum III.* Imperatorem, hoc est, ad annum MCCCCLVIII. complectitur. Nec solùm inter Historicos, sed etiam inter Theologiæ Moralis Interpretes annumerari debet Sanctissimus ille Antistes, cùm *Summam Doctrinalem* quatuor in partes distributam composuerit, quæ tutissimam salutis viam docet, & ad benè informandos Fidelium mores, dirimendosque Conscientiæ Casus saluberrima suppeditat documenta, quæ omnibus animarum Rectoribus prorsùs necessaria sunt. Scripsit etiam Sanctus *Antoninus* librum *De erudiendo Confessorum*: Tractatum *De Censuris Ecclesiasticis*, *De Sponsalibus & Matrimoniis*, & alios tam editos, quàm ineditos, quos refert noster *Altamura* in Bibliotheca Dominicana pag. 583. Familiam Dominicanam, in quam sedecennis fuerat cooptatus, tanto affectu colebat *Sanctus Antoninus*, ut ad Florentinum Archiepiscopatum ab *Eugenio IV.* promotus, multis rationibus, precibus, & lacrymis, hoc onus Angelicis humeris formidandum, deprecatus fuerit, nec acquieverit, nisi imperio ejusdem Summi Pontificis, additis gravioribus Censurarum minis, si parere detrectaret. Paruit quidem *Antoninus*, sed ut amissæ solitudinis fa aliqua spe, aut cogitatione recrearet, non solùm vestem sui Ordinis, mores, ritus, disciplinamque regularem ad summos juris apices servavit, sed etiam clavem cameræ, quam in Cœnobio habuerat, secum semper gestabat,

quasi

quasi libertatis aliquandò restituendæ pignus. Hinc Magnatum Florentinorum conatibus pro juribus Ecclesiæ invicto animo obsisteoti, cùm extrema quæque mala impii minerentur, extractâ suæ cellæ, quam secum habebat, clave, respondit: *invitus Præsulatum adivi, sed pro illius tuendis juribus mortem oppetere non formido, sed nec sperare ausim, martyrio indignus; si redire ad monasterium, prioremque statum, hoc gravi onere deposito, per vos mihi concessum fuerit, immortali me vobis beneficio devincietis.* Longior essem, si singulas virtutes planè Heroicas, quibus in Episcopatu præfulsit, summam in Deum pietatem, effusissimam erga pauperes charitatem, miram modestiam, paupertatem maximam, in restaurenda disciplina, & extirpandis vitiis assiduam vigilantiam hic describere vellem; sufficiet, si dixerim, *Antoninum*, etiam dum adhuc viveret, tantam de se excitasse sanctimoniæ opinionem, ut *Nicolaus Quintus* Pontifex Maximus, de eo dicere soleret, *Antoninum* non minùs vivum, quàm *Bernardinum Senensem* mortuum, in Sanctorum album referri meruisse. Obiit *Sanctus Antoninus* Florentiæ anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono, ætatis suæ LXX. eique in Ecclesia Sancti *Marci* sepulto *Pius II.* Pontifex Maximus, qui tum temporis Florentiæ aderat, magnifica justa persolvit, ingenti concursu populi, mortem sui optimi Pastoris deflentis, cohonestata. Tandem multis in vita & post mortem miraculis clarus *Antoninus*, Sanctorum Fastis ab *Hadriano VI.* Pontifice Maximo, anno MDXXIII. solemni ritu adscriptus est, eumque jam de se benè meritum Civitas Florentina sibi Patronum in Cœlis adscivit, cujus præsentissimum præsidium sæpiùs, in publicis præsertim calamitatibus, feliciter experta est.

Hic prætermittere haud possum tres alios Sæculi decimi quinti Scriptores Ordinis Prædicatorum, quorum duo, videlicèt *Jacobus Sprengerus*, & *Henricus Institor*, natione Germani, communibus studiis ediderunt *Malleum Maleficarum*, contra Lamias, seu Stryges, quibus Germania Sæculo decimo quinto erat infestata. Scripsit etiam *Henricus Institor* librum *de Auctoritate Papæ contra Monarchiam Antonii Roselli*, Jurisconsulti Patavini, & alia Opera. Tertius verò Scriptor, est *Thomas Anglicus*, patriâ Galeosis, qui multos in Scripturam sacram locubravit Commentarios, Sancto *Thomæ Aquinati* adscriptos Librariorum incuria, qui, ut observat *Sixtus Senensis* libro quarto Bibliothecæ, *ex Thoma Anglico*, *Thomam Angelicum* fecerunt. Extant etiam, teste *Sixto Senensi*, alii ejusdem *Thomæ Anglici* Commentarii MSS. in Scripturam sacram, qui in Bibliotheca *Sancti Joannis & Pauli*, Venetiis asserventur. Sed de Clarissimis Scriptoribus, qui Sæculo decimo quinto in Ordine Fratrum Prædicatorum floruerunt satis hactenùs, servata justa Colloquiorum nostrorum brevitate, diximus, relictâ pleniori messe doctissimo nostro *Jacobo Echard*, qui novam & locupletissimam Bibliothecam (quæ tamen ad manus meas necdùm pervenit) Scriptorum Ordinis Fratrum Prædicatorum adornavit, typisque Parisiensibus excusam nuperrimè publici juris fecit, in qua fusiori calamo aget de omnium Scriptorum Ordinis Fratrum Prædicatorum ortu, patria, natione, genere, ingenio, professione, doctrina, officiis, fortuna, morte &c. variis de illorum Operibus, tam editis, quam ineditis incredibili labore, quo Authores, antehac incognitos, è tenebris erutos publicam in lucem revocavit, nec mediocri doctrinæ apparatu instituet Dissertationes, sicque Opus suum novis accessionibus, & Observationibus Historicis, Criticis, & Chronologicis illustrabit, ut nullus dubitem, quin cæteris omnibus, qui Virorum Illustrium Ordinis Fratrum Prædicatorum Bibliothecas, aut Catalogos concionârunt, palmam longè sit prærepturus. Hæc igitur, quæ ipse brevitati consulens, ex infinitis paucula selegi, jejuna licèt & arida, æqui bonique consulas velim, donec sitim tuam lectione hujus, quam mox commendavi, accuratissimæ Bibliothecæ, ad satietatem usque explere valeas.

D. Præclaris, ut video, ornamentis abundat Familia Dominicane, quæ tot illustres peperit viros cæteris aliis doctissimis Scriptoribus haud inferiores, sive spectem Theologorum peritiam, & multitudinem librorum, quos de rebus Theologicis ediderunt, sive animum referam ad Concionatorum eloquentiam, ed Polemicorum Controversias, ad singularem Interpretum in Scripturam sacram eruditionem, ad uberrimam Theologiæ moralis doctrinam; sive denique expendam exoticarum Linguarum, maximè Hebraicæ & Græcæ notitiam, atque librorum spiritualium copiam ac præstantiam. Sed age nunc, &, missa omni cunctatione, profer in medium nobiliores Scriptores, qui Sæculo XV. in aliis Religiosorum Mendicantium Ordinibus doctrina & pietate inclaruerunt.

M. Tres in primis Concionatores eximia pietate ac doctrina celebres tulit Sæculo decimo quinto Ordo Fratrum Minorum, quos inter primas tenet *Sanctus Bernardinus*, dictus *Senensis* à Patre Senensi, & à frequenti Senatum Urbis incolatu, quamvis in *Massana* Etruriæ civitate natus esset. Totam Italiam summa nominis sui fama & maximo concursu populi, quem ad singularem *Nominis JESU* venerationem in suis ferventissimis concionibus excitare solitus erat, peragravit, cùmque *Sanctus Vincentius Ferrerius*, Ordinis Prædicatorum, per Europam Apostolus, Italiæ fines ingressus esset, statim inde in alias regiones discessit in reverentiam *Sancti Bernardini*, cui hanc Orbis Christiani partem longè nobilissimam illustrandam reliquit. Ad concionem *Sancti Vincentii Ferrerii* accessit quâdam die *Sanctus Bernardinus*, ei facie, & fortè etiam nomine ignotus, & confertæ multitudini sese immiscuit. Substitit *Vincentius*, quasi aliud cogitens, & subindè hæc verba protulit Prophetico spiritu ebreptos: *Adest huic Concioni junior quidam Sancti Patris Francisci filius dignissimus; eum oportet crescere, me autem minui, & festinatis honoribus ante me eum Ecclesia colet, cui jubet me Deus loco cedere, & Italiam relinquere, illius exemplis, institutis, & concionibus excolendam.* Quibus verbis *Vincentius* designabat *Bernardinum*, suî Sæculi & Italiæ Apostolum, qui obiit Aquilæ in Vestinis anno MCCCCXLIV, die vigesimâ Maji ætatis LXIII. & à *Nicolao Quinto* Pontifice Maximo inter Sanctos anno MCCCCL. adscriptus est, ante *Sanctum Vincentium Ferrerium*, qui duntaxat à *Callixto III*, successore *Nicolai V.* in San-

Sanctorum Catalogum relatus est. Vitam *S. Bernardini Senensis*, & Gesta latissimè prosequitur *Wadinghus* in Annalibus Fratrum Minorum Tomis IV. & V. Edidit, præter Sermones, alios Tractatus Morales & Asceticos, quos recenset idem *Wadinghus* in Bibliotheca Scriptorum Ordinis Minorum. *S. Bernardini Senensis* discipulus fuit *S. Joannes Capistranus*, sive à *Capistrano* Brutiorum oppido, Regularis Observantiæ in Ordine FF. Minorum, cui nomen dederat, promotor, & concionator ferventissimus. Hæreticos Fraticellos, Hussitas, Adamitas auctoritate repressit, plurimos ad Catholicam fidem convertit. *Albam Græcam*, vulgò dictam *Bellegrade*, munitissimam in Hungaria Arcem, obsidentem, collectâ Cruce Signatorum & rusticorum copiâ, cum magna Turcarum strage ignominiosâ depulit, turpique fugâ profligavit. Eo etiam agente, Crucis Insigne plerique sumpserunt, & ad sacrum bellum nomina professi, prælia cum Turcis per id tempus fecundo Marte obierunt. Obiit Willaci in Diœcesi Quinqueecclesiensi die III. Octobris anni MCCCCLVI. ætatis LXXI. A *Gregorio* XV. Pontifice Maximo inter Beatos adscriptus est, & ab *Alexandro* VIII. Kalendis Novembris anni MDCXC. in Sanctorum album relatus. Plura reliquit ingenii sui monumenta, videlicèt *De electione Papæ*: *De dignitate Ecclesiæ*: *De auctoritate Papæ & Concilii*; *De Matrimonio*; *De Excommunicatione*: *De Usuris, Contractibus, & Restitutionibus*: *De Confessione facienda propriò Sacerdoti*; *De Canone pœnitentiali*: *Speculum Conscientiæ*: *Tractatum de Fidei veritate adversùs Rokysanam*, Hæreticum Hussitam, & alia Opera sive edita, sive adhuc inedita, quorum Indiculum exhibent *Possevinus* in Apparatu sacro, *Bellarminus* in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, & præsertim *Wadinghus* in Bibliotheca Scriptorum Ordinis Minorum. Sancto *Joanni Capistrano* coævus fuit *Nicolaus Auximanus*, gente Italus, patriâ Picenus, Ordinis Minorum Sodalis, & Sancto Bernardino *Senensi* familiaris. Scripsit ille vir doctus juxta ac pius, *Summam Casuum Conscientiæ*: *Supplementum ad Summam Pisanellam*: *Interrogatorium Confessorum*, & alia nonnulla Opera anedita, quæ refert *Lucas Wadinghus* in Bibliotheca Scriptorum Ordinis Minorum. His tribus Ordinis Minorum Concionatoribus, doctrinâ & pietate conspicuis alios ejusdem Ordinis septem Scriptores adjungam, qui Sæculo decimo quinto de Rebus Asceticis, vel de Doctrina Morali libros ediderunt. Primus est *Harphius*, seu *Herpius*, ex Pago de *Erp* in Brabantia oriundus, qui, præter Sermones, *Theologiam Mysticam cum speculativam, tum effectivam*, aliosque Tractatus Asceticos lucubravit, quorum Catalogum exhibet *Wadinghus* in Bibliotheca Ordinis Minorum. Obiit in Conventu Mechliniensi Ordinis Minorum anno MCCCCLXXVI. Alter Scriptor, est *Baptista Salvis*, sive *De Salis*, Ligur, qui scripsit *Summam Casuum Conscientiæ*, quæ ab Authoris fummi fortita nomen, vulgò *Baptistiana* appellatur. Florebat in Ordine Minorum anno MCCCCXCIV. Tertius Scriptor est *Baptista Trovamalà*, natione Italus, qui *Summam Casuum Conscientiæ* pariter edidit, quam *Rosellam* vocant. Quartus Scriptor est *Angelus à Clavasio*, Liguriæ oppido, vir non minus pietate, quàm doctrinâ insignis, & Author *Summæ Casuum Conscientiæ*, quæ *Angelica* nuncupatur. Edidit quoque idem *Angelus à Clavasio* Tractatum *De Restitutionibus*, & alterum inscriptum: *Arca Fidei*. Obiit Cunii in Cœnobio Sanctæ Mariæ de Angelis anno MCCCCXCV. Quintus Scriptor nuncupatur *Pacificus*, Novariensis, & est Author *Summæ Casuum Conscientiæ*, quæ ab eo dicta est *Pacifica*. Claruit in Ordine Minorum anno circiter MCCCCLXX. Sextus Scriptor est *Bernardinus de Bustis*, patria Mediolanensis, qui *Marialè*, seu Sermones de Beata Virgine *Maria*, ejusque excellentiis, non solùm per singulas ejus festivitates, verum etiam per omnia totius anni Sabbata composuit. Author est etiam *Quadragesimalis*, & *Rosarii Sermonum per Quadragesimam, cunctasque totius anni tam Dominicales, quàm festes dies, necnon de nunquàm materiis prædicabili*. Postremus Scriptor, est *Franciscus Ximenius*, natione Hispanus, patriâ Catalaunensis, quem, ùt in superiori Colloquio observavimus, *Petrus de Luna*, dictus in sua Obedientia *Benedictus* XIII. in Concilio Perpiniano à se anno MCCCCVIII. indicto creavit Patriarcham Hierosolymitanum. Scripsit Librum *De Natura Angelica*: Tractatum *De Scala Dei*: *Pastorale pro instructione Episcoporum & Superiorum*: Libros quatuor *De Vita Christiana*. Præter hæc Opera, quæ in Hispania sub finem XV. Sæculi typis edita sunt, alia quamplurima, quæ linguâ patriâ conscripsit, in Bibliotheca Cœnobii Sanctæ *Mariæ de Jesu* propè Barcinonem MSS. adhuc asservari testatur *Lucas Wadinghus* in Libro *De Scriptoribus Ordinis Minorum* pag. 140. Alios Ordinis FF. Minorum Scriptores, qui de Theologia Scholastica, vel *de Formalitatibus Scoti* Sæculo XV. scripserunt, aut Commentarios in IV. Libros Sententiarum ediderunt, de quibus disserit *Lucas Wadinghus*, lubens hic, ne in immensum diffundar, silentio prætermittam. At prætereire haud possum *S. Catharinam*, dictam *Bononiensem*, quòd e Civitate Bononiæ in Italia esset oriunda, quæque sub Regula Sancti *Francisci* in Ordine *S. Claræ* Deo serviens, librum scripsit *De sibi revelatis à Domino*; qui Bononiæ prodiit in lucem anno MDXI. apud *Platonem Benedictum*, deindè ab Hæredibus *Hieronymi Benedicti* anno MDXXXVI. denique Venetiis anno MDLXXXIII. Testatur *Casimirus Oudinus* in *Supplemento de Scriptoribus Ecclesiasticis*, hunc librum, propriâ manu Sanctæ *Catharinæ Bononiensis* scriptum, extare apud Sanctimoniales *Corporis Christi*, quæ sunt in eadem Urbe, ubi ipsa Abbatissa fuit. Inter Sanctas Virgines *Catharinam Bononiensem* anno MDCCXII. solemni ritu adscripsit *Clemens* XI. Pontifex Maximus, qui nunc universæ Ecclesiæ clavum feliciter moderatur.

D. Nihil hactenùs dixisti de Scriptoribus, qui Sæculo XV. prodierunt ex Ordinibus Eremitarum Sancti *Augustini*, & Carmelitarum, qui tamen, ut opinor, in confutandis Hæresibus, & in conscribendis doctissimis lucubrationibus egregiam eo Sæculo Ecclesiæ operam navarunt.

M. Duos hic præ cæteris laudabo duntaxat illustres Ordinis Eremitarum Sancti *Augustini* Scriptores, videlicèt *Jacobum Magnum*, & *Joannem Capgravium*, quorum primus natione Hispanus, Patriâ Toletanus, insigni

Sacræ Scripturæ peritia, & jugi veterum Theologorum lectione egregium sibi nomen apud viros eruditos comparavit. Claruit sub initium Sæculi decimi quinti, & Archiepiscopatum Burdigalensem sibi è *Carolo* VII. Galliarum Rege oblatum pertinaci modestia suscipere detrectavit. Opus insigne scripsit *De Sermone & Inquisitione Divinæ Sapientiæ*, cui *Sophologium* indidit nomen, in decem libros distributum, quod ex Veterum Philosophorum, Poëtarum, atque Oratorum Scriptis ab ipso concinnatum esse prodit ipse in Operis Præfatione. Alia Opera eb eodem Scriptore elucubrata fuisse testatur *Josephus Pamphilus* in Chronico Ordinis Eremitarum Sancti *Augustini*. Obiit *Jacobus Magnus* Lutetiæ Parisiorum, & apud Augustinianos sepultus est. Alter Scriptor, seu *Joannes Capgravius*, gente Anglus, patrie Centiaour, inter Theologos sui ævi Anglos principem locum tenuit. *Catalogum* scripsit, seu *Legendam Sanctorum Angliæ*, quæ typis excusa est Londini anno MDXVI. Alia etiam quamplurima partim Historica, partim Theologica Opera edidit, quorum Catalogum satis amplum texuit *Baleus* in libro *Illustrium Scriptorum Majoris Britanniæ* Centuriæ VII. Cap. I. & ex eo *Pitseus* in libro *De illustribus Scriptoribus Angliæ*, ac *Josephus Pamphilus* in Chronico Ordinis Eremitarum Sancti *Augustini* pag. 83. Incertum est, quo enno obierit. Eum mortuum esse in Anglia anno MCCCCLXIV. affirmant *Baleus*, & *Josephus Pamphilus*. Alii verò cum *Pitseo*, *Vossio*, & *Miræo* ejus mortem referunt ed annum MCCCCLXXXIV. Adverte hic obiter, me consultò tuter illustres Sæculi XV. Scriptores Ordinis Eremitarum Sancti *Augustini* non annumerare *Augustinum De Roma*, & *Antonium Rampelogum*, viros alioqui hujus Sæculi doctissimos, & ejusdem Ordinis Professores. Ratio hujus est, quia *Augustini De Roma* libros, tanquàm erroneam continentes doctrinam proscripsit Concilium Basileense Sessione XXII. eosque inter libros prohibitos, teste *Bellarmino* in libro *De Scriptoribus Ecclesiasticis*, in Indice Romano Summi Pontifices reposuerunt. Similiter, eumdem honorem non detuli *Antonio Rampelogo*, quia hic Author, licèt Concilio Basileensi interfuerit, & contre Hæreticos Hussitas disputaverit, edidit temen librum, cui titulus est: *Bibliorum Figura*, qui liber, teste *Casimiro Oudino* in Supplemento *De Scriptoribus Ecclesiasticis*, fuit à *Clemente VIII*. Pontifice Maximo prohibitus, & extat in *in Indice Romano Librorum prohibitorum*, donec fuerit expurgatus. Observat etiam idem *Casimirus Oudinus*, multos errores graves ab Ecclesia confixos eo in libro comperiri, & ex illo expungenda esse nonnulla desumpte ex Magistro Historiæ Ecclesiasticæ, absurda illa quidem, ac potius fabulas, quàm Historias olentia; plura itidem ex eo tollenda, quæ aliter in Bibliis habentur, quàm *Rampelogus* posuit: quin & Scripturam Sacram parùm sincerè, & nonnunquam malè in eo libro citeri, Apocrypha quoque, qualia afferebentur è tertio libro *Esdræ*, etque ex Epistolis Sancti *Cyrilli Hierosolymitani* ad Sanctum Augustinum de morte Sancti *Hieronymi*. Quæ omnia, inquit Casimirus Oudinus, *quæ certè sunt plurima, aut emendanda, vel expungenda fuere, ne quis tyro Cocionator, posthac ampliùs tanquàm certa & explorata populo proponat.*

Quod spectat Ordinem Carmelitarum, Myriadem proferre possem Scriptorum hujus Ordinis, qui Sæculo XV. in Anglia præsertim floruerunt, de quibus latè disserunt *Baleus* in libro *Illustrium Scriptorum Majoris Britanniæ*, & *Pitseus* in libro *De Illustribus Angliæ Scriptoribus*. Verum, de his omnibus impræsentiarum agere cum non operis nostri sit, nec otii, his referendis supersedebo, & unum tantummodò Ordinis Fratrum *Beatæ MARIÆ de Monte Carmelo* Scriptorem, qui eliorum omnium facilè Princeps est, producam in medium, *Thomam* videlicèt *Waldensem*, natione Anglum, ex vico Welden ortum, qui Regibus Angliæ gratissimus fuit, utpotè ab *Henrico* IV. ad Concilium Pisenum pro tollendo Schismate, ab *Henrico V.* ad Concilium Constantiense ed debellandam Hussitarum Hæresim Legatus missus, & *Henrico VI.* à Secretis & Confessionibus fuit. Innumera penè scripsit, à quibus unicum typis excusum habetur Opus inscriptum: *Doctrinale Antiquæ Fidei contra Wiclefistas & Hussitas*, quod in tres Tomos distributum est, ac *Martino V.* Pontifici Maximo nuncupatum. In primo Tomo de Deo, de Christo, Petro, Ecclesia, & Religiosis; in secundo de Sacramentis; in tertio de Sacramentalibus egit. Hoc Opus plurimum arrisit *Martino V.* qui illud Apostolicis litteris commendavit his verbis: *Placuit primò nobis Opus, quod ediderat contra Hussitas Hæreticos; Teque fuimus hortati, ut id, quod restabat in materia de Sacramentis, simili pro ficeres studio & diligentia, quod te fecisse gaudemus, & tuum studium utile & salutare Ecclesiæ commendamus &c.* Alia *Thomæ Waldensis* Opera recenset *Joannes Baleus* in libro *Illustrium Scriptorum Majoris Britanniæ* Centuria VII. cap. 84.

D. Nihil igitur, ut video, tibi superest dicendum de Scriptoribus, qui statum vel Monachalem, vel Regularem Sæculo XV. amplexi, doctrina & pietate Ecclesiam illustrarunt.

M. Mane tantisper. Supersunt adhuc tres eximii Scriptores Regulares, quos, utpotè Clericos, seu Canonicos Regulares Ordinis Sancti *Augustini*, ad Classes Illustrium Scriptorum Monachorum, & Religiosorum Ordinum Mendicantium revocare minimè potui. Hi porrò sunt *Laurentius Justinianus*, *Thomas à Kempis*, & *Gabriel Biel*. Primus, seu *Laurentius Justinianus*, patrie Venetus, dignitate Patricius, Canonicus fuit Regularis Ordinis Sancti *Augustini* Congregationis Sancti *Georgii* in Alga, & post viginta annos in Regulari vita exactos, Venetiarum Episcopus ab *Eugenio* IV, invitus licèt, constitutus est, ac deindè Patriarchali titulo ac dignitate anno MCCCL. à *Nicolao V.* donatus, Patriarchæ honorem ac jura primus Episcopis Venetiarum Urbis patriæ suæ intulit. Complura Ascetica Opera, & Spiritus Sancti unctione perfusa scripsit, sive ante susceptas Episcopales infulas, sive post adeptum Præsulatum, & Patriarchatum, quæ omnia prodierunt Basileæ, anno MDLX. Lugduni anno MDLXVIII. Venetiis anno MCCCCVI. Obiit *Laurentius Justinianus* die VIII. Januarii anni MCCCCLV. ætatis suæ

suæ LXXIV. & *Clemente* VII. Pontifice maximo anno MDXXIV, in Sanctorum album relatus est ob præclaras, quibus in terris fulsit, virtutes, quas inter potissimùm eminebant germana & infucata in Deum pietas, prodiga in pauperes Charitas, summa humilitas, maximus Religionis zelus, & alia præstantissima Dei dona, quæ legi possunt in ejus Vita, quam *Bernardus Justinianus*, illius nepos, eleganti stylo descripsit. Sancti *Laurentii Justiniani* Vitæ Sanctimoniam, modumque de rebus Asceticis scribendi plane imitatus est *Thomas à Kempis*, sive *à Campis*, modico in Diœcesi Coloniensi oppido ad Rhenum oriundus, undè illi cognomen adhæsit, quamvis *Hemerchin*, hoc est, *Malleolus*, nomine familiæ appellaretur. Ordinem Canonicorum Regularium Sancti Augustini Congregationis Vvindesimensis in Monasterio, quod in Monte *S. Agnetis*, Virginis & Martyris propè Svvollensem civitatem in Diœcesi Ultrajectensi situm est, professus, eâ vixit innocentiæ, & Sanctitatis opinione, ut plurimi ejus videndi & audiendi gratiâ, è remotioribus etiam locis, certatim ad eum confluerent. Sermo illi omnis de Deo & Sacra Scriptura erat. Nunquam otiosus, semper vel lectitabat aliquid, vel in communem usum scribebat, vel pro instructione Fratrum commentabatur. Nihil in Mystica Theologia adeò abstrusum latebat, cujus perfectam intelligentiam divino collustratus lumine non esset allecutus. Scripsit *Chronicon Monasterii Sanctæ Agnetis: Sermones XXX. ad Novitios Regulares: Sermones IX. ad Fratres: Utilissimas Conciones & Meditationes, seu Orationes de Passione Domini, numero XXXVI. Soliloquia Animæ: Tractatus de Disciplina Claustralium; De Fideli Dispensatore; De tribus Tabernaculis: De Elevatione mentis ad inquirendum summum Bonum: Spiritualia Exercitia Religiosorum*, aliosque Tractatus Asceticos, & *Vitas quorumdam Piorum*, scilicèt *Gerardi Magni*, & Discipulorum, primorum Fratrum Vitæ communis. Non desunt etiam periti Critici, qui *Thomæ à Kempis*, ceu vero ac legitimo Authori, asserunt ac vindicant utilissimum in tota Ecclesia summo omnium consensu receptum & frequentatum, atque in omnes penè linguas conversum *De Imitatione Christi* Opusculum, quod tam efficaciter ad amorem Dei, & ad terrenarum rerum contemptum movet corda legentium, ut jure meritò dici possit, ejus Authorem, instar alterius *Promethei*, cœlestem ignem rapuisse, ad corda nostra divino amore, & Christianæ perfectionis ardenti cupiditate inflammanda. Sed, ut cordatè fatear, de Authore aurei istius libri *De imitatione Christi* acerrimè inter se etiamnum digladiantur Scriptores, & eruditi Critici. Alii hunc librum tribuunt *Joanni Gessen*, seu *Gersen*, Benedictino, Abbati Vercelensi. Alii eum adjudicant *Thomæ à Kempis*, Canonico Regulari. Alii denique volunt, eum esse genuinum fœtum *Joannis Gersonii*, Facultatis Parisiensis Cancellarii. Quò fit, ut in tantâ sententiarum discrepantia de Authore libri *De Imitatione Christi* nihil certi affirmari possit, ut clariùs constabit ex his, quæ in proximo Colloquio de eadem Controversia inter PP. Benedictinos & Canonicos Regulares postremis hisce temporibus ventilatâ dicturi sumus. Obiit *Thomas à Kempis* anno MCCCCLXXI. ætatis suæ nonagesimo secundo, ejusque corpus, ùt narrat *Papebrochius* in *Conatu Chronologico ad Catalogum Romanorum Pontificum*, non sine prodigiis repertum est die XIII. Augusti anni MDCLXXXII. Canonicorum Regularium Ordinem, præter illos duos, quos mox memoravi eximios Scriptores Asceticos, haud parùm Sæculo XV. singulari doctrinâ illustravit *Gabriel Biel*, natione Helvetus, aut, ùt alii volunt, Spirensis, Theologiæ Doctor, & in Academia Tubingensi Professor publicus, ab *Eberardo* Comite Wirtembergensi, qui Academiam istam anno MCCCCLXXVII. fundavit, evocatus, ut Theologiam & Philosophiam accepto stipendio doceret. Hanc Cathedram Tubingensem per plures annos magno cum honore rexit, edidítque doctissima *in quatuor sententiarum libros Commentaria: Sermones De Tempore, De Deipara, & De Sanctis per totum annum: Tractatum De Monetarum potestate simul & utilitate*, & alia quædam Opuscula. Nonnulli Scriptores tribuunt eidem *Gabrieli Bielo* Expositionem Canonis Missæ, quæ tamen, ut probabiliùs censent periti Critici, reverâ parentem habet *Eggelingum* Brunsvicensem, paucis à *Bielo* omissis nonnullis additis aut mutatis, quod quidem ipse in calce Operis ingenuè profitetur. Obiit *Gabriël Biel* anno MCCCCXCV. non verò, ùt quidam ajunt, anno MDXX.

D. Pervenimus tandem ad ultimam Illustrium Sæculi XV. Scriptorum Classem, in qua locum habent periti Jurisconsulti, seu hi, qui Jus tam Civile, quàm Canonicum, & Pontificium doctissimis commentariis enucleârunt, à quibus nos breviter expedire debemus, ut præsenti Colloquio, ne longiùs excurrat, finem imponamus.

M. Jurisconsultorum, qui Sæculo XV. excelluerunt, agmen ducet *Petrus De Ancharano*, sic dictus ab *Ancharano* Farnesiorum Castello, ubi natus est. *Baldum*, insignem Jurisconsultum, Magistrum habuit, & Jus Pontificum magna cum sui nominis famâ Patavii, & Bononiæ docuit. Collegium pauperum Studiosorum Bononiæ instituit, quod ejus nomen etiamnum retinet. Obiit circa annum MCCCCXV. Sepultus Bononiæ in Ecclesia FF. Prædicatorum & Epitaphio cohonestatus, quo prædicatur tanquam *Canonis speculum Civilis & Anchora juris*. Egregios Commentarios reliquit in *Decretales*, *Sextum*, & *Clementinas*. Petro De Ancharano coævus fuit, & doctrina perindè insignis *Antonius de Butrio*, Bononiensis, qui scripsit in *Decretales*, & *Clementinas*, item *Consilia*, & *duo Repertoria*, unum in Jure Canonico, alterum in jure Civili. Obiit anno MCCCCVIII. Iisdem penè temporibus floruit *Franciscus de Zabarellis*, qui ex Sabadinorum Bononiensium stirpe natus Patavii, ibidem Jus Canonicum interpretatus est, atque inter sui temporis Professores maximè enituit, & ob divini humanique juris peritiam singularem cum eximia morum probitate conjunctam, à *Joanne* XXIII. Pontifice Maximo Archiepiscopus Florentinus, ac posteà Cardinalis Tituli SS. *Cosmæ & Damiani* creatus est, missusque ab eodem Pontifice Legatus ad Concilium Constantiense, ubi è vita migravit anno MCCCCXVII. ætatis suæ LXXVIII. vel, ùt alii scribunt LXXX. Luculenta *Responsa*, atque egregia in *Decretales*, & *in Clementinas Commentaria*

taria reliquit, ac de *Horis Canonicis* librum alterum *de Schismate*, & *de Artibus liberalibus*, & *Naturali Philosophia* quædam Opuscula. Citari solet sub titulo *Cardinalis*. Hunc *Franciscum De Zabarellis* in studio Juris Canonici Bononiæ Magistrum habuit *Nicolaus Tudeschus*. Catanæ in Sicilia natus, & Ordinis *S. Benedicti* Monachus, qui Senis, Parmæ, ac tandem Bononiæ, assignato octingentorum aureorum stipendio, Jus Pontificium magna cum laude interpretatus est Dein, ad Archiepiscopatum Panormitanum promotus, hoc nomen retinuit, ac vulgò *Panormitanus* dici solet. A *Felice* V. Antipapa creatus fuit Cardinalis, sed posteà à *Nicolao V.* successore *Eugenii* IV. in ea dignitate confirmatus. Ejus commentaria in *Quinque Decretalium libros*, & *Clementinas*, septem Tomis edita habentur. Tomus octavus complectitur *Consilia*, *Quæstiones subtiles*, *Practicam* in Curia observari solitam, & repetitionem in Caput *per tuas*. *extra de Arbitriis*, nonus Tomus comprehendit *Thesaurum* singularium in jure Canonico Decisionum. His novem Commentariorum Tomis Jus Canonicum illustravit, aliaque Opera edidit *Nicolaus Tudeschus*, qui à juris Pontificii Interpretibus sæpè sub *Panormitani*, vel sub uno *Abbatis* nomine citari solet. Obiit celebris ille jurisconsultus Panormi, mense Julio anni MCCCCXLV. Floruerunt eodem Sæculo XV. tres alii peritissimi Jurisconsulti, videlicèt *Joannes Franciscus Pavinus*, *Joannes ab Imola*, & *Joannes Antonius à S. Georgio*. Primus seu *Joannes Franciscus Pavinus*, civis & Canonicus Patavinus, in Sacra Theologia haud parum versatus, eùm per aliquot annos Jus Canonicum in patria docuisset, Romam à *Paulo* II. Pontifice Maximo accitus est, & Palatii Apostolici Causarum Auditor circa annum MCCCCLXVI. factus, in *Joannis* XXII. & aliorum Pontificum *Extravagantes* commentaria scripsit, aliaque composuit Opuscula *De Officio & potestate Capituli Sede vacante*: *De Decimis*: *De Charitativo subsidio*, *De Visitatione Episcopi* &c. Romanæ quoque *Rotæ Decisiones* diligenter collectas in unum volumen redegit. Decessit Romæ, sepultus in Ecclesia, quæ dicitur Ara Cœli. *Joannes ab Imola* nomen sortitus est à patria, Romandiolæ civitate, quæ olim *Forum Cornelii*, nunc *Imola* dicitur. Patavii, Ferrariæ, ac tandem Bononiæ Jus Canonicum & Pontificium interpretatus est & in utroque jure adeò excelluit, ut ejus opiniones præ aliis recipiantur, magisque utriusque juris Doctoribus probentur. Extant in jus Canonicum ipsius Commentaria *ad tres Decretalium libros*, *ad sextum Decretalium*, & *Clementinas*; prætet *Consilia & Repetitiones quasdam*. Abiit è vivis Bononiæ anno MCCCCXXXVI. & apud FF. Prædicatores sepultus est. Tertius, quem laudavi, Jurisconsultus, seu *Joannes Antonius à S. Georgio*, Placentinus fuit, & Patricius Mediolanensis, qui anno ætatis suæ vigesimo octavo Ticini Jus Canonicum profiteri cœpit, dein, Præpositus fuit Ecclesiæ *Sancti Ambrosii* apud Mediolanum; unde ipsi indictum *Præpositi* cognomen. Ab Innocentio VIII. Pontifice Maximo, ob doctrinæ, ac Sanctitatis famam, Auditor Sacri Palatii, ac Referendarius Apostolicus; posteà Alexandrinus in Longobardia Episcopus, ac tandem anno MCCCCXCIII. Presbyter Cardinalis est renunciatus sub titulo Sanctorum *Nerei* & *Achillei*. Habentur ejus Commentaria in *primas duodecim Causas Decreti*, cujus & primam partem interpretatus dicitur, quemadmodum & *Clementinas*, Extat etiam Interpretatio in *Quartum Decretalium*. Excessit ex hac vita anno MCCCCCIII. Cæteros alios Sæculi XV. peritos Jurisconsultos indigitare dumtaxàt, eorumque Opera hic breviter indicare sufficiet. *Andreas Barbatius*, seu *Barbatias*, natione Siculus, scripsit Commentaria in *Decretales*, & *Clementinas*, aliaque composuit Opuscula, quæ Parisiis & alibi edita sunt. Obiit circa annum MCCCCLXXXII. sepultus Bononiæ apud Sanctum Petronium. *Philippus Francus*, Perusinus, in patria jus Pontificium diu professus, deinde Ticinum evocatus, magna nominis famâ claruit circa annum MCCCCLX. Extant ejus in *Decretales*, & *Sextum* erudita Commentaria. *Rodulphus*, ex clarissima stirpe Florentiæ natus, ibidem Jus Pontificium interpretatus est, egregiumque commentarium *in Decretum* edidit, necnon Tractatum *De Usuris*. Inter claros *Antonii Butrii* Auditores, fuit *Dominicus à Sancto Geminiano*, qui Bononiæ publicus Juris Pontificii Professor, scripsit Commentaria in *Decretales*, in *Sextum*, ejusque feruntur *Consilia*, sive *Responsa* & *Repertorium juris*. Claruit sub finem Sæculi XV. *Nicasius Voldanus*, Mechliniensis, qui licèt à quarto ætatis suæ anno oculis captus esset, Theologiæ attamen Lauream in Academia Lovaniensi consecutus, & in Coloniensi Universitate Juris Doctor inauguratus, Leges Cæsareas, quas nusquam legerat, sed audiverat tantùm, ita memoria complexus est, ut eas ex tempore recitaret, & interpretaretur. Commentarios edidit in IV. *libros Institutionum Justiniani*, & obiit Coloniæ anno MCCCCXCI. Postremò, *Felinus Sandeus*, ex nobili *Sandeorum* familia Ferrariæ natus, ibidem primùm docuit Jus Pontificium; posteà Pisis Jus Civile interpretatus est, tantâ eruditionis laude, ob insignem Juris scientiam Romam ab *Innocentio* VIII. Pontifice Maximo evocatus, Rotæ Senatui Præfectus fit, mox Referendarius Apostolicus, ac demùm Episcopus Lucensis factus. Obiit anno MDIII. & præclara reliquit ingenii sui Monumenta, præsertim Commentarium *in quinque libros Decretalium*, & varia Opuscula utrumque Jus Civile & Canonicum spectantia. Hi sunt celebriores Sæculi XV. Jurisconsulti, quos interannumerari etiam debent *Joannes de Turrecremata*, Cardinalis, Ordinis FF. Prædicatorum; & *Robertus Gaguinus*, Ordinis Sanctissimæ Trinitatis Præpositus Generalis, Juris Canonici Doctores præstantissimi, quorum tamen hic nullam mentionem fecimus, quia eis jam locum dedimus in superioribus classibus illustrium Scriptorum Sæculi decimi quinti.

Hic sub finem nostri Colloquii, de Arte Typographica, quæ in commune rei litterariæ commodum, & ad publica luce donanda Illustrium Scriptorum Opera, Sæculo decimo quinto inventa, sensim sine sensu omnibus suis numeris tandem absoluta evasit, breviter disserere meditabar, sed, ne diutius te detineam, aliàs ea de re sermonem instituam.

D. Non te profectò dimittam, nisi priùs exposueris exordium ac progressus Artis Typographicæ,

graphicæ, quæ unicum est contra tineas & blattas, omnis eruditionis inimicas, remedium, & eadem opera indicaveris hujus nobilissimæ Artis Inventores, qui certè gloriâ, quam merentur, carere nequaquam debent.

M. Typographiam, quæ cum omnibus Veterum inventis facilè certare potest; originem in Germania Sæculo XV. habuisse communis est Scriptorum sententia. Hinc de hoc nobilissimo Germanorum Invento ait *Philippus Beroaldus*;

O Germania muneris repertrix,
Quo nihil utilius dedit vetustas;
Libros scribere qua doces premendo.

Laurentius etiam *Valla* Artis Typographicæ inventionem Germanis acceptam refert his Versibus:

Abstulerat Latio multos Germania Libros,
Nunc multo plures reddidit ingenio.
Et quod vix toto quisquam perscriberet anno,
Munere Germano conficit una dies.

Verùm, licet inter omnes fermè conveniat, Artem Typographicam in Germania sumpsisse exordium, incertum tamen est, an Moguntiæ, vel Argentorati hæc Ars fuerit adinventa. Probabilius, mea quidem sententia, est, hujus nobilissimæ inventionis gloriam Argentoratensibus debitam esse. Id quippe liquidò evincitur ex MS. Chronico Argentoratensi, in quo hæc leguntur verba: *Anno Christi* MCCCCXL. *praclara & humano generi utilissima Ars Typographica primùm in lucem, idque Argentorati, prodiit, Auctore Joanne Mentelio. Cui cùm famulus esset Joannes Gansfleisch, Moguntia oriundus, ejus conscientia ac fidei negotium hoc creditû; sed hic in herum perfidus, Joanni Gutemburgio, nobili ac opulento, cuique jam aliquid de Mentelii inventa subolaerat, totam rem palam fecit, atque pacto cum eo inito, quod Argentorati scopum se assecuturos desperarent, Moguntiam inde se recepere, multùm lucri è compendiosa Arte sibi polliciti.* In hoc Chronico, ùt vides, exprimitur nomen Auctoris, nempè *Joannis Mentelii*, annus Typographiæ inventionis, seu annus MCCCCXL. locus quoque non præteritur, nimiùm Argentina Urbs, ubi inventa est Ars Typographica, & Moguntiæ civitas, ubi perfecta est. Vero igitur quàm simillimum est, *Joannem Mentelium*, patria Argentoratensem, Artis Typographicæ inventorem fuisse, cui tamen cùm tanti sumptus non suppeterent, ut Officinam Typographicam Argentinæ statim erigeret, *Gutemburgius*, quem, ùt mox diximus, perfidus *Joannis Mentelii* famulus Artem Typographicam edocuerat, Moguntiam delatus, priùs ibi hanc Artem publicè exercuit, indeque multorum animos pervasit opinio de Arte Typographica à *Joanne Gutemburgio* Moguntiæ adinventa. *Nicolaus Serarius*, Scriptor Societatis JESU, dubius hæret, nec quidquam certi pronunciare audet de loco, & primo Inventore Artis Typographicæ. Sic enim libro 1. *Rerum Moguntinarum* cap. 36. & seqq. ait: *An Argentoratensis fuerit artifici hujus Auctor, itemque an inibi de hoc aliquid aut cogitarit, aut etiam tentarit? mihi haud satis liquet. Interim potuit aliquis domo Argentinensis, & civitate tamen Moguntinus, aliquid Argentina cogitare, atque conari, hocque idem ipsum Moguntia jam in lucem afferre, atque perficere. Denique, quia citra causam, idoneosque Auctores, non est quisquam facilè mendacii arguendus, credat, qui volet illi affirmanti.*

Ars Typographica, quæ novis subindè adinventionibus illustrior progressu temporis reddita est, in Galliam, Italiam, Hispaniam, Angliam, & Poloniam sub finem Sæculi XV. illata est. Primus tamen, qui Græcè excudere cœpit, fuit *Aldus Manutius*, qui circa annum MD. Officinam Venetiis instituit, & Typos etiam Hebraicos primus in hac arte adhibuit, cùm antehac Typographi, si quæ Græca, vel Hebraica vox in manuscripto Codice, quem excudebant, occurrisset, vacua illic spatia relinquere solerent. Litteras itidem Italicas, quas *Cursivas* vocant, *Aldus Manutius* invenisse dicitur, eique debet Respublica Litteraria tot Sanctorum Patrum, & Scriptorum Græcorum elegantissimas Editiones. Præter *Aldum Manutium*, Græcas Litteras tum Sacras, tum Prophanas insigniter suis Prælis promoverunt tres alii celeberrimi Typographi, videlicèt *Robertus Stephanus, Joannes Frobenius, & Guillelmus Morellius*, quorum primus, seu *Robertus Stephanus*, filius *Henrici Stephani*, natione Gallus, patria Parisinus à *Francisco I.* Rege Christianissimo, Typographus Regius constitutus, Vir fuit Litteris Latinis, Græcis, & Hebraicis admodùm eruditus, ex cujus Officina, quæ volgo *Stephanea* appellari solet, prodierunt Græcè Sanctorum Patrum Opera, tam splendidè, nitidè & emendatè excusa; ut sola typorum elegantia quemlibet ad eorum lectionem alliceret & invitaret. Fertur etiam, eumdem *Stephanum* solitum esse, singula folia, antequam exirent in lucem, perlegenda, hic illic per plateas certis locis affigere, adjuncto pretio illi, qui quædam Typographiæ vitia detexisset. Alter Typographus, seu *Joannes Frobenius*, natione Germanus, patria Basileensis, nullis vigiliis, nullis laboribus, nullis denique impendiis pepercit, ut, ad rem Litterariam adjuvandam, eximios Authores ornaret, nitidè & fideliter ornatos publica luce donaret. Denique *Guillelmus Morellius*, patria Caletensis, & Typographiæ Græcæ Galliarum Regis post *Hadrianum Turnebum* Præfectus, accurata Linguæ Græcæ peritia insignis fuit, & in Græcorum Patrum Operibus, utroque Sermone Græco & Latino excudendis, tum Characterum pulchritudine, tum Editionis perfectione cæteros Galliæ Typographos longo post se intervallo reliquit, & ad invidiam provocavit. Mitto alios penè infinitos, præcipuè recentiores Typographos, de quibus peculiari capite agit *Bernardus Malincrotius* Dissertatione Historica *De Arte Typographica* cap. 14. pag. 91. Dicam tantùm obiter, in Regia Parisiensi Urbe aliquot etiamnùm reperiri insignes Typographos, ex quorum Officinis Veterum præclara monumenta, cùm Græca, tum Latina è tenebris eruta, blattarum & tinearum imperio erepta, pulcherrimis Typis, & magna adhibita cura, prodierunt in lucem, necnon doctissima recentiorum Galliæ Scriptorum Opera, præsertim *Petavii, Sirmondi, Coeffetei, Combefisii, Goari, Labbei, Cotelerii, Dacherii, Mabillonii, Huetii, Thomassini, Le Quieu*, & Sanctorum Patrum tam Græcorum, quàm Latinorum Editiones, quas stupenda planè cura & indu-

indefessâ diligentiâ adornarunt eruditissimi Patres Benedictini Congregationis *S. Mauri.*

D. Optandum sanè esset, ut horum, quos laudâsti, præstantissimorum Typographorum in edendis libris curam ac diligentiam nunc presso pede sequerentur hi, qui eamdem Artem exercendam suscipiunt, quorum tamen, ut probè nosti, haud pauci sunt, qui loco solum ac quæstui inhiantes, Typographiæ suæ Correctores quidem admovent, libris prælo parandis invigilaturos, sed Viros ignaros, & vili pretio conductos, qui levi, quod ajunt, digito, rem suam oscitanter agentes, in causa sunt, cur libri innumeris mendis à capite ad calcem scatentes in lucem protrudantur, cùm tamen hæc provincia corrigendi libros, qui prælo parantur, his maximè demandari deberet, qui non minùs doctrina, quam prudentia & integritate præstant. Sed de origine, progressu ac perfectione Artis Typographicæ, ex qua in Rempublicam Literariam nunquam interitura gloria redundavit, satis hactenùs diximus. Nunc domum me confero, ubi per aliquot dies in meo Museolo, ad parandum labili memoriæ subsidium, brevem describam Catalogum tot illustrium Sæculi decimi quinti Scriptorum, quos in præsenti Colloquio laudâsti, quique suis moribus, doctrina, eruditione, & præclaris monumentis Ecclesiam ornârunt, & illustrârunt, undique nomina sua æternitati consecrarunt. Sedulò etiam annotabo castigatiores librorum, quos lucubrarunt Viri clarissimi, Editiones ex optimis MSS. expressas, & in Officinis clariorum Typographorum excusas; ut videlicèt possim diligentiùs ab eo declinare vitio, in quod frequenter impingere solent mei similes, seu juniores, qui primoribus dumtaxat labris Historiam Ecclesiasticam degustarunt, & in stadio Theologico sunt minùs exercitati. Hi quippè in libris antiquorum Scriptorum in usus suos comparandis, nulla cura, nulloque Editionum habito delectu arripiunt quidquid prima statim fronte se se illis offert. Quò fit, ut non sine gravi sumptus, & quod pretiosius adhuc, ipsius temporis dispendio, Editiones antiquorum Scriptorum quotidie terant imperfectas, mutilas, interpolatas, vitiis & erroribus scatentes, quæque à recto veritatis tramite illos abducere possunt. Hæc omnia cùm accuratè pro meo modulo in ordinem digessero ad tuas ædes, modò boni consulas, reditum maturabo, ut te de Doctrina, & Disciplina tam Ecclesiastica, quàm Monastica, atque de morali Christiana Sæculi decimi quinti disserentem attento animo auscultare possim. Horum quippè notitia omnino necessaria est Clerico, qui Ecclesiæ commodo, animarum saluti, venerandæ antiquitatis cognitioni, & Historiæ Ecclesiasticæ studio graviter incumbere cupit.

M. Id si feceris, dilectissime Discipule, sat scio, post paucos dies & ubi serio gratulaberis, quod studia tua, faventibus Musis, feliciter succedant, & mihi gratias ages, qui sæpiùs monuerim, ut animum inducas, amare studia, quæ licèt initio nonnihil habeant molestiæ, tamen assuetudine dulcescunt, multùmque habent admixtum mellis, si paululùm in ea processeris. Magnam, mihi crede, in studiis tædiorum partem citò superabis, si ad ea curam, amorem & assiduitatem attuleris, sed præcipuè, si frequenter verseris inter Viros eruditos, quorum quotidianis confabulationibus quamplurima cognitu digna minimo labore perdisces.

Optimus ille quidem, qui paret recta monenti;
At qui nec per se sapiat, neque mente reponat
Ex aliis audita, Vir undique inutilis hic est.

COLLOQVIVM VI.

De Doctrina, Disciplina tam Ecclesiastica, quam Monastica, & Ethica Christiana Sæculi XV.

M. LUtherani, Calvinistæ, aliique hujus temporis heterodoxi solent per summam impudentiam calumniari Ecclesiam Romanam, dictitantes, antiquam fidei doctrinam circa duo potissimùm capita Sæculo decimo quinto fuisse ab ea immutatam. At enim, inquiunt illi Heretici, Ecclesia Romana definivit Sæculo XV. contra Wicleffistas, præter Sacrificium, quo Christus idem Sacerdos & Victima semetipsum in Cruce Deo Patri obtulit, aliud admittendum atque credendum esse incruentum *Missæ* Sacrificium verum, proprium, & propitiatorium pro peccatis nostris. Contendunt autem, hoc dogma, quod etiamnùm firmiter credit Ecclesia Romana, non solùm recens fuisse invectum, sed etiam injuriam apertè irrogare Sacrificio, quod Christus semel in Cruce obtulit, & fuso pretioso Sanguine suo plenissimè ac sufficientissime satisfecit pro peccatis nostris. Secundò, acriter iidem hæretici invehuntur in Ecclesiam Romanam, eò quòd communionem sub utraque specie, quam jure divino omnibus promiscuè fidelibus necessariam esse pertendunt, Sæculo XV. Laicis denegandam esse decreverit, & Hussitas, aliter sentientes, hæreticos pronuntiaverit. Ad has confutandas Hæreticorum calumnias immensa non minùs mole, quàm eruditione volumina lucubrarunt Polemici Ecclesiæ Romanæ Doctores, qui sole clariùs demonstrarunt, semper in Ecclesia Romana viguisse, ac sartam tectam fuisse conservatam Fidem puram, primævam, Apostolicam; publicum Divini Numinis cultum integrum & illibatum; omnia veteris Ecclesiæ Sacramenta, ac Sanctorum Patrum Dogmata nullis quæsitis coloribus fucata, nullis novitatibus aucta vel interpolata, sed pura, sincera, simplicia, qualia olim à Christo Domino instituta, ab Apostolis tradita, in Conciliis contra Hæreticos vindicata, ad nos usque imperturbata temporum serie fuerunt propagata. Post tot itaque in lucem editas Polemicorum Scriptorum eruditas lucubrationes, possem ipse jure merito putidas illas ac sæpiùs decantatas Hæreticorum calumnias hic surda aure præterire. Verùm, cùm in hocce Colloquio, juxta præscriptam methodum, de Doctrina Ecclesiæ Sæculi XV. disserendi nobis onus incumbat, non abs re erit, in referendis istis Hæreticorum calumniis hic paululùm immorari.

D. Quibusnam argumentis Polemici Theologi evincunt, semper in Ecclesia Catholica creditum fuisse, *Missam* esse verum, proprium, & propitiatorium pro peccatis nostris Sacrificium?

M. Bene

M. Benè multa ex Sacris Litteris, ex Conciliis, & ex Sanctis Patribus, cum Græcis, tum Latinis, Theologi Polemici desumunt argumenta, quibus invictè adversùs Heterodoxos probant, Fideles ab ipsis Apostolorum temporibus ad præsens usque Sæculum constanter credidisse, Missam esse verum & propriè dictum novæ legis Sacrificium. Infinitus essem, si singula argumenta hic inserere vellem. Sufficiet ex multis pauca seligere, quæ rem planè conficere videntur. Primum, &, mea quidem sententia, efficacius argumentum petitur ex unanimi omnium Ecclesiarum tam Orientis, quàm Occidentis consensu, quem repræsentant antiquissimæ Liturgiæ, quas ad celebranda in Altari tremenda Religionis Mysteria omnes Ecclesiæ hactenus adhibuerunt, & in quibus millies fit mentio Oblationis, Immolationis, Sacrificii, Sacerdotum, Altarium, Sacrorumque Vasorum. Quæ omnia apertè probant, universæ Ecclesiæ semper persuasum fuisse, *Missam* esse verum & propriè dictum novæ legis Sacrificium. Porrò recensentur inter has Liturgias Ecclesiarum Orientalium ea, quæ Sancti *Jacobi* Apostoli nomine inscripta est; ea, quæ sub *Clementis* I. Papæ nomine in Lib. *Constitutionum* descripta est; ea, quam *Dionysius Areopagita* cap. III. *Ecclesiastica Hierarchia* magnifico stylo describit. Quæ sanè antiquissimæ sunt. Item Liturgiæ *SS. Basilii & Chrysostomi*, quibus addi debent Liturgiæ, *Chaldaica*, qua Nestoriani & Jacobitæ, per Syriam, Assyriam, Persidem, Indiam, aliasque finitimas Asiæ regiones dispersi utuntur: *Coptica*, quam *Athanasius Kircherius* in suo Prodromo Copto veterem Ægyptiacam esse docet: *Æthyopica*, *Armenica*, & *Maronitica*, seu Maronitarum. Quin, & *Abraham Echellensis* in suis Notis ad Catalogum *Hebedjesu* pag. 134. ait, apud Orientis Christianas Gentes numerari supra quinquaginta Liturgias, partim communes, partim proprias singularum Gentium, & ex his extare penès se triginta & unam, quas recenset. Plures etiam Christianorum Orientis Liturgias enumerat, ac doctissimis Dissertationibus & Notis illustrat *Eusebius Renaudotius*, Linguarum Orientalium peritissimus, in ea, quam nuperrimè, seu anno MDCCXVI. Parisiis edidit, Collectione *Liturgiarum Orientalium*. Jam verò, quod spectat Occidentalem, seu Latinam Ecclesiam, certissimè constat, eam semper credidisse, ac docuisse, *Missam* esse verum & propriè dictum novæ Legis Sacrificium, ut videre est in Sacramentario *Gregorii Magni*, Pontificis Maximi, in vetustissimis Ritualibus *Rabbani*, *Amalaris*, *Walafridi*, *Strabonis* &c. in Missa Ambrosiana, quam Sanctus *Ambrosius*, Archiepiscopus Mediolanensis, suæ Ecclesiæ, & aliis Liguribus præscripsit, quæque etiamnùm in Ecclesia Mediolanensi celebratur: in Missa Mozarabica, quæ, ùt observavimus in superioribus Colloquiis, in usu fuit apud Hispanos ab initio quinti Sæculi usque ad *Gregorium* VII. Pontificem Maximum, quo præcipiente Romanum Ritum susceperunt: Denique in veteri Missa Gallicana, quam Missæ Mozarabicæ similem fuisse probat doctissimus Cardinalis *Bona* lib. 1. *Rerum Liturgicarum* cap. XII. Ex hac ergo constanti utriusque Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis consensione manifestè colligitur, hanc fuisse perpetuam omnium Fidelium doctrinam, Missam esse verum & propriè dictum Legis novæ Sacrificium. Credibile quippè non est, hoc Dogma, si novum esset, & errorem contineret, sicut effutiunt Hæretici, fuisse in universam Ecclesiam inductum, nullis contradicentibus Episcopis, sive Græcis, sive Latinis, nullis reclamantibus Doctoribus, Clericis, Monachis, & Theologis, sed omnibus alto somno oppressis, & in utramvis aurem dormientibus. Incredibile etiam est, hoc Dogma de incruento Missæ Sacrificio potuisse unquàm Græcis post Schisma *Photii* probari, si reverà novum esset, & Sæculo XV. in Ecclesia Latina procusum, sicut obstrepunt moderni Hæretici. Græcos tamen post Schisma *Photii*, immò & Sæculo Ecclesiæ XV. idem de incruento Missæ Sacrificio sensisse, quod censebant Latini, pluribus momentis demonstrari potest. Primò, quia *Joannes Palæologus*, Græcorum Imperator, & cum ipso Orientales Episcopi Florentiæ per biennium commorati sunt, adfuerunt Concilio Generali, quod in ea Urbe *Eugenio* Papa IV. Præside celebratum est, ac subindè perspectum habuerunt Latinorum de Sacrificio Missæ Dogma. Nec Latinos quoque latere potuit, quid de eo ipsimet Græci sentirent. At nec Græci Latinis, nec Latini Græcis circa illud Dogma quidquam molestiæ crearunt. Secundò, Orientales, qui aderant Concilio Florentino sæpiùs intra Missarum solemnia procubuerunt coram Eucharistia, quam Latini consecrarant, *adoraveruntque Missam Romanæ Ecclesiæ more, Pontifice celebrante*, ùt testatur *Andreas à Sancta Cruce* in sua Concilii Relatione. Tertiò, eo in Concilio, consentientibus omnibus, Græcos inter & Latinos unio sancita est. Quartò, *Marcus* Ephesinorum Metropolita, ubi Florentia rediisset in Patriam, debacchatus quidem est in Synodum Generalem Florentinam datis Epistolis *ad omnes ubique terrarum degentes Christianos*; et licèt hujus Synodi plures articulos Scriptis exagitaverit, Dogmata tamen de præsentia reali Corporis Christi in Augustissimo Eucharistiæ Sacramento, de Transubstantiatione, & de Incruento Missæ sacrificio intacta omninò reliquit, illa tamen, utpotè præcipua, nequaquàm prætermissurus, si erronea credidisset. Postremò, omnes Populi Christiani, qui nunc Orientem incolunt, quamvis moribus, Sectis, ac variis ritibus inter se sint diversi, & ab Ecclesia Latina diro Schismate divulsi, nihilosecius omnes profitentur, ut videre est in eorum Liturgiis, quas recenset doctissimus *Eusebius Renaudotius*, Missam esse verum novæ legis Sacrificium. Hoc autem Dogma cùm post *Photii* tempora ab Occidentalibus, seu Latinis, haurire haud potuerint, utpotè ab illis funesto Schismate divisi, necesse est, ut illud ante Photianum Schisma à Majoribus acceperint, sibique traditum ad posteros transmiserint. Huic argumento petito ex consensione omnium Ecclesiarum, quod Hæreticorum jugulum petit, aliud addere non pigebit, quod ipsorum hac in re inconstantiam ac malitiam apertè prodit. At enim moderni hæretici *Joannem Hussum*, Hæresiarcham Sæculi XV. impensè laudant, eumque, ceu Martyrem, magnis encomiis

encomiis celebrant; & tamen *Joannem Hussum* ad extremam usque vitæ periodum Missam celebrasse, eam verum ac propriè dictum novæ Legis esse Sacrificium firmiter credidisse, & in nullo dogmate dissensisse ab Ecclesia Romana, quàm in articulo de Communione sub utraque specie, evidenter ostendit Illustrissimus *Jacobus Bossuet*, Episcopus Meldensis, in Libro XI. *Historiæ Variationum Ecclesiarum Protestantium*, idque etiam fatetur, ac multis argumentis probat, *Larroquius*, Calvinianæ Sectæ Minister, in Historia, quam de *Eucharistia* scripsit, part. 2. cap. 19. Qua fronte ergò audent hæretici incruentum Missæ Sacrificium explodere tanquam novum Dogma ab Ecclesia Romana excogitatum, cùm ipsimet *Joannem Hussum*, ejusdem licet Dogmatis assertorem, velut Martyrem prædicent, colant ac venerentur. Mitto alia, quæ Catholici Doctores Polemici ex Scriptura sacra, ex Conciliis, & ex Sanctis Patribus depromunt argumenta, tum quia longius me abducerent, tum quia etiam solenne est Hæreticis loca Scripturæ Sacræ, quæ ipsis adversantur, sinistris ac detortis interpretationibus eludere, Conciliorum Decreta flocci facere, atque Sanctorum Patrum testimonia, à quibus sese expedire non possunt, repudiare.

D. Expone, quæso, quo pacto incruentum Missæ Sacrificium non deroget, nullamve injuriam inferat Sacrificio, quod Christus Dominus obtulit in Cruce, quodque omnes Catholici supponunt ad plenam, perfectam, & integram hominum redemptionem sufficientissimum fuisse.

M. Ideò incruentum Missæ Sacrificium non derogat, nec ullam infert injuriam Sacrificio, quod Christus obtulit in Cruce, quia omnes ad unum Catholici profitentur, Christum uno Crucis Sacrificio redemptionem nostram promeritum esse, abundèque æterno Patri satisfecisse, juxta illud Apostoli Pauli ad Hebræos cap. X. *Una enim oblatione consummavit Christus in sempiternum sanctificatos.* Sed licèt unicum sit Sacrificium redemptionis in ara Crucis à Christo oblatum, cui omnia, quæcumque ad salutem nostram pertinent, accepta referre debemus, necesse tamen est, ut oblationem illam generalem à Christo in Cruce factam, seu pretiosum ex ipsius latere Sanguinem fusum, per instrumenta, & quasi canales quosdam ad nos derivemus. Ejusmodi canales sunt Sacramenta, & incruentum Missæ Sacrificium, quod Sacrificium non *Redemptionis*, sed *Religionis* nuncupamus, quodque Sacrificium *Redemptionis* in Cruce peractum non tantum in memoriam revocat, sed ejus efficaciam nobis applicat. Undè sicut, fatentibus etiam hæreticis, jure meritò derideretur ille, qui sic argumentaretur: Oravit pro nobis Christus, & ejus oratio sufficientissima fuit ad obtinenda omnia ad salutem nobis necessaria, nihil igitur necesse est, ut oremus: ita sese omnibus deridendos propinant hæretici, dum elumbe istud proponunt argumentum: Oblatus est semel Christus in Cruce ad exhaurienda peccata nostra, & fuit ejus oblatio sufficiens pretium redemptionis nostræ: Nulla est igitur deinceps in Ecclesia oblatio facienda. Ratio in promptu est, quia una Oblatio Christi, quâ semel in Cruce oblatus est, ut consummaret in sempiternum sanctificatos, non impedit, quominus eamdem hostiam, quam ille obtulit, secundum ejus mandatum æterno Patri sistamus, orantes, ut illius contemplatione nobis placatus & propitius esse, suæque promissionis, ac fructus, quem illa mundo attulit universo, nos participes esse velit. Falsò itaque nobis impingunt Satanæ Ministri, quod per incruentum *Missæ* Sacrificium, illud in Cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis, nihilque aliud in hoc incruento Missæ Sacrificio à nobis quæratur, quam ut, quod Christus unicâ illâ Oblatione in Cruce factâ nobis promeruit, in nos transferat, & eo ad salutem nostram uti valeamus. Nec huic doctrinæ adversatur Apostolus *Paulus* cap. 7. Epistolæ ad Hebræos, ubi in eo novum Testamentum opponit Veteri, quòd in isto essent plures Sacerdotes, in illo verò unus sit tantùm, seu Christus: *Et alii quidem plures facti sunt Sacerdotes.* —— *Hic autem* (Christus) *eò quòd maneat in æternum, sempiternum habet Sacerdotium: undè & salvare in perpetuum potest.* Non, inquam, huic Ecclesiæ Romanæ doctrinæ eò loci adversatur Apostolus *Paulus*, quippè, qui in hoc duntaxàt vetus Testamentum novo opponit, quòd in veteri Testamento Sacerdotes, cùm perpetuum non esset eorum Sacerdotium, sibi invicem succederent; in novo autem Testamento Sacerdotes ab Ecclesia inaugurati non succedant Christo, cùm Christus maneat Sacerdos in æternum, semperque vivat ad interpellandum pro nobis. Verum, quamvis Sacerdotes novi Testamenti Christo non succedant, sunt tamen illius Ministri, ejusque vicas agunt in terris, juxta illud Apostoli Pauli secundæ ad Corinth. cap. 4. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum DEI.* Necesse quippè fuit, ut Christus haberet in terris Sacerdotes Ministros, qui in nova lege offerrent Sacrificium non in aliquo peculiari loco, sicut Samaritani in Monte *Garizim*, & Judæi Jerosolymis sacrificabant, quemadmodum ait Christus mulieri Samaritanæ *Joannis* capite quarto, sed illud offerrent in omni loco à Solis ortu usque ad occasum, juxta istud Prophetæ *Malachiæ* Oraculum Capite primo: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus Exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim Solis usque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus Exercituum.* Aliud autem non est in Novo testamento Sacrificium externum & visibile, quod in omni loco à Solis ortu usque ad occasum DEO offertur, præter incruentum Missæ Sacrificium, seu Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia, quod Christus, ut docent Sancti Patres, in suprema cœna obtulit, & in sui commemorationem ab Apostolis, & eorum successoribus fieri mandavit his verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*; ut igitur illud externum ac visibile Sacrificium à Propheta *Malachia* prædictum, quod juxta SS. Patrum doctrinam nihil aliud est, quàm incruentum *Missæ* Sacrificium, posset ubique gentium

offerri,

offerri, necesse prorsùs erat, ut Christus, qui est summus Sacerdos, haberet in nova lege Sacerdotes ministros, qui ejus in terris vices gererent, & ubique locorum incruentum Eucharistiæ offerrent Sacrificium, in quo victimæ in Cruce oblatæ jugiter repræsentatur memoria, & per illud Sacrificii in ara Crucis oblati fructus Fidelibus applicatur, sicut eleganter ait Sanctus *Chrysostomus* Homilia XVII. in Epistolam ad Hebræos: *Pontifex noster ille est, qui illam obtulit Hostiam, quæ nos mundat. Illam quoque nunc offerimus, quæ tunc fuit oblata, quæ non potest consumi. Hoc fit in recordationem ejus, quod tunc factum est. Hoc enim facite, inquit, in meï recordationem. Non aliam hostiam, sicut Pontifex, sed eamdem semper facimus &c.*

D. Fitne in Sacrificio Altaris, seu Missæ, mactatio & immolatio Victimæ eo pari modo, quo facta est in Sacrificio Crucis?

M. Nequaquam. In Sacrificio quippè Crucis facta est cruenta mactatio & immolatio Victimæ cum Sanguinis effusione & morte Victimæ, seu Christi Domini, qui in Cruce pro redemptione generis humani oblatus & occisus est, quòd certè non contingit in Sacrificio Altaris, alioquin dicendum esset, Christum toties mori & occidi, quoties in Altari offerretur Missæ Sacrificium, quod est alienum à fide, quæ docet, Corpus Christi post Resurrectionem esse impassibile, & ut ait Apostolus ad Rom. cap. 6. *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur &c.* Verùm, quamvis in Sacrificio Altaris non fiat cruenta mactatio seu immolatio Victimæ per ejus Sanguinis effusionem, & mortem veram ac realem, fit tamen mactatio & immolatio Victimæ per mortem Mysticam, quæ contingit vel per specierum Sacramentalium consumptionem, quæ fit à Sacerdote, vel per hoc, quod ex vi verborum, per quæ oblata consecrantur, Sanguis solus sub vini speciebus, & solum Corpus sub specie panis constituatur, quamvis per concomitantiam utrumque sit sub una tantùm specie. Hæc autem mystica separatio Corporis a Sanguine Christi, quæ fit vi verborum consecrationis, hujus naturæ est, ut, si Apostoli in triduo mortis Christi panem consecrâssent, vi verborum consecrationis constituissent dumtaxat sub specie panis Corpus Christi sine Sanguine, & similiter si in hoc triduo mortis vinum consecrâssent, vi verborum consecrationis vini posuissent sub specie vini Sanguinem Christi sine Corpore; sufficit autem ad Sacrificium, ut ex vi actionis, per quam fit, hostiæ, seu victimæ Sanguis effundi debeat, quamvis tamen actu non effundatur, Deo nimirum effusionem impediente, aut obsistente hostiæ statu, idque probari potest exemplo *Abrahami*, qui, teste *Sancto Chrysostomo*, Isaacum verè in Sacrificium obtulit, quamvis actu illius non effuderit Sanguinem: *Abraham,* inquit Sanct. ille Doctor Homil. 52. in *Sanct. Eustachium* Antiochenum, *non gladium cruentavit, non altare rubefecit, non Isaac jugulavit; sed tamen Sacrificium perfecit? Quis hoc ait? ille ipse, qui Sacrificium suscepit: Non pepercisti enim, inquit, filio tuo dilecto propter me. Atqui eum vivum recepit, & incolumem reduxit, quomodo igitur non pepercit? quod non ex factorum exitu, sed ex animi sententia, inquit, de ejusmodi Sacrificiis judicare soleam. Non mactavit manus, sed* volan[illegible]mactavit, *non gladium pueri jugulo immer*[illegible]*ervicem incidit, Sed est Sacrificium etiam sine* [illegible]*ine; sciunt illi, qui Mysteriis initiati sunt, quid dicamus. Propterea illud Isaaci Sacrificium sine sanguine perfectum est, quoniam illius figura esse debuit. Vides in Veteri Testamento imaginem multò ante adumbratam, adi veritati fidem derogare.* Quamvis autem in Missæ Sacrificio non fiat cruenta mactatio Victimæ per realem ejus sanguinis effusionem & mortem, sed solum fiat mactatio Victimæ per mysticam ejus sanguinis effusionem, vi verborum consecrationis expressam, hoc tamen non impedit, quominùs *Missa* sit verum, propriè dictum, sed incruentum novæ legis Sacrificium, quod tantùm abest, ut Crucis Sacrificium oblitteret, efficiatque, sicut allatrant hæretici, ut homines de Cruce non ampliùs cogitent, sed tantummodò de *Missa*, cujus virtute sperant consecuturos se remissionem peccatorum, quin potiùs incruentum *Missæ* Sacrificium, tanquam viva Sacrificii Crucis imago, ipsum veluti ponat ob oculos, & nemini condonet peccata, nisi in virtute sanguinis, quem Christus Dominus quondàm effudit in Cruce.

D. Ritus & Cæremoniæ, Vestes & Instrumenta, quæ nunc in Missæ Sacrificio adhibentur, pertinentne ad substantiam, seu essentiam Sacrificii Missæ?

M. Non pertinent ad essentiam Sacrificii Missæ. Primò, quia Eucharistici Sacrificii essentia in eo solo posita est, quòd Christi Corpus & Sanguis sub speciebus panis & vini conversâ utriusque elementi substantiâ, ejusdem Servatoris verbis reipsâ sistantur, & incruento modo DEO offerantur & immolentur, quemadmodum Christus in suprema Cœna fecit, & Novi Testamenti Sacerdotibus, ut in sui commemorationem facerent, præcepit. Secundò, nemini dubium est, quin Christus in ultima Cœna Missam instituerit ac celebraverit eo planè penitùsque simplici ritu, quem apud tres Evangelistas *Matthæum, Marcum* & *Lucam*, necnon in prima ad Corinthios *Pauli* Epistola scriptum legimus, ac subinde Christum non eas omnes adhibuisse cæremonias, quæ nunc à Sacerdotibus in peragendo Missæ Sacrificio usurpari solent. Quod spectat Apostolos, censent plerique Scriptores, *Petrum, Jacobum, Matthæum* & *Marcum* scripsisse Liturgias, quæ illorum Apostolorum nomine inscribuntur, & exstant in primo Tomo *Maximæ Bibliothecæ Patrum* Editionis Lugdunensis; indè verò inferunt, Apostolos eum omnem in celebrando incruento Missæ Sacrificio servasse ritum, qui nunc servatur apud Græcos, quia Liturgiæ *SS Basilii*, & *Chrysostomi*, quibus nunc utuntur Græci, nihil aliud sunt, quàm ipsamet *Sanct. Jacobi* Apostoli Liturgia, quam illi Sancti Patres contraxerunt. Verùm, certò non constat, citatos Apostolos esse Auctores illarum Liturgiarum, quæ eorum nominibus sunt inscriptæ, idque viri eruditi in dubium revocant, quia in Liturgia, quæ tribuitur *Sanct. Jacobo*, reperiuntur termini ὁμοούσιος, θεοτόκος qui tunc in Ecclesia necdum erant in usu, sed solùm post Concilia Nicænum & Ephesinum frequentari cœperunt, legitur etiam Doxologia, seu Hymnus: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*, quem tamen ante quintum Sæculum in Ecclesia cani non consuevisse certum

ast. In eedem Liturgia *S. Jacobi* Trisa... *Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte immortalis* ... *nostri*, centandum adsignatur, quod ta... in Ecclesia aote annum CCCCXLVI. quo *Proclus* Urbis Constantinopolitanæ Patriarcha sedebat, planè incognitum fuisse constat apud omnes Historiæ Ecclesiasticæ peritos. Denique, in hac Liturgia *S. Jacobi* fit mentio *Confessorum*, atque *Monachorum*. Constat autem, nomen Confessorom in Sacris Mysteriis & Officio Divino dio post *Sanct. Jacobum* io usu esse cœpisse, aaMonasteria fuisse extructa. Iisdem argumentis Pseudepigraphas, seu supposititias esse pariter Liturgias, quæ *Petro, Matthæo, & Marco* adscribuntur, evincunt Viri eruditi. Crediderim ergo ipse, Apostolos, aliosque Christi Discipulos in exordio Ecclesiæ, dum Tyrannorum grassabatur persecutio, Missam, obi liceret eis per tempus, celebrasse joxta Ritum, quem *S. Justinus* Martyr describit in altera pro Christianis Apologia, quamque Sæcolo Ecclesiæ secundo Ethoicis Imperatoribus obtulit; crescente autem postea Fidelium nomero, plures tum Lectiones, tum praces, aliasque cæremonias, quibus illud adorandum Sacrificium majori Christienorum coltu ac veneratione perageretur, ab Ecclesia sive Occid. sive Orient. additas fuisse, quæ licèt diversæ sint, ut videre est in utriusqua Ecclesiæ Liturgiis, ad eumdem tamen collimant finem, videlicet ad conciliandam majorem huic augustissimo Secrificio venerationem, sive, quemadmodum loquitur Synodus Tridentina, *ut & Majestas tanti Sacrificii commendetur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc Sacrificio latent, contemplationem excitarentur.* Has ergò solemnes Missæ cæremonias, quarum nonnullæ eb ipsis Apostolis, aliæ ab Apostolorum Discipulis institutæ, aliæ à Summis Pontificibus, vel ab Episcoporum Coorsiliis additæ sint; pias & utiles esse probant communis naturæ sensus, quæ homines religiosos esse docet, Veteris legis Auctorites, & Apostolica Traditio, Ecclesiæque toto Orbe diffusæ perpetuus & constans usus: *Harum & aliarum ejusmodi Disciplinarum*, inquit *Tertullianus* in Libro de Corona, *si legem expostulas Scripturarum, nullam invenies: Traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix. Rationem traditioni, & consuetudini, & fidei patrocinaturam aut ipse perspicies, aut ab aliquo, qui perspexerit, disces.* Quibus *Tertulliani* verbis coofutantur Hæretici Lutherani & Calvinistæ, qui contra solemoinum Missæ Cæremoniarum apparatum eo solo nomine declamare solent, quod hujusmodi Cæremonias Scriptora Sacra nec præscribat, nec observari jubeat. Sed Hæreticis repooo cum *Tertulliano: si nulla Scriptura determinavit, certè consuetudo roboravit, quæ sine dubio de Traditione manavit*, multisque exemplis ibidem probat antiquissimus ille Scriptor, plures in Ecclesia esse observationes, quæ *sine ullius Scripturæ instrumento, solius Traditionis titulo, & exinde consuetudinis patrocinio vindicantur.* Singularum Cæremoniarum, quæ modò in peragendo Missæ Sacrificio adhibentur in Ecclesia Latina, significationem, si scire aveas, consule illos Authores, qui de Ritibus, & Officiis Ecclesiasticis scripserunt, sed præcipuè Cerdinelem *Bona* in lib. *Rerum Liturgicarum*, & *S. Thomam*, Doctorem Angelicum, 3. part. suæ summæ Quæst. LXXXIII. Art. IV.

D. Jam probe intelligo, Hæreticos, qui negant, Missam esse verum & propriè dictum novæ legis Sacrificium, à perpetua omoiom Ecclesiarum recessisse doctrina, eosque non alia ratione contendere, incruentum Missæ Sacrificium injoriam irrogare Sacrificio Crucis, nisi quia volunt, Christum per Sacrificium Crucis ita satisfecisse pro nobis, ut modò nec pœnitentia, nec Sacrificium Missæ, nec bona opera ad æternam salutem consequendam sint necessaria, sed sat superque sufficiat Fides in Christum Mediatorem, quam solam Fidem non solùm homines justificare dictitant Hæretici, sed etiam mordicùs pertendunt, hanc fidem justificantem nullo, quamvis gravissimo peccato, excepto Infidelitatis, seu Apostasiæ à Fide peccato, amitti onquàm posse, adeò ut Fornicarii, Adulteri, Homicidæ &c. dummodò credant in Christom Mediatorem, nullam justitiæ, amicitiæ DEI, & salutis æternæ jacturam faciant. Ex quo pestilenti dogmate, ut sæpiùs me monuisti, sequitur planè omoinò totius Doctrinæ Moralis Christianæ integrum exterminium. Sed misso hoc Capitali Hæreticorum errore, quo nullum religioni ac pietati infestius excogitari potest, expendamus nunc, obsecro te, rationes, quibus Sæculo XV. adducta fuit Ecclesia Catholica, ut Laicis, atque etiam Clericis non conficientibus commonionem sub paoie tantummodò specie porrigendam esse decerneret.

M. Justis causis & gravissimis rationibus Sæculo XV. permota fuit Ecclesia Catholica, ut Laicos, atque etiem Clericos non conficientes sub panis tantummodò specie communicaret. Prima ratio petitur ex reverentia, quæ huic Sanctissimo Sacramento debetur, & cui aliter quàm per subtractionem Calicis consuli haud poterat. Periculum quippè erat, ne pretiosus sanguis effunderetur solemnioribus præsertim Festis præ Communicantium copiâ, & plurium senom, debilium, rusticorom parùm cauto concursu, in quo, quantacumque à Ministris, qui Calicem porrigebant, diligentia adhiberetur, vix tamen sanguinis effusio poterat impediri, cui malo, si accidisset, nullum poterat apponi remedium. Altera ratio desumitur ex Abstemiis, aut aliis, qui oon sine nausea vinom hauriebant ex Calice, qui pluribus jam oblatus erat, inter quos haud pauci occurrebant mucosi, salivantes, excreantes, halitu fœteotes, impuri, inculti, aut etiam quibusdam morbis affecti, qui vel nauseam intolerabilem cum periculo vomitus in aliis fastidioribus succedentibus, sed plerùmque contagiosas ægritudines progignere poterant, ut contingit in Hecticis, Phthisicis, Dysentericis, Leprosis, & LueVeoerea infectis. Tertia ratio colligitur ex antiqua Ecclesiæ praxi, secundum quam infirmis Communio sub una tantùm specie panis dari solebat, ut evincunt exempla *Serapionis* senis & *Sanct. Ambrosii* Episcopi Mediolanensis, qui in ultimo vitæ periodo constituti solo pane consecrato, non vino donati fuerunt, sicut de *Serapione* testatur *Dionysius Alexandrinus* in Epistola ad *Fabium* Antiochenom, quam *Eusebius* lib. Histor. Ecclesiast. cap. 44. describit, & de *S. Ambrosio* narret in illius Vita *Pau-*

Paulinus, ejus Diaconus. Hinc in Veteribus monumentis solius Corporis Christi sub specie panis, non verò ejus Sanguinis sub specie vini fit mentio, quoties agitur de infirmorum communione. Veteres etiam, cùm de Vasis loquuntur, in quibus peracto Sacrificio servabatur Sacro-Sancta Eucharistia, non calicum meminerunt, sed vel pixidum vel vasorum, quæ vel in turrium, vel in columbarum speciem elaborata erant. Et sanè, cùm species vini, si vel aliquibus diebus servatur, acescat & corrumpatur, conveniens non erat, ut sanguis Christi sub specie vini conservaretur; & hæc causa est, cur etiamnum Græci in sola specie panis conservent Viaticum pro infirmis, quod semel tantum in anno parant: *Conficiunt Græcorum Presbyteri Eucharistiam* (inquit *Arcudius* libro 3. de Sacramento Eucharistiæ cap. 55.) *feria quinta Sanctioris hebdomadæ in memoriam Cœnæ Domini, ut habeant Viaticum pro infirmis per totum annum.* Non inficior tamen panis & vini speciem infirmis aliquando fuisse antiquitùs dispensatam, quando videlicèt mox à Sacrificio peracto Viaticum infirmis dabatur; nec mirum: tunc enim opus non erat, ut species vini diu servaretur. Sed hoc non impedit, quominùs tum apud Latinos, tum apud Græcos vigeret consuetudo, servandi pro infirmis Viaticum sub sola specie panis consecrati. Quarta ratio ducitur ex Infantibus, quibus mox à baptismate Eucharistia sub sola specie vini porrigebatur, juxta vetustissimum Ecclesiæ morem, qui etiam labente undecimo Sæculo adhùc obtinebat apud Latinos, sicut testatur *Hugo à Sancto Victore* lib. 1. cap. 20. ubi hæc habet: *Pueris recens natis idem Sacramentum in specie sanguinis est ministrandum digito Sacerdotis, quia tales naturaliter sugere possunt.* Eadem praxis constanter apud Græcos permansit, ut referunt *Leo Allatius*, multique alii authores, qui de Græcorum ritibus scripsère, omnesque Christiani Orientales solam vini speciem infantibus unà cum Baptismate & Confirmatione dispensant. Quin & postris rationem struentibus Eucharistiam sub sola specie panis fuisse tam in Ecclesia Occidentali, quàm Orientali aliquandò dispensatam, apertè probant varia utriusq; Ecclesiæ monumenta, quibus constat, parvulos impuberes, qui Scholas frequentabant, interdum esse advocatos, ut superstites fidelium communioni particulas certis diebus in templis ederent. Hujus consuetudinis meminit *Evagrius*, qui sexto Sæculo floruit, libro 4. *Histor. Ecclesiast.* cap. 35. his verbis: *Vetus fuit consuetudo Constantinopoli, ut si quandò multa admodùm particulæ puri & immaculati Corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui Scholas frequentabant, accerserentur, easque manducarent.* Testatur quoque *Nicephorus* libro 17. *Historiæ Ecclesiasticæ* capite vigesimo quinto, se, cùm puer esset, sæpiùs in Ecclesia Constantinopolitana Eucharistiæ reliquias comedisse. Quintam rationem suppeditat Domestica Communio, quæ tum in Oriente, tum in Occidente pluribus Sæculis jugiter observata est, & ex qua invictissimè probatur, Veteres Christianos, sæviente maximè tempore persecutionis, extra Sacrificii tempora, sub sola panis specie sumpsisse Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum. Antiqui Scriptores & Sancti Patres, dum hujusmodi Communionis domesticæ meminerunt, solam panis speciem exprimunt, nullâ speciei vini factâ mentione: *Non sciet maritus*, inquit Tertullianus libro 2. ad uxorem, *quid secretò ante omnem cibum gustes, & si sciverit panem, non credit illum esse, qui dicitur.* Scribit *Sanctus Cyprianus* in libro de Lapsis, *quòd mulier quædam cùm arcam suam, in qua Sanctum Domini erat, indignis manibus tentâsset aperire, igne indè surgente deterrita est.* Asserit *Sanctus Basilius* in Epistola ad *Cæsariam* Patriciam, consuevisse Anachoretas, qui sæpiùs in Ecclesiam commodè convenire haud poterant, Eucharistiam deferre in suas cellulas. *Gregorius Nazianzenus* in Oratione de obitu *Gorgoniæ* sororis suæ, ait, illam adorâsse Eucharistiam, quam privatim asservabat, & confestim eo morbo, quo laborabat, convaluisse. Narrat *Sanctus Ambrosius* in Sermone de obitu fratris sui *Satyri*, eum adhuc Catechumenum, ne sine mysterio gravi naufragii discrimine periret, ab uno sociorum Eucharistiam precibus impetrâsse, eamque sudario involutam sibi ad collum alligâsse. Ex quibus Sanctorum Patrum testimoniis liquidò patet, veteres Christianos, grassante præsertim tempore persecutionis, Eucharistiam sub sola specie panis, & non sub specie vini, quæ diu conservari non potuisset, domum asportâsse, ibique communionem domesticam peregisse. Immò, Antiquos fideles non tantùm in privatis ædibus, sed etiam in Conventibus publicis & intra Missarum solemnia nonnunquam sub sola panis specie Eucharistiam sumpsisse, manifestè docet Ordo Romanus, ad cujus præscriptum divina officia octavo Sæculo & sequentibus apud Occidentales celebrabantur. Statuit quippe Ordo Romanus, ut Feriâ quintâ Majoris Hebdomadæ in cœna Domini, toto Sanguine consumpto, Corpus Christi sub speciebus panis in diem Parasceves reservent, quo, sine Sanguine, omnes in die Parasceves communicent. Ex his, quæ hactenùs adduximus, momentis perspicuum ac exploratum est, praxim sumendi Eucharistiam sub una tantùm specie, in Ecclesiis olim invaluisse, ac proindè nullum esse præceptum divinum de sumenda communione sub utraque specie, alioqui si reverâ divinum extaret præceptum, quo omnes omninò fideles ad communionem sub utraque specie obstringerentur, omni procul dubio visi fuissent alicubi Episcopi, Parochi, Doctores, ac pii Monachi, qui nequaquam passi essent, ut hæc in Ecclesia invalesceret novitas, quâ Sacramentorum Sanctissimum contra divinam legem mancum fieret ac mutilum: Res tanti momenti delata fuisset ad Summos Pontifices, agitata in Conciliis, sicut & in aliis Fidei Capitibus contigit, quoties adversus ea quidpiam novi tentatum est. Cùm igitur nihil horum contigerit in retroactis Ecclesiæ temporibus, argumento est, semper omnibus utriusque Ecclesiæ Orientalis, & Occidentalis fidelibus persuasum fuisse, nullum extare præceptum divinum, quo singulis promiscuè Christianis incumbat obligatio sumendi communionem sub utraque specie.

D. Solent Hæretici, ut sæpiùs audivi, probare Communionem sub utraque specie singulis fidelibus jure divino dispensari debere, ex verbis Christi Domini dicentis cap. VI. Joannis: *Nisi*

manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis &c. & Matthæi capite vigesimo sexto: *Bibite ex hoc omnes.* Prioribus verbis, inquiunt Hæretici, Christus suæ carnis & sui sanguinis sumptionem præcipit, sub æternæ damnationis periculo. Posterior verò Christi sententia: *Bibite ex illo omnes*, eo termino, *Omnes*, qui universalis est, omnes omninò fideles, sive Laici sint, sive Clerici, complectitur, eisque calicis usum injungit. Hoc argumentum hæreticis instar proræ ac puppis est, illudque, velut crambem recoctam passim obtrudunt, inculcant, inferciunt; quod tamen à te facili negotio solutum iri non dubito.

M. Hoc argumentum, quod tantoperè magnificant Hæretici, multifariem solvi potest. Et primò quidem, si hæc Christi Domini verba: *Bibite ex hoc omnes*, singulis fidelibus Calicis usum præcipiant, dicant, amabo, Hæretici, quorsùm ipsi parvulos, amentes, abstemios, seu illos, qui vinum haurire non possunt, ab ea excipiunt universalitate, quam his verbis: *Bibite ex hoc omnes*, expressam esse contendunt, cùm tamen exceptionem suam ex Sacra Scriptura, quam dictitant unam ac solam fidei regulam, probare non valeant? Velint itaque nolint, fateri debent Hæretici, hunc terminum universalem, *Omnes*, restringi debere. Quinam verò sint ii, ad quos restringi debeat, apertè nos docet Traditio, quæ semper credidit, eâ lege percipiendi Eucharistiam sub gemina specie panis & vini comprehendi solos Sacerdotes, dum Sacris operantur, idque non obscurè innuere videtur *Sanctus Marcus* cap. XIV. sui Evangelii, ubi universalitatem termini, *Omnes*, de solis Apostolis intelligit, videlicèt in eis impletum esse, quod Christus his verbis, *Bibite ex hoc omnes*, præceperat: *Et accepto Calice*, inquit Sanct. Marcus, *gratias agens dedit, & biberunt ex illo omnes.* Præterquàm quòd, Christum præcepisse, ut fideles in percipienda Eucharistia id totum agerent, quod ipse in postrema cœna gessit, tam falsum est, quàm quod maximè. Christus, si quidem Eucharistiam cœnatis Apostolis distribuit, an propterea injunxit, ut post cœnam tantùm dispensaretur? Acceptum de mensa calicem sibi Apostoli distribuisse videntur, juxta hæc Christi verba Lucæ cap. 22. *Et accepto Calice, gratias egit, & dixit: accipite & dividite inter vos*, ergone ob id Laici Calicem sibi ipsi porrigere possunt? Non igitur ex ipsa SS. Eucharistiæ Sacramenti institutione, quæ in postrema cœna facta est, sed ex traditione & usu Catholicæ Ecclesiæ discere debemus, quænam ex iis, quæ in ultima cœna peracta sunt, Christus præceperit: quænam verò permiserit Ministrorum prudentiæ. Secundò, errant Hæretici, dum asserunt, Christum his verbis: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, præcipere omnibus fidelibus, ut sumant Eucharistiam per duas actiones distinctas, esum scilicet & potum; in hoc, inquam, turpissimè errant Hæretici, quia ipsemet Christus uni tantùm actioni, esui videlicèt, præcipuum adscribit effectum, propter quem instituit Eucharistiam: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*, Joan. cap. VI. & Discipulis euntibus in Castellum Emmaus Corpus suum sub specie tantùm panis porrexit: *Et factum est, dum JEsus recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum, & ipse evanuit ex oculis eorum.* Nec vim facere debent Hæretici in his verbis? *Et biberitis Sanguinem*, in quibus verbis particula, *Et*, potum ab esu distinctum præcipere videtur; nihil, inquam, inde extundere possunt Hæretici, quia hæc particula *Et*, sæpiùs in Scriptura Sacra non conjunctivè, sed disjunctivè sumitur, ut Exempli gratiâ, *Sanctus Petrus* Actorum cap. 3. vers. 6. claudo, cui restituit sanitatem, ait: *Aurum & argentum non est mihi*, id est, nec aurum est mihi, nec argentum. Similiter Levitici cap. 20. eodem sensu particula, *Et*, sumitur; damnatur nimirùm morte, *qui Patri Matrique maledixerit*, id est, qui Patri, vel Matri maledixerit. Cùm igitur Christus, ut mox diximus, uni actioni, nimirum esui, potissimùm tribuat effectum, propter quem instituit Sacrosanctam Eucharistiam, necesse est, ut, juxta morem Scripturæ, hæc particula, *Et*, disjunctivè sumatur, seu pro particula *Vel*, ita ut horumce verborum Christi: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, hic genuinus sensus sit: *Fidelis, qui nec meum Corpus ederit, nec biberit Sanguinem, vitam æternam non consequetur.* Hunc esse germanum horumce verborum Christi sensum, palàm innuit Apostolus *Paulus* Epistolæ 1. ad Corinth. cap. XI. ubi postquam vers. 26. præmisit hæc verba: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis &c.* explicat versu immediatè sequenti, hanc particulam *Et* disjunctivè, seu pro particula *Vel* esse sumendam; ait enim: *Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit Calicem Domini indignè, reus erit Corporis & Sanguinis Domini.* Nullum igitur ex Apostolo *Paulo* exstat præceptum divinum, quo omnes omninò fideles teneantur percipere communionem sub utraque specie.

D. Christus his verbis: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, voluit haud dubiè, ut non solùm carnem ejus manducemus, sed etiam ejus sanguinem bibamus, idque faciamus in memoriam ipsius passionis. At, necdùm planè intelligo, qui fieri possit, ut fideles bibant Sanguinem Christi, dum Eucharistiam sub una tantùm specie panis sumunt. Nec pariter capio, quo pacto Eucharistia sumpta sub una duntaxat specie panis possit esse memoria Passionis Christi, cùm nihil in ea sit, quo adumbretur Sacrificium Crucis, in quo sanguis Christi à Corpore fuit separatus, quod certè nullo planè modo contingit in Eucharistia, quandò sub una specie panis percipitur. Hæc, si placet, quæ nondum plenè assequor, crassiori Minervâ expone.

M. Hæc facilè admodùm perspecta habere poteris, si in memoriam revoces duo fidei capita, quæ Catholica Ecclesia omnibus credenda proponit: Primum in hoc situm est, quòd totus ac integer Christus non minùs sub una Eucharistiæ specie contineatur, quàm sub duplici. Christus siquidem in hoc Sacramento non solùm nobis sufficit carnem suam divinitati conjunctam, sed etiam sanguine & anima informatam. Quo

fit,

sit, ut fideles, qui Eucharistiam sub una specie panis percipiunt, per eamdem actionem non tantùm carnem Christi manducent, verùm etiam per concomitantiam, ut loquuntur Theologi, Sanguinem & Divinitatem sumant, nullàque per subtractionem speciei vini gratiâ, quæ ad salutem necessaria sit, defraudantur. Alterum fidei caput in hoc sistit, quòd in unaquàque in individuo specie passio Christi Domini adumbratur, quia, ut superiùs diximus, species Eucharistiæ seorsim consecrantur, & per verba consecrationis, quæ sunt adinstar gladii spiritualis, Christi Corpus & Sanguis à se invicem mysticè separantur; nec necesse est, ut Eucharistia sit Sacramentum, quòd perfectè exteriùs repræsentet passionis Christi mysterium, sed satis est, ut fideles, qui ejus sunt participes, ejusdem mortis meminerint, quam, sumptâ etiam solâ specie panis, facilè in suam memoriam revocant, certissimè credentes, se Corpus recipere, quod pro se ipsis à Christo Servatore nostro Cruci confixum est. Id totum illustrare juvat exemplo baptismi, qui nunc per infusionem datur, & quem hæretici eo modo administratum ultro fatentur esse verum novæ legis Sacramentum. Et tamen baptismus per infusionem collatus non perfectè exteriùs repræsentat passionem, sepulturam, & resurrectionem Christi, quæ tantùm perfectè adumbrantur in trina immersione, ut post *Sanctum Thomam* docent omnes Theologi, quibus hac in re ipsimet hæretici non refragantur: Sic pari quoque ratione Eucharistia sub una tantùm panis specie sumpta verum est Sacramentum, licèt perfectè non repræsentet passionem Christi, ac subindè fideles, qui communicant sub una dumtaxat specie, Eucharistiam percipiunt, ut Sacramentum est, sed non ut Sacrificium est, quia Eucharistia, quatenùs Sacrificium est, perfectam mortis Christi repræsentationem exhibet per utriusque speciei, panis & vini, sumptionem, quæ fit per duas distinctas actiones, esum scilicet & potum. Sacerdotes itaque, dum sacris operantur, Eucharistiam percipiunt, & ut Sacramentum, & ut Sacrificium est. Cæteri verò fideles, qui tantum sub una specie communicant, Eucharistiam sumunt, ut Sacramentum est, sed non ut Sacrificium.

D. Tam luculenter demonstrâsti hactenùs, nullum prorsùs exstare præceptum divinum, quo ad Eucharistiam sub utraque specie percipiendam adstringantur fideles, ut non possim, quin deplorem cæcitatem Hæreticorum, qui magno, sed inani studio sese torquent, ut ejusmodi præceptum in Sacris Scripturis expiscari possint. Sed missis Hæreticis, quorum errorem jam abundè confutâsti; rogo te, ut tria breviter dissolvas dubia, de quibus Viros eruditos inter se disceptantes nuperrimè audiebam. Primum est, utrum Laici in prioribus Ecclesiæ Sæculis usque ad duodecimum passim & ordinariè publicis in Conventibus Eucharistiam sub duplici specie sumpserint? Alterum est, utrum Ecclesia quondam Legem tulerit de communione sub duplici specie sumenda? Postremum est, an possit Ecclesia hisce temporibus concedere Laicis usum Calicis, & utrùm ea concessio expediret?

M. Ut hæc tria à te proposita dubia breviter diluam, à primo exordiar, circa quod duo observare sufficiet, quæ jam in præcedentibus nostris Colloquiis obiter indicavimus. Primum est, fideles ab incunabulis Ecclesiæ ad duodecimum usque Sæculum, etiam Laicos, in publicis Conventibus passim & ordinariè sub duplici specie communicâsse, eam tamen praxim sensim sine sensu Sæculo XIII. exolescere cœpisse in multis Occidentis Ecclesiis, sicut *Sanctus Thomas*, Doctor Angelicus, qui extremam diem clausit anno MCCLXXIV. apertè docet 3. part. quæst. 80. Art. 12. ubi quærit, *utrum liceat sumere Corpus Christi sine Sanguine?* & affirmativam tuetur sententiam hoc argumento: *Sed contra est multarum Ecclesiarum usus, in quibus populo communicanti datur Corpus Christi sumendum, non autem Sanguis.* Et in Corpore Articuli ait: *In quibusdam Ecclesiis observatur, ut populo Sanguis sumendus non detur, sed solùm à Sacerdote sumatur.* Hanc tamen praxim sumendi communionem sub utraque specie semper observârunt, & etiamnùm observant Græci, apud quos non Clerici modò, sed & Laici, qui communicant, dum celebratur Liturgia, utramque speciem sumunt. Præterea, observare debes, irrepsisse Sæculo Ecclesiæ septimo quemdam abusum apud nonnullos Sacerdotes Latinos, qui intinctam sacro Sanguine speciem panis Laicis communicantibus porrigebant, sed eum abusum à quarta Synodo Bracarensi anno DCLXXV. habitâ Canone secundo confixum esse his verbis: *Illud verò, quod pro Complemento Communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit, ubi Apostolis Corpus suum & Sanguinem commendavit, Seorsùm enim panis & seorsùm Calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum prabuisse non legimus, excepto illo tantùm discipulo, quem intincta buccella magistri proditorem ostenderet, non qua Sacramenti hujus institutionem signaret.* Hic abusus sæculo septimo proscriptus, iterum Sæculo XI, prodiit, sed à *Paschali II.* Pontifice Maximo, & à Concilio Claromontano sub *Urbano II.* MXCV. celebrato compressus, mox apud Occidentales evanuit, viget tamen septingentis abhinc annis apud Orientales, qui fideli populo utramque speciem in cochleari commixtam exhibere consueverunt. Alterum quod spectat dubium, an videlicèt Ecclesia aliquando legem tulerit de sumenda communione sub utraque specie? Respondeo, nullam in quatuor prioribus Sæculis exstare legem, quâ Ecclesia fideles adegerit, ut dum solemniter & intra Missarum solemnia communicarent, utramque sumerent speciem. Id constat ex duplici facto historico. Primùm contigit, *Sancto Chrysostomo* Sedem Constantinopolitanam occupante, & à *Sozomeno* libro 8. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 5. his verbis enarratur: *Vir quidam sectator heresis Macedoniana, ejusdem Secta uxorem habebat. Hic cùm Joannem de fincera religione disserentem fortè audiisset, doctrinam amplexus, & uxorem quoque ut sibi consentiret, hortatus est. At illa, quoniam notarum mulierum solita consuetudine captiva teneretur, ut maritus quamvis admonuisset sæpè, nihil tamen proficeret, Nisi, inquit ille, in religione mihi consors fueris, nec in vita communione posthàc eris. Ibi mulier, data fide se id facturam,*

rum ancilla quadam, quam fidelem arbitrabatur, de hac re communicat, eamque sibi ad fraudem faciendam marito sociam adjungit. Itaque tempore communicationis (intelligunt autem, qui Christo sunt initiati, quid dicam) illa, quod acceperat, continens, velut oratura procubuit. Famula autem interim astans furtim porrigit id, quod manibus adveniens ferebat; quod quidem simul ac dentibus admotum fuit, in lapidem induruit. Tum mulier timore consternata, nequid sibi gravius eveniret, ob tantum miraculum in se divinitùs editum, cum festinatione ad Episcopum (Sanctum Joannem Chrysostomum) *accurrit, se ipsam indicat, ac lapidem ostendit, qui manifesta vestigia morsûs, sed materiam ignotam & insitatum quemdam colorem referebat, cùmque profusis lacrymis veniam impetrâsset, cum marito deinceps concorr vixit.* Subdit etiam *Sozomenus*: *Si cui autem hæc verisimilia esse non videntur, testis est ipse lapis, qui etiamnunc hodie inter Constantinopolitana Urbis cimelia conservatur.* Ex hoc facto historico liquet, nullam eo Sæculo, quo tam insigne contigit miraculum, obtinuisse Legem Ecclesiasticem, quæ fideles ad utriusque speciei communionem adigeret. Si enim extitisset hujusmodi lex, certe Macedoniane ille mulier nullo pacto potuisset communionem simulare, nec ulla arte declinare calicem, quem Diaconus offerebet, ubi primùm fideles exceptum manibus panem oti admovissent. Alterum factum histocicum petitur ex simulatione Hæreticorum Menichæorum, qui in quinto Ecclesiæ Sæculo in Occidente grassantes, ut Cetholicotum invidiam & Imperatorum iram declinarent, irtepebant in cœtus fidelium, Sactam Eucharistiem sub una tantum specie panis sumebant, & ab specie vini omninò abstinebant, tati vinum esse à principio malo, sicut de illis Hæreticis testentur *S. Leo* Papa I. Serm. 4. in Quadragesima, & *Gelasius I.* Porrò, si eme tempora Summorum illorum Pontificum *Leonis & Gelasii* extitisset alique lex Ecclesiastice, quæ omnes omninò fidelis obstrinxisset ad sumendem utramque speciem, dum solemniter in templis communicârent: nullá ratione Manichæi Eucheristiam sub una tantum specie panis sumentes, impietetem suam occulete potuissent, sed potiùs eam apertè prodidissent, quippè qui palàm infregissent legem Ecclesiasticam de sumende communione sub utraque specie, ac subinde in infidelitetis, seu hæreseos, quâ erent infecti, suspicionem confestim venissent. Hinc, ad faciliùs detegendam hanc secrilegem Manichæorum in sacris Mysteriis simulationem, Summi jam laudati Pontifices *Leo I.* & *Gelasius I.* legem in quinto Sæculo tulerunt, quâ jussi sunt omnes fideles utramque speciem, panis videlicèt & vini, publicis in Synaxibus sumere, ita ut quicumque deinceps à vini specie abstinerent, ex Ecclesia velut Manichæi ejicerentur. Hæc autem lex de sumenda communione sub utraque specie, quam *Leo I.* detegendæ Manichæorum hæresis causâ, tulit circa annum CCCCXLIII. quamque *Gelasius I.* anno CCCCXCVI. confirmavit, obtinuit in Ecclesia Occidentali, quamdiù serpsit Manichæorum hæresis, sed eâ semel extincta hæresi, hæc lex in desuetudinem abiit contrariâ fidelium praxi, cui non intercesserunt Præsules, quòd scirent, hanc legem à Summis Pontificibus *Leone I.* & *Gelasio I.* fuisse latam disciplinæ tantùm & Oeconomiæ causâ, hoc est, ad larvam hæreticis Manichæis detrahendam, eorumque detegendam in divinis Mysteriis simulationem.

Ad tertium denique dubium, an videlicèt possit Ecclesia hisce temporibus concedere Laicis calicis usum, & an ea concessio expediret, & cederet in bonum Ecclesiæ? dico nullum esse dubium, quin possit Ecclesie etiam his temporibus Calicis usum indulgere Laicis, sicut olim post Synodum Constantiensem illum concessit Laicis in Regno Bohemiæ, & locis ei adhærentibus. Patres Concilii Tridentini jus, de de quo agitur, Ecclesiæ competere profitentur Sessione 21. Canone 4. ubi ad petitionem Legatorum, qui nomine Imperatoris, ac multorum Germaniæ Principum, nec non *Caroli noni* Galliarum Regis postulabant, ut Calicis usus Laicis concederetur, quòd nempè magna affulgeret spes, fore, ut heterodoxi, si eum Synodus indulsisset, ad unitatem & gremium Ecclesiæ redirent, respondent his verbis: *Duos verò articulos aliàs propositos, videlicèt an rationes, quibus Sancta Catholica Ecclesia adducta fuit, ut communicaret Laicos, atque etiam non celebrantes Sacerdotes, sub una tantùm panis specie, ita sint retinenda, ut nulla ratione Calicis usus cuiquam sit permittendus, & an, si honestis & Christianæ charitati consentaneis rationibus concedendus alicui vel Nationi vel Regno calicis usus videatur, sub aliquibus conditionibus concedendus sit, & quænam sint illa, eadem Sancta Synodus in aliud tempus, oblata sibi quamprimùm occasione, examinandos atque definiendos reservat.* Consultiùs tamen duxerunt Patres Concilii Tridentini horumce duorum articulorum definitionem arbitrio & prudentiæ Summi Pontificis relinquere, ut videre est in Sessione XXII. in qua hæc verba leguntur: *Decrevit* (Sancta Synodus) *integrum negotium ad Sanctissimum Dominum nostrum esse referendum, prout præsenti Decreto refert, qui pro sua singulari prudentia id efficiat, quod utile Reipublica Christianæ & salutare petentibus usum calicis fore judicaverit.* Extat in *Commentariis Rerum ad Synodum Tridentinam spectantium* à Clarissimo *Puteano* editis pag. 203. *Monitum*, in quo Galliarum Regis Oratores postulârunt à Patribus Concilii Tridentini, ut nullum fieret præjudicium prærogativæ Regis Christianissimi, qui die inaugurationis suæ Eucharistiam sub utraque specie sumit: & quorumdam Monasteriorum in Gallus vetustissimæ consuetudini, in quibus Monachi Ordinis Cisterciensis, etiam non celebrantes, statis quibusdam anni diebus sub utraque specie communicant. Denique, post celebrationem Concilii Tridentini *Pius quartus*, Pontifex Maximus, eo jure anno MDLXIII. usus est, dum Germaniæ Episcopis indulsit, ut, servatis Legibus, quas Ecclesia Bohemis præscripserat, Calicem Laicis communicantibus concederent. Nullus itaque dubito, quin penès Ecclesiam sit jus Calicis usum concedendi, sed hanc concessionem passim expedire non censeo, tum quia vix præcaveri potest effusionis Sanguinis periculum, quod Ecclesiem præsertim movit, ne facultatem communicendi sub utreque specie passim Laicis annueret; tum quia periculum quoque

esset,

esset, ne ea facultate, si passim concederetur, abuterentur hæretici, ut Ecclesiæ conflarent invidiam, sicut Lutherani sub obtentu ejusmodi concessionis Calicis, quem, ut mox diximus, charitas à *Pio* IV. pro Germanis extorserat, mox causati sunt, agnovisse tandem Ecclesiam Romanam, se contra jus Divinum populis subtraxisse Calicem. Unde, jure merito Ecclesiæ, ne Lutherani eâ calumniâ, quam temerario ausu spargebant, incautos deciperent, hanc concessionem Germanis factam confestim revocavit.

D. Optimo jure Ecclesia Romana Laicis, & Clericis non conficientibus Communionem sub utraque specie nunc indulgere haud debet, non solùm ob rationes, quibus Sæculo XV. gliscente Hussitarum Hæresi, adducta est ad subtrahendum Laicis usum Calicis, sed etiam quia, ut rectè observasti, Lutherani, & Calvinistæ, qui Hussitarum hac de re errorem ex orco revocarunt, ansam & occasionem arriperent Ecclesiam calumniandi, & ubique clamitandi, antiquam doctrinam de Communione sub utraque specie fuisse Sæculo XV. immutatam, ac tandem aliquando Ecclesiam Romanam agnovisse, se contra jus Divinum Laicis Calicem ademisse. Sed de Doctrina Sæculi XV. satis hactenus contrà Hæreticos disseruimus. Præstat nunc, ut paucis agamus de Disciplina tùm Ecclesiastica, tùm Monasticâ, quæ eodem Sæculo obtinuit, & præcipua, quæ ad utramque Disciplinam spectant, Capita expendamus.

M. Ad Disciplinam tum Ecclesiasticam, tùm Monasticam Sæculi decimi quinti attinet gravis illa Controversia, quæ eodem Sæculo Parochos inter & Religiosos Mendicantes circa administrationem Sacramenti Pœnitentiæ seu circa fidelium Confessionem tempore Paschali faciendam obotta est. Conquerebantur Religiosi Mendicantes, quod Parochi, Confessiones fidelium Viris Religiosis, secundùm formam Clementinæ *Dudum*, approbatis, tempore Paschali factas, ipsis Sacerdotibus Parochis iterandas esse assererent. Ex adverso Parochi succensebant Religiosis Mendicantibus, quòd ab Ecclesiis Parochialibus frequentandis Parochianos avocarent, ac se propriorum Sacerdotum nomine, quibus, juxta Canonem Concilii IV. Lateranensis *Omnis utriusque Sexus*, semel in anno facienda sit Confessio, etiam intelligendos prædicarent. Ad hanc dirimendam Controversiam Summi Pontifices complura Sæculo XV. ediderunt Diplomata, quibus jus esse eum Religiosis Mendicantibus fidelium Confessiones tempore Paschali excipiendi approbarunt, & authoritate Apostolica confirmarunt. In primis, *Alexander* V. anno millesimo quadringentesimo nono propugnatas à nonnullis quasdam *Joannis de Poliaco*, cujus in superioribus Colloquiis jam meminimus, Assertiones, & alias recens adjectas, confixit Diplomate, quod incipit: *Regnans in excelsis.* Novæ illæ Assertiones erant: I. *Confessus fratri admisso in forma* Dudùm, *tenetur eadem peccata in numero iterùm Curato confiteri.* II. *Conclusiones Joannis de Poliaco damnata per Joannem* XXII. *sunt satis vera: & à quocumque Literato sufficienter possunt teneri.* III. *Statutum Joannis* XXII. *editum*, Vas electionis, *est irritum & inane, quia, cùm illud fecit, erat hæreticus.* IV. *Stante Statuto*, Omnis utriusque Sexus, *nec Deus, nec Papa ac Potentia sua potest facere, quin confessus Fratri Mendicanti admisso, iterum teneatur confiteri suo Curato.* V. *Confessio Fratribus admissis facta, est dubitabilis & incerta. Quapropter omnes tenentur dimittere incertum, & sic solùm confiteri suis Sacerdotibus curam animarum habentibus, sub pœna peccati mortalis.* VI. *Quamvis Fratres admissi habeant authoritatem absolvendi & audiendi Confessiones; tamen Populus subjectus non habet potestatem accedendi ad Mendicantes admissos, sine licentia proprii Sacerdotis, & Fratres petentes Privilegia pro Confessionibus audiendis, & Sepulturis habendis, sunt in peccato mortali, & excommunicati: Et Romani Pontifices talia Privilegia concedentes Mendicantibus, aut iisdem confirmantes, sunt in Peccato mortali, & excommunicati.* VII. *Fratres non sunt aut fuerunt Pastores, sed fures, latrones, & lupi.* VIII. *Sacerdos Curatus, dans licentiam Mendicantibus audiendi Confessiones, magis dispensat cum Statuto*, Omnis utriusque Sexus, *quam Papa Fratribus dans licentiam, juxta formam Decretalis*, Dudùm. Hos Articulos erroneos, & sacris Canonibus contrarios proscripsit *Alexander* V. Pontifex Maximus, statuitque, ut *si quis deinceps illos asserere, aut in scholis vel alibi glossare, defendere, seu tenere aut prædicare præsumpserit, tanquam Hæreticus sit censendus, excommunicationis sententiam incurrat ipso facto, à qua nisi per Summum Pontificem, præterquàm in mortis articulo, non possit absolvi.* Eosdem Articulos ab *Alexandro* V. confixos, pariter damnavit *Eugenius* IV. Diplomate, quod incipit: *Dudùm siquidem*, dato die XVII Kalendas Februarii anni MCCCCXLVI. & Constitutionem *Bonifacii* VIII. *super Cathedram:* ac *Joannis* XXII. Decretalem: *Vas electionis*, in gratiam Fratrum Mendicantium editas, confirmavit. Ejusdem causæ Religiosorum Mendicantium adversùs Parochos patrocinium susceperunt alii decimi quinti Sæculi Romani Pontifices *Nicolaus* V. *Callixtus* III. *Sixtus* IV. quorum postremus anno millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio, pridiè Kalendas Septembris Constitutionem edidit, FF. Minorum Privilegia continentem, quæ *Mare magnum* nuncupari solet, quâ *Joannis* XXII. *Eugenii* IV. & *Nicolai* V. Decreta de non iteranda Confessione Fratribus Mendicantibus facta confirmat, & adversùs eos, qui contrarium effutiunt, *tanquàm de Hæresi suspectos*, ab Episcopis, & Fidei Inquisitoribus agi jubet. Hæc fuit constans Summorum Pontificum XV. Sæculi mens de jure, quo potiuntur Religiosi excipiendi fidelium confessiones etiam tempore Paschali. Verùm hæc lis, non obstantibus tot Romanorum Pontificum Decretis, Sæculo XV. finita non est, sed ei identidem repullulanti finem tantum Sæculo XVI. imposuerunt Summi Pontifices, quorum Decreta, ut exitum istius Controversiæ exploratum habere possis, hic breviter indicabo. *Leo* X. in Constitutione, quæ incipit: *Dum intra mentis arcana*, quæ in Concilio Lateranensi V. Sess. XI. lecta & approbata est, perspicuè declaravit, eos qui Fratribus Mendicantibus confessi sunt, Canoni *Omnis utriusque Sexus*, satisfecisse: *Possint*, inquit Summus ille Pontifex, *per eosdem Episcopos, & Prælatos, super sufficienti litteratura, & aliqua saltem hujusmodi*

Sacra-

Sacramenti peritia dumtaxat examinari: talibusque praesentatis admissis, vel etiam indebitè recusatis confitentes, Constitutioni, qua incipit, Omnia utriusque Sexus, *quoad Confessionem dumtaxat, satisfecisse censeantur.* Anno millesimo quingentesimo quadragesimo nono *Paulus* III. licentiam generalem Patribus Societatis JEsu concessit audiendi fidelium Confessiones, nullùmque omninò tempus excepit, nequidem Quadragesimale, aut Paschale, vel articulum mortis. *Paulus* IV. Diplomate, quod incipit: *ExClementi*, dato anno MDLV. Privilegia Fratribus Minoribus de Observantia ab *Eugenio* IV. *Nicolao* V. & *Sixto* IV. super audiendis Fidelium Confessionibus confirmavit. *Clemens* VIII. anno MDXCII. Constitutionem edidit, qua praecipit Archiepiscopo Cameracensi, & Episcopo Atrebatensi, ut Parochos in Officio contineant, & ne prohibeant plebem sibi subditam, quominùs Regularibus tempore Paschali confiterentur: *Praesenti nostro Decreto*, inquit, *fancimus licere Saecularibus Christi Fidelibus universis, liberè Missas audire, &c. Et tam dictis Fratribus & Presbyteris dictae Societatis, quàm aliis Privilegiatis praedictis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam Quadragesimali & Paschali, & quovis alio tempore confiteri licitè posse: dummodo iidem tamen Saeculares Christi fideles Sacramentum Eucharistiae die Festo Paschalis Resurrectionis in propria Parochia ab eorum Parocho sumant.* His Summorum Pontificum Saeculi XVI. Decretis in gratiam Religiosorum Mendicantium editis novum robur eddiderunt Pontifices, qui Saeculo XVII. Romanam Ecclesiam gubernarunt. Orta siquidem anno MDCXLV. inter *Henricum*, BurdegalensemEpiscopum & Regulares Controversia de audiendis Fidelium Confessionibus tempore Paschali, *Innocentius* X. post maturam à sacra Congregatione Cardinalium Interpretum Concilii Tridentini causae discussionem habitam, pronuntiavit, licere Regularibus, Apostolica Privilegia habentibus, Fidelium Confessiones audire à Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis inclusivè, deditque ea de re Constitutionem septimo Idus Februarii, quae incipit: *Exponi nobis, &c.* Idem sanxit *Alexander* VII. anno MDCLIX. Kalend. Februarii in Censura quarumdam Propositionum ab Illustrissimo Episcopo Andegavensi ad Sedis Apostolicae examen transmissarum. Denique *Clemens* X. Constitutione, quae incipit: *Supremus*, data Romae XI. Kelend. Junii anni MDCLXX. declaset, *Regulares simpliciter ab Ordinariis approbatos posse in Dioecesi Episcopi approbantis, quovis anni tempore, etiam Paschali, & quarumcumque etiam infirmorum Confessiones audire absque ulla Parochorum, vel ipsius Episcopi licentia. De qua tamèn Confessione teneri dictos Religiosos eorumdem infirmorum Parochum illicò certiorem reddere. Et hoc posse illis ab Episcopo, sub poena suspensionis à facultate audiendi Confessiones, praecipi: Sufficere tamen, ut certioratio hujusmodi fiat saltem per Scripturam apud ipsum infirmum relinquendam, & eos, qui dictis Religiosis simpliciter approbatis Paschali tempore confessi fuerint, Constitutioni, quae incipit: Omnis utriusque Sexus, quoad Confessionem dumtaxat, satisfecisse censendos.* Haec Summorum Pontificum Decreta, quae causae Religiosorum Mendicantium apertè suffragantur, si quis, remoto omnium partium studio, expendere non gravetur, mirabitur profectò, quòd *Gaspar Juenin*, Gallicani Oratorii Presbyter, in suo *Commentario Historico & Dogmatico de Sacramentis*, Quaestione V. *de Confessione*, §. II. confidenter asserat, nullam proferri posse Romanorum PontificumConstitutionem, quae facultatem permittat Religiosis Mendicantibus Confessiones Fidelium excipiendi tempore Paschali absque licentia Parochi, & simul declaret, Fideles tempore Paschali confitentes Religiosis Mendicantibus ab Episcopo approbatis satisfacere Canoni Concilii Lateranensis, *Omnis utriusque Sexus.* Mirabitur, inquam, quisquis hanc praedicti Scriptoris Assertionem audiet, tum quia certissimum est, SummosPontifices in istius Controversiae discussione secùndum Religiosos semper tulisse sententiam: ad conservanda eorum Privilegia, quae invidi & aemuli obtrectatores, praesertim in Galliis, elevare aut abrogare penitùs moliebantur, propensissimam voluntatem demonstrasse, atque jam laudata edidisse Diplomata, ut sensum Canonis, *Omnis utriusque Sexus*, aperirent, ac Fidelibus palam facerent, *Proprii Sacerdotis* nomine ita designari Parochum, ut Episcopus in tota Dioecesi sua, & ubique Christianorum gentium Romanus Pontifex, *Proprii Sacerdotis* nomine ad mentem Concilii Oecumenici Lateranensis IV. intelligendi sint, qui subinde alios à Patochis Sacerdotes, cùm Saeculares, tùm Regulares, ad audiendas Confessiones Fidelium, etiam tempore Paschali, Coadjutores & cooperatores jure, & absque Parochorum licentiâ assumere possunt: Tùm quia etiam ab omni veri specie alienum est, *Innocentium* III. Pontificem Maximum, & quadringentos ampliùs Episcopos, qui hunc Canonem, *Omnis utriusque Sexus*, in Concilio Lateranensi condiderunt, & approbarunt, Sacramenti Poenitentiae administrationem ità Parochis addixisse, ut Romano Pontifici, & Episcopis, quibus Fideles, & ipsi Parochi subditi sont, jus Sacramenti Poenitentiae Fidelibus tempore Paschali administrandi adimere voluerint. Quod si semel fateantur Parochi, *Innocentium* III. & Patres Concilii Generalis Lateranensis IV. nomine *Propriè Sacerdotis* intellexisse non solùm Curatos, sed etiam Summum Pontificem, & Episcopos, necesse itidem est, ut fateantur, Summum Pontificem, & Episcopos, non solùm per se Confessiones audire, sed etiam administrandi quovis anni tempore Poenitentiae Sacramenti provinciam selectis & à se approbatis Sacerdotibus, sive Regularibus, sive Saecularibus committere posse, ac subinde Religiosos Mendicantes à Summo Pontifice, vel ab Episcopis approbatos facultatem habere Confessiones Fidelium excipiendi, etiam tempore Paschali, absque licentia Parochi.

D. In totam sententiam lubentissimè descendo, & ad veram pacem in utroque Clero, tam Saeculari quàm Regulari, sartam tectam perpetuò conservandam vehementer opto, ut omnes, cùm Parochi, tum Viri Regulares, ob unam Dei gloriam & animarum salutem in Sacramenti Poenitentiae administratione summa semper consensione collaborent, & obsequia, quae reddunt Ecclesiae,

fiæ; exigant ad charitatis Regulam, secundùm quam facilè ista finietur Controversia, quæ tamdiù tantâque animorum contentione disceptata est. Si enim Parochi solâ charitate ducantur. Viros Religiosos ab Episcopis approbatos, zelo salutis animarum ferventes, sibi in Sacramenti Pœnitentiæ administratione adjunctes & cooperatores datos maximâ benevolentiâ complectentur. Similiter, si Regulares Privilegia sibi à Summis Pontificibus, Conciliisque in Fidelium Spirituale commodum concessa, eorumque usum ad unius charitatis finem referant, iis modestè utantur, nec ullum unquam negotium facessent Parochis, quibus ad procurandam animarum salutem velut cooperatores & coadjutores à Summis Pontificibus & Episcopis sunt adjecti, sicque mutuam sibimatipsis opem ferant juxta prudentissimum *Joannis Gersonis*, Sacræ Facultatis Parisiensis Cancellarii, Consilium, quod nuper legebam in libro ab ipso edito *De Statibus Ecclesiæ* Consideratione II. ubi hæc habet: *Status uterque studeat alter alterius onera portare sine contentione & æmulatione - - - ne si invicem more cornicum se mordeant, consumantur. Ne prætereà surgat fœda opinio Ecclesiasticorum apud Laicos, & vituperetur ministerium Verbi DEI. Nonne DEus, quæso, abundè dives est pro omnibus? Nonne pacis est DEUS, non dissensionis? Denique, quid prodest Pharisaica contentio de statûs præeminentia? quid Sanctius est dare operam, ut quis perfectius inveniatur, quàm si jacens in imis, de perfectione statûs glorietur?* Sed alia, si placet, prosequamur, quæ spectant Disciplinam Ecclesiasticam Sæculi XV.

M. Electiones Episcoporum, & Abbatum Sæculo XV. liberè adhuc in Galliis fiebant, Archiepiscopi tamen, Episcopi, Abbates & alii Beneficiati electi persolvabant Romano Pontifici Tributum temporarium, cui *Annata* nomen inditum est, quòd ratione fructuum primi anni, titulo subsidii, solveretur, ut Romanus Pontifex par esset ferendis universæ Ecclesiæ oneribus, quæ ipsi gravissima incumbunt, & præsertim ut faciliùs posset Imperii Christiani adversùs Infideles defensionem suscipere; subvenire Catholicis Regibus, Hæreticorum quorumvis perduellium conjurationes reprimere; Prædicatores in terras Infidelium ad fines Ecclesiæ propagandos mittere; Neophytis, & pro Fidei causa exulibus necessaria suppeditare subsidia, & pauperum Urbis ac Ditionis totius Ecclesiasticæ levare inopiam. His universalis Ecclesiæ necessitatibus ut commodiùs consulere possent Romani Pontifices, Tributum illud temporarium, seu Annatas Beneficiorum Ecclesiasticorum percipiebant Sæculo XV. & etiamnum jure optimo percipiunt. Fuerunt tamen nonnulli Scriptores, quos inter censetur *Joannes Launojus*, in libro quem edidit *De Veneranda Romana Ecclesiæ Traditione circà Simoniam*, qui *Annatas*, velut exectandum Simoniæ genus, perstringere ausi sunt, contra quos *Prosper Fagnanus*, Vir Pontificii juris peritissimus, Commentariis in primam partem libri V. Decretalium, ad Titulum: *Ne Prælati vices suas &c.* & ad Caput: *Prætereà*, Annatarum originem, honestatem, æquitatem ac necessitatem multis rationibus probat & tuetur, quarum præcipuas hìc subjicere non pigebit. I. Summo Sacerdoti *Decimam partem decimarum*

solvi lex vetus præcipiebat (Numerorum cap. XVIII.) Debent igitur, loco Decimarum, solvi Annatæ Romano Pontifici, qui Summus Novæ Legis Sacerdos est, & cujus ministerium longè amplius est ac præstantius, quàm Legalis Pontificis, qui Sacrificiorum dumtaxat curam gerere tenebatur, & eorum, quæ Judaicam Religionem spectabant; Romanus verò Pontifex Supremus est totius Ecclesiæ Sacerdos, ut in confesso est apud omnes Catholicus. II. Omnibus curam animarum gerentibus solvuntur Decimæ, quantò igitur magìs Romano Pontifici, qui constitutus est Pastor totius gregis Dominici, & qui omnium Ecclesiarum curam ac sollicitudinem habet, Annatas, Decimarum loco, persolvere oportet. III. Ecclesia universalis unum Corpus mysticum est in multa membra divisum, cujus Caput visibile est Romanus Pontifex, membra autem sunt cæteræ Ecclesiæ per orbem Christianum diffusæ. Cùm igitur omnia membra Capiti subvenire debeant, tenentur Ecclesiæ Annatas, quæ sunt subsidia temporalia, Summo Pontifici conferre. IV. Cathedrales Ecclesiæ & Abbatiæ fundatæ & erectæ non fuêre absque Romanæ Ecclesiæ auctoritate, quæ proptereà *Omnium Ecclesiarum Mater* appellatur, quia omnes Ecclesiæ ex ea prodierunt. Porrò, Ecclesiæ Romanæ Sponsus visibilis est Summus Pontifex, *Omnium Christianorum Pater & Doctor*. Cùm igitur Filiis incumbat obligatio Patri naturali subministrandi alimenta, ut ipsa lex naturalis docet, multò magìs Patrem Spiritualem juvare debent Filii Spirituales, eique temporalia subsidia non negare. Annatæ autem sunt subsidia temporalia, quæ Romano Pontifici, utpotè Spirituali omnium Christianorum Patri, dabentur. V. Principi Laico tributa & stipendia solvuntur, eique hujusmodi debentur subsidia, quia justitiæ in suis ditionibus servandæ invigilat; igitur potiori jure Romano Pontifici, qui universæ Ecclesiæ præest, & qui tam justitiæ, quàm Disciplinæ totô in Orbe Christiano custos est & vindex, majorum judex & arbiter causarum, subsidia quædam, seu Annatæ debentur, quò possit ferre regiminis onera, & publicis Ecclesiæ necessitatibus pro viribus prospicere, quibus certè, vacuo ærario, consulere minimè posset. His & aliis rationibus *Prosper Fagnanus* locis mox à me laudatis invictà probat, Annatas jura optimo esse debitas Romano Pontifici, ibidemque diluit omnes Objectiones Scriptorum tàm Hæreticorum, quàm quorumdam Catholicorum, qui in illas invehebantur, earumque exactionem Simoniacam & illicitam esse asserebant. Legi etiam potest idem *Prosper Fagnanus* in Commentario in Librum I. Decretalium, *De Pactis*, Capite *Cùm pridem*, ubi quærit, utrùm Annatæ in Romana Curia licitè exigantur, & sine labe Simoniæ? cui quæstioni breviter respondet, Annatarum exactionem esse licitam, & sine ulla Simoniæ labe fieri, quia Annatæ solvuntur non pro collatione beneficii Ecclesiastici, seu provisione, sed solùm pro fructibus primi anni beneficiorum vacantium, qui pro dimidia spectant ad Sedem Apostolicam ex justissimo titulo reservationis, quam Romani Pontifices pro tanti officii, laboris, & dignitatis sustentatione sibi fecerûnt. Unde solutioni Annatarum, quam exigit Camera Apostolica non pro

ullo jure Spirituali, aut Spiritualibus annexo, sed pro fructibus merè temporalibus, ad se legitimè pertinentibus, nefas est ullam Simoniæ, aut turpis lucri notam inurere. Ob emergentes Sæculo XV. gravissimas Ecclesiæ necessitates, concesserunt aliquando Pontifices Romani Principibus Christianis, ut Decimas, vel certam pecuniæ Summam ex omnibus ditionum suarum Ecclesiis colligerent. *Eugenius IV.* centesimam redditnum Ecclesiasticorum Hispaniæ, Angliæ, Franciæ, & Delphinatûs an. MCCCCXXXI concessit Regi Cypri, ut obsides Sultano Ægypti datos, cùm ex ipsius carceribus dimissus est, liberaret. Concessit itidem anno MCCCCXLIII. *Alphonso* Aragoniæ & Siciliæ Regi subsidium ducentûm mille florenorum auri per duos annos ex Ecclesiis ditionum suarum percipiendum. *Nicolaus V.* anno MCCCCLIII. vindicandæ à Turcarum tyrannide Constantinopolis desiderio flagrans, Sacram Expeditionem indixit, ad eamque promovendam universo Ecclesiæ Clero Decimas imposuit. *Callistus III.* anno MCCCCLVII. à *Carolo VII.* Galliarum Rege obtinuit, ut Sacræ pariter Expeditionis contra Turcas causâ, Decimas omnibus Galliarum Sacerdotibus imponeret, ut constat ex Epistola ejusdem Summi Pontificis, quâ *Carolo VII.* gratias agit, editâ Tomo IV. *Spicilegii* pag. 391. *Pius II.* in Mantuano Conventu anno MCCCCLIX. Decimam generalem, indicto bello Sacro, ab universalis Ecclesiæ Clero solvi decrevit, consentientibus Christianis Principibus. Sæculo XV. cusa fuit in Galliis *Pragmatica Sanctio*, seu *Carolina Constitutio*, quæ nihil aliud est, quàm celebris illa Constitutio in Bituricensi Concilio sub *Carolo VII.* Galliarum Rege ann. MCCCCXXXVIII. edita ac promulgata, quæque XXII. continebat articulos, & eò potissimùm tendebat, ut Regni Beneficiorum Collatoribus ordinariis sua relinquerentur conferendi jura; Ut Cathedrali vacante Sede, à Clero sive Capitulo eligerentur Episcopi, & ut Reservationes particulares, & gratiæ expectativæ abolerentur. Viguit aliquandiù in Galliis hæc Pragmatica Sanctio, sed tandem post obitum *Caroli VII.* ejusque successorum *Ludovici XI.* *Caroli VIII.* & *Ludovici XII.* sublata est per *Concordatum Gallicum* an. MDXVI. initum inter *Leonem X.* Romanum Pontificem, & *Franciscum I.* Christianissimum Galliarum Regem. De hoc Concordato Gallico pleniùs disseremus in Colloquio sexto in Historiam decimi sexti Ecclesiæ Sæculi. In Germania Sæculo XV. pro Beneficiis tam collativis, quàm electivis initum est *Concordatum* inter *Fridericum III.* Imperatorem & *Nicolaum V.* Romanum Pontificem anno MCCCCLVIII. & confirmatum à *Clemente VII.* & à *Gregorio XIII.* In hoc Concordato Germanico circa Beneficia determinantur quatuor ista potissimùm Capita. Primò Collationes Beneficiorum omnium in Curia Romana, vel intra duas diætas ab Urbe, quomodocùmque vacantium, Summo Pontifici reservantur. Secundò, pro electivis Beneficiis relinquitur Cathedralibus Ecclesiis jus eligendi suos Episcopos, & Monasteriis jus eligendi Abbates, & Summo Pontifici jus confirmandi, ita ut, quâcumque electione factâ, Summus Pontifex eum promovere possit, quem de Cardinalium Consilio digniorem & utiliorem Ecclesiæ judicaverit: *Si Canonicæ fuerint electiones, confirmabimus, nisi ex rationabili & evidenti causa, ac de Fratrum Consilio de digniori & utiliori persona duxerimus providendum.* Tertiò, pro collativis Beneficiis statuitur, ut alternatim ita à Papa & Collatoribus ordinariis omnia sive sæcularia, sive regularia conferentur Beneficia, ut à Summo Pontifice mense *Januario* vacantia, ab ordinariis verò mense *Februario*, & sic deinceps alternis mensibus, adeò ut Papa Beneficia vacantia conferat per sex menses alternos, qui ideò *Menses Papales* dicuntur; ordinarii verò Collatores per sex alternos alios menses. Excipiuntur tamen Cathedralium, & Collegiatarum Ecclesiarum Dignitates, quæ semper à suis Collatoribus ordinariis conferendæ relinquuntur. Quartò, denique, pro Dignitatibus, Personatibus, & aliis quibuscumque Beneficiis è S. Sede collatis, decernitur, ut primi anni horúmce Beneficiorum redditus, per modum *Annatæ* solventur, exceptis tamen, quæ vi expectativæ gratiæ, vel permutationis causâ, fuerint collata, aut quæ valorem viginti florenorum auri de Camera non excedunt. Hoc Germanicum Concordatum, quo reguntur etiam in *Lotharingia*, & in *Alsatia* Galli, jussu *Maximiliani* Imperatoris fuit promulgatum Leodii ann. MDXVIII. & *Caroli V.* Imp. Edicto in Ecclesia Cameracensi executioni mandari jussum anno MDLIV. vigetque per extensionem ex speciali indulto in Ecclesiis Metensi, & Virdunensi, quæ Metropoli Ecclesiæ Trevirensi subduntur. Rex tamen Christianissimus *Ludovicus XIV.* Indultum obtinuit ab *Alexandro VII.* an. MDCLXIV. quod posteà à *Clemente IX.* confirmatum est anno MDCLXVIII. pro nominatione ad Episcopatus *Metensem*, *Tullensem*, & *Virdunensem*, nec non ad alia in his Diœcesibus sita Consistorialia Beneficia, ut videre est apud *Doujatium* in *Specimine juris Ecclesiastici*.

D. Quam Disciplinam Sæculo XV. circà Episcopos, & Clericos observavit Ecclesia?

M. Episcopi electi Fidelitatem Romano Pontifici ante Consecrationem suam Sæc. XV. jurabant, qui solemnis ritus etiamnùm observatur, ejusque juramenti formula extat in Romano Pontificali, *Clementis VIII.* jussu restituto atque edito, juxta quem consecrandus Episcopus à Consecratore interrogatur in hunc modum: *Vis Beato Petro Apostolo, cui à Deo data est potestas ligandi ac solvendi, ejusque Vicario Domino nostro N. Papæ N. suisque Successoribus Romanis Pontificibus, fidem, subjectionem, & obedientiam, secundùm Canonicam Auctoritatem, per omnia exhibere?* qui respondet: *Volo.* Translationes Episcoporum non fiebant Sæculo XV. nisi ob Ecclesiæ necessitatem, vel majorem utilitatem. Residentiam antiquis Canonibus, & Decretalibus Summorum Pontificum Epistolis imperatam, observabant Episcopi, eorumque absentia à grege sibi commisso, nisi eam Ecclesiæ necessitas, aut gravis utilitas excusaret, magno in vitio habebatur. Plures Episcopatus sive in titulum, sive in Commendam possidere non licebat, vel alia ab Episcopatu Beneficia absque legitima Sedis Apostolicæ dispensatione. Contra Beneficiorùm pluralitatem *Jacobus* Cardinalis *Papiensis*, qui Sæculo XV. floruit, elegantem scripsit Epistolam, quæ est quingentesima quadragesimâ septima, ad *Gonzagam*, Cardinalem Mantuanum, in qua hæc habet:

Conge-

Congeries hac Sacerdotiorum, ad quem usum sunt in domibus Sacerdotum? Si ad necessitatem parantur, audiamus admonentem Apostolum: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Si ad cupiditatem explendam, etiam ejusdem increpantis vocem intelligamus; Mortificate avaritiem, quæ est Idolorum servitus; *quia* non potestis, *inquit Salvator,* DEO servire & Mammonæ. *Sin verò ad luxum vitæ & pompam, idem quod Chananta responsum nobis sitamus;* Non est bonum sumere panem filiorum & canibus mittere. ---- *Recense verò metum, coacervatarum administrationum quanta sint mala, quantisque nos involvant criminibus. Defraudamus primo loco DEUM gloria justi obsequii sui; quod enim illi persolvi pluribus administrantibus oporteret, per unum cogimus fieri. Quàm verò ritè, quàm diligenter pieque fiat, ipsi nos confessi sumus. Per Prophetam ideò Dominus comminatur;* Væ qui conjungitis domum ad domum. *Rursùs debilitamus corpus Ecclesiæ. Quotuor, quinque pluriúmve Præsulum sedes occupat unus.* ---- *De ovibus creditis meremur indignè, à quibus, juxta verbum Apostoli, metentes carnalia, non seminamus eis spiritualia. Nostrum unicuique sigillatim præcipitur;* Cognosce diligenter vultum pecoris tui, tuosque greges considera: *In quibus, quòd debitores Deo omnium sumus, quidquid perit, animabus nostris haud dubiè perit, reddituris ante Tribunal justi Judicis, pro creditis, sed malè administrata operis severissimam rationem, quam nescia reddere, in tenebras exteriores ejicientur, ubi fletus erit & dentium stridor. Adde publicum odium meritò ex tanta infamia in nos comparatum. Lamentari Ecclesias vides, quòd his cumulis egenorum panes eripimus; dolere populos, quod veneranda Pastoribus loca plena nunc mercenariis vident; Clamant, non esse nos memores paupertatis antiquæ, propter quam crevit Ecclesia; non videri discipulos Christi, qui de crastino vetuit esse sollicitudinem, & duas vestes habentem dare alteri non habenti præcepit; omnia ad privatam pompam luxumque referre, quodque multorum esse oporteret, injusta dispensatione ad unum aliquem redigi; Animæ autem tam esse curam exiguam, quàm magna est corporis.* Hoc, longiusculum licèt, *Jacobi* Cardinalis *Papiensis* testimonium hìc exscribere necessarium esse duxi, ut indè intelligeas, spiritualem polygamiam, seu Beneficiorum pluralitatem Sæculo XV. sicut & in aliis præcedentibus, proscriptam ac prohibitam fuisse Clericis, quandò unum ad vitam honestè sustentandam sufficit, nec subest aliqua necessitas, aut Ecclesiæ utilitas plura Beneficia possidendi. Episcopi, & Beneficiati bonorum Ecclesiasticorum dispensatores tantùm, & non Domini Sæculo XV. censebantur, eisque vetitum erat, ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos, familiarésve suos locupletarent, aut illorum causâ bona Ecclesiastica distraherent, aut dissiparent. Clerici jurisdictioni Episcoporum ita Sæculo XV. subditi erant, ut ad sæculare judicium trahi non possent, sed eorum causæ ac lites à solis Episcopis componerentur. Denique, Clerici ab exactionibus, vectigalibus, publicisque oneribus erant liberi, & his, qui tùm doctrinâ, tùm pietate digniores erant, Beneficia conferebant Episcopi, ad quos solos de jure pertinebat provisio, seu institutio Beneficiorum Ecclesiasticorum, quamvis tamen Patroni, etiam Laici, jus haberent aliquem ad Beneficia sui juris patronatûs Episcopo, seu loci ordinario, præsentandi.

D. Monasticæ Disciplinæ, quæ Sæculo XV. viguit, priusquam præcipua capita percurramus, rogo te, ut in medium proferas Religiosos illos Ordines, quos eodem Sæculo peperit, aut reformavit Ecclesia.

M. Inter Religiosos Ordines, quos Sæculo XV. peperit aut reformavit Ecclesia, primum locum, debitâ ratione temporis, obtinet Congregatio *Sanctæ Justinæ*, ita dicta à Monasterio Sanctæ *Justinæ* apud Patavium. Huic Monasterio *Gregorius XII.* præfecit Abbatem *Ludovicum Barbum*, Patricium Venetum, & Congregationis Canonicorum Sancti *Gregorii in Alba* Moderatorem, qui collapsam in eo Regularem Disciplinam feliciter instauravit, & Ordini Sancti *Benedicti* pristinum splendorem in Italia conciliavit circa annum MCCCCVIII. Hæc celebris Congregatio dicta est etiam *Cassinensis*, eò quòd prædicti Ordinis Sancti *Benedicti* in Italia reformatio, ac exacta Monasticæ Disciplinæ Observantia maximè vigeret in Monasterio apud Montem Cassinum ex quo innumeri prodierunt Monachi doctrinâ & pietate conspicui. De hac Sanctæ *Justinæ*, seu *Cassinensi* Congregatione plura legesis in Historia Cœnobii Sanctæ *Justinæ*, & apud *Maurolicum* in Mari Oceano omnium Religionum, & apud *Aubertum Miræum* in *Originibus Benedictinis*. Prodiit eodem anno MCCCCVIII. altera Congregatio Canonicorum Regularium Sancti *Salvatoris Silvæ lacus* propè Senas, instituta à *Stephano* Senensi, Ordinis Eremitarum Sancti Augustini; qui, ut videre est apud *Henricum Spondanum* ad an. MCCCCVIII. Num. XIX. mutato, auctoritate *Gregorii XII.* Pontificis Maximi, habitu, Canonicus regularis effectus est, ejusque operâ coaluit hæc Congregatio, quæ primùm ab Ecclesia Sancti *Salvatoris*, quæ est in Silva Ilicum ad lacum Civitati Senensi vicinum, nuncupata est Congregatio Sancti *Salvatoris Silvæ lacus*, sed posteà è vulgò *Scopetinorum* Congregatio dicta est ab Ecclesia Sancti *Donati de Scopeto* Florentiæ sitâ, quam *Martinus V.* huic Congregationi Sancti *Salvatoris univit.* Congregationem illam confirmavit *Gregorius XI.* Nonis Aprilis anni MCCCCVIII. cujus ea de re Constitutio edita est in Bullario Romano. Regulam Sancti *Augustini* his Canonicis tradidit idem Pontifex, voluitque, ut sub albo Scapulari Rochetum, superiùs autem cappam grisei coloris lanæ mordentis, instar capparum Conversorum Carthusiensium gestarent. Eamdem Congregationem gratiis ac privilegiis amplissimis auxit, atque exornavit *Julius II.* Constitutione, quam dedit anno MDXII. quæ incipit: *Inter cæteros*, & extat in Tomo I. Bullarii Romani. De ista Congregatione si plura scire desideras, consule *Gabrielem Pennottum* lib. 2. *Historiæ Tripartitæ* cap. 51. & sequentibus. Observat *Spondanus*, nonnullos referre hujus Congregationis initium ad Pontificatum *Gregorii XI.* sed eos similitudine nominis fuisse deceptos, cùm certum sit, eam solùm cœpisse sub Pontificatu *Gregorii XII.* Congregatio Eremitarum Sancti *Hieronymi de Fesulis*, quæ à

Beato *Carolo* filio *Antonii* Comitis *Montisgranelli* Diœcesis Sarsinatis in Romandiola anno MCCCLXXX. fuerat inchoata, ad Regularem Professionem secundùm Constitutiones Sancti *Hieronymi* nomine insignitas ab *Innocentio VII.* admissa & approbata est anno MCCCCV. confirmata etiam a *Gregorio XII.* anno MCCCCXV. Regulam Sancti *Augustini* deinde Eremitæ hujus Congregationis amplexi sunt, approbante *Eugenio IV.* qui Generalis Præpositi eligendi facultatem ipsis concessit, & multis gratiis ac privilegiis Congregationem cumulavit Constitutione datâ VII. Kalendas Augusti anni MCCCCXLI. Celebris erat Sæculo XV. Congregatio *Frisonaria* instituta à *Bartholomæo Columna*, nobili Romano, qui in Monasterio Sanctæ Mariæ *Frisonaria* non procul à *Luca*, Urbe Tusciæ, Canonicam disciplinam sub Regula Sancti *Augustini* circa an. MCCCCXCVI. primùm restituit, quæ tota deinde in Italia recepta est titulo *Congregationis Lateranensis*, à Basilica Lateranensi Romana, ubi restituti per *Eugenium IV.* Canonici Regulares eam rexerunt usque ad tempora *Sixti IV.* qui eorum loco Canonicos sæculares constituit. In Hispania *Martinus Vargas*, Doctor Theologus, & Monachus Cœnobii Petræ in Aragonia, Româ reversus cum aliis duodecim sodalibus, in Monasterio *Montis Sion* non procul à Toleto consedit, ubi veterem disciplinam Ordinis Cisterciensis revocavit, & Congregationem sub titulo Sancti *Bernardi* anno MCCCCXXV. instituit, quam *Martinus V.* approbavit. Reformationem Ordinis Sancti *Francisci* Sæculo XV. hoc est, circa an. MCCCCXIX. aggressus est Sanctus *Bernardinus* ejusdem Ordinis, magni tunc nominis, ac pietatis, doctrinæque Vir, sed præcipuè Sanctissimi nominis *JESU* cultor & amator. Hic patriâ Senensis, Monasteria Fratrum Minorum, quos ab antiqua Sancti *Francisci* severitate sensim descivisse ægrè videbat, ad veterem disciplinam revocare integit, indèque Franciscanis, qui huic Sancti *Bernardini* Reformationi adhæserunt, inditum est *Observantinorum* nomen, ad discrimen Fratrum *Conventualium* ejusdem Ordinis, qui in recepta jam vivendi formâ juxta privilegia & dispensationes à Sede Apostolica concessas permanere voluerunt. Extant Sancti *Bernardini* præclaræ res gestæ à diversis Authoribus conscriptæ, quæ ingentium ab eo editorum miraculorum, & copiosorum, quos è suis fervidis per totam Italiam prædicationibus colligebat, fructuum sunt evidentissima argumenta. Obiit hic Sanctus Ordinis Franciscanorum reformator, & ardentissimus atque efficacissimus Concionator an. MCCCCXLIV. Aquilæ in Vestinis, sive, ut nunc vocant, in Aprutio, ubi adhuc ejus corpus integrum visitur. Fuit à *Nicolao V.* in Sanctorum numerum solemni ritu anno MCCCCL. relatus. Ejus vitam ab Auctore coævo descriptam refert *Surius* ad diem XX. mensis Maji, omniaque Opera de rebus Sacris & pietatis ab ipso edita prodierunt Parisiis an. MDCXXXVI. curâ & studio *F. Joannis de la Haye* Franciscani. Eodem tempore, quo reformationi Ordinis Sancti *Francisci* incredibili zelo incumbebat Sanctus *Bernardinus*, Ordinem Sanctæ *Claræ*, seu Monialium Ordinis Sancti *Francisci* pariter reformavit B. *Coleta Boyleta*, Virgo Clarissa, Corbejæ in Picardia nata, quæ ad Sanctum illud perficiendum opus usa est potissimùm consilio *P. Henrici de Balma* Confessarii sui, Viri morum integritate præstantissimi, sicque contigit, ut uno eodemque tempore in Ordine Sancti *Francisci* pari ardore Sanctus *Bernardinus* Virorum, & *B. Coleta* fœminarum reformationis curam susceperint. *B. Coletam*, ob miraculorum merita, Officio Ecclesiastico à suis coli *Clemens VIII.* concessit, & *Paulus V.* confirmavit. Extat apud *Surium* ad diem VI. mensis Martii Vita Beatæ *Coletæ*, in qua legitur, *S. Vincentium Ferrerium*, Ordinis Prædicatorum, motum visione de illa divinitus habitâ, ex Hispania in Galliam venisse, ut ipsam inviseret, quod sanè hujus Virginis Clarissarum Reformatricis laudi ac præconio plurimùm confert. Prodierunt etiam Sæculo XV. duæ Congregationes Reformatæ, quarum una dicitur *Congregatio Lombardiæ*, Cremæ per *Gregorium Rocchinum* Papiensem, & *Gregorium* Cremonensem anno MCCCCXLIV. instituta, quæ eminet inter Congregationes reformatas Eremitarum Ordinis Sancti *Augustini*. Altera Congregatio, *Bursfeldensis* appellata, initium habuit in Monasterio *S. Matthiæ* apud Treveros, cujus Abbas tum temporis erat *Joannes Rodius*, insignis pietatis Vir, qui auctoritate Apostolicâ ex Carthusiano factus Benedictinus, Monasticam vitam secundùm Regulam Sancti *Benedicti* instauravit. Hujus Reformationis Decreta *Bursfeldiæ* primùm anno MCCCCXXXV. suscepta sunt, unde hæc Congregatio *Bursfeldiana* fuit nuncupata. Est autem *Bursfeldia* exiguum Diœcesis Moguntinæ Monasterium, cujus exemplum secuta Germaniæ, & Gallo-Belgii Monasteria, sese huic Congregationi adjunxerunt. De hac Congregatione *Bursfeldiana* legendi sunt *Trithemius* in Chronico Spanheimensi, & *Miræus* in Originibus Monasticis lib. 2. cap. 25. & 26. Jam in Colloquio VI. in Historiam Sæculorum XIII. & XIV. observavimus, Regulam, quam *B. Albertus*, Patriarcha Hierosolymitanus, tradidit Carmelitis, fuisse ab *Hugone à Sancto Caro* Tituli Sanctæ *Sabinæ* Presbytero Cardinali, Ordinis Prædicatorum, & à *Wilelmo*, Anteradensi Episcopo, auctoritate ab *Innocentio IV.* sibi commissâ, declaratam, correctam, mitigatam, eamque mitigationem ab eodem Pontifice esse confirmatam Diplomate dato Lugduni Kalendas Septembris an. MCCXLVIII. At, præter illam primam Regulæ *B. Alberti* mitigationem, aliam ejusdem Regulæ relaxationem, seu mitigationem, Sæc. XV. obtinuerunt Carmelitæ ab *Eugenio IV.* Pontifice Maximo, & qui eam ex eodem ordine hactenùs observant, *Mitigati Carmelitæ* nuncupantur. Quâ de re extat ejusdem Pontificis Constitutio data XV. Kalendas Martii anni MCCCCXXXII. Tomo I. Bullarii Romani. Denique, Sæc. XV. hoc est, an. MCCCCLXVII. Sanctus *Franciscus Paulanus* in Cœnobiolo propè Paulam fundamenta jecit Ordinis *Minimorum*, qui humilitate, quam ipso nomine profitetur, verè magnus dici debet, & ob arctissimam Disciplinæ Regularis observantiam, ac summam, quâ erga omnes diffunditur, charitatem, toto Orbe Christiano clarissimus existit. Hunc nascentem Ordinem *Sixtus IV.* Pontifex Maximus confirmavit sub nomine Eremitarum

Sancti

Sancti *Francisci*, plurimisque ornevit privilegiis, Cnnstitutione, quæ incipit : *Sedes Apostolica*, datâ die axiii. Maji anni MCCCCLXXIV. Hunc Ordinem confirmârunt etiam sequentes Pontifices Romani, præsertim *Alexander VI*, qui jussit, ut hic Ordo deinceps appellaretur *Ordo Fratrum Eremitarum Fratris Francisci de Paula.* Humilitatem, charitatem, & austeram vitæ observationem ita coluit Sanctissimus ille Institutor, ut & alumnos suos *Minimos* voceri, & pro totius Ordinis Insigni, sen Stemmate, nomen *Charitatis* gerere voluerit, eosque quarto voto edstrinxerit, quo teoentur cibis Quadragesimelibus toto enni tempore vesci, eaceptâ gravi infirmitate & ex Medicorum consilio. Tres Regnlas condidit *S. Franciscus à Paula*, Fratrum, Sororum, & Tertii Ordinis ntriusque seaus, quæ omnes à Sede Apostolica confirmatæ fuêre, ac præsertim à *Julio II.* pluribus Constitutionibus paulò ante *S. Francisci* obitum, & posteà ab ejus successoribus. Avitam Disciplinæ Regularis observantiam adhùc studiosè retinent hujus Ordinis Religiosi, qui virtutum fragranti odore peccarores ad pœnitentiam alliciunt, jugi corporis mortificatione noctû diuque DEO inserviunt, & Ecclesiam doctrinâ, & pietate, haud parum illustraot, sectantes vestigia majnrum suorum, qui eruditione & Sanctimoniâ conspicui sese totos Ecclesiæ utilitatibus devoverunt, suaque omnia dicta ac gesta soliti erant condire ac reinperere suavitate charitatis, quæ, juata Apostolum *Paulum*, omnia suffert, omnia speret, discordias aversatur, noo quærit, quæ sua sunt, sed quæ *JESU Christi*, atque de singulis benè mereri studet. Poteris eliquando, si tibi per otium liceat, lectitare præclaros Ordinis Miomorum Annales, in quibus ram *S. Francisci à Paula*, quàm cæterorum Fratrum, totiusque Ordinis egregia pietatis, nec non doctrinæ exempla & documenta accuratè referuntur.

D. Rem sanè mihi loogè gratissimam faceres, si *S. Francisci à Paula*, Sanctissimi Minimorum Ordinis Institutoris, cui, ea votn à Parentibus meis nuncupato, fui à teneris annis consecratus, heroicas virtutes ac res præclarè gestas paulò fusiùs hìc describere velles, ut novis additis stimulis mea magìs ecmagìs inardescat pietas erge S. illum Patronum, quem impensè colo, & cui secundùm DEUM incolumitatem meam ac bnuam corporis valemdinem lubentissimè acceptam refero.

M. Apud *Paulam*, Calabriæ oppidum, post longam Matris sterilitatem, ea voto facto DEO, & *S. Francisco* Assisitari, natus est *S. Franciscus* dictus *de Paula*, qui post actam in summa puritate pueritiam, & in solitudine asperrimo victu adolescentiam, ad natale solum reversus, Oratorium in fundo paterno eatruxit, & adjunctis sibi aliquot sociis, nnvum instituit Religiosutum Ordinem. Fuit Sæc. sui Thaumaturgus, qui stupendis claruit miraculis, quornm illud in primis celebre memoriæ proditum est, quòd à nautis rejectus, Siciliæ fretum, strato super fluctibus pallio, cum socio transmisit. Summis Pontificibus, Regibus, Principibusque, ob sanctitatis famam, longè lateque diffusam fuit acceptissimus, & omnium gentium commendatione celebratus. *Ludovicus XI.* Galliarum Rea, gravi morbo detentus, *Franciscum de Paula* ex Calabria ad se mitti à *Sixto IV.* Romano Pontifice impetravit, eam in spem erectus, fore, ut ejus precibus proliaiorem vitam adipisceretnr. *Franciscum* venientem summo honore in genua procidens excepit Rea Christianissimus, eique ac Fratribue Cœnobium eatruait ad *Plessiacum Parci* propè Turonum. *Philippus Comineus*, qui *Franciscum de Paula* viventem adhuc in Galliis vidit, eum velut sanctitatis & prudentiæ miraculum commeodat in *Historia* quam edidit *Ludovici XI.* lib. 6. cap. 9. ubi ait, *ipsum Virum* Saoctum *vulgò appellatum, a Rege Christianissimo accersitum, venire noluisse absque Summi Pontificis & Regis sui facultate. Nunquam se vidisse hominem viventem, qui magis sanctè viveret, & in quo magis appareret, quòd Spiritus Sanctus loqueretur per os ejus. Licèt Clericus aut litteratus non esset, satis ei fuisse Italicam Linguam suam, ut se admirabilem redderet. Illum Neapolim transeuntem, honoratum & visitatum à Rege & filiis ejus fuisse ceu magnum aliquem Legatum Apostolicum, eum ipsisque licitum velut hominem in Aula educatum. Inde Romam transeuntem, ab omnibus Cardinalibus visitatum, & triplici vice audientiam habuisse apud Summum Pontificem, solum cum solo egisse, & propè ipsum assidere jussum trium quatuorve horarum spatio, quoties ad ipsum accessit. Ludovicum XI. in genua ante eum procubuisse, orâsseque, ut vitam sibi prorogaret. Illum autem respondisse, quod vir sapiens respondere debebat.* Addit Cominæus, *sepè eum se audivisse coram Rege disserentem, adstantibus Magnatibus & Primoribus Regni, & visum fuisse divinitùs inspiratum circa ea, quæ dicebat, commonebatque.* Hoc locupletissimum *Philippi Cominæi*, probatissimæ fidei, & coævi Historici testimonium abundè sufficere deber ad plenam, suisque omnibus numeris absolutam commendationem virtutum *S. Francisci de Paula*, qui annis & meritis plenus, vitæ sanctitate illustris, & miraculorum magnitudine atque frequentiâ clarissimus ad DEUM migravit Turonis in Gallia quarto Nonas Aprilis, in Parasceve Paschæ, anni MDVII. ætatis suæ anno nonagesimo primo. Eum *Leo X.* Pontifex Maaimius, rogatus à *Francisco*, Galliarum Rege, & ingentium miraculorum, quæ tam in vita, quàm etiam post mortem, edidit, famâ ubique volitente eacitns, in Sanctorum album retulit an. MDXIX. Hanc Sancti illius visi omnium votis eaoptatam Cenonizationem incredibili lætitiâ eaceperunt Regea Christianissimi, qui subiodè oon aliter quàm *Patrem nostrum Sanctum Franciscum* auditi sunt nominare, & ut palàm facerent, quê in veneratione nomen ejus, memoriamque heberent, quoties *S. Francisci de Paula* nomen proferrent, totiès Rea Caput reverenter discooperiebat, Regina verò humiliter inclinabat. Jussit etiam *Franciscus*, Rea Christianissimus, monetam cudi, quæ ea una parte effigiem suam, ex altera *S. Franciscum de Paula* repræsentaret, cum hac Inscriptione : *Regiæ Stirpis Propagatori.* At, proh dolor! nefandi Hæretici Calvinistæ, veræ virtutis & pietatis osores, Sacrum *B. Francisci de Paula* Corpus, quod post quinquaginta quinque quietis ejus ennos integrum ac incorruptum fuerat ann. MDLXII. repertum, tartareo sacrilegio igne combusserunt, ac totam Galliam tam charo ac pretioso thesauro per summam impietatem privârunt. Plure de *S. Francisco de*

Paula, Ordinis Minimorum Fundatore, legesis apud *Henschenium*, & *Papebrochium* in Supplemento Historico Actorum *S. Francisci de Paula* ad diem 11. Aprilis. Inter Religiosos Ordines, quos Sæculo XV. aut peperit, aut reformavit, Ecclesia, locum etiam obtinere debent Congregatio Eremitarum Discalceatorum Ordinis *S. Augustini*, & Ordo Monialium in honorem Conceptionis Beatissimæ Virginis Mariæ institutus. Congregationi Eremitarum Discalceatorum initium dedit *Baptista Poggius*, qui pietate ac doctrinâ apud *Carolum VII.* Galliarum Regem, & *Galeatium Mariam Sforciam*, Ducem Mediolanensem, spectatissimus, primum Genuæ Conventum instituit, sicut refert *Augustinus Justinianus*, Nebiensis Episcopus, lib. V. Historiæ. Hæc Congregatio à *Sixto IV.* Pontifice Maximo fuit confirmata, uti testatur *Odoricus Raynaldus* ad annum MCCCCLXXIV. Ordinem Monialium, in honorem *Conceptionis Beatissimæ Virginis Mariæ*, Toleti in Hispania nobilis Virgo Lusitana, dicta *Beatrix à Silva*, fundavit, eumque, rogante *Isabella* Hispaniæ Reginâ, *Innocentius VIII.* Romanus Pontifex approbavit an. MCCCCLXXXIX. concessitque, ut sub Regula Cisterciensis Ordinis, & Diœcesani Præsulis obedientia Moniales DEO servirent, titulo tamen Conceptionis *Mariæ* Virginis, & veste primùm acceptâ, videlicet Tunicâ & Scapulari albis, ac Chlamyde cæruleâ servatis. Sed *Beatrice*, hujus Ordinis Fundatrice anno MCCCCXC. defunctâ, ejus Sodales Sanctæ *Claræ* Regulam sub eodem semper Conceptionis *MARIÆ* Virginis nomine anno MCCCCXCIV. amplexæ sunt, easque demùm *Julius II.* Pontifex Maximus Franciscanorum curæ anno MDXI. commendavit. De hoc Ordine Monialium Conceptionis *MARIÆ* Virginis disserit *Miræus* lib. V. Monasticarum Originum cap. XIII.

D. His Congregationibus, & Ordinibus Religiosis, quos hactenùs in medium protulisti, adjungere nunc debes Equestres Ordines, si qui tamen Sæculo XV. fuerunt instituti.

M. Priusquàm de Ordinibus Equestribus, qui Sæc. XV. fuerunt instituti, breviter disseram, prætermittere haud possum Ordinem Virginum *Annuntiationis B. Mariæ Virginis*, quem sub finem Sæc. XV. *B. Joanna Valesia*, Francorum Regina, *Ludovici XI.* filia, Avarici Biturigum in Galliis instituit. Hæc quippè nupta *Ludovico XII.* Christianissimo Regi, sed posteà ab eo repudiata, mundo nuncium remisit, & Annuciatarum *B. Mariæ* Virginis Ordinem fundavit, quem Summi Pontifices *Alexander VI. Julius II.* & *Leo X.* confirmârunt, ac subindè subsecuti Pontifices Privilegiis auxerunt. Regula, quam sectantur hujus Ordinis Sanctimoniales, ex præcipuis decem Virtutibus, quibus Beatissima Virgo *Maria* in Evangelio commendatur, concinnata est; videlicèt castitate, prudentiâ, humilitate, veritate, devotione, obedientiâ, paupertate, patientiâ, charitate, & compassione, & ad illarum virtutum exemplar Sacras illas Virgines informat ac dirigit. Veste utuntur leucophæâ, seu griseâ, ut vulgus loquitur, in testimonium vitæ pœnitentis; chlamyde candidâ, in memoriam Virgineæ puritatis Dei paræ Mariæ, quam imitari gestiunt; Scapulari rubro in formam Crucis ante pectus aptato, memoriæ Passionis Domini assiduè in mentem revocandæ causâ. Hic *Annunciatarum Virginum* Ordo, de quo librum edidit *Aubertus Miræus*, latè per Galliam, & Belgium propagatus est, multis erectis Cœnobiis, quibus, sic statuente *B. Joanna*, hujus Ordinis Fundatrice, præsunt FF. Minores, dicti *Observantes*. Silentio hic prætermittere non possum *Societatem*, quam noster Cardinalis *Joannes de Turrecremata* Sæculo XV. Romæ instituit sub nomine *Beatæ Virginis Annunciatæ*, in qua Castitati puellarum Romanarum inopum sic providè consulitur, ut tam his, quæ sese DEO in Monasteriis consecrata volunt, quàm illis, quæ in Sæculo remanere, & matrimonium inire cupiunt, numerentur Dotes, datâ omnibus utriusque statûs optione. Sed veniamus modò ad Ordines Equestres, qui Sæculo XV. fuerunt instituti. Ordinem Equitum *Velleris Aurei* instituit an. MCCCCXXX. *Philippus* cognomento *Bonus*, Burgundiæ Brabantiæque Dux. Hujus Equestris Ordinis originem atque appellationem alii ducunt ab *Jasone*, qui in Colchida cum Argonautis profectus est, ut indè *Vellus Aureum* adveheret, hoc est; auri gazam, quod hujus regionis Incolæ per rivos è monte Caucaso dilapsum villosis pellibus piscari, quasi ratibus, soliti erant. Alii verò istius Equestris Ordinis originem & appellationem accersunt à *Gedeone*, magno illo Israëlitarum Duce, qui, ut legitur in Scriptura Sacra, seu cap. VI. libri Judicum, Vellus primò siccum, deindè rorulentum vidit, intactæ scilicet Virginis *Mariæ* Symbolum, eoque signo confirmatus, trecentos jussu DEI viros elegit, quibus numerosas Madianitarum copias profligavit. Sed, utut sit de istius Equitum *Velleris Aurei* origine & appellatione, certum est, *Philippum*, dictum *Bonum*, Burgundiæ & Brabantiæ Ducem, Sæculo XV. Ordinem Equestrem Velleris aurei instituisse, seu delegisse viginti quatuor Equites, quos torque aureo, in cujus imâ parte Vellus aureum pendebat, donavit, eosque singulos togâ coccineâ, sive purpureâ laneâ in Comitiis publicis uti voluit. Hanc tamen Equitum togam purpuream *Carolus Audax*, filius *Philippi Boni*, in holosericam commutavit in Comitiis in Urbe Valentiniana in Belgio habitis anno MCCCCLXXIII. Hic Velleris Aurei Equitum Ordo, dùm cœpit, viginti quatuor tantùm Equitibus constabat, sed idem *Philippus Bonus*, Burgundiæ Dux, hunc Equestrem Ordinem à se institutum Equitum XXXI. deinceps futurum pronuntiavit, dato Diplomate in Comitiis in Urbe Insulensi in Belgio celebratis an. MCCCCXXXI. ac tandem *Carolus V.* Imperator, Conventum Bruxellis agens anno MDXVI. hunc Velleris Aurei Equitum Ordinem unius & quinquaginta Equitum in posterum fore statuit. Diploma *Philippi Boni*, Burgundiæ Ducis, de Institutione Ordinis Equitum Velleris Aurei, ex Gallico Latinè redditum refert *Aubertus Miræus* lib. 2. *De Originibus Ordinum Equestrium*. Anno millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto *Renatus*, Andegavensium Dux, & Rex Siciliæ, instituit Ordinem Equitum, quibus figuram *Lunæ Crescentis* attribuit. Anno autem MCCCCLXIX. *Ludovicus XI.* Galliarum Rex, instituit Ordinem Equestrem *S. Michaëlis*, ita dictum, quòd hujus Ordinis Equites imagine *S. Michaëlis* Archangeli, Cacodæmo-

nem

nem è Cœlo deturbantia, ornari voluerit. Denique, *Amedeus VIII.* Sabaudiæ primus Dux, sui Sæculi, seu decimi quinti, *Salomon* acclamatus, Torquatorum Equitum Ordinem, quem Sæculo XIV. *Amedeus VI.* Comes Sabaudiæ instituerat in memoriam Annuntiationis B. Virginis *Mariæ*, ob navalem victoriam eâdem die ab Avo suo *Amedeo* reportatam, multis additis pietatis legibus instauravit. Instituit etiam idem *Amedeus VIII.* primus Sabaudiæ Dux Ordinem Equitum *S. Mauritii*, & tandem rerum humanarum pertæsus, Ripallianam Eremum, ad Lemani Lacus ripam, cum decem Mauritianis Equitibus secessit. Hic est ille *Amedeus*, qui, ut in superioribus nostris Colloquiis diximus, creatus est in Conciliabulo Basileensi Pseudo-Pontifex, contra *Eugenium IV.* verum ac legitimum Pontificem Romanum, dictusque est *Felix V.* qui tamen post novem annos, sex menses & septem dies ab electione sua Pseudo-Pontificatu in Conciliabulo Lausanensi sese abdicavit, & solo Cardinalis de Legati munere contentus in Ripallianam Eremum iterum se recepit, ut videre est in *Arbore gentilitia Augustæ Regiæque Sabaudæ Domus*, quam an. MDCCII. Augustæ Taurinorum publicâ luce donavit *Franciscus Maria Ferrerus à Labriano.*

D. Multi, ut video, Ordines cùm Regulares, tum Equestres, Sæculo XV. in Ecclesia prodierunt, indèque conjecturam facio, Disciplinam Monasticam & Regularem magnum eo Sæculo suscepisse incrementum, eoque Ecclesiam fuisse plurimùm illustratam.

M. Monasticam ac Regularem Disciplinam Sæculo XV. maximè floruisse non solùm probant recensiti superiùs à nobis Religiosi Ordines, quos peperit, aut reformavit Ecclesia, sed etiam apertè demonstrat summus ille ardor Missionum, seu per totum Orbem spargendi Evangelii, & lucis inferendæ sedentibus in tenebris & umbra mortis nationibus, quo hujus Sæculi Monachi & Religiosi Mendicantes erant accensi. At enim statim ac Sæculo XV. Lusitani Indiam Orientalem auspiciis *Joannis II.* eorum Regis; & Hispani Indiam Occidentalem, Duce *Christophoro Columbo Genuensi*, nec non *Americam*, quartam mundi partem, Duce *Americo Vespusio*, qui ei nomen suum indidit, detexissent; actutùm tam Monachi, quàm Religiosi Mendicantes, quasi nubes in aëra sublatæ, ad latissimas illas oras, novumque Orbem convolârunt, ut ibi Evangelii prædicatione infideles illustrarent, Ecclesias fundarent, atque Cœnobia excitarent, in quibus Viri Apostolici, quà verbo, quà Disciplinæ Regularis observantiâ, Ecclesiæ dilatandæ, Fideique Catholicæ propagandæ jugiter incumbere possent. Inter eos, qui Sæc XV. Evangelium in Orbem novum invexerunt, primo loco censeri jure debent Monachi Benedictini, qui, (sicut testantur *Gravina* cap. 6. Opusculi *De voce Turturis*, & *Thomas Bosius* De Signis Ecclesiæ lib. IV. cap. 3.) in Occidentales Indias anno MCCCCXCVII. Christi fidem intulerunt, Duce Patre *Bucil*, ejusdem Ordinis Benedictini. Eâ siquidem orbis parte hactenùs inaccessâ, facili tandem navigatione à *Christophoro Columbo* reseratâ, & omnium primâ Insulâ illâ, quæ Sancti *Dominici* die festo cùm fuisset inventa, ejusdem nomine nobilitata est; statim *P. Bucil* duodecim aliis Benedictinis ab *Alexandro VI.* Pontifice Maximo præfectus, & ad has oras destinatus, Christianam Religionem longè latèque propagavit, dignissimus sanè tot Benedictinorum hæres, qui, ut in superioribus Colloquiis ostendimus, innumeris Nationibus a Fide Christiana alienis, Germanis, Duce *S. Bonifacio*; Anglis, procurante *S. Augustino* Apostolo, Evangelii lucem importârunt; quorum omnium longam priscorum temporum, & nostræ ætatis, ad gloriam Benedictini Instituti, seriem texuit Author *Congeminatæ vocis Turturis* ad Caput novum *Caveæ Turturis*. Neque Patres Franciscani suâ hic carent, aut fraudandi sunt laude, cùm noster jam citatus *Gravina*, cap. 6. *Vocis Turturis* observet, *Ferdinandum Cortesium*, post *Columbum*, & *Americum Vespusium*, latissimas Oras Mexicanas reperisse, & multis sibi adjunctis sociis è Familia *S. Francisci*, innumeros Christo populos acquisivisse, ita ut Indiarum Mexicanum primus Episcopus creatus fuerit *Joannes Cadebus* Ordinis *S. Francisci*, sicut testatur *Thomas Bosius*. Denique, Dominicani his omnibus operariis sese adjutores adjunxerunt, utramque Indiam, Orientalem & Occidentalem penetrârunt, Indorum saluti magno studio allaborârunt, eosque veluti filios in Christo multo sudore genuerunt, vastissimas regiones prædicationis causâ pedibus circumcursantes, nec quidquam tamen de abstinentia à carnibus ac jejuniis ex itinere fatigati remittentes; non aurum, lapidesque pretiosos expetentes, sed per rupes montesque sursùm arrepentes, & quæ cavernis locisque in accessis Indi, occultârant Idola argentea & aurea sollicitè conquirentes, & si quæ reperissent illicò comminuentes, & à materia, quâ conflata erant, velut sacrilego usu, abstinentes; rati nimirùm non convenire hominibus Apostolico ministerio addictis, hujusmodi rebus uti, & indè commoda vitæ captare. Mira de Novi Orbis Missionariorum Ordinis *S. Dominici* Vitæ Sanctimoniâ & eximio paupertatis ac Religiosæ Disciplinæ studio narrat *Joannes Lopes* Historiæ suæ parte quartâ, illosque Viros Apostolicos in omnem terram dispersos, eorumque sonum exivisse, *& in fines Orbis terræ verba eorum*, multa ex prisca ætate hodiè servata monumenta testantur, in quibus multò majora & illustriora his, quæ hactenùs dixi, in eorum laudem referuntur, quæ tamen, brevitati consulendo, silentio prætermittere cogor, ut pauca dicam de quibusdam Monasticæ & Regularis Disciplinæ Capitibus, quæ Sæculo XV. erant in usu. In primis, Jus eligendi Abbates & Priores Monasteriis Sæculo XV. adhuc competebat, quod posteà per Concordata, *Leonem X.* Pontificem Maximum inter & *Franciscum I.* Regem Christianissimum inita, extinctum est, & ad Regem in Gallia translatum, uti fusiùs exponemus in nostris Colloquiis in Historiam Sæc. XVI. Hìc tria tantùm obiter advertere debes, primò, Regiæ Nominationi in Galliis in vim Concordatorum ea non subesse Monasteria, quæ per Præpositos Generales & Capita Ordinum regi consueverunt, quibus adjungendæ sunt quatuor Cisterciensis Abbatiæ filiæ, *Pontiniacum*, *Feritas*, *Claravallis*, & *Morimundus*. Idem Abbatiæ, sive Prioratus, quorum Caput est *Casa-Benedicti* in Bituricensi Diœcesi, Gallicè *Chesalbenoist*, &

cele-

celebris altera Abbatia in suburbio Biturigum *S. Sulpitio* consecrata. Hic enim omnibus suos eligendi Abbates & Priores servata est libertas. Secundò, advertere debes, Galliarum Regem in vim Concordatorum teneri quidem ad Abbatias & Prioratus nominare Religiosum ejusdem Ordinis, cum tamen Sedis Apostolicæ Indulgentiâ, præscriptâ jam consuetudine & possessione firmatâ, Clericos Sæculares ed Abbatias & Prioratus nominare, sed eâ lege, ut solo Commendationis titulo hæc Beneficia possideant. Quas Cœnobiorum Commendationes tardiùs & ægrè admodùm in Galliis fuisse receptas facili negotio ostendere possem, si per tempus liceret. Denique, advertere debes, Regem Christianissimum ed Abbaties Monialium nunc in Galliis nominare, non in vim Concordatorum; sed in vim Pontificii Indulti, quo *Clemens VII.* Pontifex Maximus cum *Francisco I.* Galliarum Rege Massiliæ congressus, Jus ad eas nominandi concessit. Pecunias exigi pro Monachorum, aut Monialium ad Professionem Religiosam receptione prohibuerunt Concilia, quæ Sæculo XV. fuerunt celebrata, Frisingense ao MCCCCXL. Suessionense anno MCCCCLVI. & Senonense anno MCCCCLXXXV. Dotales tamen eleemosynas in Monialium Professione, & receptionem pecuniæ ab his, qui Religiosam Vitam inire volunt, sponte Monasteriis oblatæ approbarunt. Monachi Sæc. XV. adeundæ hæreditatis, quæ per ipsos Monasterio acquireretur, incapaces non erant, ut liquet ex Diplomate *Eugenii IV.* Pontificis Maximi, quo Monachis Benedictinis Congregationis *S. Justinæ* in Italia ann. MCCCCXXXVI. confirmavit facultatem acquirendi bona mobilia & immobilia, *& quæ si in Sæculo remansissent, jus petendi & exigendi, ipsi eorum Monasteriis acquirenda; non obstantibus quibuscumque Statutis, Ordinationibus, & Decretis cujusvis Ecclesiasticæ sive Secularis Personæ, Communitatis, Collegii &c.* Verùm, Sæculo XVI. Monachi aliique Religiosi Principum Legibus, aut Consuetudine, seu jure Municipali, ab adeunda hæreditate pluribus in locis, præsertim in Germania, Gallia & Polonia exclusi sunt. Cujus exclusionis *Chassaneus* in Commentariis Consuetudinis Burgundiæ hanc rationem affert: *Quia, inquit, si Religiosi hæreditati succederent, esset annihilatio temporalitatis in Republica, cùm Religiosi semper traherent ad se temporalia, ad quæ succederent Laici, & Laici eis non succederent, sed eorum Ecclesia & Monasteria. Unde nulla æqualitas observaretur.* Cùm Regularis Disciplinæ vigor diu stare haud possit absque pace & tranquillitate, quæ inter Religiosos omnium Ordinum vigere debet, opportunè quatuor Ordinum Mendicantium supremi Moderatores, qui Concilio Basileensi anno MCCCCXXXV. intererant, necessarium esse judicârunt, quasdam præscribere & statuere Leges, quibus Religiosa pax, nullo deinceps turbande dissidio, firma semper consisteret, omnisque præcluderetur aditus dissensionibus, quæ identidem quorumdam Fratrum imprudentiâ emergentes, mutuam concordiam dirimebant. Eam ob rem, post maturam deliberationem, ad perpetuam inter Fratres quatuor Ordinum Mendicantium concordiam stabiliendam, Epistolam Encyclicam scripserunt, suis nominibus & sigillis munieruot, quem ipse adhuc ineditam vidi & legi in Charta pergamena descriptam, quæ Romæ in Archivo Reverendissimi Patris Generalis Ordinis FF. Prædicatorum asservatur. Hujus autem Epistolæ Encyclicæ hoc est initium: *Universis & singulis Fratribus Sacrarum Religionum, Prædicatorum B. Dominici, Minorum B. Francisci, Eremitarum S. Augustini, & Carmelitarum B. Mariæ, Fratres Bartholomæus Textris Magister Generalis Ordinis Prædicatorum, Guillelmus de Casali Minister Generalis Ordinis Minorum, Gerardus de Arimino Frater Generalis Ordinis Eremitarum S. Augustini, & Joannes Fachi Prior Generalis Ordinis Carmelitarum B. Mariæ; æternâ salutis & perpetuæ pacis munus &c.* Datæ est Basileæ die 2. mensis Aprilis anni MCCCCXXXV. Porrò in hac Epistola Encyclica injungitur Fratribus, ne, dum quis aliquem è sui Ordinis Sociis laudat, aliorum ex cæteris Religiosis Familiis merita detrahat; ne quis, dum sui Ordinis Doctorum Sententias propugnat, aliorum doctrinam præpostero zelo abreptus inconsultè carpat; ne quis aliorum contemtu suum Ordinem extollat, ac de aliorum dignitate, & auctoritate obloquens, eumdem in comparationem vocet, quê deprimat alios. Præcipitur insuper Fratribus, ut omnes conjunctis animis quatuor Ordinum Mendicantium commune bonum certatim curent; & nullus, cùm Frater aliquis alterius Ordinis de suis Moderatoribus conqueritur, ejus causam tuendam suscipiat, sed potiùs quietis impatientes ad pacem reducat; si de Cœnobiorum limitibus aliqua suboriatur lis, quàmprimùm componatur amicè è Provincialibus, vel si illi convenire non poterint, Arbitrorum auctoritate intra mensem transigatur; si Fratres ullius quatuor Ordinum Mendicantium Cœnobium fundent in aliquo loco, in quo alterius Ordinis Cœnobium jam constructum est, spatium inter ille servetur, quod interjacere Summi Pontifices jubent; ne quis Religiosos Novitios ex alio Ordinibus ad suum eliciat, vel pertrahat; ne denique Sæculares, qui sepulturam habent in Ecclesiis aliorum Ordinum, inducat ad illam transferendam in Ecclesias Ordinis sui, vel ad mutanda legata adhortetur. Hæ & aliæ hujusmodi Leges ad fovendam Religiosam pacem prorsùs necessariæ præscribuntur in hac Epistola Encyclica, quam anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo octavo renovârunt alii quatuor Ordinum Mendicantium Præpositi Generales, videlicèt *Martialis Auribelli* Magister Generalis Ordinis FF. Prædicatorum, *Jacobus Garfola* Minister Generalis Ordinis Minorum, Magister *Alexander de Saxa Ferrato* Eremitarum Sancti Augustini Vicarius Generalis, *Paulus de Panorma* Vicarius Generalis Ordinis Carmelitarum, ut videre est in eorum litteris Encyclicis, quæ simul cum laudate mox Epistola Encyclica in Pergamena charta sunt descriptæ, datæ sunt Romæ apud Beatam *Mariam* super Minervam die sextâ Julii anni millesimi quadringentesimi quinquagesimi octavi. Has Epistolae Encyclicas obiter indicare necessarium esse duxi, non solùm quia necdùm editæ sunt, sed quia etiam ex his nullo negotio percipitur, Regularis Disciplinæ observationem & incrementum pendere ex mutua Religiosorum concordia, quia ut *Sallustius* ait: *Concordiâ res parvæ crescunt, discordiâ maximæ dilabun-*

labuntur. Sed hæc de Monastica & Regulari Disciplina, quæ Sæculo XV. viguit, breviter annotâsse sufficiat.

D. Ad benè beatèque vivendum cùm certas tutasque Regulas præscribat Doctrina Moralis Christiana, & ad probè informandos mores plurimùm itidem conferat piorum librorum lectio, optarem, ut sub finem nostri Colloquii brevem exhiberes notitiam Ethices Christianæ Sæculi XV. & eâdem operâ digitum ad fontem intendens, illos hujus Sæculi Scriptorum indicares libros, ex quibus salutaria cùm morum, tum Vitæ Asceticæ possim haurire documenta.

M. Notitiam Ethices Christianæ Sæculi XV. meliùs perspectam habere, ac securiùs, meâ quidem sententia, haurire non poteris, quàm ex Sancto *Antonino*, Archiepiscopo Florentino, Ordinis Prædicatorum nobilissimo Sæculi XV. Scriptore, qui *Summam Doctrinalem* in quatuor partes tributam composuit, in qua *quidquid ad considerationem Sacratissimæ Theoriæ, quidquid ad nobilissimarum virtutum acquisitionem, quidquid denique ad beatè benèq; vivendi usum pertinere videtur, dilucidè sapienterq; conscriptum est. Nihil ibi prætermissum, nil obscurè, nil concisè, mutilatèq; dictum. Non enim de Universalibus tantùm rebus scripsit, verùm etiam ad particularia quæque descendens, ad hunc nostrum vivendi usum, & ad singularem quamdam humanæ vitæ operationem doctrinam accommodavit. Scripturæ Sacræ, Patrum, & Canonum, quorum peritissimus erat, testimoniis sua de rebus moralibus pronuntiata confirmavit, adeò ut nemo unquam in tanto Opere quidquam minùs rectè, minùs elimatè, aut imprudenter prolatum redarguere poterit*, Verba sunt *Francisci Castellionensis* in ejus Vita, quam ex Autographo Florentino Conventûs S. Marci, Ord. Præd. in quo Corpus *S. Antonini* colitur, descriptam, ediderunt Patres *Henschenius* & *Papebrochius* cum Additionibus *Leonardi de Sur-Ubertis* ex MS. codice Bibliothecæ ejusdem Cœnobii ad diem secundam Maji. Hanc itaque *S. Antonini* Moralem Doctrinam, quæ Sæculo XV. pervulgata erat, obviis ulnis amplectere, quam si sequaris, duas perindè periculosas nimiæ laxitatis & rigiditatis extremitates, ceu Doctrinæ Moralis scopulos, facili negotio declinabis. Non eos audies Theologiæ Moralis Interpretes, quorum Opera justè merito proscripsit Ecclesia, quique, ut peccatorum libidini indulgerent, legem Dei plus æquo laxarunt, emollierunt, & tanquam plumbeam, Lesbiamque Regulam flectere moliti sunt, *consuentes pulvillos sub omni cubito manûs, & facientes cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas*, ut dicitur *Ezechielis* cap. XIII. v. 18. Nec minus repudiabis Doctrinam Moralem quorumdam Recentiorum, quos pariter damnavit Ecclesia, quique rigidiores, duriores que opiniones magno animorum æstu propugnantes, in aliud severitatis exemplum prolapsi sunt, alligantes onera gravia & importabilia super humeros hominum, consilia cum præceptis promiscuè confundentes, ubique cespitantes & trepidantes timore, etiam ubi non est timor, semper ad difficiliora & quasi impossibilia non sine desperatæ salutis periculo obligantes, omnia ferè de peccato lethali damnantes, peccatores morosa quadam & nimiùm aspera agendi ratione à Tribunali pœnitentiæ arcentes, Cœlique tramitem sic arctantes, ut quasi impervium reddant & occludant. Has, inquam, duas semitas è diametro oppositas nullo negotio declinabis, si in Doctrina Morali post *S. Thomam*, Scholæ Angelum, sequaris *S. Antoninum*, eoque Duce ac Magistro ad optatissimum veritatis ac tranquillæ conscientiæ portum feliciter, tutòque poteris pervenire.

Inter omnes libros Asceticos, qui Sæculo XV. prodierunt, & ex quibus saluberrima Vitæ spiritualis documenta depromi possunt, unus instar omnium est liber *De Imitatione Christi*, non tam mole, quàm usu & famâ magnus, appositis Sententiis, eloquio simplici & aperto, igneis pietatis scintillis splendidissimus, nihilque eò solidius, altius, salubrius ad componendos mores, vel divinius & efficacius ad ciendos pietatis affectus. Non reperiuntur quidem in hocce libro novi illi & subtiles conceptus, quos, ex Scriptura Sacra & ex Sanctis Patribus contra apertam illorum mentem summâ vi & obtorto collo nonnulli hâc nostrâ tempestate trahere solent, quibus nihil infructuosius ad mores, nihil frigidius ad movendos pietatis affectus, nihil ineptius etiam ad sensum communem, qui doctoribus movent risum, & solis imperitis admirationem; sed totus, quantus est hic liber, complectitus simplicem ac cœlestem doctrinam, quæ omnibus ex æquo sese accommodat, submittit se parvulis, ad illorum modulum se se attemperat, lacte illos alens, ferens, confovens, sustinens, donec grandescant in Christo, & rursùm ita non deest infimis, ut summis sit etiam admirabilis. Ad amorem Dei, ad contemptum rerum terrenarum, & ad exercitium omnium virtutum ita omnes hortatur, invitat & animat, ut, si quis ad hunc librum legendum attulerit animum, ut par est, pium ac promptum, & in primis simplici, puráque fide præditum, totam Christianam Philosophiam ex eo, velut ex limpidissimo fonte, facilè haurire possit. Hunc igitur aureum librum, charissime Discipule, in sinu tuo jugiter circumferto, hunc semper habere in manibus, singula in eo piâ curiositate cognoscere, disquirare, venari, & excutere debes ut studia tua abeant in mores, & saluberrima, quæ legentibus instillat, pietatis documenta, in purum putumque, ut dici solet, succum convertere studeas. *Ego* (inquit *Bellarminus*, de *hoc Imitationis Christi* Opusculo judicium ferendo in libro *De Scriptoribus Ecclesiasticis* pag. 387.) *ab adolescentia, ad usque senectam hoc Opusculum sæpissimè volvi & revolvi, & semper mihi novum apparuit, & nunc etiam mirificè cordi meo sapit.*

D. Quis est Author istius libri *De Imitatione Christi*, cujus dignitatem & utilitatem, nec non uberrimos fructus, qui ex illius assiduа lectione colligi possunt, tam magnificis verbis deprædicâsti?

M. De Authore hujus libri *De Imitatione Christi* gravissima nostris temporibus Benedictinos inter & Canonicos Regulares oborta est controversia, cui licèt memet in præsentia immiscere nolim, nec meum sit tantas tot Virorum eruditorum componere lites, varias tamen, quæ hinc indè circumferuntur, sententias breviter hic annotare

notare tibi non ingratum fore arbitror. Patres Benedictini hunc librum *De Imitatione Christi* vindicant *Joanni Gersen* Benedictini Ordinis Abbati Sancti *Stephani Vercellensis*. Ex adverso Canonici Regulares hunc librum *Thomæ Kempensi*, Canonico Regulari, adjudicant. Manuscriptorum Codicum fide causam suam utraque pars acerrimè tuetur, &, ut eximii illius Operis meritum suo Ordini adscribat, tanquam pro aris ac focis pugnat. *Joannem Gersenem* hujus libri *de Imitatione Christi* Authorem esse probant Patres Benedictini Codicibus MSS. *Padolironensi*, *Aronensi* Collegii Societatis Jesu in Ducatu Mediolanensi, *Cavensi*, *Allatiano*, *Slusiano*, & Canonicorum Regularium, *in Monte Sanctæ Agnetis prope Zuvollam*, cujus in fine leguntur hæc verba nimio descripta: *Finitus & completus anno Domini* MCCCCXLI *per manus Fratris Thomæ Kempensis in Monte Sanctæ Agnetis prope Zuvol.* Quæ verba *Thomam Kempensem* hujus libri non tam Authorem, quàm exscriptorem fuisse insinuare videntur. Alios etiam duodecim MSS. Codices nomen *Joannis Gersen* Abbatis præferentes adducunt PP. Benedictini, adduntque suas conjecturas ab Authoris pat i:, stylo & professione petitas, nec non variis hujus libri *de Imitatione Christi* Editiones, quæ diversis in locis sub nomine *Joannis Gersen* prodierunt, ut videre est in Dissertationibus & Vindiciis, quas eâ de re lucubrârunt doctissimi illi Monachi, *Constantinus Cajetanus* Congregationis Cassinensis Monachus Benedictinus, *Franciscus Valgravius*, Ordinis etiam Benedictini Monachus, Prior de Alneto Congregationis Cluniacensis, *Robertus Quatrimarius* ejusdem Ordinis Professor, & *Franciscus Delfavius*, Monachus Benedictinus Congregationis Sancti *Mauri*, quibus accessit *Joannes Launojus*, Theologus Parisiensis. Iisdem armis pugnant Canonici Regulares, quippè qui, ut *Thomæ à Kempis* Canonico Regulari asserant librum *De Imitatione Christi*, multos proferunt MSS. Codices, scilicet Sancti *Martini* Lovaniensis Codicem MS. exaratum anno MCCCCLXXXII. Domus SS. *Petri & Antonii Dailhem* alium manuscriptum Codicem anni MCCCCLXX. Tertium, Domus Sanctæ *Barbaræ* in Colonia, Ordinis Carthusiensis, scriptum an MCCCCXLVII. Quartum, dictum *Bruxellensem*, qui asservatur in Cœnobio Carthusianorum, à doctissimo *Chiffletio* in Apologia MS. commendatum, & exaratum an. MCCCCLXIII. Quintum, Sancti *Martini* Tornacensis ab eodem *Chiffletio* inspectum & laudatum. Sextum, *Montis Blandinii* Ordinis Benedictini, cujus idem meminit *Chiffletius*. Septimum & Octavum, *Reinsbergensem*, & *Maseychensem*, quorum mentionem facit *Rosvveydus* Societatis Jesu. Nonum, *Kirchemiensem Davidis Ebingeri*, & alios Codices MSS. dictos *Rebdorfianos*, eò quòd asserventur in Monasterio Rebdorfiensi Sancti *Joannis Baptistæ*. His manuscriptis Codicibus addunt Canonici Regulares quàmplures hujus libri *de Imitatione Christi* Editiones, quibus *Thomæ Kempensis*, Canonici Regularis, nomen inscriptum est, antiquorum Scriptorum testimonia, variasque conjecturas, quæ legi possunt in Vindiciis, quas pro *Thoma à Kempis* adornârunt *Heribertus Rosvveydus*, *Heserus*, *Bollandus*, *Theophilus Raynaudus*, Societatis Jesu Scriptores, *Fronto*, & *Verlinus* Canonici Regulares, *Gabriel Naudeus* Artigiæ Prior, *Chiffletius* Abbas Balernensis, *Nicolaus Desnos*, Canonicus Regularis, & alii. In hac controversia à PP. Benedictinis, & Canonicis Regularibus magno æstu & summâ cum eruditione ventilatâ consultiùs esse duco meum non interponere judicium, nec quidquam in hac lite, quæ adhuc sub judice est, derogare juri, quod tam PP. Benedictini, quàm Canonici Regulares sibi ex plurimis titulis, perdoctis conjecturis, & Codicibus MSS. sinceræ fidei & optimæ notæ hac in re tribuunt. Dicam tamen obiter. His Scriptoribus mox à me laudatis, qui Vindicias & Dissertationes eo de argumento ultrò citròque ediderunt, haud immeritò aptari posse illud *Terentii* Dictum: *Fecistis probè, incertior sum multò, quàm dudum.* Ex his itaque Dissertationibus cùm nihil certi ad dignoscendum verum Authorem libri *De Imitatione Christi* colligi possit, duo dumtaxat ex eodem libro hic annotare haud pigebit, quæ spectant dotes, tempus & modum scribendi hujus Authoris adhuc incogniti. Et primò quidem ex hoc *De Imitatione Christi* Opusculo, quod in quatuor libros tributum est, compertum habemus, ejus Authorem Monasticam Vitam fuisse professum. Sic enim Author libro 3. *De Imitatione Christi* Cap. 10. Num. 11. de se ipso loquitur: *O fons amoris perpetui, quid dicam de te? Quomodo potero tui oblivisci, qui mei dignatus es recordari, etiam postquam contabui & perii? fecisti ultra omnem spem misericordiam cum servo tuo, & ultra omne meritum, gratiam, & amicitiam exhibuisti. Quid retribuam tibi pro gratia ista? non enim omnibus datum est, ut omnibus abdicatis sæculo renuncient, & Monasticam Vitam assumant.* Et Cap. LVI. ejusdem libri, Num. III. hæc scribit: *Domine Jesu, sicut dixisti, & promisisti, sic utique fiat, & mihi promereri contingat. Suscepi, suscepi de manu tua Crucem; portabo, & portabo eam usque ad mortem, sicut imposuisti mihi. Verè, Vita boni Monachi crux est, sed dux Paradisi. Inceptum est, retrò abire non licet, nec relinquere oportet.* Quid autem per vitam Monasticam intelligat hic Author, luculenter ipsemet explicat libro I. *De Imitatione Christi* capite vigesimo quinto, seu ultimo, his verbis: *Quomodo faciunt tam multi alii Religiosi, qui satis arctati sunt sub disciplina claustrali, rarò exeunt, abstractè vivunt, pauperrimè comedunt, grossè vestiuntur, multùm laborant, parùm loquuntur, diu vigilant, maturè surgunt, Orationes prolongant, frequenter legunt, & se in omni disciplina custodiunt: Attende Carthusienses, Cistercienses, & diversæ Religionis Monachos ac Moniales, qualiter omni nocte ad psallendum Domino assurgunt; & ideo turpe esset, ut tu deberes in tam Sancto opere pigritare, ubi tanta multitudo Religiosorum incipit Deo jubilare.* Quibus ex verbis liquidò patet, Authorem libri *De Imitatione Christi* Monasticam, seu Religiosam vitam verè fuisse professum, ac subindè stare non posse sententiam illorum, qui hoc *De Imitatione Christi* Opusculum attribuunt *Joanni Gersonio*, Sacræ Facultatis Parisiensis Cancellario, cùm certissimè apud omnes constet, *Joannem Gersonium* nunquam Vitam Monasticam, seu Religiosam fuisse amplexum. Ultrò tamen fateor, in quibusdam Manuscriptis Codicibus libri *De Imitatione Christi* in-

ſcriptum reperiri nomen *Joannis Gerſonii*, ſed id ex eo accidiſſe arbitror, quod loco nominis *Joannis Gerſen*, Ordinis Benedictini, Abbatis Sancti *Stephani* Vercellenſis, qui erat Scriptor parum notus, ſuffectum fuerit nomen *Joannis Gerſonii*, Academiæ Pariſienſis Cancellarii, & Sæculi XV. Scriptoris celeberrimi. Explodi etiam debet tanquam omninò improbabilis, opinio eorum, qui quatuor libros *De Imitatione Chriſti* adjudicant *S. Bernardo* Abbati Claravallenſi, cùm certò certius ſit, Authorem Opuſculi *De Imitatione Chriſti* poſteriorem eſſe Sancto *Bernardo*, ut apertè evincunt hæc verba, quæ in calce capitis quinquageſimi libri tertii *De Imitatione Chriſti* leguntur: *Nam quantùm unusquisque eſt in oculis tuis, tantùm eſt, & non amplius, ut ait humilis Sanctus Franciſcus.* Non potuit autem Sanctus *Bernardus* citare Sanctum *Franciſcum*, cùm in confeſſo ſit apud omnes, *S. Bernardum* obiiſſe an. MCLIII. & *S. Franciſcum* ex hac vita migraſſe an. MCCXXVI. Non eſt ergo *S. Bernardus* Author Opuſculi *De Imitatione Chriſti*. Nec oppoſitam ſententiam probant quidam antiqui manuſcripti Codices Opuſculi *De Imitatione Chriſti*, in quibus nomen Sancti *Bernardi* præfixum eſt, quia vero quàm ſimillimum eſt, Amanuenſes, cùm hoc Opuſculum inter Opera manuſcripta Sancti *Bernardi* abſque ullo Authoris nomine inveniſſent, ſibi perſuaſiſſe illud eſſe Sancti *Bernardi* legitimum fœtum, eique Sancti illius Doctoris nomen appoſuiſſe, ut inde majorem huic libello conciliareot auctoritatem, in quorum errorem poſteà impegerunt nonnulli Typographi, qui aliquot Editionibus Opuſculi *De Imitatione Chriſti* nomen Sancti *Bernardi* præfixerunt. Addo etiam ſtylum, quo inter ſcribendum uſus eſt Author Opuſculi *De Imitatione Chriſti*, multò ſimpliciorem eſſe ſtylo Operum Sancti *Bernardi*, & *Joannis Gerſonii*, ex quo, juxta Critices Diſciplinæ Regulas optimo jure concludi debet, nec *S. Bernardo*, nec *Joanni Gerſonio* tribuendum eſſe Opuſculum *De Imitatione Chriſti*. Sed, ut ut ſit de excellentiſſimi iſtius Opuſculi Authore, de quo non ita pridem plures lites & altercationes, non ſine magno temporis, & tantùm non charitatis detrimento, motæ ſunt; in hanc omnes conſpirant ſententiam, nempè ut credamus, hoc *De Imitatione Chriſti* Opuſculum ſanctiſſimis Documentis, exquiſitis Sententiis, cœleſti doctrinâ & Spiritus Sancti unctione pleniſſimè perfuſis à capite ad calcem abundare. Tot inter ſaluberrima documenta, duo tantùm hìc ſeligam, ex quibus iſtius omni laude ſuperioris Opuſculi utilitatem, velut *ex ungue leonem*, facilè dignoſcere poteris, & eâdem operâ intelligere, quàm parùm proſit ſcientia, niſi cum genuina pietate amico fœdere ſit conjuncta. Primum Documentum extat capite primo libri primi *De Imitatione Chriſti*, ubi hæc verba leguntur: *Qui vult plenè & ſapidè Chriſti verba intelligere, oportet, ut totam vitam ſuam illi ſtudeat conformare. Quid prodeſt tibi, alta de Trinitate diſputare, ſi careas humilitate, unde diſpliceas Trinitati? Verè, alta verba non faciunt ſanctum & juſtum, ſed virtuoſa vita efficit Deo carum. Opto magis compunctionem, quàm ſcire ejus definitionem, ſi ſcires totam Bibliam exterius, & omnium Philoſophorum dicta, quid totum prodeſſet ſine charitate Dei & gratia? Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, præter amare Deum, & illi ſoli ſervire. Iſta eſt ſumma Sapientia, per contemptum mundi tendere ad regna cæleſtia.* Alterum Documentum, quod eodem collimat, legitur cap. 3. ejusdem libri primi, ubi ſic Author loquitur: *Non eſt culpanda ſcientia, aut qualibet ſimplex rei notitia, quæ bona eſt in ſe conſiderata, & à Deo ordinata; ſed præferenda eſt ſemper bona conſcientia, & virtuoſa vita. Quia verò plures magis ſtudent ſcire, quàm benè vivere; ideò ſæpè errant, & penè nullum vel modicum fructum ferunt. - - - - - - Certè adveniente die judicii, non quæretur à nobis, quid legimus, ſed quid fecimus; nec quàm benè diximus, ſed quàm religiosè viximus. Dic mihi, ubi ſunt modò omnes illi Domini & Magiſtri, quos benè noviſti, dum adhuc viverent, & ſtudiis florerent? jam eorum Præbendas alii poſſident, & neſcio utrùm de iis recogitent. In vita ſua aliquid eſſe videbantur, & modò de illis tacetur. O quàm citò tranſit gloria mundi! Utinam vita eorum ſcientiæ ipſorum concordâſſet! tunc benè ſtuduiſſent & legiſſent. Quàm multi pereunt per vanam ſcientiam in Sæculo, qui parùm curant de Dei ſervitio! Et quia magis eligunt magni eſſe quàm humiles, ideò evaneſcunt in cogitationibus ſuis. Verè magnus eſt, qui magnam habet charitatem. Verè magnus eſt, qui in ſe parvus eſt, & pro nihilo omne culmen honoris ducit. Verè prudens eſt, qui omnia terrena arbitratur ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciat. Et verè benè doctus eſt, qui Dei voluntatem facit, & ſuam voluntatem relinquit.* Hæc duo præclara Documenta ſi negligas, cariſſime Diſcipule, nunquam illam aſſequêris ſapientiam, quam ſincera pietas comitatur, quia, ut inquit Apoſtolus *Jacobus* cap. 3. ſuæ Epiſtolæ Canonicæ: *Quæ deſurſum eſt ſapientia, primùm quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia, & fructibus bonis.*

D. Cùm nihil in vita hominis ſuave eſſe poſſit, niſi adſit animus nullius mali ſibi conſcius, unde ceu fonte ſcatet vera voluptas; totus in hanc curam deinceps incumbam, ut ex jugi lectione cùm Scripturæ Sacræ, tum libri *De Imitatione Chriſti* veram adipiſci poſſim conſcientiæ pacem, ac ſinceram morum emendationem, quam ſola efficit doctrina cœleſtis, quia ſola ſapientia eſt. Hanc unicam Chriſtiani hominis felicitatem fruſtra quærerem in libris Ethnicorum Philoſophorum, quibus hæc cœleſtis ſapientia penitùs ignota fuit, & in quorum mores ſi quis diligenter inquirat, inveniet iracundos, pecuniæ cupidos, libidinoſos, arrogantes, protervos, & ſub obtentu ſapientiæ ſuæ vitia celantes, domi facientes ea, quæ in Scholis arguiſſent, ita ut cum eorum vita & vitiis mirabiliter pugnet oratio. Philoſophorum itaque libri, utpotè terrenam tantùm ſapientiam, falſam, variam, & multiplicem, totamque ſibi contrariam complectentes, hominem Chriſtianum nec meliorem, nec feliciorem reddere poſſunt, ſed ſola hæc efficit cœleſtis ſapientia, in Sacris & aſceticis libris contenta, quæ, quantùm valeat in animis hominum, quotidiana experimenta demonſtrant, idque *Lactantius*, ſcriptor mihi familiariſſimus, libro III. *Inſtitutionum Divinarum* cap. XXVI. explicat his elegantiſſimis verbis: *Da mihi*, inquit, *virum, qui ſit iracundus, male-*

maledicus, effrenatus; paucissimis Dei verbis tam placidum, quàm ovem reddam. Da cupidum, avarum, tenacem; jam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam plenis manibus largientem. Da timidum doloris ac mortis; jam Cruces & ignes, & Phalaridis taurum contemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem; jam sobrium, castum, continentem videbis. Da crudelem & sanguinis appetentem; jam in veram clementiam furor ille mutabitur. Da injustum, insipientem, peccatorem continuò & aquus, & prudens, & innocens erit. ----- Num quis hac Philosophorum aut unquam præstitit, aut præstare potest? qui cùm ætates suas in studio Philosophiæ conterant, neque alium quemquam, neq; se ipsos possunt facere meliores. Itaq; sapientia eorum, ut plurimùm efficiat, non exscindit vitia, sed abscondit. Pauca verò Dei præcepta sic totum hominem immutant, & exposito vetere novum reddunt, ut non cognoscas eumdem esse. Cùm igitur nulla ratio, vel scientia, vel lex benè vivendi, nisi in hac unica & vera, & cœlesti Sapientiâ, quæ ex solis sacris ac piis libris hauriri potest, constituta sit; constanti animo decrevi, cunctis Philosophorum, Poëtarum, & Oratorum libris valere jussis, uni deinceps adhærere assiduè Sacrorum & piorum librorum lectioni, præsertim *libri de Imitatione Christi*, quem mihi viæ ac vitæ Spiritualis comitem adsciscam, parvi faciens gloriam vel ignominiam mundi, dummodò ad mentem Christo Salvatore nostro dignam perveniam, & Ægyptum unà cum suis & vitiis & delitiis velis remisque effugiam.

M. Quò mihi charior es, hoc impensiùs gratulor tuo tam salutari proposito, quod, spero, vel citra meam operam, fortunabit provehetque ipse Deus, qui dignatus est excitare. Hoc unum dumtaxat te monebo, ut sedulò caveas à præstigiis, à blandissimis ludibriis, mille nocendi artibus & insidiis, quibus mundus te, virtutum iter suscipere meditantem, oppugnare tentabit. Nunc laudibus animum titillabit, nunc ignominiâ & pudore à sancto proposito avocare studebit. At tu omnes mundi aperto Marte sævientis insidias facilè superabis, si diligenter illud excusseris, quid mundus gloriam, ignominiam ac pudorem nominet? Laudaris; ob quid & à quibus? Si ob turpia, & à turpibus, ista verò falsa est gloria & vera ignominia. Vituperaris ridêris; quâ gratiâ & à quibus? ob pietatem, ob innocentiam, utique à malis; non ista est ignominia, sed nulla verior gloria. Esto sanè, vel universus mundus explodat, exsibiletque non potest non esse gloriosum, quod approbat Christus. Et versâ vice, si quidquid est mortalium, applaudat atque acclamet, euge, euge, non potest non esse pudendum, quod Deo displicet. Ad hunc modum si omnes mundanorum curas, gaudia, spes, metus, studia, laudes, vituperia, sententias excusseris, invenies plena erroris omnia, dum bonum dicunt malum, & malum bonum, dum dulce faciunt amarum, amarum dulce, lucem faciunt tenebras, & tenebras lucem; dum denique ad inanissima rerum ludibria, vicibus quibusdam affectionum, iræ, invidiæ, amoris, odii, spei, metus, gaudii, doloris, quovis Euripo, & turbidissimo mari inquietiùs agitari, & continuò æstuare solent. Mactè igitur animo, dilectissime Discipule, Deum Optimum Maximumque precor, ut istam mentem, tuosque ad virtutem egregios conatus servet, & tui honesti propositi, cujus ipsemet Author est, incrementa felicia largiatur. Finem nostris Colloquiis in Historiam Ecclesiasticam Sæculi decimi quinti his Versibus *Horatii*, Poëtæ tibi familiarissimi, impono:

Latiùs regnes avidum domando.
Spiritum, quàm si Lydiam remotis
Gadibus jungas, & uterque Pœnus serviat uni.

Finis Tomi Sexti.

